د عُلماو، طُلباو، مُقرِرينو او عامو مسلمانانو لپاره په مختلفو موضوګانو باندې

د تقريرونو يوه مُفصّله، مُعتمده، علمي او تحقيقي ذخيره!

اِصلاحي

مُدلّل تقريرونه

پنځم جلد

تأليف

ابوالشمس مولانا نورالهدیٰ عفی عنه

مُدرّس دارالعلوم فیض القرآن اکاخیل کالونی، مردان

زیر اهتمام

کفایت الله ارمانی

0344-9995990

مکتبه اعزازیه محله جنګی پشاور

جاده میوند پخته فروشی کابل: 0764857797

دَ قرآن کریم، نبوي احاديثو او د امت د اَسلافو د قیمتي اقوالو، اِصلاحي نصیحتونو، عِلمي لطائِفو او د عِبرت نه ډَک زړه راښکونکو مُعتمدو واقعاتو په رڼا کښې د معاشرې د اِصلاح، خَوفِ خُدا، د حقوق الله او حقوق العبادو اَهمیت او د دارینو د سَعادت او نیک بختۍ په باره کښې د علماو، طلباو، مُقرِرینو او عامو مسلمانانو د پاره یوه مفصَّله مُعتَمَده عِلمي او تحقیقي ذَخِیره:

اِصلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه

جلد ۵

تالِیف

اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی، مردان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د کتاب نوم : اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه جلد ۵

مؤلف : اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القُرآن اكاخيل كالونى مردان

فون نمبر ۰۳۰۶ ۵۴۴۷۱۷۴

کمپوزر : مؤلف پخپله

د چاپ کال : ۱٤۳۸هـ ق ، ۱۳۹٦هـ ش، مطابق ۲۰۱۷ ء

نوټ : د کتاب ټول حقوق د مکتبه اعزازيه سره محفوظ دي

مکتبه اعزازيه

محله جنگي پشاور

زير اهتمام

کفايت الله ارماني

۰۳٤٤-۹۹۹۵۹۹۰

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

سریزه (د پنځم جلد)

نَحْمَدُهٗ وَنُصَلِّيْ عَلٰى رَسُوْلِهِ الْكَرِيْمِ . اَمَّابَعْدُ!

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ، اَلشُّكْرُ لِلّٰهِ . د ډیرو عِلمي کوششونو او شَب و رُوز د محنت په نتیجه کې د الله جل جلاله په فضل و کرم سره د '' اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه '' کتاب پنځم جلد هم ستاسو په لاس کې دی.

اګر چې ددې کتاب شائقینو د دې د پاره ډیر اِنتظار وکړو ، خو چونکه د صبر میوه خوږه وي ، اُمید شته چې ددې پنځم جلد په کتلو سره به د دوی سترګې یَخې شي ، او علمي تَنده به یې پرې ماته شي.

که د الله ﷻ توفیق شاملِ حال شو ، او ژوند و صِحت وَفاء وکړه نو اِن شاء الله د **شپږم جلد** لیکلو په طرف به هم قدم پورته کوم چې هغه هم د قلم د څوکې نه اُوباسم ، ددې د پاره چې کومو ملګرو رانه په څو مخصوصو موضوع ګانو باندې د لیکلو مطالبه کړې وه چې د هغوی دې آرزو ګانو ته هم عَملي جامه وَرواغوندم.

که تاسو د خپلو مقبولو دُعاګانو په لړه کې زه هم شامل کړم ، او د بعضې راغلي اِمتحاناتو نه اُووتم نو قوي اُمید دی چې د شپږم جِلد دا اُوږده مرحله به په آسانه پاس کړم ، او څه لږ وخت پس به هغه جِلد هم د مُدللو تحقیقي او اِصلاحي موضوع ګانو سره د خِطابت دې عِلمي میدان ته رااُووځي.

الله تعالی دې دا کتاب هم د مخکیني کتابونو په شان مقبول او د معاشرې د اِصلاح سبب اُوګرځوي . آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن.

ستاسو د دُعاؤ اُمید وار :

ابوالشمس نُورالهدیٰ عفی عنه

اعتذار

چې کله د یو جِلد په لیکلو شروع وکړم نو دا مې اِراده وي چې داخل به په دې کتاب کې ډیرو موضوع ګانو ته ځای ورکوم ، خو چونکه طبعیت مې داسې جوړ شوی چې کله یوه موضوع روانه کړم نو تر هاغه وخته پورې مې پوره تسلي نه کیږي چې تر څو پورې مې ددې موضوع هر اړخ (یعنی ددې اَهمیت، فضائل ، فوائد او ضروري فِقهي مسائل) نه وي واضح کړي ، نو ددې په وجه دا موضوع ډیره اوږده شي .

خو بیا هم هرې موضوع ته داسې ترتیب ورکړې شوی چې مُقررین حضرات کولې شي دا یوه موضوع په مختلفو جُمعو کې بیان کړي .

اُمید دی چې په دې خبره کې به مې معذور اوګڼئ . اګر چې دا اَنداز د ډیرو علماؤ او مقرّرینو خوښ دی او په ډیرو اَهمو فوائدو او نُکتو باندې مشتمل دی . « وَلِلنَّاسِ فِيمَا يَعْشِقُوْنَ مَذَاهِبُ »

ابوالشمس عفي عنه

نوټ : که د کتاب متعلق یا بله څه مفید مشوره وي نو په دې نمبر رابطه کولې شئ .

موبائل نمبر : ۰۳۰٦ ۵۴۴۷۱۷۴

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اجمالي فهرست

نمبرشمار	موضوع	صفحه
١.	سريزه (د پنځم جلد)	ت
٢.	١. د قرآن کريم د تلاوت کولو فضائل او فوائد	١
٣.	٢. د حافظانو اود قرآن کريم سره د تعلق لرونکوخلقو مقام	٨٩
٤.	٣. د قرآن کريم اِعجاز	١٢٧
٥.	٤. قرآن کريم يو اِنقلابي او مُؤثِر کتاب دى	١٧٩
٦,	٥. د قرآن کريم د تعظيم او عمل په وجه الله ﷻ قومونو ته ترقي ورکوي	٢٢٥
٧.	د قرآن کريم موضوع متعلق نور معتمَد واقعات:	٢٦٠
٨.	د قرآن کريم د مختلفو موضوعاتو متعلق يو څو ضروري فِقهي مسائل اُووه اَويا (٧٧) ضروري مسائل	٢٧٢

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

تفصيلي فهرست

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱.	سريزه (د پنځم جلد)	الف
	۱. د قرآن کريم د تلاوت کولو فضائِل او فوائد	۱
۲.	د قرآن کريم عظمت	۳
۳.	قرآن کريم د الله تعالى حقيقي صفت دى	۳
۴.	قرآن کريم د الله ﷻ خبري دي	۳
۵.	قرآن کريم ته په نورو ټولو کلامونو باندې فضيلت حاصل دى	۵
٦.	تلاوت کول ګويا د الله ﷻ سره خبرې کول دي	٦
۷.	د قرآن کريم سره تعلق سَراسر عبادت دى	٦
۸.	د قرآن کريم د تلاوت کولو فضائِل او فوائِد	۷
۹.	قرآن کريم به د قيامت په ورځ د اِنسان شفاعت کوي	۷
۱۰.	د سورة المُلک شفاعت کول	۹
۱۱.	د قرآن کريم د هر حرف په عِوض کې نيکۍ ملاويدل	۱۱
۱۲.	په تلاوت کوونکو باندې سَکينه او رَحمتونه نازليږي...	۱۳
۱۳.	په تلاوت کولو سره د زړه نه د ګناهونو زَنګ صفا کيږي	۱۵
۱۴.	قرآن کريم د هر قِسمه روحاني او جسماني مرضونو د پاره شِفاء ده	۱٦
۱۵.	د دَم او تعويز حکم :	۱۷
۱٦.	سورة فاتحه شِفاء ده	۱۸
۱۷.	مار چيچلې په سورة فاتحه دَمولو سره ښه کيدل	۱۹
۱۸.	په دَم باندې د اُجرت اخيستلو شرط لږول	۲۰

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱۹.	د سورة فاتحې په دَمولو سره ليونې ښه کيدل	۲۲
۲۱.	د بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ په برکت سره د سَر درد ختميدل	۲۳
۲۲.	د بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ په ويلو سره د زَهرو اَثر ختميدل	۲۴
۲۳.	د آية الکرسي ويلو په وجه د شيطان او نورو آفتونو نه حفاظت	۲۴
۲۴.	د تلاوت کولو په وجه د انسان حفاظت	۲۸
۲۵.	د قرآن کريم په ذريعه د هر قِسمه فِتنو نه بچ کيدل	۲۹
۲۶.	د قرآن کريم د اَوريدو د پاره د فرښتو شوق، او راښکته کيدل	۳۲
۲۷.	د قرآن کريم د تلاوت په وجه د الله ﷻ محبوب جوړيدل	۳۵
۲۸.	د امام احمد بن حنبل رحمه الله په خُوب کې د الله ﷻ سره ملاقات	۳۷
۲۹.	قرآن کريم د الله تعالی مضبوطه رسۍ ده	۳۸
۳۰.	د تلاوت کولو په وجه د انسان اِيمان قوي کيږي او زياتيږي	۳۹
۳۱.	د تلاوت کولو په وجه زړه نرميږي	۴۰
۳۲.	د قرآن کريم تلاوت کوونکو او څودونکو د پاره د فرښتو اِستغفار	۴۱
۳۳.	د تلاوت کولو په وجه غونډ کور مُنوّر کيدل	۴۱
۳۴.	قرآن کريم د انسان د پاره نُور دی	۴۲
۳۵.	د قرآن کريم په لوستلو سره يو نُور پيدا کيدل	۴۳
۳۶.	د قرآن مجيد تلاوت کول د صدقې ورکولو برابر دی	۴۳
۳۷.	د تلاوت کولو په وجه مغفرت	۴۴
۳۸.	د قرآن کريم په ذريعه د عذابِ قبر نه حفاظت	۴۵
۳۹.	د څوي په بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ ويلو سره د پلار نه عذابِ قبر ختميدل	۴۶
۴۰.	د کور په دروازه باندې د بسم الله ... ليکلو په وجه فرعون ته مهلت ورکول	۴۸
۴۱.	د قرآن کريم لوستونکې به د قيامت د ورځې د سختۍ نه محفوظ وي	۴۹
۴۲.	حافظِ قرآن به د قيامت د ورځې د سختۍ نه په اَمن وي	۵۰

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۴۳.	د قرآن کریم په ذریعه د جهنم د اور نه نجات	۵۲
۴۴.	په قرآن کریم سره په جنت کښې درجې اوچتيدل	۵۳
۴۵.	د تلاوت کوونکي مثال په شان د خُوشبوداره میوې دی	۵۴
۴۶.	د تلاوت کوونکي مثال په شان د مُشکو د تېلي دی	۵۵
۴۷.	د تلاوت آوریدلو ثواب	۵۷
۴۸.	تلاوت اَوریدونکې ډَلې سره د نبي علیه السلام کیناستل	۵۹
۴۹.	د یو آیت زده کول د سلو (۱۰۰) رکعتو نفلو نه زیات ثواب لري	٦۱
۵۰.	د قرآن کریم آیتونه زده کول د بهترینو اوښو حاصلولو نه ډیر بهتر دي	٦۳
۵۱.	د قرآن کریم اَدب کول	٦۴
۵۲.	قرآن کریم په خُوش آوازۍ او تجوید سره لوستل په کار دي	٦۵
۵۳.	ضروري تَنبیه :	٦۷
۵۴.	د خوش آوازۍ مِعیار	٦۷
۵۵.	د قرآن کریم د تلاوت کولو په وجه ژړل ثابِت او مستحب دي	٦۸
۵٦.	په خُشوع او تدبّر سره تلاوت کول	۷۱
۵۷.	په مانځه کې د تلاوت کولو ثواب زیات دی	۷۲
۵۷.	په قرآن مجید کې تلاوت کول د یادو تلاوت کولو نه افضل دي	۷۳
۵۸.	د بعضې علماؤ قول	۷۵
۵۹.	تطبیق :	۷٦
٦۰.	د قرآن کریم تلاوت په کار دی ګني دا د سړي نه هیریږي	۷٦
٦۱.	د قرآن کریم هیروُونکي سَزا	۷۷
٦۲.	د قرآن کریم د هیرولو مطلب او معنی	۷۸
٦۳.	د ګناهونو په وجه د قرآن کریم هیریدل	۷۸
٦۴.	په قرآن کریم باندې عَمل کول	۸۰
٦۵.	د ختمِ قرآن په مجلس کې شِرکت کول مستحب دي	۸۰

نمبرشمار	موضوع	صفحه
٦٦.	د ختمِ قرآن په وخت دُعاګانې قبليږي	٨٢
٦٧.	د ختمِ قرآن په وخت رحمتونه نازليږي	٨٣
٦٨.	د قرآنْ کريم ختموونکي د پاره د فرښتو دُعا	٨٤
٦٩.	د قرآن ختموونکي په دُعا باندې فرښتې " آمين " وايي	٨٥
٧٠.	د تلاوت کولو اِجمالاً درويشت (٢٣) آداب	٨٥
٧١.	اِختِتامي خبره	٨٨
٧٢.	دُعا	٨٨
	٢. د حافِظانو او د قرآن کريم سره د تعلق لرونکو خلقو مقام	٨٩
٧٣.	د حافظانو او د قرآن سره د تعلق لرونکو خلقو مقام	٩٠
٧٤.	د قرآن سره تعلق لرونکي د نه هلاکيدونکي تِجارت اُميد لري	٩١
٧٥.	د قرآن کريم سره تعلق لرونکي خلق اَهلُ الله او د الله ﷻ خاص بندګان دي	٩٢
٧٥.	په خلقو کې بهترين کس د قرآن کريم زده کوونکې او بل ته خودونکې دی	٩٣
٧٦.	د بِهتر والي وجه	٩۴
٧٧.	په دې اُمت کې ډير شريف خلق د قرآن کريم حافظان دي	٩٦
٧٨.	د حافظِ قرآن تعظيم کول	٩٦
٧٩.	د حافظِ قرآن د تعظيم په وجه په قبر کې جِسم محفوظ کيدل	٩٨
٨٠.	د حافظانو سپکاوې کوونکې کس منافق دی	٩٨
٨١.	په اِمامت او نورو ځايونو کې حافظِ قرآن ته ترجيح ورکول	١٠٠
٨٢.	د حافظِ قرآن او تلاوت کوونکي سره غِبطه (رَشک) کول	١٠١
٨٣.	د حديث تشريح	١٠٢
٨۴.	د قرآن کريم ماهِر به د مُعززو فرښتو سره وي	١٠۴

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۸۵.	د حديث تشريح :	۱۰۴
۸۶.	حافظ قرآن به د نزدې رِشته دارو لسو كسانو شفاعت كوي	۱۰۶
۸۷.	د حافظِ قرآن والدينو ته د قيامت په ورځ تاج پُوشي	۱۰۷
۸۸.	د حافظِ قرآن والدينو ته د قيامت په ورځ قيمتي جوړې اغوستل	۱۰۸
۸۹.	د حافظِ قرآن د پاره د آيتونو لوستلو په مِقدار په جنت کې درجې اُوچتيدل	۱۰۹
۹۰.	د قرآن زده کوونکي او خودونکي ته د جنت ضمانت	۱۱۰
۹۱.	د قرآن كريم حافظان به د جنت عُرفاء (رئيسان) وي	۱۱۱
۹۲.	په قرآن كريم باندې مَشغوله كس ته د نورو په نسبت ډير نعمتونه وركول	۱۱۱
۹۳.	د قرآن كريم لوستونکې د نبُوت علومو لره جَمع کوونکې دی	۱۱۲
۹۴.	نبي عليه السلام د تلاوت کوونکي خُله بنُكل (چَپ) كړه	۱۱۳
۹۵.	د قرآن كريم لوستونكې به اَرزلُ العُمر ته نه رسي	۱۱۳
۹۶.	د قرآن كريم حافِظ مُستجاب الدّعوات وي	۱۱۵
۹۷.	د قرآن كريم د زده كړې په وخت وفات كيدل د شهادت مرګ دی	۱۱۵
۹۸.	چاته چې قرآن وركړې شو نو ده بهترين نِعمت وركړې شو	۱۱٦
۹۹.	قرآن كريم د دواړو جهانو عظيم دَولت دی	۱۱۷
۱۰۰	واقعه :	۱۱۸
۱۰۱	ماشوم ته د ټولو نه مخکې قرآني تعليم خُودل په كار دي	۱۱۹
۱۰۲	د قرآن كريم د زده كړې د پاره د صحابه كرامو تكليفونه بَرداشت كول	۱۲۰
۱۰۳	د قرآن كريم زده كړه او دَرس خالِصه د الله ﷻ د رَضا د پاره په كار دی	۱۲۲
۱۰۴	دُعا	۱۲٦

نمبرشمار	موضوع	صفحه
	٣ : د قرآن کريم اعجاز	١٢٧
١٠٥	د قرآن کريم اِعجاز	١٢٨
١٠٦	دمُعجزې تعريف	١٢٨
١٠٧	د خَارِقُ العَادَة کارونو اَقسام	١٢٩
١٠٨	الله ﷻ هر پيغمبر ته د هغه وخت مناسب مُعجزه ورکړې	١٣١
١٠٩	د نبي ﷺ په ټولو مُعجزو کې قرآن کريم غټه، واضِحه، او دائمي معجزه ده	١٣٣
١١٠	قرآن کريم د حضرت عيسیٰ د مُعجزې نه واضحه مُعجزه ده.	١٣٣
١١١	قرآن کريم د الله تعالىٰ کلام دی	١٣٤
١١٢	قرآن کريم د ژوند تيرولو قانون هم دی، او مُعجزه هم ده	١٣٥
١١٣	قرآن کريم په هر اِعتبار سره مُعجز کتاب دی	١٣٦
١١٤	د قرآن کريم د عُلومو، مسائلو او تفاسيرو څه اِنتهاء نشته	١٣٧
١١٥	**د قرآن کريم د حفاظت ذِمه واري الله ﷻ په خپله اخيستې**	١٣٩
١١٦	د قرآن کريم په محفوظ کيدو باندې د اَهلُ السّنة والجَماعة اِجماع	١٤٠
١١٧	د قرآن کريم د حفاظت اَسباب	١٤٣
١١٨	د قرآن کريم د حفاظت متعلق د مامون الرشيد د دَربار واقعه	١٤٤
١١٩	د قرآن کريم په محفوظ کيدو باندې د جَرمني د يوې يونيورستۍ اِقرار	١٤٧
١٢٠	قرآن کريم اوس هم په هماغه اَصلي حالت باندې محفوظ دی	١٤٨
١٢١	**د قرآن کريم مقابله هيڅوک نشي کولی**	١٤٩
١٢٢	د شپږو مياشتو مسلسل کوشش باوجود ابن مقنع يو آيت هم جوړ نه کړې شو	١٥٢
١٢٣	د يو آيت په اَوريدو ابن مقنع خپل قلم مات کړو	١٥٤
١٢٤	مُسيلمه کذّاب هم د قرآن کريم په شان سورة جوړولو کې ناکامه شو	١٥٤
١٢٥	د قرآن کريم مقابله کوونکي کس خراب اَنجام	١٥٥

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۱۲٦	د قرآن کريم په مُعجز والي باندې د "فيضي" اِقرار	۱۵٦
۱۲۷	د قرآن کريم په مُعجِز والي باندې د شاعرانو د اُستاذ اِقرار	۱۵٦
۱۲۸	د يو عيسائي پادري دُهوکه او رَسوا کيدل	۱۵۸
۱۲۹	د قرآن په اِعجاز باندې د يو اَمريکائي مُستشرِق "پروفيسر فنکل" اِقرار	۱۵۹
۱۳۰	د قرآن کريم په حقانيت باندې د يو عيسائي پَادري اِقرار	۱٦۱
۱۳۱	**د قرآن کريم په اَوريدلو کې عجيبه خوَند او لِذت دی**	۱٦۳
۱۳۲	د حضرت فاطمې رضي الله عنها د تلاوت او مانځه سره مينه	۱٦۳
۱۳۳	په غشي باندې د لړيدو باوجود تلاوت جاري ساتل	۱٦۴
۱۳۴	تَنبيه	۱٦٦
۱۳۵	په هر ځل تلاوت کولو سره انسان نوې لِذت محسوسوي	۱٦٦
۱۳٦	په هر دوَر کې د قرآن کريم عاشقان موجود دي	۱٦۷
۱۳۷	د اَسلافو د قرآن مجيد سره د عِشق واقعات :	۱٦۷
۱۳۸	**د قرآن مجيد حِفظ کول هم يوه مُعجزه ده**	۱٦۹
۱۳۹	**په لږ وخت کې د قرآن مجيد يادول**	۱۷۱
۱۴۰	مولانا قاسم نانوتوي رحمه الله په يوه مياشت کې قرآن کريم ياد کړی	۱۷۱
۱۴۱	امام محمد رحمه الله په اُووه (۷) ورځو کې قرآن مجيد ياد کړی	۱۷۲
۱۴۲	هشام بن محمد بن کلبي په درې ورځو کې مکمل قرآن مجيد حفظ کړی	۱۷۳
۱۴۳	**په کم عُمري کې قرآن مجيد يادول**	۱۷۴
۱۴۴	علامه ابن حجر د نهه کالو په عمر قرآن مجيد حفظ کړی	۱۷۴
۱۴۵	علامه ابن لبان د پنځو کالو په عمر قرآن مجيد حفظ کړی	۱۷۴
۱۴٦	د پنځو کالو په عمر قرآن مجيد حفظ کول	۱۷۵
۱۴۷	په پوخ عُمر کې قرآن مجيد يادول	۱۷۵
۱۴۸	د پنځه اَويا (۷۵) کالو په عُمر قرآن مجيد يادول	۱۷۵

صفحه	موضوع	نمبرشمار
۱۷٦	د نوي (۹۰) کالو په عُمر حفظ کول	۱۴۹
۱۷٦	زَنانه هم قرآن مجيد حفظ کولې شي	۱۵۰
۱۷٦	د غياث الدين خلجي په زمانه کې په شاهي محل کې زر خادمانې حافظانې	۱۵۱
۱۷۷	د زُبيده خاتون سل (۱۰۰) وينځې حافظانې وې	۱۵۲
۱۷۷	د عَقلي قواعدو د نګاه نه هم حفظ کول ضروري دي	۱۵۳
۱۷۸	قرآن کريم په هر اِعتبار سره بې مثاله کتاب دی	۱۵۴
۱۷۸	دُعا	۱۵۵
۱۷۹	٤. قرآن کريم يو اِنقلابي او مُؤثِر کتاب دی	
۱۸۰	قرآن کريم يو اِنقلابي او مؤثِر کتاب دی	۱۵٦
۱۸۰	د اِسلام نه مخکې او د اِسلام راوړو نه روستو د عربو حالت	۱۵۷
۱۸۱	صحابه کرامو د قرآن کريم په وجه په دُنيا کې اِنقلاب راوَست	۱۵۸
۱۸۳	د قرآن کريم د نزول نه مخکې د عربو جَهالت	۱۵۹
۱۸۳	کانړو ته خدای ويل	۱٦۰
۱۸۵	ژوندی لورانې خخول	۱٦۱
۱۸۸	د قرآن کريم په وجه تبديلي	۱٦۲
۱۸۸	د يو مسلمان اَمانت داري	۱٦۳
۱۹۰	د قرآن کريم په برکت يو رُوحاني طاقت پيدا کيدل	۱٦۴
۱۹۱	د قرآن کريم په وجه زړونه نرميږي	۱٦۵
۱۹۲	د قرآن کريم په اَوريدو سره د حضرت عمر رضي الله عنه حالت بدليدل او بيا اسلام..	۱٦٦
۱۹۷	د تلاوت په اَوريدو د حضرت جُبَير بن مُطعِم رضي الله عنه اسلام راوړل	۱٦۷

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۱۶۸	د قرآن کريم په آوريدو سره د سَعدبن مُعاذ رضي الله عنه او اُسَيد بن حُضير رضي الله عنه اسلام راوړل	۱۹۸
۱۶۹	د قرآن کريم په آوريدو سره د طفيل دوسي اسلام راوړل	۲۰۳
۱۷۰	د يو سورة په لوستلو سره د لبيد بن ربيعه رضي الله عنه اسلام راوړل	۲۰۴
۱۷۱	**د قرآن کريم تأثير**	۲۰۵
۱۷۲	په اَمريکه کې د فِلم جوړوونکې کمپنۍ په مالک باندې د قرآن کريم اَثر	۲۰۵
۱۷۳	د تلاوت په آوريدو سره د فرانس د دمانو يو ګروپ مسلمانيدل	۲۰۶
۱۷۴	د يو آيت په معنی باندې غوَر کولو سره د فرانس ډاکټر مسلمانيدل	۲۰۷
۱۷۵	په کميونسټانو باندې د تِلاوت اَثر	۲۱۰
۱۷۶	د نبي عليه السلام عادتِ مبارکه	۲۱۱
۱۷۷	**د تلاوت په کولو يا اَوريدلو سره د اَسلافو حالت**	۲۱۲
۱۷۸	د تلاوت په آوريدو د حضرت عُمر رضي الله عنه حالت	۲۱۲
۱۷۹	د تلاوت په آوريدو د اِمام شافعي رحمه الله بې هوشه کيدل	۲۱۴
۱۸۰	د تلاوت په آوريدو د علي بن فضيل رحمه الله بې هوشه کيدل	۲۱۴
۱۸۱	د تلاوت په آوريدو د حضرت شبلي رحمه الله حالت	۲۱۵
۱۸۲	د تلاوت په آوريدو يو کس بې هوشه کيدل، او په دَرياب کې ډُوبيدل	۲۱۵
۱۸۳	د تلاوت په آوريدو د ابوجرير رحمه الله بې هوشه کيدل او وفات کيدل	۲۱۶
۱۸۴	د تلاوت په کولو سره د حضرت زُرَارة بن اوفی بې هوشه کيدل او وفات کيدل	۲۱۶
۱۸۵	د تلاوت په آوريدو سره د جِنّاتو وفات کيدل	۲۱۷
۱۸۶	د تلاوت په آوريدو د فضيل بن عياض رحمه الله د ګناه نه توبه ويستل	۲۱۷
۱۸۷	د تلاوت په آوريدو د ذوالنون مِصري رحمه الله د ګناه نه توبه ويستل	۲۱۸
۱۸۸	د تلاوت په آوريدو سره د حضرت حسن رضي الله عنه حالت	۲۱۸

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۱۸۹	کافرانو به هم په پټه د قرآن کریم آوریدلو ته غوږ نیولو	۲۲۰
۱۹۰	یو سوال او د هغې جواب	۲۲۳
۱۹۲	اعتراض : د قرآن کریم احکامات په دې زمانه کې نشي فټ کیدی	۲۲۳
۱۹۳	جواب :	۲۲۳
۱۹۴	خلاصه :	۲۲۴
	۵. د قرآن کریم د تعظیم او عمل په وجه الله ﷻ قومونو ته ترقي ورکوي	۲۲۵
۱۹۵	د قرآن کریم د تعظیم او عمَل په وجه الله ﷻ قومونو ته ترقي ورکوي	۲۲۶
۱۹۶	قرآن کریم د هدایت کتاب دی	۲۲۶
۱۹۷	د قرآن کریم سره چې د څه شي واسطه راغلی الله ﷻ هغه ته لوي مقام ورکړی	۲۲۸
۱۹۸	د قرآن کریم د تعظیم په وجه د قومونو ترقي	۲۳۳
۱۹۹	د حضرت عمر رضي الله عنه واقعه	۲۳۵
۲۰۰	د قرآن کریم په وجه غلامانو ته هم لوي مقام حاصل شو	۲۳۶
۲۰۱	د قرآن کریم د تعظیم په وجه د سلطان محمودِ غزنوي مغفرت	۲۳۹
۲۰۲	د بسم الله د تعظیم په وجه د دواړو جهانو سعادت حاصلیدل	۲۴۰
۲۰۳	د قرآن کریم د تعظیم په وجه عثمان او دده اَولاد ته په ترکو کې سُلطنتِ عُثمانیه حاصلیدل	۲۴۱
۲۰۴	د قرآن کریم د تعظیم په وجه د لوي حادثې نه بَچ کیدل	۲۴۲
۲۰۵	په قرآن کریم باندې عمل کول	۲۴۴
۲۰۶	نن صبا د مسلمانانو د ذِلت وجه د قرآن کریم نه لرې والې دی	۲۴۵

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۲۰۷	د قرآن کریم شکایت د هغه چا خلاف چې د دې حقوق یې نه وي اداء کړي	۲۴۶
۲۰۸	د نبي علیه السلام شکایت د هغه چا خلاف چې د قرآن کریم حقوق یې نه وي اداء کړي	۲۴۷
۲۰۹	د قرآن کریم نه خالي زړه په شان د وران کور دی	۲۴۸
۲۱۰	**د قرآني آیتونو او احادیثو سپکاوی سخت خطرناک دی**	۲۵۰
۲۱۱	۱. د آیت د استهزاء په وجه د سترګو اوبه او نظر ختمیدل	۲۵۰
۲۱۲	۲. د احادیثو د استهزاء په وجه دواړه خپې اوچیدل او شلیدل	۲۵۱
۲۱۳	۳. همدغه شان بله واقعه	۲۵۲
۲۱۴	۴. د حدیث د استهزاء په وجه د ذلت سزا	۲۵۲
۲۱۵	۵. د مسواک د استهزاء په وجه د ذلت سزا	۲۵۴
۲۱۶	٦. په حدیث کې د شک کوونکي کس انجام	۲۵۵
۲۱۷	د قرآن کریم مقام	۲۵۷
۲۱۸	دُعا	۲۵۸
۲۱۹	**د قرآن کریم موضوع متعلق نور معتمد واقعات:**	۲٦۰
۲۲۰	د یوې ښځې د قرآن کریم سره شوق (چې هره خبره یې د آیت په ویلو سره کوله)	۲٦۰
۲۲۱	د حضرت خنساء رضي الله عنها په عربي ژبه کې مهارت	۲٦۸
	د قرآن کریم د مختلفو موضوعاتو متعلق یو څو ضروري فقهي مسائل	۲۷۲
۲۲۲	د قرآن کریم زړې یا شلیدلې پاڼې ښخول یا په دریاب کې اچول په کار دي	۲۷۳
۲۲۳	د قرآن کریم ضعیفې پاڼې سوزول ناجائز او بې ادبي ده	۲۷۳
۲۲۳	د عربي متن نه بغیر د ټول قرآن کریم ترجمه شائع کول ناجائز ده	۲۷۴
۲۲۴	د تلاوت په شروع کې د اَعُوذُ بِالله ویلو حکم	۲۷۷

نمبرشمار	موضوع	صفحه
۲۲۵	په بربنډ سر د تلاوت کولو حکم	۲۷۷
۲۲٦	د ډیر مجبوریت او بیماری په وجه په ملاسته هم تلاوت کول جائز دی	۲۷۸
۲۲۷	د تلاوت په وخت خُله پاکه ساتل په کار دي	۲۷۸
۲۲۸	د تلاوت په دَوران کې دُنیاوي خبرې ندي په کار	۲۷۸
۲۲۹	قرآن مجيد په تجويد سره لوستل په کار دي	۲۷۸
۲۳۰	په تدبّر سره د تلاوت کولو ثواب زيات دی	۲۷۹
۲۳۱	په معنٰی باندې د نه پوهيدو باوجود هم تلاوت کول عبادت دی	۲۸۰
۲۳۲	د تلاوت په دَوران کې چې د نبي عليه السلام نوم مُبارک راشي د درود شريف ويلو حکم	۲۸۱
۲۳۳	بې اَودسه د قرآن مجيد تلاوت کول جائز دي ، خو لاس به نه وَروړي	۲۸۲
۲۳۴	د قرآن مجيد ترجمې ته بې اَودسه د لاس وَر وړلو حکم	۲۸۲
۲۳۵	نا بالغه ماشومان بې اَودسه هم قرآن مجيد د زده کولو د پاره راخيستی شي	۲۸۳
۲۳٦	د تلاوت کیسټ ته بې اَودسه د لاس وَر وړلو حکم	۲۸۴
۲۳۷	د حيض په حالت کې د قرآن کريم دَرس کول	۲۸۴
۲۳۸	د جنابت په حالت کې د قرآن مجيد ليکل ناجائز دي	۲۸۵
۲۳۹	د جنابت په حالت کې په کمپيوټر باندې د قرآن مجيد ليکلو حکم	۲۸٦
۲۴۰	قرآن مجيد خُکولول (يعنی چَپ کول) جائز دي	۲۸۷
۲۴۱	مکمل قرآن مجيد حِفظ کول فرضِ کفايه دی	۲۸۸
۲۴۲	د قرآن مجيد په هره کرخه باندې گوته اِيخودل او بِسۡمِ اللّٰه ويل	۲۸۹
۲۴۳	قرآن مجيد هر وخت په جيب کې ساتل بهتر نه دي	۲۸۹
۲۴۴	که په غلطۍ سره د انسان نه قرآن مجيد اُوغورځي ، ددې حکم	۲۹۰
۲۴۵	د قرآن کريم رَسمُ الخَط توقيفي دی	۲۹۰
۲۴٦	د قرآن کريم رَسمُ الخَط د عام رسمُ الخط نه جدا دی	۲۹۱

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۲۴۷	قرآن کريم د خپل رَسمُ الخط نه علاوه په بل رَسمُ الخط کې چاپ کول ناجائز دي	۲۹۱
۲۴۸	د خطونو په سَر کې د بِسۡمِ اللهِ... ليکلو حکم	۲۹۲
۲۴۹	د تلاوت په وخت سَر خوَزول	۲۹۳
۲۵۰	په دَفتري وخت کې تلاوت يا نوافلو کولو حکم	۲۹۳
۲۵۱	صرف په کتلو د تلاوت ثواب نه ملاويږي ، البته د کتلو او تصوّر کولو ثواب ملاويږي	۲۹۳
۲۵۲	د ۷۸٦ په ليکلو سره د بسم الله ثواب نه حاصليږي	۲۹۴
۲۵۳	آيتونه د جانداره شيانو په شکل ليکل حرام دي	۲۹۴
۲۵۴	د ترجَمې په ويلو سره د تلاوت ثواب نه ملاويږي ، البته په معنی باندې د پوهيدو ثواب ملاويږي	۲۹۵
۲۵۵	د مانځه نه بَهر چې تلاوت کولې شي د هغې د اَوريدو حکم	۲۹۵
۲۵٦	د تلاوت په وخت قصدًا شور کول د کافرانو عادت دی	۲۹۷
۲۵۷	د کېسټ نه تلاوت اَوريدو سره د تلاوت ثواب نه ملاويږي ، البته د اَوريدو ثواب ملاويږي	۲۹۷
۲۵۸	د کېسټ په آواز باندې سجده سَهوه نه لازميږي	۲۹۸
۲۵۹	چې يو په کټ کې ناست وي او بل لاندې تلاوت کوي نو دا بې اَدبي ده	۲۹۸
۲٦۰	قبرستان (مقبرې) ته د تلاوت د پاره قرآن مجيد وړل ندي په کار	۲۹۹
۲٦۱	په قبر کې د مړي سره قرآن مجيد اِيخودل ناجائز دي	۲۹۹
۲٦۲	د جُمات قرآن مجيد کور ته وړل صحيح نه دي	۲۹۹
۲٦۳	د دَم اَچولو حکم:	۳۰۰
۲٦۴	د تعويذ حکم	۳۰۰
۲٦۵	دَم او تعويذ د احاديثو نه ثابت دي	۳۰۲
۲٦٦	په تعويذ او تميمه کې فرق دی	۳۰۴

صفحه	موضوع	نمبر شمار
۳۰۶	تعويذ په غاړه کې اچول يا په مټ باندې تړل جائز دي	۲۶۷
۳۰۶	د عَمَلياتو حکم	۲۶۸
۳۰۷	د قرآن کريم په تعليم او دَم اچولو په عِوض کې اُجرت اخيستل	۲۶۹
۳۱۰	د قرآن مجيد نه فال راويستل يا د غَل نوم معلومول ناجائز دي	۲۷۰
۳۱۱	د فال متعلق يو اعتراض او د هغې جواب	۲۷۱
۳۱۱	د ګناه کار په تلاوت سره شروع کول د قرآن کريم بې اَدبي ده	۲۷۲
۳۱۲	د قرآن مجيد سپکاوې کوونکې کس مُرتد او کافر دی	۲۷۳
۳۱۴	د قرآن مجيد پاڼې شلول، او د بې عزتۍ په نيت يې په زمکه راويشتل کفر دی	۲۷۴
۳۱۵	د قرآن مجيد په باره کې د تغيير او تبديل عقيده ساتل کفر دی	۲۷۵
۳۱۶	د قرآن کريم نه انکار کول کفر دی	۲۷۶
۳۱۷	د حافظانو د توهين کوونکي کس حکم	۲۷۷
۳۱۷	حافظِ قرآن ته په غيرِ حافظ باند فوقيت حاصل دی	۲۷۸
۳۱۸	په اَخبارونو کې د قرآن کريم آيتونه يا ترجمه شائع کول	۲۷۹
۳۱۸	قرآن مجيد په زَنګونانو باندې اِيخودل بې اَدبي ده	۲۸۰
۳۱۹	قرآن مجيد په لاندې چَت کې اِيخودل جائز دي	۲۸۱
۳۱۹	په کومه کمره کې چې قرآن کريم وي د هغې په چَت ګرځيدل جائز دي	۲۸۲
۳۱۹	د قرآن مجيد تلاوت نه کوونکې د لوي نعمت نه محرومه دی	۲۸۳
۳۲۰	ديرشمه سيپاره ماشومانو ته مَعکوسه (يعنی د آخِر طرف نه) يادول صحيح دي، خو مَعکوسه چاپ کول يې نقصاني دي	۲۸۴
۳۲۱	په لاؤډ سپيکر کې د تلاوت کولو يا دَرس کولو حکم	۲۸۵
۳۲۱	د قرآن کريم تلاوت کول افضل دی او که درود شريف ويل؟	۲۸۶
۳۲۲	د ظالِم د هلاکت د پاره ختمِ قرآن کول	۲۸۷
۳۲۳	د قرآن مجيد هېرولو په وعيد کې انسان هلته راځي چې بيا يې په ناظره هم نشي ويلی	۲۸۸
۳۲۴	د قرآن کريم د هيرولو مطلب او معنی	۲۸۹

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۲۹۰	چې څوک هره شپه سورة مُلک وايي هغه به د عذابِ قبر نه محفوظ وي	۳۲۵
۲۹۱	چې کوم کس قرآن و حديث قابلِ د عمل نه ګڼي د هغه حکم	۳۲۵
۲۹۲	په کور کې د برکت د پاره ختمِ قرآن کول	۳۲۶
۲۹۳	د قرآن کريم د واقعاتو فِلم جوړول ناجائز دي	۳۲۶
۲۹۴	فرښتې هر وخت په خپله خوښه د قرآن کريم تلاوت نشي کولی	۳۲۸
۲۹۵	شيطانان د قرآن مجيد په تلاوت کولو قدرت نه لري	۳۲۹
۲۹۶	د ختمِ قرآن په وخت دَعوت او اِجتماع جائز ده	۳۳۰
۲۹۷	د قرآن کريم ختمولو نه پس سورة فاتحه او د سورة بقرې پنځه آيتونه ويل مستحب دي	۳۳۳
۲۹۸	په کومه ګُتمه چې د قرآن مجيد آيت يا قرآني کلمات ليکل شوي وي دا بيتُ الخلاء ته وړَل مکروه دي	۳۳۴
۲۹۹	**د جُمعو او اخترونو خطبې**	۳۳۵
۳۰۰	**د اهلِ علمو او خطيبانو د پاره دخوشحالۍ خبر**	۳۴۸

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ﴾ (الاسراء، آيت ۸۲)

د قرآن کريم د تلاوت کولو فضائلِ او فوائدِ

تاليف

اَبُو الشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القُرآن اکاخيل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د قرآن کريم د تلاوت کولو فضائل او فوائد

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْه، وَنَعُوْذُبِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَامُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَاهَادِيَ لَه، وَنَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيْكَ لَهُ وَنَشْهَدُ اَنَّ سَيِّدَنَا وَنَبِيَّنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُه .

اَمَّابَعْدُ فَأَعُوْذُبِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ إِنَّ الَّذِيْنَ يَتْلُوْنَ كِتَابَ اللهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوْا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً يَّرْجُوْنَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُوْرَ . لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُوْرَهُمْ وَيَزِيْدَهُمْ مِّنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ﴾ . (۱)

وَقَالَ تَعَالٰى : ﴿ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَّ رَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ وَلَا يَزِيْدُ الظّٰلِمِيْنَ إِلَّا خَسَارًا﴾. (۲)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِقْرَءُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ يَأْتِيْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَفِيْعًا لِّأَصْحَابِهِ . (۳)

وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَام : إِنَّ اللهَ يَرْفَعُ بِهٰذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا، وَيَضَعُ بِهِ آخَرِيْنَ . (۴)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْم .

---

(۱) الفاطر آيت ۲۹، ۳۰ .

(۲) الاسراء (بني إسرائيل) آيت ۸۲ .

(۳) صحيح مسلم بَابُ فَضْلِ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ، وَسُوْرَةِ الْبَقَرَةِ ۲۵۲ (۸۰۴) كتاب صلاة المسافرين وقصرها، مشكوة كتاب فضائل القرآن الفصل الاول حديث ۱۲ .

(۴) رواه مسلم كتاب صلاة المسافرين وقصرها بَابُ فَضْلِ مَنْ يَقُوْمُ بِالْقُرْآنِ. وَيُعَلِّمُهُ... ۲۶۹ (۸۱۷) ، ابن ماجه باب فضل من تعلم القرآن وعلمه حديث ۲۱۸ ، السنن الكبرى للبيهقي باب إمامة الموالي ۵۱۲۵ .

د قرآن کريم عظمت :

زما خوږو قدرمنو او عزت مندو مسلمانانو وروڼو ! قرآن کريم هغه عظيم او مُقدّس کتاب دی کوم چې الله تبارک و تعالی په خپل آخري پيغمبر " امامُ المُرسلين ، سيّدُ الأوّلين والآخِرين محمّدٌ رّسولُ الله صلی الله عليه وسلم " باندې نازل کړی .

ددې کتاب دعَظمت او اَهميت د پاره صرف دا خبره هم کافي ده چې دا د خالقِ کائنات هغه فصيح و بليغ کلام دی کوم چې د هر قِسمه عيب او نقصان نه پاک دی ، او د قيامته پورې راتلونکو انسانانو د پاره هدايت او جامِع قانون دی ، چې نه تر اوسه پورې چا ددې مقابَله کړې ، او نه به يې تر قيامته پورې وکړي .

قرآن کريم د الله تعالیٰ صفت دی

قدرمنو ! قرآن کريم د الله تعالی حقيقي صفت دی ، د الله ﷻ د ذات سره قائم دی ، د نورو اَشياؤ غوندې مخلوق نه دی .

ځکه په دې زمکه او آسمان کې چې څومره شيان دي (که هغه انبياء کرام دي ، که مُقرّبې فرښتې دي ، که بَيتُ الله دی ، که عرش کرسي لوح و قلم دی) دا ټول د الله ﷻ مخلوق او هغه پيدا کړي دي، يعنی د هغه د ذات نه جدا شيان دي ، خو قرآن کريم د الله تعالی حقيقي صفت دی ، دده د ذات سره قائم دی ،او دده د ذات نه جدا څيز يعنی مخلوق نه دی .

قرآن کريم د الله ﷻ خبرې دي

عزت مندو ! د قرآن کريم نه مخکې چې څومره آسماني کتابونه نازل شوي (که هغه تورات ، اِنجيل ، زبور يا نورې صحيفې دي) نو هغه ټول بې د شک و شبهې نه د الله ﷻ کتابونه دي خو د الله ﷻ خبرې نه دي ، صرف قرآن کريم داسې مُقدّس کتاب دی چې دا د پروردګارِ عالَم خبرې هم دي او د هغه کتاب هم دی .

ځکه هغه نور کتابونه به د وخت پيغمبر ته په يو ځل باندې تيار ليکلي شوي ورکړې شو ، چې په تَختو يا د هغې زمانې په مناسب څيزونو به ليکلي شوي وو ، خو قرآن کريم د آسمانِ دُنيا نه په محمّدٌ رّسولُ الله صلی الله عليه وسلم باندې په يو ځل نه دې نازل شوی ، بلکه دا د

الله ربّ العزت او زمونږ د خوږ پيغمبر " نبي کريم صلى الله عليه وسلم " په مينځ کې خبرې دي ، کومې چې څه د پاسه دوه ويشت (۲۲) کاله کې نازلې شوي . (۱)

کله به دا خبرې براهِ راست وى ، او کله به د ملائکې په واسطې سره وى . پس کله به چې دا خبرې راغلې نو رسول الله صلى الله عليه وسلم به صحابه کرامو ته حکم وکړو چې دا وليکئ .

لهذا معلومه شوه چې قرآن کريم اول د الله ﷻ کلام دى ، او بيا د هغه کتاب دى (کتاب په معنى د مکتوب سره ، ليکلي شوي څيز ته وايي) .

اوس که څوک دا غواړي چې د پَرورد‌گارِ عالَم خبرې واورې ، يا هغه په خپلې خُلې سره ووايي نو هغه صرف د الحمدلله نه تر والنّاس پورې دا قرآن کريم دى . نبي عليه السلام فرمايي :

تَبَرَّكْ بِالْقُرْآنِ. فَإِنَّهُ كَلَامُ اللهِ وَ خَرَجَ مِنْهُ . (۲)

ته په قرآن کريم سره برکت حاصل کړه ځکه دا د الله ﷻ کلام دى او د هغه نه راوتې دى .

او دا ښکاره خبره ده چې په هر کلام کې اَثرات وي ، اوس چې څنګه مُتکلِم وي نو هماغه شان اَثرات هم دده په کلام کې ښکاره وي ، او کلام په حقيقت کې د مُتکلِم جذبات وي خو ديته د الفاظو جامه وراغوستل شوي وي ، ځکه د متکلِم هره جَذبه او هر کمال د الفاظو په ذريعه ښکاره کولې شي .

قرآن کريم هم د الله ﷻ کلام دى ، په دې کې هم هغه کمالات پَټ دي کوم چې په خالقِ کائنات کې موجود دي . (۳)

(۱) قرآن کريم په دوه ويشت (۲۲) کاله دوه (۲) مياشتو او دوه ويشت (۲۲) ورځو کې نازل شوى ، ځکه دولس (۱۲) کاله پنځه (۵) مياشتې او ديارلس (۱۳) ورځې په مکه مکرمه کې . او نهه (۹) کاله نهه (۹) مياشتې او نهه (۹) ورځې په مدينه منوره کې . اصول القرآن لشيخ الحديث حضرت مولانا حسن جان مدني شهيد رحمه الله .

(۲) رواه الطبراني في الكبير ، كنزالعمال رقم الحديث ۲۳۶۴ كتاب الاذكار

(۳) خطبات حکيم الاسلام لمولانا قاري محمد طيب صاحب ج ۱۰ ص ۳۲ .

قرآن کریم ته په نورو ټولو کلامونو باندې فضیلت حاصل دی

حدیثِ قدسي دی ، نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمايي چې الله رب العزت فرمايي

فَضْلُ كَلَامِ اللهِ عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفَضْلِ اللهِ عَلَى خَلْقِهِ . (١)

د الله د کلام فضیلت په نورو کلامونو باندې داسې دی لکه د الله ﷻ فضیلت چې په خپلو مخلوقاتو باندې دی .

یعنی لکه څرنګې چې الله ﷻ ته په خپلو مخلوقاتو باندې عظمت او فضیلت حاصل دی نو همدغه شان کلامُ الله (یعنی قرآن کریم) ته هم په نورو کلامونو باندې فضیلت حاصل دی .

دا ښکاره خبره ده چې د کلام عظمت د مُتکلِم نه معلومیږي ، متکلم چې د کومې درجې وي دده کلام به هم د هماغه درجې وي ، د عربی مشهور متَل دی :

قَدْرُ الشَّهَادَةِ بِقَدْرِ الشُّهُوْدِ . (٢)

د شهادت قدر په شاهدانو موقوف دي .

که شاهدان عادِل او ریښتوني وي نو د دوی شهادت به هم ریښتینې وي ، او که شاهدان کمزوري وي نو شهادت به یې هم همداسې وي .

اوس قرآن کریم خو د خالقِ کائنات کلام دی لهذا ددې مرتبه به هم په نورو کلامونو باندې اُوچته وي .

د عربی مشهوره مقوله ده :

كَلَامُ الْمُلُوْكِ مُلُوْكُ الْكَلَامِ .

د بادشاهانو کلام د نورو کلامونو بادشاه وي .

(١) رواه الترمذي رقم الحديث ٢٩٢٦ باب ٢٥ قبل كتاب القراءت ، والدارمي ، والبيهقي في شعب الايمان ، الابانة الكبرى لابن بطة ج٥ ص ٢٢٢ رقم الحديث ٢٠١ ، كنز العمال رقم الحديث ٢٣٣٢ ، ٢٣٥٣ .

(٢) خطبات حكيم الاسلام ج١ ص ٢٣٢ .

تلاوت کول ګويا د الله ﷻ سره خبرې کول دي

تلاوت کول داسې دي ګويا چې دې انسان ته د الله ﷻ سره د خبرو کولو شرَف حاصليږي. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ أَنْ يُحَدِّثَ رَبَّهُ فَلْيَقْرَءِ الْقُرْآنَ. (١)

په تاسو کې چې څوک دا خوښوي چې هغه د خپل رب سره خبرې وکړي نو هغه دې د قرآن کريم تلاوت کوي (ګويا دا داسې دی لکه دې چې د پروردګارِ عالَم سره خبرې کوي).

د قرآن کريم سره تعلق سَراسر عبادت دی

قرآن کريم داسې عظيم کتاب دی چې ديته کتل هم عبادت دی (٢)، ددې اَوريدل هم عبادت دی، بل ته يې اَورول هم عبادت دی، ددې په خپله زده کول هم عبادت دی، بل ته يې خودل هم عبادت دی، ددې تلاوت کول هم عبادت دی (٣)، ددې حِفظ کول هم عبادت دی، په دې ځان پوهه کول هم عبادت دی، او په دې باندې عمل کول هم عبادت دی.

ځکه چې کله د يو څيز نِسبت د بل مُعزز " شي " سره راشي نو په دې سره ددې څيز عزت او شرافت هم زياتيږي، همدغه شان د قرآن کريم نسبت چونکه د پروردګارِ عالَم " الله رب العزت " سره دی چې دا د هغه کلام او حقيقي صفت دی نو ځکه ددې مقام هم ډير اُوچت دی، او څوک چې په دې باندې عمل کوي نو هغه کس به هم په دُنيا او آخرت دواړو کې کامياب وي.

---

(١) کنزالعمال ج١ رقم الحديث ٢٢٥٧ الباب التاسع في تلاوة القرآن و فضائله.

(٢) نبي عليه السلام فرمايي : أفضل عبادة أمتي قراءة القرآن نظرًا. رواه الحکيم عن عبادة بن الصامت، کنزالعمال ج١ رقم الحديث ٢٢٦٥ الباب التاسع في تلاوة القرآن و فضائله. / عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: « اَلنَّظَرُ فِي الْمُصْحَفِ عِبَادَةٌ، وَالنَّظَرُ إِلَى الرَّجُلِ مِنْ أَهْلِ السُّنَّةِ الَّذِي يَدْعُو إِلَى السُّنَّةِ، وَيَنْهَى عَنِ الْبِدْعَةِ عِبَادَةٌ ». الابانة الکبرى لابن بطة رقم الحديث ٢١٣.

(٣) نبي عليه السلام فرمايي : أَفْضَلُ عبادة أمتي تلاوة القرآن. رواه البيهقي في شعب الايمان، کنزالعمال ج١ رقم الحديث ٢٢٦٣ الباب التاسع في تلاوة القرآن و فضائله. / و في رواية : أفضل العبادة قراءة القرآن. کنزالعمال ج١ رقم الحديث ٢٢٥٣.

د قرآن کريم د تلاوت کولو فضائل او فوائد

عزت مندو مسلمانانو ورونو ! زمونږ په شريعت کې د قرآن کريم د تلاوت کولو دومره اَجرونه او ثوابونه ذکر شوي چې هغه ټول راجمع کول د انسان د قدرت نه بهر دي ، ځکه د ټول اُمت علماء په دې مُتفق دي چې هيڅ ذِکر هم د قرآن کريم د تلاوت نه زيات ثواب نه لري ، بلکه د ثواب په اِعتبار سره د قرآن مجيد تلاوت کول د ټولو ذِکرونو نه بهتر دی .

خو زه به درته د تلاوت کولو يو څو مشهور فضائل او اَجرونه ذکر کړم :

قرآن کريم به د قيامت په ورځ د اِنسان شفاعت کوي

د قيامت په هغه سخته ورځ کې به هر انسان دا کوشش کوي چې ماته داسې څوک پيدا شي چې هغه زما شفاعت وکړي ، ددې د پاره چې زه د الله ﷻ د عذاب نه په اَمن شم ، او جنت ته داخل شم .

اوس په دنيا کې چې کوم کس د قرآن کريم تلاوت کړې وي ، ددې په احکاماتو يې عمل کړې وي ، ددې د نشر و اِشاعت خدمت يې کړې وي نو همدا قرآن مجيد به د قيامت په ورځ د الله ﷻ په دربار کې ددې انسان د پاره شفاعت او سفارش کوي، او دا به جنت ته داخل کړي .

د مسلم شريف حديث دی ، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

اِقْرَءُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ يَأْتِيْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَفِيْعًا لِأَصْحَابِهِ . (۱)

---

(۱) مسلم بَابُ فَضْلِ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ وَسُوْرَةِ الْبَقَرَةِ ۲۵۲ (۸۰۴) کتاب صلاة المسافرين وقصرها ، مشکوة كتاب فضائل القرآن الفصل الاول حديث ۱۲ . / په يو بل حديث کې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي : اَلْقُرْآنُ شَافِعٌ مُشَفَّعٌ . وَمَاحِلٌ مُصَدَّقٌ. مَنْ جَعَلَهُ أَمَامَهُ قَادَهُ إِلَى الْجَنَّةِ. وَمَنْ جَعَلَهُ خَلْفَهُ سَاقَهُ إِلَى النَّارِ . رواه ابن حبان في صحيحه ۱۲۴ ، والبيهقي في شعب الايمان عن جابر ۲/ ۳۵۱ ، و رواه الطبراني في الكبير رقم الحديث ۱۰۴۵۰ ، كنز العمال رقم الحديث ۲۳۰۶ ، و رواه المنذري في الترغيب ۲ / ۳۴۹ ، والهيثمي في المجمع ۷ / ۱۶۴ . قرآن کريم داسې شفاعت کوونکې دی چې : ده شفاعت قبول کړې شوې دی ، داسې جګړه کوونکې دی چې دده جګړه منلې شوې ده ، چا چې دا خپلې مخې ته کيښود (يعنی ددې تلاوت يې وکړو ، په دې يې عمل وکړو ، او دا يې د خپل ځان د پاره مُقتدا او پيشوا اُوګرځول) نو قرآن به دا کس جنت ته بوځي ، او چا چې دا شاته اوغورځول (نه يې ددې تلاوت وکړو ، او نه يې په دې عمل وکړو) نو قرآن به دا کس جهنم ته راکاږي .

تاسو قرآن کريم لولئ (ددې تلاوت کوئ) ځکه دا به د قيامت په ورځ د خپلو لوستونکو شفاعت کوي .

په يو بل حديث کې د روژې او قرآن کريم دواړو د شفاعت ذکر راغلی ، نبي ﷺ فرمايي :

اَلصِّيَامُ وَالْقُرْآنُ يَشْفَعَانِ لِلْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. يَقُوْلُ الصِّيَامُ: أَيْ رَبِّ. مَنَعْتُهُ الطَّعَامَ وَالشَّهَوَاتِ بِالنَّهَارِ. فَشَفِّعْنِيْ فِيْهِ. وَيَقُوْلُ الْقُرْآنُ : مَنَعْتُهُ النَّوْمَ بِاللَّيْلِ. فَشَفِّعْنِيْ فِيْهِ ". قَالَ : « فَيُشَفَّعَانِ » . (۱)

روژه او قرآن کريم دواړه به د قيامت په ورځ د بنده د پاره شفاعت کوي ، روژه به وايي : اې ربه ! ما دا بنده د ورځې د خوراک (څکاک) او نفساني خواهشاتو نه منع کړې ؤ ، نو دده په حق کې زما شفاعت قبول کړه . او قرآن به وايي : اې ربه ! ما دا بنده د شپې د خوب نه منع کړې ؤ نو دده په حق کې زما شفاعت قبول کړه ، (نبي عليه السلام فرمايي) نو ددې دواړو شفاعت به قبول کړې شي (يعنی دوی دواړو چې ددې انسان په باره کې د ګناهونو د بخښش کوم سفارش کړی دا به قبول کړې شي) .

د ترمذي شريف په حديث کې ذکر دي چې قرآن کريم به الله رب العزت ته دا سفارس وکړي چې يا الله ! دې کس ته د عزت تاج ورپه سَر کړه ، د عزت جوړه ور واغونده ، او ته دده نه راضي شه . رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

يَجِيْءُ الْقُرْآنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُوْلُ : يَا رَبِّ حَلِّهِ. فَيُلْبَسُ تَاجَ الْكَرَامَةِ . ثُمَّ يَقُوْلُ: يَا رَبِّ زِدْهُ . فَيُلْبَسُ حُلَّةَ الْكَرَامَةِ. ثُمَّ يَقُوْلُ: يَا رَبِّ ارْضَ عَنْهُ. فَيَرْضَى عَنْهُ. فَيُقَالُ لَهُ: اقْرَأْ وَارْقَ. وَيُزَادُ بِكُلِّ آيَةٍ حَسَنَةً . (۲)

(۱) صحيح . رواه احمد في مسنده رقم الحديث ٦٦٢٦ (٦٥٨٩٩) ، المستدرک على الصحيحين للحاکم حديث ٢٠٣٦ أخبار في فضائل القرآن جملةً ، وقال هذا حديث صحيح على شرط مُسلم و لم يُخرِجاه .

(۲) رواه الترمذي رقم الحديث ٢٩١٥ باب ١٨ وقال الترمذي هذا حديثٌ حسنٌ . / و في روايةٍ : يَجِيْءُ صَاحِبُ الْقُرْآنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُوْلُ الْقُرْآنُ يَا رَبِّ حَلِّهِ فَيُلْبَسُ تَاجَ الْكَرَامَةِ. ثُمَّ يَقُوْلُ : يَا رَبِّ زِدْهُ يَا رَبِّ ارْضَ عَنْهُ فَيَرْضَى عَنْهُ. وَيُقَالُ لَهُ اقْرَءْ وَارْقَهْ، وَيَزْدَادُ بِكُلِّ آيَةٍ حَسَنَةً . المستدرک على الصحيحين للحاکم رقم الحديث ٢٠٢٩ أخبارٌ في فضائل القرآن جُملةً و قال : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الإِسْنَادِ، وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ.

قرآن کريم به د قيامت په ورځ راشي او دا به ووايي : اې ربه ! دې صاحبِ قرآن ته جوړه وَرواغونده ، نو ده ته به د عزت تاج ورپه سر کړې شي . قرآن مجيد به بيا عرض وکړي : اې الله ! ده ته نور هم زيادت وکړه نو ده ته به د عزت جوړه ور واغوستلې شي . قرآن کريم به عرض وکړي : اې ربه ! دده نه راضي شه نو الله ﷻ به دده نه راضي شي . بيا به صاحبِ قرآن ته وويلې شي چې ته قرآن کريم لوله او د جنت په درجو خيجه ، او د هر يو آيت په عوض کې به ده ته يوه نيکي زياتولې شي .

يعنی د هر يو آيت په عوض کې به په جنت کې دده درجه زياتولې شي ، لکه څرنګې چې ددې درجو تفصيل په يو بل حديث کې راغلې دی چې حافظِ قرآن ته به وويلې شي :

اِقْرَأْ وَارْتَقِ وَرَتِّلْ كَمَا كُنْتَ تُرَتِّلُ فِي الدُّنْيَا . فَإِنَّ مَنْزِلَتَكَ عِنْدَ آخِرِ آيَةٍ تَقْرَأُهَا . (١)

قرآن کريم لوله او د جنت په درجو پورته خيجه ، او په دُنيا کې چې څنګه تا په مزه مزه (صحيح تجويد سره) لوستلو نو هماغه شان تلاوت کوه ، بيشکه ستا د اُوسيدو ځای به هغه آخِري آيت وي چې ته يې لولې (يعنی چير ته چې آخري آيت ختم شو نو هلته به ستا د اُوسيدو ځای وي) .

د سورة المُلک شفاعت کول

د ترمذي شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ سُورَةً مِنَ الْقُرْآنِ ثَلَاثُونَ آيَةً شَفَعَتْ لِرَجُلٍ حَتَّى غُفِرَ لَهُ . وَهِيَ سُورَةُ تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ . (٢)

بيشکه په قرآن کريم کې يو سورة دی چې په هغې کې ديرش (٣٠) آيتونه دي ، دې سورة د يو کس د پاره د الله ﷻ په حضور کې شفاعت وکړو تر دې پورې چې دې کس ته بَخنه وکړې شوه ، او هغه سورة " تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ " (يعنی سورة المُلک) دی .

(١) رواه الترمذي رقم الحديث ٢٩١٤ ، وابوداؤد حديث ١٤٦٤ ، واحمد ٢ / ١٩٢ ، والبيهقي ٢ / ٥٣ .

(٢) رواه الترمذي كتاب فضائل القرآن رقم الحديث ٢٨٩١ ، وابن ماجه كتاب الادب حديث ٣٧٨٦ ، واحمد حديث ٩٧١٥ وحسنه العلامه الألباني رحمه الله في صحيح الجامع ٢٠٩١ .

تشريح : په دې حديث کې د " شَفَعَتْ " لفظ راغلې ، په دې کې دوه (٢) احتماله دي:
يو دا چې په دې لفظ سره د تيرې زمانې خبر ورکړې شوی ، يعنی يو کس به سورة " تَبَارَكَ الَّذِيْ بِيَدِهِ الْمُلْک " لوستو ، او ددې به يې ډير قدَر کولو ، پس کله چې هغه وفات شو نو دې سورة د الله ﷻ په دربار کې دده د پاره سفارس وکړو ، چې ددې په وجه ده ته بخَنه وکړې شوه .

او دويم اِحتمال دادی چې دلته " شَفَعَتْ " د مُستقبل په معنی کې دی ، يعنی څوک چې دا سورة لولي نو دا به د قيامت په ورځ دده د پاره سفارش کوي ، او الله ﷻ به دده سفارش قبلوي . (١)

په ابوداوُد شريف کې دا حديث په دې الفاظو نقل دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :
سُوْرَةٌ مِنَ الْقُرْآنِ ثَلَاثُوْنَ آيَةً ، تَشْفَعُ لِصَاحِبِهَا حَتَّى يُغْفَرَ لَهُ : تَبَارَكَ الَّذِيْ بِيَدِهِ الْمُلْكُ . (٢)
د قرآن کريم يو سورة دی چې په ديرشو (٣٠) آيتونو مشتمل دی ، دا به د ويونکي د پاره شفاعت کوي تر دې پورې چې ويونکي ته بخَنه وکړې شي ، هغه سورة " تَبَارَكَ الَّذِيْ بِيَدِهِ الْمُلْكُ " دی .

پس معلومه شوه چې په دُنيا کې څوک هم په قرآن کريم ايمان لري ، ددې تلاوت کوي ، ددې په اَحکاماتو باندې ځان پوهَوي ، په دې باندې عمل کوي ، ددې سره مينه ساتي ، او ددې د خوَرولو کوشش کوي نو همدا قرآن کريم به د قيامت په ورځ ددې انسان د پاره د الله ﷻ په دربار کې شفاعت او سفارش کوي .

---

(١) مظاهر حق شرح مشکوة ج٢ لفضائل سورة الملک .

(٢) سنن ابي داؤد أَبْوَابُ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ وَتَحْزِيبِهِ وَتَرْتِيلِهِ بَابٌ فِي عَدَدِ الْآيِ رقم الحديث ١٤٠٠ . / وفي رواية : قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : سُوْرَةٌ فِي الْقُرْآنِ مَاهِيَ إِلَّا ثَلَاثُوْنَ آيَةً خَاصَمَتْ عَنْ صَاحِبِهَا حَتَّى أَدْخَلَتْهُ الْجَنَّةَ وَهِيَ سُوْرَةُ تَبَارَكَ . حسنٌ ، اخرجه الطبراني في الاوسط ٢/ ٧٦ ، وفي الصغير ١ /٢٩٦ ، والضياء ١٧٣٨ وقال اسناده حسن، كنزالعمال ج١ ص ٢٩٦ رقم الحديث ٢٧٠٥ .

د قرآن کریم د هر حرف په عوض کې نیکۍ ملاویدل

چې څوک د قرآن کریم تلاوت کوي نو ده ته د هر حرف په عوض کې يوه نيکي ملاويږي ، او دا يوه نيکي د الله ﷻ په نزد د لسو (١٠) نيکيو برابر ده .

د ترمذي شريف حديث دی ، نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا. لَا أَقُولُ الٓمٓ حَرْفٌ. وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ ، وَلَامٌ حَرْفٌ ، وَمِيمٌ حَرْفٌ . (١)

چا چې د قرآن کريم يو حرف اُولوسته نو دده د پاره ددې په عِوض کې يوه نيکي ده ، او هره نيکي د الله ﷻ د قانون موافق د لسو (١٠) نيکيو برابر ده ، (بيا نبي عليه السلام د زيات وضاحت د پاره اوفرمايل :) زه دا نه وايم چې " الٓمٓ " يو حرف دی ، بلکه الف يو حرف دی ، لام يو حرف دی ، او ميم يو حرف دی (چې مجموعه " الٓمٓ " درې حرفونه شو ، او ددې په لوستو سره انسان ته ديرش (٣٠) نيکۍ ملاويږي) .

فائده : که انسان سوچ وکړي نو دا د پروردِگارِ عالَم يو عظيم احسان دی چې انسان ته د قرآن کريم د هر حرف په عوض کې يوه نيکي ورکوي ، او بيا دا يوه نيکي د الله ﷻ په نزد د لسو (١٠) نيکيو برابر وي ، يعنی انسان ته د هرې نيکۍ په عوض کې د لسو نيکيو په مقدار اَجر ورکوي ، په قرآن کريم کې واضحه اِرشاد دی :

﴿ مَن جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ﴾ . (٢)

ترجمه : څوک چې يوه نيکي راوړي نو هغه له ددې لس چنده اَجر دی ، (يعنی د يوې نيکۍ په عوض کې به د لسو نيکيو ثواب ورکولې شي) .

ددې حديث شريف نه دا خبره هم معلومه شوه چې که انسان د تلاوت کولو په وخت ددې په معنی پوهيږي او که نه پوهيږي خو الله ﷻ ددې په عوض کې ده ته نيکۍ ورکوي ، ځکه

(١) رواه الترمذي كتاب فضائل القرآن رقم الحديث ٢٩١٠ ، والمنذري ٢ / ٣٤٢ . مشكوة ص ١٨٦ .

(٢) الانعام آيت ١٦٠ .

په دې حدیث کې د " الٓمٓ " په تلاوت کولو د دیرشو (۳۰) نیکیو ورکولو ذکر راغلی ، حالانکه د " الٓمٓ " او نورو حروف مقطعاتو په حقیقي مراد باندې د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ نه علاوه بل هیڅوک نه پوهیږي .

لهذا د هغه خلقو خبره غلطه ده کوم چې دا وايي : " کله چې یو انسان د قرآن کریم په معنی نه پوهیږي نو بیا ددې په تلاوت کولو کې هیڅ فائده نشته " . ددوی په دې خبره باندې صراحةً په دې حدیث کې رَد اُوشو .

په یو حدیث کې صراحةً د یو حرف په عوض کې د لسو (۱۰) نیکیو ورکولو ذکر راغلی ، نبي علیه السلام فرمایي :

... اُتْلُوْهُ فَإِنَّ اللهَ يَأْجُرُكُمْ عَلَى تِلَاوَتِهِ كُلَّ حَرْفٍ عَشْرَ حَسَنَاتٍ، أَمَا إِنِّي لَا أَقُولُ " الٓم " حَرْفٌ، وَلَكِنْ أَلِفٌ وَلَامٌ وَمِيمٌ . (۱)

... تاسو د قرآن تلاوت کوئ ، ځکه الله تعالی تاسو ته د هر حرف د تلاوت په عوض کې لس نیکۍ اجر درکوي ، بیشکه زه دا نه وایم چې " الٓمٓ " یو حرف دی ، بلکه الف ځانله حرف دی ، لام ځانله حرف دی ، او میم ځانله حرف دی .

بلکه په یو روایت کې د هر حرف په عوض کې د اویا (۷۰) نیکیو اجر راغلی ، نبي علیه السلام فرمایي :

... فَإِنْ أَعْرَبَهُ وُكِّلَ بِهِ أَرْبَعَةُ أَمْلَاكٍ يَكْتُبُوْنَ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ سَبْعِيْنَ حَسَنَةً . (۲)

... څوک چې د قرآن کریم تلاوت وکړي او د حروفو صحیح تلفظ وکړي نو په دې باندې څلور (۴) فرښتې مقرر کړې شي چې ددې تلاوت کوونکي د پاره د هر حرف په عوض کې اویا (۷۰) نیکۍ لیکي .

---

(۱) المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحدیث ۲۰۴۰ وقال : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الإِسْنَادِ ، المعجم الکبیر للطبراني رقم الحدیث ۸۶۴۹ . / وفي روایةٍ : اُتْلُوْهُ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَأْجُرُكُمْ بِكُلِّ حَرْفٍ مِنْهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ، لَمْ أَقُلْ لَكُمْ: الٓم حَرْفٌ . وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ . وَلَامٌ حَرْفٌ . وَمِيمٌ حَرْفٌ. المعجم الکبیر للطبراني رقم الحدیث ۸۶۴۶ .

(۲) کنزالعمال ج۱ ص۵۳۴ رقم الحدیث ۲۳۹۲ .

بيا خاصكر په مانځه كې تلاوت كولو سره خو د هر حرف په عوض كې د سلو (١٠٠) نيكيو ذكر راغلی، نبي كريم صلی الله عليه وسلم فرمايي:

مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِيْ صَلَاةٍ قَائِمًا كَانَ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ مِائَةُ حَسَنَةٍ ... (١)

څوك چې په مانځه كې په ولاړه قرآن كريم اُولولي نو دده د پاره به د هر حرف په عوض كې سل (١٠٠) نيكۍ وي.

په يو روايت كې ورسره د مزيد أجر ذكر هم راغلی:

... وَمَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللهِ قَائِمًا كُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ ، وَمُحِيَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ وَرُفِعَتْ لَهُ مِائَةُ دَرَجَةٍ ... (٢)

چا چې د كتابُ الله يو حرف په مانځه كې په ولاړه اُولوست نو دده د پاره (ددې په عوض كې) سل (١٠٠) نيكۍ اوليكلې شي، سل (١٠٠) يې ګناهونه معاف كړې شي، او سل (١٠٠) يې درجې اُوچتې كړې شي.

په تلاوت كوونكو باندې سكينه او رَحمتونه نازليږي، او الله ﷻ د مُقرّبو فرښتو د وړاندې د دوی تذكره كوي

كوم خلق چې په جُماتونو كې د قرآن كريم تلاوت كوي، او په خپل مينځ كې ددې زده كړه او ښودنه كوي نو دا داسې خوش نصيبه خلق دي چې په دوی باندې د الله ﷻ د طرفه رحمتونه نازليږي، او الله ﷻ د مُقرّبو فرښتو د وړاندې ددې خلقو تذكره كوي.

د مسلم شريف حديث دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِيْ بَيْتٍ مِنْ بُيُوْتِ اللهِ يَتْلُوْنَ كِتَابَ اللهِ وَيَتَدَارَسُوْنَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا حَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ وَنَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِيْنَةُ وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَذَكَرَهُمُ اللهُ فِيْمَنْ عِنْدَهُ . (٣)

(١) رواه الديلمي في مسند الفردوس، كنزالعمال ج١ ص ٥٤١ رقم الحديث ٢٣٢٧ .

(٢) رواه ابن عدي في الكامل، والبيهقي في الشعب ، كنزالعمال ج١ ص ٥٤٢ رقم الحديث ٢٤٢٩ .

(٣) اخرجه مسلم في الذكر حديث ٣٨ ، وابوداود في الادب باب ٦٠ ، والترمذي في البر باب ٩١ ، وابن ماجه في المقدمة باب ١٧ ، وابن حبان في صحيحه والبيهقي، الترغيب والترهيب ج١ ص ٥١ كتاب العلم الترغيب في العلم وطلبه .

مرګ ډير يادول ، او د قرآن مجيد تلاوت كول . (١)

پس معلومه شوه چې څوك مرګ ډير يادوي او د قرآن مجيد تلاوت په شَوق او تدبّر سره كوي نو په دې سره دده زړه د ګناهونو د زَنګ نه صفا كيږي ، او د نُور نه ډكيږي .

قرآن كريم د هر قِسمه روحاني او جِسماني مرضونو د پاره شِفاء ده

قرآن كريم داسې بهترين كتاب دى چې په دې كې د انسان د روحاني او جِسماني ټولو مرضونو شِفاء ده ، الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴾ . (٢)

ترجمه : او مونږ د قرآن كريم نه هغه څه نازلوو چې په هغې كې د مؤمنانو د پاره شِفاء او رحمت دى ، او د ظالمانو په حق كې خو نور هم نقصان زياتوي .

(څكه مومنان قرآن كريم مني ، تلاوت يې كوي ، او عمل پرې كوي چې ددې په وجه په دوى د الله ﷻ رحمت نازليږي ، او د باطلو عقيدو نه ورته شِفاء او نِجات حاصليږي . او ظالمان ، مشركين خو قرآن كريم نه مني چې ددې په وجه په دوى د الله ﷻ قهر او غضب نازليږي) . (٣)

د مذكوره آيت په تفسير كې مفتي شفيع رحمه الله په تفسير معارف القرآن كې ليكلي : په دې خو د ټول اُمت اتفاق دى چې قرآن كريم د زړونو د پاره شِفاء ده ، د شِرك ، كفر ، خرابو اخلاقو او نورو باطني روحاني مرضونو نه د نِجات ذريعه ده .

هم دارنګې د بعضې علماؤ په نزد په دې ځاى كې د شِفاء نه مراد د ظاهري مرضونو نه شِفاء هم مراد ده ، يعنى قرآن كريم د ظاهري مرضونو د پاره هم شِفاء ده .

---

(١) رواه البيهقي في شعب الايمان ، مشكوة المصابيح كتاب فضائل القرآن الفصل الثالث رقم الحديث ٥٨ ، كنزالعمال رقم الحديث ٤٢١٣٠ . / وفي رواية : إِنَّ هٰذِهِ الْقُلُوبَ تَصْدَأُ كَمَا يَصْدَأُ الْحَدِيدُ . قِيلَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! وَمَا جِلَاؤُهَا ؟ قَالَ : تِلَاوَةُ الْقُرْآنِ . رواه محمد بن نصر والخرائطي في اعتلال القلوب ، و ابو نعيم في الحلية ، والبيهقي في شعب الايمان ، والخطيب عن ابن عمر ، كنز العمال رقم الحديث ٢٤٤١ .

(٢) الاسراء (بني اسرائيل) آيت ٨٢ .

(٣) معارف القرآن في تشريح سورة بني اسرائيل آيت ٨٢ .

لهذا د قرآن کريم آيتونه لوستل او په مريض يې دَمول ، يا د قرآن کريم ليکل شوي آيتونه (يعنی تعويذ) مريض ته په غاړه کې اچول پهٔ دي کې هم شفاء ده ، چې د حديث روايتونه په دې باندې ګواه دي .

همدغه شان د نورو ګڼرو روايتونو نه دا ثابت دي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم په خپله خپل ځان ، او نور مريضان په مُعوّذاتو (يعنی سورة فلق او سورة النّاس باندې) دَم کړي . (١)

همدغه رنګې د صحابه کرامو او تابعينو نه په معوّذاتو او نورو آيتونو سره د مريض علاج کول ، او مريض ته د علاج د پاره د قرآن کريم ليکل شوي آيتونه په غاړه کې اچول هم د ګڼرو روايتونو نه ثابت دي کوم چې علامه قرطبي رحمه الله د همدې آيت د لاندې په تفصيل سره ذکر کړي . (٢)

---

(١) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا : « أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا اشْتَكَى يَقْرَأُ عَلَى نَفْسِهِ بِالْمُعَوِّذَاتِ وَيَنْفُثُ، فَلَمَّا اشْتَدَّ وَجَعُهُ كُنْتُ أَقْرَأُ عَلَيْهِ وَأَمْسَحُ بِيَدِهِ رَجَاءَ بَرَكَتِهَا » . صحيح البخاري كتاب فضائل القرآن رقم الحديث ٥٠١٦، مسلم كتاب السلام رقم الحديث ٢١٩٢ . / عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « كَانَ يَنْفِثُ عَلَى نَفْسِهِ فِي مَرَضِهِ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ بِالْمُعَوِّذَاتِ، فَلَمَّا ثَقُلَ كُنْتُ أَنَا أَنْفِثُ عَلَيْهِ بِهِنَّ، فَأَمْسَحُ بِيَدِ نَفْسِهِ لِبَرَكَتِهَا » . صحيح البخاري بَابٌ فِي المَرْأَةِ تَرْقِي الرَّجُلَ رقم الحديث ٥٧٥١ .

(٢) معارف القرآن سورة بني اسرائيل (الاسراء) آيت ٨٢ .

د دَم او تعويز حکم : په کوم تعويز کې چې شِرکي کلمات نه وي بلکه د قرآن کريم آيتونه ، يا د احاديثو صحيح دُعاګانې په کې ليکلې شوې وي نو دا تعويز جائز دی . د ابوداؤد شريف حديث دی حضرت عبدالله بن عمرو روايت کوي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي : په تاسو کې چې څوک په خوب کې ويرېږي نو هغه دې دا کلمات ووايي :

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ مِنْ غَضَبِهِ وَسُوءِ عِقَابِهِ ، وَمِنْ شَرِّ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ يَحْضُرُونِ .

په روايت کې ذکر دي :

وَكَانَ عَبْدُ اللهِ يُعَلِّمُهَا وَلَدَهُ مَنْ أَدْرَكَ مِنْهُمْ ، وَمَنْ لَمْ يُدْرِكْ كَتَبَهَا وَعَلَّقَهَا عَلَيْهِ . تفسير قرطبي ج ١٠ ص ٢٧٨ سورة بني اسرائيل آيت ٨٢ .

حضرت عبدالله بن عمر به خپلو بچو ته دا کلمات خودهٔ ، ليکن چې کوم بچې به د زده کولو قابل نهٔ نو هغه له به يې دا کلمات اوليکل او په غاړه کې به يې ورته (د تعويز په شکل) واچول . (باقي حصه په راتلونکې صفحه کې لاندې په حاشيه کې ذکر ده) .

کرامو اوفرمايل : مونږ دا تر هغه وخته پورې نه اخلو تر دې پورې چې مونږ د نبي عليه السلام نه ددې په باره کې پوښتنه نه وکړو .

(کله چې صحابه کرام مديني منوّرې ته راغله) نو د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه ددې متعلق پوښتنه وکړه ، رسول الله ﷺ ورته مُسکې شو او حضرت ابوسعيد خدري رضي الله عنه ته يې وفرمايل :

وَمَا أَدْرَاكَ أَنَّهَا رُقْيَةٌ ، خُذُوْهَا وَاضْرِبُوْا لِيْ بِسَهْمٍ . (١)

تاته څنګه معلومه شوه چې سورة فاتحه دَم دی ؟ (بيا نبي عليه السلام وفرمايل :) تاسو دا چيلۍ واخلئ ، او زما حصه هم په کې وکړئ .

فائده : ددې حديث نه هم معلومه شوه چې په قرآن کريم (او خاصکر سورة فاتحه) کې د ظاهري مرضونو نه هم شفاء شته .

په دَم باندې د اُجرت اخيستلو شرط لږول

بلکه امام بخاري رحمه الله په دې باندې مستقل باب قائم کړی چې که يو کس په دې شرط باندې دَم اچوي چې ماته به دومره معلوم مقدار چيلۍ وغيره راکوی نو دا هم جائز ده

" بَابُ الشَّرْطِ فِي الرُّقْيَةِ بِقَطِيْعٍ مِّنَ الْغَنَمِ " بيا يې د حضرت ابن عباس رضي الله عنه په روايت باندې هماغه واقعه رانقل کړی کومه چې پاس ذکر شوه :

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه فرمايي :

أَنَّ نَفَرًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرُّوْا بِمَاءٍ ، فِيْهِمْ لَدِيْغٌ أَوْ سَلِيْمٌ ، فَعَرَضَ لَهُمْ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْمَاءِ ، فَقَالَ : هَلْ فِيْكُمْ مِنْ رَاقٍ ؟ إِنَّ فِي الْمَاءِ رَجُلًا لَدِيْغًا أَوْ سَلِيْمًا ، فَانْطَلَقَ

(١) په يو روايت کې داسې ذکر دي ، أَصَبْتُمْ ، اَقْسِمُوْا وَاضْرِبُوْا لِيْ مَعَكُمْ بِسَهْمٍ . بخاري بَابُ النَّفْثِ فِي الرُّقْيَةِ رقم الحديث ٥٧٤٩ . تاسو صحيح کار کړی ، تقسيم يې کړئ ، او ماله هم د خپل ځان سره حصه مقرر کړئ . / وفي رواية : قَدْ أَصَبْتُمْ ، اَقْسِمُوْا ، وَاضْرِبُوْا لِيْ مَعَكُمْ سَهْمًا . صحيح البخاري بَابُ مَا يُعْطَى فِي الرُّقْيَةِ عَلَى أَحْيَاءِ الْعَرَبِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ رقم الحديث ٢٢٧٦ .

رَجُلٌ مِنْهُمْ. فَقَرَأَ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ عَلَى شَاءٍ. فَبَرَأَ. فَجَاءَ بِالشَّاءِ إِلَى أَصْحَابِهِ. فَكَرِهُوا ذٰلِكَ وَقَالُوا: أَخَذْتَ عَلَى كِتَابِ اللهِ أَجْرًا. حَتَّى قَدِمُوا الْمَدِيْنَةَ. فَقَالُوا:

يَا رَسُوْلَ اللهِ! أَخَذَ عَلَى كِتَابِ اللهِ أَجْرًا. فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللهِ. (١)

د نبي عليه السلام د صحابه وُ يوه ډله د اُوبو په يو ګودَر تير شو ، هلته د ګودَر په هغه خلقو کې يو کس مارچيچلې وُ ، د هغوی نه يو کس راغی او صحابه کرامو ته يې اوفرمايل : آيا په تاسو کې څوک دَم اچوونکې شته ؟ ځکه په دې قبيله کې يو کس مار (يا لړم) چيچلې دی . نو په صحابه کرامو کې يو کس (ابوسعيد خدري ﷺ) ورسره لاړ ، او د څو چيلو په عوض کې يې په سورة فاتحه باندې دَم کړو ، هغه کس جوړ شو ، دې صحابي چيلۍ د ځان سره راوستې او خپلو ملګرو ته راغی ، ملګرو يې دا (په کتابُ الله باندې اُجرت اخيستل) بَد اوګڼل ، او ورته وې ويل :

آيا تا په کتابُ الله باندې اُجرت واخيست ؟ تر دې پورې چې دا صحابه کِرام مدينې منوّرې ته راغله (او چيلۍ هم ورسره وې) ، دوی نبي عليه السلام ته وفرمايل :

أَخَذَ عَلَى كِتَابِ اللهِ أَجْرًا.

اې د الله رسوله ! دې کس (يعنی ابوسعيد خدري ﷺ) په کتابُ الله باندې مزدوري واخيسته .

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل :

إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللهِ .

په کومو شيانو چې تاسو مزدوري اخلئ په هغې ټولو کې ډير مستحق د الله کتاب دی چې په دې مزدوري واخيستې شي . يعنی د ټولو نه ښه مزدوري هغه ده چې تاسو د قرآن کريم په بدله کې واخيسته .

(١) صحيح البخاري بَابُ الشَّرْطِ فِي الرُّقْيَةِ بِقَطِيعٍ مِنَ الغَنَمِ رقم الحديث ٥٧٣٧ .

د بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ په ويلو سره دزهرو اَثر ختميدل

امام رازي رحمه الله په همدې مقام کې يوه بله واقعه هم رانقل کړې چې د حضرت خالد بن وليد ﷺ نه د فارس مجوسيانو (د اسلام په حقانيت باندې) يوه نخه طلب کړه، او ورته وې ويل:

إِنَّكَ تَدَّعِي الْإِسْلَامَ فَأَرِنَا آيَةً لِنُسْلِمَ.

ته د اسلام د حقانيت دعوىٰ کوې لهذا ته مونږ ته يوه نخه اُوښايه، ددې د پاره چې (د هغې په ليدلو) مونږ هم اسلام قبول کړو.

حضرت خالد بن وليد ﷺ ورته وفرمايل:

اِئْتُوْنِيْ بِالسُّمِّ الْقَاتِلِ. تاسو ماته زهرِ قاتل راوړئ.

هغوی ورته يوه پياله (سخت قوي) زَهر راوړه، ده هغه پياله په لاس کې راواخيسته، بسم الله الرحمن الرحيم يې وويله، او ټول زهر يې اُوڅکل، د الله ﷻ په فضل سره دې پيا هم په خپل ځای باندې روغ جوړ ولاړ ؤ (د بسم الله الرحمن الرحيم ويلو په برکت زَهرو پرې هيڅ اَثر اونه کړو)، مجوسو وويل:

هَذَا دِيْنٌ حَقٌّ. دا (اسلام) حق دين دی. (۱)

د آية الکرسي ويلو په وجه د شيطان او نورو آفتونو نه حفاظت

په احاديثو کې د آية الکرسي ويلو ډير فضيلت بيان شوی چې ددې په ذريعه انسان د شيطان د شَر نه محفوظه کيږي، ځکه ددې په ويلو سره الله رب العزت د انسان د حفاظت د پاره يوه فرښته مقرروي چې هغه ددې انسان د کور، اولاد، او په خپله دده حفاظت کوي.

---

(۱) طَلَبَ بَعْضُهُمْ آيَةً مِنْ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيْدِ، فَقَالَ: إِنَّكَ تَدَّعِي الْإِسْلَامَ فَأَرِنَا آيَةً لِنُسْلِمَ. فَقَالَ: اِئْتُوْنِيْ بِالسُّمِّ الْقَاتِلِ، فَأُتِيَ بِطَاسٍ مِنَ السُّمِّ. فَأَخَذَهَا بِيَدِهِ. وَقَالَ: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. وَأَكَلَ الْكُلَّ وَقَامَ سَالِمًا بِإِذْنِ اللّٰهِ تَعَالَى. فَقَالَ الْمَجُوْسُ: هَذَا دِيْنٌ حَقٌّ. تفسير كبير ج١ ص ١٥٥ الباب الحادي عشر في بعض النكت المستخرجه من قولنا بسم الله الرحمن الرحيم.

ددې په باره کې درته د بخاري شريف يوه واقعه ذکر کوم ، حضرت ابوهريرة ﷺ فرمايي : (١)

زه رسولُ الله صلی الله عليه وسلم د رمضان د مياشتې په زکوة (يعنی په صدقه عيد الفطر) باندې محافظ او ساتونکې مقرر کړم (څکه د راجمع کولو نه روستو به رسول الله ﷺ دا په فقراوُ باندې تقسيمول) ، دې دَوران کې (يوه شپه) ماته يو سړی راغی ، او په خپلو لاسونو سره يې خوراک راجمع کول شروع کړه (يعنی په خپله لمن او لوخي کې يې د خوراک دا شيان راجمع کول) ، ما هغه اُونيوه ، او ورته مې وويل :

لَأَرْفَعَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

زه به تا خامخا رسول الله ﷺ له بوځم (چې تاته ددې غلط حرکت سزا درکړې شي) .

هغه راته وويل :

---

(١) وَكَّلَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِحِفْظِ زَكَاةِ رَمَضَانَ، فَأَتَانِي آتٍ فَجَعَلَ يَحْثُو مِنَ الطَّعَامِ فَأَخَذْتُهُ، وَقُلْتُ: وَاللهِ لَأَرْفَعَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: إِنِّي مُحْتَاجٌ، وَعَلَيَّ عِيَالٌ وَلِي حَاجَةٌ شَدِيدَةٌ ، قَالَ: فَخَلَّيْتُ عَنْهُ، فَأَصْبَحْتُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، مَا فَعَلَ أَسِيرُكَ البَارِحَةَ؟» ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! شَكَا حَاجَةً شَدِيدَةً، وَعِيَالًا، فَرَحِمْتُهُ، فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ، قَالَ: «أَمَا إِنَّهُ قَدْ كَذَبَكَ، وَسَيَعُودُ»، فَعَرَفْتُ أَنَّهُ سَيَعُودُ، لِقَوْلِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّهُ سَيَعُودُ، فَرَصَدْتُهُ، فَجَاءَ يَحْثُو مِنَ الطَّعَامِ، فَأَخَذْتُهُ، فَقُلْتُ: لَأَرْفَعَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: دَعْنِي فَإِنِّي مُحْتَاجٌ وَعَلَيَّ عِيَالٌ، لَا أَعُودُ، فَرَحِمْتُهُ، فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ، فَأَصْبَحْتُ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، مَا فَعَلَ أَسِيرُكَ؟»، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! شَكَا حَاجَةً شَدِيدَةً، وَعِيَالًا، فَرَحِمْتُهُ، فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ، قَالَ: «أَمَا إِنَّهُ قَدْ كَذَبَكَ وَسَيَعُودُ» ، فَرَصَدْتُهُ الثَّالِثَةَ، فَجَاءَ يَحْثُو مِنَ الطَّعَامِ، فَأَخَذْتُهُ، فَقُلْتُ: لَأَرْفَعَنَّكَ إِلَى رَسُولِ اللهِ، وَهَذَا آخِرُ ثَلَاثِ مَرَّاتٍ، أَنَّكَ تَزْعُمُ لَا تَعُودُ، ثُمَّ تَعُودُ ، قَالَ: دَعْنِي أُعَلِّمْكَ كَلِمَاتٍ يَنْفَعُكَ اللهُ بِهَا، قُلْتُ: مَا هُوَ؟ قَالَ: إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ، فَاقْرَأْ آيَةَ الكُرْسِيِّ: {اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الحَيُّ القَيُّومُ} ... حَتَّى تَخْتِمَ الآيَةَ، فَإِنَّكَ لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنَ اللهِ حَافِظٌ، وَلَا يَقْرَبَنَّكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ، فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ، فَأَصْبَحْتُ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا فَعَلَ أَسِيرُكَ البَارِحَةَ؟» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! زَعَمَ أَنَّهُ يُعَلِّمُنِي كَلِمَاتٍ يَنْفَعُنِي اللهُ بِهَا، فَخَلَّيْتُ سَبِيلَهُ، قَالَ: «مَا هِيَ؟» قُلْتُ: قَالَ لِي: إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَاقْرَأْ آيَةَ الكُرْسِيِّ مِنْ أَوَّلِهَا حَتَّى تَخْتِمَ الآيَةَ: {اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الحَيُّ القَيُّومُ} [البقرة: ٢٥٥]، وَقَالَ لِي: لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنَ اللهِ حَافِظٌ، وَلَا يَقْرَبَكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ . وَكَانُوا أَحْرَصَ شَيْءٍ عَلَى الخَيْرِ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَمَا إِنَّهُ قَدْ صَدَقَكَ وَهُوَ كَذُوبٌ، تَعْلَمُ مَنْ تُخَاطِبُ مُنْذُ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ؟» قَالَ: لَا، قَالَ: «ذَاكَ شَيْطَانٌ». صحيح البخاري رقم الحديث ٢٣١١ بَابُ إِذَا وَكَّلَ رَجُلًا، فَتَرَكَ الوَكِيلُ شَيْئًا فَأَجَازَهُ المُوَكِّلُ فَهُوَ جَائِزٌ...

نبي عليه السلام راته وفرمايل: أَمَا إِنَّهُ قَدْ صَدَقَكَ وَهُوَ كَذُوبٌ .

خبردار ، هغه تاته ددې كلماتو متعلق رېښتيا ويلي دي اگر چې هغه په خپله دروغجن دی (يعنی هغه چې درته د آية الكرسي متعلق كومه خبره كړی هغه رېښتيا ده اگر چې هغه نور ډير دروغجن دی) .

(حضرت ابو هريره ﷺ فرمايي چې) بيا ماته رسول الله ﷺ وفرمايل:

تَعْلَمُ مَنْ تُخَاطِبُ مُنْذُ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ؟

اې ابو هريره ! آيا تاته معلومه ده چې ته په دې درې (٣) شپو كې د چا سره مخاطب وې؟ (او د چا سره دې خبرې كولی ؟)

ما ورته وويل: نه (ماته خو معلومه نه ده چې دا كس څوک وُ) ، نبي كريم صلى الله عليه وسلم راته وفرمايل:

ذَاكَ شَيْطَانٌ . هغه خو شيطان (ابليس) وُ (ددې د پاره راغلې وُ چې په خپل مكر و فريب سره د صدقاتو په مال كې كمې راولي) .

فايده: پس معلومه شوه چې د " آية الكرسي " ويلو په بركت سره انسان د شيطان د شر نه محفوظه كيږي .

د تلاوت كولو په وجه د انسان حفاظت

د ترمذي شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مَنْ قَرَأَ حم الْمُؤْمِنَ إِلَى {إِلَيْهِ الْمَصِيرُ} ، وَآيَةَ الْكُرْسِيِّ حِينَ يُصْبِحُ حُفِظَ بِهِمَا حَتَّى يُمْسِيَ، وَمَنْ قَرَأَهُمَا حِينَ يُمْسِي حُفِظَ بِهِمَا حَتَّى يُصْبِحَ . (١)

(١) رواه الترمذي بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ وَآيَةِ الْكُرْسِيِّ رقم الحديث ٢٨٧٩ والدارمي ، وقال الترمذي هذا حديث غريب ، مشكوة كتاب فضائل القرآن حديث ٣٥ . / وفي رواية : مَنْ قَرَأَ ثَلَاثِينَ آيَةً فِي لَيْلَةٍ لَمْ يَضُرَّهُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ سَبُعٌ ضَارٍ وَلَا لِصٌّ طَارِئٌ وَعُوفِيَ فِي نَفْسِهِ وَأَهْلِهِ وَمَالِهِ حَتَّى يُصْبِحَ . رواه الديلمي عن ابن عمر ، كنز العمال رقم الحديث ٢٤١٢ الباب السابع في تلاوة القرآن وفضائله .

څوک چې سهر دا " حم " یعنی د سورة مومن دا ابتدائي آیتونه تر د إِلَيْهِ الْمَصِيْرُ پورې (درې آیتونه (۱)) او آیة الکرسي اولولي نو ددې په برکت به دا انسان تر ماښامه پورې (د ظاهري او باطني آفتونو او بلاګانو نه) محفوظ وي ، او څوک چې دا دواړه ماښام اُولولي نو ددې په برکت به تر د سهره پورې محفوظ وي .

د ترمذي شریف حدیث دی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَأْخُذُ مَضْجَعَهُ، يَقْرَأُ سُورَةً مِنْ كِتَابِ اللهِ، إِلَّا وَكَّلَ اللهُ بِهِ مَلَكًا. فَلَا يَقْرَبُهُ شَيْءٌ يُؤْذِيْهِ حَتَّى يَهُبَّ مَتَى هَبَّ . (۲)

کوم مسلمان چې د اُوده کیدو په وخت د کتابُ الله (یعنی قرآن مجید) یو سورة ووایي نو الله ﷻ ددې په عوض کې په ده باندې یوه فرښته مقرر کړي نو بیا د ه ته هیڅ ضررناک شی نه رانزدې کیږي، چې کله هم دې راپاڅي تر هغې وخته پورې دده حفاظت کوي .

د قرآن کریم په ذریعه د هر قسمه فتنو نه بچ کیدل

په یوه موقع باندې حضرت علي رضي الله عنه وفرمایل : (۳)

بیشکه ما د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه اوریدلي دي ، هغوی یوه ورځ وفرمایل :

---

(۱) د حم نه تر د إِلَيْهِ الْمَصِيْرُ پورې دا ابتدائي درې آیتونه دادي : حم . تَنْزِيْلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ . غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيْدِ الْعِقَابِ ذِی الطَّوْلِ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيْرُ . سورة غافر (مومن) آیت ۱ _ ۳ .

(۲) سنن الترمذي بَاب مَا جَاءَ فِيمَنْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ عِنْدَ الْمَنَامِ رقم الحدیث ۳۴۰۷ باب ۲۳ .

(۳) إِنِّي قَدْ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « أَلَا إِنَّهَا سَتَكُوْنُ فِتْنَةٌ » . فَقُلْتُ : مَا الْمَخْرَجُ مِنْهَا يَا رَسُوْلَ اللهِ؟ قَالَ : " كِتَابُ اللهِ . فِيْهِ نَبَأُ مَا قَبْلَكُمْ وَخَبَرُ مَا بَعْدَكُمْ ، وَحُكْمُ مَا بَيْنَكُمْ ، وَهُوَ الْفَصْلُ لَيْسَ بِالْهَزْلِ ، مَنْ تَرَكَهُ مِنْ جَبَّارٍ قَصَمَهُ اللهُ ، وَمَنِ ابْتَغَى الْهُدَى فِي غَيْرِهِ أَضَلَّهُ اللهُ ، وَهُوَ حَبْلُ اللهِ الْمَتِيْنُ ، وَهُوَ الذِّكْرُ الْحَكِيْمُ ، وَهُوَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيْمُ ، هُوَ الَّذِي لَا تَزِيْغُ بِهِ الْأَهْوَاءُ ، وَلَا تَلْتَبِسُ بِهِ الْأَلْسِنَةُ ، وَلَا يَشْبَعُ مِنْهُ الْعُلَمَاءُ ، وَلَا يَخْلَقُ عَلَى كَثْرَةِ الرَّدِّ ، وَلَا تَنْقَضِي عَجَائِبُهُ ، هُوَ الَّذِي لَمْ تَنْتَهِ الْجِنُّ إِذْ سَمِعَتْهُ حَتَّى قَالُوا : { إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ } [الجن: ۲] مَنْ قَالَ بِهِ صَدَقَ ، وَمَنْ عَمِلَ بِهِ أُجِرَ ، وَمَنْ حَكَمَ بِهِ عَدَلَ ، وَمَنْ دَعَا إِلَيْهِ هَدَى إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيْمٍ . رواه الترمذي بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الْقُرْآنِ رقم الحدیث ۲۹۰۶ وقال الترمذي هذا حدیث غریب .. ورواه الدارمي .

اَلَا إِنَّهَا سَتَكُوْنُ فِتْنَةٌ .

خبردار ، بيشکه يوه غټه فِتنه راتلونکې ده (يعنې ګمراهي به پيدا شي ، په ديني عقائدو کې به اختلاف وي ، اعمال به کمزوري وي ، او ګمراه خلق به د اسلام په نوم نوي نوي مذاهب او نظريات راپيدا کوي) .

حضرت علي ﷺ فرمايي چې ما ورته وويل :

مَا الْمَخْرَجُ مِنْهَا يَارَسُوْلَ اللهِ ؟

اې د الله رسوله ! بيا به د دې فِتنې د شَر نه د بچ کيدو او نجات موندو لاره څه وي ؟

رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل :

كِتَابُ اللهِ ... (د دې فِتنې نه د وتلو لاره) د الله كتاب دى (يعنې په قرآن كريم باندې عمل كول ، حُكه) په دې كې د تاسو نه د مخکيني امتونو حالات (او د عبرت نه ډک واقعات) ذکر دي ، او ستاسو نه پس په مستقبل کې د واقع کيدونکو کارونو خبرونه دي ، او ستاسو په مينځ کې چې کوم مسائل پيدا کيږي په قرآن کريم کې د هغې حکم او فيصله موجود ده ، دا قرآن کريم (د حق و باطل ، صحيح او غلط په مينځ کې) قولِ فيصل (يعنې فرق کوونکې) دى ، څه فضول او بې کاره څيز نه دى .

چا چې دا قرآن کريم د سرکشۍ او تکبر د وجې پريخوده (يعنې نه يې پرې ايمان راوړو ، او نه يې د تکبّر د وجې نه په دې عمل وکړو (۱)) نو الله ﷻ به هغه هلاک کړي .

او چا چې د قرآن کريم نه علاوه په بل (داسې) کتاب کې هدايت تلاش کړو (کوم چې نه د قرآن نه مُستبط وي ، او نه د اسلامي شريعت او نظرياتو موافق وي) نو الله ﷻ به دې ګمراه کړي (يعنې هغه به د هدايتِ حقه نه محرومه کړي) ، او دا قرآن کريم د الله تعالى

---

(۱) علامه طيبي رحمه الله ليکلي چې چا د اِنکار يا تکبّر د وجې نه د قرآن کريم په داسې يو آيت يا يوه کلمه باندې عمل کول پريخوده چې په هغې باندې عمل واجب وُ ، يا يې د تکبر د وجې نه د دې آيت يا د دې کلمې قرأت اونه کړو نو په دې صورتونو کې دا سړې کافر کيږي . البته که يو کس خالصه د سستۍ د وجې يا د ضُعف او کمزورۍ د وجې د قرآن کريم تلاوت پريخوده خو زړه يې د قرآن کريم د عظمت او عزت نه ډک وُ نو په داسې کس باندې څه ګناه نشته ، خو صرف دا کس د تلاوت نه کولو د ثواب نه محرومه کيږي . مظاهر حق شرح مشکوة ج۲ کتاب فضائل القرآن في تشريح حديث ۲۹ .

مضبوطه رسی ده (یعنی د الله ﷻ سره د قُرب ، معرفت او تعلق مضبوطه وسیله ده) ، قرآن کریم باحکمت ذکر (او نصیحت) دی ، او همدا نیغه لاره ده (چې په دې باندې تللو سره انسان خپل مقصدِ حیات پیژني) ، قرآن کریم لا هدایت هغه سرچینه ده چې ددې د اتباع په وجه د انسان خواهشات د حق نه باطل طرف ته نه مائله کیږي (یعنی انسان د خواهشاتو نفسي د تابعدارۍ ، او هرې گمراهۍ نه محفوظه کیږي) .

ددې د ژبې سره نورې ژبې نه یو ځای کیږي (١) ، علماء ددې نه هیڅ کله نه مړیږي (٢) ، او قرآن کریم د ډیر تلاوت کولو سره نه زړیږي (٣) ، ددې عجائب (یعنی باریکۍ ، حقائق او معارف) کله هم نه ختمیږي .

قرآن کریم داسې کلام دی چې کله دا جِنّاتو (پیریانو) واوریده نو بغیر د توقّف کولو کولو نه یې بې اِختیاره وویل :

﴿ إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ﴾ . (٤)

---

(١) یعنی په قرآن کریم کې څوک د ژبو په واسطه تحریف نشي کولی ، بلکه دا تر قیامته پورې محفوظ دی . یا دا مطلب چې قرآن کریم داسې فصیح و بلیغ کلام دی چې ددې مقابله څوک نشي کولی ، یا دا مطلب چې د قرآن کریم تلاوت د مومنانو په ژبو سخت نه دی ، که د چا ژبه عربي نه وي خو بیا هم د قرآن مجید الفاظ په ژبه په آسانه اداء کولې شي لکه الله تعالی فرمایي : ﴿ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ . القمر آیت ١٧ ﴾ ترجمه : او مونږ قرآن کریم د پوهیدو د پاره آسان کړې دی . مظاهر حق شرح مشکوة ج٤ کتاب فضائل القرآن .

(٢) علماء ددې د علم نه هیڅ کله نه مړیږي ، یعنی د قرآن کریم علوم او معارف دومره ډیر دي چې علماء ددې ټولو احاطه نشي کولی ، بلکه دغه د تدبّر ، حقائقو ، او معارفو دا سلسله همیشه جاري وي ، کله هم علماؤ دا نده محسوسه کړې چې گني مونږ د قرآن کریم په علومو باندې پوره عبور حاصل کړی او نور مونږ ته د تلاش او تحقیق ضرورت نشته ، بلکه که علماء د قرآن کریم په څه علومو باندې خبردار شي نو په دې سره د هغوی شوق او طلب نور هم زیات شي او هیڅ کله ددې د علومو او تحقیقاتو نه نه مړیږي . مظاهر حق ج٤ ، معارف الحدیث حصه پنځم ص ٦٩ .

(٣) د دُنیا نور کتابونه داسې دي چې د هغې په بار بار لوستلو سره انسان ته هغه خوَند او لذت نه حاصلیږي ، البته قرآن کریم داسې کتاب دی چې دا هر څومره ډیر لوستلې شي او هر څومره ډیر په دې کې په دې کې تفکّر او تدبّر کولې شي نو همدومره ددې په خوَند او لذت کې نوره هم اِضافه راځي ، او ددې نه زړه نه مړیږي . معارف الحدیث حصه پنجم ص ٦٩ . نوټ : ددې خبرې تفصیلي بحث روستو " د قرآن کریم اِعجاز " په موضوع کې راروان دی . ابوالشمس علي عنه

(٤) الجن ایت ١ .

ترجمه : بیشکه مونږ قرآن کریم واوریده چې (د فصاحت او بلاغت په اعتبار سره (١)) ډیر عجیب دی .

(رسولُ الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل :) چا چې د قرآن کریم موافق خبره وکړه هغه ریښتینې خبره وکړه ، او چا چې په دې عمل وکړو ده ته به ددې اجر ورکولې شي ، او چا چې (د خلقو په مینځ کې) د قرآن کریم موافق فیصله وکړه ده عدل او انصاف وکړو ، او چا چې قرآن کریم طرف ته خلق را اُوبلل ده ته د صراطِ مستقیم هدایت وکړې شو (یعنی ده ته نیغه لاره او خودې شوه ، او دې هدایت یافته دی) .

د قرآن کریم د اَوریدو د پاره د فرښتو شوق ، او رابښکته کیدل

چیرته چې قرآن کریم لوستلې شي نو فرښتې ددې د اَوریدو د پاره رابښکته کیږي ، او په دې ویونکي باندې سکینه او رحمتونه نازلیږي ، امام بخاري رحمه الله په دې باندې مستقل باب لیږولی :

بَابُ نُزُوْلِ السَّكِيْنَةِ وَالْمَلَائِكَةِ عِنْدَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ .

او ددې د لاندې یې دا حدیث رانقل کړی : (٢).

د حضرت اُسَید بن حُضَیر ﷺ متعلق نقل دي چې یوه شپه دې اُسید بن حُضَیر ﷺ د سورة بقرې تلاوت کولو ، او دده آس هم دده سره نزدې تړلې وُ ، ناڅاپه دده آس په ټوپونو

---

(١) عَجَبًا : قال ابن عباس رضی الله عنهما بليغًا ای ذا عجب يعجب منه لبلاغته وفصاحته . تفسير خازن الجن آيت ١ .
عَجَبًا : يتعجب منه في فصاحته و غزازة معانيه و غير ذلک . تفسير جلالين الجن آيت ١ .

(٢) عَنْ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ ، قَالَ : بَيْنَمَا هُوَ يَقْرَأُ مِنَ اللَّيْلِ سُورَةَ الْبَقَرَةِ ، وَفَرَسُهُ مَرْبُوطَةٌ عِنْدَهُ ، إِذْ جَالَتِ الْفَرَسُ فَسَكَتَ فَسَكَتَتْ . فَقَرَأَ فَجَالَتِ الْفَرَسُ . فَسَكَتَ وَسَكَتَتِ الْفَرَسُ ، ثُمَّ قَرَأَ فَجَالَتِ الْفَرَسُ فَانْصَرَفَ ، وَكَانَ ابْنُهُ يَحْيَى قَرِيبًا مِنْهَا ، فَأَشْفَقَ أَنْ تُصِيبَهُ فَلَمَّا اجْتَرَّهُ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ ، حَتَّى مَا يَرَاهَا . فَلَمَّا أَصْبَحَ حَدَّثَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : اقْرَأْ يَا ابْنَ حُضَيْرٍ ، اقْرَأْ يَا ابْنَ حُضَيْرٍ . قَالَ : فَأَشْفَقْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَنْ تَطَأَ يَحْيَى ، وَكَانَ مِنْهَا قَرِيبًا ، فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَانْصَرَفْتُ إِلَيْهِ ، فَرَفَعْتُ رَأْسِي إِلَى السَّمَاءِ ، فَإِذَا مِثْلُ الظُّلَّةِ فِيهَا أَمْثَالُ الْمَصَابِيحِ ، فَخَرَجَتْ حَتَّى لَا أَرَاهَا ، قَالَ : « وَتَدْرِي مَا ذَاكَ ؟ » قَالَ : لَا ، قَالَ : « تِلْكَ الْمَلَائِكَةُ دَنَتْ لِصَوْتِكَ ، وَلَوْ قَرَأْتَ لَأَصْبَحَتْ يَنْظُرُ النَّاسُ إِلَيْهَا ، لَا تَتَوَارَى مِنْهُمْ » . بخاري بَابُ نُزُولِ السَّكِينَةِ وَالْمَلَائِكَةِ عِنْدَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ رقم الحديث ٥٠١٨ ، اخرجه مسلم في صلاة المسافرين وقصرها باب نزول السكينة لقراءة القرآن رقم ٧٩٦ .

شو، نو ده تلاوت بند کړو (دده د پاره چې اوګوري چې دا آس ولې تړپونه وهي ؟ کله چې ده تلاوت کول بند کړو) نو آس هم تړپونه وهل بند کړه (ده داګمان وکړو چې آس هسې بِلا سَببه تړپونه وهي نو) ده بيا تلاوت کول شروع کړو نو آس هم بيا تړپونه شروع کړه .

کله چې ده تلاوت بند کړو نو آس هم تړپونه وهل بند کړه ، ده په دريم ځل تلاوت کول شروع کړه نو آس هم بيا تړپونه وهل شروع کړه (ده ته اِحساس اوشو چې آس هسې تړپونه نه وهي بلکه ددې خامخا څه وجه شته) .

چونکه دده ځوي " يحيٰ " هم د آس سره نزدې ؤ ، دده سره دا يَره شوه چې په دې تړپونو وهلو سره آس ده ته نقصان او نه رسوي ، نو ځکه ده تلاوت بند کړو ، او ورغی ، خپل ځوي يې د هغه ځای نه رالرې کړو .

کله چې ده خپل ځوي راديخوا کړو او بَره آسمان طرف ته يې اوکتل نو نا څاپه يې بَره د وريځې په شان يو څيز اوليده چې په هغې کې د ډيوُو په شان شيان بَل (روښانه) دي .

کله چې سهر شو نو حضرت اُسيد بن حُضَير رضي الله عنه دا واقعه د نبي کريم صلى الله عليه وسلم د وړاندې بيان کړه ، نبي اکرم ﷺ ورته وفرمايل :

اِقْرَأْ يَا ابْنَ حُضَيْرٍ ، اِقْرَأْ يَا ابْنَ حُضَيْرٍ .

اې ابن حُضير ! تا به همداسې قرآن کريم لوستلو (دا جُمله نبي عليه السلام دوه ځل اوفرمايله . يعنې تا به لوستل جاري ساتلي وی (١)) ، ده ورته ووېل :

(١) علامه ابن حجر رحمه الله د رسول الله صلى الله عليه وسلم د قول " اِقْرَأْ يَا ابْنَ حُضَيْرٍ " مطلب دا بيان کړی چې اې ابن حضير ! ته سورة بقره هميشه لوله ځکه چې دا د داسې عجيب و غريب حالت راتللو سبب دی ، که آينده هم ددې سورة لوستلو په دوران کې داسې صورت راپيښ شي نو تلاوت جاري ساته ، ګويا تا ته هاغه وخت هم لوستل جاري په کار وو . مظاهر حق شرح مشکوة کتاب فضائل القرآن ج ۴ حديث ٨ . / علامه طيبي رحمه الله فرمايي : چې د صيغې د امر " اِقْرَأْ " مطلب " په تيره زمانه کې زيادت طلب کول دي " ، ګويانبي عليه السلام ددې عجيب و غريب حالت اِستحضار وکړو او حضرت اُسيد رضي الله عنه ته د لوستلو ترغيب ورکوي ، چې ددې حاصل " هَلَّا زِدْتَ " دی . شرح الطيبي ۴ /٢٢١ کتاب فضائل القرآن . / حاصل دا چې د " اِقْرَأْ " نه مراد فی الحال د تلاوت کولو حکم نه دی بلکه نبي عليه السلام د حضرت اُسيد بن حُضَير رضي الله عنه د هغه اصلي حالت اِستحضار وکړو او ورته يې د لوستلو حکم وکړو . فتح الباري ٩ / ٧٨ ، کشف الباري کتاب فضائل القرآن ص ٨٢ .

اې د الله رسوله ! زه د آس نه ويريدم چې چيرته آس زما ځوي يحیٰ په خپو کې چخنې (ميده) نه کړي ، ځکه هغه د آس سره نزدې وُ .

لهذا زه يحیٰ ته راغلم ، او کله چې ما خپل نظر آسمان طرف ته اُوچت کړو نو ناګهانه مې د وريځې په شان يو څيز اوليده چې د ډيوو په شان شيان په کې موجود وو . بيا زه (د زبات تحقيق او معلومات د پاره) د کور نه بهر راووتم خو ما هغه (ډيوې) او نه ليدی (يعنی هغه غائبې شوې وی) . رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل :

وَتَدْرِيْ مَا ذَاكَ ؟ آيا ته پوهيږې چې هغه څه شی وُ ؟

ده ورته جواب ورکړو : نه (ماته پته نشته چې هغه څه شی وُ) . نبي ﷺ ورته وفرمايل:

تِلْكَ الْمَلَائِكَةُ دَنَتْ لِصَوْتِكَ، وَلَوْ قَرَأْتَ لَأَصْبَحَتْ يَنْظُرُ النَّاسُ إِلَيْهَا، لَا تَتَوَارَى مِنْهُمْ .

هغه فرښتې وې چې ستا د تلاوت آوريدو د پاره درته نزدې راغلې وی ، که تا همداسې تلاوت جاري ساتلې وی نو تر صبا پورې به خلقو دا فرښتې کتلی ، او د خلقو د نظرونو نه به پټې نه وی .

تشريح : د آس د ټوپونو وهلو وجه داوه چې کله حضرت اُسيد بن حُضَير ﷺ د شپې په څه حصه کې د قرآن کريم تلاوت کولو نو فرښتې ددې تلاوت آوريدو د پاره رانښکته شوې وی ، آس چې دا اُوليدی نو د يرې د وجې يې ټوپونه وهل ، دغه وجه ده چې د تلاوت بندولو په وجه به چې کله فرښتې واپس پورته لاړې نو آس به ټوپوه وهل هم بند کړه . (١)

ملا علي قاري رحمه الله ليکلي دي : حضرت اُسيد بن حُضَير ﷺ ته چې د وريځ په شان څه څيز ښکاره کيده نو دا دراَصل د فرښتو اِزدِحام او ګڼه ګوڼه وه ، يعنی د تلاوت آوريدو د پاره دومره ډيرې فرښتې راغلې وی چې ده ته دوريځې په شکل معلوميدی ،

او په دې وريځ کې د ډيوو په شان شيان بليدل دراصل د فرښتو مخونه وو چې د ډيوو په شان روښانه او منوّر معلوميده . (٢)

(١) کشف الباري کتاب فضائل القرآن ص ٨١ .

(٢) مرقات شرح مشکوة ٣ / ٣٢٩ ، کشف الباري شرح صحيح البخاري کتاب فضائل القرآن ص ٨٢ ، مظاهر حق شرح مشکوة کتاب فضائل القرآن في تشريح حديث ٨ .

معلومه شوه چې د قرآن کريم د تلاوت آوريدو د پاره فرښتې رانښکته کيږي .

علامه سيوطي رحمه الله په " الاتقان " کې ، او علامه انورشاه کشميري رحمه الله په خپلو ملفوظاتو کې دا خبره ليکلي چې فرښتې هر وخت په خپله خوښه د قرآن مجيد د تلاوت کولو قدرت نه لري ، د تلاوت کولو دا اعزاز صرف انسان ته حاصل دی ، دغه وجه ده چې چيرته تلاوت کولې شي نو هلته فرښتې ددې د آوريدلو د پاره راجمع کيږي .

(نوټ : حضرت جبرائيل عليه السلام هم د وحي د راوړو د وخت نه علاوه هر وخت په خپله خوښه د قرآن مجيد د تلاوت کولو طاقت نه لري) .

د قرآن کريم د تلاوت په وجه د الله ﷻ محبوب جوړيدل

څوک چې دا غواړي چې د الله ﷻ سره محبت وکړم ، يا الله ﷻ د ما سره محبت وکړي نو ده ته په کار دي چې د قرآن کريم تلاوت وکړي ، يا خاصکر په قرآن کريم کې په کتلو سره د تلاوت کولو ثواب خو ډير زيات دی . رسول الله ﷺ فرمايي :

مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُحِبَّ اللهُ وَ رَسُوْلَهُ فَلْيَنْظُرْ فِي الْمُصْحَفِ ، وَمَنْ سَرَّهُ أَنْ يُحِبَّهُ اللهُ وَ رَسُوْلَهُ فَلْيَنْظُرْ فِي الْمُصْحَفِ. (١)

څوک چې دا خوښوي چې د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ سره محبت وکړي نو هغه دې په قرآن مجيد کې په کتلو سره تلاوت کوي ، او څوک چې دا خوښوي چې دده سره الله ﷻ او د هغه رسول ﷺ محبت وکړي نو هغه دې په قرآن مجيد کې په کتلو سره تلاوت وکړي .

محترمو ! قرآن کريم د الله ﷻ کلام دی ، او څوک چې د الله ﷻ د کلام سره محبت کوي نو الله رب العزت به دده سره محبت وکړي .

---

(١) السلسلة الصحيحة ٢٣٤٢ ، الطريق الى الجنة ص ٢٥٧ ، /

و في رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُحِبَّهُ اللهُ وَرَسُوْلُهُ فَلْيَقْرَأْ فِي الْمُصْحَفِ » . الترغيب في فضائل الاعمال و ثواب ذلک لابن شاهين حديث ١٩١ ، معجم ابن المقرئ حديث ٤٩٨ .

د بخاري شريف حديث دی ، حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم يو كس د يو لښكر امير جوړ كړو ، او د لښكر سره يې اُوليږلو ، دې كس به خپلو ملګرو ته امامت هم كولو ، دده معمول داؤ چې ده به (په مانځه كې) خپل قرأت په " قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ " باندې ختمولو (١) ، هر كله چې دده لښكر خلق واپس راغله نو دوی ددې تذكره رسول الله صلی الله عليه وسلم ته وكړه ، نبي عليه السلام دې خلقو ته وفرمايل :

سَلُوْهُ لِأَيِّ شَيْءٍ يَصْنَعُ ذٰلِكَ ؟

تاسو د هغه نه پوښتنه وكړئ چې د څه د وجې نه هغه دا كار كوي ؟ (چې د سورة فاتحې نه پس د بل سورة په ځای " قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ " وايي)

خلقو د هغه نه پوښتنه وكړه ، هغه ورته وويل :

لِأَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمٰنِ ، وَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا.

ځكه په دې سورة كې د الله ﷻ صفت او وَحدانيت بيان شوی او زه دا خوښوم چې دا سورة هميشه لولم .

رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل :

أَخْبِرُوْهُ أَنَّ اللّٰهَ يُحِبُّهُ . (٢)

تاسو هغه ته خبر وركړئ چې بيشكه الله ﷻ هم دده سره محبت كوي .

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

---

(١) يعنې د " سورة فاتحې " سره د بل سورة په ځای به يې " قل هو الله احد " لوسته . علامه ابن حجر رحمه الله دا مطلب بيان كړی چې دې كس به د " سورة فاتحې " نه پس يو بل سورة ، او بيا " قل هو الله احد " لوسته . مظاهر حق شرح مشكوة ج٢ كتاب فضائل القرآن .

(٢) عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ رَجُلًا عَلَى سَرِيَّةٍ، وَكَانَ يَقْرَأُ لِأَصْحَابِهِ فِي صَلَاتِهِمْ فَيَخْتِمُ بِقُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ. فَلَمَّا رَجَعُوْا ذَكَرُوْا ذٰلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: « سَلُوْهُ لِأَيِّ شَيْءٍ يَصْنَعُ ذٰلِكَ؟ » . فَسَأَلُوْهُ، فَقَالَ: لِأَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمٰنِ، وَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « أَخْبِرُوْهُ أَنَّ اللّٰهَ يُحِبُّهُ » . رواه البخاري كتاب التوحيد رقم الحديث ٧٣٧٥ ، و مسلم في صلاة المسافرين وقصرها باب فضل قراءة قل هو الله أحد رقم ٨١٣ .

يحبه : يقبل منه ويقربه إليه ويزيده ثواباً. تعليق مصطفى البغا على البخاري .

مَا يَقْرُبُ عَبْدٌ إِلَى اللهِ بِأَفْضَلِ مِمَّا خَرَجَ مِنْهُ يَعْنِي الْقُرْآن. (١)

بنده الله ﷻ ته د ومره په بل هيڅ شي سره نه ورنزدې کيږي څومره چې په قرآن کريم سره ورنزدې کيږي.

يعنى الله ﷻ ته د نزديکت د تولو نه بهترينه ذريعه قرآن مجيد دى، ځکه قرآن کريم د الله تعالى کلام دى، او الله ﷻ ته ډير محبوب دى (٢)، اوس چې څوک د دې تلاوت کوي نو يقيني خبره ده چې دې به هم الله ﷻ ته ډير محبوب وي.

د امام احمد بن حنبل رحمه الله په خوب کې د الله ﷻ سره ملاقات

امام احمد بن حنبل رحمه الله فرمايي چې په خوب کې مې د الله رب العزت سره ملاقات اوشو، پوښتنه مې ورنه وکړه:

يَا رَبِّ! مَا أَفْضَلُ مَا تَقَرَّبَ بِهِ الْمُتَقَرِّبُوْنَ إِلَيْكَ؟

اې ربه! هغه کوم بهترين عمل دى چې په هغې سره يو بنده تاته درنزدې کيږي؟

الله رب العزت راته وفرمايل:

بِكَلَامِيْ يَا أَحْمَدُ! اې احمد! زما په کلام (يعنى قرآن کريم) باندې ماته انسان رانزدې کيږي.

امام احمد بن حنبل رحمه الله فرمايي: ما ورنه پوښتنه وکړه: اې ربه! د تلاوت کولو په وخت د دې په معنى پوهيدل ضروري دي او که نه؟

الله رب العزت راته وفرمايل:

بِفَهْمٍ أَوْ بِغَيْرِ فَهْمٍ.

---

(١) کنزالعمال ج١ رقم الحديث ٢٣٦٥. / وفي رواية: ما تقرب العباد إلى الله بشيء أحب إليه مما خرج منه. ابن السني عن زيد بن ارطاة عن ابي امامة، کنزالعمال ج١ ص ٢٦٥ رقم الحديث ٢٣٦٦.

(٢) نبي عليه السلام فرمايي: القرآن أحبّ إلى الله من السموات والأرض، ومن فيهن. ابو نعيم عن ابن عمرو، کنزالعمال ج١ رقم الحديث ٢٣٦٣.

د تلاوت کولو په وخت که دا کس ددې په معنی پوهيږي او که نه پوهيږي خو ددې په وجه انسان ماته مقرّب کيږي. (١)

قرآن کريم د الله تعالى مضبوطه رسۍ ده

قرآن کريم د الله تعالى مضبوطه رسۍ ده، الله تعالى په خپله دې ته " حَبْلُ الله " ويلې دي، رب کريم فرمايي:

﴿وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُوا﴾. (٢)

ترجمه: او تاسو ټول د الله تعالى رسۍ (اسلام او قرآن (٣)) مضبوطه اونيسئ، او مه جدا کيږئ.

او الله تعالى د خپل قُرب د پاره دا رسۍ يعنې دا قرآن کريم نازل کړی، دا داسې رسۍ ده چې ددې يو سَر د الله ﷻ په لاس کې دی (كَمَا يَلِيقُ بِشَانِهِ)، او بل سَر يې د بندګانو په لاس کې دی، پس څوک چې دا څومره مضبوطه اونيسي نو دومره زر به الله ﷻ ته ورُورسي، او د هغه محبوب به جوړ شي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

... فَإِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ سَبَبٌ طَرَفُهُ بِيَدِ اللهِ، وَطَرَفُهُ بِأَيْدِيكُمْ، فَتَمَسَّكُوا بِهِ، فَإِنَّكُمْ لَنْ تَضِلُّوا، وَلَنْ تَهْلِكُوا بَعْدَهُ أَبَدًا. (٤)

... بيشکه دا قرآن کريم داسې رسۍ ده چې ددې يو طرف د الله ﷻ په لاس کې دی (كَمَا يَلِيقُ بِشَانِهِ)، او بل طرف يې ستاسو په لاس کې دی، تاسو په دې باندې کلکې مُونګولې

(١) وَنُقِلَ عَنِ الإِمَامِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ رَحِمَهُ اللهُ أَنَّهُ قَالَ: رَأَيْتُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْمَنَامِ. فَقُلْتُ: يَارَبِّ! مَا أَفْضَلُ مَا تَقَرَّبَ بِهِ الْمُتَقَرِّبُونَ إِلَيْكَ؟ قَالَ: بِكَلاَمِي يَا أَحْمَدُ! قَالَ: قُلْتُ: يَارَبِّ! بِفَهْمٍ أَوْ بِغَيْرِ فَهْمٍ؟ قَالَ: بِفَهْمٍ أَوْ بِغَيْرِ فَهْمٍ. المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ابواب قراءة القرآن ص ٢٥٣.

(٢) آل عمران آيت ١٠٣.

(٣) وروي عن ابن مسعود رضي الله عنه عن النبيّ صلى الله عليه وسلم قال: إِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ هُوَ حَبْلُ اللهِ الْمَتِينُ ... تفسير بغوي ج١ ص ٣٨١ رقم الحديث ٣١٥.

(٤) صحيح ابن حبان ذِكْرُ نَفْيِ الضَّلاَلِ عَنِ الآخِذِ بِالْقُرْآنِ رقم الحديث ١٢٢ إسناده حسن على شرط مسلم، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ١٥٣٩، كنز العمال رقم الحديث ٢٩٠٠.

اُولړوئ (يعنى مضبوط يې اونيسئ) ، ځکه تاسو به دديې نه پس کله هم ګمراه نه شئ ، او کله به هم هلاک نه شئ .

دا ښکاره خبره ده چې الله رب العزت ته د نزدې کيدلو ذريعه عبادت دى ، او په احاديثو کې ډير تلاوت کوونکي ته ډير عبادت ګزار ويل شوى ، رسول الله ﷺ فرمايي :

أَعْبَدُ النَّاسِ أَكْثَرُهُمْ تِلَاوَةً لِلْقُرْآنِ . (١)

په خلقو کې ډير عبادت کوونکې هغه دى چې د قرآن کريم ډير تلاوت کوي . يعنى په نفلي عباداتو کې تلاوت کول افضل ترين عبادت دى .

د تلاوت کولو په وجه د انسان ايمان قوي کيږي او زياتيږي

د قرآن کريم د تلاوت په وجه د انسان ايمان نور هم قوي کيږي او زياتيږي ، په " سورة انفال " کې الله ﷻ د مؤمنانو په صفاتو کې دا خبره هم ذکر کړې :

﴿ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا ﴾ . (٢)

ترجمه : او کله چې په دې مؤمنانو باندې د الله آيتونه اولوستلې شي نو دا آيتونه د دوى ايمان نور هم زيات (مضبوط) کړي .

په سورة التوبة کې الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَٰذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴾ . (٣)

ترجمه : او کله چې يو سورة نازل کړې شي نو ځنې منافقان (مسلمانانو ته د استهزاء په طور) وايي : دې سورة په تاسو کې د چا ايمان زيات (قوي) کړو ؟ (الله رب العزت دې

(١) رواه الديلمي في مسند الفردوس عن ابي هريرة رضي الله عنه ، كنز العمال ج١ ص ٢٥٧ الباب السابع في تلاوة القرآن وفضائله رقم الحديث ٢٢٥٧ ط دارالكتب العلمية بيروت ، الفوائد الشهير بالغيلانيات لابن بكر الشافعي رقم الحديث

منافقانو ته په جواب کې فرمايي :) پس کومو خلقو چې ايمان راوړې دی نو دې سورة د هغوی ايمان نور هم زيات (مضبوط او قوي) کړو ، او دوی (ددې په محسوسولو سره) خوشحاليږي .

وجه داده چې کله د تلاوت کولو په وخت انسان ته هغه آيتونه رامخې ته شي چې په هغې کې د انبياء کرامو د نصرت او د کافرانو د ذِلت تذکره وي ، يا داسې آيتونه مخې ته راشي چې په هغې کې د مومنانو سره د جنت او نورو نعمتونو وعده شوې وي او د کافرانو د پاره د جهنم وعيدونه او سزاګانې ذکر وي ، او انسان په دې کې سوچ وکړي نو په دې سره دده اِيمان نور هم قوي کيږي او مضبوطيږي .

د تلاوت کولو په وجه زړه نرميږي

قرآن کريم داسې عظيم کتاب دی چې ددې په وجه د انسان په زړه کې د الله ﷻ نه خَوف پيدا کيږي ، او زړه يې نرميږي . الله رب العزت فرمايي :

﴿ اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحۡسَنَ الۡحَدِيۡثِ كِتٰبًا مُّتَشَابِهًا مَّثَانِيَ تَقۡشَعِرُّ مِنۡهُ جُلُوۡدُ الَّذِيۡنَ يَخۡشَوۡنَ رَبَّهُمۡ ثُمَّ تَلِيۡنُ جُلُوۡدُهُمۡ وَقُلُوۡبُهُمۡ اِلٰى ذِكۡرِ اللّٰهِ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهۡدِيۡ بِهٖ مَنۡ يَّشَآءُ وَمَنۡ يُّضۡلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنۡ هَادٍ ﴾ . (۱)

ترجمه : الله تعالی بهترين کلام (يعنی قرآن کريم) نازل کړی ، (دا قرآن کريم) داسې کتاب دی چې (مضامين يې په حُسن او حکمت کې) د يوبل په شان دی ، ددې آيتونه بيا بيا ويلې شي (۲) ، په دې سره د هغې خلقو څرمنې زيګ زيګ کيږي (۳) کوم چې د خپل رب نه

(۱) الزمر آيت ۲۳ .

(۲) يعنی د پوهې د پاره څنې قِصص او احکام بار بار مکرر ذکر دي . بل ځای الله ﷻ فرمايي : وَلَقَدۡ صَرَّفۡنَا لِلنَّاسِ فِيۡ هٰذَا الۡقُرۡاٰنِ مِنۡ كُلِّ مَثَلٍ فَاَبٰٓى اَكۡثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُوۡرًا . سورة الإسراء (بني إسرائيل) آيت ۸۹ . وَلَقَدۡ صَرَّفۡنَا فِيۡ هٰذَا الۡقُرۡاٰنِ لِلنَّاسِ مِنۡ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الۡاِنۡسَانُ اَكۡثَرَ شَىۡءٍ جَدَلًا . سورة الكهف آيت ۵۴ .

(۳) دا کِنايه ده د خَوف نه ، يعنی کله چې مؤمنان د عذاب آيتونه واوري نو د الله د يَرې د وجې نه يې څونې زيګ شي ، زړه يې نرم شي ، او يره په کې پيدا شي .

يريږي ، يبا د هغوى ځرمني او زړونه د الله ذکر طرف ته نرم شي (۱) همدا (قرآن کريم) د الله تعالى هدايت دى چاته چې الله ﷻ اوغواړي، نو هغه ته په دې سره هدايت کوي ، او څوک چې الله ګمراه کړي نو هغه ته هيڅوک هدايت ورکوونکې نشته .

د قرآن کريم تلاوت کوونکو او څودونکو د پاره د فرښتو اِستغفار

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَا مِنْ قَوْمٍ صَلُّوا صَلَاةَ الْغَدَاةِ ثُمَّ قَعَدُوا فِي مُصَلَّاهُمْ يَتْلُوْنَ كِتَابَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَيَتَدَارَسُوْنَهُ إِلَّا وَكَّلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ مَلَائِكَتَهُ تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ حَتَّى يَخُوْضُوْا فِي حَدِيْثٍ غَيْرِهِ . (۲)

کوم قوم چې سهر مونځ وکړي ، او بيا په خپلو ځايونو (جائې نماز) باندې ناست وي ، د کتابُ الله تلاوت کوي ، او په خپل مينځ کې يې يو بل ته ښايي نو الله ﷻ خپلې فرښتې مقرر کړي او د دوى د پاره هميشه اِستغفار غواړي ، تر دې پورې چې دا خلق په نورو خبرو کې مشغول شي (نو بيا فرښتې د دوى د پاره اِستغفار نه وايي) .

د تلاوت کولو په وجه غونډ کور مُنوّر کيدل

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

اَلْبَيْتُ الَّذِيْ يُقْرَأُ فِيْهِ الْقُرْآنُ يَتَرَاءَى لِأَهْلِ السَّمَاءِ، كَمَا تَتَرَائَى النُّجُوْمُ لِأَهْلِ الْأَرْضِ . (۳)

هغه کور چې په هغې کې قرآن کريم لوستلې شي دا آسمان والوُ ته داسې ښکاري لکه ځرنګې چې د زمکې والوُ ته ستورې ښکاري .

په يو بل حديث کې راځي ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

---

(۱) يعنى کله چې د رحمت آيتونه واوري نو په دې سره د دوى زړونه نرم شي ، او د الله تعالى ياد ، او په قرآن مجيد باندې عمل کولو طرف ته متوجه شي .

(۲) مسند فردوس رقم الحديث ۶۱۱۷ .

(۳) رواه البيهقي في شعب الايمان رقم الحديث ۱۸۲۹ ، کنز العمال ج۱ رقم الحديث ۲۲۹۱ الباب السابع في تلاوة القرآن وفضائله .

إِنَّ بُيُوْتَاتِ الْمُؤْمِنِيْنَ لَمَصَابِيْحُ إِلَى الْعَرْشِ يَعْرِفُهَا مُقَرَّبُوا السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ ، يَقُوْلُوْنَ: هٰذَا النُّوْرُ مِنْ بُيُوْتَاتِ الْمُؤْمِنِيْنَ الَّتِيْ يُتْلٰى فِيْهَا الْقُرْآنُ . (۱)

بیشکه د مومنانو کورونه تر د عرشه پورې روښانه وي ، د اُووه (۷) وارو آسمانونو مُقرّبې فرښتې دا کورونه پیژني او دا وایي : دا نُور د مؤمنانو د هغو کورونو دی په کومو کې چې د قرآن کریم تلاوت کولې شي .

قرآن كريم د انسان د پاره نُور دى

حضرت ابوذر غفاري رضي الله عنه فرمايي چې ما نبي كريم صلى الله عليه و سلم ته عرض وكړو :

يَا رَسُوْلَ اللهِ، أَوْصِنِيْ. اې د الله رسوله ! ماته څه وصيت اوكړئ .

نبي عليه السلام راته وفرمايل :

أُوْصِيْكَ بِتَقْوَى اللهِ، فَإِنَّهُ رَأْسُ الْأَمْرِ كُلِّهِ

زه تاته د الله ﷻ نه د يَرې (يعنى تقوىٰ) وصيت كوم ځكه دا د ټولو كارونو جرړه ده .

ما بيا ووېل :

يَا رَسُوْلَ اللهِ، زِدْنِيْ .

اې د الله رسوله ! ماته څه نور وصيت هم اوفرمايئ .

نبي كريم صلى الله عليه وسلم راته وفرمايل :

عَلَيْكَ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ، وَذِكْرِ اللهِ . فَإِنَّهُ نُوْرٌ لَكَ فِي الْأَرْضِ، وَذُخْرٌ لَكَ فِي السَّمَاءِ »... (۲)

---

(۱) رواه الحكيم عن ابي هريرة وابي الدرداء معا كنزالعمال ج۱ ص ۲۷۷ رقم الحديث ۲۲۷۸ الباب السابع في تلاوة القرآن وفضائله .

(۲) ... قُلْتُ: يَا رَسُوْلَ اللهِ، أَوْصِنِيْ، قَالَ: « أُوْصِيْكَ بِتَقْوَى اللهِ، فَإِنَّهُ رَأْسُ الْأَمْرِ كُلِّهِ » . قُلْتُ: يَا رَسُوْلَ اللهِ، زِدْنِيْ . قَالَ: « عَلَيْكَ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ، وَذِكْرِ اللهِ . فَإِنَّهُ نُوْرٌ لَكَ فِي الْأَرْضِ، وَذُخْرٌ لَكَ فِي السَّمَاءِ » رواه ابن حبان في صحيحه رقم الحديث ۳۶۱ ذِكْرُ الْاِسْتِحْبَابِ لِلْمَرْءِ أَنْ يَكُوْنَ لَهُ مِنْ كُلِّ خَيْرٍ حَظٌّ رَجَاءَ التَّخَلُّصِ فِي الْعُقْبٰى بِشَيْءٍ مِنْهَا ، ورواه المنذري ۲ / ۳۴۹ ، كنزالعمال رقم الحديث ۴۳۱۵۸ .

په تا باندې د قرآن کريم تلاوت کول لازم دي (يعنی هميشه د قرآن کريم تلاوت کوه) ځکه دا ستا د پاره په زمکه کې نُور دی، او په آسمانونو کې ستا د پاره ذخيره ده.

د قرآن کريم په لوستلو سره يو نُور پيدا کيدل

شيخ الحديث حضرت مولانا عبدالحق رحمه الله به فرمايل چې زمونږ شيخ حضرت مولانا مدني رحمه الله به يوه واقعه بيانوله، چې په دې نژدې زمانه کې يو کس تېر شوی، د هغه نوم "حسن الافغاني" وُ، هغه نه عالِم وُ، او نه يې قرآن مجيد ويلې وُ، خو ليکن عارِف او مؤمن بنده وُ.

طالبانو به اِمتحانًا دده د وړاندې د قرآن مجيد او تفسيرِجلالين عبارت يو شان په يوه لِهجه باندې ويل، ددې د پاره چې دې د قرآن مجيد او جلالين په مينځ کې تَميز کولې شي او که نه؟ يا به طالبانو دده د وړاندې د قرآن مجيد او بيضاوي شريف عبارت په يوه لهجه باندې ويل. ده به د هر هر حرف په آوريدلو سره طالبانو ته ويل چې دا جُمله د قرآن مجيد ده او دا جُمله د جلالين يا بيضاوي شريف ده. اګرچې په ظاهره به طالبانو په يوه لِهجه کې د دواړو روان تلاوت کول خو ده به بيا هم په کې فرق کولې شو.

بيا دې کس وجه دا بيان کړه چې کله د قرآن مجيد الفاظ ويلې شي نو د عرش نه تر د اَسفلُ السّافِلين پورې يو نُور او چمکداره رڼا پيدا کيږي چې زه هغه محسوسوم، او کله چې دا نور الفاظ ويلې شي نو هغه رڼا ختمه شي، نو ځکه زه د قرآن کريم او نورو عبارتونو تر مينځه فرق کولې شم. (۱)

د قرآن مجيد تلاوت کول د صدقې ورکولو برابر دی

د ابوداؤد شريف حديث دی، نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايي:

اَلْجَاهِرُ بِالْقُرْآنِ كَالْجَاهِرِ بِالصَّدَقَةِ، وَالْمُسِرُّ بِالْقُرْآنِ كَالْمُسِرِّ بِالصَّدَقَةِ. (۲)

(۱) قرآن کریم ایک عظیم معجزه ص ۴۱۵.

(۲) سنن ابي داؤد بَابٌ فِي رَفْعِ الصَّوْتِ بِالْقِرَاءَةِ فِي صَلَاةِ اللَّيْلِ رقم الحديث ۱۳۳۳ وقال الالباني: هذا حديث صحيح، و رواه الترمذي رقم الحديث ۲۹۱۹، والنسائي حديث ۲۵۶۱ باب المسرّ بالصدقة، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۷۳۴، مشكوة المصابيح كتاب فضائل القرآن حديث ۱۶.

په اُوچت آواز سره قرآن لوستونکي د ښکاره صدقې ورکوونکي په شان دی ، او په قلاره (پټ) آواز سره قرآن لوستونکي په پټه د صدقې ورکوونکي په شان دی .

تشريح : دا خو ښکاره خبره ده چې په پټه صدقه ورکول د ښکاره صدقې ورکولو نه افضل ده ، نو ددې حديث نه دا معلومه شوه چې په قلاره د قرآن کريم تلاوت کول د اُوچت آواز تلاوت کولو نه افضل دي .

خو علامه طيبي رحمه الله فرمايي : لکه څرنګې چې په قلاره د تلاوت کولو افضل کيدو متعلق احاديث راغلي دي نو همدغه شان په اُوچت آواز سره د تلاوت افضل کيدو متعلق هم احاديث راغلي دي .

لهذا په دې دواړه قِسمه احاديثو کې تطبيق داسې دی چې په قلاره تلاوت کول د هغه چا د پاره افضل دی چې په زوره تلاوت کولو سره هغه په رِياء کې مبتلاء کيږي ، يا بل مونځ ګزار ، يا بل مسلمان ته تکليف رسي نو په داسې صورت کې بيا په قلاره او پټه تلاوت کول بهتر دي .

او په اُوچت آواز سره تلاوت کول د هغه چا د پاره افضل دي چې هلته نورو مسلمانانو ته فائده رسول مقصود وي ، مثلا نور خلق قرآن کريم زده کوي ، يا نور مسلمانان هم د ثواب حاصلولو د پاره دا اُوري .

بل دا چې په اُوچت آواز سره تلاوت کولو سره د لوستونکي زړه ته بيداري حاصليږي ، توجّه يې برابريږي ، د خوب غلبه يې کميږي ، او د عبادت شوق يې نور هم زياتيږي .

لهذا په داسې صورت کې په اُوچت آواز سره بتلاوت کول افضل دي . (۱)

د تلاوت کولو په وجه مغفرت

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ قَرَأَ ثَلَاثَ مِائَةِ آيَةٍ قَالَ اللهُ عَزَّوَجَلَّ لِمَلَائِكَتِهِ: يَا مَلَائِكَتِيْ ! نَصَبَ عَبْدِيْ، أُشْهِدُكُمْ يَا مَلَائِكَتِيْ أَنِّيْ قَدْ غَفَرْتُ لَهُ . (۲)

(۱) مظاهر حق ج۲ کتاب فضائل القرآن .

(۲) عمل اليوم والليل لابن السني رقم الحديث ۷۰۱ لفظ آخر: قراءة ثلاث مائة آية . كنز العمال رقم الحديث ۲۱۲۶۸ .

د قرآن کریم په ذریعه د عذاب قبر نه حفاظت

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

سُوْرَةُ تَبَارَكَ هِيَ الْمَانِعَةُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. (١)

سورة تبارک (یعنی سورة الملک) دا منع کوونکې دې عذابِ قبر لره . یعنی ددې لوستونکې به د عذابِ قبر نه محفوظ وي ، او دا سورة به دده نه عذابِ قبر منع کوي .

په یو روایت کې ذکر دي :

سُوْرَةُ الْمُلْكِ تَمْنَعُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ ، وَتُسَمّٰى فِي التَّوْرَاةِ الْمَانِعَةُ . (٢)

سورة مُلک منع کوونکې دی عذابِ قبر لره ، دا په تورات کې د " المانعة " په نوم مُسمّیٰ شوی۔

د ترمذي شریف حدیث دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم د " سورة تبارک الذي بیده الملک " په باره کې وفرمایل :

هِيَ الْمَانِعَةُ، هِيَ الْمُنْجِيَةُ، تُنْجِيْهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. (٣)

دا سورة منع کوونکې دی (یعنی خپل لوستونکې د عذابِ قبر ، گناهونو ، او دقیامت د ورځې د سختیو نه محفوظ کوي) ، دا سورة نِجات ورکوونکې دی ، ددې لوستونکي ته الله ﷻ د عذابِ قبر نه نجات ورکوي .

نبي علیه السلام فرمایي :

فَإِنَّ الْمُعَلِّمَ إِذَا قَالَ لِلصَّبِيِّ قُلْ " بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ " فَقَالَ الصَّبِيُّ : بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ كَتَبَ اللهُ بَرَاءَةً لِلصَّبِيِّ ، وَبَرَاءَةً لِلْمُعَلِّمِ ، وَبَرَاءَةً لِأَبَوَيْهِ مِنَ النَّارِ . (٤)

---

(١) صحيح : رواه ابو الشيخ في طبقات الاصبهانين ٢٦٤ ، وصححه العلامه الالباني رحمه الله في السلسلة الصحيحة ١١٤٠ .

(٢) رواه الديلمي عن ابي هريرة ، كنز العمال ج١ ص ٢٩٦ حديث ٢٧٠١ ط . دار الكتب العلمية بيروت .

(٣) سنن الترمذي بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ سُوْرَةِ الْمُلْكِ رقم الحديث ٢٨٩٠ ، مشكوة المصابيح كتاب فضائل القرآن حديث ٢٣٢ ، المعجم الكبير للطبراني ١٢ / ١٧٤ رقم الحديث ١٢٨٠١ .

(٤) ذكره الثعلبي ، والقرطبي ١ / ٣٣٦ في تشريح سورة البقرة آيت ٤١ ، نزهة الناظرين الباب الثالث في فضل تعليم القرآن وتعلمه ص ٢٣٦ .

کله چې استاذ ماشوم ته ووايي : اې بچيه ! ووايه : بسم الله الرحمن الرحيم . نو الله ﷻ دې ماشوم ته ، دې اُستاذ ته ، او دده مور او پلار ته د جهنم د اُور نه براءَت او خلاصې اوليکي .

دځوې په " بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ " ويلو سره د پلار نه عذابِ قبر ختميدل

امام رازي رحمه الله په تفسيرِ کبير کې چې د بسم الله الرحمن الرحيم کومې نُکتې ذکر کړي په هغې کې يې دا واقعه هم ذکر کړې چې :

يو کرَت حضرت عيسیٰ عليه السلام په سفر باندې تللو ، ديو قبر سره تيريدو ، وې ليده چې د عذاب فرښتې مړي ته سخت عذاب ورکوي ، دې مخکې لاړ ، کله چې څه زمانه پس دوباره په دې لاره راتلو نو ده اُوليده چې په همدې قبر کې د رحمت فرښتې د ډيرو نعمتونو سره موجود دي ، او د قبر واله ددې نعمتونو نه فائده اخلي ، دې حيران شو (چې مخکې خو همدا د قبر واله په سخت عذاب کې مبتلاءُ او اوس ورسره د رحمت فرښتې د ډيرو نعمتونو سره موجود دي) .

حضرت عيسى عليه السلام مونځ وکړو او د الله ﷻ نه يې د حقيقتِ حال واضح کولو د پاره دُعا وکړه ، الله ﷻ ورته وحي راوليږله :

اې عيسیٰ ! دا بنده ډير گناهګارؤ ، کله چې دې وفات شو نو د خپلو گناهونو د وجې نه زما په عذاب کې راګير شو ، خو دده د وفات کيدو په وخت دده بي بي حامله وه (يعنى ماشوم يې په خېټه ؤ) ، کله چې د هغې بچې پيداشو او څه اندازه غټ شو نو دې زنانه دا ماشوم اُستاذ ته حواله کړو ، استاذ ماشوم ته بسم الله زده کړه ، او ورته وې ويل :

اې بچيه ! ووايه " بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ " .

الله ﷻ وفرمايل :

فَاسْتَحْيَيْتُ مِنْ عَبْدِيْ أَنْ أُعَذِّبَهُ بِنَارِيْ فِيْ بَطْنِ الْأَرْضِ وَ وَلَدُهُ يَذْكُرُ اسْمِيْ عَلٰى وَجْهِ الْأَرْضِ.

پس اوس ماته ددې خپل بنده نه حَیاء راځي چې زه ده ته د زمکې لاندې (په قبر کې) عذاب ورکوم ، او دده بچې د زمکې د پاسه زما نوم اَخلي ، نو ځکه مې ددې ماشوم د بسم الله الرحمن الرحيم ویلو په برکت سره دده د پلار نه عذابِ قبر لرې کړو . (۱)

فائده : چې کله د قرآن کریم د یو آیت دومره برکت دی چې د یو ماشوم د بسم الله الرحمن الرحيم ویلو په وجه د ګناهګار پلار نه عذابِ قبر ختمیږي نو چې اوس یو کس په خپله د قرآن کریم تلاوت کوي ، او ددې په احکاماتو باندې عمل کوي نو الله رب العزت به په طریقِ اولیٰ دا انسان د عذابِ قبر او نورو مصیبتونو نه بچ کوي او رحم به پرې کوي .

عذاب خو پریده ، بلکه د حافظِ قرآن جسم هم الله ﷻ په قبر کې محفوظ ساتي ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي :

إِذَا مَاتَ حَامِلُ الْقُرْآنِ أَوْحَى اللهُ إِلَى الْأَرْضِ أَنْ لَا تَأْكُلِي لَحْمَهُ . قَالَتْ: إِلٰهِيْ ! كَيْفَ آكُلُ لَحْمَهُ، وَكَلَامُكَ فِيْ جَوْفِهِ . (۲)

کله چې حافظِ قرآن وفات شي نو الله ﷻ (د قبر) زمکې ته وحي اوکړي : " ته ددې حافظِ قرآن غوښه مه خوره " ، (د قبر دا) زمکه ورته عرض وکړي : اې الله ! زه څنګه دده غوښه اوخورم ؟ حالانکه دده په سینه (زړه) کې ستا کلام (یعنی قرآن کریم) موجود دی .

(۱) مَرَّ عِيسٰى ابْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلٰى قَبْرٍ فَرَأٰى مَلَائِكَةَ الْعَذَابِ يُعَذِّبُوْنَ مَيِّتًا. فَلَمَّا انْصَرَفَ مِنْ حَاجَتِهٖ مَرَّ عَلَى الْقَبْرِ فَرَأٰى مَلَائِكَةَ الرَّحْمَةِ . مَعَهُمْ أَطْبَاقٌ مِنْ نُوْرٍ. فَتَعَجَّبَ مِنْ ذٰلِكَ. فَصَلّٰى وَدَعَا اللهَ تَعَالٰى . فَأَوْحَى اللهُ تَعَالٰى إِلَيْهِ : يَا عِيسٰى، كَانَ هٰذَا الْعَبْدُ عَاصِيًا وَمُذْ مَاتَ كَانَ مَحْبُوْسًا فِيْ عَذَابِيْ، وَكَانَ قَدْ تَرَكَ امْرَأَةً حُبْلٰى فَوَلَدَتْ وَلَدًا وَرَبَّتْهُ حَتّٰى كَبِرَ. فَسَلَّمَتْهُ إِلَى الْكُتَّابِ فَلَقَّنَهُ الْمُعَلِّمُ "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ" فَاسْتَحْيَيْتُ مِنْ عَبْدِيْ أَنْ أُعَذِّبَهُ بِنَارِيْ فِيْ بَطْنِ الْأَرْضِ وَوَلَدُهٗ يَذْكُرُ اسْمِيْ عَلٰى وَجْهِ الْأَرْضِ. تفسير كبير ج۱ ص ۱۵۵ اَلْبَابُ الْحَادِيْ عَشَرَ فِيْ بَعْضِ النُّكَتِ الْمُسْتَخْرَجَةِ من قولنا "بسم الله الرحمن الرحيم" ط . المكتبة الحبيبه كوئټه .

(۲) رواه الديلمي عن جابر ، كنزالعمال ج۱ ص ۲۷۷ رقم الحديث ۲۳۸۵ الباب السابع في تلاوة القرآن وفضائله ، تفسير مظهري ۱ / ۱۵۳ .

د کور په دروازه باندې د " بسم الله الرحمن الرحيم " ليکلو په وجه فرعون ته مهلت ورکول

امام رازي رحمه الله په تفسيرِ کبير کې دا واقعه رانقل کړې چې فرعون د خدائي دعوىٰ کولو نه مخکې ځان له يو مَحل جوړ کړې وُ ، او دا حکم يې کړې وُ چې ددې کور په بهرنۍ دروازه باندې بسم الله الرحمن الرحيم وليکئ (نو هغوی ده د کور په دروازه باندې بسم الله الرحمن الرحي وليکله) .

کله چې ده د خدائي دعوىٰ اوکړه نو الله جل جلاله حضرت موسی عليه السلام وروليږل ډير دعوت يې ورته وکړو خو هغه او نه منل ، حضرت موسی عليه السلام الله ﷻ ته عرض وکړو :

إِلٰهِيْ كَمْ أَدْعُوْهُ وَلَا أَرىٰ بِهٖ خَيْرًا .

اې الله ! ما خو ده ته ډير دعوت ورکړو (دې يې نه مني) ، او زه په ده کې هيڅ خير نه ګورم .

الله رب العزت ورته وفرمايل :

يَا مُوْسىٰ ! لَعَلَّكَ تُرِيْدُ إِهْلَاكَهٗ . أَنْتَ تَنْظُرُ إِلىٰ كُفْرِهٖ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلىٰ مَا كَتَبَهٗ عَلىٰ بَابِهٖ .

اې موسی ! شايد ته دده هلاکيدل غواړې ځکه ته دده کفر ته ګورې ، خو زه دده د کور په دروازه باندې ليکلې شوي " بسم الله الرحمن الرحيم " ته ګورم (نو ځکه يې فِیَ الحال نه هلاکوم ، بلکه څه اندازه مهلت ورکوم) . (١)

ددې واقعې ذکر کولو نه روستو امام رازي رحمه الله ليکلي : فرعون اګر چې کافر وُ خو چونکه ده د کور په بهرنۍ دروازه باندې بسم الله الرحمن الرحيم ليکلې وه نو د فِی الحال

---

(١) رُوِيَ أَنَّ فِرْعَوْنَ قَبْلَ أَنْ يَدَّعِيَ الْإِلٰهِيَّةَ بَنىٰ قَصْرًا وَأَمَرَ أَنْ يُكْتَبَ " بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ " عَلىٰ بَابِهِ الْخَارِجِ . فَلَمَّا ادَّعَى الْإِلٰهِيَّةَ وَأَرْسَلَ إِلَيْهِ مُوْسىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَدَعَاهُ فَلَمْ يَرَ بِهٖ أَثَرَ الرُّشْدِ . قَالَ : إِلٰهِيْ كَمْ أَدْعُوْهُ وَلَا أَرىٰ بِهٖ خَيْرًا . فَقَالَ تَعَالىٰ : يَا مُوْسىٰ ! لَعَلَّكَ تُرِيْدُ إِهْلَاكَهٗ . أَنْتَ تَنْظُرُ إِلىٰ كُفْرِهٖ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلىٰ مَا كَتَبَهٗ عَلىٰ بَابِهٖ . تفسير كبير ج١ ص ١٥٢ اَلْبَابُ الْحَادِيْ عَشَرَ فِيْ بَعْضِ النُّكَتِ الْمُسْتَخْرَجَةِ من قولنا " بسم الله الرحمن الرحيم " ط . المكتبة الحسه كوئته

هلاکت نه بچ شو (او مُهلت ورکړې شو) ، اوس چې ټول عُمر د يو انسان د زړه په تختې باندې دا بسم الله .. ليکلې شوي وي نو الله ﷻ به په ده باندې څومره مهربانه وي ؟ (١)

د قرآن كريم لوستونكې به د قيامت دورځې د سختې نه محفوظ وي

د قيامت په هغه سخته ورځ کې به بعضې خوش نصيبه خلق هاغه هم وي چې د هغې ورځې د سختې او تکليفونو نه به محفوظ وي ، په هغې کې يو کس د قرآن کريم لوستونکې هم دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

ثَلَاثَةٌ لَا يَهُولُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ . وَلَا يَنَالُهُمُ الْحِسَابُ . هُمْ عَلَى كَثِيبٍ مِنْ مِسْكٍ حَتَّى يُفْرَغَ مِنْ حِسَابِ الْخَلْقِ : رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ اِبْتِغَاءَ وَجْهِ اللهِ ، وَ أَمَّ بِهِ قَوْمًا وَهُمْ بِهِ رَاضُوْنَ . وَ دَاعٍ يَدْعُوْ إِلَى الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللهِ . وَعَبْدٌ أَحْسَنَ فِيْمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ رَبِّهِ ، وَفِيْمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ مَوَالِيْهِ . (٢)

درې (٣) کسان داسې دي چې د هغوی سره به د قيامت د هغه سختې ورځې يَره نه وي ، او نه به د دوی سره حساب و کتاب کولې شي ، تر څو پورې چې مخلوق د حساب و کتاب نه فارغيږي هغوی به د مُشکو په غونډو سېل کوی :

---

(١) وَالنُّكْتَةُ أَنَّ مَنْ كَتَبَ هٰذِهِ الْكَلِمَةَ عَلَى بَابِهِ الْخَارِجِ صَارَ آمِنًا مِنَ الْهَلَاكِ وَإِنْ كَانَ كَافِرًا فَالَّذِيْ كَتَبَهُ عَلَى سُوَيْدَاءِ قَلْبِهِ مِنْ أَوَّلِ عُمْرِهِ إِلَى آخِرِهِ كَيْفَ يَكُوْنُ حَالُهُ ؟ . تفسير كبير ج١ ص اَلْبَابُ الْحَادِيْ عَشَرَ فِيْ بَعْضِ النُّكَتِ الْمُسْتَخْرَجَةِ من قولنا" بسم الله الرحمن الرحيم " ط . المكتبة الحبيبه كوئته

(٢) رواه الطبراني في الكبير باسناد لا باس به ، ورواه الهيثمي في المجمع ١ / ٣٢٧ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ٢٥٠ رقم الحديث ١٠٩٣ ابواب قراءة القرآن ، و ص ٤١٢ ثواب العبد اذا أدى حق الله وحق سيده . /

عَنِ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : لَوْ لَمْ أَسْمَعْهُ مِنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا مَرَّةً . وَمَرَّةً وَمَرَّةً عَدَّ سَبْعَ مَرَّاتٍ لَمَا حَدَّثْتُ بِهِ . سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ : " ثَلَاثٌ عَلَى كُثْبَانِ الْمِسْكِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَهُوْلُهُمُ الْحُزْنُ . وَلَا يَفْزَعُوْنَ حِيْنَ يَفْزَعُ النَّاسُ : رَجُلٌ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ فَأَقَامَ بِهِ يَطْلُبُ بِهِ وَجْهَ اللهِ وَمَا عِنْدَهُ . وَرَجُلٌ نَادَىٰ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَمْسَ صَلَوَاتٍ يَطْلُبُ بِهِ وَجْهَ اللهِ وَمَا عِنْدَهُ . وَمَمْلُوْكٌ لَمْ يَمْنَعْهُ رِقُّ الدُّنْيَا مِنْ طَاعَةِ رَبِّهِ . المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ١٣٥٨٤ ، كنز العمال ٤٣٢٤١ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ٢٥١

يو هغه كس دى چې د الله ﷻ د رضا د پاره يې قرآن كريم اولوست، او د قوم يې داسې امامت وكړو چې هغوى دده نه راضي وو.

(دويم) هغه كس چې هغه خالص د الله ﷻ د رَضا د پاره خلق مانځه ته رابلي.

او (دريم) هغه كس چې هغه د خپل رب (الله ﷻ) سره هم ښه معامله ساتي او د خپلو ماتحتو (د لاس لاندې كسانو) سره هم ښه معامله ساتي.

په كنزُ العمّال كې يو اوږد حديث ذكر دى، د هغې څه لږه حصه تاسو ته رانقل كوم، نبي كريم صلى الله عليه وسلم فرمايي:

... يُدْفَعُ عَنْ مُسْتَمِعِ الْقُرْآنِ سُوْءُ الدُّنْيَا . وَ يُدْفَعُ عَنْ تَالِي الْقُرْآنِ بَلْوَى الْآخِرَةِ . وَلَمُسْتَمِعُ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ صَبِيْرٍ ذَهَبًا وَتَالِيْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللهِ خَيْرٌ لَهُ مِمَّا تَحْتَ أَدِيْمِ السَّمَاءِ... (۱)

د قرآن كريم اَوريدونكي نه به په دُنيا كې سختئ (او تكليفونه) دَفع كولې شي، او د قرآن كريم د تلاوت كوونكي نه به په آخرت كې مصيبتونه (او عذابونه) دفع كولې شي، او كوم كس چې د كتابُ الله (يعنى د قرآن كريم) يو آيت واوري دا دده د پاره د صَبير غرِ په اندازه د سروزرو نه ډير بهتر دى (۲). او د كتاب الله يو آيت تلاوت كول دده د پاره د آسمان د لاندې ټولو شيانو نه ډير بهتر دى.

حافظِ قرآن به د قيامت د ورځې د سختئ نه په اَمن وي

قاضي يوسف بن اسماعيل النبهاني رحمه الله په خپل كتاب "سَعَادَةُ الدَّارَيْن" كې يوه واقعه رانقل كړې چې: حضرت محي الدين العربي رحمه الله فرمايي:

(۱) كنزالعمال ج۱ ص ۲۶۵ رقم ۲۳۶۲ . وفي رواية عن انس بن مالك رضي الله عنه قال: قَالَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ... يُدْفَعُ عَنْ قَارِئِ الْقُرْآنِ بَلَاءُ الدُّنْيَا، وَيُدْفَعُ عَنْ مُسْتَمِعِ الْقُرْآنِ بَلَاءُ الْآخِرَةِ . كنزالعمال رقم الحديث ج۱ ۲۰۳۱.

(۲) قال صاحب المجمع : اَلصَّبِيْرُ : هو اسم جبل باليمن . وقيل إنما هو مثل جبل . وأما ثبير بالشام : هو جبل عظيم بمزدلفة . وقال صاحب تاج العروس والصَّبِيرُ جَبَلٌ م

ما يوه شپه خوب اوليده چې قيامت قائم دى او ټول خلق جَمع دي ، نو ما په دې وخت كې په عِلّيين كې د قرآن مجيد لوستلو آواز واوريده ، ما پوښتنه وكړه :

مَنْ هٰؤُلَآءِ الَّذِيْنَ يَقْرَءُوْنَ الْقُرْآنَ فِيْ مِثْلِ هٰذَا الْوَقْتِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ .

دا خلق څوک دي چې په دې مُشكل وخت كې هم د قرآن مجيد تلاوت كوي او په دوى باندې هيڅ يَره نشته ؟ ماته په جواب كې ووېلې شو :

هُمْ حَمَلَةُ الْقُرْآنِ . دوى د قرآن كريم حافظان دي .

ما ورته ووېل : زه خو هم د قرآن كريم حافظ يم . بيا ماته هم يوه آندرپايه راښكته كړې شوه ، زه هم په دې باندې د عِلّيين يوې بالاخانې ته وراوختم ، په دې كې مشران او كشران قاريان موجود وو چې د حضرت ابراهيم عليه السلام د وړاندې يې تلاوت كولو ، زه هم د دوى مخې ته كيناستم .

وَافْتَتَحْتُ أَقْرَأُ الْقُرْآنَ آمِنًا لَا أَعْرِفُ خَوْفًا . وَلَاهَوْلًا . وَلَاحِسَابًا . وَلَا أَدْرِيْ مَا هُمُ النَّاسُ فِيْهِ مِنَ الْكَرْبِ فِى الْحَشْرِ .

ما هم ډير په اَمن (او اِطمينان) سره د قرآن كريم تلاوت شروع كړو ، نه ما ويره پيژنده ، نه څه خطره ، او نه څه حساب ، او (زه داسې مطمئِن ووم چې) ماته دا هم پته نه وه چې په دې ميدان محشر كې دا خلق په څه مصيبت او تكليف كې مُبتلاء دي . (١)

نبي عليه الصلوة والسلام هم د حافظانو په باره كې فرمايي :

أَهْلُ الْقُرْآنِ هُمْ أَهْلُ اللهِ وَخَاصَّتُهُ . (٢)

دا اَهلِ قرآن (يعنى د قرآن كريم يادوونكي او په دې باندې عمل كوونكي (٣)) هم دوى اهلُ الله (اولياءُ الله) او د هغه خاص بندګان دي .

---

(١) سعادة الدارين في الصلاة على سيّد الكونين ص ٤٣٢ مبشرة تحرّض على حفظ القرآن ط . دارالكتب العلمية بيروت .

(٢) المستدرك على الصحيحن للحاكم رقم الحديث ٢٠٤٦ . وهذا الحديث رواه النسائي بسند صحيح ، ورواه ابن ماجه في المقدمة الحديث ٢١٥ ، واحمد ١٢٧/٣ ، ١٢٨ ، والدارمي ٤٣٣/٢ ، وصححه العلامه الالباني في صحيح ابن ماجه ١٧٨ .

(٣) أَهْلُ الْقُرْآنِ : اى حفظته العاملون به . / هُمْ أَهْلُ اللهِ : اى أولياؤه المختصّون به اختصاص اهل الانسان به . شرح محمد فؤاد عبدالباقي على ابن ماجه .

د قرآن کریم په ذریعه د جهنم د اُور نه نجات

محترمو مسلمانانو ! هر انسان دا غواړي چې زه دې د جهنم د اُور نه بچ شم او ماته دې ددينه اَمان راکړې شي ، اوس چې څوک د قرآن کريم تلاوت کوي ، او دده په زړه کې قرآن کريم محفوظ وي نو الله ﷻ داسې انسان ته د جهنم د اُور نه نجات ورکوي .

رسول الله ﷺ فرمايي : إِقْرَءُوا الْقُرْآنَ، فَإِنَّ اللهَ لَا يُعَذِّبُ قَلْبًا وَعَى الْقُرْآنَ . (١)

تاسو قرآن کريم لولئ ، ځکه الله ﷻ هغه زړه ته عذاب نه ورکوي چې هغې قرآن محفوظ کړې وي (يعنى ياد کړې يې وي ، بيا يې تلاوت کوي ، او عمل پرې کوي) .

امام رازي رحمه الله په تفسيرِ کبير کې ذکر کړي چې دعام کاغذ دومره ډير تعظيم نشته خو چې کله په دې کاغذ باندې دقرآن کريم څه حصه اوليکلې شي نو بيا ددې کاغذ سوَزول ناجائز دي ، اوس چې کله د يو مؤمن په زړه کې د الله ﷻ د ذات او صفاتو ټول احکام ليکلي شوي وي (يعنى قرآن کريم ورته ياد وي) نو اَرحمُ الرّاحمين ذات به څنګه داسې مؤمن په اُور کې اوسوَزوي ؟ (٢)

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

لَوْ كَانَ الْقُرْآنُ فِيْ إِهَابٍ مَا مَسَّتْهُ النَّارُ . (٣)

---

(١) كنزالعمال ج١ ص٢٥٨ رقم الحديث ٢٢٧١ ط. دارالكتب العلمية بيروت ، وصححه الحافظ في الفتح ٩/ ٧٩.

(٢) أَنَّ الْكَاغَدَةَ لَيْسَ لَهَا خَطَرٌ عَظِيْمٌ وَإِذَا كُتِبَ فِيْهَا الْقُرْآنُ لَمْ يَجُزْ إِحْرَاقُهَا . فَقَلْبُ الْمُؤْمِنِ كُتِبَ فِيْهِ جَمِيْعُ أَحْكَامِ ذَاتِ اللهِ تَعَالَى وَصِفَاتِهِ فَكَيْفَ يَلِيْقُ بِالْكَرِيْمِ إِحْرَاقُهُ ؟ تفسير الرازي ٢٢/ ٣٩ في تشريح : رَبِّ اشْرَحْ لِيْ صَدْرِيْ..

(٣) شرح السنة للبغوي رقم الحديث ١١٨٠ بَابُ فَضْلِ تِلَاوَةِ الْقُرْآنِ، المعجم الكبير للطبراني ١٧٢/٦ رقم الحديث ٥٩٠١ ، كنزالعمال ج١ رقم الحديث ٢٤٠٢ . /

وفي رواية : لَوْ أَنَّ الْقُرْآنَ فِيْ إِهَابٍ ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ مَا احْتَرَقَ . رواه احمد باسناد صحيح ٤/ ١٥٤ .

وفي رواية : لَوْ جُعِلَ الْقُرْآنُ فِيْ إِهَابٍ ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ مَا احْتَرَقَ . رواه الدارمي ، مشكوة المصابيح كتاب فضائل القرآن حديث ٣١ . / وفي رواية : لَوْ جُمِعَ الْقُرْآنُ فِيْ إِهَابٍ مَا أَحرقته النار . المعجم الكبير للطبراني ١٧ / ١٨٦ رقم الحديث ٤٩٨ . / وفي رواية : لَا يُعَذِّبُ اللهُ عَبْدًا أَوْعَى الْقُرْآنَ . رواه الديلمي عن عقبة بن عامر ، كنزالعمال ج١ ص ٢٦٨ رقم الحديث ٢٤٠١

که چیرته قرآن کریم په یوه څرمن کې وي (او دا په اُور کې واچولې شي) نو اُور به دا مَسه نه کړي (یعنی اُور به يې او نه سوزوي).

د حدیث تشریح: ددې حدیث په تشریح کې امام احمد بن حنبل رحمه الله فرمايي: چې د څرمن نه مراد د انسان زړه او بدن دی، د حديث مطلب دا دی چې که قرآن کریم د یو چا په څرمن یعنی زړه کې محفوظ وي، او دې ددې تلاوت کوي نو اُمید دی چې الله ﷻ به دې د جهنم نه محفوظ اُوساتي. (١)

او بعضې علماء وايي چې دا د رسول الله صلی الله علیه وسلم د پاره د نبوت یوه نخه او معجزه وه چې قرآن کریم به يې په څرمن کې تاؤ کړو او اُور کې به يې واچول نو اُور به پرې اَثر نه کولو، او دا د نبي علیه السلام د زماني سره خاص وه. (٢)

په قرآن کریم سره په جنت کې درجې اُوچتیدل

امام بیهقي رحمه الله یو حدیث رانقل کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:

مَنْ قَرَأَ آيَةً مِنَ الْقُرْآنِ كَانَتْ لَهُ دَرَجَةً مِنَ الْجَنَّةِ وَمِصْبَاحًا مِنْ نُورٍ. (٣)

چا چې د قرآن کریم یو آیت اولوسته نو دد د پاره به (ددې په عِوض کې) په جنت کې یوه درجه اُوچتیږي، او (دده د پاره به) د نُور یوه ډیوه وي.

---

(١) حُكِيَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: مَعْنَاهُ: لَوْ كَانَ الْقُرْآنُ فِي إِهَابٍ، يَعْنِي: فِي جِلْدٍ، فِي قَلْبِ رَجُلٍ، يُرْجَى لِمَنِ الْقُرْآنُ مَحْفُوظٌ فِي قَلْبِهِ أَنْ لَا تَمَسَّهُ النَّارُ.
وَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ الْبُوشَنْجِيُّ: مَعْنَاهُ أَنَّ مَنْ حَمَلَ الْقُرْآنَ وَقَرَأَهُ، لَمْ تَمَسَّهُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.
قَالَ رَحِمَهُ اللهُ: هٰذَا كَمَا يُرْوَى عَنْ أَبِي أُمَامَةَ. قَالَ: «إِحْفَظُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّ اللهَ لَا يُعَذِّبُ بِالنَّارِ قَلْبًا وَعَى الْقُرْآنَ». شرح السنة للبغوي ٤/٤٣٧ في تشريح حديث ١١٨٠.

(٢) وَذَهَبَ بَعْضُهُمْ إِلَى أَنَّهُ كَانَ فِي عَصْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَمًا لِنُبُوَّتِهِ. كَالْآيَاتِ الَّتِي فِي عَصْرِ الْأَنْبِيَاءِ، مِنْ كَلَامِ الْمَوْتَى. أَوِ الدَّوَابِّ وَنَحْوِهِ. ثُمَّ يُعْدَمُ بَعْدَهُمْ. ذَكَرَهُ الْقُتَيْبِيُّ. وراندینی مرجع عین صفحه.

(٣) رواه البيهقي في شعب الايمان رقم الحديث ١٨٤٥، كنزالعمال ج١ ص ٢٧٤ رقم الحديث ٢٤٤٨ ط. دارالكتب العلمية بيروت.

د تلاوت كوونكي مثال په شان د خُوشبوداره ميوې دى

د بخاري شريف حديث دى، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِيْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الْأُتْرُجَّةِ، رِيْحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا طَيِّبٌ. وَمَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِيْ لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ التَّمْرَةِ لَا رِيْحَ لَهَا وَطَعْمُهَا حُلْوٌ. وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِيْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ مَثَلُ الرَّيْحَانَةِ رِيْحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ. وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِيْ لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الْحَنْظَلَةِ. لَيْسَ لَهَا رِيْحٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ. (١)

هغه مؤمن چې هغه قرآن مجيد لولي د هغه مثال د سَنګترې (تُرنج، ګلګل (٢)) په شان دى چې د هغې خوشبو هم ډيره ښه ده، او دهغې خوَند هم ډير ښه دى.

او كوم مؤمن چې قرآن كريم نه لولي د هغه مثال په شان د قجورې دى چې د هغې خوشبوئي نشته خو خوَند يې خوږ (مزيدار) دى. (همدغه رنګې مؤمن هم د ايمان په وجه ښه او خوږ وي خو د قرآن كريم نه لوستلو په وجه دې د تلاوت د خوشبوى نه محرومه وي).

او كوم منافق چې قرآن كريم لولي د هغه مثال په شان د ګُلِ رَيحان (خوشبوداره ګل، كشمالي) دى چې بُوئ يې ښه دى خو خوَند يې تريخ دى.

او كوم منافق چې قرآن كريم نه لولي د هغه مثال په شان د مرَغوني دى (٣) چې د هغې خوشبوى هم نشته او خوَند يې هم تريخ دى.

---

(١) صحيح البخاري كِتَابُ الأَطْعِمَةِ بَابُ ذِكْرِ الطَّعَامِ رقم الحديث ٥۴٢٧، صحيح مسلم كتاب صلاة المسافرين وقصرها باب فضيلة حافظ القرآن رقم الحديث ٧٩٧. / وفي رواية: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "اَلْمُؤْمِنُ الَّذِيْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَعْمَلُ بِهِ كَالْأُتْرُجَّةِ. طَعْمُهَا طَيِّبٌ وَرِيْحُهَا طَيِّبٌ. وَالْمُؤْمِنُ الَّذِيْ لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَعْمَلُ بِهِ كَالتَّمْرَةِ طَعْمُهَا طَيِّبٌ وَلَا رِيْحَ لَهَا. وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِيْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَالرَّيْحَانَةِ رِيْحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ. وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِيْ لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَالْحَنْظَلَةِ. طَعْمُهَا مُرٌّ أَوْ خَبِيْثٌ وَرِيْحُهَا مُرٌّ". صحيح البخاري بَابُ إِثْمِ مَنْ رَاءَى بِقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ أَوْ تَأَكَّلَ بِهِ أَوْ فَخَرَ بِهِ رقم الحديث ٥٠٥٩.

(٢) الأترجة: هي ثمر جامع لطيب الطعم والرائحة وحسن اللون يشبه البطيخ. شرح محمد فؤاد عبدالباقي على صحيح مسلم

(٣) مرَغوني يو قِسم ترخې دانې دي چې ددې تريخوالې ضَربُ المثل دى. منجد

د حديث تشريح مولانا زکريا رحمه الله په " فضائلِ قرآن " کې ددې حديث په تشريح کې ليکلي دي چې په دې حديث کې د غير محسوس شي تشبيه د محسوس شي سره ورکړې شوې ده ، او دا صرف ددې دپاره چې په آسانه طريقې سره په ذهن کې د قرآن کريم د لوستلو او نه لوستلو په مينځ کې فرق راشي .

ورنه د قرآن کريم د خوږوالي او خوشبوی سره د ترنج او قجورې څه نسبت دی ؟ (ځکه د قرآن کريم خوږ والې او خوشبوئي د دُنيا د هر شي نه زياته ده) .

اګر چې ددې شيانو سره په تَشبيه ورکولو کې علماؤ څه نُکتې او باريکۍ هم بيان کړي : مثلاً ترنج په خُوله کې خوشبوئي پيداکوي ، معده صفا کوي ، او په هضم کې قوت پيدا کوي . اوس دا فوائد دقرآن کريم په تلاوت کولو کې هم دي چې په تلاوت کولو سره په خُوله کې خوشبويي پيدا کيږي ، باطن صفا کيږي ، او په رُوحانيت کې قوت پيدا کيږي .

بيا په ترنج کې يو خاص اَثر دا هم دی چې دا په کوم کور کې وي هلته پېريان نشي تللی . که دا خبره صحيح شي نو بيا يې د قرآن کريم د تلاوت سره خاص نسبت دی ، ځکه په کوم کور کې چې تلاوت کيږي هلته هم پېريان نه داخليږي ، بلکه د هغې نه تختي .

بعضې طبيبان وايي چې په ترنج سره حافظه قوي کيږي همدغه رنګې د قرآن کريم په تلاوت کولو سره هم حافظه قوي کيږي ، لکه په " اِحياء العلوم " کې د حضرت علي ﷺ نه نقل شوي دي چې په درې (٣) شيانو سره حافظه قوي کيږي : په مسواک ، روژه ، او د قرآن کريم په تلاوت کولو سره . (١)

د تلاوت کوونکي مثال په شان د مُشکو د تېلۍ دی

د ترمذي شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

---

(١) فضائلِ قرآن لمولانا زکريا رحمه الله في تشريح حديث ٦ .

تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ فَاقْرَءُوْهُ وَأَقْرِئُوْهُ، فَإِنَّ مَثَلَ الْقُرْآنِ لِمَنْ تَعَلَّمَهُ فَقَرَأَهُ وَقَامَ بِهِ كَمَثَلِ جِرَابٍ مَحْشُوٍّ مِسْكًا يَفُوْحُ بِرِيْحِهِ كُلُّ مَكَانٍ ، وَمَثَلُ مَنْ تَعَلَّمَهُ فَيَرْقُدُ وَهُوَ فِيْ جَوْفِهِ كَمَثَلِ جِرَابٍ أُوْكِئَ عَلَى مِسْكٍ. (١)

تاسو قرآن كريم زده كړئ ، ددې تلاوت كوئ ، (ياد يې كړئ) ، او بل ته يې اُوښايئ (بيا آرام كوئ) ، ځكه دقرآن كريم مثال د هغه چا د پاره چې هغه دا زده كړي ، تلاوت يې كوي ، او ددې د تلاوت په وجه شَب بيداري كوي (يعنى د شپې په مانځه كې ددې تلاوت كوي) دده مثال د هغه تهيلۍ په شان دى چې د مُشكو نه ډكه وي ، د هغې (خُوله كُلاؤ وي او ددې) خوشبوئي هر ځاى كې خوَريږي .

او چا چې قرآن كريم زده كړو بيا اُوده شو (نه يې ددې تلاوت وكړو او نه يې پرې عمل وكړو) حالانكه قرآن مجيد دده په سينه (زړه) كې موجود دى دده مثال د هغې تهيلۍ په شان دى چې د مُشكو نه ډكه شوې وي خو خُوله يې تړل شوي وي (ددې د خوشبوئي نه هيڅوك فائده نشي اخيستى) .

د حديث تشريح : يعنى د قرآن كريم د زده كوونكي او لوستونكي سينه د يوې تهيلۍ په شان ده ، او په دې كې قرآن كريم د مُشكو په شان دى ، اوس چې څوك ددې تلاوت كوي نو دا داسې دى لكه د مُشكو د تهيلۍ خُوله چې كُلاؤ وي نو ددې په وجه هر ځاى مُعطر وي، دغه رنگې ددې تلاوت په وجه هم غونډ.كور او هر ځاى بركتي وي ، او څوك چې دا تلاوت اَوري هغوى هم ددې د اَنواراتو او بركاتو نه فائده اَخلي .

او چې د چا په سينه كې قرآن مجيد موجود وي خو نه يې تلاوت كوي ، او نه پرې عمل كوي نو دا داسې دى لكه يوه تهيلۍ چې د مُشكو نه ډكه وي خو خُوله يې تړل شوي وي چې ددې په وجه هيچا ته ددې خوشبوئي نه ورځي .

(١) سنن الترمذي بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ سُوْرَةِ الْبَقَرَةِ وَآيَةِ الْكُرْسِيِّ رقم الحديث ٢٨٧٦ ، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ٨٦٩٦ ، مشكوة المصابيح كتاب فضائل القرآن الفصل الثاني حديث ٣٣ . / وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ. وَاقْرأُوْهُ وَارْقُدُوْا. فَإِنَّ مَثَلَ الْقُرْآنِ وَمَنْ تَعَلَّمَهُ فَقَامَ بِهِ كَمَثَلِ جِرَابٍ مَحْشُوٍّ مِسْكًا يَفُوْحُ رِيْحُهُ كُلَّ مَكَانٍ. وَمَثَلُ مَنْ تَعَلَّمَهُ فَرَقَدَ وَهُوَ فِيْ جَوْفِهِ كَمَثَلِ جِرَابٍ أُوْكِيَ عَلَى مِسْكٍ . سنن ابن ماجه باب فضل من تعلم القرآن وعلمه رقم الحديث ٢١٧ ، كنزالعمال رقم الحديث ٢٢٦٩ .

دغه رنګې د تلاوت نه کوونکي مثال هم دی چې نه خو ده ته د تلاوت کولو برکات حاصليږي ، او نه نور ددې دبرکاتو نه مُستفيد کيدې شي .

د تلاوت اوريدلو ثواب

قرآن کريم داسې عظيم کتاب دی چې لکه څرنګې پخپله ددې تلاوت کول ثواب دی همدغه رنګې دا د بل نه اَوريدل هم ثواب دی ، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنِ اسْتَمَعَ إِلَى آيَةٍ مِّنْ كِتَابِ اللهِ كُتِبَتْ لَهُ حَسَنَةٌ مُّضَاعَفَةٌ، وَمَنْ تَلَاهَا كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ . (١)

څوک چې د قرآن کريم يو آيت اَوريدو ته غوږ اُونيسي نو دده د پاره (ددې په عِوض کې) داسې نيکي ليکلې شي چې هغه همداسې مسلسل دُوچند کيږي (يعنی زياتيږي) ، او څوک چې د يو آيت تلاوت وکړي نو دا به ددې کس د پاره د قيامت په ورځ نُور وي .

فائده : په دې حديث کې د يو آيت په اَوريدو چې کومه نيکي د انسان د پاره ليکلې شي د هغې د زياتيدو حَد نه دې بيان شوی ، بلکه دا نيکي به مسلسل زياتيږي ، او د الله رب العزت نه دا اُميد هم دی چې دا به همداسې مسلسل د انسان د پاره زياتوي . (٢)

د کنزالعمّال حديث دی ، نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايي :

وَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيَدِهِ لَسَمَاعُ آيَةٍ مِّنْ كِتَابِ اللهِ أَعْظَمُ أَجْرًا مِنْ مِثْلِ صَبِيْرٍ يَتَصَدَّقُ بِهِ . وَلَقِرَاءَةُ آيَةٍ مِّنْ كِتَابِ اللهِ أَفْضَلُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ دُوْنَ الْعَرْشِ . (٣)

---

(١) رواه الهيثمي في المجمع ٧/١٦٢ ، والمنذري ٢/٣٤٥ ، والسيوطي في الدّر ٣/١٥٧ . / وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنِ اسْتَمَعَ إِلَى آيَةٍ مِّنْ كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ كُتِبَتْ لَهُ حَسَنَةٌ مُّضَاعَفَةٌ، وَمَنْ قَرَأَ آيَةً مِّنْ كِتَابِ اللهِ كَانَتْ لَهُ نُوْرًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ . رواه احمد ٢/٣٤١ عن ابي هريرة ، تفسير البغوي ١/٦٤ رقم الحديث ١٧ .

(٢) حيوة المسلمين لمولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله ص ٥٠ .

(٣) رواه ابوالشيخ والديلمي عن صهيب ، كنزالعمال ج١ ص ٢٦٨ كتاب الاذكار قسم الاقوال رقم الحديث ٢٣٩٧ . / وفي رواية : قال النبيّ صلى الله عليه وسلم ... وَلَمُسْتَمِعُ آيَةٍ مِّنْ كِتَابِ اللهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ صَبِيْرٍ ذَهَبًا وَتَالِيْ آيَةٍ مِّنْ كِتَابِ اللهِ خَيْرٌ لَهُ مِمَّا تَحْتَ أَدِيْمِ السَّمَاءِ . كنزالعمال ج١ ص ٢٦٥ رقم ٢٣٦٢ .

زما دې قسَم وي په هغه ذات چې د هغه په قبضه کې زما ساه ده يقيناً د کتابُ الله (يعنى قرآن كريم) يو آيت اَوريدل د صبير غَر په مقدار د صدقې كولو نه ډير اَجر لري ، او يقيناً د کتاب الله يو آيت تلاوت کول د عرش نه علاوه د بل هر شي نه ډير افضل دی .

امام بخاري رحمه الله په دې باندې مستقل باب قائم کړی " بَابُ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَسْمَعَ الْقُرْآنَ مِنْ غَيْرِهِ " ، او ددې د لاندې يې يو حديث رانقل کړی :

حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ فرمايي چې ما ته رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل :

اِقْرَأْ عَلَيَّ الْقُرْآنَ . ماته د قرآن كريم تلاوت وكړه .

ما ورته وفرمايل : آيا زه تاسو ته تلاوت وكړم ؟ حالانكه دا خو په تاسو نازل شوى (يعنى دا چې څنګه نازل شوى هغسې تلاوت خو تاسو كولې شئ لهذا د تلاوت كولو حق هم ستاسو دى) .

نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل :

إِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي .

زه دا خوښوم چې دا قرآن كريم د ځان نه علاوه د بل كس نه واورم . (١)

فائده : امام بخاري رحمه الله دا باب ددې د پاره راوړې دی چې بعضې وخت انسان دا خوښوي چې د بل چا نه تلاوت واوري نو دا هم جائز ده ، ځکه نبي عليه السلام به هم بعضې وخت دا خوښول چې تلاوت د بل چا نه واوري .

---

(١) عَنْ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « اِقْرَأْ عَلَيَّ الْقُرْآنَ » . قُلْتُ : اَءَقْرَأُ عَلَيْكَ! وَعَلَيْكَ أُنْزِلَ . قَالَ : إِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي . صحيح البخاري بَابُ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَسْمَعَ الْقُرْآنَ مِنْ غَيْرِهِ رقم الحديث ٥٠٤٩، ومسلم رقم الحديث ٨٠٠ . / وفي رواية : عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « اِقْرَأْ عَلَيَّ » قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، آقْرَأُ عَلَيْكَ، وَعَلَيْكَ أُنْزِلَ. قَالَ : « نَعَمْ » . فَقَرَأْتُ سُورَةَ النِّسَاءِ حَتَّى أَتَيْتُ إِلَى هَذِهِ الآيَةِ : { فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ، وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا } [النساء: ٤١]، قَالَ: « حَسْبُكَ الآنَ » فَالْتَفَتُّ إِلَيْهِ، فَإِذَا عَيْنَاهُ تَذْرِفَانِ . صحيح البخاري بَابُ قَوْلِ الْمُقْرِئِ لِلْقَارِئِ حَسْبُكَ رقم الحديث ٥٠٥٠ .

خو دا به د رسول الله صلى الله عليه وسلم مختلف حالات وو ، بعضې وخت به يې په خپله تلاوت كول خوَښول ، او بعضې وخت به يې د بل نه اَوريدل خوَښول .

دبل نه تلاوت اَوريدلو كې يوه فائده دا هم ده چې په دې سره انسان ته د آيتونو په معنى كې د غوَر او فكر كولو موقع ملاويږي . (١)

امام غزالي رحمه الله ذكر كړي چې بعضې وخت د اَوريدو اجر زيات وي ، او په دې اَجر كې ورسره تلاوت كوونكې هم شريک وي ، ځكه دا د همدې تلاوت د پاره سبب دى ، البته كه دده مقصد خالصه رِياء او ځان ښودنه وي نو بيا ده ته اجر نه ملاويږي . (٢)

تلاوت اَوريدونكې ډلې سره د نبي عليه السلام كيناستل

حضرت ابوسعيد خدري ﷺ فرمايي : زه يوه ورځ د غريبانانو مهاجرينو (يعنى اَصحابِ صُفّهٔ) په ډله كې ناست ووم ، (دوى دومره فقيران وو چې) په دوى كې بعضې د بدن د بَربنډوالي په وجه د يو بل سره نزدې ناست وو چې د هغې په وجه يې د بدن دا ښكاره حصې هم پټې وى (٣) .

او يو قاري مونږ ته د قرآن كريم تلاوت كولو ، ناڅاپه رسول الله صلى الله عليه وسلم تشريف راوړو ، او د مونږ سره نزدې اُودريده ، د نبي ﷺ په تشريف راوړو سره قاري چپ شو ، (د قاري د چپ كيدو نه پس) نبي عليه السلام سلام واچول ، بيا يې وفرمايل :

مَا كُنْتُمْ تَصْنَعُوْنَ ؟ تاسو څه كول ؟

مونږ ورته وفرمايل : يَا رَسُوْلَ اللهِ إِنَّهُ كَانَ قَارِئٌ لَنَا يَقْرَأُ عَلَيْنَا. فَكُنَّا نَسْتَمِعُ إِلَى كِتَابِ اللهِ .

---

(١) مظاهر حق شرح مشكوة ج٤ .

(٢) وقال الغزالي رحمه الله : ومهما عظم أجر الاستماع وكان التالي هو السبب فيه كان شريكاً فى الأجر إلّا أنْ يكون قصده الرياء والتصنع . احياء العلوم ١ / ٢٨٠ ، نزهة الناظرين فى الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ٢٢٨ كتاب تلاوة القرآن .

(٣) يعنى د دوى عَورت او د ستَر ځايونه خو په كپړو كې پټ وو خو د عَورت نه علاوه د بدن بعضې ځايونه يې د كپړو د نِشت والي د وجې نه ښكاره وو ، اګر چې دا د ستَر ځايونه نه وو خو دا د صحابه كرامو كمالِ درجه حَياء وه چې دا ځايونه يې ښكاره كول هم د اِنساني آدابو خلاف ګڼل ، نو ځكه د يو بل سره نزدې ناست وو چې د بدن دغه حصې يې هم ښكاره نشي . مظاهر حق شرح مشكوة ج٤ الفصل الثاني في تشريح حديث ١٢ .

اې د الله رسوله ! مونږ ته يو قاري تلاوت کولو او مونږ د الله ﷻ کتاب (يعنی قرآن مجيد اَوريدو) ته غوږ نيولي وُ.

رسول الله ﷺ وفرمايل : اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ جَعَلَ مِنْ أُمَّتِيْ مَنْ أُمِرْتُ أَنْ أَصْبِرَ نَفْسِيْ مَعَهُمْ .

ټول تعريفونه هغه الله لره دي چا چې زما په اُمت کې داسې خلق پيدا کړه چې ماته دا حکم شوی چې زه دهغوی سره کينم .

راوي فرمايي : بيا نبي عليه السلام زمونږ په مينځ کې (په داسې اَنداز) کيناستو چې د دوی د ذات اقدس تعلق د مونږ ټولو سره يو شان وُ (١) .

بيا رسول الله ﷺ په لاس مبارک باندې اِشاره وکړه چې په حَلقه جوړولو سره کينئ ، نو ټول صحابه کرام په حلقه جوړولو سره کيناست ، او د ټولو مخ د نبي کريم ﷺ طرف ته شو . (٢)

بيا نبي عليه السلام وفرمايل :

أَبْشِرُوْا يَا مَعْشَرَ صَعَالِيْكِ الْمُهَاجِرِيْنَ بِالنُّوْرِ التَّامِّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. تَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ قَبْلَ أَغْنِيَاءِ النَّاسِ بِنِصْفِ يَوْمٍ وَذَاكَ خَمْسُ مِائَةِ سَنَةٍ . (٣)

(١) يعنی نبي عليه السلام زمونږ په مينځ کې د ناستې په معامله کې د عَدل و انصاف نه کار واخيست ، صرف د يو کس سره کېنه ناست ، بلکه د ټولو په مينځ کې کيناست ، ددې دپاره چې د دوی د ناستې او قُرب دا سعادت ټولو ته يو شان حاصل شي .

(٢) يعنی ټول صحابه کرام د نبي عليه السلام مخامخ په حلقه کې په داسې انداز کيناسته چې د ټولو مخونه نبي عليه السلام طرف ته شو ، او دوی ته د هغوی ټولو مخونه ښکاره کيده .

(٣) عَنْ أَبِيْ سَعِيْدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ : جَلَسْتُ فِيْ عِصَابَةٍ مِّنْ ضُعَفَاءِ الْمُهَاجِرِيْنَ وَ إِنَّ بَعْضَهُمْ لَيَسْتَتِرُ بِبَعْضٍ مِنَ الْعُرْيِ. وَقَارِئٌ يَقْرَأُ عَلَيْنَا إِذْ جَاءَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَامَ عَلَيْنَا. فَلَمَّا قَامَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَكَتَ الْقَارِئُ. فَسَلَّمَ. ثُمَّ قَالَ: « مَا كُنْتُمْ تَصْنَعُوْنَ؟ » قُلْنَا: يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ إِنَّهُ كَانَ قَارِئٌ لَنَا يَقْرَأُ عَلَيْنَا. فَكُنَّا نَسْتَمِعُ إِلَى كِتَابِ اللّٰهِ . قَالَ: فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ جَعَلَ مِنْ أُمَّتِيْ مَنْ أُمِرْتُ أَنْ أَصْبِرَ نَفْسِيْ مَعَهُمْ » قَالَ : فَجَلَسَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَسْطَنَا لِيَعْدِلَ بِنَفْسِهِ فِيْنَا . ثُمَّ قَالَ: بِيَدِهِ هٰكَذَا . فَتَحَلَّقُوْا وَبَرَزَتْ وُجُوْهُهُمْ لَهُ قَالَ : فَمَا رَأَيْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَرَفَ مِنْهُمْ أَحَدًا غَيْرِيْ. فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « أَبْشِرُوْا يَا مَعْشَرَ صَعَالِيْكِ الْمُهَاجِرِيْنَ بِالنُّوْرِ التَّامِّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. تَدْخُلُوْنَ الْجَنَّةَ قَبْلَ أَغْنِيَاءِ النَّاسِ بِنِصْفِ يَوْمٍ وَذَاكَ خَمْسُ مِائَةِ سَنَةٍ » . سنن ابي داود باب في القصص رقم الحديث ٣٦٦٦ ، شرح السنة للبغوي باب فضل فقراء المهاجرين ، مشكوة المصابيح كتاب فضائل القرآن الفصل الثاني حديث ١٢ .

اې د مهاجرينو غريبې ډلې ! تاسو ته دې د قيامت په ورځ د پوره نور حاصليدلو خوشخبري وي ، تاسو به د مالداره خلقو نه نيمه ورځ مخکې جنت ته داخليږئ ، او دا نيمه ورځ به د پنځه سوه (٥٠٠) کالو برابره وي (يعنې تاسو به د مالدارو نه پنځه سوه کاله مخکې جنت ته داخليږئ ، ځکه د مالدارو سره به د مال متعلق حساب و کتاب کولې شي چې دا مال مو د کومې لارې نه ګټلې ؤ ؟ او چيرته مو خرچ کړې ؤ ؟ او فقراء به مخکې جنت ته داخل شي) .

د يو آيت زده کول د سلو (١٠٠) رکعتو نفلو نه زيات ثواب لري

نبي کريم صلى الله عليه وسلم حضرت ابوذر غفاري ﷺ ته وفرمايل :

يَا اَبَا ذَرٍ لَأَنْ تَغْدُوَ فَتَعَلَّمَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللهِ خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تُصَلِّيَ مِائَةَ رَكْعَةٍ . وَلَأَنْ تَغْدُوَ فَتَعَلَّمَ بَابًا مِنَ الْعِلْمِ عُمِلَ بِهِ اَوْ لَمْ يُعْمَلْ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تُصَلِّيَ اَلْفَ رَكْعَةٍ . (١)

اې ابوذره ! (ﷺ) که ته چيرته د سهر په وخت لاړشې او د قرآن کريم يو آيت زده کړې ، نو دا ستا دپاره د سلو (١٠٠) رکعتونو نفلو نه ډير بهتر دی، او که ته لاړ شې او دعلم يو باب زده کړې، که په دې عمل شوې وي او که نه ، خو دا ستا د پاره د زرو (١٠٠٠) رکعتونفلو نه ډير بهتر دی .

فائده : ددې حديث نه معلومه شوه چې د قرآن کريم يو آيت زده کول د سلو (١٠٠) رکعتو نفلو نه ډير بهتر دی . اوس دا آيت زده کول که په ناظره وي او که په حفظ سره وي ، که دترجَمې سره وي او که بغير د ترجَمې نه . په دې ټولو صورتونو کې د يو آيت زده کول د سلو رکعتو نفلو نه ډير بهتر دی . (٢)

(١) رواه ابن ماجه في سننه باسناد حسن الحديث ٢١٩ ، وابن عبدالبر في جامع البيان ٢٥/١ ، الترغيب والترهيب ج١ ص ٥٤ كتاب العلم .

(٢) نوټ : ددې حديث پوره تشريح د همدې " إصلاحي مُدلّل تقريرونه " کتاب په اول جلد ص ١٩٠ کې تېره شوې . ابوالشمس عفي عنه

ذ بهتر والي وجه يې داده چې نوافل كول ذاتي او اِنفرادي عمل دی او د قرآن كريم زده كول بيا بل ته خودل اِجتماعي عمل دی، او دا يقيني خبره ده چې د اِجتماعي عمل فائده د اِنفرادي عمل نه زياته وي، ځكه په دې سره د دينِ اِشاعت او د معاشرې اِصلاح كيږي.

دغه وجه ده چې په اِسلامي شريعت كې د قرآن كريم او احاديثو د عالِم مرتبه په عابِد باندې زياته خودلې شوی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ سَبْعُوْنَ دَرَجَةً بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ حُضْرُ الْفَرَسِ سَبْعِيْنَ عَامًا. (١)

د عالِم فضيلت په عابِد باندې اويا (٧٠) درجې زيات دی، او د هرې دوه درجو په مينځ كې د آس د اووه سوه (٧٠٠) كاله منډې په اندازه مسافت دی.

په بل حديث كې ذكر دي:

فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ. (٢)

د عالِم فضيلت په عابِد باندې داسې دی لكه د څوارلسمې شپې سپوږمۍ فضيلت په باقي ستورو باندې.

دغه رنګې يو فقيه په شيطان باندې د زرو (١٠٠٠) عابِدانو نه هم زيات دروند وي، نبي عليه السلام فرمايي:

فَقِيْهٌ وَاحِدٌ اَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ اَلْفِ عَابِدٍ. (٣)

يو فقيه (عالِمِ دين) په شيطان باندې د زرو (١٠٠٠) عابِدانو نه زيات سخت او دروند دی.

يعنی كه يو طرفته زر (١٠٠٠) عبادت ګزاروي او بل طرفته يو عالِم وي نو بيا هم ددې يو عالِم مرتبه په دوی اوچته ده.

(١) رواه الهيثمي فى المجمع ١ ا ١٢٢، والزبيدي فى الاتحاف ١ ١ ٢٨٣، ٧ ا ٢٥٧، والتبريزي في مشكاة المصابيح ٢١٤، ٢١ . الترغيب والترهيب ج ١ ص ٥٧ كتاب العلم، تفسير كبير ج١ ص ٤٠١ ايت ٣١، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ١٨ ابواب العلم ثواب العلم والعلماء وفضلهم.

(٢) اخرجه البخاري فى العلم ١٠، والترمذي فى القرآن ١٠ وفى العلم ١٩، ٣٥، وابن ماجه فى المقدمة ١٧، واحمد ٢، ٢٥٢، ٣٢٥، ٤٠٧. ابوداود (٣٦٤١)، (٣٦٤٢)، وابن ماجه (٢٢٣) و ابن حبان (٨٠) ورواه الترمذي (٢٦٨٣).

(٣) اخرجه الترمذي فى العلم باب ١٩، وابن ماجه فى المقدمة الحديث ٢٢٢ والطبراني فى المعجم الكبير ١١ ا ٧٨، الترغيب والترهيب ج١ ص ٥٧ كتاب العلم، مشكوة ص ٢٤ كتاب العلم.

د قرآن كريم آيتونه زده كول د بهترينو اوښو حاصلولو نه ډير بهتر دي

د مسلم شريف حديث دى ، حضرت عُقبه بن عامر ﷺ فرمايي چې : يوه ورځ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بهر ته تشريف راوړو ، او مونږ په صُفّه باندې ناست وو (١) ، نبي عليه السلام مونږ ته وفرمايل :

أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَغْدُوَ كُلَّ يَوْمٍ إِلَى بُطْحَانَ ، أَوْ إِلَى الْعَقِيقِ ، فَيَأْتِيَ مِنْهُ بِنَاقَتَيْنِ كَوْمَاوَيْنِ فِي غَيْرِ إِثْمٍ ، وَلَا قَطْعِ رَحِمٍ ؟

په تاسو كې څوك دا خوښوي چې هغه په هره ورځ سهر د بُطحان او عقيق مقام ته لاړ شي (٢) او د هغه ځاى نه دوه د لوي قُب واله اُوښې بغير د څه گناه او بغير د صِله رَحمي كټ كولو نه راولي ؟

صحابه كرامو ورته عرض وكړو : اې د الله رسوله ! مونږ ټول دا خوښوو .

رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : (چې كله خبره داسې ده نو بيا واورئ :)

په تاسو كې چې كوم كس سهر جُمات ته لاړ شي ، او هلته د كتابُ الله (يعنى د قرآن كريم) دوه (٢) آيتونه بل چاته اُوښايي ، او يا يې په خپله اُولولي نو دا دده د پاره د دوه اُوښو نه ډير بهتر دي ، درې (٣) آيتونه دده دپاره د درې اُوښو حاصلولو نه ډير بهتر دي ،

---

(١) صُفَّه : دا د مسجد نبوي مخې ته هغه د سُوري واله ډكانچه او جوړ شوې ځاى ؤ چې په دې كې به هغه صحابه كرام اُوسيدل كوم چې د عبادت او زُهد اِنتهائي اُوچت مقام ته رسيدلي وو ، او د هغوى كور ، بيبياني وغيره نه وى ، دوى به هر وخت د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه فيض حاصلولو ، گويا دا د اسلام د ټولو نه اولنى اِقامتي او تربيتي درسگاه وه چې ددې اولنې مُعلِم پخپله محمد رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ؤ ، او ددې طلباء صحابه كرام وو . مظاهر حق ج۴ كتاب فضائل القرآن . / اَلصُّفَّة : أي في موضع مظلل من المسجد الشريف كان لفقراء المهاجرين يأوُون إليه وهم المُسَمّون بأصحاب الصفّة ، وكانوا أضياف الإسلام . شرح محمد فؤاد عبد الباقي على صحيح مسلم .

(٢) بُطحان او عَقيق دواړه د ځاى نومونه دي ، دا د مدينې منوّرې نه په څه اَندازه فاصله باندې واقع دي ، په دې دواړو ځايونو كې به هاغه وخت بازار لږيدو چې په هغې كې به د اُوښانو خريد و فروخت كيده ، او قيمتي اوښ يا اُوښه به هغه وه چې هغه به د لوي قُب واله وه . مظاهر حق شرح مشكوة ج۴ كتاب فضائل القرآن .

څلور (۴) آيتونه دده د پاره د څلورو اُوښو حاصلولو نه ډير بهتر دي . حاصل دا چې د آيتونو تعداد د اُوښو د تعداد نه ډير بهتر دی . (۱)

(يعنی پنځه آيتونه بل ته خودل يا لوستل دده د پاره د پنځو اُوښو حاصلولو نه ډير بهتر دي ، او شپږ آيتونه د شپږو اُوښو حاصلولو نه ډير بهتر دي ، همدغه شان چې څومره آيتونه بل ته ښائي يا يې لولي نو دا د هماغومره مقدار اُوښو حاصلولو نه ډير بهتر دي) .

فايده : په دې حديث کې رسول الله صلى الله عليه وسلم د صحابه کرامو د پوهولو د پاره صرف د اُوښانو تذکره وکړه " چې دوه آيتونه بل ته خودل يا لوستل دده د پاره د دوه اُوښو حاصلولو نه ډير بهتر دي " . دا صرف به طورِمثال او پوهولو د پاره ددې ذکر شوی، ورنه که حقيقت ته اُوکتلې شي نو د دُنيا ټول آيتونه صرف د يو آيت مقابَله هم نشي کولی .

د قرآن کريم اَدب کول

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

يَا أَهْلَ الْقُرْآنِ ، لَا تَوَسَّدُوا الْقُرْآنَ وَاتْلُوهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَأَفْشُوهُ ، وَتَغَنَّوْهُ وَتَدَبَّرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ، وَلَا تَعْجَلُوا تِلَاوَتَهُ فَإِنَّ لَهُ ثَوَابًا . (۱)

اې اهلِ قرآن والهٔ ! تاسو قرآن کريم خپله تکيه مه ګرځوئ ، بلکه د شپې او ورځې په وختونو کې ددې داسې تلاوت کوئ څنګه چې ددې د لوستلو حق دی ، قرآن کريم ظاهر او خور کړئ ، په خوش آوازۍ سره يې لولئ ، او په دې کې چې څه ذِکر دي په هغې کې تدبّر او

---

(۱) عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ ، قَالَ : خَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ فِي الصُّفَّةِ ، فَقَالَ : « أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَغْدُوَ كُلَّ يَوْمٍ إِلَى بُطْحَانَ ، أَوْ إِلَى الْعَقِيقِ ، فَيَأْتِيَ مِنْهُ بِنَاقَتَيْنِ كَوْمَاوَيْنِ فِي غَيْرِ إِثْمٍ ، وَلَا قَطْعِ رَحِمٍ ؟ » . فَقُلْنَا : يَا رَسُولَ اللهِ نُحِبُّ ذَلِكَ . قَالَ : « أَفَلَا يَغْدُو أَحَدُكُمْ إِلَى الْمَسْجِدِ فَيَعْلَمُ ، أَوْ يَقْرَأُ آيَتَيْنِ مِنْ كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ نَاقَتَيْنِ ، وَثَلَاثٌ خَيْرٌ لَهُ مِنْ ثَلَاثٍ ، وَأَرْبَعٌ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَرْبَعٍ ، وَمِنْ أَعْدَادِهِنَّ مِنَ الْإِبِلِ » . صحيح مسلم بَابُ فَضْلِ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي الصَّلَاةِ وَتَعَلُّمِهِ رقم الحديث ۸۰۳ ، سنن ابي داؤد باب في ثواب قراءة القرآن رقم الحديث ۱۴۵۶ .

(۱) رواه البيهقي في شعب الايمان رقم الحديث ۱۸۵۲ ، والطبراني، و ابونعيم وابن عساكر عن عبيدة المليكي ، كنزالعمال ج۱ ص ۳۰۴ رقم الحديث ۲۸۰۰ ، مشكوة كتاب فضائل القرآن حديث ۲۴ .

فکر کوئ ددې د پاره چې تاسو کامیاب شئ ، او تاسو (په دُنیا کې) ددې د ثواب په حاصلولو باندې تادي (جَلتي) مه کوئ (یعنی ددې ثواب او معاوضه په دُنیاکې په جَلتي مه غواړئ) ، بیشکه ددې د پاره (د الله ﷻ د طرفه په خپل وخت باندې ډیر لوی) ثواب شته .

د حدیث تشریح لَا تَوَسَّدُوا الْقُرْآنَ : ددې مطلب دادی چې چاته الله ﷻ دا عظیم دولت یعنی قرآن کریم ورکړی دا دې په دې باندې داسې تَکیه نه لږوي چې دې صرف په دې باندې اِکتفاء او کړي چې ګني ماته قرآن کریم یاد دی نور ماته د هیڅ شي ضرورت نشته . او دې د قرآن کریم د حقوقو نه مکمل غافل شي ، بلکه نبي علیه السلام فرمایي دا دې شپه او ورځ ددې داسې تلاوت کوي چې څنګه ددې د تلاوت حق دی ، او د قرآن کریم دا پیغام دې نورو خلقو ته اورسوي ... (١)

علامه ابن حجر رحمه الله ددې (لَا تَوَسَّدُوا الْقُرْآنَ) مطلب دابیان کړی چې تاسو په قرآن کریم باندې تَکیه (ذَده) مه لږوئ ، دیته خپې مخامخ مه غزوئ ، دیته شَا مه ورګرځوئ ، په دې باندې بل شی مه ږدئ ، دا مه اُولئ ، بلکه ددې تلاوت کوئ او ددې حقوق اداء کوئ . (٢)

قرآن کریم په خُوش آوازۍ او تجوید سره لوستل په کار دي

قرآن کریم په داسې خُوش آوازۍ او تجوید سره لوستل په کار دي چې ددې د حروفو ، حرکاتو ، مَدونو ، شَدونو لحاظ هم اُوساتلې شي ، او په دې کې تغییر هم پیدا نشي . الله رب العزت فرمایي :

(١) معارف الحدیث ج٥ ص ٧١ ، مظاهر حق شرح مشکوة ج۴ کتاب فضائل القرآن .

(٢) مظاهر حق شرح مشکوة ج۴ کتاب فضائل القرآن .

نوټ : د قرآن کریم د آدابو او حقوقو متعلق تفصیلي آحادیث د کنزالعمال په اول جلد کې د صفحه ٣٠٠ نه تر صفحه ٣٠٩ پورې د الفصل الثالث في آداب التلاوة د عنوان لاندې تقریبًا یو سل او څلوردیرش (١٣۴) احادیث ذکر دي ، همدارنګې علامه جلال الدین سیوطي رحمه الله په الاتقان في علوم القرآن کې او نورو علماؤ په خپلو کتابونو کې د قرآن کریم آداب او حقوق ذکر کړي دي . خو د موضوع د اُوږدوالي نه د بچ کیدو په خاطر ما دلته تفصیلاً نه دي ذکر کړي .
ابوالشمس عفي عنه

﴿ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ﴾ . (١)

ترجمه : او تهٔ لوله قرآن كريم ښهٔ صفا صفا (په تجويد سره) . (٢)

د بخاري شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ . (٣)

هغه كس په كاملې طريقې سره زمونږ په لاره تلونكې نه دی (يعنی كامِل اُمّتي نه دی) چا چې قرآن كريم په خُوش آوازۍ سره او نه لوست .

يعنی قرآن كريم په خُوش آوازۍ سره لوستل په كار دي .

د ابو داؤد شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

زَيِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ . (٤)

تاسو ښائسته كړئ قرآن كريم په خپلو آوازونو سره . (٥)

يعنی تاسو قرآن مجيد په تجويد ، ترتيل ، نرمۍ او لطافت سره لولئ .

د مشكوة شريف حديث دی ، نبي كريم صلی الله عليه وسلم فرمايي :

حَسِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ ، فَإِنَّ الصَّوْتَ الْحَسَنَ يَزِيْدُ الْقُرْآنَ حُسْنًا . (٦)

---

(١) سورة المزمل آيت ۴ .

(٢) ﴿ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ﴾ : قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : بَيِّنْهُ بَيَانًا . وَقَالَ الْحَسَنُ : اِقْرَأْهُ قِرَاءَةً بَيِّنَةً . تفسير بغوي المزمل آيت ۴ . / وَالتَّرْتِيْلُ : هُوَ اَنْ يَذْكُرَ الْحُرُوْفَ وَالْكَلِمَاتِ مُبَيِّنَةً ظَاهِرَةً . تفسير كبير المزمل آيت ۴ .

(٣) صحيح البخاري بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى : ﴿وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ رقم الحديث ۷۵۲۷ (۹/۱۵۴) ، سنن ابي داؤد رقم الحديث ۱۴۶۹ (۲ / ۷۴) .

(۴) سنن ابي داؤد بَابُ اسْتِحْبَابِ التَّرْتِيْلِ فِي الْقِرَاءَةِ رقم الحديث ۱۴۶۸ (۲ / ۷۴) ، ابن ماجه رقم الحديث ۱۳۴۲ (۱ / ۴۲۶) ، و رواه احمد والدارمي ، مشكوة كتاب فضائل القرآن الفصل الثاني حديث ۱۳ .

(٥) زَيِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ : أي بتحسين أصواتكم عند القراءة . فإن الكلام الحسن يزيد حسنا و زينة بالصوت الحسن . شرح محمد فؤاد عبدالباقي على ابن ماجه رقم الحديث ۱۳۴۲ .

(٦) رواه الدارمي بَابُ التَّغَنِّي بِالْقُرْآنِ رقم الحديث ۳۵۴۴ ، كنزالعمال ج۱ ص ۳۰۱ رقم الحديث ۲۷۶۲ ط. دارالكتب العلمية بيروت .

تاسو قرآن ښائسته کړئ په خپلو آوازونو سره (يعنې په تجويد او خوش آوازۍ سره يې وايئ) ځکه ښائسته آواز د قرآن حُسن نور هم زياتوي .

ضروري تنبيه : قرآن کريم په خوش آوازۍ سره ويل ضروري دي خو د سَندرو او عِشق په طرز باندې ويل يې حرام دي چې په حروفو کې کمې او زياتې راشي .

علماء کرامو خو تر دې پورې ليکلي چې که يو کس قصدًا قرآن کريم د سَندرو په طرز باندې وايي نو دا سړې فاسق و فاجِر او د حرامو مُرتکِب دی ، اَوريدونکې يې ګناهګار دی لهذا په دې طرز باندې د ويلو نه منع کول واجب دي . (١)

د خوش آوازۍ معيار : د مشکوٰة شريف حديث دی ، په يوه موقع د رسول الله صلی الله عليه وسلم نه پوښتنه اوشوه :

أَيُّ النَّاسِ أَحْسَنُ صَوْتًا لِلْقُرْآنِ ؟ وَأَحْسَنُ قِرَاءَةً ؟

(اې د الله رسوله !) په خلقو کې د قرآن کريم لوستلو په سلسله کې د آواز او قرأت په اعتبار سره کوم کس ډير اَحسن او بهتر دی ؟

نبي عليه السلام ورته وفرمايل : مَنْ إِذَا سَمِعْتَهُ يَقْرَأُ أَرَأَيْتَ أَنَّهُ يَخْشَى اللهَ . (٢)

هغه کس چې کله ته د هغه قِراءت واورې نو ته ورباندې دا ګمان وکړې چې هغه د الله ﷻ نه ويريږي .

---

(١) مظاهر حق ج٤ کتاب فضائل القرآن . /

نوټ : په احاديثو کې هم د سَندرو او عِشق په انداز باندې د قرآن کريم ويلو نه منع راغلې ، د مشکوٰة شريف حديث دی رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي ، اِقْرَءُوا الْقُرْآنَ بِلُحُونِ الْعَرَبِ وَأَصْوَاتِهَا. وَإِيَّاكُمْ وَلُحُونَ أَهْلِ الْفِسْقِ وَأَهْلِ الْكِتَابَيْنِ . فَإِنَّهُ سَيَجِيْءُ مِنْ بَعْدِيْ قَوْمٌ يُرَجِّعُوْنَ بِالْقُرْآنِ تَرْجِيْعَ الْغِنَاءِ وَالرَّهْبَانِيَّةِ وَالنَّوْحِ لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ. مَفْتُوْنَةٌ قُلُوْبُهُمْ وَقُلُوْبُ مَنْ يُعْجِبُهُمْ شَأْنُهُمْ . رواه البيهقي في شعب الايمان فَصْلٌ فِي تَرْكِ التَّعَمُّقِ فِي الْقُرْآنِ رقم الحديث ٢٣٠٦ . مشكوة المصابيح كتاب فضائل القرآن حديث ٢١ ، كنزالعمال رقم الحديث ٢٧٧٩ .

(٢) عَنْ طَاوُسٍ مُرْسَلًا قَالَ: سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَيُّ النَّاسِ أَحْسَنُ صَوْتًا لِلْقُرْآنِ ؟ وَأَحْسَنُ قِرَاءَةً ؟ قَالَ: « مَنْ إِذَا سَمِعْتَهُ يَقْرَأُ أَرَأَيْتَ أَنَّهُ يَخْشَى اللهَ » . مشكوة المصابيح كتاب فضائل القرآن اَلْفَصْلُ الثَّالِثُ رقم الحديث ٢٢٠٩ .

يعنی کله چې هغه تلاوت کوي او تا ته دا ظاهره شي چې دې د الله ﷻ نه ويريږي ، مثلاً د مخ رنګ يې د الله ﷻ د يرې نه متغير شي ، يا د تلاوت په وخت ډير ژاړي ، يا د هغه د تلاوت په وجه ستا په زړه باندې اثر اوشي نو ته په دې پوهه شه چې دا کس د خپل آواز او قراءت مؤثر کيدو په اعتبار سره په خلقو کې د ټولو نه احسن او بهتر دی .

د قرآن کريم د تلاوت کولو په وجه ژړل ثابت او مستحب دي

د قرآن کريم د تلاوت په وخت ژړل ثابت دي ، امام نووي رحمه الله فرمايي :

د قرآن کريم د تلاوت په وخت ژړل د عارفينو صفت او د صالحينو شعار دی . (١)

امام غزالي رحمه الله هم فرمايلي چې د قرآن کريم د تلاوت په وخت ژړل مستحب دي .

امام بخاري رحمه الله په دې باندې مستقل باب قائم کړی :

بَابُ الْبُكَاءِ عِنْدَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ . او ددې د لاندې يې دا حديث رانقل کړی :

حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ فرمايي: ما ته رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل :

اِقْرَأْ عَلَيَّ . ما ته د قرآن کريم تلاوت وکړه .

ما ورته وفرمايل : آيا زه تاسو ته تلاوت وکړم ؟ حالانکه دا خو په تاسو نازل شوی .

نبي کريم صلی الله عليه وسلم وفرمايل : إِنِّي أَشْتَهِي أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي .

زه دا خوښوم چې دا قرآن کريم د ځان نه علاوه د بل چا نه واورم .

ابن مسعود ﷺ فرمايي چې ما د سورة النساء تلاوت شروع کړو ، تر دې پورې چې زه دې آيت ته رااورسيدم :

﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴾ . (٢)

ترجمه : هاغه وخت به د دوی څه حال وي هر کله چې مونږ د هر يو امت نه يو ګواه راولو ، او (اې پيغمبره !) مونږ تا په دې (امت) باندې ګواه راولو .

(١) فتح الباري ٩ /١٢١ ، قال النووي رحمه الله : واما البكاء عند قراءة القرآن فهو صفة العارفين و شعار عباد الله الصالحين ، قال الله تعالى : وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا .(الاسراء آيت ١٠٩) . نزهة الناظرين ص ٢٢١

(٢) النساء آيت ٤١ .

نو نبي كريم صلى الله عليه وسلم ماته وفرمايل :

كُفَّ أَوْ أَمْسِكْ. بَس اوس او درېږه (يعنى نور تلاوت مه كوه).

ابن مسعود رضي الله عنه فرمايي چې ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم دواړه سترګې مباركې اوليدى چې اوښكې ورنه جاري وى (يعنى ژړل يې). (١)

د نبي عليه السلام د ژړا وجه : ابن بطال رحمه الله د نبي عليه السلام د ژړا وجه دا بيان كړې چې كله دوى دا آيت ﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ..﴾ واوريده نو د قيامت منظر، د هغې هيبَت او سختياني او د خپل اُمت ضُعف ورته رامخې ته شو نوځكه يې اوژړل. (٢)

حافظ ابن حجر رحمه الله ددې وجه دا بيان كړې چې پيغمبر عليه السلام په خپل اُمت باندې د شَفقت د وجې اوژړل. ځكه اُمتِ محمّديه به د خپل عمل په بِناء ګواهي وركوي او كله به د دوى عمل صحيح نه وي چې ددې په وجه به دوى ته عذاب وركولې شي. (٣)

علامه زمحشري رحمه الله ليكلي چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم دا ژړا د غم او خفګان د وجې نه وه بلكه د خوشحالۍ د وجې وه، او بعضې وخت انسان د ډيرې خوشحالۍ د وجې هم ژاړي. هغه خوشحالي دا وه چې الله جل جلاله اُمتِ محمّديه په ټولو اُمتونو باندې ګواه جوړ كړى، نو نبي عليه السلام د ډيرې خوشحالۍ نه اُوژړل. (٤)

د كنزالعمال حديث دى، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَا مِنْ عَيْنٍ فَاضَتْ مِنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ إِلَّا قَرَّتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (٥)

---

(١) عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « اِقْرَأْ عَلَيَّ » قَالَ: قُلْتُ: أَقْرَأُ عَلَيْكَ ؟ وَعَلَيْكَ أُنْزِلَ . قَالَ: « إِنِّي أَشْتَهِي أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي » قَالَ: فَقَرَأْتُ النِّسَاءَ حَتَّى إِذَا بَلَغْتُ: ﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ. وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا﴾ [النساء: ٤١] قَالَ لِي: « كُفَّ أَوْ أَمْسِكْ » فَرَأَيْتُ عَيْنَيْهِ تَذْرِفَانِ. صحيح البخاري باب البُكَاءِ عِنْدَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ رقم الحديث ٥٠٥٥، صحيح مسلم صلوة المسافرين و قصرها باب فضل القرآن رقم الحديث ٨٠٠.

(٢) فتح الباري شرح صحيح البخاري ٩/ ١٢٢.

(٣) وړاندينى مرجع.

(٤) ارشاد الساري ١١/ ٣٦٦، ٣٦٧، كشف الباري كتاب فضائل القرآن ص ١١٩، ١٢٠.

(٥) الديلمي عن انس، كنزالعمال رقم الحديث ٢٨٢٣.

کومې سترګې چې د قرآن کريم د تلاوت د وجې نه اوښکې اوبهيوي نو دا به د قيامت په ورځ يَخې شي (يعنی ديته به ډير نعمتونه ورکړې شي ، جنت ته به داخلې شي ، او د جهنم نه به پناه ورکړې شي چې د دې په وجه به دا خوشحاله او يَخې شي).

بهر حال ، د تلاوت په وخت ژړل جائز او مستحب دي ، او د ژړا راوستو طريقه داده چې په قرآن کريم کې کوم عذابونه يا نعمتونه ذکر شوي هغه دې ځان ته رامخې ته کړي او په خپلو کوتاهيانو دې نظر واچوي نو په دې سره به يې زړه نرم شي ، او ژړا به ورشي . او که بيا هم ژړا نه ورتله نو په تَکلُّف دې د ژړا واله کيفيت جوړ کړي : (١)

په ابن ماجه کې يو حديث دی رسول الله ﷺ فرمايي :

إِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ نَزَلَ بِحُزْنٍ، فَإِذَا قَرَأْتُمُوهُ فَابْكُوا، فَإِنْ لَمْ تَبْكُوا فَتَبَاكَوْا . (٢)

بيشکه دا قرآن نازل شوې دی په حُزن سره (يعنی په دې کې داسې آيتونه دي که لوستونکې په کې سوچ او تدبّر وکړي نو زړه يې غَمجن کيږي ، او په سترګو کې يې اوښکې راځي(٣)) ، او که ژړا نه درتله نو په تَکلُّف باندې د ژړا کيفيت جوړوئ.

---

(١) قال ابو حامد الغزالي رحمه الله : اَلبكاءُ مستحب مع القراءة قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اُتلوا القرآن وابكوا فإن لم تبكوا فتباكوا . اخرجه ابن ماجه من حديث سعد بن ابي وقاص بإسناد جيد .

وإنما طريق تكلّف البكاء أن يحضر قلبه الحزن فمن الحزن ينشأ البكاء ... ووجه إحضار الحزن أَنْ يَتَأَمَّلَ مَا فِيهِ مِنَ التَّهْدِيدِ وَالْوَعِيدِ وَالْمَوَاثِيقِ وَالْعُهُودِ ثُمَّ يَتَأَمَّلَ تَقْصِيرَهُ فِي أَوَامِرِهِ و زواجره فيحزن لا محالة ويبكي ، فإن لم يحضره حزن وبكاء كما يحضر أرباب القلوب الصافية فليبك على فقد الحزن والبكاء فإن ذلك أعظم المصائب . احياء علوم الدين الباب الثاني في ظاهر آداب التلاوة وهي عشرة ١ /٢٧٧ .

(٢) سنن ابن ماجه كِتَابُ إِقَامَةِ الصَّلَاةِ وَالسُّنَّةُ فِيهَا بَابٌ فِي حُسْنِ الصَّوْتِ بِالْقُرْآنِ رقم الحديث ١٣٣٧ ، السنن الكبرى للبيهقي ٢١٠٥٨ (١٠ /٣٩) . / وفي رواية : إنّ هذا القرآن نزل بحزن فاقرؤوه بحزن . ابن مردويه عن ابن عباس ، كنز العمال رقم الحديث ٢٧٩٦ .

(٣) نَزَلَ بِحُزْنٍ : أي نزل مصحوبًا بما يجعل القلب حزينًا والعين باكية إذا تأمل القارئ فيه وتدبر . شرح محمد فؤاد عبد الباقي على سنن ابن ماجه .

په خُشوع او تدبر سره تلاوت کول

همدغه رنګې په خشوع او تدبّر سره د قرآن کريم تلاوت په کار دی ، الله رب العزت فرمايي :

﴿ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ ﴾ . (۱)

ترجمه : آيا دوی په قرآن کريم کې تَدبّر نه کوي ؟

بل ځای الله جَلَّ جَلَالُهُ فرمايي :

﴿ كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴾ . (۲)

دا (قرآن کريم) داسې برکتي کتاب دی چې مونږ په تا باندې نازل کړې دی ددې دپاره چې دوی ددې په آيتونو کې تدبّر وکړي ، او دعقل خاوندان ددينه نصيحت حاصل کړي .

لهذا انسان ته د تلاوت کولو په وخت دا تَصَوّر په کار دی چې زه ګويا د الله جَلَّ جَلَالُهُ سره مُناجات کوم ، او زه الله رب العزت ګورم . يا که دا تَصوّر نشي کولی نو کم از کم دا تصوّر خو به خامخا کوي چې پروردِګارِ عالَم خو ما ګوري . نو په دې سره به ده ته د تلاوت کولو په وخت خُشوع او تدبّر نصيبه کيږي .

بيا خاصکر که مونږ د خپلو اَسلافو په حالاتو باندې نظر واچوو نو مونږ ته به واضحه شي چې هغوی څومره په خشوع او تدبّر سره تلاوت کولو .

امام نووي رحمه الله د بعضو اَسلافو متعلق نقل کړي چې هغوی به ټوله شپه تر سهره پورې يو آيت بار بار تلاوت کولو ، او په دې کې به يې تدبّر او سوچ کولو .

د بعضې اَسلافو متعلق يې نقل کړي چې د تلاوت کولو په وجه به بې هوشه کيدل . بلکه د ډيرو متعلق يې نقل کړي چې د تلاوت په اَوريدو سره (او ددې په معانيو کې دغوَر کولو په وجه) وفات شوي هم دي . (۳)

---

(۱) النساء آيت ۸۲ .

(۲) سورة ص آيت ۲۹ .

(۳) قال النووي رحمه الله : وقد بات جماعة من السّلف يتلون آيةً واحداً يتدبرونها و يردّدونها الى الصباح . قال : وقد صعق جماعة من السلف عند القراءة ، ومات جماعة منهم حالة القراءة . نزهة الناظرين ص ۲۴۰ .

لكه د مشهور تابعي ذراره بن اوفى رحمه الله متعلق يې نقل كړي چې ده خلقو ته د سهر جَمعه وركوله، كله يې چې دا آيت اولوسته:

﴿ فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ . فَذٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴾. (١)

نو ناڅاپه را اُوغورځيد، او ځای په ځای وفات شو. (٢)

په خپله د رسول الله صلى الله عليه وسلم متعلق هم دا نقل دي چې ټوله شپه يې په مانځه كې تر سهره پورې همدا يو آيت بار بار ويلو:

﴿ إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾. (٣)

په مانځه كې د تلاوت كولو ثواب زيات دى

قدرمنو! قرآن كريم داسې عظيم الشان كتاب دى چې په عامو حالاتو كې هم د دې تلاوت كول د ثواب ذريعه ده، بيا خاصكر په مانځه كې د دې تلاوت ډير زيات ثواب لري.

امام مسلم رحمه الله په دې باندې مستقل باب قائم كړى:

"بَابُ فَضْلِ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي الصَّلَاةِ وَتَعَلُّمِهِ" او بيا يې د دې لاندې د نبي كريم صلى الله عليه وسلم دا حديث رانقل كړى، رسول الله ﷺ صحابه كرامو ته وفرمايل:

أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ أَنْ يَجِدَ فِيهِ ثَلَاثَ خَلِفَاتٍ عِظَامٍ سِمَانٍ؟

آيا په تاسو كې يو كس دا خوښوي چې كله دې كور ته واپس راشي نو دې په كور كې درې (٣) بلاربې غټې څربې اُوښې بيامومي؟

صحابه كرام فرمايي: مونږ ورته وويل: آو (مونږ كې هر كس دا خوښوي).

رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل:

---

(١) المدثر آيت ٨، ٩.

(٢) قال النووي رحمه الله: ورويناعن بهز بن حكيم أنّ زرارة بن أوفى التابعي الجليل رحمه الله أمّهم في صلاة الفجر، فقرأ حتى إذا بلغ ﴿ فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ... ﴾ خرّ ميتًا. قال بهز: فكنتُ فيمن يحمله. نزهة الناظرين ص ٢٤٠.

(٣) عَنْ أَبِي ذَرٍّ رضي الله عنه، يَقُولُ: « قَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِآيَةٍ حَتَّى أَصْبَحَ يُرَدِّدُهَا » وَالْآيَةُ: { إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ } . سنن ابن ماجه بَابُ مَا جَاءَ فِي الْقِرَاءَةِ فِي صَلَاةِ اللَّيْلِ رقم الحديث ١٣٥٠، المائدة آيت ١١٨. سنن النسائي تَرْدِيدُ الْآيَةِ رقم الحديث ١٠١٠.

فَثَلَاثُ آيَاتٍ يَقْرَأُ بِهِنَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ ثَلَاثِ خَلِفَاتٍ عِظَامٍ سِمَانٍ . (١)

په تاسو کې چې څوک په مانځه کې درې (٣) ایتونه اُولولي نو دا دده د پاره د درې بلاربو غټو څربو اُوښو نه ډیر بهتر دي .

د مشکوة شریف حدیث دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :

قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ فِي الصَّلَاةِ أَفْضَلُ مِنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي غَيْرِ الصَّلَاةِ . (٢)

په مانځه کې د قرآن کریم لوستل ډیر افضل دي د هغه تلاوت کولو نه چې د مانځه نه بغیر لوستلې شي .

په قرآن مجید کې تلاوت کول د یادو تلاوت کولو نه افضل دي

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي :

قِرَاءَةُ الرَّجُلِ الْقُرْآنَ فِي غَيْرِ الْمُصْحَفِ أَلْفُ دَرَجَةٍ ، وَقِرَاءَتُهُ فِي الْمُصْحَفِ يُضَاعَفُ عَلَى ذَلِكَ إِلَى أَلْفَيْ دَرَجَةٍ . (٣)

---

(١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ أَنْ يَجِدَ فِيهِ ثَلَاثَ خَلِفَاتٍ عِظَامٍ سِمَانٍ ؟ قُلْنَا: نَعَمْ. قَالَ: فَثَلَاثُ آيَاتٍ يَقْرَأُ بِهِنَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ ثَلَاثِ خَلِفَاتٍ عِظَامٍ سِمَانٍ . صحيح مسلم بَابُ فَضْلِ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي الصَّلَاةِ وَتَعَلُّمِهِ رقم الحديث ٨٠٢ ، مشكوة المصابيح كتاب فضائل القرآن الفصل الاول حديث ٣ .

(٢) مشكاة المصابيح كتاب فضائل القرآن حديث ٦٥ ، و هذا الحديث رواه دار قطني في الافراد ، والبيهقي في شعب الايمان عن عائشة رضي الله عنها ، كنزالعمال ج١ ص ٢٦٠ رقم الحديث ٢٣٠٠ ط . دار الكتب العلمية بيروت . /

و في رواية : مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي صَلَاةٍ قَائِمًا كَانَ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ مِائَةُ حَسَنَةٍ ... رواه الديلمي في مسند الفردوس ، كنزالعمال ج١ ص ٥٤١ رقم الحديث ٢٣٢٧ . /

وفي رواية : ... وَمَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللهِ قَائِمًا كُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ ، وَمُحِيَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ وَرُفِعَتْ لَهُ مِائَةُ دَرَجَةٍ ... رواه ابن عدي في الكامل ، والبيهقي في الشعب ، كنزالعمال ج١ ص ٥٤٢ رقم الحديث ٢٤٢٩ .

(٣) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٦٠١ ، بيهقي شعب الايمان ، كنزالعمال ج١ ص ٢٦٠ رقم الحديث ٢٣٠٤ ، مشكاة المصابيح كتاب فضائل القرآن الفصل الثالث حديث ٥٧ . /

و في رواية : قال النبي صلى الله عليه وسلم : أفضل عبادة أمتي قراءة القرآن نظرًا . رواه الحكيم عن عبادة بن الصامت ، كنزالعمال ج١ رقم الحديث ٢٢٦٥ الباب التاسع في تلاوة القرآن و فضائله .

يو كس چې بغير د قرآن كريم كتلو نه (په يادو باندې) تلاوت كوي نو دا زر (۱۰۰۰) درجې ثواب لري ، او چې په قرآن مجيد كې كتلو سره تلاوت كوي نو ددې ثواب په دې باندې تر دوه زره (۲۰۰۰) پورې دوچند كولې شي .

يعنى په قرآن مجيد كې كتلو سره د تلاوت كولو ثواب په ژباني تلاوت كولو باندې يو په دُوچند زيات دى . وجه داده چې په دې كتلو سره انسان ته په آيتونو كې د غور و فكر موقع ملاويږي ، خُشوع ورته نصيبه كيږي ، او د قرآن كريم د كتلو سعادت ورته حاصليږي .

ځكه د قرآن مجيد كتل ، لاس ورته وَرول ، او د تعظيم په وجه اُوچتول هم عبادت دى (۱) دغه وجه ده چې اكثرو صحابه كرامو او تابعينو به په قرآن كريم كې كتلو سره تلاوت كولو .

د حضرت عثمان رضي الله عنه په باره كې نقل دي چې دوى به په قرآن مجيد كې كتلو سره دومره ډير تلاوت كولو چې د ډير اِستعمال په وجه د دوى سره دوه قرآن مجيدونه ضعيف شوي وو . (۲)

د اكثرو علماؤ په نزد باندې په قرآن مجيد كې كتلو سره تلاوت كول د يادو تلاوت كولو نه افضل دي . (۳)

د كنزالعمال حديث دى ، نبي كريم صلى الله عليه وسلم فرمايي :

قِرَاءَتُكَ نَظَرًا تَضَاعَفُ عَلَى قِرَاءَتِكَ ظَاهِرًا كَفَضْلِ الْمَكْتُوبَةِ عَلَى النَّافِلَةِ . (۴)

چې كله ته په قرآن مجيد كې په كتلو سره تلاوت كوى نو داستا د يادو تلاوت كولو نه دومره افضل دى لكه د فرضو فضيلت چې په نفلو باندې دى .

(۱) نبي عليه السلام فرمايي : خمس من العبادة : النظر في المصحف ، والنظر إلى الكعبة ، والنظر إلى الوالدين ، والنظر في زمزم وهي تحط الخطايا ، والنظر في وجه العالم . دارقطني ، كنزالعمال رقم الحديث ۴۳۴۹۴ . /

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، قَالَ : « النَّظَرُ فِي الْمُصْحَفِ عِبَادَةٌ ، وَالنَّظَرُ إِلَى الرَّجُلِ مِنْ أَهْلِ السُّنَّةِ الَّذِي يَدْعُو إِلَى السُّنَّةِ ، وَيَنْهَى عَنِ الْبِدْعَةِ عِبَادَةٌ » . الابانة الكبرى لابن بطة رقم الحديث ۲۱۴ .

(۲) مظاهر حق شرح مشكوة ج۲ كتاب فضائل القرآن .

(۳) فتح الباري ۹ / ۹۷ .

(۴) ابن مردويه عن عمرو بن اوس كنزالعمال رقم الحديث ۲۳۰۵ .

په قرآن مجيد کې کتلو سره د تلاوت کولو يوه فائده دا هم ده چې په دې سره د انسان د سترګو نظر هم محفوظ او تېز وي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مَنْ أَدَامَ النَّظَرَ فِي الْمُصْحَفِ مُتِّعَ بِبَصَرِهِ مَا بَقِيَ فِي الدُّنْيَا . (۱)

چا چې همشه په قرآن کريم کې په کتلو سره تلاوت وکړو نو تر څو پورې چې دې په دُنيا کې ژوندې وي ده ته به دده د نظر نه فائده ورکولې شي (يعنی دده د سترګو نظر به تر آخري عُمره پورې صحيح وي).

په قرآن مجيد کې تلاوت کولو سره يوه فائده دا هم ده چې انسان په قراءت کې د غلطۍ کولو نه محفوظه کيږي.

بل دا چې دې حروفو او نُقوشو ته مسلسل کتلو کې هم ثواب دی. (۲)

د بعضې علماؤ قول: ليکن بعضې علماء کرام فرمايي چې په يادو تلاوت کول په قرآن مجيد کې د تلاوت کولو نه افضل دی، ځکه چې په دې کې د رِياء خطره کمه وي، او په لوستلو کې اِستحضار زيات وي.

دوی د حضرت ابو امامة ﷺ دده صحيح روايت نه اِستدلال کوي، دې فرمايي:

اِقْرَءُوا الْقُرْآنَ، وَلَا تَغُرَّنَّكُمْ هٰذِهِ الْمَصَاحِفُ الْمُعَلَّقَةُ. فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يُعَذِّبُ قَلْبًا وَعَى الْقُرْآنَ . (۳)

---

(۱) فضائل الاعمال وثواب ذلک لابن شاهين بَابُ مُخْتَصَرٍ مِنْ كِتَابِ التَّرْغِيبِ بِفَضَائِلِ الْقُرْآنِ ... رقم الحديث ۱۹۴ . / وفي رواية : من أدام النّظر في المصحف متّع ببصره ما دام في الدّنيا . ابوالشيخ عن ابن عباس ﷺ ، كنزالعمال ج۱ ص ۲٦۹ رقم الحديث ۲۴۰۳ . /

وفي رواية: من قرأ القرآن نظرا متّع ببصره . (ابن النجار) عن انس ، كنزالعمال ج۱ ص۲٦۹ رقم الحديث ۲۴۰۴ ط. دارالكتب العلمية بيروت .

(۲) كشف الباري كتاب فضائل القرآن ص ۹۵ .

(۳) الابانة الكبرى لابن بطة ۵ / ۲٦۳ رقم الحديث ۱۷۲ ، كنزالعمال ج۱ ص۲٦۸ رقم الحديث ۲۳۹۷ .

تطبيق : علماء كرامو په دې دواړو خبرو كې تطبيق داسې كړى چې كه يو كس ته په قرآن مجيد كې تلاوت كولو سره اِستحضار او خُشوع زياته حاصليږي ، او په رِياء كې د مبتلاء كيدو يَره نه وي نو بيا دده د پاره په قرآن مجيد كې كتلو سره تلاوت كول افضل دي.

او كه په رِياء كې د مبتلاء كيدو خطره وه نو بيا دده د پاره په يادو تلاوت كول بهتر دي.

لهذا دا اَفضليت د اَشخاصو او اَحوالو په مختلف كيدلو سره مختلف كيږي . (١)

د قرآن كريم تلاوت په كار دى ګني دا دسړي نه هيريږي

مسلمان ته په كار دي چې په قرآن كريم باندې عمل كولو سره سره ددې تلاوت هم كوي، ځكه كه ددېنه غفلت او بې پرواهي اوكړې شي ، او ددې تلاوت اونكړې شي نو دا د انسان نه هيريږي .

د بخاري شريف حديث دى ، رسول الله ﷺ فرمايي :

تَعَاهَدُوا الْقُرْآنَ . فَوَالَّذِيْ نَفْسِيْ بِيَدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ تَفَصِّيًا مِنَ الْإِبِلِ فِيْ عُقُلِهَا . (٢)

تاسو د قرآن كريم خبرګيري كوئ (يعنى هميشه يې لولئ چې درنه هېر نه شي (٣)) قسم دې په هغه ذات چې د هغه په قبضه كې زما ساه ده قرآن كريم د سينو نه دومره زَر اُوځي چې اُوښ هم دومره زر د خپلې رَسۍ (پړي) نه نه اُوځي .

---

(١) فتح الباري ٩ / ٩٧ ، كشف الباري كتاب فضائل القرآن ص ٩٥ .

(٢) صحيح البخاري بَابُ اسْتِذْكَارِ الْقُرْآنِ وَتَعَاهُدِهِ رقم الحديث ٥٠٣٣ ، مشكوة شريف كتاب فضائل القرآن . /

وفي رواية : تَعَاهَدُوْا هٰذَا الْقُرْآنَ. فَوَالَّذِيْ نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ تَفَلُّتًا مِنَ الْإِبِلِ فِيْ عُقُلِهَا. صحيح مسلم كِتَابُ صَلَاةِ الْمُسَافِرِيْنَ وَقَصْرِهَا بَابُ الْأَمْرِ بِتَعَهُّدِ الْقُرْآنِ.. رقم الحديث ٧٩١ . /

وفي رواية : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : إِنَّمَا مَثَلُ صَاحِبِ الْقُرْآنِ كَمَثَلِ صَاحِبِ الْإِبِلِ الْمُعَقَّلَةِ إِنْ عَاهَدَ عَلَيْهَا أَمْسَكَهَا . وَإِنْ أَطْلَقَهَا ذَهَبَتْ . صحيح البخاري بَابُ اسْتِذْكَارِ الْقُرْآنِ وَتَعَاهُدِهِ رقم الحديث ٥٠٣١ ، ومسلم باب فضائل القرآن وما يتعلق به رقم الحديث ٧٨٩ .

(٣) تَعَاهَدُوا الْقُرْآنَ : اى واظبوا عليه بالتلاوة والحفظ . تعليق مصطفى البغا على صحيح البخاري . /

تَعَاهَدُوا الْقُرْآنَ : أي جددوا عهده بملازمة تلاوته لئلا تنسوه. شرح محمد فؤاد عبد الباقي على صحيح مسلم .

يعنی که د اوښ مالک د خپل اوښ نه غافله شي نو دا اوښ د خپلې رسۍ نه اوځي او تختي ، دغه رنګې که د قرآن کريم تلاوت هميشه د پاره اونکړې شي نو دا هم د مسلمان د سينې نه اوځي ، او ورنه هيريږي .

د قرآن کريم هيروُونکي سزا

په احاديثو کې د قرآن کريم په هيرولو باندې سختې سزاګانې او سخت وعيدونه ذکر شوي ، امام ابوداؤد رحمه الله په دې باندې مستقل باب قائم کړی :

" بَابُ التَّشْدِيْدِ فِيْمَنْ حَفِظَ الْقُرْآنَ ثُمَّ نَسِيَهُ " او ددې د لاندې يې دا حديث رانقل کړی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

مَا مِنِ امْرِئٍ يَقْرَءُ الْقُرْآنَ، ثُمَّ يَنْسَاهُ، إِلَّا لَقِيَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَجْذَمَ .(١)

کوم کس چې قرآن کريم اولولي بيا دا هير کړي نو دې به د قيامت په ورځ د الله ﷻ سره په داسې حالت کې ملاقات کوي چې دده لاس به کټ وي .

د ابوداؤد او ترمذي شريف حديث دی ، نبي اکرم صلی الله عليه وسلم فرمايي :

عُرِضَتْ عَلَيَّ أُجُوْرُ أُمَّتِيْ حَتَّى الْقَذَاةُ يُخْرِجُهَا الرَّجُلُ مِنَ الْمَسْجِدِ ، وَعُرِضَتْ عَلَيَّ ذُنُوْبُ أُمَّتِيْ فَلَمْ أَرَ ذَنْبًا أَعْظَمَ مِنْ سُوْرَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ أَوْ آيَةٍ أُوْتِيَهَا رَجُلٌ ثُمَّ نَسِيَهَا . (٢)

ما ته د خپل امت نيک اعمال پيش کړې شو تر دې پورې چې يو کس د جُمات نه ګند اوباسي دا عمل هم ما ته پيش کړې شو . او ما ته د خپل امت ګناهونه پيش کړې شو نو ما د دينه بله غټه ګناه او نه ليده چې يو کس ته د قرآن کريم يو سورة يا يو آيت ورکړې شي (يعني ياد يې کړي) او بيا دا کس دا هير کړي .

---

(١) سنن ابي داؤد بَابُ التَّشْدِيْدِ فِيْمَنْ حَفِظَ الْقُرْآنَ ثُمَّ نَسِيَهُ رقم الحديث ١٤٧٤ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٥٣٩١، کنز العمال رقم الحديث ٢٨٤٨ ، و ٢٨٢٩ ، مشكاة المصابيح كتاب فضائل القرآن حديث ١٤ .

(٢) سنن ابي داؤد بَابٌ فِي كَنْسِ الْمَسْجِدِ رقم الحديث ٤٦١ ، ترمذي باب ١٩ رقم الحديث ٢٩١٦ ، السنن الكبرى للبيهقي بَابٌ فِي كَنْسِ الْمَسْجِدِ رقم الحديث ٤٣١٢ ، کنز العمال رقم الحديث ٢٨٣٣ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ٤٧٩ باب الحصى في المسجد و كنسه .

ددې حديث نه هم معلومه شوه چې قرآن كريم هيرول ګناهِ كبيره ده . وجه دا ده چې قرآن كريم هيرول قصدًا د تلاوت نه كولو يا د سستۍ د وجې كيږي ، او دا د قرآن كريم نه يو قسم اعراض دی ، او د قرآن كريم نه اعراض كول ګناهِ كبيره ده .

البته كه يو كس هميشه تلاوت كوي ، او خپل كوشش جاري ساتي خو بيا هم ورنه هير شي نو بيا دا انسان ګناهګار نه دی .

د قرآن كريم د هيرولو مطلب او معنی : د احنافو په نزد د قرآن كريم د هيرلو مطلب دا دی چې انسان د تلاوت نه كولو په وجه داسې حالت ته اُورسي چې بيا په قرآن كريم كې په كتلو سره هم ددې تلاوت نشي كولی .

د شوافعو په نزد ددې مطلب دا دی چې انسان اول قرآن ياد كړي او بيا يې هير كړي .

يا ددې مطلب دا دی چې انسان د قرآن كريم تلاوت كول مكمل پريږدي اوس برابره خبره ده چې ده هير كړې وي او كه نه ، خو دا كس په مذكوره وعيد كې داخل دی .

شاه محمد اسحاق رحمه الله به فرمايل : ددې مطلب دا دی چې چا قرآن كريم حفظ (ياد) كړې وي نو دده هيرول دا دي چې د تلاوت نه كولو په وجه دا داسې حالت ته اُورسي چې بيا په يادو باندې تلاوت نشي كولی . او چې چا صرف په ناظره ويلې وي د هغه هيرول دا دي چې دې بيا په قرآن مجيد كې كتلو سره هم ددې تلاوت نشي كولی . (۱)

لهذا انسان ته په كار دي چې د قرآن كريم سره د كوتاهۍ معامله او نه كړي ، بلكه هميشه ددې تلاوت كوي ، ځكه د زده كولو او يادولو نه روستو د قرآن كريم هيرول ګناهِ كبيره ده .

د ګناهونو په وجه د قرآن كريم هيريدل

د هرې ګناه غلط اَثر په انسان باندې پريوځي ، الله رب العزت فرمايي :

﴿ مَنْ يَّعْمَلْ سُوْءًا يُّجْزَ بِهٖ ﴾ . (۲)

ترجمه : څوک چې بَد كار وكړي نو ده ته به د هغې سزا وركړې شي .

(۱) مظاهر حق شرح مشكوة ج۴ .

(۲) النساء آيت ۱۲۳ .

بعضې وخت انسان يوه ګناه معمولي اوګڼي حالانکه ددې په عِوض کې دده د سينې نه د قرآن کريم او احاديثو دا بهترين علوم اووځي .

ددې په باره کې درته يو څو واقعات ذکر کوم :

ابوعبدالله جيلي فرمايي : زه يوه ورځ د خپل اُستاذ سره په لاره تلم ، نو ما يو ډير ښائسته ځوان هلک اُوليده ، (ده ته مې په غلط نظر اُوکته) ، ما خپل اُستاذ ته ووېل :

يَا أُسْتَاذِيْ ا تَرَىٰ يُعَذِّبُ اللهُ هٰذِهِ الصُّوْرَةَ ؟

اې زما اُستاذه ! آيا الله ﷻ به داسې ښائسته صورت واله کس ته هم عذاب ورکوي ؟

ماته خپل استاذ رااُوکته ، او راته وې وېل :

سَتَرَىٰ غِبَّهَا . زر دی چې ته به ددې غلط نظر استعمالولو ضرر او نقصان اوګوری .

داکس وايي (زه چونکه د قرآن کريم حافِظ ووم خو) ددې غلط نظر استعمال په وجه شل (٢٠) کاله پس د مانه قرآن کريم هير شو . (١)

همدغه شان واقعه د احمد بن يحی بن جلاد متعلق هم نقل ده ، دې وايي چې يوه ورځ زه د خپل شيخ مشهور عالِم ذوالنون سره ناست ووم ، ما يو نصراني ښائسته هلک ته (د شهوت په نظر سره) کتل ، ماته خپل شيخ ووېل :

لَتَجِدَنَّ غِبَّهَا .

ته به خامخا ددې غلط نظر د اِستعمال ضرر اوګوری ، داکس وايي :

فَنَسِيْتُ الْقُرْآنَ بَعْدَ أَرْبَعِيْنَ سَنَةً .

ددې ګناه نه څلويښت (٤٠) کاله پس د مانه قرآن کريم هېر شو . (٢)

همدغه شان واقعه د حضرت جُنيد بغدادي رحمه الله د يو مريد سره هم واقع شوې وه .

---

(١) قال ابوعبدالله الجيلي : كُنْتُ أَمْشِيْ يَوْمًا مَعَ أُسْتَاذِيْ فَرَأَيْتُ شَابًا حَدَثًا جَمِيْلًا . فَقُلْتُ يَا أُسْتَاذِيْ تَرَى يُعَذِّبُ اللهُ هٰذِهِ الصُّوْرَةَ ؟ قَالَ : فَنَظَرَ إِلَيَّ . وَقَالَ : سَتَرَى غِبَّهَا . قَالَ : فَنَسِيْتُ الْقُرْآنَ بَعْدَ ذٰلِكَ بِعِشْرِيْنَ سَنَةً . نزهة الناظرين فى الاخبار والآثار المروية عن الأنبياء والصالحين كتاب تلاوة القرآن ص ٢٤٠ .

(٢) خُطب و دروس الشيخ عبدالرحيم الطحان ٦٥ / ١٥٥ .

په قرآن کريم باندې عَمل کول

لکه څرنګې چې د مسلمان د پاره د قرآن کريم تلاوت کول ضروري دی نو همدغه شان په دې باندې عمل کول هم لازمي دی ، ځکه قرآن مجيد د همدې د پاره نازل شوی چې ددې په اَحکاماتو باندې عمل وکړې شي ، او ددې تابعداري وکړې شي .

الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَهٰذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾ . (١)

ترجمه : او دا (قرآن کريم) يو برکتي کتاب دی چې مونږ نازل کړې دی پس تاسو ددې تابعداري وکړئ (يعنی ددې په اَحکاماتو باندې عمل وکړئ (٢)) او د الله د مخالفت نه اُوويرېږئ (پرهيزګاري اِختيار کړئ) ددې د پاره چې په تاسو باندې رحم وکړې شي .

د ختمِ قرآن په مجلس کې شِرکت کول مستحب دي

کله چې د قرآن کريم ختم اوکړې شي که هغه په ناظره وي يا په حفظ باندې نو په داسې مجلس کې شِرکت کول مستحب دي ، ځکه په داسې مجلس باندې د الله ﷻ د طرفه اَنوارات او رحمتونه راورېږي ، او په دې کې دُعاګانې قبليږي . (٣)

د حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما متعلق نقل دي چې ده يو کس صرف ددې د پاره مقرر کړې وُ چې چا به د قرآن کريم تلاوت کولو نو دې کس به ده هغه څارَنه (معلومات) کولو ، کله به چې دې تلاوت کوونکي د قرآن کريم د ختمولو اِراده وکړه نو دې مقرر شوي

---

(١) الانعام آيت ١٥٥ .

(٢) فَاتَّبِعُوهُ : وَاعْمَلُوا بِمَا فِيهِ . تفسير البغوي الانعام آيت ١٥٥ ، / فَاتَّبِعُوهُ : يَعْنِيْ فَاعْمَلُوا بِمَا فِيهِ مِنَ الْأَوَامِرِ وَالنَّوَاهِيْ وَالْأَحْكَامِ . تفسير خازن الانعام آيت ١٥٥ .

(٣) قال النووي رحمه الله : يستحب حضور مجلس ختم القرآن استحبابًا مؤكدًا . فقد ثبت في الصحيحين ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اَمَرَ الْحُيَّضَ بالخروج يوم العيد يشهدن الخير و دعوة المسلمين . نزهة الناظرين ص ٢٢٣ . / د مسلم شريف حديث دی : عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ ، قَالَتْ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، أَنْ نُخْرِجَهُنَّ فِي الْفِطْرِ وَالْأَضْحَى ، الْعَوَاتِقَ ، وَالْحُيَّضَ ، وَذَوَاتِ الْخُدُورِ ، فَأَمَّا الْحُيَّضُ فَيَعْتَزِلْنَ الصَّلَاةَ ، وَيَشْهَدْنَ الْخَيْرَ ، وَدَعْوَةَ الْمُسْلِمِينَ ، قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ إِحْدَانَا لَا يَكُونُ لَهَا جِلْبَابٌ ، قَالَ: لِتُلْبِسْهَا أُخْتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا . صحيح مسلم رقم الحديث ١٢ (٨٩٠) .

كس به حضرت ابن عباس ﷺ ته ددې اطلاع وركړه (چې فلانكې د قرآن كريم د ختمولو اراده لري) ، نو حضرت ابن عباس ﷺ به راغى ، او ددې ختمِ قرآن په مجلس كې به يې شِركت وكړو . (۱)

د حضرت انس بن مالك ﷺ متعلق نقل دي :

كَانَ إِذَا خَتَمَ الْقُرْآنَ جَمَعَ أَهْلَهُ وَوَلَدَهُ، فَدَعَا لَهُمْ . (۲)

كله به چې ده قرآن كريم ختم كړو نو د خپل كور واله او بچي به يې راجَمع كړه ، او دوى ته به يې دُعا وكړه .

رسول الله صلى الله عليه وسلم په يوه موقع وفرمايل :

... وَمَنْ شَهِدَ خَتْمَ الْقُرْآنِ فَكَأَنَّمَا شَهِدَ الْغَنَائِمَ حِيْنَ تُقْسَمُ . (۳)

او څوک چې د ختمِ قرآن مجلس ته حاضر شو ګويا دا د مالِ غنيمت د تقسيم په وخت حاضر شو .

يعنى لكه څرنګې چې د مالِ غنيمت د تقسيم په وخت شريک مجاهِد ته فراخه حصه وركولې شي نو همدغه رنګې د ختمِ قرآن په مجلس كې شريک كس ته به هم د الله ﷻ د خزانو او د الله ﷻ د رحمتونو نه فراخه حصه ملاويږي .

حكم بن عتيبه رحمه الله فرمايي : ماته امام مجاهد رحمه الله او عبدة ابن ابي لبابه يو كس راوليږل ، دوى دې كس ته ويلي وو چې ده ته ووايه :

إِنَّا نُرِيْدُ أَنْ نَخْتِمَ الْقُرْآنَ، وَكَانَ يُقَالُ: إِنَّ الدُّعَاءَ يُسْتَجَابُ عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ.

---

(۱) و روي عن ابن عباس رضي الله عنهما أنه كان يجعل رجلاً يراقب رجلا يقرأ القرآن فإذا اراد أن يختم أعلم ابن عباس فيشهد ذلك . نزهة الناظرين كتاب تلاوة القرآن ص ۲۴۲ .

(۲) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۶۷۴ ، التفسير من سنن سعيد بن منصور محققا رقم الحديث ۲۷ (۱ / ۱۴۰) ./ وفي رواية : عن أنس بن مالك قال : كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَتَمَ جَمَعَ أَهْلَهُ وَدَعَا . ابن النجار ، كنزالعمال ادب الختم رقم الحديث ۴۲۱۹ .

(۳) الشيخ والديلمي من طريقين عن ابن مسعود ، كنزالعمال رقم الحديث ۲۴۳۱ .

مونږ د قرآن کريم د ختمولو اراده لرو (نو ته راشه) ، ځکه دا مشهوره خبره ده چې د ختمِ قرآن په وخت دُعاګانې قبليږي .

پس هر کله چې دوی د ختمِ قرآن نه فارغ شو نو دوی ډيرې دُعاګانې اُوغوښتې . (١)

د ختمِ قرآن په وخت دُعاګانې قبليږي

د قرآن کريم د ختم په وخت دُعاګانې قبليږي ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ صَلّٰى صَلَاةً فَرِيضَةً فَلَهُ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ ، وَمَنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ فَلَهُ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ . (٢)

چا چې فرض مونځ وکړو نو د هغه د پاره مُستجابه دُعا وي ، او چا چې قرآن کريم ختم کړو نو د هغه د پاره هم مُستجابه دُعا وي (يعنى د دوی دُعاګانې قبليږي) .

نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ لِصَاحِبِ الْقُرْآنِ عِنْدَ كُلِّ خَتْمٍ دَعْوَةً مُسْتَجَابَةً وَشَجَرَةً فِي الْجَنَّةِ لَوْ أَنَّ غُرَابًا طَارَ مِنْ أَصْلِهَا لَمْ يَنْتَهِ إِلٰى فَرْعِهَا حَتّٰى يُدْرِكَهُ الْهَرَمُ . (٣)

بيشکه د صاحبِ قرآن د پاره د هر ختم په وخت مُستجابه دُعا وي (چې په دې وخت کې دده دُعا قبليږي) ، او دده د پاره به ددې په عِوض کې په جنت کې داسې اُونه وي که چيرته يو کارغه ددې د بيخ نه والوځي (او مزل کوي) نو ددې د څانګو آخِر ته به لا نوي رسيدلی چې دا کارغه به بوډا شي .

يعنی اګر چې د کارغه عُمر زيات وي خو بيا هم چې دا مسلسل مزل کوي نو ددې اُونې د بيخ نه تر د څانګو مزل نشي خلاصولی ، دا اُونې به ختم کوونکي ته په جنت کې ملاويږي .

---

(١) عَنِ الْحَكَمِ . قَالَ: أَرْسَلَ إِلَيَّ مُجَاهِدٌ ، وَعَبْدَةُ بْنُ أَبِي لُبَابَةَ . قَالَا: إِنَّمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْكَ أَنَّا نُرِيدُ أَنْ نَخْتِمَ الْقُرْآنَ . وَكَانَ يُقَالُ: "إِنَّ الدُّعَاءَ يُسْتَجَابُ عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ . فَلَمَّا فَرَغُوا مِنْ خَتْمِ الْقُرْآنِ دَعَوْا بِدَعَوَاتٍ" رواه البيهقي في شعب الايمان (٥ / ٣٥) ١٩٠٩ . / په بعضې کتابونو کې دا خبره داسې ذکر ده : عَنِ الْحَكَمِ . قَالَ: بَعَثَ إِلَيَّ مُجَاهِدٌ . قَالَ : إِنَّمَا دَعَوْنَاكَ أَنَّا أَرَدْنَا أَنْ نَخْتِمَ الْقُرْآنَ وَإِنَّهُ بَلَغَنَا أَنَّ الدُّعَاءَ يُسْتَجَابُ عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ . قَالَ: « فَدَعَوْا بِدَعَوَاتٍ » اخرجه الدارمي في سنن ٤ / ٢١٨٤ (٣٥٢٥) بَابٌ: فِي خَتْمِ الْقُرْآنِ .

(٢) المعجم الكبير للطبراني ١٨ / ٢٦٩ (٦٤٧) ، كنزالعمال رقم الحديث ٣٣٢٧ .

(٣) كنزالعمال الباب السابع في تلاوة القرآن ج١ ص٥٨ رقم الحديث ٢٢٧٧ ط . دارالكتب العلمية بيروت

د حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه نه نقل دي ، دې فرمايي :

مَنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ لَهُ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ ، وَكَانَ إِذَا خَتَمَ الْقُرْآنَ جَمَعَ أَهْلَهُ ثُمَّ دَعَا ، وَ أَمَّنُوْا عَلَى دُعَائِهِ . (١)

چا چې قرآن كريم ختم كړو نو دده دپاره مُستجابه دُعا وي ، او ابن مسعود رضي الله عنه به چې كله قرآن ختم كړو نو د خپل كور واله به يې راجمع كړه ، بيا به ده دُعا كوله او دوى به دده په دُعا باندې آمين ويل .

د امام مجاهد رحمه الله نه نقل دي :

مَنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ أُعْطِيَ دَعْوَةٌ لَا تُرَدُّ . (٢)

چا چې قرآن كريم ختم كړو نو ده ته داسې يوه دُعا وركولې شي چې هغه نه رَد كيږي (يعنى دده دُعا په دې وخت كې نه رَد كيږي ، بلكه قبليږي) .

د ختمِ قرآن په وخت رحمتونه نازليږي

امام مجاهد رحمه الله فرمايي :

اَلرَّحْمَةُ تَنْزِلُ عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ . (٣)

د ختمِ قرآن په موقع رحمت نازليږي .

په مصنّف ابن ابي شيبه او د تفسير قرطبي په مقدّمه كې ذكر دي ، حضرت حكم بن عتيبه رحمه الله فرمايي :

---

(١) نزهة الناظرين الباب السادس في ختم القرآن ص ٢٤٣ .

(٢) التفسير من سنن سعيد بن منصور محققًا فضائل القرآن رقم الحديث ٢٨ .

(٣) مصنف ابن ابي شيبه ٦/ ١٢٩ (٣٠٠٤٢) فِي الرَّجُلِ إِذَا خَتَمَ مَا يَصْنَعُ ، الفريابي ص ١٨٩ رقم ٨٧ ، التفسير من سنن سعيد بن منصور ١ / ١٤٦ . /

وَفِيْ رِوَايَةٍ : قَالَ مُجَاهِدٌ : كَانُوْا يَجْتَمِعُوْنَ عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ . يَقُوْلُوْنَ : تَنْزِلُ الرَّحْمَةُ . نزهة الناظرين الباب السادس في ختم القرآن ص ٢٤٣ .

امام مجاهد رحمه الله فرمايي چې صحابه كرام به د ختمِ قرآن په موقع جَمع كيدل . او دوى به ويل : (د ختمِ قرآن په موقع) رحمت نازليږي .

چې امام مجاهد رحمه الله ، عبدة بن ابي لبابه او څه نورو خلقو به دقرآن كريم تلاوت كولو ، كله به چې دقرآن كريم د ختم ورځ راغله نو دوی به د ماپسین او سلمة بن كهيل پسې يو كس راوليږل ، او دا به يې ورته ويلي وو :

إِنَّا كُنَّا نَعْرِضُ الْمَصَاحِفَ فَأَرَدْنَا أَنْ نَخْتِمَ الْيَوْمَ فَأَحْبَبْنَا أَنْ تَشْهَدُونَا . إِنَّهُ كَانَ يُقَالُ : إِذَا خُتِمَ الْقُرْآنُ نَزَلَتِ الرَّحْمَةُ عِنْدَ خَاتِمَتِهِ . أَوْ حَضَرَتِ الرَّحْمَةُ عِنْدَ خَاتِمَتِهِ (١)

بيشكه مونږ د قرآن كريم تلاوت كولو ، نن مونږ ددې د ختم اراده كړې لهذا زمونږ دا خوښه ده چې تاسو هم دلته راشئ او د ختمِ قرآن په دې مجلس كې حاضري وكړئ ، ځكه چې كله د قرآن كريم ختم كولې شي نو د ختم په وخت د الله ﷻ رحمتونه نازليږي .

د قرآن كريم ختموونكي د پاره د فرښتو دُعا

نبي كريم صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِذَا خَتَمَ الْعَبْدُ الْقُرْآنَ صَلَّى عَلَيْهِ عِنْدَ خَتْمِهِ سِتُّونَ أَلْفَ مَلَكٍ . (٢)

كله چې يو بنده قرآن كريم ختم كړي نو د ختم په وخت شپيته زره (٦٠٠٠٠) فرښتې ده د پاره د رحمت او مغفرت دُعاګانې غواړي .

نبي كريم صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ أَوَّلَ النَّهَارِ صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ حَتَّى يُمْسِيَ ، وَمَنْ خَتَمَهُ آخِرَ النَّهَارِ صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ حَتَّى يُصْبِحَ . (٣)

---

(١) عَنِ الْحَكَمِ قَالَ: كَانَ مُجَاهِدٌ، وَعَبْدَةُ بْنُ أَبِي لُبَابَةَ، وَنَاسٌ يَعْرِضُونَ الْمَصَاحِفَ. فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الَّذِي أَرَادُوا أَنْ يَخْتِمُوا أَرْسَلُوا إِلَيَّ وَإِلَى سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ . فَقَالُوا : " إِنَّا كُنَّا نَعْرِضُ الْمَصَاحِفَ فَأَرَدْنَا أَنْ نَخْتِمَ الْيَوْمَ فَأَحْبَبْنَا أَنْ تَشْهَدُونَا . إِنَّهُ كَانَ يُقَالُ : إِذَا خُتِمَ الْقُرْآنُ نَزَلَتِ الرَّحْمَةُ عِنْدَ خَاتِمَتِهِ . أَوْ حَضَرَتِ الرَّحْمَةُ عِنْدَ خَاتِمَتِهِ . مصنف ابن ابي شيبة ٦/١٢٨ (٣٠٠٢٠) ، تفسير قرطبي مقدمة ١ / ٣١) ، التفسير من سنن سعيد بن منصور ١ / ١٢٦)

(٢) رواه الديلمي في مسند الفردوس عن عمرو بن شعيب ، كنزالعمال الباب السابع في تلاوة القرآن و فضائله رقم الحديث ٢٢٥٨ ط . دارالكتب العلمية بيروت .

(٣) حلية الاولياء و طبقات الاصفياء ٢٦/٥ ، كنزالعمال ج١ ص ٢٦١ الباب السابع في تلاوة القرآن وفضائله رقم الحديث ٢٣١٦ ط . دارالكتب العلمية بيروت ، الجامع الصغير لجلال الدين سيوطي رحمه الله ج٦ ص ١٢٣ .

 څوک چې قرآن کريم د ورځې په اول وخت کې ختم کړي نو تر مابنامه پورې دده دپاره فرښتې د رحمت او مغفرت دُعاګانې کوي ، او چې څوک دا د ورځې په آخِر کې ختم کړي نو تر سهره پورې فرښتې دده د پاره د رحمت دُعاګانې غواړي . (۱)

د قرآن ختموونکي په دُعا باندې فرښتې " آمين " وايي

حضرت حُمَيْدُ الْأَعْرَج رحمه الله فرمايي :

مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ ثُمَّ دَعَا، أَمَّنَ عَلَى دُعَائِهِ أَرْبَعَةُ آلَافِ مَلَكٍ . (۲)

چا چې قرآن کريم اولوست (او ختم يې کړو) بيا يې دُعا اُوغوښته نو دده په دُعا باندې څلور زره (۴۰۰۰) فرښتې " آمين " وايي .

د تلاوت كولو اِجمالاً درويشت (۲۳) آداب

قرآن کريم بې د شک و شبهې نه د الله ﷻ کلام دی ، ددې نسبت د خالقِ کائنات " الله رب العزت " سره دی ، لهذا د تلاوت کولو په وخت ددې د آدابو لحاظ په کار دی .

(**نوټ** : د قرآن کريم د آدابو او حقوقو متعلق تفصيلي آحاديث د " كنزالعمال " په اول جلد کې د صفحه ۳۰۰ نه تر صفحه ۳۰۹ پورې د الفصل الثالث في آداب التلاوة د عنوان لاندې تقريبًا يو سل او څلورديرش (۱۳۴) احاديث ذکر دي ، همدارنګې علامه

---

(۱) وروى الدارمي عن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه قال: إِذَا وَافَقَ خَتْمُ الْقُرْآنِ أَوَّلَ اللَّيْلِ صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ حَتَّى يُصْبِحَ. وَإِنْ وَافَقَ خَتْمُهُ آخِرَ اللَّيْلِ صَلَّتْ عَلَيْهِ حَتَّى يُمْسِيَ ... شرح السنة للبغوي ۴ / ۴۹۳ ، نزهة الناظرين ص ۲۴۳ .
/ وفي رواية : عن طلحة بن مصرف ﷺ أنه قال : من ختم القرآن أية ساعة كانت من النهار صلّت عليه الملائكة حتى يمسي . و أية ساعة كانت من الليل صلّت عليه الملائكة حتى يصبح . نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين الباب السادس في ختم القرآن ص ۲۴۳ . /
په تفسير " السراج المنير في الاعانة على معرفة بعض معاني كلام ربنا الحكيم الخبير " کې د ختم قرآن څه آداب ذکر دي ؛ وندب ختم القرآن أوّل نهار وأوّل ليل . وختمه في الصّلاة أفضل من ختمه خارجها . وندب صيام يوم الختم إلّا أن يصادف يوماً نهى الشرع عن صيامه . وندب الدّعاء بعده وحضوره . والشروع بعده في ختمة أخرى . وندب كثرة تلاوته . ونسيانه كبيرة وكذا نسيان شيء منه ويحرم تفسيره بلا علم. السّراج المنير ... ۴ / ۴۱۵ .

(۲) سنن دارمي رقم الحديث ۳۵۲۴ ، نزهة الناظرين ص ۲۴۳ .

جلال الدين سيوطي رحمه الله په " اَلاتقان في علوم القرآن " كې او نورو علماؤ په خپلو كتابونو كې د قرآن كريم آداب او حقوق ذكر كړي دي ، خو كه هغه ټول په تفصيل سره بيان كړم نو بيا موضوع ډيره اُوديږي ، لهذا اجمالاً درته يو څو آداب بيانوم : ابوالشمس عفي عنه)

۱ . د ټولو نه مخكې اَودس كول ، او مسواك استعمالول .

۲ . په پاک ځای كې مخ په قبله په عاجزۍ سره كيناستل .

۳ . د جامو د پاكوالي لحاظ ساتل .

۴ . قرآن مجيد په رَحيل ، تكيه يا اُوچت ځای باندې ايخودل .

۵ . د تلاوت كولو نه مخكې اَعُوْذُ بِالله او بِسْمِ الله ويل : (البته كه د تلاوت په دوران كې بل نوې سورة شروع شي نو بيا اَعُوْذُ بِالله ويلو ته ضرورت نشته ، صرف بِسْمِ الله ويل په كار دي . (۱))

۶ . په قلاره قلاره ، تدبر ، تفكر او تجويد سره تلاوت كول . همدارنګې د رُموزو او اوقافو لحاظ ساتل .

۷ . قرآن مجيد په ذَوق ، عاجزۍ او حضورِ قلب سره لوستل .

۸ . په زړه كې د الله تعالى د عظمت ، او د قرآن كريم د تعظيم لحاظ ساتل .

۹ . كله چې د عذاب آيتونه راشي نو د مغفرت دُعا او د عذاب نه پناه غوښتل په كار دي ، او چې د رحمت آيتونه راشي نو د رحمت دُعا غوښتل په كار دي ، او چې د الله ﷻ د تَنزيه او تَقديس آيتونه راشي نو تسبيح ويل په كار دي .

۱۰ . د تلاوت په دَوران كې كه انسان ته ژړا نه ورځي نو د ژړا صورت اختيارول په كار دي

۱۱ . په قرآن مجيد كې كتلو سره تلاوت په كار دى ځكه په دې كې سترګې او نور آندامونه هم په عبادت كې شريک شي ، او په دې سره حضورِ قلب هم پيدا كيږي .

۱۲ . د خپل وَس مطابق په خوش آوازۍ سره لوستل په كار دي ، خو د سَندرو په طرز قرآن مجيد ويل بې اَدبي ده ، ددينه ځان ساتل په كار دي .

---

(۱) كه دتلاوت په دَوران كې سورة توبه شروع شي نو اَعُوْذُ بِالله او بِسْمِ الله ويلو ته ضرورت نشته ، او كه اِبتداءً سورة توبه شروع كړي نو اَعُوْذُ بِالله ويل په كار دي ، په بِسْمِ الله ويلو كې ده ته اِختيار دی ، كه وايي يې او كه نه .

۱۳ . د آيت د سجدې په لوستلو سره فورًا سجده كول په كار ده ، كه فورًا نه وي نو روستو خامخا په كار ده .

۱۴ . چې د تلاوت كولو په وجه انسان ستړې شي نو بيا يې بَس كول په كار دي ، ځكه د تلاوت په دَوران كې د طبعيت اِنشراح بهتر دی .

۱۵ . كله چې قرآن مجيد ختميدو ته نزدې شي نو خپل رِشته دار او متعلّقين راغوښتل په كار دي ، ددې د پاره چې هغوی هم ددې ختمِ قرآن په دُعا كې شريک شي ، ځكه په دې وخت كې دُعاګانې قبليږي .

۱٦ . د قرآن مجيد ختميدو نه پس سورة فاتحه او سورة بقره تر هُمُ الْمُفْلِحُوْن پورې لوستل افضل دي .

۱۷ . بې اُودسه قرآن مجيد بِلا غِلافه راخيستل نه دي په كار .

۱۸ . په نجَس او مكروه ځايونو كې تلاوت كول مكروه دی .

۱۹ . د تلاوت په دَوران كې دُنياوي خبرې كول نه دي په كار ، كه ضرورت وي نو آيت دې پوره كړي ، قرآن مجيد دې بَند كړي او بيا دې خبرې وكړي . خو چې كله بيا تلاوت شروع كوي نو اول ورته اَعُوْذُ بِاللّٰه او بِسْمِ اللّٰه ويل په كار دي .

۲۰ . په كوم مجلس كې چې خلق په څه بل كار مشغول وي ، يا هلته شور او غَوغا وي نو هلته تلاوت كول نه دي په كار ، البته كه بل ځای نهٔ وي نو بيا په دې مجلس كې په پټه تلاوت كول په كار دي .

خو كه ټول خلق چُپ ناست وو ، د تلاوت اَوريدو ته يې شوق وُ او چاته په اُوچت آواز تلاوت كولو سره تكليف نه رسيده نو بيا په اُوچت آواز سره تلاوت كول په كار دي .

۲۱ . د تلاوت په دَوران كې چاته اُودريدل ، يا د هغه د تعظيم ضرورت نشته . البته عالِم باعمَله ، اُستاذ او مور پلار ته اُودريدل او د دوی تعظيم كول جائز دي .

۲۲ . تكيه لږولو سره يا په ملاسته تلاوت كول اګر چې جائز دی ليكن افضل او اَدب دادی چې په ناسته تلاوت اوشي .

۲۳ . زر زر او ګډ وَډ تلاوت كول نه دي په كار ، ځكه په دې كې صرف د قرآن مجيد د ختميدو د نوم نه علاوه بله فائده انسان ته په ګوتو نه ورځي . دغه وجه ده چې هاغه لږ

تلاوت چې په غور، فکر او تجويد سره اُوشي دا د هغه ډير تلاوت نه بهتر دى چې زر زر او د آدابو خلاف اوشي. (۱)

خلاصه دا چې تلاوت کول گويا د الله ﷻ سره خبرې کول دي، لهذا په دې وخت کې د الله ﷻ د عظمت لحاظ کول، او په عاجزۍ سره تلاوت کول په کار دي.

اختِتامي خبره

محترمو! قرآن کريم د الله ﷻ کلام، د هغه خبرې، او د هغه حقيقي صفت دى، اوس چاته چې الله ﷻ ددې د لوستلو، يادولو او په دې باندې د عمل کولو توفيق ورکړي نو يقيني چې دا ډير خوش قِسمته انسان دى.

ځکه د قرآن کريم په وجه الله رب العزت د انسان زړه د ايمان په رڼا باندې مُنوّره کوي، دده شرح صدر کوي، نيغې او حقې لارې طرف ته دده هدايت کوي، د قيامت د سختيو نه يې محفوظ کوي، او فرښتې دده د پاره د رحمت او مغفرت دُعاگانې غواړي.

د قرآن کريم په وجه زړونه او کورونه آباديږي، خير و برکت په کې پيدا کيږي، شيطان ورنه اُوځي او الله ﷻ په دُنيا او آخرت دواړو کې د صاحبِ قرآن مقام اُوچتوي.

دُعا

الله رب العزت دې مونږ ټولو ته د قرآن کريم د زده کولو، ددې د تلاوت کولو، ددې په اَحکاماتو باندې د پوهيدلو، او بيا په دې باندې د عمل کولو او بل ته د رسولو توفيق رانصيبه کړي.

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن.

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

نوټ: ضروري فِقهي مسائل ددې کتاب په آخر کې د صفحه ۲۷۲ نه تر صفحه ۳۳۴ پورې تقريبًا اُووه اَويا (۷۷) مسائل ذکر دي، د هغې نه اِنتخاب وکړه. ابوالشمس عفي عنه

(۱) مظاهر حق ج۲ کتاب فضائل القرآن مع الاختصار، باادب با نصيب ص ۷۸ مع الاختصار.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ﴾ .الاسراء ایت ۸۲.

د حافظانو ، او د قرآن کریم سره د تعلق لرونکو خلقو مقام

تالیف

اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د حافظانو، او د قرآن كريم سره د تعلق لرونكو خلقو مقام

اَلْحَمْدُ لِحَضْرَةِ الْجَلَالَةِ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى خَاتَمِ الرِّسَالَةِ ، وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ الَّذِيْنَ هُمْ أَهْلُ الْفَضْلِ وَالْعَدَالَةِ .

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِى الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ إِنَّ الَّذِيْنَ يَتْلُوْنَ كِتٰبَ اللهِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً يَّرْجُوْنَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُوْرَ ، لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُوْرَهُمْ وَيَزِيْدَهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ إِنَّهٗ غَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ﴾ . (١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : خَيْرُكُمْ مَّنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهٗ. (٢)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْمِ .

محترمو مسلمانانو ورونو ! قرآن كريم داسې مُقدّس كتاب دى چې ددې سره د چا هم واسطه راغلى هغه ته الله رب العزت ډير لوي مقام وركړى ، ځكه قرآن كريم بې د شک و شُبهې نه د الله ﷻ كلام دى ، او د الله ﷻ كلام ته په نورو كلامونو باندې داسې فضيلت حاصل دى لكه څرنګې چې الله ﷻ ته په خپلو مخلوقاتو باندې فضيلت حاصل دى . (٣)

---

(١) الفاطر آيت ٢٩ ، ٣٠ .

(٢) رواه البخاري كِتَابُ فَضَائِلِ الْقُرْآنِ بَابٌ : خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ رقم الحديث ٥٠٢٧ ، و ابوداؤد بَابٌ فِي ثَوَابِ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ رقم الحديث ١٤٥٢ ، والترمذي بَابُ مَا جَاءَ فِي تَعْلِيْمِ الْقُرْآنِ رقم الحديث ٢٩٠٧ ، و احمد ١/٥٨، ٦٩ وفي رواية : قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَفْضَلَكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ . صحيح البخاري رقم الحديث ٥٠٢٨.

(٣) د ترمذي شريف حديث دى ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي : فَضْلُ كَلَامِ اللهِ عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفَضْلِ اللهِ عَلَى خَلْقِهِ . رواه الترمذي رقم الحديث ٢٩٢٦ باب ٢٥ قبيل كتاب القراءت ، والدارمي ، والبيهقي في شعب الايمان ، الابانة الكبرى لابن بطة ج٥ ص٢٢٤ رقم الحديث ١ ، ٢ ، كنزالعمال رقم الحديث ٢٣٣٢ ، ٢٣٥٣ .

اوس چې ددې سره د چا هم واسطه راشي هغه ته به هم الله ﷻ د دواړو جهانو عزت ورکوي. دغه وجه ده چې زمونږ په شريعت کې د قرآن کريم د حافظانو او ددې سره د تعلق لرونکو خلقو ډېر لوي مقام بيان شوی، او د دوی ډېر فضائل بيان شوي.

اِنْ شَاءَ الله نن به تاسو ته د حافظانو، او د قرآن کريم سره د تعلق لرونکو خلقو په مقام او فضائلو باندې رڼا اچوم:

د قرآن سره تعلق لرونکي د نه هلاکيدونکي تجارت اُميد لري

الله رب العزت فرمايي:

﴿ إِنَّ الَّذِيْنَ يَتْلُوْنَ كِتٰبَ اللهِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً يَّرْجُوْنَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُوْرَ ۙ. لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُوْرَهُمْ وَيَزِيْدَهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ إِنَّهٗ غَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ﴾. (١)

ترجمه: بيشکه څوک چې د الله د کتاب (قرآن کريم) تلاوت کوي، مونځ قائموي (يعنی په پابندۍ سره يې کوي)، او مونږ چې ورته څه ورکړي دي د هغې نه په پټه او ښکاره خرچ (خيرات) کوي نو دوی د داسې تجارت اُميد لري چې هغه هيڅ کله نه هلاکيږي (نه بَربادېږي، او نه تاواني کيږي)، دا ددې د پاره چې الله دوی ته (د نيکو عملونو) پوره اَجرونه ورکړي، او په خپل فضل سره نور هم زيات ورکړي، بيشکه الله ښښونکې او قدردان دی.

د آيت تشريح: په دې آيت کې الله ﷻ د تلاوت کوونکو، مونځ قائمونکو، او خرچ کوونکو متعلق دا اُوفرمايل چې دوی د داسې تجارت اُميد لري چې هغه هيڅ کله تاوان نه کوي، او هيڅ کله نه ضائع کيږي او نه بَربادېږي. (٢)

---

(١) الفاطر آيت ٢٩، ٣٠.

(٢) تِجَارَةً لَّنْ تَبُوْرَ: اى لن تُهلِكَ. جلالين.

لَنْ تَبُوْرَ: لَنْ تَفْسُدَ وَلَنْ تَهْلِكَ. وَالْمُرَادُ مِنَ التِّجَارَةِ مَا وَعَدَ اللهُ مِنَ الثَّوَابِ. تفسير خازن، وتفسير بغوي.

لَنْ تَبُوْرَ: لن تكسد، يعني تجارة ينتفي عنها الكساد وتنفق عند الله. تفسير نسفي.

لَنْ تَبُوْرَ: اى لن تكسر ولن تهلك بالخسران. تفسير مظهري.

بيا الله ﷻ ددې نيکو عملونو تَشبيه او مِثال د يو تجارت سره ورکړه ، ځکه لکه څرنګې چې تجارت انسان ته نَفع رسوي نو همدغه شان دا تلاوت او دا نور نيک عملونه هم انسان ته نفع رسوي .

خو بيا چونکه د دُنيا په تجارت کې تاوان هم راځي نو ځکه الله رب العزت د آخرت د تجارت متعلق اوفرمايل : لَنۡ تَبُوۡر . چې دا تجارب به هيڅ کله نه هلاکيږي او نه نقصاني کيږي .

ځکه ددې سَودا خريدار په خپله الله ﷻ دی ، هغه د انسان د نيکو اعمالو قدرداني کوي نو الله ﷻ به دوی ته ددې تلاوت وغيره اَجرونه هم ورکړي چې هغه جَنت او دجنت نعمتونه دي ، او په خپل فضل سره به نور هم زيات ورکړي . (١)

د قرآن کريم سره تعلق لرونکي خلق " اَهلُ الله " او د الله ﷻ خاص بندګان دي

په دُنيا کې د هر کس دا خواهش وي چې زما نِسبت دې يو مُعزز کس طرف ته اوشي ، او دې په دې باندې فخَر هم کوي . اوس الله ﷻ د قرآن حافظانو او ددې کتاب سره تعلق لرونکو ته دا عزت ورکړی چې دوی ته په احاديثو کې " اَهلُ الله " او " د الله ﷻ خاص خلق " ويل شوي . نو دا د دوی د پاره يو عظيم شَرافت دی چې د دوی نِسبت خالقِ کائنات " الله رب العزت " طرف ته شوی .

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ لِلّٰهِ أَهۡلِيۡنَ مِنَ النَّاسِ .

بيشکه په دې خلقو کې د الله ﷻ خاص د کور خلق (يعنی خپل خاص مُقرّب بندګان) دي صحابه کرامو ورنه پوښتنه وکړه :

مَنۡ هُمۡ يَارَسُوۡلَ اللّٰهِ ؟ اې د الله رسوله ! دا څوک دي ؟

---

(١) تفسير معارف القرآن سورة فاطر آيت ٢٩ ، ٣٠ مع الاختصار والتغير .

نبي عليه السلام ورته وفرمايل : أَهْلُ الْقُرْآنِ هُمْ أَهْلُ اللهِ وَخَاصَّتُهُ .(١)

دا (مُقرب خلق) اَهلِ قرآن (يعنى د قران كريم يادوُونكي او په دې باندې عمل كوونكي (٢)) دي ، هم دوى اَهْلُ الله (اَوْلِيَاءُ الله) او د هغه خاص بندګان دي .

دا خلق د الله ﷻ په نزد ځكه محبوب او مُعزز دي چې دوى د الله د كتاب لوستونكي ، ددې حفاظت كوونكي ، او د الله ﷻ سره هَمكلامي كوونكي دي .

او د الله ﷻ په نزد د يو كس معزز كيدل ډير لوي مقام دى ، ځكه په دُنيا كې كه يو كس د بادشاهِ وَقت په نزد معزز وي نو دې ډير خوشحاله وي او نور خلق هم دده عزت كوي ، حالانكه د الله ﷻ په مقابَله كې د دُنيا د بادشاه هيڅ حيثيت نشته .

اوس چې يو كس د الله رب العزت په نزد محبوب او معزز شي نو يقيني چې دا ډير لوي عزت او لوي شَرافت دى .(٣)

په خلقو كې بهترين كس د قرآن كريم زده كوونكې او بل ته خُودونكې دى

د بخاري شريف حديث دى ، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ . (٤)

---

(١) عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ لِلهِ أَهْلِيْنَ مِنَ النَّاسِ » قَالُوا : مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ : « أَهْلُ الْقُرْآنِ هُمْ أَهْلُ اللهِ وَخَاصَّتُهُ » . رواه النسائي بسند صحيح ، و رواه ابن ماجه في المقدمة رقم الحديث ٢١٥ ، واحمد ٣/١٢٧ ، ١٢٨ ، والدارمي ٢/٤٣٣ ، والحاكم ١/٥٥٦ ، وصححه العلامة الالباني في صحيح ابن ماجه ١٧٨ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٢٠٤٦ .

(٢) أَهْلُ الْقُرْآنِ : أي حفظته العاملون به . / هُمْ أَهْلُ اللهِ أي أولياؤه المختصون به اختصاص أهل الإنسان به . شرح محمد فؤاد عبدالباقي على ابن ماجه رقم الحديث ٢١٥ .

(٣) التبليغ ج ١٠ ص ٣١٤ مع الاختصار .

(٤) رواه البخاري كِتَابُ فَضَائِلِ الْقُرْآنِ بَابٌ : خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ رقم الحديث ٥٠٢٧ ، و ابوداؤد بَابٌ فِي ثَوَابِ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ رقم الحديث ١٤٥٢ ، والترمذي بَابُ مَا جَاءَ فِي تَعْلِيمِ الْقُرْآنِ رقم الحديث ٢٩٠٧ ، و احمد ١/٥٨ ، ٦٩ .

په تاسو کې ډیر بهترین (او اَفضل) کس هغه دی چې هغه قرآن کریم زده کړو او بیا یې بل ته اُوخوده.

د بهتر والي وجه وجه داده چې قرآن کریم ته خو د كَلَامُ الله کیدو په وجه په ټولو کتابونو کې فضیلت حاصل دی، اوس چې څوک ددې زده کړه کوي، او بل ته یې ښایي نو لازمي خبره ده چې هغه ته به هم د دُنیا په انسانانو کې فضیلت حاصل وي.

بل دا چې دا خو یقیني خبره ده چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د پیغمبرۍ اَهمه وظیفه دا وه چې قرآن کریم د وَحي په ذریعه د الله ﷻ نه حاصل کړي، ددې په حِکمتونو ځان پوهه کړي، او بیا یې بل ته اُورسوي.

اوس چې د قیامته پورې هر څوک د قرآن کریم په زده کړه او بل ته رسولو کې مشغول وي نو ګویا دا کس هم د نبي علیه السلام هغه خاص مِشَن مخ په وړاندې بُوځي او د هغې خِدمت کوي، نو ددې کس هم د پیغمبر علیه السلام سره خاص نِسبت پیدا شو. نو ځکه په دې حدیث کې د قرآن کریم مُتعلِم او مُعلِم ته بهترین کس ویل شوی. (١)

په یو بل حدیث کې ددې دوه (٢) کسانو سره د نورو اِضافه هم شوی، رسول الله ﷺ فرمایي:

خَيْرُ النَّاسِ أَقْرَؤُهُمْ ، وَأَفْقَهُهُمْ فِيْ دِيْنِ اللهِ ، وَأَتْقَاهُمْ لِلّٰهِ ، وَآمَرُهُمْ بِالْمَعْرُوْفِ ، وَأَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ ، وَأَوْصَلُهُمْ لِلرَّحِمِ . (٢)

په خلقو کې بهترین کس هغه دی کوم چې په دوی کې ډیر ښه قاري وي، په دوی کې د الله ﷻ په دین ډیره پُوهه لري، په دوی کې د الله ﷻ نه ډیر ویریدونکي وي، په دوی

(١) معارف الحديث ج٥ ص ٧٠ كتاب الاذكار والدعوات مع الاختصار ، مظاهر حق ج۴ كتاب فضائل القرآن .

(٢) رواه احمد في مسنده رقم الحديث ٢٧۴٣۴ ، والطبراني في الكبير ، وابن حبان في صحيحه عن درة بنت ابي لهب ، كنزالعمال رقم الحديث ٢٨٧٨٢ كتاب العلم من قسم الاقوال الباب الاول في الترغيب فيه ، ورقم ٢٨٩۴٨ .

وفي رواية : خَيْرُ النَّاسِ وَخَيْرُ مَنْ يَمْشِيْ عَلٰى جديد الْأَرْضِ الْمُعَلِّمُوْنَ كُلَّمَا خَلُقَ الدِّيْنُ جَدَّدُوْهُ . تفسير القرطبي: ١/ ٣٣٦ ، تفسير الثعلبي الكشف والبيان عن تفسير القرآن ١/ ٩١ .

كې ډير أمر بِالمَعروف اونَهي عن المُنكر كوونكې وي ، او په دوی كې ډير صِله رَحمي كوونكې وي .

په دې حديث كې هم په خلقو كې د بهترينو او أفضل ترينو خلقو تذكره شوی ، چې اول په كې دقرآن كريم د قاري ذكر دی .

پس معلومه شوه چې دا صفات په چا كې هم موجود وي هغه كس په خلقو كې بهترين كس دی .

په يو روايت كې د حافظِ قرآن فضيلت په غير حافِظ باندې داسې څودل شوی لكه د الله ﷻ فضيلت په مخلوق باندې . رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

فَضْلُ حَمَلَةِ الْقُرْآنِ عَلَى الَّذِيْ لَمْ يَحْمِلْهُ كَفَضْلِ الْخَالِقِ عَلَى الْمَخْلُوْقِ . (١)

د حافظِ قرآن فضيلت په غير حافظ باندې داسې دی لكه د خالِق (يعنى د الله ﷻ) فضيلت په مخلوق باندې .

محترمو ! كه په دُنيا كې مونږ اوګورو نو مختلف قِسمه خلق په مختلفو كارونو كې مصروفه دي : مثلاً دُكاندار ټوله ورځ د سَودا په خرڅولو مصرُوفه وي ځكه دا دده د پاره د حلال رِزق ګټلو يوه ذريعه ده نو په دې كې دده غونډ عُمر تير شي .

تَركاڼ ټوله ورځ د لرګو په كټ كولو او جوړولو مصروفه وي ، او ددې نه مختلف قِسمه شيان جوړوي .

دَرزي (ټېلر) ټوله ورځ د كپړو په كټ كولو او جوړولو مصروفه وي .

زميندار ټوله ورځ په پټي كې مصروفه وي ، په دې سره دده غونډ عُمر ختم شي .

او په دې كې هيڅ شک و شُبهه نشته چې حلال رِزق ګټل د خپل أولاد د پاره فرض دی .

خو په دې خلقو كې داسې څوش نصيبه انسانان هم شته چې شپه او ورځ د قرآن په زده كولو او بل ته خودلو كې مصروفه دي ، او د دوی ټول عُمر د قرآن كريم په دې خِدمت كې

---

(١) رواه الديلمي في مسند الفردوس عن ابن عباس ، كنزالعمال ج١ ص ٢٦٠ رقم الحديث ٢٢٩٦ ط . دارالكتب العلمية بيروت .

تیرشي . یقیني چې دا خلق ډیر خوش نصیبه دي چې الله ﷻ د خپل کتاب د خدمت د پاره مُنتخَب کړي ، او دوی ته هم په دې نعمت باندې شکریه اَداء کول په کار دي .

په دې اُمت کې ډیر شریف خلق د قرآن کریم حافظان دي

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

أَشْرَافُ أُمَّتِيْ حَمَلَةُ الْقُرْآنِ وَأَصْحَابُ اللَّيْلِ . (١)

زما د اُمت ډیر شریف خلق د قرآن کریم حامِلین (یعنی حافظان ، ددې تلاوت کوونکي او په دې باندې عمل کوونکي) ، او د شپې عبادت کوونکي دي .

د حافظ قرآن تعظیم کول

دا خو ښکاره خبره ده چې په هر مسلمان باندې د الله رب العزت او د هغه د اَحکاماتو تعظیم لازم دی ، خو رسولُ الله صلی الله علیه وسلم ددې سره سره په هر هغه چا باندې د قرآن کریم د حافظانو تعظیم هم لازم کړی څوک چې د الله ﷻ سره محبت کوي .

د ابوداوُد شریف حدیث دی ، رسولُ الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

إِنَّ مِنْ إِجْلَالِ اللهِ إِكْرَامَ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ ، وَحَامِلِ الْقُرْآنِ غَيْرِ الْغَالِيْ فِيهِ وَالْجَافِيْ عَنْهُ ، وَإِكْرَامَ ذِي السُّلْطَانِ الْمُقْسِطِ . (٢)

بیشکه د الله ﷻ د تعظیم او بزرګۍ نه دا هم ده چې د سپین ګیري مسلمان اِکرام او کړې شي ، او د قرآن کریم د حامِل (یعنی حافظ او عامِل) اِکرام او کړې شي خو چې په دې کې غُلو او کمي (یعنی اِفراط او تفریط) کوونکې نه وي ، او د عادِل بادشاه اِکرام او کړې شي .

(١) بیهقي شعب الایمان عن ابن عباس رقم الحدیث ٢٤٤٧ ، ٢٩٧٧ ، المعجم الکبیر للطبراني رقم الحدیث ١٢٦٦٢ ، کنز العمال ج١ ص ٢٥٧ الباب السابع في تلاوة القرآن وفضائله رقم الحدیث ٢٢٥٦ ط . دارالکتب العلمیة بیروت .

(٢) حَسَنٌ : رواه ابوداوُد کِتَابُ الْأَدَبِ بَابٌ فِي تَنْزِيلِ النَّاسِ مَنَازِلَهُمْ رقم الحدیث ٣٨٤٣ ، والسنن الکبری للبیهقي رقم الحدیث ١٦٦٥٨ ، وحسنه العلامة الالباني رحمه الله في صحیح الجامع ٢١٩٩ ./

وفي روایة : قال النبي صلی الله علیه وسلم : مِنْ تَعْظِيمِ جَلَالِ اللهِ إِكْرَامُ ثلاثة : الإمام المقسط ، وذي الشیبة ، وَحَامِلِ الْقُرْآنِ غَيْرِ الْغَالِي فِيهِ وَلَا الْجَافِي عَنْهُ" . تفسیر قرطبي ١ / ٢٦ باب ما جاء في حامل القرآن ومن هو ، وفي من عاداه .

نبي كريم صلى الله عليه وسلم فرمايي :

أَكْرِمُوا حَمَلَةَ الْقُرْآنِ، فَمَنْ أَكْرَمَهُمْ فَقَدْ أَكْرَمَنِيْ . (١)

تاسو د حاملينِ قرآن (يعنی د قرآن كريم د حافظانو او علماؤ) تعظيم كوئ، پس چا چې د دوی تعظيم وكړو نو ده زما تعظيم وكړو.

په بل روايت كې داسې ذكر دي :

أَكْرِمُوا حَمَلَةَ الْقُرْآنِ . فَمَنْ أَكْرَمَهُمْ فَقَدْ أَكْرَمَ اللهَ . (٢)

تاسو د قرآن كريم د حافظانو اِكرام كوئ، پس چا چې د دوی اِكرام وكړو نو ده د الله ﷻ اِكرام وكړو.

اِمام رازي رحمه الله په تفسيرِ كبير كې ليكلي :

بِشْرُ الْحَافِيْ أَكْرَمَ كَاغَدًا فِيْهِ اسْمُ اللهِ تَعَالٰى فَنَالَ سَعَادَةَ الدَّارَيْنِ فَإِكْرَامُ قَلْبٍ فِيْهِ مَعْرِفَةُ اللهِ تَعَالٰى أَوْلٰى بِذٰلِكَ . (٣)

بِشر حافي چې كله د هغه كاغذ تعظيم وكړو چې په هغې كې د الله ﷻ نوم (يعنی بسم الله الرحمن الرحيم) ليكلې شوې وُ نو هغه د دواړو جهانو سعادت حاصل كړو ، اوس د هغه زړه تعظيم كول په طريقه اَولٰی ضروري دي په كوم كې چې د الله ﷻ معرفت (او ټول قرآن كريم) موجود وي.

امام بخاري رحمه الله د حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما په حواله نقل كړي ، دې فرمايي : وَكَانَ الْقُرَّاءُ أَصْحَابَ مَجْلِسِ عُمَرَ وَمُشَاوَرَتِهِ، كُهُولًا كَانُوْا أَوْ شُبَّانًا . (٤)

---

(١) رواه الديلمي في مسند الفردوس ، كنز العمال ج١ رقم الحديث ٢٢٧۴ الباب السابع في تلاوة القرآن وفضائله .

(٢) رواه الديلمي عن ابن عمر ؛ كنز العمال ج١ رقم الحديث ٢٣۴٣ الباب السابع في تلاوة القرآن وفضائله . /

وفي رواية : أَكْرِمُوا حَمَلَةَ الْقُرْآنِ . فَمَنْ أَكْرَمَهُمْ فَقَدْ أَكْرَمَنِيْ ، وَمَنْ أَكْرَمَنِيْ فَقَدْ أَكْرَمَ اللهَ . رواه الدار قطني والديلمي ، كنز العمال ج١ ص٥٢٣ .

(٣) تفسير كبير ٢٢/ ٣٩ في تشريح رب اشرح لي صدري .. سورة طه .

(۴) صحيح البخاري بَابُ الْاِقْتِدَاءِ بِسُنَنِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ٧٢٨٦

د حضرت عمر رضي الله عنه د مجلس او مَشوري ملګري (يعنی اَهم کسان) قاريان وو، که دوی به عُمر رسيده وو، او که ځوانان.

يعنی حضرت عمر رضي الله عنه د قرآن کريم حافظانو او علماؤ ته دومره اَهميت ورکول چې دده د مشورې کومه کميټي وه په هغې کې يې هم دوی شامل کړي وو.

د حافظِ قرآن دتعظيم په وجه په قبر کې جِسم محفوظ کيدل

مولانا آفتاب عالم صاحب د خپل والدِ محترم "مولانا بدرِعالم صاحب" په حالاتو کې ليکلي چې سعودي حکومت د خپل قانون موافق هر شپږ (٦) مياشتې پس دري (٣) پېرې زما د والد صاحب قبر را اُوسپړل، ددې دپاره چې په دې ځای کې بل مړی خَخ کړي، خو په هره پېره به چې دوی اُوکته نو زما د والد صاحب وجود به هماغه شان روغ ؤ، هيڅ تغيير به په کې نه ؤ راغلی، داسې به معلوميده لکه چې چا اوس خَخ کړی وي، نوهغوی به واپس پرېخوده.

مولانا افتاب عالم صاحب فرمايي: زما والد صاحب ته چې الله جل جلاله دومره لوي مقام ورکړې ؤ نو ددې وجه دا وه چې دده په زړه کې د قرآن کريم سره دومره مينه وه چې کومو ماشومانو به قرآن کريم حفظ کړې ؤ دده به د هغوی تعظيم هم کولو.

او د حافظِ قرآن به يې دومره عزت کولو چې ده طرف ته به يې خپې هم نه غَزولی. وجه به يې دا بيانوله چې لکه ځرنګې چې قرآن کريم طرف ته خپې غَزول بې اَدبي ده نو همدغه شان د حافظِ قرآن طرف ته خپې غزول هم بې اَدبي ده، ځکه دده په سينه کې هم قرآن کريم محفوظ وي. نو الله جل جلاله دده ته د حافظانو د تعظيم په دومره لوي مقام ورکړو. (١)

د حافظانو سپکاوې کوونکې کس منافق دی

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

---

(١) دين و دانش ج١، ايک هزار پُر تاثير واقعات ص ٤٣٢.

ثَلَاثَةٌ لَا يَسْتَخِفُّ بِحَقِّهِمْ إِلَّا مُنَافِقٌ : إِمَامٌ مُقْسِطٌ ، وَ ذُوْ شَيْبَةٍ فِي الْإِسْلَامِ ، وَحَامِلِ الْقُرْآنِ . (١)

درې (٣) كسان داسې دي چې د دوی سپكاوې صرف منافق سړې كوي (يعنی د دې درې كسانو پورې چې څوك ټوقې او مَسخرې كوي هغه مُنافِق دی ، اول :) عادل بادشاه ، (دويم) هغه كس چې په اِسلام كې سپين ګيرې شي ، او (دريم) حافظِ قرآن .

نبي عليه السلام فرمايي :

حَمَلَةُ الْقُرْآنِ أَوْلِيَاءُ اللهِ فَمَنْ عَادَاهُمْ فَقَدْ عَادَى اللهَ وَمَنْ وَالَاهُمْ فَقَدْ وَالَى اللهَ . (٢)

د قرآن كريم حامِلين (يعنی حافظان) د الله ﷻ دوستان دي ، پس چا چې د دوی سره دُشمني وكړه نو دوی د الله ﷻ سره دُشمني وكړه ، او چا چې د دوی سره دوستي وكړه نو دوی د الله ﷻ سره دوستي وكړه .

په دې حديث كې د قرآن كريم حامِلينو ته اَولياءُ الله ويل شوي ، او اَولياءُ الله ؤ ته نقصان رسول د اِنسان د آخِرې خاتمې د خرابيدو سبب ګرځي .

حديث قدسي دی ، الله تعالی فرمايي :

مَنْ عَادَىٰ لِيْ وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ . (٣)

څوك چې زما د يو دوست سره دشمني كوي زه داسې كس ته اعلانِ جنګ كوم .

ملا علي قاري رحمه الله په مرقات شرحه د مشكوة كې ليكلي : كومو خلقو ته چې الله ﷻ اعلانِ جنګ وكړي نو د دغسې خلقو د آخِرې خاتمې خرابيدو سخت خطر دی .

---

(١) اخرجه الطبراني في الكبير ، و ذكره ابوالليث السمرقندي ، لزهة الناظرين ص ٢٣٧ .

وفي رواية : عَنْ أَبِي أُمَامَةَ ، عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : " ثَلَاثَةٌ لَا يَسْتَخِفُّ بِحَقِّهِمْ إِلَّا مُنَافِقٌ : ذُو الشَّيْبَةِ فِي الْإِسْلَامِ ، وَذُو الْعِلْمِ ، وَ إِمَامٌ مُقْسِطٌ " . المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٧٨١٩ .

(٢) رواه الديلمي في مسند الفردوس ، وابن النجار عن ابن عمر ، كنزالعمال رقم الحديث ٢٢٩٥ الباب السابع في تلاوة القرآن وفضائله .

(٣) بخاري شريف ./ په يو حديث كې داسې الفاظ دي : مَنْ آذَى لِيْ وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ . اخرجه البخاري ١٣٧ .

په يو روايت کې ذکر دي ، نبي عليه السلام فرمايي :

... حَمَلَةُ الْقُرْآنِ هُمُ الْمَحْفُوْفُوْنَ بِرَحْمَةِ اللهِ الْمُلبِسُوْنَ نُوْرَ اللهِ الْمُتَعَلِّمُوْنَ كَلَامَ اللهِ . مَنْ عَادَاهُمْ فَقَدْ عَادَى اللهَ ، وَمَنْ وَالَاهُمْ فَقَدْ وَالَى اللهَ ... (١)

د قرآن کريم په حافظانو (او ددې سره تعلق لرونکو) باندې د الله ﷻ رحمت احاطه کړې ده ، دوی د الله ﷻ نور لره حاصلوونکي دي (يعنی دوی د الله ﷻ په نور کې ملبوس او پټ دي) ، او دوی د الله ﷻ د کلام زده کوونکي دي ، پس چا چې د دوی سره دوستي وکړه نو دوی د الله ﷻ سره دوستي وکړه ، او چا چې د دوی سره دُشمني وکړه نو دوی د الله ﷻ د حق ناقدري وکړه .

بلکه په يو روايت کې د حافظِ قرآن په سپکاوي کوونکي باندې د الله ﷻ لعنت ذکر شوی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

حَامِلُ الْقُرْآنِ حَامِلُ رَايَةِ الْإِسْلَامِ ، مَنْ أَكْرَمَهُ فَقَدْ أَكْرَمَ اللهَ ، وَمَنْ أَهَانَهُ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ . (٢)

د قرآن کريم حافِظ د اسلام جَنډې لره اُوچتوونکې دی ، پس چا چې دده عزت وکړو نو ده د الله ﷻ عزت وکړو ، او چا چې دده سپکاوې وکړو نو په ده باندې د الله ﷻ لعنت دی .

په اِمامت او نورو ځايونو کې حافظِ قرآن ته ترجيح ورکول

حافظِ قرآن ته دا عزت حاصل دی چې په دُنيا کې د اِمامت کولو په موقع باندې هم ده ته ترجيح حاصل ده چې دې په مخکې کولې شي .

د مسلم شريف حديث دی ، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

(١) رواه الحاكم في تاريخه عن محمد بن الحنفية عن علي بن ابي طالب موصولا ، كنز العمال رقم الحديث ٢٣٦٢ الباب السابع : في تلاوة القرآن وفضائله الفصل الأول: في فضائله في فضائل تلاوة القرآن. /

و في رواية : حَمَلَةُ الْقُرْآنِ هُمُ الْمَحْفُوْفُوْنَ بِرَحْمَةِ اللهِ الْمُعَظِّمُوْنَ كَلَامَ اللهِ الملبسون نور الله فمن والهم فَقَدْ وَالَى اللهَ وَمَنْ عَادَاهُمْ فَقَدِ اسْتَخَفَّ بحق الله تعالى . تفسير قرطبي ١ / ٢٦ باب ما جاء في حامل القرآن ومن هو، وفي من عاداه .

(٢) رواه الديلمي عن ابي امامة ، كنز العمال ج١ ص ٢٦٢ رقم الحديث ٢٣٤١ الباب السابع في تلاوت القرآن وفضائله .

يَؤُمُّ الْقَوْمَ أَقْرَؤُهُمْ لِكِتَابِ اللهِ ... (۱)

د قوم امامت به هغه څوک کوي چې څوک د کتابُ الله يعنی د قرآن کريم ښه قاري وي.

هم دغه رنګې د مرګ نه پس هم رسولُ الله صلی الله عليه وسلم په قبر کې د ايخودلو په موقع باندې حافظِ قرآن مُقدّم کړی.

د بخاري شريف حديث دی، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې:

رسولُ الله صلی الله عليه وسلم به دغزوه اُحد شهيدان دوه (۲) کسان په يو قبر کې دَفن کول، بيا به يې اوفرمايل:

أَيُّهُمْ أَكْثَرُ أَخْذًا لِلْقُرْآنِ ؟

په دوی کې قرآن کريم چا ډير ياد کړی؟

پس که چيرته يو کس طرف ته به اِشاره اوشوه (چې ده قرآن کريم ډير ياد کړی دی) نو په قبر کې به يې هغه مخکې ايخودو. (۲)

د حافظِ قرآن او تلاوت کوونکي سره غِبطه (رَشک) کول

د قرآن کريم حافظ هغه بهترين انسان دی چې په شريعت کې دده سره غِبطه او رَشک جائز ګرځول شوی، امام بخاري رحمه الله په دې باندې مُستقل باب قايم کړی:

" بَابُ اغْتِبَاطِ صَاحِبِ الْقُرْآنِ " يعنی د غِبطې، رَشک او پسخيدلو لائق صاحبِ قرآن دی چې ده ته په کتلو سره انسان دا تَمنّا کولې شي چې کاش ماته هم قرآن کريم ياد وی، او ما هم شپه او ورځ ددې تلاوت کولی.

نبي عليه السلام فرمايي:

---

(۱) صحيح مسلم بَابُ مَنْ أَحَقُّ بِالْإِمَامَةِ رقم الحديث ۶۷۳ ، ابوداؤد بَابُ مَنْ أَحَقُّ بِالْإِمَامَةِ رقم الحديث ۵۸۲ ، ترمذي بَابُ مَنْ أَحَقُّ بِالْإِمَامَةِ رقم الحديث ۲۳۵ .

(۲) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رضي الله عنهما . قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْمَعُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أُحُدٍ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، ثُمَّ يَقُولُ: « أَيُّهُمْ أَكْثَرُ أَخْذًا لِلْقُرْآنِ ؟ » . فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ . وَقَالَ: « أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هَؤُلَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » . وَأَمَرَ بِدَفْنِهِمْ فِي دِمَائِهِمْ، وَلَمْ يُغَسَّلُوا، وَلَمْ يُصَلَّ عَلَيْهِمْ . صحيح البخاري بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى الشَّهِيدِ رقم الحديث ۱۳۴۳ ، و ۱۳۴۷ ، و ۴۰۷۹ ، ابوداؤد رقم الحديث ۳۱۳۸ بَابٌ فِي الشَّهِيدِ يُغَسَّلُ .

لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللهُ الْقُرْآنَ فَهُوَ يَتْلُوهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ. وَرَجُلٌ آتَاهُ اللهُ مَالًا فَهُوَ يُنْفِقُهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ. (١)

حسد (غبطه، رَشک) جائز نه دی مگر صرف د دوه کسانو سره (یعنی دوه کسان لائق د غبطې او پسخيدلو دي) : یو هغه کس چې هغه ته الله رب العزت د قرآن کریم نعمت ورکړې وي او بيا دې د شپې او ورځې په وختونو (یعنی اکثره حصه) کې په دې مشغول وي (ددې تلاوت کوي او په دې عمل کوي)

او دويم هغه کس چې هغه ته الله ﷻ مال ورکړې وي او دې د شپې او ورځې دا مال د الله ﷻ په لاره کې خرچ کوي.

د حديث تشريح : علماؤ ليکلي چې د حسد دوه (۲) قِسمونه دي : يو حقيقي ، او دويم مَجازي.

حقيقي حسد ديته وايي چې انسان د بل چا سره يو نِعمت اوګوري، او دې د هغه نه ددې نِعمت د زائله کيدلو خواهِش اوکړي چې " کاش د هغه نه هم دا نِعمت واخيستې شي " د حسد دا قِسم د قرآن کريم او احاديثو په رڼا کې ناجائز دی.

مَجازي حسد ديته وايي چې انسان د بل چا سره يو نِعمت اوګوري نو دې د ځان د پاره هم د هغې د حاصلولو خواهش وکړي، خو د هغه نه ددې نعمت د زائله کيدلو تمنّا نه کوي.

د حسد دې قِسم ته غِبطه، رَشک او پَسخيدل هم وايي. په ښه کارونو کې دا غِبطه جائز او مُستحب ده ، مثلاً يو کس جُمات جوړوي او بل کس دا اُوګوري هغه هم دا آرزو وکړي چې " کاش د ماسره هم مال و دولت وی نو ما به هم داسې جُمات جوړ کړې وی " دا پَسخيدل جائز او غوره دي. (٢)

---

(١) صحيح البخاري بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "رَجُلٌ آتَاهُ اللهُ الْقُرْآنَ فَهُوَ يَقُومُ بِهِ ... رقم الحديث ٧٥٢٩ ، صحيح مسلم بَابُ فَضْلِ مَنْ يَقُومُ بِالْقُرْآنِ، وَيُعَلِّمُهُ... رقم الحديث ٨١٥ ./

وفي رواية : قال النبيّ صلى الله عليه وسلم : لَا حَسَدَ إِلَّا عَلَى اثْنَتَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللهُ الْكِتَابَ، وَقَامَ بِهِ آنَاءَ اللَّيْلِ، وَرَجُلٌ أَعْطَاهُ اللهُ مَالًا، فَهُوَ يَتَصَدَّقُ بِهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ . صحيح البخاري رقم الحديث ٥٠٢٥ بَابُ اغْتِبَاطِ صَاحِبِ الْقُرْآنِ .

(٢) مظاهر حق ج۴ كتاب فضائل القرآن في تشريح حديث ٥ .

بهر حال دلته په حديث كې د حسد نه مراد همدا مَجازي معنى يعنى غِبطه او پَسخيدل مراد دي. (١)

ددې حديث يو بل مطلب هم علماؤ بيان كړى، هغه دا چې: كه (حقيقي) حسد د يو چا سره جائز وى نو بيا به ددې دوه كسانو سره جائز ؤ، ليكن حقيقي حسَد د هيچا سره جائز نه دى. (٢)

خو اَولنې مطلب اخيستل ډير بهتر دي ځكه د هغې تائيد د يو بل حديث نه هم كيږي كوم چې اِمام بخاري رحمه الله رانقل كړى، نبي كريم صلى الله عليه وسلم فرمايي:

لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ : رَجُلٌ عَلَّمَهُ اللهُ الْقُرْآنَ . فَهُوَ يَتْلُوْهُ آنَاءَ اللَّيْلِ، وَآنَاءَ النَّهَارِ، فَسَمِعَهُ جَارٌ لَهُ، فَقَالَ: لَيْتَنِيْ أُوْتِيْتُ مِثْلَ مَا أُوْتِيَ فُلَانٌ، فَعَمِلْتُ مِثْلَ مَا يَعْمَلُ. وَرَجُلٌ آتَاهُ اللهُ مَالًا فَهُوَ يُهْلِكُهُ فِي الْحَقِّ، فَقَالَ رَجُلٌ : لَيْتَنِيْ أُوْتِيْتُ مِثْلَ مَا أُوْتِيَ فُلَانٌ . فَعَمِلْتُ مِثْلَ مَا يَعْمَلُ . (٣)

صرف دوه كسان قابل د غِبطې (پَسخيدلو) دي، يو هغه كس چې ده ته الله ﷻ قرآن خودلې وي او دې شپه او ورځ ددې تلاوت كوي، نو دده گاونډي دا تلاوت واوري، هغه دا ووايي: كاش ماته هم دفلاني غوندې د قرآن كريم عِلم راكړې شوې وى نو ما به هم هاغه شان كار كول څنگه چې هغه كوي (يعنى ما به هم شپه او ورځ تلاوت كولى).

دويم هغه كس چې هغه ته الله ﷻ مال وركړې وي او هغه دا مال په حق (يعنى د الله ﷻ په طاعت او د خير په كارونو (٤)) كې خرچ كوي، بل كس چې دا اُوگوري نو هغه ووايي: كاش ماته هم د فلاني په شان مال راكړې شوې وى نو ما به هم هاغه كار كول كوم چې دې كوي (يعنى ما به هم دا مال په ښو كارونو كې خرچ كولى).

(١) فتح الباري ٩/ ٩٩٠، كشف الباري كتاب فضائل القرآن ص ٩٠ باب اغتباط صاحب القرآن.

(٢) وړاندينى مرجع عين صفحه.

(٣) صحيح البخاري بَابُ اغْتِبَاطِ صَاحِبِ الْقُرْآنِ رقم الحديث ٥٠٢٦.

(٤) يُهْلِكُهُ فِي الْحَقِّ: اى ينفقه في طاعة الله تعالى وسبل الخير. تعليق مصطفى البغاء على صحيح البخاري.

د قرآن کريم ماهر به د مُعززو فرښتو سره وي

که مونږ اوګورو نو په دُنيا کې دا دُنياداره خلق په دې باندې فخر کوي چې زمونږ ملګرتيا د غټو خلقو ، وزيرانو او رئيسانو سره ده ، خو که حقيقت ته اُوکتې شي نو دا دومره د فخَر خبره نه ده ، بلکه ډيره د فخر او شرافت خبره د حافظِ قرآن د پاره ده چې دې به په قيامت کې د هغه پاکو معززو فرښتو سره وي د کومو سره به چې پاکې صحيفې موجود وي. الله رب العزت د هغې فرښتو په باره کې فرمايي :

فِيْ صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ . مَّرْفُوْعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ . بِأَيْدِيْ سَفَرَةٍ . كِرَامٍ بَرَرَةٍ . (۱)

ترجمه : (دا قرآن کريم په لوحِ محفوظ کې) په داسې صحيفو کې دی چې (دا صحيفې د الله ﷻ په نزد) عزت مندې دي ، اُوچتې او پاکې دي ، د داسې ليکونکو فرښتو په لاسونو کې دی چې هغه عزت مندې او نيکانې دي .

او دا د قرآن کريم د حافظ او ماهِر د پاره ډير لوي شرافت دی چې ده ته به د قيامت په ورځ ددې معززو فرښتو سره د ملګرتيا سعادت نصيبه کيږي .

د مسلم شريف حديث دی ، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

اَلْمَاهِرُ بِالْقُرْآنِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ . وَالَّذِيْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَتَتَعْتَعُ فِيْهِ، وَهُوَ عَلَيْهِ شَاقٌّ. لَهُ أَجْرَانِ . (۲)

د قرآن کريم ماهِر به (په درجه کې) د هغو فرښتو سره وي کومې چې د انسان نيک اَعمال ليکي ، مُعززې او پاکې دي ، او څوک چې قرآن کريم لولي او دې په کې نخَلي او دا ورته مُشکل وي نو دده د پاره دوه (۲) اَجرونه دي (يو د تلاوت کولو ، او بل په تلاوت کې د نخَتلو مشقت برداشت کول) .

د حديث تشريح : د حديث مطلب دادی چې کوم کس د قرآن کريم ماهِر وي يعنی ښه حافِظ وي ، بغير د نخَتلو نه په بهترينې طريقې سره تلاوت کولې شي نو ده ته به د هغو

(۱) سورة عبس ايت ۱۳ تا ۱۶ .

(۲) صحيح مسلم باب فَضْلِ الْمَاهِرِ فِي الْقُرْآنِ، وَالَّذِي يَتَتَعْتَعُ فِيهِ رقم الحديث ۷۹۸ ، بخاري كتاب التفسير رقم الحديث ۴۹۳۷ .

مُعززو پاکو فرښتو سره د ملګرتیا سعادت حاصلیږي کومې چې د انسان نیک اعمال لیکي . (١)

بعضې شارحین په حدیث کې د السَّفَرَة نه " حاملِ وحي فرښتې " اَخلي ، او بعضې علماء ددینه " اَنبیاء کرام " اخلي ، تولې معناګانې دلته مراد کیدې شي . (٢)

بهر حال ، هره معنی چې واخلی په دې حدیث کې د ماهرِ قرآن د پاره ډیر اِعزاز او شرافت ذکر دی .

د حدیث په دویمه حصه کې ذکر دي چې په تلاوت کې د نښتونکي کس د پاره دوه (٢) اَجرونه دي . نو ددې دا مطلب نه دی چې څوک په نښتلو نښتلو سره تلاوت کوي ګني هغه ته به د ماهرِ قرآن نه زیات ثواب ملاویږي ، ځکه ماهرِ قرآن ته یقیني افضیلت حاصل دی چې دده ملګرتیا به د مُعززو فرښتو سره وي او داعظیم سعادت دی .

بلکه مطلب دادی چې کوم کس د ډیر محنت باوجود صحیح تلاوت نشي کولی خو دې بیا هم په مشقت اونښتلو سره تلاوت کوي نو داسې کس ته به ددې مُشقّت کولو هم اَجر ملاویږي ، ګویا دده یو اَجر د تلاوت کولو او بل اجر د مُشقّت کولو دی . (٣)

مولانا اَشرف علي تهانوي رحمه الله ددې حدیث په تشریح کې لیکلي چې په دې حدیث کې د هغه کس د پاره غټه تسلي ده چې هغه د ډیر محنت باوجود بیا هم قرآن کریم نشي یادولی ، دې آخِر مایوسه شي چې کله راته نه یادیږي نو بیا ددې تلاوت او محنت کولو څه فایده ده ؟ نو نبي علیه السلام داسې کس ته زیرې ورکړو چې څوک په مشقّت او نښتلو سره تلاوت کوي د هغه د پاره دوه اجرونه دي . (٤)

---

(١) حیوة المسلمین لمولانا اشرف علیه تهانوي رحمه الله ص ٤٤ ، مظاهر حق ج٤ کتاب فضائل القرآن حدیث ٤ .

(٢) معارف الحدیث ج٥ ص ٧٤ . / السَّفَرَةُ : جمع سافر ککتبة وکاتب . والسافر : الرسول . والسفرة : الرسل لأنهم یسفرون إلی الناس برسالات الله . وقیل السفرة : الکتب . والبررة : المطیعون من البر وهو الطاعة . شرح محمد فؤاد عبد الباقي علی صحیح مسلم رقم الحدیث ٧٩٨ .

(٣) مظاهر حق ج٤ کتاب فضائل القرآن حدیث ٤ .

(٤) حیوة المسلمین لمولانا اشرف علیه تهانوي رحمه الله ص ٤٤ .

حافظ قرآن به د نزدې رشته دارو لسو کسانو شفاعت کوي

د مشکوة شریف حدیث دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَاسْتَظْهَرَهُ فَأَحَلَّ حَلَالَهُ وَحَرَّمَ حَرَامَهُ أَدْخَلَهُ اللهُ بِهِ الْجَنَّةَ . وَشَفَّعَهُ فِي عَشَرَةٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ كُلُّهُمْ قَدْ وَجَبَتْ لَهُ النَّارُ . (۱)

چا چې قرآن کریم اُولوست، بیا یې یاد کړو، ددې حلال یې حلال اُوګڼل او حرام یې حرام اُوګڼل (یعنی ددې د احکاماتو خلاف یې عقیده نه ساتله)، نو الله ﷻ به دا کس جنت ته داخل کړي، او د ده د خپل کور والؤ د هغه لسو (۱۰) کسانو په باره کې به دده سفارش قبول کړي د کومو د پاره چې د جهنم اُور واجب شوې وي.

یعنی حافظِ قرآن به دخپل کور والؤ د هغه لسو (۱۰) کسانو سفارش کوي چې په هغوی باندې د جهنم د تللو فیصله شوې وي، نو ددې حافظ د شفاعت په وجه به د هغوی بَخشش اوکړې شي، او جنت ته به داخل کړې شي. او په خاندان کې د ټولو نه نزدې انسان ته خپل مور او پلار وي، نو ددې حدیث نه د حافظِ قرآن د والدینو بخشش یقیني معلومیږي

محترمو! په دُنیا کې که په یو کس باندې د اِعدام (یعنی پهانسی) کولو حکم اوشي او د یو چا په سفارش باندې دا کس ددې اِعدام کولو نه بچ شي نو د خلقو په زړونو کې ددې سفارش کوونکي ډیر قدر او اُوچت مقام وي، خلق ده ته ډیر د قدر په سترګه ګوري.

نو د قیامت په ورځ به الله ﷻ دا اِعزاز حافظِ قرآن ته ورکړي چې دده په سفارش به دده د خاندان هغه لسو کسانو ته د جهنم د اُور نه نجات ورکړې شي په کومو چې جهنم ته د تللو فیصله شوې وي.

---

(۱) رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرمِذِيُّ رقم الحديث ٢٩٠٥ بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ قَارِئِ الْقُرْآنِ . وَابْنُ مَاجَهْ رقم الحديث ٢١٦ باب فضل من تعلم القرآن وعلمه. وَالدَّارِمِيُّ وَقَالَ التِّرمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مشكاة المصابيح ١ / ٦٦٠ رقم الحديث ٢١٢١ كتاب فضائل القرآن الفصل الثاني حديث ٣٢. كنز العمال رقم الحديث ٢٣٣٤. /

وفي رواية: قال النبي صلى الله عليه وسلم: لحامل القرآن إذا عمل به فأحل حلاله وحرّم حرامه شفع في عشرة من أهل بيته يوم القيامة كلهم قد وجبت له النار. رواه الطبراني في الكبير عن جابر، كنز العمال ج١ ص ٢٦١ رقم الحديث ٢٣٢٤.

د حافظِ قرآن والدينو ته د قيامت په ورځ تاج پوشي

دابوداؤد شريف حديث دى، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَعَمِلَ بِمَا فِيهِ أُلْبِسَ وَالِدَاهُ تَاجًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ. ضَوْءُهُ أَحْسَنُ مِنْ ضَوْءِ الشَّمْسِ فِي بُيُوتِ الدُّنْيَا لَوْ كَانَتْ فِيكُمْ. فَمَا ظَنُّكُمْ بِالَّذِي عَمِلَ بِهٰذَا ؟ . (١)

چا چې قرآن كريم اُولوست (٢)، او په دې کې چې كوم اَحكامات دي په هغې يې عمل وكړو نو د قيامت په ورځ به دده والدينو ته داسې تاج وَر په سَر كړې شي چې د هغې رَڼا به د نمر د رڼا نه هم زياته وي، كله چې (بِالفَرْضِ وَالمَحَال) دا نمر ستاسو په كورونو کې وي (يعنى كه چيرته دا نمر ستاسو كورونو ته رابنكته شي نو ددې چې څومره رڼا وي ددينه به هم د هغه تاج رَڼا زياته وي)، نو ستاسو څه گمان دى په هغه كس باندې چې هغه په خپله په دې باندې عمل كړې وي ؟

يعنى چې كله د قرآن كريم لوستونكي (او ددې يادوونكي) د والدينو دومره اُوچته مرتبه ده نو بيا خو به د هغې كس مقام ډير اُوچت وي چا چې په خپله دا لوستلې وي، ياد كړې يې وي، او په دې باندې يې عمل كړې وي.

فائده : په دُنيا کې چې كله يو بادشاه يا بل چاته تاج پُوشي كولې شي نو د ملک مُعزز خلق راجمع شي، او د دوى د وړاندې ده ته تاج پُوشي كولې شي، دا ددې كس د پاره ډيره د فخر او اِعزاز خبره وي.

خو دا تاج پُوشي بيا هم ناقِصه وي، ځكه په دې کې د ټولې دُنيا معزز خلق موجود نه وي، او كه بِالفرض دا په کې موجود هم شي نو د تېرې زمانې خلق، يا د راتلونكي زمانې خلق خو په کې نه دي موجود.

---

(١) رواه ابوداؤد بَابٌ فِي ثَوَابِ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ رقم الحديث ١٤٥٣، واحمد في مسنده، والحاكم ١ /٥٦٧، والمنذري ٢ / ٣٥٥، كنزالعمال رقم الحديث ٢٢٣٥.

(٢) يعنى په ښه شان يې اُولوست. علامه طيبي رحمه الله فرمايي چې ددې مطلب دادى چا چې د قرآن كريم حفظ كړو، يعنى په يادو باندې يې ياد كړو. مظاهر حق شرح مشكوة ج٤ كتاب فضائل القرآن في تشريح حديث ٣٠.

اوس چې کله د قيامت په ورځ د حافظِ قران والدينو ته تاج پُوشي کولې شي نو په دې کې به د حضرت آدم عليه السلام اَولاد د اول نه تر آخره پورې ټول موجود وي، فرښتې به هم موجودې وي، اِعلان به اُوشي چې دا هغه شخصيت دی چې ده په خپل بچي باندې قرآن مجيد ياد کړې وُ، اوس دده د عزت د پاره ده ته تاج ورپه سَر کولې شي.

نو ده ته به داسې تاج وَرپه سَر کړې شي چې د هغې رَڼا به د نمر د رڼا نه زياته وي چې ددې په وجه به غونډ مَحشر مُنوّر شي.

يقيني چې دا د حافظِ قرآن د والدينو د پاره لوي اِعزاز دی.

د حافظِ قرآن والدينو ته د قيامت په ورځ قيمتي جوړې اغوستل

په يو حديث کې د قرآن لوستونکي والدينو ته د دوه جَنتي جوړو اغوستلو ذکر هم راغلی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَتَعَلَّمَهُ وَعَمِلَ بِهِ أُلْبِسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَاجًا مِنْ نُورٍ ضَوْءُهُ مِثْلُ ضَوْءِ الشَّمْسِ، وَيُكْسَى وَالِدَيْهِ حُلَّتَانِ لَا يَقُومُ بِهِمَا الدُّنْيَا، فَيَقُولَانِ: بِمَا كُسِينَا؟ فَيُقَالُ: بِأَخْذِ وَلَدِكُمَا الْقُرْآنَ. (١)

چا چې قرآن کريم اُولوست، بل ته يې اُوخود، او په دې يې عمل وکړو نو د قيامت په ورځ به ده ته داسې د نُور تاج وَرپه سَر کړې شي چې د هغې رڼا به د نمَر د رڼا په شان وي، او دده والدينو ته به دوه داسې قيمتي جوړې وَرواغوستلې شي چې ټوله دُنيا به ددې دواړو قيمت ته نشي رسيدی، دده والدين به ووايي:

بِمَا كُسِينَا؟ مونږ ته دا جوړې د څه شي په عِوض کې راواغوستلې شوې؟

دوی ته به وويلې شي:

بِأَخْذِ وَلَدِكُمَا الْقُرْآنَ.

---

(١) المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٢٠٨٦ ذِكْرُ فَضَائِلِ سُوَرٍ، وَآيٍ مُتَفَرِّقَةٍ. . وقال الحاكم: هٰذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ مُسْلِمٍ، وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. وصححه العلامة الالباني رحمه الله في صحيح الترغيب ١٤٣٤، كنزالعمال رقم الحديث ٢٣٨٧، المتجرالرابح في ثواب العمل الصالح ص ٢٤٩ ابواب قراءة القرآن.

ځكه چې ستاسو بچي قرآن كريم لوستلي ؤ (نو د هغې په عوض كې مو تاسو ته دا قيمتي جوړې دَر واغوستلى) .

په يو روايت كې دده پلار ته د جنّتي اَمېل اچولو تذكره هم راغلى :

رسولُ اللهٔ صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ عَلَّمَ وَلَدًا لَهُ الْقُرْآنَ قَلَّدَهُ اللهُ قِلَادَةً يَعْجَبُ مِنْهَا الْأَوَّلُوْنَ وَالْآخِرُوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . (١)

چا چې خپل بچي ته د قرآن كريم تعليم وركړو نو الله ﷻ به دې پلار ته د قيامت په ورځ داسې (ښائسته قيمتي) هار واچوي چې د هغې (د ښائست) نه به اَوّلني او روستوني ټول خلق تَعجب كوي .

د حافظِ قرآن د پاره دآيتونو لوستلو په مقدار په جنت كې درجې اُوچتيدل

د ابوداؤد شريف حديث دى ، رسولُ اللهٔ صلى الله عليه وسلم فرمايي :

يُقَالُ لِصَاحِبِ الْقُرْآنِ: اِقْرَأْ، وَارْتَقِ، وَرَتِّلْ كَمَا كُنْتَ تُرَتِّلُ فِي الدُّنْيَا، فَإِنَّ مَنْزِلَكَ عِنْدَ آخِرِ آيَةٍ تَقْرَؤُهَا . (٢)

د قيامت په ورځ به صاحبِ قرآن ته وويلې شي : ته قرآن كريم لوله او د جنت په درجو خيجه ، او په دُنيا كې چې څنګه تا په مزه مزه (صحيح تجويد سره) لوستلو نو هماغه شان

(١) رواه ابو نعيم عن ابي هريرة ، كنزالعمال ج١ ص ٢٦٧ رقم الحديث ٢٣٨٢ الباب السابع في تلاوة القرآن وفضائله ط. دار الكتب العلمية بيروت .

(٢) سنن ابي داؤد بَابُ اسْتِحْبَابِ التَّرْتِيلِ فِي الْقِرَاءَةِ رقم الحديث ١٤٦٤ ، ترمذي حديث ٢٩١٤ ، احمد ٢ / ١٩٢ ، البيهقي ٢ / ٥٣ ، مشكوة كتاب فضائل القرآن الفصل الثاني حديث ٢٥ ./

وفي رواية : عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « يُقَالُ لِصَاحِبِ الْقُرْآنِ إِذَا دَخَلَ الْجَنَّةَ اِقْرَأْ وَاصْعَدْ، فَيَقْرَأُ وَيَصْعَدُ بِكُلِّ آيَةٍ دَرَجَةً حَتَّى يَقْرَأَ آخِرَ شَيْءٍ مَعَهُ » . رواه ابن ماجه بَابُ ثَوَابِ الْقُرْآنِ رقم الحديث ٣٧٨٠ ، واحمد في مسنده ، وصححه الشيخ الالباني في السلسلة الصحيحة رقم الحديث ٢٢٤٠ ، كنزالعمال رقم الحديث ٢٣٣١ .

تلاوت كوه ، بيشكه ستا منزل (د اوسيدو ځاى) به هغه آخري آيت وي چې ته يې لولې .
(يعنى چيرته چې آخري آيت ختم شو هلته به ستا د اوسيدو ځاى وي) .

فائده : صاحبِ قرآن چې د قرآن كريم څومره آيتونه لولي په هماغه مِقدار به په جنت كې دده درجې اوچتولې شي .

په يو روايت كې راغلي چې د قرآن كريم څومره آيتونه دي په هماغه مقدار د جنت درجې دي ، كه يو كس ټول قرآن اولولي نو هغه به دجنت په اوچته درجه باندې وي .

رسول الله ﷺ فرمايي :

إِنَّ عَدَدَ دَرَجِ الْجَنَّةِ عَدَدَ آيِ الْقُرْآنِ فَمَنْ دَخَلَ الْجَنَّةَ مِمَّنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ لَمْ يَكُنْ فَوْقَهُ أَحَدٌ (١)

بيشكه د جنت د درجو تعداد د قرآن كريم د آيتونو د تعداد برابر دى (يعنى چې څومره د قرآن كريم آيتونه دي په هماغه مِقدار د جنت درجې دي) . پس د قرآن كريم په حافظانو كې چې څوک جنت ته داخل شو او ده پوره قرآن اولوست نو (د انبياء كرامو نه علاوه ، په نورو اُمتيانو كې به) دده نه پورته (په درجه كې) بل هيڅوک نه وي .

د قرآن زده كوونكي او خودونكي ته دجنت ضمانت

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

أَلَا مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ وَعَمِلَ بِمَا فِيْهِ فَأَنَا لَهُ سَائِقٌ إِلَى الْجَنَّةِ وَدَلِيْلٌ إِلَى الْجَنَّةِ . (٢)

(١) ابن مردويه عن عائشة ، كنز العمال رقم الحديث ٢٢٧٢ ، ٢٤٢٤ ، ومثل هذا الحديث رواه البيهقي في شعب الايمان . /
امام رازي رحمه الله په تفسيرِ كبير كې ذكر كړي ، قَالَ أَبُوْ سُلَيْمَانَ الْخَطَّابِيُّ : جَاءَ فِي الْأَثَرِ : أَنَّ عَدَدَ آيِ الْقُرْآنِ عَلَى عَدَدِ دَرَجِ الْجَنَّةِ . يُقَالُ لِلْقَارِئِ اِقْرَأْ وَارْقَ فِي الدَّرَجِ عَلَى عَدَدِ مَا كُنْتَ تَقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ . فَمَنِ اسْتَوْفَى قِرَاءَةَ جَمِيْعِ آيِ الْقُرْآنِ اِسْتَوْلَى عَلَى أَقْصَى الْجَنَّةِ . تفسير الرازي ١ / ٢٩ وَبَقِيَ مِنْ مَسَائِلِ الْفَاتِحَةِ أَشْيَاءُ نذكرها هاهنا : السنة في القراءة المسألة الثامنة : هكذا ذكر في المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ٢٥٩ .

(٢) كنز العمال رقم الحديث ٢٣٧٠ الباب السابع : في تلاوة القرآن وفضائله الفصل الأول : في فضائله ، في فضائل تلاوة القرآن .

خبردار ، چاچې قرآن کريم اُولوست ، بل ته يې اُوخوده ، او په دې کې چې کوم اَحکامات دي په هغې باندې يې عمل وکړو نو زه به د دوي د پاره د جنت بوتلونکې شم ، او د دوي د پاره به دليل (يعنی رَهبري کوونکې) جوړ شم .

د قرآن کريم حافظان به د جنت عُرفاء (رئيسان)وي

نبي کريم ﷺ فرمايي : حَمَلَةُ الْقُرْآنِ عُرَفَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . (١)
د قرآن کريم حافظان به د جنت عُرفاء (رئيسان (٢)) وي .

په قرآن کريم باندې مَشغوله کس ته د نورو په نسبت ډير نعمتونه ورکول کيږي

څوک چې د قرآن کريم په زده کولو ، تلاوت کولو ، يادولو ، ددې په معانيو باندې د پوهيدلو ، او ددې په اَحکاماتو باندې د عمل کولو په وجه داسې مشغوله وي چې دوي ته د نورو نفلي اَذکارو او دُعاګانو غوښتلو موقع نه ملاويږي نو الله ﷻ داسې انسان ته د دُعا غوښتونکو په نسبت ډير اَجرونه او نعمتونه ورکوي .

د ترمذي شريف حديث دی ، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

يَقُوْلُ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ : مَنْ شَغَلَهُ الْقُرْآنُ عَنْ ذِكْرِيْ وَمَسْأَلَتِيْ أَعْطَيْتُهُ أَفْضَلَ مَا أُعْطِيَ السَّائِلِيْنَ . وَفَضْلُ كَلَامِ اللهِ عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفَضْلِ اللهِ عَلَى خَلْقِهِ . (٣)

---

(١) المعجم الکبير للطبراني رقم الحديث ٢٨٩٩ ، تفسير کبير ٢ / ٣٠٩ ، کنزالعمال رقم الحديث ٢٢٨٩ .

وَفِيْ رِوَايَةٍ : قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : « حَمَلَةُ الْقُرْآنِ عُرَفَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ ، وَالشُّهَدَاءُ قُوَّادُ أَهْلِ الْجَنَّةِ ، وَالْأَنْبِيَاءُ سَادَةُ أَهْلِ الْجَنَّةِ . تفسير کبير ١ /٣٠٩ في تشريح سورة بقرة آيت ٣١ ، کنزالعمال رقم الحديث ٢٢٦٣ .

وَفِيْ رِوَايَةٍ : اَلْقُرَّاءُ عُرَفَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ . رواه ابن جميع في معجمه والضياء عن انس کنزالعمال رقم الحديث ٢٢٩٠ .

وَفِيْ رِوَايَةٍ : أَهْلُ الْقُرْآنِ عُرَفَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ . الحکيم عن ابي امامة کنزالعمال رقم الحديث ٢٢٨٨ .

(٢) اَلْعَرِيْفُ: رَئِيسُ القومِ ، سُمِّيَ لِأَنَّه عُرِفَ بذلك ، أو النَّقيبُ ، وهو دونَ الرئيسِ . القاموس المحيط ١ /٧٣٦ .

اَلْعَرِيْفُ : اَلنَّقِيْبُ وَهُوَ دُوْنَ الرَّئِيْسِ وَالْجَمْعُ عُرَفَاءُ . مختارالصحاح ١ /٢٠٦ .

(٣) رواه الترمذي باب ٢٥ رقم الحديث ٢٩٢٦ ، والدارمي والبيهقي في شعب الايمان ، وقال الترمذي : هذا حديث حسنٌ غريب ، مشکاة المصابيح کتاب فضائل القرآن الفصل الثاني حديث ٢٧ ، کنزالعمال رقم الحديث ٢٣٣٢ .

(حديث قدسي دی) الله تبارک و تعالی فرمايي : څوک چې قرآن کريم مشغوله کړي زما د ذکر او د مانه د دُعا غوښتلو نه ، نو زه به هغه ته د هغه څيز نه هم ډير بهتر څه ورکوم ، کوم چې غوښتونکو ته (د دُعا غوښتلو په وجه) ورکولې شي .

يعنی څوک چې د قرآن کريم سره د مشغولتيا په وجه نه ذکر کولې شي او نه د ځان د پاره دُعاګانې غوښتې شي نو الله ﷻ فرمايي چې زه به ده ته د (ذکر کوونکو او د) دُعاګانو غوښتونکو نه ډير بهتر اَجرونه او نعمتونه ورکوم .

د قرآنِ کريم لوستونکې د نبُوت علومو لره جمع کوونکې دی

نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَقَدِ اسْتَدْرَجَ النُّبُوَّةَ بَيْنَ جَنْبَيْهِ غَيْرَ أَنَّهُ لَا يُوحَىٰ إِلَيْهِ ، لَا يَنْبَغِي لِصَاحِبِ الْقُرْآنِ أَنْ يَجِدَ مَعَ مَنْ جَدَّ ، وَلَا يَجْهَلَ مَعَ مَنْ جَهِلَ وَ فِي جَوْفِهِ كَلَامُ اللهِ تَعَالَى . (١)

چا چې قرآن کريم اُولوست نو ده د نبوَت علوم د دواړو اړخونو په مينځ (يعنی زړه کې) حاصل (او راجَمع) کړه اګر چې ده ته وَحي نشي کولی ، (لهذا اوس) د صاحبِ قرآن د پاره مناسب نه دي چې دې غُصه کوونکو سره غُصه وکړي ، او دې به د جاهِلانو سره جهالت نه کوي حال دا چې دده په سينه (زړه) کې د الله ﷻ کلام موجود دی .

يعنی کله چې د قرآن کريم لوستونکي او حافظ دومره لوي شان دی چې ده په خپله سينه کې د نبوت علوم جَمع کړي نو دده دپاره اوس دا ضروري ده چې بهترين اَخلاق په ځان کې پيدا کړي ، د بَدو اخلاقو نه ځان اُوساتي ، د غصه کوونکو سره غصه اونکړي ، او د جاهلانو سره جهالت او نه کړي ، ځکه دده په سينه کې د الله ﷻ کلام موجود دی .

(١) المستدرک علی الصحيحين للحاکم رقم الحديث ٢٠٢٨ أَخْبَارٌ فِي فَضَائِلِ الْقُرْآنِ جُمْلَةً . وقال الحاکم : هٰذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ، وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . کنزالعمال ج١ ص٢٦٣ رقم الحديث ٢٣٤٦ ط . دارالکتب العلمية بيروت ، المنذري الترغيب والترهيب ٢ / ٣٥٢ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص٢٥٣ .

نبي عليه السلام د تلاوت كوونكي خله ښكل (چِپ) كړه

په دې مشهورو قاريانو كې يو قاري تېر شوى " امام عاصم رحمه الله " . ده به په مسجدِ نبوي كې د قرآن كريم تعليم وركولو ، دده د خُولې نه به هر وخت د مُشكو او عَنبرو نه هم زياته بهترينه خُوشبوئي تلله ، خلق به ورته ډير حېران وو ، يو ځل ورنه يو كس پوښتنه وكړه : تاسو په خُله كې كوم قِسمه خوشبوئي يا بل څيز ږدى چې د هغې په وجه ستاسو د خُولې نه ډيره بهترينه خُوشبوئي راځي ؟

ده ورته وويل : يوه ورځ مې په خُوب كې د نبي كريم صلى الله عليه وسلم سره ملاقات اوشو ، هغوى راته وفرمايل :

اې عاصم ! ته دومره په شَوق او محبت سره د قرآن كريم تلاوت كوى چې زما ډير خوښيږي ، لهذا ته دا خپله خُله راديخوا كړه چې زه يې ښُكل كړم . نو نبي عليه السلام په خوب كې زما خُله ښُكل (چَپ) كړه . د هماغه وخت نه راپه ديخوا زما د خُلې نه دا بهترينه خوشبوئي ځي . (١)

نوټ : همدغه شان واقعه د امام نافع مدني رحمه الله په باره كې هم راغلې ده .

د قرآن كريم لوستونكي به اَرزلُ العُمر ته نه رسي

الله تبارک وتعالى انسان په ډير ښائسته شكل و صورت سره پيدا كړى ، ر ب كريم فرمايي :

﴿ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴾ . (٢)

ترجمه : بيشكه مونږ انسان په ډير ښه (مُعتدِل شكل و) صورت پيدا كړو .

خو د ځوانى تېريدلو نه روستو جِسماني لحاظ سره انسان كمزورې شي او د بوډا والي په وجه يې ظاهري ښائست ختم شي ، چې بيا د كمزورتيا په وجه هيڅ نيک كار نشي كولى ، بلكه اَرذَلُ العُمر ته اُورسي .

---

(١) اهلِ دل كے تڑپا دينے والے واقعات ج٢ ص٥٦ ، خطبات فقير ج٢٧ ص٧٥ .

(٢) سورة التين آيت ٣ .

ددې بيان الله ﷻ داسې کړی :

﴿ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴾ .(١)

ترجمه : بيا موږ رااوګرځوو دا انسان د ښکته مرتبې واله نه هم ډير ښکته حالت ته.

يعنی د بوډاوالي په وجه يې د ټولو نه ښکته مرتبې ته رااوغورځوو ، او أَرْذَلُ الْعُمرِ ته اورسي چې بيا په هيڅ شي نه پوهيږي ، هيڅ نيک عمل نشي کولی ، او د هيڅ فائدې نه وي.

البته چې کوم مؤمِن د ايمان نه روستو نيک أعمال کوي ، دقرآن مجيد تلاوت کوي نو الله ﷻ دې أَرْذَلُ الْعُمر ته نه رسوي ، بلکه ده چې به په ځوانۍ کې کوم عبادت کول د هغې أجر و ثواب به دده د پاره اوس هم ليکلې شي.

الله رب العزت فرمايي :

﴿ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴾ .(٢)

ترجمه : مګر چا چې ايمان راوړو او نيک عملونه يې اوکړه نو د دوی د پاره نه ختميدونکې أجر دی (او دوی به أرزلُ العُمر ته نه رسي).

همدا خبره د حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما نه هم نقل ده ، دې فرمايي :

مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ لَمْ يُرَدَّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا. وَذٰلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ { ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا } قَالَ: إِلَّا الَّذِينَ قَرَءُوا الْقُرْآنَ . (٣)

چا چې قرآن کريم اُولوست نو دې به ذليل عُمر ته نشي واپس کولی چې د پُوهې نه روستو بيا په هيڅ شي نه پوهيږي ، ددې په باره کې الله ﷻ فرمايي : ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا . ترجمه : بيا به موږ انسان د ټولو نه ښکته مرتبې ته رااوغورځوو ، مګر څوک چې ايمان راوړي.

(١) سورة التين آيت ٥ .

(٢) سورة التين آيت ٦ .

(٣) المستدرک على الصحيحين للحاکم رقم الحديث ٣٩٥٢ تَفْسِيرُ سُورَةِ وَالتِّينِ ، وقال الحاکم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ، وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ١۴٣٣ ، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ٢٥٠ .

ابن عباس رضي الله عنهما د إِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا په تشريح كې وفرمايل: إِلَّا الَّذِيْنَ قَرَءُوْا الْقُرْآنَ يعنى چا چې قرآن كريم أولوست نو دې به ذليل عُمر ته نه رسي. (١)

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مَنْ جَمَعَ الْقُرْآنَ مَتَّعَهُ اللهُ بِعَقْلِهِ حَتّٰى يَمُوْتَ. (٢)

چا چې قرآن كريم جَمع كړو (يعنى ياد يې كړو، او ددې تلاوت يې كولو) نو الله تعالى به دده ته تر مرګه پورې د خپل عقل نه د فائدې اخيستلو توفيق وركړي.

يعنى اګر چې دې ډير بوډا شي خو بيا به هم دده عقل كار كوي.

د قرآن كريم حافظ مُستجاب الدّعوات وي

الله رب العزت حافظِ قرآن ته دومره لوي مقام وركړى چې دې يې مُستجابُ الدّعوَات ګرځولى، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

إِنَّ لِحَامِلِ الْقُرْآنِ دَعْوَةً مُسْتَجَابَةً يَدْعُوْ بِهَا فَيُسْتَجَابُ لَهُ. (٣)

بيشكه د حافظِ قرآن دُعا مُستجابه وي، دې چې كله دُعا غواړي نو دده دُعا قبلولې شي.

د قرآن كريم او ديني علومو د زده كړې په وخت وفات كيدل د شهادت مرګ دى

كله چې يو طالبُ العلم د قرآن كريم يا نورو ديني علومو زده كړه كوي، او دې په دې حالت كې وفات شي نو دې شهيد دى، او دده مرګ د شهادت دى.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

---

(١) إِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا: وللمفسرين في معنى الاستثناء قولان: أحدهما: إِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا، فإنهم لا يُرَدُّون إلى الخرف، وأرذل العُمر وَ إِنْ عُمِّرُوا طويلًا. قال ابن عباس: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ لَمْ يُرَدَّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ. تفسير زاد المسير ج٢ سورة التين آيت ٥.

(٢) رواه ابن عدي في الكامل، كنز العمال رقم الحديث ج ١ ٢٣١٨ الباب السابع: في تلاوة القرآن وفضائله الفصل الأول: في فضائله في فضائل تلاوة القرآن ط. دار الكتب العلمية بيروت.

(٣) رواه البيهقي في شعب الايمان رقم الحديث ٢٠٢١، والديلمي في مسند الفردوس، كنز العمال ج١ ص ٢٦٤ رقم الحديث ٢٣٥٢، وص ٢٦١ رقم الحديث ٢٣١٢ الباب السابع: في تلاوة القرآن وفضائله.

إِذَا جَاءَ الْمَوْتُ لِطَالِبِ الْعِلْمِ وَهُوَ عَلَى هٰذِهِ الْحَالَةِ مَاتَ وَهُوَ شَهِيْدٌ . (١)

کله چې طالب العلم ته مرګ راشي او دې د عِلم په طلب کې وي نو دې شهيد دی (او ده مرګ د شهادت دی).

په يوه موقع باندې رسولُ الله صلى الله عليه وسلم حضرت علي ﷺ ته وفرمايل :

يَا عَلِيُّ ! تَعَلَّمِ الْقُرْآنَ وَعَلِّمْهُ النَّاسَ فَلَكَ بِكُلِّ حَرْفٍ عَشْرُ حَسَنَاتٍ . فَإِنْ مِتَّ مِتَّ شَهِيْدًا ... (٢)

اې علي ! ته قرآن کريم زده کړه ، او بل ته يې اُوښايه ځکه ستا د پاره د هر حرف په عِوض کې لس (١٠) نيکۍ دي ، پس که چيرته ته په دې حالت کې وفات شوې نو ته به شهيد وفات شې . (يعنې ستا مرګ به د شهادت وي) .

چاته چې قرآن ورکړې شو نو ده بهترين نعمت ورکړې شو

چاته چې الله ﷻ د تلاوت کولو توفيق ورکړو ، يا يې په ناظره يا حفظ باندې د قرآن کريم د ختمولو توفيق ورکړو نو ده ته الله ﷻ يو عظيم نِعمت ورکړو ، اوس ده ته په کار دي چې دې ددې نعمت شکريه اداء کړي .

ځکه د دُنيا مال و دولت ، عُهدې او وَزارتونه ددې نِعمت مقابَله هيڅ کله نشي کولی .

الله تعالى دا نِعمت په طور د اِحسان ذکر کړی ، نبي عليه السلام ته فرمايي :

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ﴾ . (٣)

ترجمه : او بيشکه مونږ درکړي دي تاته اُووه (آيتونه ، يعنې سورة فاتحه) چې (په مانځه کې) باربار لوستلې شي ، او د عَظمت واله قرآن کريم (مو درکړی دی) .

---

(١) رواه البزار والطبراني في الاوسط ، الترغيب والترهيب ١ / ٥٢ رقم الحديث ١١٥ كتاب العلم الترغيب في العلم وتعلّمه ... كنزالعمال كتاب العلم من قسم الاقوال الباب الاول في الترغيب فيه رقم الحديث ٢٨٦٩٣ .

(٢) رواه ابونعيم ، كنزالعمال ج١ ص٢٦٦ الباب السابع في تلاوة القرآن وفضائله رقم الحديث ٢٣٧٣ .

(٣) الحجر آيت ٨٧ .

بعضې وخت د قرآن کریم حافظ د غُربت په وجه په احساسِ کمترۍ کې مُبتلاء شي ، دې دا ګمان وکړي چې ګني دې دُنیا دارو ته د مانه ښه نعمت ورکړې شوې دی ، نو دده په نظر کې دا مال و دولت لوي نِعمت ښکاره شي ، نو په حقیقت کې ده ددې نِعمت ناشکري وکړه ، ځکه ده ته چې الله ﷻ دا عظیمِ نعمت یعنی قرآن کریم ورکړی نو ده دا وړوکې اُوګنړل ، او د دُنیا دا فاني شیان یې غټ اُوګڼل .

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

... مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَرَأَى أَنَّ أَحَدًا أُعْطِيَ أَفْضَلَ مِمَّا أُعْطِيَ، فَقَدْ عَظَّمَ مَا صَغَّرَ اللهُ، وَصَغَّرَ مَا عَظَّمَ اللهُ... (١)

چا چې قرآن کریم اُولوست ، بیا ده دا ګمان وکړو چې دا ده ته کوم قرآن ورکړې شوی بل چاته ګني دده نه بهترین نِعمت ورکړې شوی نو ده (ددې قرآني نِعمت ناشکري وکړه ، ځکه ده) هغه څیز (یعنی مال و دولت) لوي اوګڼل کوم چې الله ﷻ وړوکې ګرځولی ، او هغه قرآن ده وړوکې نِعمت اوګڼل کوم چې الله ﷻ لوي نعمت ګرځولی .

قرآن کریم د دوارو جهانو عظیم دَولت دی

د امامِ شافعي رحمه الله په زمانه کې یو کس واده کړې ؤ خو بچي یې نه کیده ، په آخِري عُمر کې ورته الله ﷻ لور ورکړه ، ده د ډیرې خوشحالۍ نه قسَم وکړو چې " قسَم په الله زه به دې ته د جَهیز په وخت د دوارو جهانو دولت ورکوم " .

کله یې چې دا لور غټه شوه نو دده سره فِکر پیدا شو چې د ماسره خو د دوارو جهانو دولت نشته نو زه به اوس څه کار اوکړم چې ددې قسَم نه خلاص شم ؟

ده به د هر عالِم نه ددې مسئلې پوښتنه کوله خو هیچا صحیح جواب ورنکړو ، ځکه ددې کس سره خو د دوارو جهانو دولت نه ؤ .

(١) المعجم الكبير للطبراني ١٣ / ٦٤٩ رقم الحديث ١٤٥٧٥ ، ابن ابي شيبة عن ابن عمر موقوفا ، كنزالعمال ج١ ص ٢٦٤ رقم الحديث ٢٣٦٤ الباب السابع في تلاوة القرآن وفضائله . /
وفي رواية : من قرأ القرآن فرأى أن من خلق الله أعطي أفضل مما أعطي فقد صغر ما عظم الله وعظم ما صغر الله ... رواه الخطيب عن ابن عمر ، كنزالعمال ج١ ص ٢٦٤ رقم الحديث ٢٣٤٧ الباب السابع في تلاوة القرآن .

کله چې دا کس امام شافعي رحمه الله ته راغی ، او ده ته یې خپله واقعه ذکر کړه نو هغوی ورته وویل :

ستا د قسَم نه د بَري کیدو ډیر آسان علاج دی ، هغه دا چې " ته دې خپلې لور ته قرآن مجید وَرزده کړه ، بیا چې کله واده کیږي نو قرآن مجید ورته ورکړه چې د ځان سره یې ویسي ،که داسې دې وکړه نو قسَم په الله چې تا خپلې لور ته په جهیز کې د دواړو جهانو دولت ورکړو . او ته به د قسَم نه هم بَري شی .

محترمو ورونو ! که انسان سوچ وکړي نو په حقیقت کې لویه غِنٰی او لوي دولت همدا قرآن کریم دی ، ځکه دا په دُنیا او آخرت دواړو کې د انسان په کار راځي .

او مال که په بنُو ځایونو کې خرچ نه کړې شي نو دا په آخرت کې د انسان هیڅ په کار نه راځي . رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

اَلْقُرْآنُ غِنًى لَا فَقْرَ بَعْدَهُ، وَلَا غِنًى دُوْنَهُ . (١)

قرآن کریم داسې غِنٰی او دولت دی چې ددې نه روستو فَقر نشته ، او د قرآن کریم نه بغیر غِنٰی نشي راتلی .

یعنی که یو چا قرآن مجید ویلې وي ، یا یې یاد کړې وي نو دا په حقیقت کې لوي غني دی ، او چې دچا سره ډیر مال و دولت وي خو چې دا عظیم نِعمت " قرآن کریم " ورسره نه وي نو دا حقیقي غَنِي نه دی .

واقعه :

علماؤ یوه واقعه رانقل کړی چې د قرآن کریم په یو قاري باندې یو ډیره سخته فقیري راغله ، دې اَندازې ته اُورسیده چې زړه کې یې شِکایت پیدا شو چې د ماسره خو هیڅ شی نشته ، ده د شپې خوب اُولیده ، په خوب کې ورته یو ویونکې وایي :

(١) رواه الطبراني في المعجم الكبير رقم الحديث ٧٣٨ (١ / ٢٥٥) ، وابو يعلى في مسنده ومحمد بن نصر عن انس ، كنزالعمال ج١ ص ٦٠٢ رقم الحديث ٢٣٠٢ ، تفسير ابن رجب الحنبلي ١ / ٣٥ ، التفسير من سنن سعيد بن منصور محققا ١ / ٣٢ .

وفي رواية : أغنى الناس حملة القرآن من جعله الله تعالى في جوفه . رواه ابن عساكر عن ابي ذر ، كنزالعمال ج١ ص ٢٥٧ رقم الحديث ٢٢٥٨ ، و ٣٠٢٩ .

أَتَوَدّ أَنَّا أَنْسَيْنَاكَ سُوْرَةَ الْأَنْعَامِ وَلَكَ أَلْفُ دِيْنَارٍ؟

آيا ستا دا خوښه ده چې مونږ د تانه سورة انعام هېر کړو او تا ته د دې په عِوض کې زر (۱۰۰۰) دِيناره درکړو ؟

ده ورته وويل: لا. دا زما نده خوښه.

هغه بيا ورته وويل: مونږ به د تانه سورة هود هېر کړو او دهغې په عِوض کې به زر (۱۰۰۰) ديناره درکړو ؟

ده انکار وکړو. هغه ورته سورة يوسف ياد کړو خو ده انکار وکړو.

هغه ورته وويل:

فَمَعَكَ قِيْمَةُ مِائَةِ أَلْفٍ وَأَنْتَ تَشْكُوْ.

د تاسره خو د يو لک (۱۰۰۰۰۰) ديناره قيمت په اندازه دولت (سورتونه) موجود دي، حالانکه ته بيا هم (د فقيرۍ) شکايت کوې.

کله چې سهر راپاڅيده نو ټول غمونه يې ختم شوي وو. (۱)

نوټ: دا يې صرف ددې قاري د پوهولو د پاره ده ته يو لک ديناره ياد کړه، وَرنه د قرآن کريم د يو معمولي آيت قيمت د ټولې دُنيا سره زَر، سپين زَر او دا مال و دولت نشي پوره کولی.

ماشوم ته د ټولو نه مخکې قرآني تعليم خودل په کار دي

محترمو سامعينو ! مسلمان ته په کار دي چې د ټولو نه مخکې خپل بچي ته قرآني تعليم اُوښايي، بيا ددې نه پس که ده ته دُنيوي تعليم يا دُنيوي کار وَرزده کوي نو خېر دی.

نن صبا دا مرض عام شوی چې ماشوم د قرآني تعليم نه محروموليې شي، او د ټولو نه اول په دُنيوي تعليمونو او کارونو باندې مشغوله کولې شي، چې دا دَرحقيقت د خپلو بچو سره ظُلم او زياتې کول دي.

(۱) نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص۲۳۴ كتاب تلاوة القرآن.

او دا خبره په تَجربې سره ثابته شوې ده چې کله ماشوم ته اول قرآن کريم اُوښودې شي نو د غوږونو د لارې نه د اِيمان تُخم دده زړه ته داخل شي ، او زړه يې د قرآن کريم په رڼا باندې مُنوّر شي .

اوس چې دې هر ماحول او هر ميدان ته ځي نو دې به کامياب وي ، ځکه د قرآن کريم نور او برکت به دده سره موجود وي چې ددې په وجه به دا د معاشرې يو بهترين انسان وي .

او که چيرته ده ته د ټولو نه اول د قرآني آيتونو ، بسم الله ، الحمدُلله وغيره په ځاى باندې فضول او بې فائدې خبرې يعنى د سپو او پيشوګانو نومونه (Cat ، dog وغيره) اُوخودې شي نو دده په زړه کې به کې به د اِيمان رڼا څنګه داخل شي ؟ دده په زړه کې به د قرآن کريم برکات څنګه داخل شي ؟ دده په زړه کې به د اِسلام سره مينه څنګه پيدا شي؟ دده په زړه کې به د آخرت فکر او د الله ﷻ د وړاندې د اُودريدو اِحساس څنګه پيدا شي ؟

خامخا به دده نه د مُعاشرې بَدترين انسان " غَل او ډاکو " جوړيږي ، چې په خلقو باندې به ظلمونه کوي ، او د دوى حَياء او عزت ته به نقصان رسوي .

لهذا مسلمان ته په کار دي چې د ټولو نه اول خپل بچي ته د قرآن کريم تعليم اُوښايي ، يا يې که په نورو تعليمونو او کارونو باندې مشغوله کوي نو بيا خپر دى .

د قرآن کريم د زده کړې د پاره د صحابه کرامو تکليفونه بَرداشت کول

په دې کې هيڅ شک و شُبه نشته چې نن صبا د اکثرو مسلمانانو په زړونو کې د قرآن کريم صحيح قدر و عظمت ، او ددې عظيم نِعمت كَمَا حَقَّهٗ قدَرداني نشته .

ځکه مونږ ددې نعمت په حاصلولو کې هيڅ تکليفونه نه دي برداشت کړي ، هيڅ قربانۍ مو ندي ورکړي . وجه داده چې الحمدُلله هر طرف ته اِسلامي مدارس موجود دي ، په دې کې شَب و روز د قرآن کريم زده کړه کيږي چې ددې په برکت باندې الله رب العزت دا لوى نِعمت مونږ ته په کور کې بغير د څه تکليف نه رانصيبه کړى .

که چيرته مونږ د صحابه کرامو په ژوند باندې نظر واچوو نو دا به راته معلومه شي چې هغوى د يو يو آيت په زده کولو کې څومره تکليفونه برداشت کړي ، د خپل مال و جان قُرباني

يې ورکړی ، د کافرانو وَهل او ظلمونه يې برداشت کړي ، داسې قرباني يې ورکړي چې د
هغې مثال په دُنيا کې نه پيدا کيږي .

دا خو د هغوی ددې تکليفونو او قربانيو نتيجه ده چې اوس الحمدُلله قرآن کريم د مونږ
سره تيار ليکلې شوی په کتابي شکل کې موجود دی .

صحابه کرامو به يو يو آيت ډير په تکليف او مُشقت زده کولو .

په بخاري شريف کې د يو صحابي واقعه ذکر ده کوم چې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم
په زمانه کې ماشوم وُ ، او د مديني منوّرې نه په ډيره لرې فاصله کې اُوسيده ، دې چونکه
مسلمان شوې وُ خو د لرې والي او څهٔ ذاتي مَجبوريو په وجه مديني منوّرې راتلل ورته
مشکل وو .

دې خپله واقعه بيانوي چې کله به يوه قافله د مديني منوّرې نه راغله نو زه به ورغلم ،
ورته به مې ووېل :

وروره ! تاسو د مديني منوّرې نه راغلي يئ ؟ آيا په تاسو کې چاته دقرآن کريم يو آيت
ياد دی ؟

نو چاته به يو آيت ياد وُ ، چاته به دوه ، او چاته به درې آيتونه ياد وو ، ما به د هغوی نه دا
آيتونه زده کړه . په همدې طريقې سره به ما د قافلې والهٔ نه يويو دوه دوه آيتونه زده کول
چې اوس الحمدُلله د ماسره د قرآن کريم يوه ډيره ذخيره موجود ده . (١)

فائده : ديته د قرآن کريم د زده کړې سره مينه وايي چې د قافلې والهٔ ته به يې مِنت او
زاری کولی او د هغوی نه يې يويو آيت زده کولو .

چونکه صحابه کرامو په ډيرو تکليفونو او مشقتونو سره دا قرآن کريم حاصل کړې وُ نو
ځکه يې ورته قدر و قيمت معلوم وُ . مونږ ته چونکه بغير د څهٔ تکليف نه په آسانه طريقې
سره دا دولت ملاوُ شوې دی نو ځکه يې راته پوره قدر وقيمت نه دې معلوم ، خو چې کله د
انسان سترګې پټې شي ، وفات شي او دې د قبر او قيامت دا سختې مَرحلې اُوويني نو ده

(١) اصلاحي خطبات لمولانا تقي عثماني ج٣ ص٥٣ .

ته به بيا د قرآن کريم قدر و عَظمت معلوم شي چې د هر يو آيت په عِوض کې انسان ته څومره نِعمتونه او انعامونه ملاويږي ؟

د قرآن کريم زده کړه ، دَرس و تدريس خالِصه د الله ﷻ د رَضا د پاره په کار دی

محترمو ! په آخر کې دا خبره په ذهن کې کينوئ : په شريعت کې چې د قرآن کريم د زده کونکي ، خُودونکي او تلاوت کوونکي څومره فضائل راغلي دا هغه وخت انسان ته حاصليږي چې کله دا کارونه خالِصه د الله ﷻ د رَضا د پاره وکړي .

او که چيرته په دې سره د الله ﷻ د رَضا نه علاوه څه بله دُنيوي فائده ، يا شُهرت ، يا رِکاري مقصود وي نو دا بيا ډير ضررناک دی ، ځکه په دې سره بيا دا انسان په هغه بَدنصيبه خلقو کې شمارل کيږي په کومو باندې به چې د قيامت په ورځ د ټولو نه مخکې جهنم ته د تللو فيصله کولې شي ، او پَرمَخ به جهنم ته غورځولې شي .

ددې په باره کې درته د مسلم شريف حديث بيانوم : رسول الله ﷺ فرمايي : (١)

د قيامت په ورځ د ټولو نه مخکې چې د کومو خلقو خلاف جهنم ته د تللو فيصله کولې شي په هغې کې به اولنی هغه کس وي چې (په ميدانِ جنګ کې) شهيد شوی وي .

---

(١) إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ رَجُلٌ اُسْتُشْهِدَ . فَأُتِيَ بِهِ . فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا . قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا ؟ قَالَ : قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتُشْهِدْتُ . قَالَ : كَذَبْتَ . وَلٰكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ : جَرِيءٌ . فَقَدْ قِيلَ . ثُمَّ أُمِرَ بِهِ . فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ .

وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ . وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ . فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ . فَعَرَفَهَا . قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا ؟ قَالَ : تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ . قَالَ : كَذَبْتَ . وَلٰكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ : عَالِمٌ . وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ : هُوَ قَارِئٌ . فَقَدْ قِيلَ . ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ .

وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللهُ عَلَيْهِ . وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ كُلِّهِ . فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ . فَعَرَفَهَا . قَالَ : فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا ؟ قَالَ : مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ . قَالَ : كَذَبْتَ . وَلٰكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ : هُوَ جَوَادٌ . فَقَدْ قِيلَ . ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ . ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ . صحيح مسلم بَابُ مَنْ قَاتَلَ لِلرِّيَاءِ وَالسُّمْعَةِ اسْتَحَقَّ النَّارَ رقم الحديث ١٩٠٥ ، ورواه احمد في مسنده ، والنسائي رقم الحديث ٣١٣٧ مَنْ قَاتَلَ لِيُقَالَ فلانٌ جَرِيءٌ ، كنز العمال رقم الحديث ٧٤٧١ .

دا شهید به د الله ﷻ د وړاندې راوستې شي ، الله تعالی به ده ته د هر هر نعمت اظهار اوفرمايي (چې ما تاته دا دا نعمتونه درکړي وو) ، هغه به هر نعمت اوپيژني (او ددې اقرار به اوکړي) . بيا به الله تعالی ورته وفرمايي :

فَمَا عَمِلْتَ فِيْهَا ؟ تا په دې نعمتونو کې څه څه کړي وو ؟ (او د کومو مقاصدو د پاره دې استعمال کړي وو ؟)

دې به ورته ووايي : (ما آخري عمل دا کړې وُ چې) ما ستاد رَضا د پاره جهاد وکړو تر دې پورې چې زه شهيد شوم (او خپل قيمتي روح مې ستا په لاره کې قُرباني کړو).
الله تعالی به ورته وفرمايي :

كَذَبْتَ ، وَلٰكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ : جَرِيْءٌ ، فَقَدْ قِيْلَ .

تا دروغ ووېل ، تا خو ددې د پاره جهاد کړې وُ چې تاته بَهادر ووېلې شي ، او دا تاته په دُنيا کې وېل شوي وو (لهذا ستا مقصد حاصل شوی) .

بيا به د الله ﷻ د طرفه ده په باره کې حکم وکړې شي ، دې به پَرمخې راښکلې شي او جهنم ته به اُوغورځولې شي .

دويم به هغه کس وي چې هغه عِلم حاصل کړې وي ، بيا يې بَل ته خودلې وي ، او قرآن کريم يې هم لوستلې وي . دې به هم د الله ﷻ د وړاندې پيش کړې شي ، الله تعالی به ده ته هم خپل ورکړي نعمتونه ورياد کړي ، دې به هم د هغې اِقرار وکړي ، بيا به ورنه پوښتنه وکړي :

فَمَا عَمِلْتَ فِيْهَا ؟ تا په دې نِعمتونو کې څه څه کارونه کړي وو ؟ (او څنګه دې استعمال کړي وو ؟)

دې به ورته ووايي :

تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ ، وَعَلَّمْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيْكَ الْقُرْآنَ .

ما عِلم حاصل کړې وُ ، بيا مې نورو ته اُوخوده ، او خالِصه ستا د رَضا د پاره مې قرآن مجيد لوستلې (او حاصل کړې) وُ .

الله تعالی به ورته وفرمايي :

كَذَبْتَ، وَلٰكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ: عَالِمٌ، وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ: هُوَ قَارِئٌ، فَقَدْ قِيْلَ.

تا دروغ وویل، تا خو علم ددې د پاره زده کړې ؤ چې خلق درته عالِم ووايي، او قرآن کريم دې ددې د پاره لوستلې (او حاصل کړې) ؤ چې خلق درته قاري ووايي، او دا تاته (په دُنيا کې) ويل شوي (لهذا ستا مقصد حاصل شوی).

بيا به د الله ﷻ د طرفه دده په باره کې هم حکم اوشي، دې به هم پَرمخې رابنکلې جهنم ته اوغورځولې شي.

دريم به هغه کس وي چې په هغه باندې الله ﷻ په دُنيا کې فراخي راوستې وه، او هر قسم مال يې ورکړې ؤ، دې به هم د الله ﷻ د وړاندې راوستې شي، الله ﷻ به ده ته هم خپل نِعمتونه ورياد کړي (چې ما تاته دا دا نِعمتونه درکړي وو)، دې به د ټولو اِقرار وکړي، بيا به الله ﷻ ورته وفرمايي:

فَمَا عَمِلْتَ فِيْهَا؟ تا په دې نِعمتونو کې څه کړي وو؟ (او څنګه دې استعمال کړي وو؟)

دې به ورته ووايي:

مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيْلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيْهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيْهَا لَكَ.

اې الله! په کومو ځايونو کې چې مال خرچ کول تاته خوښ وو په هغه ټولو ځايونو کې ما خپل مال صرف ستا د رضا د پاره خرچ کړې ؤ.

الله تعالی به ورته وفرمايي:

كَذَبْتَ، وَلٰكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ: هُوَ جَوَادٌ، فَقَدْ قِيْلَ.

تا دروغ وويل، دا کارونه خو تا ددې د پاره کړي وو چې خلق درته سخي ووايي، او دا (په دُنيا کې) تاته ويل شوي (لهذا ستا مقصد هم حاصل شوی).

بيا به دده په باره کې حکم اوشي، او دې به هم پَرمخې رابنکلې شي، او جهنم ته به اوغورځولې شي.

فائده: په دې حديث کې د درې (٣) اَعمالو ذکر اُوشو:

١. په جهاد کې شهيد کيدل.

۲. د عِلم زده کړه، بيا بل ته خودل، او د قرآن کريم په لوستلو او حاصلولو کې مشغوله کېدل.

۳. د خېر په کارونو کې خپل مال خرچ کول.

اوس که چېرته دا کارونه خالصه د الله ﷻ د رَضا د پاره وي نو بې د شک و شبهې نه دا د جنت حاصلولو بهترين ذرائع دي، ليکن که چيرته په دې کې د الله ﷻ رَضا نه وي، بلکه رِياء کاري، شُهرت، يا څه دُنيوي فائده مقصود وي نو بيا ددې داسې سخته سزا ده چې د قيامت په ورځ به د نورو ګناهګارانو نه مخکې د دوی د پاره د جهنم د تللو فيصله کولې شي، او پړمخې به جهنم ته غورځولې شي. اَللّٰهُمَّ احْفِظْنَا.

ددې حديث د وجې علماء کرامو ليکلي چې په نيکو کارونو کې د اِخلاص او د الله ﷻ د رَضا نيت کول واجب دي، الله تعالى فرمايي:

﴿وَمَا أُمِرُوْا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ﴾. (۱)

ترجمه: او دوی ته خو صرف حکم ددې شوی ؤ چې دوی دې د الله عبادت کوي، خالِص کوونکي د هغه د پاره بندګي (يعنی دين دې هم خالِص د هغه مَني، او په اِخلاص دې عبادت کوي).

همدغه رنګې ددې پاس حديث په رڼا کې د رِياء حُرمت او ددې سخته سزا هم معلومه شوه. (۲)

---

(۱) البينة آيت ٥.

(۲) قوله صلى الله عليه وسلم في الغازي والعالم والجواد وعقابهم على فعلهم ذلك لغير الله وإدخالهم النار دليلٌ على تغليظ تحريم الرياء وشدة عقوبته وعلى الحث على وجوب الإخلاص في الأعمال كما قال الله تعالى {وما أمروا إلا ليعبدوا الله مخلصين له الدين} . وفيه أن العمومات الواردة في فضل الجهاد إنما هي لمن أراد الله تعالى بذلك مخلصاً . وكذلك الثناء على العلماء وعلى المنفقين في وجوه الخيرات كله محمول على من فعل ذلك لله تعالى مخلصاً . شرح محمد فؤاد عبد الباقي على صحيح مسلم.

دُعا

الله تعالی مونږ ته توفيق راکړي چې په خپلو بچو باندې د قرآن کريم حفظ وکړو ، پَروردِگار دې مونږ ته په اِخلاص او صحيح طريقې سره د قرآن کريم د زده کولو ، ددې د تلاوت کولو ، په دې باندې د پوهيدلو او په دې باندې د عمل کولو توفيق راکړي .

او ربِ کريم دې مونږ ټول د قرآن کريم په زده کړه کې د رِياء کارۍ او شُهرت نه اُوساتي .

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

نوټ : د قرآن کريم د مختلفو موضوعاتو متعلق ضروري فِقهي مسائل ددې کتاب په آخر کې د صفحه ۲۷۲ نه تر صفحه ۳۳۴ پورې تقريبًا اُووه اَويا (۷۷) مسائل ذکر دي، د هغې نه د ځان د پاره اِنتخاب وکړئ ، او د وخت او موقع مناسب يې بيان کړئ .

ابوالشمس عفي عنه

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ وَإِنْ كُنْتُمْ فِيْ رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَأْتُوْا بِسُوْرَةٍ مِّنْ مِّثْلِهٖ وَادْعُوْا شُهَدَاءَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللهِ إِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴾ .البقرة آیت ۲۳ .

د قرآن کریم اِعجاز

تالِیف

اَبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د قرآن كريم اعجاز

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَحْدَهُ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنْ لَّا نَبِيَّ بَعْدَهُ ، وَلَا رَسُوْلَ بَعْدَهُ ، وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّيْنَ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ ، وَعَلٰى مَنْ تَبِعَهُ وَتَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ ،

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ . قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ وَإِنْ كُنْتُمْ فِيْ رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَأْتُوْا بِسُوْرَةٍ مِّنْ مِّثْلِهٖ وَادْعُوْا شُهَدَاءَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴾ . (١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ : ... فَضْلُ كَلَامِ اللّٰهِ عَلٰى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفَضْلِ اللّٰهِ عَلٰى خَلْقِهٖ . (٢)

صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْمُ .

محترمو مسلمانانو ورونو ! غوارم چې نن ستاسو د وړاندې د قرآن كريم اِعجاز بيان كړم ، خو د ټولو نه مخكې د مُعجزې تعريف اُوپيژنئ ، چې مُعجزه چاته وايي ؟

د مُعجزې تعريف

شيخ عبدالحق مُحدث دهلوي رحمه الله د مُعجزې لغوي معنىٰ په باره كې فرمايي :

چې معجزه د اِعجاز نه اخيستل شوى ، دا صيغه د اسمِ فاعل ده ، لغوي معنى يې ده: عاجز كوونكې انسان لره (په اُردو كې يې معنى ده : عاجز كرنے والي بات . عاجز كرنے واله عمل) . (٣)

(١) البقرة آيت ٢٣ .

(٢) رواه الترمذي رقم الحديث ٢٩٢٦ باب ٢٥ قبل كتاب القراءات ، والدارمي ، والبيهقي في شعب الايمان ، الابانة الكبرى لابن بطة ج٥ ص٢٢٣ رقم الحديث ١ ، ٢ ، كنزالعمال رقم الحديث ٢٣٣٢ ، ٢٣٥٣ .

(٣) مظاهر حق شرح مشكوة ج٩ باب في المعجزات.

او معجزې ته هم مُعجزه ځکه وايي چې ددې د کولو نه هم انسان عاجزه وي. (١)

او په اِصطلاح کې د مُعجزې تعريف دادی:

أَمْرٌ خَارِقٌ لِلْعَادَةِ يُظْهِرُهُ اللهُ عَلَى يَدِ نَبِيٍّ تَأْيِيدًا لِنُبُوَّتِهِ وَمَا يعجز الْبَشَر أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِهِ. (٢)

معجزه هغه څيز دی چې خَارِقُ العادة وي (يعنى د عادت خلاف وي)، دا الله ﷻ د نبي په لاس باندې ظاهروي، او نور انسانان ددې په شان کار کولو نه عاجزه وي.

يعنى الله ﷻ چې د خپل پيغمبر په لاس باندې کوم خَارِقُ العادة کارونه او نخې ظاهر کړي چې په دې سره دده د پيغمبرۍ حقانيت او رينښتيا والې ظاهر شي، او د مقابَلې اِعلان باوجود نور انسانان ددې د کولو نه عاجزه وي نو دېته مُعجزه وايي. (٣)

د خَارِقُ العَادَة کارونو اَقسام

په دې خبره ځان پوهه کول ضروري دي چې هر خَارِقُ العادة کار ته مُعجزه نشي ويلی،

---

(١) وَسُمِّيَتِ الْمُعْجِزَةُ كَذٰلِكَ لِعَجْزِ الْخَلْقِ عَنْ مُعَارَضَتِهَا وَالْإِتْيَانِ بِمِثْلِهَا. نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم ج١ ص ٥٢٠ معجزات ودلائل نبوّة خاتم الأنبياء والمرسلين صلّى الله عليه وسلّم.

(٢) المعجم الوسيط ج٢ ص ٥٨٥ باب العين ، معجم اللغة العربية المعاصرة ج٢ ص ١٤٦٠ ع ج ز.

د معجزې نور تعريفونه: د معجزې دويم تعريف: المعجزة: أمر خارق للعادة، داعٍ إلى الخير والسعادة، مقرون بدعوى النبوة، قصد به إظهار صدق مَن ادّعى أنّه رسول من الله. التعريفات ج١ ص ٢١٩ باب الميم.

د معجزې دريم تعريف: المعجزة: أمرٌ نادر الحدوث يعجز الإنسانُ العاديّ عن الإتيان بمثله. معجم اللغة العربية المعاصرة ج٢ ص ١٤٦٠ ع ج ز.

د معجزې څلورم تعريف: المعجزة: أمر خارق للعادة، يَعجزُ البَشَرَ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِهِ.

ومعجزة النبي صلى الله عليه وسلم ما أعجز به الخصمُ عند التَّحدِّي. القاموس الوحيد ١/ ٥١٦.

إعجاز القرآن: عدم القدرة على محاكاته وامتناع الإتيان بمثله. معجم اللغة العربية المعاصرة ج٢ ص ١٤٥٩ ع ج ز.

(٣) وَالْفَرْقُ بَيْنَ الْمُعْجِزَةِ وَغَيْرِهَا مِنَ الدَّلَالَةِ وَالْعَلَامَةِ أَنَّ الْمُعْجِزَةَ يُشْتَرَطُ فِيهَا التَّحَدِّي وَأَنْ يَكُونَ الْمُتَحَدَّى بِهِ مِمَّا يَعْجِزُ عَنْهُ الْبَشَرُ فِي الْعَادَةِ الْمُسْتَمِرَّةِ. أَمَّا الدَّلَائِلُ وَالْعَلَامَاتُ فَتَقَعُ دَالَّةً عَلَى صِدْقِ الْأَنْبِيَاءِ وَالرُّسُلِ مِنْ غَيْرِ سَبْقِ تَحَدٍّ. نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم ج١ ص ٥٢٠ معجزات ودلائل نبوّة خاتم الأنبياء والمرسلين صلّى الله عليه وسلّم.

بلکه د خَارِقُ الْعَادَة کارونو (يعنی کوم چې د عام نظام او عام عادَت خلاف وي) مختلف قِسمونه دي، د هر يو ځانله ځانله نوم او ځانله حيثيت دی:

۱. که دا خَارِقُ الْعَادَة کار د نبي او رسول د لاس نه د نبوت دعوی کولو نه روستو ظاهر شي نو ديته مُعجزه وايي.

۲. که دا د نبوّت د ظهور نه مخکې د پيغمبر په لاس ظاهر شي نو ديته " اِرْهَاص " وايي، جَمع يې " اِرهاصات " راځي.(۱)

۳. کوم خَارِقُ الْعَادَة کار چې د اَولياء الله په لاس باندې ظاهر شي نو ديته " کرامت " وايي. (۲)

۴. او کوم چې د عامو مسلمانانو په لاس ظاهر شي نو ديته " معونت " وايي. (۳)

۵. او کوم چې د کافرانو او فاسقانو په لاس ظاهر شي نو ديته " اِستِدراج " وايي.(۴)

په دې مذکوره اَقسامو کې صِرف اول قِسم ته مُعجزه ويلې شي، دې نورو ته مُعجزه نشي ويلی، ځکه د مُعجزې د پاره دا ضروري ده چې دا به خَارِقُ الْعَادَة وي، او د نبوّت د دعوې سره به وي. (۵)

---

(۱) الإرهاص: إحداث أمر خارق للعادة دال على بعثة نبي قبل بعثته.

د اِرهاص دويم تعريف: الإرهاص: هو ما يصدر من النبي صلى الله عليه وسلم قبل النبوة من أمر خارق للعادة. وقيل: إنها من قبيل الكرامات؛ فإن الأنبياء قبل النبوة لا يقصرون عن درجة الأولياء. التعريفات ج١ ص ١٦ باب الألف.

(۲) الكرامة: هي ظهور أمر خارق للعادة من قِبَل شخص غير مقارن لدعوى النبوة. فما لا يكون مقرونًا بالإيمان والعمل الصالح يكون إستدراجًا. وما يكون مقرونًا بدعوى النبوة يكون معجزة. التعريفات ج١ ص ١٨٤ باب الكاف.

(۳) المعونة: ما يظهر من قِبَل العوام تخليصًا لهم عن المحن والبلايا. التعريفات ج١ ص ٢١٩ باب الميم.

(۴) الاستدراج: هو أن يرفعه الشيطان درجة إلى مكان عالٍ، ثم يسقط من ذلك المكان حتى يهلك هلاكًا. التعريفات ج١ ص ١٩ باب الألف.

(۵) مظاهر حق ج٩ بابٌ في المعجزات.

نوټ : سِحر او جادو ته خَارِقُ العَادَة نشي ويلی ، ځکه دا د ظاهري أسبابو تابع دي ، او کوم شی چې د ظاهري أسبابو په ذريعه موجود شي نو هغې ته خَارِقُ العَادَة نشي ويلی .

بل دا چې کوم کس په دې أسبابو (سِحر) کې مهارت پيدا کړي نو هغه د بل ساحِر سِحر ظاهرولې شي ، او د دې مقابَله کولې شي . (١)

زمونږ أستاذِ محترم شيخ الحديث حضرت مولانا حسن جاني مدني شهيد رحمه الله به د عوامو خلقو د پوهې د پاره فرمايل چې :

مُعجزه هغې ته وايي چې هغه د خدای کار وي او د انسان د وَس نه بهَر وي .

تشريح : که مونږ اوګورو نو په دُنيا کې دوه قِسمه شيان دي : يو قِسم هغه چې انسانانو جوړ کړي دي . يعنی د انسان کسَب ته په کې دَخل وي (اګر چې د اَهلُ السنّة والجماعة دا عقيده ده چې " خالِق د ټولو اَفعالو او شيانو الله ﷻ دی " خو په انساني مصنوعاتو کې کاسِب بنده دی) .

دويم قِسم هغه شيان دي چې الله ﷻ جوړ کړي دي ، او د اِنسان کسَب ته په کې هيڅ دَخل نه وي ، لکه دا نمر ، سپوږمۍ ، ستوري ، غرونه ، دريابونه ، انسانان ، حيوانات وغيره پيدا کول . چې انسان د دې په شان شيان نشي پيدا کولی ، او د دې مقابَله هيڅوک نشي کولی .

نو د دې دويم قِسم ته مُعجزه وايي . د غه شان د قرآن کريم مقابَله هم هيڅوک نشي کولی . (٢)

الله ﷻ هر پيغمبر ته د هغه وخت مناسب مُعجزه ورکړی

هر پيغمبر ته الله ﷻ د هغه وخت مناسب معجزې ورکړې وی چې د هغه قوم او زمانې د حالت سره مناسبې وی ، مثلا : د حضرت موسٰی عليه السلام په زمانه کې د سِحر ډيره چَرچَه وه ، د ساحِرانو به ډير قدر و عِزت کيده ، نو الله ﷻ حضرت موسٰی عليه السلام ته داسې معجزې ورکړی چې ساحِران يې حيران کړه ، او هيچا د دې مقابله نشوه کولی .

---

(١) مظاهر حق ج٩ بابٌ فی المعجزات .

(٢) خطبات حضرت شيخ ص ٩٥ ، اصول القرآن لمولانا حسن جان مدني شهيد رحمه الله .

چې كله به يې اَمسا په زمكه واچوله نو د هغې نه به غټه اژدها جوړه شوه ، او چې راوا به يې خيسته نو واپس به اَمسا وه . او كله به يې چې لاس په ترَخ (بَغَل) كې دننه كړو او بيا به يې رااوويسته نو سپينه رڼا به يې كوله او پرقيدو به .

د حضرت عيسىٰ عليه السلام په زمانه كې د طبيبانو ډيره چرچه وه ، هر طرف ته د طبيبانو قدر او زور ؤ ، نو الله ﷻ حضرت عيسىٰ عليه السلام ته داسې مُعجزه وركړه چې ټول طبيبان ورته حيران وو ، او هيچا يې مقابَله او نكړې شوه .

حضرت عيسىٰ عليه السلام به د الله ﷻ په حكم مړي ژوندي كول (په ټول عُمر كې يې څلور مړي ژوندي كړي وو) ، او كله به يې چې په ړوند يا بركي مرَض واله باندې لاس راښكوده نو د الله ﷻ په حكم به روغ شو .

طبيبانو ددې مقابَله نشوه كولى ، ځكه طبيب خو مړې نشي را ژوندي كولى .

د نبي كريم صلى الله عليه وسلم په زمانه كې د شِعرو شاعرۍ او فصاحت و بلاغت ډيره چَرچه وه ، هر طرف ته فصيح و بليغ ، او د عربۍ ژبې ماهِره شاعِران موجود وو . الله ﷻ نبي كريم صلى الله عليه وسلم ته داسې مُعجزه " قرآن مجيد " وركړه چې ټول شاعران ، فصيحان او بليغان ددې د مقابلې كولو نه عاجزه شو . (١)

---

(١) أعطى الله عز وجل كل نبيّ من الأنبياء عليهم السلام معجزة خاصة به لم يعطها بعينها غيره تحدّى بها قومه، وكانت معجزة كل نبيّ تقع مناسبة لحال قومه وأهل زمانه.

فلمّا كان الغالب على زمان موسى عليه السلام السحر وتعظيم السحرة ، بعثه الله بمعجزة بهرت الأبصار، وحيّرت كل سحّار. فلمّا استيقنوا أنها من عند العزيز الجبّار انقادوا للإسلام وصاروا من عباد الله الأبرار .

وأمّا عيسى عليه السلام فبعث في زمن الأطبّاء وأصحاب علم الطبيعة، فجاءهم من الآيات بما لا سبيل لأحد إليه إلا أن يكون مؤيّدا من الذي شرع الشريعة ، فمن أين للطبيب قدرة على إحياء الجماد ، وبعث من هو في قبره رهين إلى يوم التناد ، أو على مداواة الأكمه والأبرص .

وكذلك نبيّنا صلى الله عليه وسلم، بعث في زمان الفصحاء والبلغاء وتجاريد الشعراء ، فأتاهم بكتاب من عند الله عز وجل، فاتّهمه أكثرهم أنه اختلقه وافتراه من عنده فتحدّاهم ودعاهم أن يعارضوه ويأتوا بمثله وليستعينوا بمن شاءوا فعجزوا عن ذلك . نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم ج١ ص ٥٢١ المعجزة الكبرى .

د نبي ﷺ په ټولو مُعجزو کې قرآن کريم غټه ، واضحه ، او تر قيامته پورې دائمي معجزه ده

زمونږ خوږ پيغمبر ، سردارِ دوجهان محمّدُ رَسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته الله ﷻ ډيرې مُعجزې ورکړې وی.

علامه جلال الدين سيوطي رحمه الله په خَصَائِصُ الكُبرىٰ کې د نبي ﷺ زر (١٠٠٠) معجزې راجَمع کړي.

اِمام بيهقي رحمه الله په دَلَائِلُ النُّبُوَّة کې د نبي عليه السلام دولس سوه (١٢٠٠) مُعجزې ذکر کړي.

علامه قسطلاني رحمه الله په المواهب اللدنيه کې درې زره (٣٠٠٠) معجزې ذکر کړي بلکه علماء ليکي چې د نبي عليه السلام مُعجزې د درې زرو (٣٠٠٠) نه هم زياتې دي.
خو په دې ټولو مُعجزو کې لويه ، ښکاره او تر قيامته پورې باقي پاتې کيدونکې مُعجزه قرآن کريم دی ، ځکه د قرآن کريم اِعجاز په مختلفو طريقو او وجوهاتو سره ثابِت دی.
د قرآن کريم نه علاوه د نبي عليه السلام نورې معجزې داسې وی چې د هاغه وخت سره خاص وی ، او خلقو ليدلې هم وی ، خو قرآن کريم هاغه وخت هم معجزه وه ، او تر قيامته پورې دائمي معجزه ده.

قرآن کريم د حضرت عيسیٰ د مُعجزې نه واضحه مُعجزه ده

مُتکلِمينو علماؤ ليکلي دي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته څومره معجزې ورکړې شوې وی په دې ټولو کې قرآن کريم غټه مُعجزه ده ، دا حضرت عيسیٰ عليه السلام ته د ورکړې شوې معجزې (يعنی د مړي ژوندي کولو معجزې) نه هم واضحه او ښکاره ده ځکه حضرت عيسیٰ عليه السلام ته چې د مړي ژوندي کولو مُعجزه ورکړې شوې وه نو ده په قوم کې په هيچا کې نه خو ددې د مقابَلې طاقت ؤ ، او نه يې ددې د مقابَلې خواهش ؤ.
او نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته چې د قرآن کريم دامعجزه ورکړې شوې وه نو په هاغه وخت کې په عربو کې ډير فصيح و بليغ شاعران موجود وو ، د عربی ژبې داسې اَديبان

او ماهرين موجود وو چې فِي الْبَدِيْهِ به يې د فصاحت او بلاغت نه ډک تقريرونه کول، او دوی ددې فصاحت او بلاغت دعوې هم کولې. خو بيا هم هيچا ددې مقابله ونکړې شوه، او ټول په دې اقرار کولو مجبور شو چې دا د انسانانو کلام نه دی، بلکه دا د الله ﷻ کلام دی. (١)

قرآن کريم د الله تعالی کلام دی

قرآن کريم د الله تعالی کلام دی. ځکه کلام دېته ويلې شي چې " مَا يُتَكَلَّمُ بِهِ " په کوم باندې چې تَكَلُّمُ کولې شي.

په قرآن کريم باندې هم د اول نه تر آخره پورې الله رب العزت تَكَلُّمْ کړی (كَمَا يَلِيْقُ بِشَانِهِ)، حضرت جبريل عليه السلام دا آوريدلی، او بيا حضرت جبرائيل عليه السلام نبي کريم صلی الله عليه وسلم ته آورولی.

الله رب العزت فرمايي:

﴿ تِلْكَ اٰيٰتُ اللهِ نَتْلُوْهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ﴾. (٢)

ترجمه: دا د الله ﷻ آيتونه دي چې مونږ يې تاته په حقه تلاوت کوو.

پس معلومه شوه چې صرف قرآن مجيد حقيقتًا د الله تعالی کلام دی، او ددې سره سره دا د الله ﷻ کتاب هم دی، ځکه دا په لوحِ محفوظ کې ليکلې شوې هم دی.

نو قرآن مجيد كِتَابُ الله هم دی، او حقيقتًا كَلَامُ الله هم دی.

د قرآن کريم نه علاوه نور آسماني کتابونه (لکه تورات، انجيل، زبور وغيره) د الله ﷻ کتابونه دي خو حقيقتًا د الله ﷻ کلام نه دی، ځکه په دې نورو باندې تَكَلُّمْ نه دې شوی.

---

(١) منازل العرفان في علوم القرآن از مولانا محمد مالک کاندهلوي رحمه الله.

(٢) البقرة آيت ٢٥٢. / بل ځای الله ﷻ فرمايي: نَتْلُوْا عَلَيْكَ مِنْ نَّبَاِ مُوْسٰى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ. القصص آيت ٣.

تَورات خو په اَلواحو (تختیو) باندې تیار لیکلې شوې حضرت موسی علیه السلام ته ورکړې شوی، نو دا کِتابُ الله دی خو حقیقتًا کلامُ الله نه دی.

او اِنجیل خو الله ﷻ حضرت عیسیٰ علیه السلام ته تیار لیکلې شوې هم نه دی ورکړی، بلکه الله ﷻ د حضرت عیسیٰ علیه السلام په زړه باندې ددې اِلقاء کړې وه. لهذا اِنجیل ته مونږ مضمونِ خُداوَندي ویلې شو خو حقیقتًا کلامِ خُداوَندي ورته نشو ویلی.

اګر چې مَجازًا توراة او اِنجیل ته هم کلامُ الله ویلې شي خو حقیقتًا ورته نشي ویلی، بلکه حقیقتًا صِرف قرآن مجید ته کلامُ الله او کتابُ الله دواړه ویلې شي. (۱)

قرآن کریم د ژوند تیرولو قانون هم دی، او مُعجزه هم ده

محترمو مسلمانانو! د قرآن کریم نه علاوه چې مخکیني څومره آسماني کتابونه نازل شوي که هغه توراة اِنجیل زبور وو او یا نورې صحیفې وی دا ټول به صرف د ژوند تیرولو د پاره دَستورُ العمل، نَقشه او قانون ؤ، مګر د هاغه وخت پیغمبر د پاره به مُعجزه نه وه، بلکه مُعجزه به یې جدا وه.

مثلاً الله ﷻ حضرت موسیٰ علیه السلام ته توراة ورکړې ؤ، توراة د ژوند تیرولو قانون ؤ خو دا یې مُعجزه نه وه، بلکه معجزه یې دا وه چې اَمسا به یې په زمکه واچوله نو د هغې نه به لویه اَژدها جوړه شوه، چې لاس به یې په ترَخ کې نَنویست او بیا به یې را اُوویست نو هغې به سپینه رَڼا کوله او پړقیدو به.

حضرت عیسی علیه السلام ته الله ﷻ اِنجیل ورکړې ؤ، اِنجیل د ژوند تیرولو قانون ؤ خو مُعجزه یې نه وه، ځکه معجزه یې دا وه چې د الله ﷻ په حکم به یې مړي ژوندي کول، او چې په ړوند یا برګي مرض واله کس باندې به یې لاس رابنکود نو هغه به د الله ﷻ په حکم روغ شو.

(۱) خطباتِ حکیم الاسلام ج۱ ص ۲۱۱، وص ۲۴۱ مع الاختصار ط. مکتبه عمر فاروق.

حضرت داؤد علیه السلام ته الله ﷻ زبور ورکړې ؤ ، زبور د ژوند تیرولو د پاره دستورُ العمل ؤ خو دا یې مُعجزه نه وه ، بلکه معجزه یې داوه چې کله به یې ذکر کولو نو مرغانو ، اونو او غرونو به هم ورسره ذِکر کولو ، اُوسپنه به یې په لاس کې نرمه شوه چې د هغې نه به یې زغرې جوړولې .

همدغه رنګې حال د نورو صحیفو هم دی ، چې دا ټولې صحیفې به د ژوند تیرولو نقشه وه خو د هاغه پیغمبر معجزه به نه وه .

لیکن قرآن کریم داسې بهترین کتاب دی چې دا د ژوند تیرولو د پاره دستورُ العمل هم دی ، د عقیدو اَعمالو او اَخلاقو بیان هم دی ، قانون هم دی ، او ورسره ورسره د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د پاره غټه مُعجزه هم ده . (١)

قرآن کریم په هر اِعتبار سره مُعجز کتاب دی

په دې کې هیڅ شک و شُبه نشته چې قرآن کریم مُعجز کتاب دی ، او په دې کې د اِعجاز مختلف وجوه دي ، دا په هر اِعتبار سره مُعجز کلام دی .

په کتاب " نضرة النّعیم في مکارم اخلاق الرسول الکریم ﷺ " اول جلد کې پنځه څلويښت (٤٥) وُجوه د اِعجاز ذکر شوي . (٢)

ددې نه علاوه علماء کرامو نور هم ذکر کړي .

(زمونږ اُستاذ محترم شیخ الحدیث حضرت مولانا حسن جان مدني شهید رحمه الله چې په کال کې مونږ ته د قرآن کریم کوم اصول ذکر کړي وو په هغې کې هم هغوی مونږ ته د اِعجازُ القرآن په بحث کې مختلف وجوه ذکر کړي وو) .

یو څو مشهور وجوه د اِعجاز دادي (اګر چې دا هر یو ځان له مُستقله موضوع ده خو زه به یې درته صرف نومونه واخلم) :

١ . اِعجاز د قرآن په اِعتبار د فصاحت او بلاغت سره .

٢ . اِعجاز د قرآن په اِعتبار د حفظ سره . یعنی اِعجازِ حِفظي .

(١) از افادات شیخ الحدیث حضرت مولانا حسن جان مدني شهید رحمه الله .

(٢) نضرة النّعیم في مکارم اخلاق الرسول الکریم ﷺ ج١ ص ٥٢٢ .

۴. اِعجاز په اِعتبار د عِلم سره . يعنی اِعجازِ عِلمي .

۵. اِعجاز په اِعتبار د اِخْبَار عَنِ الغَيْب سره .

٦. اِعجاز په اِعتبار د اِنكشافاتو حديده وُ سره . يعنی اِعجازِ اِنكشافي ، يا كشفي .

۷. اِعجازِ تأثيري .

۸. اِعجازِ قانوني .

د قرآن کريم د عُلومو ، مسائلو او تفاسيرو څه اِنتهاء نشته

محترمو ! قرآن کريم داسې عظيم کتاب دی چې ددې د علومو ، مسائلو ، عجائبو او تفاسيرو څه اِنتهاء نشته . ځکه تر اوسه پورې بې شماره تَرجَمې او تفاسير په مختلفو ژبو کې ليکل شوي ، او نور هم ليکلې کيږي .

خو تر اوسه پورې هيڅ عالِم هم دا دعویٰ نه ده کړې چې ګنې ما د قرآن کريم ټول مسائِل ، رُموز ، او عُلوم راجَمع کړي . اګر چې دوی په سوُونو او زرونو جِلدونو کې تفسيرونه ليکلي .

صِرف په اُردو ژبه کې د قرآن کريم پنځه زره (۵۰۰۰) تفاسير او ترجَمې ليکل شوي ، په عربۍ کې يې څه اِنتهاء نشته . ددې يو څو نمونې ستاسو د وړاندې ذکر کوم :

۱. امامِ طحاوي رحمه الله د قرآن کريم تفسير په سل (۱۰۰) جِلده کې ليکلی کوم چې د تاتار او هلاکو خان په فِتنه کې ضائع شوی .

۲. امامِ غزالي رحمه الله د قرآن کريم تفسير په پنځه سوه (۵۰۰) جِلدونو کې ليکلی ، د هغې نوم دی " ياقوتُ التَّاويل فِي اَسرار التنزيل " .

۳. شيخ محمد بن عربي رحمه الله د قرآن کريم تفسير په زرو (۱۰۰۰) جلدونو کې ليکلي دی ، د تفسير نوم يې دی " حدائق ذات بهجة " .

صرفِ د بسم الله الرحمن الرحيم په تشريح کې يې پنځه (۵) غټ جِلدونه ليکلي .

او د الحمدُ لله نه تر ولاالضالين پورې ددې په تشريح کې يې شل (٢٠) جلدونه ليکلي. د کَشفُ الظُّنُوْن واله ذکر کړي چې په دې تفسير کې پنځه ويشت زره (٢٥٠٠٠) صفحې صرف د سورة فاتحې په تشريح کې ليکل شوي.

۴ . همدغه رنګې يو بل عالِم دی "شيخ محمد بن ابراهيم" ، ده هم د قرآن کريم تفسير په زرو (١٠٠٠) جلدونو کې ليکلی ، د تفسير نوم يې دی "اَلاِستِغناء" .

۵ . يو بل عالِم تېر شوی " شيخ محمد بن عبدالوهاب " (دا دا مشهور محمد بن عبدالوهاب نه دی ، بلکه بل عالِم دی) ، ده د قرآن کريم ترجمه او تشريح په دوه لکه (٢٠٠٠٠٠) شعرونو کې ذکر کړی.

همدغه رنګې د قرآن کريم د علومو هم څه انتهاء نشته ، شيخ محمد بن عربي رحمه الله وايي چې په قرآن کريم کې اَويا زره (٧٠٠٠٠) علوم دي ، بلکه علماء ليکي چې ددې نه هم په کې زيات دي.

همدا رنګې د قرآن کريم نه د رااوښکل شوو فقهي مسائلو هم څه انتهاء نشته . صرف امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله د قرآن کريم نه دولس لکه او اَويا زره (١٢٧٠٠٠٠) مسائل معلوم کړي . (١) دا مسائل د احاديثو په رڼا کې ، او دصحابه کرامو او تابعينو د کلام په رڼا کې معلوم شوي . څکه امام شافعي رحمه الله فرمايي :

جَمِيْعُ مَاتَقُوْلُهُ الأَئِمَّةُ شَرْحٌ لِلسُّنَّةِ . وَجَمِيْعُ مَافِي السُّنَّةِ شَرْحٌ لِلْقُرْآنِ.

أئمه کرامو (صحابهٔ ، تابعينو او سلفو) چې څه ويلي دي دا د احاديثو شرحه ده ، او په احاديثو مبارکهٔ کې چې څه دي دا د قرآن کريم شرحه ده .

انسان حېران پاتې شي چې قرآن کريم داسې جامِع کتاب دی چې تر اوسه پورې چا ددې علومو ، مسائلو ، عجائبو ، مطالبو او لطائفو احاطه نه ده کړې . چې دا هم د قرآن کريم لويه مُعجزه ده . (٢)

---

(١) کوم چې د امام محمد رحمه الله په شپږو کتابونو کې ذکر دي ، مبسوط ، زيادات ، جامع صغير ، جامع کبير ، سير صغير ، سير کبير .

(٢) اصول القرآن لشيخ الحديث حضرت مولانا حسن جان مدني شهيد رحمه الله .

د قرآن کريم د حفاظت ذمه واري الله ﷻ په خپله اخيستې

محترمو مسلمانانو ! په دُنيا کې چې د انسانانو د هدايت او راهنمايي د پاره څومره آسماني کتابونه يا صحيفې نازلې شوي د هغې ټولو د حفاظت ذِمه واري الله ﷻ په خپله ذِمه نه ده اخيستې ، بلکه د هماغه وخت په اَهلِ کتابو باندې يې اَچولې وه .

الله رب العزت فرمايي : ﴿ ... بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِن كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ ... ﴾ . (١)

ترجمه : ... په دې وجه چې دوی (يعنی يهود ، د دوی بزرگان او علماء) د الله ﷻ د کتاب (توراة او اِنجيل) محافظ مقرر کړې شوي وو ، او دوی په خپله په دې (خبره) باندې گواهان شوي هم وو .

مگر صرف قرآن کريم د الله تعالی داسې عظيم کتاب دی چې ددې د حفاظت ذِمه واري الله رب العزت په خپله اخيستی ده . پروَردِگارِ عالم فرمايي :

﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾ . (٢)

ترجمه : بيشکه همدا مونږ قرآن کريم نازل کړی ، او بيشکه همدا مونږ ددې حفاظت کوونکي يو . (٣)

وجه داده چې مخکيني کتابونه چونکه دائمي نه وو بلکه د يو خاص وخت د پاره وو نو ځکه د حفاظت ذِمه واري يې هم الله ﷻ نه وه اخيستی ، او قرآن کريم خو د الله ﷻ داسې آخري کتاب دی چې د قيامته پورې انسانانو د پاره هدايت او د ژوند تېرولو قانون دی نو ځکه الله ﷻ ددې د حفاظت ذمه واري هم پخپله واخيسته .

---

(١) سورة المائدة آيت ٤٤ .

(٢) الحجر آيت ٩ .

(٣) علامه قرطبي رحمه الله د آيت ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾ په تشريح کې د امام قتادة رحمه الله قول رانقل کړی : قَالَ قَتَادَةُ وَثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ: حَفِظَهُ اللَّهُ مِنْ أَنْ تَزِيدَ فِيهِ الشَّيَاطِينُ بَاطِلًا أَوْ تَنْقُصَ مِنْهُ حَقًّا. فَتَوَلَّى سُبْحَانَهُ حِفْظَهُ فَلَمْ يَزَلْ مَحْفُوظًا. وَقَالَ فِي غَيْرِهِ : "بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ ". فَوَكَلَ حِفْظَهُ إِلَيْهِمْ فَبَدَّلُوا وَغَيَّرُوا. تفسير القرطبي الحجر آيت ٩ .

دغه وجه ده څه دپاسه څوارلس سوه کاله تيريدو باوجود اوس هم ددې هر هر حرف، هر لفظ، او حتّى چې ددې رَسمُ الخط هم هماغه شان محفوظ دی، او تر قيامته پورې به محفوظ وي، نه په کې تر اوسه چا څه تبديلي کړی، او نه به يې تر قيامته پورې په کې اوکړې شي.

چې څنګه دا کلام د الله رب العزت نه صادر شوی هماغه شان حضرت جبرائيل عليه السلام نبي عليه السلام ته رارسولی، بيا نبي عليه السلام په هماغه الفاظو او هماغه حروفو باندې صحابه کرامو ته خودلی، صحابه کرامو په هماغه الفاظو سره تابعينو ته رارسولی، بيا همدغه شان دا سلسله راروانه وه.

الحمدُ لله تر دې وخته پورې قرآن کريم په هماغه الفاظو، په هماغه حروفو او په هماغه لِهجه باندې موجود دی، او تر قيامته پورې به همداسې محفوظ وي، نه په کې څوک تَغير او تَبديل کولې شي، او نه په کې څوک لفظي او معنوي تحريف کولې شي.

د قرآن کريم په محفوظ کيدو باندې د اَهلُ السّنة والجَماعة اِجماع

په دې باندې د اَهل السّنّة والجماعة اِجماع ده چې دا موجوده قرآن کريم بِعَينِه هماغه قرآن دی کوم چې په نبي کريم صلى الله عليه وسلم باندې نازل شوې وُ، دا د هر قِسمه تحريف، تَغير او تَبديل نه مکمل محفوظ دی، او تر قيامته پورې به محفوظ وي، ځکه ددې د حفاظت وعده الله ﷻ په خپله کړی.

اګر چې د اِسلام دُشمنان دا کوشش کوي چې په دې کې تحريف وکړي، په غلطو تأويلاتو سره ددې معنى بدله کړي ليکن د مشرق نه تر مغرِبه پورې په لکونو حافظان موجود دي، په لکونو علماء کرام موجود دي، دوی مسلمانانو ته د کافرانو دغه لفظي او معنوي تحريف واضحه کوي، په دې باندې رَدونه کوي، او مسلمانان د کافرانو د دَسيسو نه خبروي.

دغه وجه ده چې ددې دومره ډيرې زمانې تېريدو باوجود بيا هم چا په دې کې د زَبر زير او نُقطې تبديلي اونکړې شوه، بلکه ددې هر هر حرف محفوظ دی.

الله رب العزت فرمايي:

﴿ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴾ . (١)

ترجمه : قرآن كريم ته باطل نه د وړاندې طرفه راځي ، او نه د روستو طرفه ، دا نازل شوې دى د حكيم او ستائلي شوي ذات (الله ﷻ) د طرفه .

د مسلم شريف حديث دى نبي كريم صلى الله عليه وسلم فرمايي :

وَأَنْزَلْتُ عَلَيْكَ كِتَابًا لَا يَغْسِلُهُ الْمَاءُ . (٢)

اې پيغمبره ! ما په تا باندې داسې كتاب نازل كړې دى چې دا اُوبه هم نشي وينځلى .

يعنى كه ټول انسانان راجَمع شي او د قرآن كريم ختمول اوغواړي نو نه يې شي ختمولى .

پس كله چې د قرآن كريم د حفاظت ذِمه واري الله ﷻ په خپله اخيستى ، او ددې د حفاظت وعده يې كړى نو اوس دا ممكنه نده چې الله ﷻ د خپلې وعدې خلاف وَرزي وكړي . الله رب العزت فرمايي :

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴾ . (٣)

بيشكه الله ﷻ د (خپلې) وعدې خلاف وَرزي نه كوي (يعنى خپله وعده نه ماتوي)

ځكه الله ﷻ په خپل قَول كې رېښتينې دى . پروردِګارِ عالم فرمايي :

﴿ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا ﴾ . (٤)

ترجمه : او د الله ﷻ نه زيات رېښتيا ويونكې په خبره كې بل څوک دى ؟

(يعنى د الله ﷻ نه زياته رېښتينې خبره د بل هيچا نشي كيدى ، بلكه الله رب العزت په خپل قَول كې صادِق دى) .

بل ځاى اِرشاد دى :

(١) حم السجده آيت ٤٢ .

(٢) صحيح مسلم رقم الحديث ٢٨٦٥ بَابُ الصِّفَاتِ الَّتِي يُعْرَفُ بِهَا فِي الدُّنْيَا أَهْلُ الْجَنَّةِ وَأَهْلُ النَّارِ .

(٣) آل عمران آيت ٩ .

(٤) النساء آيت ١٢٢ .

﴿ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾. (١)

ترجمه : او ستا د رَب خبره د رِيښتونوالي او اِنصاف په اِعتبار سره پوره شوه ، د هغه د خبرې (او حکمونو) لره څوک بدلوونکې نشته ، او هغه اَوريدونکې پوهه دی .

او دا هم ممکنه نده چې ګڼي د الله ﷻ نه د قرآن کريم د حفاظت وعده هيره شوې وي . په سورة مريم کې ذکر دي :

﴿ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴾. (٢)

ترجمه : او ستا رَب (هيڅ خبره) هيرونکې نه دی .

ځکه الله ﷻ ذات دی چې نه څه غلطي کوي او نه ورنه څه هيريږي . په سورة طٰه کې ذکر دي :

﴿ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى ﴾. (٣)

ترجمه : زما رَب نه څه غلطي کوي ، او نه (څه څيز) هيروي .

همدغه رنګې په الله رب العزت باندې نه څه پَرکالي راځي او نه خوب ، چې ګڼي د قرآن کريم د حفاظت نه غافله شي . رب ِکريم فرمايي :

﴿ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ ﴾. (٤)

ترجمه : نه نيسي الله پَرکالي او نه خوب . (يعنى په الله ﷻ باندې پَرکالي او خوب نه راځي) .

ددې دومره اُوږدې خبرې مقصد مې دا وُ چې : کله الله ﷻ د قرآن کريم د حفاظت وعده کړې ، او ددې د حفاظت ذِمه واري يې په خپله اخيستې . او دا خبره هم معلومه ده چې الله ﷻ د خپلې وعدې خِلاف وَرزي هم نه کوي ، او نه د هغه نه دا وعده هيريږي ، نه پرې

(١) الانعام آيت ١١٥ .

(٢) سورة مريم آيت ٦٤ .

(٣) سورة طه آيت ٥٢ .

(٤) البقرة آيت ٢٥٥ .

غفلت او خوب راځي نو بيا څنګه يو كافر يا بل بې دينه كس به قرآن مجيد كې تغير و تبديل وكړي ؟ بلكه لكه څرنګې چې تر اوسه په هر لحاظ محفوظ دي نو همدغه شان به تر قيامته پورې هم محفوظ وي.

د قرآن كريم د حفاظت اسباب

الله رب العزت د قرآن كريم د حفاظت د پاره مختلف اَسباب پيدا كړي :

۱. د نبي كريم صلى الله عليه وسلم د زمانې نه رانيولى تر دې وخته پورې په هر دَور كې د بې شماره حافظانو او اهلِ علمو په سينو كې قرآن كريم محفوظ پاتې شوى.

الله رب العزت فرمايي :

﴿ بَلْ هُوَ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِيْ صُدُوْرِ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ ﴾ . (۱)

ترجمه : بلكه دا قرآن كريم خو واضحه آيتونه دي ، د هغه خلقو په سينو كې محفوظ دى كومو ته چې علم وركړې شوى .

۲. د خلفاء ثلاثه وُ په محنت او په هغه وخت كې موجود د ټولو صحابه كرامو په اِتفاق سره (چې تقريبًا د هغوى تعداد شپيتو زرو ۶۰۰۰۰ ته رسيده) قرآن كريم په يو مصحف كې جَمع او ترتيب شو ، او بيا د ټولې دُنيا اِسلامي ملكونو ته دا نُسخې اوليږلې شوى ، او ټولو په اِتفاق قبول كړو ، او په نقلِ متواتِر سره بغير د څه تغير و تبديل نه مونږ ته رارسيدلې دى.

۳. نبي كريم صلى الله عليه وسلم ته د قرآن كريم د تبليغ حكم شوې وُ ، ربِ كريم فرمايي:

﴿ يٰٓاَيُّهَا الرَّسُوْلُ بَلِّغْ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ ﴾ . (۲)

ترجمه : اې پيغمبره ! خلقو ته هغه حكمونه اُورسوه كوم چې ستا د رَب د طرفه تا ته نازل كړې شوي.

نو نبي كريم صلى الله عليه وسلم د دې اِرشاد موافق د قرآن كريم تبليغ وكړو ، او چا چې به ايمان راوړو نو هغه ته به يې قرآن كريم وَرزده كولو ، همدغه شان خلفاءِ راشدينو هم نورو

---

(۱) العنكبوت آيت ۴۹ .

(۲) المائدة آيت ۶۷ .

نه دا قرآن كريم په هماغه الفاظو باندې اوخودو ، بيا يې د مصحف په شكل كې مرَتب كړو، او مسلمانانو ته يې وركړو چې تر ننه پورې په هماغه الفاظو او هماغه حروفو سره مونږ ته رارسيدلى دى.

۴ . الله ﷻ د مسلمانانو په زړونو كې د تلاوت كولو شوق پيدا كړو چې شپه او ورځ ددې تلاوت كوي، الله رب العزت فرمايي :

﴿ اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَتْلُوْنَهٗ حَقَّ تِلَاوَتِهٖ ﴾ . (۱)

ترجمه : چا ته چې مونږ كتاب وركړى هغوى ددې تلاوت كوي په حق تلاوت كولو سره (يعنى څنګه چې ددې د لوستلو حق دى هماغه شان ددې تلاوت كوي) .

۵ . الله ﷻ د اهلِ عِلمو او مفسرينو جماعت پيدا كړو ددوى په زړونو كې يې دا شوق پيدا كړو چې شپه او ورځ د قرآن كريم په نَشر و اِشاعت كې مصروفه دي ، او د قرآن كريم معاني او اَحكامات بيانوي ، په دې سره هم دا د هر قِسمه تحريف نه محفوظه كيږي . (۲)

خلاصه دا چې قرآن كريم د الله ﷻ كلام دى ، الله ﷻ په خپله ددې د حفاظت وعده كړې ، او تر قيامته پورې به همداسې محفوظ وي .

د قرآن كريم د حفاظت متعلق د مامون الرشيد د دَربار واقعه

امامِ قرطبي رحمه الله د آيت " ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهٗ لَحٰفِظُوْنَ ﴾ " د لاندې د قرآن كريم د حفاظت متعلق د اميرالمؤمنين مامون الرشيد د دَربار يوه واقعه په مُتصل سَند سره نقل كړې چې :

مامون الرشيد په خپل دَربار كې د عِلمي مسائلو د بَحث او بيان د پاره يو مجلس مقرر كړې وُ چې په هغې كې هر قِسمه عالِم ته د راتللو او تقرير كولو اجازت وُ .

يوه ورځ عِلمي مجلس شروع وُ چې په دې كې يو يهودي راننوت كوم چې د ظاهري شكل و شباهت او لباس په اِعتبارَ سره ډير ښائسته وُ ، په ډير فصيح و بليغ ، او بهترين

(۱) البقرة آيت ۱۲۱ .

(۲) معارف القرآن لمولانا ادريس كاندهلوي رحمه الله ج۴ ص ۲۸۲ الحجر آيت ۹ .

آنداز كې يې د عقل نه ډكې خبرې وكړې. د مجلس په ختميدو مامون الرشيد رااوغوښت، او ورته وې ويل :

إِسْرَائِيلِيٌّ ؟ آيا ته اِسرائيلي يې ؟

هغه اِقرار وكړو چې آو زه اِسرائيلي يم.

مامون ورته وويل : كه ته مسلمان شوې نو مونږ به درسره ډير اِحسان او ښه رَويه اوكړو. هغه جواب وركړو : زه خپل او د خپل پلار نيكه دين نه پريږدم. دا يې وويل ، او لاړ.

همدا كس يو كال پس د مامون الرشيد دَربار ته بيا راغى ، خو په دې وخت كې دې مسلمان شوې وُ ، په مجلس كې يې د اِسلامي فِقهې په موضوع باندې ډير بهترين تحقيقي تقرير وكړو.

كله چې مجلس ختم شو نو مامون الرشيد را اُوغوښت ، پوښتنه يې ورنه اوكړه :

أَلَسْتَ صَاحِبَنَا بِالْأَمْسِ ؟

آيا ته زمونږ پروس كالنې ملګرې نه يې ؟ چې تېر كال هم راغلې وې .

هغه ورته جواب وركړو : آوُ هماغه كس يم.

مامون ورته وويل :

فَمَا كَانَ سَبَبُ إِسْلَامِكَ ؟ ستا د مسلمانيدو سبب څه شى وُ ؟

ځكه تاسو خو پروس كال د اسلام قبلولو نه اِنكار كولو.

هغه ورته وويل : كله چې زه ستا د مجلس نه لاړم نو ما غوښته چې د دې موجوده دِينونو او كتابونو تحقيق وكړم چې په دې كې كوم دين حق او كوم كتاب محفوظ دى ؟

او زه چونكه يو بهترين خَطّاط هم يم ، زما د لاس ليكلې كتاب په ډير اعلى قيمت خرڅيږي ، نو ما د اِمتحان په طَور د توراة درې نُسخې ښائسته اوليكلې ، او په دې كې مې ډير كمې او زياتې وكړو.

كله چې ما دا د يهوديانو عبادت خانې (كنيسې) ته وَر وړې نو هغوى دا د مانه په ډير بهترين قيمت واخيستې.

بيا ما همدغه شان د انجيل درې نُسخې خوشخطه وليكلې ، او په هغې كې مې هم ډير كمې زياتې وكړو ، كله چې ما دا دعيسايانو عبادت خانې ته ورورې نو هغوى هم رانه په ډير ښه قيمت واخيستې .

همدغه شان ما د قرآن كريم درې نُسخې هم خوشخطه وليكلې ، او په دې كې مې هم څه كمې او زياتې وكړو ، خو چې كله به ما دا نسخې كوم مسلمان ته د خرڅولو په غرض پيش كړې او هغه به په كې كمې او زياتې اُوكته نو واپس به يې راته راكړې چې دا مونږ نه اَخلو ځكه په دې كې تبديلي شوې . دا كس وايي :

فَعَلِمْتُ أَنَّ هٰذَا كِتَابٌ مَحْفُوظٌ . فَكَانَ هٰذَا سَبَبُ إِسْلَامِي .

پس زه پوهه شوم چې په آسماني كتابونو كې صرف همدا قرآن كريم محفوظ دى ، نو ځكه ما اِسلام قبول كړو ، پس دا زما د اِسلام راوړلو سبب ؤ .

ددې واقعې راوي "يحى بن اكثم" وايي چې زه په همدې كال باندې حج ته لاړم ، هلته مې د سفيان بن عُيينه سره ملاقا اوشو ، هغه ته مې واقعه بيان كړه ، هغه راته وويل :

په قرآن كريم كې هم ددې تصديق شته (چې الله رب العزت د قرآن كريم حفاظت په خپله كوي) .

ما ورته وويل : د قرآن كريم په كوم ځاى كې ددې تصديق موجود دى ؟ هغه راته وويل : الله رب العزت د توراة او اِنجيل په باره كې فرمايي :

﴿ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللهِ ﴾ . (١)

يعنى الله ﷻ يهودو او نصارىٰ ؤ ته د توراة او اِنجيل د حفاظت ذِمه داري ورسپارلې وه ، دوى چونكه ددې حفاظت اونكړو نو ځكه د تغير او تبديل په وجه ضائع شو .

او الله تعالى د قرآن كريم په باره كې په باره كې فرمايي :

﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾ . (٢)

ترجمه : بيشكه مونږ دا قرآن كريم نازل كړى ، او همدا مونږ ددې حفاظت كوونكي يو .

(١) سورة المائدة آيت ۴۴ .

(٢) الحجر آيت ٩ .

پس كله چې الله ﷻ ددې حفاظت كوي نو ځكه د تغير و تبديل او ضائع كيدو نه محفوظ دی. (١)

فائده: پس معلومه شوه چې قرآن كريم په هر اِعتبار سره محفوظ دی، په دې كې ځوک هيڅ قِسمه تغير او تبديل نشي كولی، او كه ځوک يې په كې اوكړي نو په دُنيا كې په لكونو حافِظان موجود دي، دوی سَمدستي دا غلطي معلوموي او ددې اِصلاح كوي.

د قرآن كريم په محفوظ كيدو باندې د جَرمني د يوې يونيورستۍ اِقرار

په جَرمني كې يوه مشهوره يونيورستي ده، د '' ميونخ يونيورستي '' په نوم باندې. په دې كې يوه مذهبي شُعبه ده چې نوم يې '' ډيپارټمنټ آف تهيالوجي '' دی. يوه ځل دوی په دې خبره باندې تحقيق كول شروع كړو چې:

''' مسلمانان دا دعویٰ كوي چې قرآن كريم محفوظ دی، په دې كې ځوک هيڅ قِسمه تبديلي نشي كولی '''

---

(١) كَانَ لِلْمَأْمُوْنِ ـ وَهُوَ أَمِيْرٌ إِذْ ذَاكَ ـ مَجْلِسُ نَظَرٍ. فَدَخَلَ فِيْ جُمْلَةِ النَّاسِ رَجُلٌ يَهُوْدِيٌّ حَسَنُ الثَّوْبِ. حَسَنُ الْوَجْهِ طَيِّبُ الرَّائِحَةِ. قَالَ: فَتَكَلَّمَ فَأَحْسَنَ الْكَلَامَ وَالْعِبَارَةَ. قَالَ: فَلَمَّا أَنْ تَقَوَّضَ الْمَجْلِسُ دَعَاهُ الْمَأْمُوْنُ فَقَالَ لَهُ: إِسْرَائِيْلِيٌّ؟ قَالَ نَعَمْ. قَالَ لَهُ: أَسْلِمْ حَتَّى أَفْعَلَ بِكَ وَأَصْنَعَ. وَوَعَدَهُ. فَقَالَ: دِيْنِيْ وَدِيْنُ آبَائِيْ. وَانْصَرَفَ.
قَالَ: فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ سَنَةٍ جَاءَنَا مُسْلِمًا. قَالَ: فَتَكَلَّمَ عَلَى الْفِقْهِ فَأَحْسَنَ الْكَلَامَ. فَلَمَّا تَقَوَّضَ الْمَجْلِسُ دَعَاهُ الْمَأْمُوْنُ وَقَالَ: أَلَسْتَ صَاحِبَنَا بِالْأَمْسِ؟ قَالَ لَهُ: بَلَى. قَالَ: فَمَا كَانَ سَبَبُ إِسْلَامِكَ؟ قَالَ: انْصَرَفْتُ مِنْ حَضْرَتِكَ فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَمْتَحِنَ هٰذِهِ الْأَدْيَانَ. وَأَنْتَ (مَعَ مَا) تَرَانِيْ حسن الْخَطِّ. فَعَمَدْتُ إِلَى التَّوْرَاةِ فَكَتَبْتُ ثَلَاثَ نُسَخٍ فَزِدْتُ فِيْهَا وَنَقَصْتُ. وَأَدْخَلْتُهَا الْكَنِيْسَةَ فَاشْتُرِيَتْ مِنِّيْ. وعمدتُ إلى الإنجيل فكتبتُ ثَلَاثَ نُسَخٍ فَزِدْتُ فِيْهَا وَنَقَصْتُ. وَأَدْخَلْتُهَا الْبِيْعَةَ فَاشْتُرِيَتْ مِنِّيْ. وَعَمَدْتُ إِلَى الْقُرْآنِ فَعَمِلْتُ ثَلَاثَ نُسَخٍ وَزِدْتُ فِيْهَا وَنَقَصْتُ. وَأَدْخَلْتُهَا الْوَرَّاقِيْنَ فَتَصَفَّحُوْهَا. فَلَمَّا أَنْ وَجَدُوْا فِيْهَا الزِّيَادَةَ وَالنُّقْصَانَ رَمَوْا بِهَا فَلَمْ يَشْتَرُوْهَا. فَعَلِمْتُ أَنَّ هٰذَا كِتَابٌ مَحْفُوْظٌ. فَكَانَ هٰذَا سَبَبَ إِسْلَامِيْ.
قَالَ يَحْيَى بْنُ أَكْثَمَ: فَحَجَجْتُ تِلْكَ السَّنَةَ فَلَقِيْتُ سُفْيَانَ بْنَ عُيَيْنَةَ فَذَكَرْتُ لَهُ الْخَبَرَ فَقَالَ لِيْ: مِصْدَاقُ هٰذَا فِيْ كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ. قَالَ قُلْتُ: فِيْ أَيِّ مَوْضِعٍ؟ قَالَ: فِيْ قَوْلِ اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيْلِ: "بِمَا اسْتُحْفِظُوْا مِنْ كِتَابِ اللهِ". فَجَعَلَ حِفْظَهُ إِلَيْهِمْ فَضَاعَ. وَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: "إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُوْنَ" فَحَفِظَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْنَا فَلَمْ يَضِعْ
تفسير قرطبي ج١٠ ص٨ الحجر آيت ٩ ط. مكتبه رشيديه كوئټه، تفسير معارف القرآن الحجر آيت ٩.

ددې يونيورسټۍ واله دا ګمان کول چې داسې نشي کيدی، ځکه قرآن کريم خو د دُنيا په مختلفو ملکونو کې چاپ کيږي، اِمکان شته چې څه نا څه تغير په کې موجود وي، نو دوی ددې خبرې د تصديق د پاره يو لوي مقدار فنډ مقرر کړو، او د تحقيق د پاره يې مخصوص کسان اُو ټاکل، او حکم يې ورته وکړو چې:

تاسو د دُنيا د مختلفو ملکونو او مختلفو حصو نه د مسلمانانو کتاب يعنې قرآن کريم راجَمع کړئ، او بيا يې اُوګورئ چې آيا په دې کې په خپل مينځ کې خو فرق نشته؟

کله چې دوی په ډير محنت سره د دُنيا د مختلفو ملکونو نه د قرآن کريم څلويښت زره (۴۰۰۰۰) جدا جدا نُسخې يو ځای ته راجَمع کړی، او بيا يې هره نُسخه د بلې سره حرف په حرف او نُقطه په نقطه مقائسه کړه نو په يوه نُسخه کې يې هم هيڅ قِسمه فرق او غلطي او نه مونده. دوی دا اِقرار وکړو چې واقعي قرآن کريم د دومره اُوږدې زمانې تيريدلو باوجود اوس هم هماغه شان محفوظ دی. (۱)

ځکه خو پَروردِګارِ عالَم فرفايي:

﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾. (۲)

قرآن کريم اوس هم په هماغه اَصلي حالت باندې محفوظ دی

محترمو! صرف قرآن کريم واحِده داسې يو کتاب دی چې دا اُوس هم په هماغه اَصلي حالت باندې موجود دی په کوم چې نازل شوی، ځکه قرآن کريم په عربي ژبه کې نازل شوی او اُوس هم په عربۍ کې دی. ددينه علاوه چې نور څومره آسماني کتابونه دي لکه توراة، اِنجيل، زبور وغيره دا په هغه اَصلي حالت باندې ندي پاتې شوي، بلکه په هغوی کې تحريف او تبديلي شوی.

مثلاً: توراة اصلاً په عِبرانۍ ژبه کې نازل شوی، حالانکه دا اوس موجوده توراة خو په اَنګريزۍ ژبه کې دی، دا خو د هغې ترجمه ده.

---

(۱) خطبات فقير ج۲۷ ص۹۳، اهل دل کے تڑپا دینے والے واقعات ج۲ ص ٦۷.
(۲) الحجر آيت ۹.

انجيل په سُرياني ژبه کې نازل شوی خو اوس هغه سُرياني ژبه نشته په کوم کې چې انجيل نازل شوی وُ .

بل دا چې د توراة او انجيل د اَصلي نسخو تر اوسه پورې هيڅ پته نه لږي ، په دې موجوده نُسخو کې په زَرهاوُ ځايونو کې اِختلاف موجود دی .

دغه رنګې مخکيني څه کتابونه په کلداني ژبه کې نازل شوي خو اوس هاغه ژبې نشته .

خلاصه دا چې مخکيني کتابونه په کومو ژبو کې نازل شوي وو هاغه ژبې يا خو مکمل ختمې شوي ، او چې نا څه موجود دي هغه هم هماغه ژبې ندي پاتې شوي په کوم کې چې هاغه کتابونه نازل شوي وو ، بلکه د دې اَصلي شکل مکمل بدل شوی .

د قرآن کريم مقابله هيڅوک نشي کولی

قرآن مجيد د الله ﷻ کلام دی لکه څرنګې چې د الله ﷻ د کارونو مقابَله څوک نشي کولی نو همدغه شان د الله ﷻ د کتاب مقابَله هم څوک نشي کولی .

په دُنيا کې دير ښه ښه کتابونه ليکل شوي خو ليکن تر اوسه پورې هيچا دا چيلنج ندی ورکړی چې " زما د کتاب غوندې کتاب څوک نشي ليکلی " . ځکه په مَخ د زمکه ډير فُصحاء ، بُلغاء او اَديبان شته ، هغوی به د دينه بهترين کتاب اوليکي ، او که په هاغه زمانه کې نه وي نو په وروسته راتلونکې زمانه کې اَديبان به د دې مقابله اوکړي .

ليکن صرف او صرف قرآن کريم داسې مُعجز کتاب دی چې د دې مقابَله هيڅوک نشي کولی . د کله نه چې دا نازل شوی د هاغه وخت نه را په ديخوا تر قيامته پورې خلقو ته د دې چيلنج ورکړې شوی چې د دې په شان کلام جوړ کړئ .

بلکه که د دُنيا ټول فصحَاء او بُلغاء ، عرب او عجم ، انسانان او پيريان راجَمع شي خو بيا هم د قرآن کريم مقابَله نشي کولی .

او د دې خبرداری الله ﷻ د مخکې نه ورکړی ، ربِ کريم فرمايي :

﴿ قُل لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَن يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴾ . (١)

ترجمه : (اي پيغمبره !) ته ورته ووايه : كه چيرته ټول انسانان او پېريان را جمع شي ددې د پاره چې ددې قرآن كريم په شان (بل قرآن) راوړي نو هيڅ كله به ددې په شان قرآن رانه وړي ، اگر چې په دوى كې بعضې د بعضو نورو د پاره مددگار شي .

كله چې د غوند قرآن كريم غوندې كتاب هيچا جوړ نكړې شو نو د لسو سورتونو چيلنج وركړې شو :

﴿ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ . فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَن لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴾ . (٢)

ترجمه : آيا دوى (يعنى دا كافران) وايي چې نبي عليه السلام قرآن كريم د ځان نه (په دروغه) جوړ كړې دى ، نو ته ورته ووايه چې تاسو هم د قرآن كريم په شان لس (١٠) سورتونه د ځان نه (په دروغه) جوړ شوي راوړئ ، او د الله ﷻ نه سوا چې تاسو څوک هم رابللې شئ هغه (د مدد كولو دپاره) را أوبلئ كه چيرته تاسو (په خپله دعوىٰ كې) رښتيني يئ ، پس كه چيرته دوى تاسو ته جواب درنكړي (يعنى دا كار او نه كړې شي) نو تاسو پوهه شئ چې دا (قرآن كريم) د الله په علم (او قدرت) سره نازل كړې شوى ، او دا چې د الله ﷻ نه سوا بل معبود نشته ، پس آيا تاسو مسلمانان يئ ؟ (يعنى چې كله درته د قرآن كريم صداقت معلوم شو نو آيا تاسو اوس هم نه مسلمانيږئ ؟) .

كله چې د قرآن كريم غوندې لس (١٠) سورتونه هم چا جوړ نكړې شو نو ددينه مختصر يعنى د يو سورة جوړولو چيلنج وركړې شو :

---

(١) سورة بني اسرائيل (الاسراء) آيت ٨٨ . /

په سورة الطور كې ذكر دي ، ﴿ أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَل لَّا يُؤْمِنُونَ . فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِن كَانُوا صَادِقِينَ ﴾ . الطور آيت ٣٣ ، ٣٤ .

(٢) سورة هود آيت ١٣ ، ١٤ .

الله تعالى فرمايي :

﴿ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴾ . (١)

ترجمه : آيا دوى دا وايي چې پيغمبر عليه السلام د ځان نه (په دروغه) دا قرآن كريم جوړ كړې دى نو (اې پيغمبره !) ته ورته ووايه چې تاسو ددې په شان يو سورة راوړئ ، او د الله ﷻ نه علاوه چې تاسو څوک هم رابللې شئ هغه رااوبلئ كه چيرته تاسو (په دې خپله دعوىٰ كې) رېښتيني يئ .

په مدينه منوّره كې دوباره د يو سورة راوړلو چيلنج وركړې شو ، او ورسره الله ﷻ ددې خبر هم وركړو چې نه خو دوى اوس د قرآن كريم غوندې يو سورة جوړولې شي ، او نه به يې تر قيامته پورې جوړ كړي . الله تعالى فرمايي :

﴿ وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴾ . (٢)

ترجمه : او كه چيرته ستاسو شک وي په هغه كتاب كې چې مونږ په خپل بنده (محمد صلى الله عليه وسلم) باندې نازل كړى نو تاسو هم ددې په شان يو سورة (جوړ كړې) راوړئ ، او د الله ﷻ نه بغير خپل (ټول) مددګاران هم رااوغواړئ كه چيرته تاسو (په خپله دعوىٰ كې) رېښتيني يئ .

په وروستې آيت كې الله ﷻ فرمايي :

﴿ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَن تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴾ . (٣)

---

(١) سورة يونس آيت ٣٨ .

(٢) البقرة آيت ٢٣ .

(٣) البقرة آيت ٢٤ .

ترجمه: پس که چيرته تاسو دا کار (يعني د قرآن کريم په شان يو سورة جوړول) اونکړې شئ او هيڅ کله به يې اونکړې شئ نو (بيا) د هغه اور نه اُوويرېږئ چې د هغې خَشاک (نافرمانه) خلق او کاڼي دي، دا اُور تيار کړې شوې دی د کافرانو د پاره.

باوجود ددينه چې په عربو کې ښه ښه شاعران او فصيحان موجود وو، د اسلام او مسلمانانو دُشمنان موجود وو، دايې نه غوښتل چې اسلام ترقي وکړي، بلکه هميشه يې د قرآن مجيد دروغجن ثابت کولو غوښتل خو بيا يې هم ددې دومره چيلنجونو باوجود د قرآن کريم مقابله اونکړه، او ددې غونډې وړوکې سورة يې هم جوړ نه کړې شو، همدا د قرآن کريم د صداقت واضحه دليل دی.

په دې موجوده دَور کې کافرانو ديرې غټې غټې دعوې اوکړې، تر دې پورې چې سپوږمۍ ته د ختلو دعوې يې هم وکړې، ليکن تر اوسه پورې يو کافر هم دا دعویٰ اونکړه چې ما د قرآن مجيد په شان يو سورة جوړ کړی، همدا د قرآن کريم د حقانيت او اِعجاز دليل هم دی.

د شپږو مياشتو مسلسل کوشش باوجود ابن مقنع يو آيت هم جوړ نه کړې شو

په دويمه صدۍ هجري کې ابن مقنع (١) يو مشهور شاعِر او اَديب تېر شوی چې په عربۍ ژبه او د کلام په جوړولو يې ښه قدرت لرل، د اسلام او قرآن دشمنان ده ته راجَمع شو او ورته وې ويل:

اې ابن مقنع! ته خو د عربۍ ژبې ډير فصيح و بليغ شاعر يې، تاته په شعر او نثر دواړو باندې ښه قدرت حاصل دی، لهذا ته د قرآن کريم په مقابَله کې يو کتاب جوړ کړه، ځکه د قرآن کريم په وجه خلق ډير زر متأثره کيږي، او بار بار د الله ﷻ د طرفه ددې د مقابلې چيلنجونه ورکړې شوي، نو دا خدمت صرف ته کولې شې چې ددې په شان کتاب اوليکې.

---

(١) په بعضې کتابونو کې دده نوم ابن المقفع ذکر شوی. ملخص از جديد چيلنج ص ١٤٤.

ابن مقنع ورته وويل: زه به دا کار په پوره يو کال کې وکړم خو شرط دا دی چې تاسو به زما ددې کال ټول اخراجات او ضروريات پوره کوئ چې زه په فارغ زړه سره د قرآن کريم غوندې کتاب اوليکم.

خلق خوشحاله شو او فوراً يې دده مطالبه پوره کړه، او د ټولو کال خرچه يې ورته ورکړه.

ابن مقنع د ځان سره ډير زيات کاغذونه، سياهي او قلمونه راواخيست او په ځانله کور کې کيناست، او د قرآن کريم په مقابله کې کتاب ليکلو باندې يې شروع وکړه.

کله چې شپږ مياشتې تېرې شوی نو دې خلقو وويل: راځئ چې ابن مقنع ته ورشو چې هغه په دې شپږو مياشتو کې څومره کار کړی او څومره سورتونه يې جوړ کړي.

کله چې دوی هلته ورغله نو وې ليده چې د ابن مقنع سره قلم په لاس کې دی او په ډير ژوَر سوچ کې ډوب دی، مخې ته يې سپين کاغذ پروت دی چې هيڅ ليکل په کې نه وو شوي خو شاته يې د شليدلو کاغذونو يو لوی ډيرې (انبار) جوړ کړې ؤ (يعنی په کاغذونو کې ليکل کړي وو خو واپس يې شلولي وو، او د هغې نه يو لوي انبار جوړ شوې ؤ).

خلقو ورنه پوښتنه وکړه: اې ابن مقنع! تر اوسه پورې تا څومره کار کړی؟ دهٔ د ډيرې ملامتيا نه سَر ښکته کړو او په ډيرې شَرمندګۍ سره يې وويل:

اې خلقو! چې د کله نه هم زه د تاسو نه جدا شوې يم د هاغه وخت نه راپه ديخوا زه مسلسل کوشش کوم چې دقرآن کريم د يو وړوکي سورة په شان سورة جوړ کړم، خو چې کله زه يو څو کرخې عبارت اوليکم او بيا يې د قرآن کريم سره مُقايسه کړم نو زما ضمير ماته وايي چې دا د قرآن مِثل نه دی (ځکه قرآن کريم په فصاحت او بلاغت کې ډير زيات اُوچت دی) نو زه دغه پاڼه اُوشلوم، شاته يې اُوغورځوم، بيا بله پاڼه راواخلم کله چې په هغې کې يو څو کرخې اوليکم او د قرآن کريم سره يې اوګورم نو زه محسوسه کړم چې دا د قرآن کريم مِثل نه دی، لهذا دا هم اُوشلوم، د شپږو مياشتو نه راپه ديخوا مسلسل کوشش کوم، بې شماره پاڼې مې ورباندې خرابې کړی خو ما تر اوسه د قرآن کريم په شان يو وړوکي سورة هم جوړ نکړې شو. (١)

(١) ندائي ممبر و محراب ج٣ ص ٣٨٤، ملاهب اور جديد چيلنج ص ١٤٤.

سبحان الله . ابن مقنع باوجود ددينه چې په عربي ژبه يې ډير مهارت لرل ، ډير فصيح و بليغ شاعر ؤ خو ليکن په دې دومره زمانه کې يې د قرآن کريم په شان يوه کرخه عبارت هم جوړ نه کړې شو ، ډير شرمنده او ناکامه شو ، او ددې کار نه يې لاس واخيست .

د يو آيت په اوريدو ابن مقنع خپل قلم مات کړو

په يو روايت کې راځي چې ابن مقنع د يو هلک نه د قرآن مجيد دا آيت واوريد :

﴿ وَقِيلَ يَٰٓأَرۡضُ ٱبۡلَعِي مَآءَكِ وَيَٰسَمَآءُ أَقۡلِعِي وَغِيضَ ٱلۡمَآءُ وَقُضِيَ ٱلۡأَمۡرُ وَٱسۡتَوَتۡ عَلَى ٱلۡجُودِيِّۖ وَقِيلَ بُعۡدٗا لِّلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴾ . (۱)

ابن مقنع چې ددې آيت فصاحت او بلاغت ته سوچ وکړو نو خپل قلم يې مات کړو ، کاغذونه يې څيرې کړه او وې ويل : داسې کلام کول د بَشر د طاقت نه بهر دی .

د امرأ القيس خور چې دا آيت واوريده نو خانه کعبې ته لاړه ، هلته چې د عربو شاعرانو کومې قصيدې زوړندې وې هغه ټولې يې رابنکته کړې ، او وې ويل :

د قرآن کريم نه پس ددې قصيدو د فصاحت و بلاغت هيڅ حيثيت نشته .

حالانکه دا داسې قصيدې وې چې عربو تريو نيم سل (۱۵۰) کاله پورې دې قصيدو ته سجدې کولې ، خو چې اسلام راغی نو قرآن کريم په خپل فصاحت و بلاغت سره ددې قصيدو حيثيت ختم کړو .

مُسيلمه کذّاب هم د قرآن کريم په شان سورة جوړولو کې ناکامه شو

مُسيلمه کذّاب د نبي عليه السلام د ژوند په آخري وخت کې د نبوت دعویٰ کړې وه ، ده ته هم خپلو ملګرو او مريدانو وويل چې ته د قرآن کريم په شان يو وړوکې سورة جوړ کړه .

ده د ډير فکر او مسلسل کوشش کولو نه روستو د قرآن کريم د سورة فيل په مقابَله کې يو نقل تيار کړو خو چې کله دده مريدانو دده جوړ شوی کلام واوريده نو په ده يې لعنت وويل او سختې بَدې رَدې خبرې يې ورته وکړې چې دا تا کوم نقل تيار کړی دی دا خو د سرا د هوښيارانو خلقو خبرې نه دي ، دا به د قرآن کريم مقابله څه وکړي ؟

(۱) سورة هود ايت ۴۴ .

مُسيلمه كذّاب چې د قرآن كريم د سورة فيل په مقابله کې کوم كلام جوړ کړې ؤ هغه دادى :

اَلْفِيْلُ، مَاالْفِيْلُ ، وَمَا اَدْرَاكَ مَاالْفِيْلُ ، لَهُ ذَنَبٌ وَبِيْلٌ ، وَ خُرْطُوْمٌ طَوِيْلٌ .

دده دې كلام ترجمه داده : هاتي ، هاتي څه شى دى ؟ تاته څه پته ده چې هاتي څه شى دى ؟ دده وړوکې لکۍ وی ، او اوږد يې خړتم وي . (١)

فائده : يقيني خبره ده چې دا خُرافات د قرآن كريم د سورة فيل مقابله كله کولې شي ؟ څکه خو خپلو مريدانو هم په مسيلمه بن كذاب باندې لعنت وويل .

د قرآن كريم مقابله کوونکي كس خراب انجام

علامه ابن جوزي رحمه الله په خپل كتاب " الوفاء باحوال المصطفى " اول جلد کې يوه واقعه رانقل کړې :

ابومسلم نحوي رحمه الله فرمايي چې مونږ يو ځل د قرآن كريم د اعجاز متعلق خبره كوله (چې دا داسې مُعجز كلام دى چې هيڅوک ددې مقابله نشي كولى) ، په دې مجلس کې يو فاضل شيخ هم ناست ؤ هغه وويل :

مَا فِيْهِ مَا يَعْجِزُ الْفُضَلَاءَ عَنْهُ . په دې قرآن كريم کې داسې څه كمال دى چې فضلاء او بُلغاء ددې د مقابلې نه عاجز دي ؟

ده يا كاغذ او قلم راواخيست او بره بالاخانې ته اُوخت ، او د دوى سره يې وعده وکړه چې زه به درې ورځې پس د قرآن كريم په شان كتاب ليكم .

كله چې درې ورځې تيرې شوى او هغه د بره نه رانښکته نه شو نو يو كس د معلومات د پاره بره وراُوخت ، نو هغه يې په داسې حالت کې اُوليده :

قد جفت يده على القلم . چې دده لاس په قلم باندې اُوچ شوى ؤ . (٢)

(١) الوفاء باحوال المصطفى للامام ابي الفرج عبدالرحمن بن الجوزي ج١ ص ٢٦٧ ، ولداى ممبر و محراب ج٣ ص ٢٥٨ .

(٢) الوفاء باحوال المصطفى للامام ابي الفرج عبدالرحمن بن الجوزي ج١ ص ٢٦٨.

(يعنی غونډ وجود يې اُوچ شوی ؤ ، او په هماغه ځای مړ شوی وی ، خو د قرآن کريم په شان يوه کرخه هم نه وه ليکلی) .

د قرآن کريم په مُعجز والي باندې د " فيضي " اِقرار

" فيضي " چې د قرآن مجيد بې نُقطو کوم تفسير ليکلی دی د " سواطع الالهام " په نوم باندې . بعضې خلق دا ګمان کوي چې ګني دا تفسير په فصاحت کې د قرآن مجيد برابر دی . خو د دوی خيال غلط دی ، ځکه " فيضي " په خپله په دې تفسير کې دا اِقرار کړی چې د قرآن کريم په شان کتاب هيڅوک نشي جوړلی ، دی وايي :

كَلَامُ اللهِ لَا حَدَّ لِمَحَامِدِهِ . وَلَا عَدَّ لِمَكَارِمِهِ . وَمَاءٌ لَاسَاحِلَ لَهُ .

قرآن کريم د الله تعالی داسې کلام دی چې ددې د تعريفونو څه حَد نشته ، ددې د فضيلتونو څه شمار نشته ، او دا داسې سمندر دی چې ددې څه ساحِل (غاړه) نشته .

نو چې کله " فيضي " په خپله د قرآن مجيد د مُعجِز والي اِقرار کوي نو دده تفسير به په فصاحت و بلاغت کې څنګه د قرآن کريم برابر شي ؟

بل دا چې " فيضي " خو صرف دا کار کړی چې د قرآن کريم تفسير يې په داسې الفاظو سره کړی چې په هغې باندې نُقطې نشته ، او دا خو دومره غټ کمال نه دی ، ځکه د " فيضي " نه مخکې خو داسې کلام مُتَنَبِّي ، حرِيري او نورو عربو آديبانو هم جوړ کړی ، نو بيا د فيضي څه کمال پاتې شو ؟ (١)

د قرآن کريم په مُعجِز والي باندې د شاعرانو د اُستاذ اِقرار

مشهوره واقعه ده چې په عربو کې يو فصيح و بليغ شاعر ؤ خو کافر ؤ ، او د ډيرو شاعرانو استاذ هم ؤ ، کله چې د ښار د شور و شَغَب نه تنګ شو نو غره ته لاړ ، هلته په يو غار کې ډېره شو ، ځکه د ښارېې شور او جګړو ده په دِماغو غلط اَثر کولو .

دده ډير شاګردان وو ، کله به چې دده شاګردانو د عربی څه کلام جوړ کړو نو ددې د اِصلاح او تصحيح د پاره به يې ده ته وَر وړو ، د غار په خوله کې به يې پاڼړې کيښودی ،

(١) ندائے منبر و محراب ج٣ ص ٣٨٦ .

دوى به لاړه ، دې شاعر به هغه پاڼې راواخيستې ، د هغې تصحيح به يې اوكړه ، بيا به يې واپس په هماغه ځاى كې كيښودى ، په صبا باندې به دې خلقو خپلې پاڼې واپس وړلې .

يوه ورځ دده يو شاګرد د قرآن كريم سورة كوثر ﴿ إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ . فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ . إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴾ په يوه پاڼه وليكل ، دې شاعر ته يې وروړو ، ده نه يې وويل چې دا ماجوړ كړې دى ، ته دده سره په همدې انداز باندې څلورمه مِصرع (كړى) جوړه كړه ، كاغذ يې د غار په خوله كې پريخود . كله چې صبا وړپسې ورغى نو دده څلورمې مِصرعې په ځاى باندې دې شاعر ليكلي وو :

لَيْسَ هٰذَا قَوْلُ الْبَشَر .(١)

دا خو د انسان كلام نه دى (چې زه دده په شان كلام جوړ كړم ، بلكه دا خو د الله ﷻ كلام دى) .

محترمو مسلمانانو ! د نبي كريم صلى الله عليه وسلم په زمانه كې خو بې شماره فُصحاء ، بُلغاء او اُديبان موجود وو كه چيرته دوى د قرآن مجيد مقابله كولې شوى نو بيا به ديته نه مجبوره كيده چې د مسلمانانو خلاف توره راواخلي ، بلكه همداسې به يې د قرآن كريم تكذيب ثابت كړې وى ، خو چې كله په دې كې ناكامه شو نو بيا يې تورې ته لاس كړو .

په موجوده وخت كې د اَتيا كروړو (٨٠٠٠٠٠٠٠) نه زيات عيسايان موجود دي ، او د ديرش كروړو (٣٠٠٠٠٠٠٠) نه زيات هِندوان موجود دي ، همدغه رنګې بې شماره د دُنيا نور قومونه هم شته خو تر اُوسه پورې هيچاد قرآن كريم د مقابلې دا چيلنج قبول نه كړو ، نه يې دده مقابله اوكړه ، او نه به تر د قيامته پورې څوک دده مقابله اوكړې شي .

بلكه چې كله هم غير مُسلِمو د قرآن كريم خلاف سازش كړى نو الله ﷻ ناكامه كړي او رَسواء كړي دي .

(١) نداے منبر ومحراب ج٣ ص٣٨٨ .

د يو عيسائي پادري ذهوکه اورسوا کيدل

يو وخت په متحده هندوستان کې د دِهلي په چوک کې يو عيسائي پادري راغی او اعلان يې وکړو :

اې مسلمانانو ! تاسو وايئ چې زمونږ قرآن په حقه دی ، راشئ نن ما د مقابلې د پاره خپل اِنجيل راوړې دی ، تاسو خپل قرآن راوړئ ، دواړه کتابونه به دې اُورته واچوو ، که د چا کتاب او نه سوزيده هغه به په حقه وي ، او چې د چا هغه اُوسوزيده هغه به په ناحقه وي .

عيسائي پادري په چوک کې ولاړ دی ، او بار بار دا اِعلانونه کوي ، مسلمانان حيران ولاړ دي . يو کس په منډه باندې د مسلمانانو عالِم " شاه عبدالعزيز رحمه الله " ته ورغی ، هغه په خپله کتب خانه کې مطالعه کوله ، دې کس ورته وويل :

شاه صاحب ! مسلمانان په ډير لوي اِمتحان کې گير شوي . شاه صاحب ورنه پوښتنه وکړه چې څه چل دی ؟ ده ورته وويل :

د دِهلي په چوک کې يو عيسائي پادري ولاړ دی او بار بار مسلمانانو ته دا اِعلان کوي :

اې مسلمانانو ! تاسو وايئ چې زمونږ قرآن په حقه دی ، نو تاسو خپل قرآن راوړئ ، ما هم خپل اِنجيل راوړی ، دواړه کتابونه به دې اُور ورَاچوو ، که کوم کتاب او نه سوَزيده هغه به په حقه وي .

شاه صاحب ورته وويل : وار خطاء کيږه مه ، دا دومره غټه خبره نه ده .

شاه صاحب راروان شو ، کله چې د دِهلي چوک ته رااُورسيده ، عيسائي پادري ولاړ دی ، ده ورنه پوښتنه وکړه :

پادري ! څه خبره ده ؟ هغه ورته وويل : زه مقابلې ته راغلې يم ، تاسو خپل کتاب "قرآن مجيد " راوړئ ، او ما هم خپل کتاب " اِنجيل " راوړې دی ، دواړه کتابونه به دې اُور ته اُوغورځوو ، که ستاسو کتاب اُوسوزيده نو تاسو به په ناحقه يئ ، او که زمونږ کتاب اُوسوزيده نو مونږ به په ناحقه يو .

شاه صاحب خو دده په ذُهوکه باندې پوهه شو ، ورته وې ويل :

دا دومره غټه خبره نه ده ، کتاب غور ځول بې آدبي ده ، ته به خپل کتاب د سينې سره اونيسې او زه به خپل کتاب د سينې سره اونيسم او دواړه به دې اور ته ننوځو ، که ته اوسوزيدې نو ته به په ناحقه يې ، او که زه اوسوزيدم نو زه به په ناحقه يم .

عيسائي پادري چې دا خبره واوريده نو وې ويل : داسې مقابله خو زه نشم کولی . دا يې وويل او د چوک نه يې مَنډه کړه . خلقو راأونيوه ، ورته وې ويل : چې اوس به خامخا مقابله کوې . پادري ورته وويل : زه معافي غواړم ما په خپل کتاب پورې څه داسې مسَاله (دوايي) مږلې ده چې دا اور نه سوزوي ، او په جسم مې نه ده مږلې ، لهذا زه دا مقابله نشم کولی ، دا يې وويل ، د چوک نه يې منډه کړه او لاړ اوتختيده .

د قرآن په اعجاز باندې د يو آمريکائي مُستشرِق " پروفيسر فنکل " اِقرار

علامه طنطاوي جوهري رحمه الله په خپل تفسير کې ليکلي چې په کال ۱۹۳۲ء کې زما ملاقات د يو مِصري آديب او اُستاذ کامل " گيلاني " سره اوشو ، هغه راته خپله يوه عجيبه واقعه بيان کړه :

هغه راته وويل چې يو ځل زما ملاقات د آمريکې يو مُستشرِق " پروفيسر فنکل " سره اوشو ، چونکه زما او د هغه په مينځ کې نزدې تعلّقات وو ، ځکه زه هم د عربي ژبې يو اديب يم ، او هغه هم د عربي ، جَرمني ، عبراني او انگريزي ژبو پوخ آديب وُ .

يوه ورځ هغه آمريکائي مُستشرق ماته په غوږ کې پټ وويل : آيا ته هم په هاغه خلقو کې يې چې هغوی قرآن کريم يوه معجزه مني ؟ دا يې وويل او بيا يې په زوره اوخندل ... مطلب يې دا وُ چې گني قرآن کريم مُعجزه نه ده ، بلکه دا د مسلمانانو هسې دعویٰ ده .

ما ورته وويل : اول به ما او تا تجربه اوکړو چې آيا مونږ د قرآن کريم غوندې فصيح و بليغ کلام جوړلې شو او که نه ؟ د تجربې کولو نه روستو به راته په خپله اندازه اوشي چې آيا قرآن کريم مُعجز کلام دی او که نه ؟

بيا ما دې اُستاذ فنکل ته وويل : راځه مونږ به د قرآن کريم يو تصوّر او مفهوم په خپلو آدبي الفاظو کې اوليکو بيا به په آخر کې د دې خپلو آدبي جملو مقائسه د قرآن کريم د جملو سره اوکړو چې قرآن کريم دا مفهوم څنگه اداء کړی ؟ او مونږ څنگه اداء کړی ؟ نو په خپله به راته خبره واضحه شي .

هغه راسره دا خبره أومنله ، دواړو قلم او کاغذ راواخيست ، او په شريکه مو د عربي داسې شل (٢٠) جملې جوړې کړی چې په هغې کې '' د جهنم د فراخولي '' خبره مونږ په ډير فصيح و بليغ انداز کې ذکر کړه ، په هغه جملو کې څنې دادي :

إِنَّ جَهَنَّمَ وَاسِعَةٌ جِدًّا .

إِنَّ جَهَنَّمَ لَأَوسع مما تظنون .

إِنَّ سعة جَهَنَّم لا يتصوّرها عقل الانسان .

إِنَّ جَهَنَّمَ لتسع الدّنيا كلّها .

إنّ الجنّ والإنس إذا دخلوا جهنّم لتسعهم ولاتضيق بهم .

إنّ سعة جهنّم لتصغر امامها سعة السماوات والارض .

سترون من سعة جهنّم مالم تكونوا لتحملوا به او نتصوروه .

مهما حاولت ان نتخيّل سعة جهنّم فانت مقصر ولن تصل الى شيء من حقيقتها .

إنّ البلاغة المعجزة تقصر وتعجز اشد العجز عن وصف سعة جهنّم .

إنّ سعة جهنم قد تخطت احلام الحاملين وتصوّر المتصورين .

متى امسكت بالقلم وتصديت لوصف سعة جهنم احسست بقصورک وعجزک .

إنّ سعة جهنم لايصفها وصف ولايتخيلها وهم ولاتدور بحسبان .

كلّ وصف لسعة جهنّم انّما هو فضول وهذيان .

کله چې مونږ خپل آخري کوشش وکړو او نور د مونږ سره داسې الفاظ پاتې نه شو چې دا مفهوم په کې اداء کړو نو ما ډير په فاتحانه أنداز کې پروفيسر فنکل طرف ته أوکته ، او ورته مې وويل چې اوس به په تا باندې د قرآن کريم بلاغت او مُعجز والې ښکاره شي .

هغه راته وويل : آيا قرآن کريم د جهنم د فراخوالي دا مفهوم د مونږ نه په ډير بليغ أنداز کې بيان کړی ؟

ما ورته وويل : مونږ خو د قرآن کريم په مقابله کې د وړو بچو حيثيت هم نه لرو . هغه په ډيرې حيرانتيا سره پوښتنه وکړه : په قرآن کريم کې دا مفهوم څنګه بيان شوی ؟ ما ورته د "سورة ق " دا آيت تلاوت کړو ، الله تعالى فرمايي :

﴿ يَوْمَ نَقُوْلُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلأْتِ وَتَقُوْلُ هَلْ مِنْ مَّزِيْدٍ ﴾ . (۱)

ترجمه : په کومه ورځ چې مونږ جهنم ته ووايو : آيا ته ډک شوی ؟ او هغه به ووايي : آيا زياتي څه شته ؟

کله چې دې امريکائي مُستشرق پروفيسر فنکل د قرآن مجيد دا آيت واوريده او په دې کې يې دا فصاحت او بلاغت اوکته نو حيران پاتې شو ، خوله يې وازه پاتې شوه ، او وې ويل :

صَدَقْتَ نَعَمْ صَدَقْتَ وَأَنَا أُقِرُّ لَکَ ذٰلِکَ مُغْتَبِطًا مِنْ کُلِّ قَلْبِيْ .

تا رښتيا وويل ، يقيني تا رښتيا وويل ، زه په کلاوْ زړه سره دا اِقرار کوم (چې قرآن کريم د فصاحت و بلاغت نه ډک مُعجز کلام دی) .

ما ورته وويل : دا دومره د تعجب خبره نه ده ځکه ته چونکه د عربي ژبې اَديب يې تا ته په دې آيت کې حَد درجه فصاحت و بلاغت ښکاره شو نو ځکه تا د حق اِقرار وکړو . (۲)

د قرآن کريم په حقانيت باندې د يو عيسائي پادري اِقرار

د عيسايانو په اِبتدائي دوَر کې د مولانا رحمت الله صاحب سره د يو عيسائي پادري مناظره راغله ، په هغه مناظره کې حق غالب شو او باطل مغلوب شو ، يعنی مولانا رحمت الله صاحب اُوګټله ، او پادري شِکست اُوخوړ . په آخِر کې دې عيسائي پادري د مولانا رحمه الله صاحب نه پوښتنه وکړه :

مولانا صاحب ! د تاسره په دې خبره باندې د ټولو نه غټ دليل کوم يو دی چې " قرآن کريم د الله ﷻ کلام دی " ؟

کله چې مولانا صاحب دليل بيانول شروع کړه نو دې پادري ورته وويل :

---

(۱) سورة ق آيت ۳۰ .

(۲) الجواهر في تفسير القرآن الكريم للشيخ طنطاوي جوهري ج۳ ص ۱۱۱ ، ۱۱۲ .

مولانا صاحب ! تاته به پته ده چې زه عيسائي يم ، او د تاسره مې مُناظره هم وکړه خو دا دليل به درته زه بيان کړم ، او دا حق به زه واضح کړم .

هغه دا چې : په دې وخت کې په ټوله دُنيا کې د تعليم ډير زُور دی ، زمونږ د لنډَن پارلمنټ زمونږ د ملک د پاره قانون جوړوي ، او ددې قانون جوړولو چې کوم ممبران دي هغوی ډير اُوچت اُوچت تعليمونه کړي . کله چې دا تعليم يافته خلق يو قانون جوړ کړي نو په دې باندې شپږ مياشتې نه وي تېرې شوی چې په دې قانون کې غلطي را اُووځي ، بيا دوی په دې کې تَرميم وکړي او قانون بدل کړي .

زمونږ د لنډَن پارلمنټ خو پريږده بلکه که د ټولې دُنيا بهترين قانون دانان ، فلاسفه او زيرکه خلق راجَمع کړې شي او دوی يو قانون جوړ کړي نو بيا به هم په دې کې غلطي راوُوځي ، ځکه په دُنيا کې چې د قانون جوړولو دا اِداره جوړه شوی نو دا صرف ددې د پاره جوړه شوی چې دوی به وخت په وخت په قانون کې ترميمات او تَنسيخات کوي ، زاړه قوانين به ختموي .او نوي نوي قوانين به جوړوي . دا قانون ساز اِداره جوړول غټ دليل ددې دی چې زمونږ په وضع کرده قوانينو کې غلطي شته .

ليکن بل طرف ته ستاسو کتاب " قرآن مجيد " صرف دداسې يو کس (محمد ﷺ) په لاس باندې ظاهر شوی چې هغه په ټول عُمر کې د چا نه اَلِف بَا هم ندي ويلي ، خالِصه اُمّي وُ ، بيا نبي عليه السلام د چا سره ددې قوانينو په جوړولو کې مشوره هم نده کړی ، ځکه په هاغه وخت کې اکثر خلق اُمّيان وو (۱) ، بيا په دې کتاب کې د اِنسانانو د ژوند متعلق غټ غټ قوانين ذکر دي ، خو د څوارلس سوه (۱۴۰۰) کاله تيريدو باوجود بيا هم ددې په قوانينو کې هيڅ غلطي را اُو نه وته ، د هرې زمانې سره ددې قوانين برابر دي نو دا غټ دليل ددې دی چې قرآن کريم د الله تعالی کلام دی ، ځکه که دا يو انسان جوړ کړې وی نو بيا به د وخت په تيريدلو سره ددې په قوانينو کې هم د تبديلۍ او ترميم ضرورت راغلې وی .

پس معلومه شوه چې قرآن کريم د الله تعالی مُعجِز کلام دی ، يو دائمي قانون دی ، او په دې کې هيڅ شک و شُبه نشته . (۲)

---

(۱) الله تعالی هم فرمايي : هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِّنْهُمْ .. سورة الجمعة آيت ۲ .

(۲) خطبات الحق لشيخ الاسلام سيد شمس الحق افغاني رحمه الله ص ۲۴۳ .

د قرآن کريم په اوريدلو کې عجيبه خوند او لذت دى

الله رب العزت د قرآن کريم په تلاوت کې داسې بهترين خوَند او لِذت ايخى چې دا د دُنيا په بل هيڅ کتاب کې نشته ، بيا خاصکر د هر قاري د تلاوت کولو ځانله ځانله خوَند وي ، دا ټول کمال او برکت صرف د قرآن کريم دى .

د قرآن کريم نه علاوه د دُنيا د نورو مذهبونو کتابونه که په هر قِسمه خوش آوازى سره اُولوستې شي نو په هغې کې به داسې خوَند او لِذت نه وي ، کني انسان دې ورياندې تجربه وکړي ، بيا به ده ته په خپله نتيجه معلومه شي .

بلکه د قرآن کريم لوستلو ته خو د فرښتو غوندې مُقرّب مخلوق هم رانازليږي ، ديته غوږ نيسي ، او دا اَوري .

دغه وجه ده چې که دصحابه کرامو او نورو اَسلافو په ژوند باندې نظر واچولې شي نو دا به معلومه شي چې دوى د قرآن کريم تلاوت په داسې ښکلي اَنداز باندې کولو چې د هر يو آيت په لوستلو به يې خوَند او لِذت محسوسولو .

د حضرت فاطمې رضي الله عنها د تلاوت او مانځه سره مينه

يو پيره حضرت فاطمه رضي الله عنها د ژمي په يَخو او اُوږدو شپو کې په تهجدو باندې اُودريده ، د دوه رکعتو نفلو نيت يې اُوتړل ، د قرآن کريم يو يو آيت يې دير په اِطمينان او سکون سره لوستلو ، دومره دير تلاوت يې اوکړو چې کله يې سلام اُوګرځول نو وې کته چې صُبح صادِق نزدې دى (يعنى د سحَر داخليدو ته لږ وخت پاتې ؤ) ، لاسونه يې د دُعا د پاره اُوچت کړه ، په ژړا شوه ، الله ﷻ ته يې عَرض وکړو :

اې الله ! ما خو صرف د دوه رکعتونو نفلو نيت تړلې ؤ ، دا شپه څومره لنده وه ، دا خو صرف په دوه رکعته کولو سره ختمه شوه .

سبحان الله . حضرت فاطمې رضي الله عنها دومره په خوَند او اِطمينان سره تلاوت کولو چې تر سهره پورې په نفلو ولاړه وه خو بيا يې هم الله ﷻ ته د شپو د لنډوالي شکايت کولو .

په غشي باندې د لړيدو باوجود تلاوت جاري ساتل

د ابوداؤد شريف حديث دى ، حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې مونږ د نبي كريم صلى الله عليه وسلم سره غزوه ذات الرقاع ته اُووتو ، يو كس د مُشركينو يوه ښځه قتل كړه ، د هغې خاوند قسَم وكړو چې زه به تر هغه وخته پورې په آرام نه كينم چې تر څو پورې د نبي عليه السلام د ملګرو وينه توى نه كړم (او ددې بدَل وا نه خلم) ، نو دې د نبي ﷺ د لښكر پسې شاته پَټ پَټ راروان ؤ ، پيغمبر عليه السلام په يو ځاى كې پَړاؤ واچول ، صحابه كرامو ته يې وفرمايل :

مَنْ رَجُلٌ يَكْلَؤُنَا ؟

كوم كس به زمونږ پيره (حفاظت) وكړي ؟

نو يو كس د مهاجرينو او يو كس د انصارو نه ديته تيار شو ، نبي عليه السلام ورته وفرمايل : تاسو ددې دَرَې (غونډۍ) په سَر باندې پيره كوئ .

كله چې دا دواړه هلته لاړه (دوى په خپل مينځ كې پيره تقسيم كړه چې نمبر په نمبر په پيره كوو) نو مهاجر صحابي د آرام كولو د پاره ځملاست ، او اَنصاري د مانځه د پاره اُودريده (ځكه ده د ځان سره سوچ وكړو چې د هسې ويخ اُودريدلو نه خو دا ښه ده چې په مانځه باندې اُودريږم ، هاغه مشرك هم چونكه د دوى پسې پټ راروان ؤ)

كله چې هغه مشرك دلته رااُورسيده نو دا اَنصاري صحابي يې په مانځه باندې ولاړ اُوليده ، دې پوهه شو چې دا خو د خپل قوم مُحافِظ او پهره دار دى ، نو دې مشرك دا صحابي په غشي باندې اُوويشت ، دا غشي دده په بدن كې ننوت ، دې صحابي دا غشي راوُويست ، او خپل مونځ يې جاري اُوساتل ، تر دې پورې چې دې مشرك دا صحابي په درې (۳) غشو باندې اُوويشتو (هر غشي به دده په وجود كې ننوتو ، او ده به راويستو ، اګر چې دده د وجود نه وينه روانه وه) خو ده بيا هم خپل مونځ جاري ساتلو (آخر دده سره دا يَره پيدا شوه چې هسې نه په ډيرو غشو ويشتلو دې حالت ته اُورسم چې بيا د صحابه كرامو حفاظت رانه پاتې شي نو) بيا ده ركوع او سجده وكړه (مونځ يې پوره كړو) ، او هغه خپل

مهاجر ملګري يې راپاڅول ، دې مشرک ته چې د دوی بيداريدل معلوم شو نو هغه لاړ اوتختيده .

کله چې دې مهاجر صحابي په دې انصاري صحابي باندې بهيدونکې وينه اُوليده نو ورته وې ويل :

سُبْحَانَ اللهِ أَلَا أَنْبَهْتَنِيْ أَوَّلَ مَا رَمٰى ؟

سبحان الله ، کله چې هغه په تا باندې د اول غشي ګوذار اوکړو نو تا ولې زه هلته راپا نه څولم ؟

ده ورته وويل :

كُنْتُ فِيْ سُوْرَةٍ أَقْرَؤُهَا فَلَمْ أُحِبَّ أَنْ أَقْطَعَهَا . (١)

ما (په مانځه کې) يو سورة لوستلو نو ما دا نه خوښول چې زه دا په مينځ کې پريږدم (نو ځکه مې ته نه راپاڅولې) .

فائده : سبحان الله ، دې صحابي د سورة په لوستلو کې دومره خوَند او لذت محسوسول چې مسلسل يې په وجود باندې غشي لګيده ، وينه ورنه روانه وه خو بيا يې هم په مينځ کې سورة پريخودل نه غوښته .

---

(١) عَنْ جَابِرٍ، قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْنِيْ فِيْ غَزْوَةِ ذَاتِ الرِّقَاعِ فَأَصَابَ رَجُلٌ امْرَأَةَ رَجُلٍ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ. فَحَلَفَ أَنْ لَا أَنْتَهِيْ حَتّٰى أُهْرِيْقَ دَمًا فِيْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ. فَخَرَجَ يَتْبَعُ أَثَرَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَنَزَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْزِلًا. فَقَالَ: مَنْ رَجُلٌ يَكْلَؤُنَا؟ فَانْتَدَبَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِيْنَ وَرَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ. فَقَالَ : « كُوْنَا بِفَمِ الشِّعْبِ »، قَالَ: فَلَمَّا خَرَجَ الرَّجُلَانِ إِلٰى فَمِ الشِّعْبِ اضْطَجَعَ الْمُهَاجِرِيُّ، وَقَامَ الْأَنْصَارِيُّ يُصَلِّيْ، وَأَتَى الرَّجُلُ فَلَمَّا رَأٰى شَخْصَهُ عَرَفَ أَنَّهُ رَبِيْئَةٌ لِلْقَوْمِ. فَرَمَاهُ بِسَهْمٍ فَوَضَعَهُ فِيْهِ فَنَزَعَهُ . حَتّٰى رَمَاهُ بِثَلَاثَةِ أَسْهُمٍ. ثُمَّ رَكَعَ وَسَجَدَ. ثُمَّ انْتَبَهَ صَاحِبُهُ. فَلَمَّا عَرَفَ أَنَّهُمْ قَدْ نَذِرُوْا بِهِ هَرَبَ، وَلَمَّا رَأَى الْمُهَاجِرِيُّ مَا بِالْأَنْصَارِيِّ مِنَ الدَّمِ، قَالَ : سُبْحَانَ اللهِ أَلَا أَنْبَهْتَنِيْ أَوَّلَ مَا رَمٰى .قَالَ : كُنْتُ فِيْ سُوْرَةٍ أَقْرَؤُهَا فَلَمْ أُحِبَّ أَنْ أَقْطَعَهَا .سنن ابي داؤد بَابُ الْوُضُوْءِ مِنَ الدَّمِ رقم الحديث ١٩٨

په نورو رواياتو کې ورسره دا الفاظ هم ذکر دي چې دې انصاري صحابي ورته وويل ،

كُنْتُ فِيْ سُوْرَةٍ أَقْرَؤُهَا فَلَمْ أُحِبَّ أَنْ أَقْطَعَهَا حَتّٰى أُنْفِذَهَا . فَلَمَّا تَابَعَ عَلَيَّ الرَّمْيَ رَكَعْتُ فَآذَنْتُكَ. وَايْمُ اللهِ لَوْلَا أَنْ أُضَيِّعَ ثَغْرًا . أَمَرَنِيْ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِحِفْظِهِ لَقُطِعَ نَفَسِيْ قَبْلَ أَنْ أَقْطَعَهَا . أَوْ أُنْفِذَهَا . المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٥٥٧ وقال الحاكم : هذا حديث صحيح الاسناد ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ٦٦٣ .

تنبيه زمونږ د احنافو په نزد باندې د وجود نه د وينې وتلو او بهيدلو سره اُودس ماتيږي ، ځکه د نبي عليه السلام نه صريح احاديث نقل دي چې د پوزې ماتيدو (يعنی د پوزې نه د وينې تللو) سره اُودس ماتيږي ، لهذا که د نور وجود نه وينه اُووځي او روانه شي نو په دې سره به هم اُودس ماتيږي.

لهذا د صريحو احاديثو په مقابله کې د يو صحابي عمل دليل نشي کيدی . يا دا چې کيدې شي دې انصاري صحابي ته دا مسئله تر اوسه نه وه معلومه چې کني د وينې په وتلو سره اودس ماتيږي ، نو ځکه يې خپل مونځ جاري ساتلو . (١)

په هر ځل تلاوت کولو سره انسان نوې لذت محسوسوي

د دُنيا په بل يو کتاب کې داسې خوَند او لِذت نشته څومره چې په قرآن کريم کې دی ، ځکه د دُنيا نور کتابونه که انسان په اول ځل باندې لولي نو څه نا څه دِلچسپي يې په کې وي خو چې په دويم ځل او دريم ځل يې لولي نو دِلچسپي يې ډيره کمه شوې وي ، خو د څلورو يا پنځو ځلو لوستلو نه روستو د انسان زړه د هغه کتاب نه مکمل موړ شي ، بيا هغې ته کتل هم نه خوښوي .

ليکن قرآن کريم داسې يو کتاب دی چې انسان هر څومره دا زيات لولي نو همدومره يې ددې سره شوق او محبت زياتيږي ، او په هر ځل لوستلو سره ځانله لذت او خوَند محسوسوي بلکه که يو انسان ټول عُمر ددې تلاوت کوي نو په هر ځل به دده په شوق او دِلچسپۍ کې نوره هم اِضافه کيږي .

تاسو سوچ وکړئ سورة فاتحه (يعنی الحمدُ لله ...) انسان د مانځه په هر رکعت کې وايي ، او په هره ورځ يې په مانځه کې د امام نه هم اُوري خو ليکن دې وربانډې نه تنګيږي ، بلکه په هره پيره ده ته دا نوې شی معلوميږي ، او نوې لِذت په کې محسوسوي .

نبي عليه السلام فرمايي :

اَلْقُرْآنُ لَا يَخْلَقُ عَلَى كَثْرَةِ الرَّدِ . (٢)

---

(١) تحفة المسعود مترجَم ابوداؤد ج١ ص٩٣ .

(٢) رواه الترمذي بَابُ مَاجَاءَ فِي فَضْلِ الْقُرْآنِ رقم الحديث ٢٩٠٦ ، ورواه الدارمي . الشفاء ج١ ص ٣٩٠ .

قرآن کريم په بار بار ويلو سره نه زړېږي چې کني ددې نه د انسان زړه مور شي .

په هر دوَر کې د قرآن کريم عاشقان موجود دي

په دُنيا کې د بل هيڅ کتاب سره دومره عِشق او محبت ندې شوی څومره چې د قرآن کريم سره شوی ، ځکه په هر دور کې ددې بې شميره عاشقان تېر شوي :

قرآن کريم واحده داسې کتاب دی چې ځانله هم ددې تلاوت کړې شوی ، او په مجلسونو کې هم ددې تلاوت کړې شوی .

د ورځې هم ددې تلاوت کړې شوی ، او د شپې هم ددې تلاوت کړې شوی .

په قلاره هم ددې تلاوت کړې شوی او په اُوچت آواز سره هم ددې تلاوت کړې شوی .

ددې د تلاوت کولو په وخت هم د الله ﷻ د يَرې نه ژړا کړې شوی ، او ددې په آوريدو هم ژړا کړې شوی .

ددې يو يو لفظ ياد کړې شوی ، او ددې د يو يو لفظ معنی معلومه کړې شوی .

بلکه ډير داسې عاشقان تېر شوي چې ټول عُمر يې په تلاوت او نشر و اِشاعت تېر کړی .

د اسلافو د قرآن مجيد سره د عِشق واقعات :

۱ . د حضرت عثمان رضي الله عنه په باره کې راځي چې دوی به په هره شپه د قرآن مجيد ختم کولو . (۱)

۲ . حضرت خارجه بن مصعب رضي الله عنه فرمايي چې څلور (۴) داسې هَستۍ تېرې شوي چې هغوی په يو رکعت کې ټول قرآن مجيد لوستلې دی :

اول : حضرت عثمان رضي الله عنه . دويم : حضرت تميم داري رضي الله عنه .

دريم : حضرت سعيد بن جبير رحمه الله . څلورم : امام اعظم ابو حنيفه رحمه الله . (۲)

د حضرت عبدالله بن زبير رضي الله عنه په باره کې هم نقل دي چې دوی به هم په يوه شپه کې ټول قرآن ختمولو . (۳)

(۱) إقامة الحجة في ان الاكثار في التعبد ليس ببدعة ص ۱۸ .

(۲) مناقب ابي حنيفه للامام الكردري ص ۲۵۵ ، إقامة الحجة في ان الاكثار في التعبد ليس ببدعة ص ۱۹ .

(۳) فضائل القرآن لمولانا زكريا صاحب ص ۲۲ .

۳. د حضرت عبدالله بن ادريس رحمه الله د وفات کيدو وخت چې نزدې شو نو دده لور ژړل، ده ورته وويل: ژاړه مه، ما په دې کور کې څلور زره (۴۰۰۰) پېرې قرآن مجيد ختم کړی. (۱)

همدغه شان واقعه د حضرت ابوبکر بن عياش رحمه الله په باره کې هم نقل ده، دده ځوی ابراهيم وايي چې يو پېره ماته خپل والد صاحب "ابوبکر بن عياش رحمه الله" وويل:

بچيه! ما هيڅ کله بې حيايي نه ده کړی، او تر ديرشو (۳۰) کالو پورې ما هره ورځ د قرآن مجيد يو ختم کړی. بيا يې راته وويل: بچيه! په دې کمره کې د الله ﷻ نافرماني مه کوه ځکه په دې کې ما دولس زره (۱۲۰۰۰) پېرې د قرآن مجيد ختم کړی.

څه دير وخت پس چې کله دده د وفات کيدو وخت راغی نو دده لور ژړل، ده ورته وويل: ژاړه مه، آيا د تاسره دا يَره ده چې ماته به الله ﷻ عذاب راکړي؟ حالانکه ما ددې کمرې په دې ګنج کې څليريشت زره (۲۴۰۰۰) پېرې قرآن مجيد ختم کړی. (۲)

۴. د امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله په باره کې نقل دي چې تر څلويښتو (۴۰) کالو پورې يې د ماسخوتن په اودس د سهَر مونځ کړی، او په هره شپه به يې قرآن مجيد ختمول.(۳)

او په رمضان المبارک کې به يې يو شپيته (۶۱) ختمونه کول: يو به يې د ورځې کول، دويم به يې د شپې کول، او يو به يې په تراويحو کې کول. (۴)

او ټول يې اَويازره (۷۰۰۰۰) پېرې قرآن مجيد ختم کړې وُ. (۵)

نوټ: د امام شافعي رحمه الله په باره کې هم راځي چې دوی به هم په رمضان کې يوشپيته (۶۱) ختمونه کول، يو د ورځې، بل د شپې، او يو په تراويحو کې. (۶)

---

(۱) نووي شرح مسلم ج۱ ص۱۰.

(۲) نووي شرح مسلم ج۱ ص۱۰، قرآن کريم ايک عظيم معجزه ص۱۰۸.

(۳) سير اعلام النبلاء ج۶ ص۳۹۹.

(۴) الخيرات الحسان ص۸.

(۵) سير اعلام النبلاء ج۶ ص۴۰۰. قرآن کريم ايک عظيم معجزه ص۱۰۸.

(۶) فضائل قرآن ص۳۹.

٥. حضرت مولانا زکريا رحمه الله په خپله فرمايي چې ما په رمضان المبارک کې کومه سيپاره په ترايحو کې ويله هغه به ما د ورځې ديرش (٣٠) پېرې د ځان سره اړوله . (١)

الله ﷻ د نيکانو خلقو په وختونو کې برکت اچوي کوم کارونه چې په څو څو ورځو کې نشي کيدی هغه دوی په يو څو گنهټو کې کوي ، دغه وجه ده چې ډيرو بزرگانو نه په لږ وخت کې د قرآن مجيد ختمول نقل شوي دي .

٦. امام احمد بن حنبل رحمه الله فرمايي چې يو ځل مونږ څه ملگري د فضيل بن عياض رحمه الله ملاقات ته لاړو ، هغه ته دننه د ورتللو اِجازت مو اُوغوښته خو اِجازت راته ملاؤ نه شو ، چا راته ووېل چې هغه د قرآن مجيد داسې عاشِق دی که هغه د تلاوت آواز واوري نو فورًا راوُوځي . مونږ يو ملگري ته ووېل چې ته په تېز آواز باندې يو آيت ووايه ، ده په تېز آواز باندې سورة التکاثر لوستل شروع کړه ، نو فضيل بن عياض رحمه الله فورًا په داسې حالت کې راووت چې د تلاوت په اَوريدو سره يې گيره مبارکه په اُوښکو لمده شوې وه . او ده به چې کله پخپله هم تلاوت کولو نو په ډير اَدب او عاجزۍ سره به يې تلاوت کولو . (٢)

د قرآن مجيد حِفظ کول هم يوه مُعجزه ده

قرآن مجيد د الله تعالى کلام دی ، په مختلفو طريقو سره د دې اِعجاز ثابت دی ، مشهور اعجاز خو يې دادی چې په دې کې داسې فصاحت و بلاغت موجود دی چې که د عربي ژبې هر څومره ماهِر کس وي خو د دې مقابَله نِشي کولی ، د دې په شان يو وړوکې سورة هم نشي جوړولی ، تر قيامته پورې خلقو ته د دې چيلنج ورکړې شوی دی ، نه تر اوسه پورې چا د دې په شان وړوکې سورة جوړ کړی ، او نه به يې تر قيامته پورې څوک جوړ کړې شي .

د قرآن کريم يو اِعجاز دَ دې حِفظ کول هم دي چې دا عرب او عجَم ، سړي او ښځې ، ځوانان او بوډاگان ، حتّی چې نابالغه ماشومان هم دا حفظ کولې شي . حالانکه يو کس د خپلې مورنۍ ژبې دومره غټ کتاب هم لفظ په لفظ نشي يادولی خو ليکن قرآن مجيد

(١) يادِ اَيام .

(٢) تحفه حفاظ ص ٢٢٥ .

نابالغه ماشومانو ته هم ياديږي او بې د څه تکلف نه يې روان ويلې شي . دا د قرآن کريم يوه ښکاره معجزه ده چې هر چاته معلومه ده .

په دُنيا کې د بل مذهب د يو کتاب حافظ نشته ، مګر په دې وخت کې د قرآن کريم حافظان د يو کرور نه هم زيات دي .

د عيسايانو اووه پنځوس (٥٧) ملکونه دي ، دوى د خپل کتاب په خوريدو ډيرې خرچې کوي خو باوجود ددينه په ټوله دُنيا کې د اِنجيل يو حافظ هم نشته .

نن صبا په دُنيا کې عام طور څلور اِنجيله موجود دي ، هر يو د بل نه بدَل دى ، دا څلور واړه اِنجيله چې راجَمع کړى نو د قرآن کريم د لسو سيپارو هومره هم نه دي خو بيا هم د اِنجيل يو حافظ نشته ، دغه وجه ده چې د عيسايانو پادريان چې خپل عبادت کوي نو هم يې په لاس کې اِنجيل نيولې وي د هغې نه تلاوت کوي ، نو چې پَادريانو ته نه دي ياد نو نورو ته به څه ياد وي ؟ خو اِلحمدُ لله د قرآنِ کريم بې شماره حافظان موجود دي .

او دا يو عظيم سعادت هم دى چې د انسان په سينه کې د پروردِګارِ عالم دا بهترين کلام راشي ، او ددﻩ سينه وريا‌ندې منوّره شي ، دا سعادت الله ﷻ هر چاته نه نصيبه کوي بلکه چاته يې چې أوغواړي نو هغوى ته يې نصيبه کوي .

يو شاعر وايي :

اين سعادت بزورِ بازو نيست * تا نه بخشد خدائے بخشنده

دا نيک بختي د مټو په زور نه حاصليږي تر څو پورې چې ورکوونکې رب انسان ته دا ورنکړي . يعنى دا د الله ﷻ په ورکړه سره کيږي .

دغه وجه ده چې ډير ذهين ذهين خلق شته خو چې د الله ﷻ مدد ورسره نه وي نو د قرآن کريم حافظ نشي جوړيدى ، او ډير د کمزورې حافظې واله خلق داسې شته چې کله د الله ﷻ مدد ورسره ملګرې شي او خوارې وکړي نو د قرآنِ کريم حافظ ورنه جوړ شي .

ډير خوش نصيبه دي هغه خلق چا چې د قرآن کريم حفظ وکړو ، د دوى والدين هم خوش نصيبه دي ، د دوى استاذان او رِشته دار هم خوش نصيبه دي .

بعضې جاهله خلقو دا خبره مشهوره كړې چې " په قرآن مجيد يادولو سره حافظه كمزورې كيږي، او ددې يادول ډير مشكل دي ".

حالانكه د دوی دا خبره غلطه ده، ځكه په حفظ كولو سره خو حافظه نوره هم مضبوطيږي او دا خبره په تجربې سره ثابته ده چې كوم ماشوم اول حفظ وكړي او بيا روستو تعليم شروع كړي نو دا د خپلو ملګرو په نسبت ډير تكړه وي. بل دا چې قرآن مجيد خو د حافظې په زور نه يادیږي بلكه دا خو د مُعجزه ګيدو په وجه انسان ته يادیږي، دغه وجه ده چې زَنانه، بوډاګان او نابالغه ماشومان هم دا يادولې شي، او په ډير لږ وخت كې يې يادولې شي.

په لږ وخت كې د قرآن مجيد يادول

د اَسلافو ډير داسې واقعات موجود دي چې هغوی په ډير لږ وخت كې قرآن مجيد ياد كړې دی، ددې يو څو نمونې ستاسو د وړاندې بيانوم:

مولانا قاسم نانوتوي رحمه الله په يوه مياشت كې قرآن كريم ياد كړی

مولانا قاسم نانوتوي رحمه الله چې د دارالعلوم ديوبند مهتمم ؤ، ده چې كله اولنی حج كولو نو په بحري جهاز كې حج ته روان شو، ځكه په هاغه وخت كې به خلق په بحري جهاز (او بَادباني كشتيو) كې حج ته تلل، په لاره كې به څو څو مياشتې اُولږيدی، خلق به د رمضان نه مخكې په شعبان كې د حج په سفر روان شو چې په وخت باندې مكې مكرمې ته اُورسي.

مولانا قاسم نانوتوي رحمه الله هم په شعبان كې روان شو، كله چې رمضان راغی نو ده ته معلومه شوه چې په دې جهاز واله كسانو كې اګر چې لوي لوي علماء شته خو حافظ په كې يو هم نشته، نو ده ته دا خبره خوَښه نه شوه چې د علماؤ په دې دومره لوي جَماعت كې دې بيا هم تراويح په آخري سورتونو اوكړې شي، او د قرآن كريم ختم دې په كې اونكړې شي نو ده به په هره ورځ يوه سيپاره يادوله او د شپې به يې دا په تراويحو كې ويله، چې كله رمضان پوره كيده نو ده حفظ هم پوره كړې ؤ. (١)

(١) خطبات حكيم الاسلام ج١ ص٢٦٢، سوانح قاسمي مرتبه مولانا يعقوب نانوتوي، ارواح ثلاثه ص٢٨٦.

همدغه رنګې امام شافعي رحمه الله هم په يوه مياشت کې حفظ کړې وُ ، په هره ورځ به يې يو ختم کولو ، او د شپې په تراويحو کې به يې هم غونډ قرآن مجيد لوستلو . (۱)

همدارنګې عزالدين ابن جماعة الشافعي رحمه الله هم په يوه مياشت کې ټول قرآن مجيد ياد کړې وُ . (۲)

امام محمد رحمه الله په اُووه (۷) ورځو کې قرآن مجيد ياد کړی

امام محمد بن الحسن الشيباني د امام ابوحنيفه رحمه الله په ممتاز شاګردانو کې دی او مُجتهِد امام دی ، کله چې دده عُمر څوارلس (۱۴) کاله شو نو د امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله مجلس ته راغی او د يوې مسئلې پوښتنه يې ورنه وکړه چې :

که يو کس د ماسخوتن مانځه اداء کولو نه پس بالغه شي نو آيا په ده باندې ددې مانځه دوباره اداء کول لازمي دی ؟ امام صاحب ورته ووېل : آو (دوباره به دا د ماسخوتن مونځ راګرځوي) .

امام محمد صاحب پاځيد ، او د جُمات په يو ګوټ (ګُنج) کې يې د ماسخوتن مونځ دوباره وکړو (دا دده اَولنۍ مسئله وه چې د امام صاحب نه يې زده کړه) .

کله چې اِمام صاحب دې د مانځه په راګرځولو اُوليده نو تعجب يې اوکړو ، او وې وېل :

" که الله ﷻ اوغوښته نو دا هلک به ضرور کامياب شي " .

او همداسې اوشو هم ، الله ﷻ دده په زړه کې د علمِ فِقهې حاصلولو محبت واچول ، يو څو ورځې پس امام محمد رحمه الله د علمِ فِقهې حاصلولو په اِراده باندې د امام صاحب مجلس ته راغی ، (په بعضې کتابونو کې ذکر دي چې دې د يو مالدار سړي ځوي وُ ، ډېر ذهين وُ ، خپل پلار دې راوست او اِمام صاحب ته يې ووېل چې تاسو ده ته ديني عِلم وَرزده کړئ) .

امام صاحب د امامِ محمد نه پوښتنه وکړه : قرآن مجيد دې حفظ کړی ؟ ده ورته ووېل : نه . امام صاحب ورته ووېل : اول قرآن مجيد حفظ کړه بيا د علمِ فقهې حاصلولو د پاره

(۱) ظفر المحصلين باحوال المصنفين ص ۴۸۵ ، تحفه حفاظ ص ۱۶۶ .
(۲) شذرات الذهب ج ۷ ص ۱۳۹ .

راشه (ځکه دا د امام صاحب د شاګرد کېدو د پاره ضروري وه چې ده ته به قرآن مجيد په يادو باندې ياد وي).

پوره اُووه (۷) ورځې پس امام محمد صاحب د خپل پلار سره بيا راغی او وې ويل :

حَفِظتُهُ. ما قرآن مجيد حفظ کړو. (امام صاحب ورنه اِمتحانًا يو څو ځايونه واورول ، ښه صحيح ورته ياد ؤ).

ددې نه پس امام صاحب ده ته د علمِ فقهې په دَرس کې د شِرکت اجازت ورکړو چې څه وخت پس ورنه د اسلام عظيم مجتهِد جوړ شو. (۱)

هشام بن محمد بن کلبي په درې ورځو کې مکمل قرآن مجيد حفظ کړی

هشام بن محمد بن کلبي رحمه الله يو عالِم ؤ ، يو ځل دې د څه علماء کرامو سره ناست ؤ ، دې علماؤ په خپل مينځ کې خبرې کولی ، او ويل يې چې : فلانکې کس صرف عالِم دی ، فلانکې کس صرف حافظ دی ، فلانکې کس عالِم او حافِظ دواړه دی ، کله چې د هشام بن محمد کلبي تذکره راغله نو وې ويل چې دې غټ عالِم دی خو حافظ نه دی.

هشام وايي چې د ماسره دا اِحساس پيدا شو چې حفظ کول ضروري دي ، نو په هماغه ځای کې مې د حفظ اِراده وکړه ، دې فرمايي چې ما قرآن مجيد راواخيست او ددې په يادولو مې شروع وکړه ، په درې (۳) ورځو کې دَنَنه دَنَنه ما ټول قرآن مجيد حفظ کړو.

بيا به خلقو اِمتحانًا دده نه ځای په ځای په قرآن مجيد کې تپوسونه کول ، ده به صحيح جواب ورکولو. (۲)

نوټ: دا واقعه مفتي تقي عثماني صاحب په خپل کتاب " تراشے " کې هم ذکر کړې.

سبحان الله ، صرف په درې (۳) ورځو کې غونډ قرآن مجيد يادول د الله ﷻ خصوصي اِنعام دی.

(۱) بلوغ الاماني في سيرة الامام محمد بن حسن الشيباني ص ٥ ، مناقب امام ابوحنيفه للامام الكردري ص ۴۲۸.

(۲) وفيات الاعيان ٦ / ۸۲ ، الوافي بالوفيات ۷ / ۴۲۱ ، مختصر تاريخ دمشق ٦ / ۴۹٥ . اهلِ دل کے تڑپا دینے والے واقعات ج۴ ص ۳٦.

په کم عُمری کې قرآن مجید یادول

د اَسلافو ډیر داسې واقعات موجود دي چې هغوی په کم عُمری کې قرآن مجید حفظ کړی ، ددې یو څو نمونې ستاسو حضور ته وړاندې کوم :

علامه ابن حجر د نهه کالو په عمر قرآن مجید حفظ کړی

کله چې د ابن حجر رحمه الله عُمر پنځه کالو ته اُورسیده او ده د قرآن مجید په یادولو شروع وکړه نو په یوه ورځ کې یې سورة مریم یاد کړو چې په دې سره خلق ډیر حیرانه شو ، د نهه (۹) کالو په عُمر کې د قرآن مجید پوره حافظ شو ، په ۷۸۴ هجري کې د یوولس (۱۱) کالو په عُمر کې یې په تراویحو کې غونډ قرآن مجید واورول . (۱)

علامه ابن لبان د پنځو کالو په عمر قرآن مجید حفظ کړی

علامه ابن لبان رحمه الله په خپله فرمایي چې ما د پنځو (۵) کالو په عُمر قرآن مجید یاد کړې ؤ ، او دا مې صرف په یو کال کې یاد کړې ؤ . دې وایي چې کله زما عُمر څلور کاله ؤ او د ابوبکر بن مقري سره ما څه سورتونه یاد کړه نو بعضې خلقو د مانه دا سورتونه زده کول اُوغوښته ، چې په دې سره بعضو نورو خلقو وویل چې دده عُمر ډیر کم دی لهذا دده نه دا زده کول ندي په کار .

خو چې کله د مانه ابن مقري اِمتحان واخیست او راته وې ویل : سورة الکافرون ووایه ما ورته ښه صحیح وویل . بیا یې راته وویل : سورة التکویر ووایه هغه مې هم ښه صحیح وویل . بیا یو بل کس وویل : سورة المرسلات ووایه ما هغه هم ښه صیح واورول .

نو ابن مقري دوی ته وویل : ده ته چې څومره حصه یاده ده تاسو دده نه دا زده کوئ ، ذِمه واري یې په ما باندې ده . (۲)

(۱) ظفر المحصلین ص ۱۷۷ ، تحفه حفاظ ص ۱۶۷ .

(۲) مقدمه فتح الملهم ، تحفه حفاظ ص ۱۶۹ .

د پنځو کالو په عمر قران مجيد حفظ کول

د هارون الرشيد بادشاه په دوَر کې يو کس خپل د پنځو (٥) کالو ځوي راوست ، هارون الرشيد ته يې وويل چې دا د قرآن مجيد حافِظ دی . کله چې پلار دې ماشوم ته وويل :

بچيه ! تلاوت شروع کړه . نو هغه دومره وړوکې وُ چې پلار ته يې وويل :

تلاوت به کوم ځو ما له به کوره (يا بل خوږ ځيز) آخلي . پلار ورته وويل : ته اول تلاوت وکړه بيا به درله گوړه واخلم ، نو دې ماشوم تلاوت شروع کړو ، چونکه هارون الرشيد په خپله هم حافظ وُ ده ورنه مختلف ځايونه واورول ، دې ماشوم بنه صحيح تلاوت وکړو ، حالانکه دده عُمر پنځه کاله وُ . (١)

ابراهيم بن سعد فرمايي چې د خليفه مامون الرشيد دربار ته د ځلورو (۴) کالو يو ماشوم راوستې شو چې هغه قرآن مجيد ختم کړې وُ . (٢)

سبحان الله ، دا د الله ﷻ فضل او اِحسان دی چې د ځلورو يا پنځو کالو ماشوم هم د قرآن مجيد حافظ جوړيدې شي ، او دا د قرآن کريم اِعجاز هم دی .

په پوخ عُمر کې قرآن مجيد يادول

همدغه رنگې چې څوک خوارې او محنت وکړي او د الله ﷻ توفيق شامِلِ حال شي نو په پوخ عُمر کې هم الله ﷻ ورته د حفظ کولو دا عظيم سعادت ورنصيبه کوي :

د پنځه اويا (٧٥) کالو په عُمر قرآن مجيد يادول

په کال ١٣٦٢ هجري کې چې کله انگريزانو مولانا حسين احمد مدني رحمه الله اونيوه او په جيل کې يې واچول نو ده په جيل کې د قرآن کريم حفظ شروع کړو ، حالانکه دده عُمر په دې وخت کې اَويا يا پنځه اَويا کاله وُ ، په دې وخت کې عام طور ياداشت هم کمزورې کيږي ، مگر دا د قرآن کريم اِعجاز دی چې د هر عُمر واله کس دې طرف ته په صِدقِ دِل سره

(١) خطبات فقير ج١٨ ص ٨٥ ، و ج٢٧ ص ٧٩

(٢) مقدمه ابن صلاح ص ٦٢ ، قرآن کريم ايک عظيم معجزه ص ١١٥ .

متوجه شي نو الله ﷻ دا عظيم سعادت ده ته نصيبه کوي.

نو مولانا صاحب په دې عُمر کې هم په جېل کې دوه ثلثه قرآن کريم يعنى شل سيپارې يادې کړی، او بيا به يې په هره شپه په تراويحو کې هم ويلی .(۱)

د نوي (۹۰) کالو په عُمر حفظ کول

يو عالم ليکلي دي چې په کراچۍ کې زما نزدې يو دوست وُ هغه د نوي (۹۰) کالو په عُمر کې حفظ وکړو، حالانکه د هغه په غونډ و جود کې يو ويخته هم تور نه وُ، بلکه ټول سپين شوي وو، خو د الله ﷻ په فضل و کرم او ددې کس په محنت سره ده ته د نوي (۹۰) کالو په عمر کې هم د حفظِ قرآن دا سعادت نصيبه شو. (۲)

زَنانه هم قرآن مجيد حفظ کولې شي

دا د قرآن کريم اِعجاز دی چې څنګه سړي او ماشومان قرآن مجيد حفظ کولې شي نو همدغه شان زَنانه يې هم حفظ کولې شي.

په اُمّهاتُ المؤمنين کې د ټولو نه مخکې حضرت عائشې او حضرت حفصې رضي الله عنهما مکمل قرآن مجيد ياد کړې وُ، بيا روستو نورو صحابياتو هم ياد کړو، او دا سلسله همداسې روانه وه.

الحمدُ لله اوس هم بې شماره مدارس د بَناتو موجود دي چېرته چې زَنانه او ماشومانې قرآن مجيد يادَوي، دغه وجه ده چې په دې اُمت کې ډيرې ذهينې او تکړه حافظانې تېرې شوي، بلکه اِسلامي بادشاهانو ددې د پاره مستقل مدرسې جوړې کړې وی.

د غياث الدين خلجي په زمانه کې په شاهي محل کې زر (۱۰۰۰) خادمانې حافظانې وی

د غياث الدين خلجي په زمانه کې د حفظ کولو ډيره چَرچه وه، شادي آباد ماندو د عِلم مرکز جوړ شوې وُ، ده په مختلفو ځايونو کې د حفظِ قرآن مدرسې جوړې کړې وی.

(۱) خطبات حکيم الاسلام ج۱ ص۲٦٥، تحفه حفاظ ص۱٦٦.

(۲) خطبات فقير ج۱۸ ص۸۵، و ج۲۷ ص۷۹.

صرف په شاهي محل کې زر (١٠٠٠) خادمانې داسې وې چې هغوی د قرآن مجید حافظانې او قاریانې وې.

نو چې کله خادمانې قاریانې وې نو د شاهي خاندان زَنانه خو به په طریق اولی حافظانې وې. (١)

د زُبیده خاتون سل (١٠٠) وینځې حافظانې وې

ابن خلکان لیکلي دي چې د هارون الرشید بادشاه د بي بي " زبیده خاتون " ډیرې وینځې وې، په دې کې سل (١٠٠) وینځې د قرآن مجید مکمل حافظانې وې، او څه نورې داسې وې چې هغوی ته مکمل قرآن کریم یاد نه ؤ، بلکه بعض حصه ورته یاده وه.

زبیده خاتون په خپل محل کې دې حافظانو له داسې ترتیب جوړ کړې ؤ چې څلیرېشت (٢٤) گِنټې به ددې په محل کې د قرآن مجید تلاوت جاري ؤ، هرې وینځې به روزانه درې سپارې تلاوت په پابندۍ سره کول، ددې د محل نه به هر وخت د قرآن مجید د تلاوت آواز راتلو. (٢)

د عَقلي قواعدو د نِگاه نه هم حفظ کول ضروري دي

مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله فرمایي چې د عقل تقاضا هم داده چې د قرآن مجید یادول ضروري دي ، ځکه په دې کې خو هیڅ شک و شُبه نشته چې په دُنیا کې د علومو دینیه ؤ باقي پاتې کیدل ضروري دي، او قرآن کریم خو د ټولو علومو د پاره مأخذ او چینه ده لهذا ددې یادول هم ضروري دي، ځکه عِلم خو بغیر د الفاظو نه باقي نه پاتې کیږي.

بل دا چې که د حفظ دا سلسله ختمه شي نو بیا به اگر چې قرآن مجید موجود وي خو خلق به ددې صحیح تلفظ نشي کولی، مثلا حروف مقطعات (الر ، الم وغیره) چې کله د چا نه او نه ویل شي نو ددې صحیح تلفظ کول مشکل دی، چاته به څه معلومه شي چې ددې حروفو تلفظ ځانله ځانله دی او که یو ځای ؟

---

(١) تذکره قاریان هند ج١ ص٩٩، تحفه حفاظ ص ١٨٢ .

(٢) البدایة والنهایة ج١٠ ص٢٨٣ ، مثالي خوالین ، تحفه حفاظ ص ١٨٢ .

لهذا د قرآن مجيد حفظ كول او ددې تلاوت كول ضروري دي . (١)

انسان لکه څرنګې چې په دُنيا کې خوراک ، څکاک او تازه هوا ته محتاج دی نو ددې نه زيات دې په خپل ژوند کې قرآن کريم ته محتاج دی .

قرآن كريم په هر اعتبار سره بې مثاله كتاب دی

قرآن کريم د الله تعالی کلام دی ، دا داسې يو عظيم کتاب د ی چې دا په هر اعتبار سره بې مثاله دی :

د فصاحت و بلاغت په اعتبار سره هم ددې مِثل نشته ، د جامِعيت په اِعتبار سره هم ددې مِثل نشته ، د فضيلت او عظمت په اِعتبار سره هم ددې مِثل نشته ، د مُعجزوالي په اِعتبار سره هم ددې مِثل نشته ، د مؤثِر کيدو په اِعتبار سره هم د دې مِثل نشته ، بلکه په هر اِعتبار سره دا بې مِثله کتاب دی .

دُعا

الله تبارک وتعالی دې مونږ ټولو ته د قرآن مجيد په اَحکاماتو باندې د پوهيدلو ، ددې د يادولو او په دې باندې د عَمل کولو توفيق رانصيبه کړي .

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

نوټ : د قرآن کريم د مختلفو موضوعاتو متعلق ضروري فِقهي مسائل ددې کتاب په آخر کې د صفحه ٢٧٢ نه تر صفحه ٣٣٤ پورې تقريبًا اُووه اَويا (٧٧) مسائل ذکر دي ، د هغې نه د ځان د پاره اِنتخاب وکړی ، او د وخت او موقع مناسب يې بيان کړی .

ابوالشمس عفي عنه

(١) دعوات عبديت ج٦ ص ٧٥ مع الاختصار .

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

﴿ الٓرٰ کِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ اِلَیْکَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَی النُّوْرِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰی صِرَاطِ الْعَزِیْزِ الْحَمِیْدِ ﴾ سورة ابراهيم آية ۱

قرآن کریم یو اِنقلابي او مُؤثِر کتاب دی

تالیف

آبُوالشَّمْس مولانا نُوْرُالْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فیض القُرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

قرآن کریم یو انقلابي او مؤثر کتاب دی

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ. وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى خَاتَمِ الْأَنْبِيَاءِ وَأَشْرَفِ الْمُرْسَلِيْنَ. وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ.

أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ:

﴿ الۤرٰ كِتٰبٌ أَنْزَلْنٰهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمٰتِ إِلَى النُّوْرِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ﴾. (١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ اللّٰهَ يَرْفَعُ بِهٰذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا، وَيَضَعُ بِهٖ آخَرِيْنَ. (٢) صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْمُ.

زما خوږو قدرمنو او عزت مندو مسلمانانو ورونو! قرآن کریم داسې یو انقلابي کتاب دی چې دا د انسانانو په ژوند کې انقلاب پیدا کوي، د انسانانو په زړونو او روحونو کې تبدیلي راولي. چا چې ددې په احکاماتو باندې عمل کړی نو الله ﷻ هغه ته د اطمینان او سکون واله ژوند نصیبه کړی.

د اسلام نه مخکې او د اسلام راوړو نه روستو د عربو حالت

د اسلام نه مخکې د جاهلیت په دوَر کې د عربو هغه خلق چې په کفر او شرک کې مبتلاء وو، ژوندی لورانې به یې خښولې، کانړو ته به یې خدایان ویل، بَربنډ طوافونه به یې کول، هر قسمه ګناهونه به یې کول، شپه او ورځ به یې جنګونه کول، نه یې عقیده صحیح وه، نه یې عمل صحیح وُ، بلکه د ځناورو غوندې وخت به یې تېرول، چا وربانديې حکومت کول

---

(١) سورة ابراهيم آيت ١ .

(٢) رواه مسلم كتاب صلاة المسافرين وقصرها بَابُ فَضْلِ مَنْ يَقُوْمُ بِالْقُرْآنِ، وَيُعَلِّمُهُ ... ٢٦٩ (٨١٧) ، ابن ماجه بابُ فضلِ مَن تعلّم القرآن وعلّمه حديث ٢١٨ ، السنن الكبرى للبيهقي بابُ إمامة الموالي ٥١٢٥ .

هم نه غوبنتل خو چې کله يې اِسلام راوړو او د قرآن کريم په اَحکاماتو باندې يې عمل وکړو نو د هماغه خلقو نه صحابه کرام جوړ شو ، د هماغه خلقو نه د دين راهنمايان جوړ شو ، د هماغه زمانې نه د خيرُ القرون والا زمانه جوړه شوه .

د عربو هغه خلق چې د قرآن کريم سره د تعلق نه مخکې ورته جُهلاء ويلې شو د قرآن کريم سره د تعلق نه پس ورته عُلماء وويلې شو .

د قرآن کريم په برکت سره په دوى کې اَولياءُ الله پيدا شو ، د فوج کمانډران پيدا شو ، سياست دانان او فُقهاء پيدا شو .

صحابه کرامو د قرآن کريم په وجه په دُنيا کې اِنقلاب راوَست

بيا چې دا صحابه کرام به کوم ځاى ته لاړه هلته به يې هم ددې قرآني اَحکاماتو په وجه اِنقلاب راوست ، د هغه ځاى تهذيب به بدل شو ، مذهب به يې بدل شو ، او حتّى چې ژبه به يې هم بدله شوه .

نن چې مصر ، شام او عِراق ته عربي ممالک ويلې شي نو دا خو اَصلاً عربي ممالک نه وو ځکه مصر خو د قِبطيانو ملک وُ ، په دې کې به قِبطي ژبه ويلې شوه . شام د عيسايانو مُلک وُ په دې کې به رُومي او فلسطيني ژبه ويلې شوه . او عِراق د خراسان مُلک وُ په دې کې به بله ژبه ويلې شوه ، خو چې کله صحابه کرام دې ملکونو ته اُورسيده نو د قرآن کريم په برکت يې په کې داسې اِنقلاب پيدا کړو چې د دوى تَمَدّن ، تَهذيب مذهب او ژبه يې بدله کړه . (١)

قرآن کريم يو رُوح دى په دې سره قومونه ژوندي کيږي او سَرِبُلند کيږي ، الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَكَذٰلِكَ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ﴾ . (٢)

ترجمه : او همدغه شان (اې پيغمبره !) مونږ تاته په خپل حکم سره يو روح (يعنى قرآن کريم) راوليږل .

(١) خطبات حکيم الاسلام لمولانا قاري محمد طيب صاحب ج ١٠ ص ٤٣ .

(٢) سورة الشورىٰ آيت ٥٢ .

قدرمنو ! هغه عرب چې نورو قومونو به دوی ته سپک کتل ، د نفرت په سترګه به يې ورته کتل ، دوی ته به يې جُهلاء او ذليل قوم ويل ، دوی ته به يې ډاکوان او شوک ماران ويل، دوی ته به يې غَرتَمَني او غير مُهذّب ويل ، ځکه په ټوله مکه ښار کې نه مدرسه وه ، نه سکولوُ ، او نه کالج وُ ، صرف يوولس (١١) کسانو ته په کې خط ورتلو ، نور اکثر اَنپړ او اُميان وو.

خو چې دا رُوح يعنی قرآن کريم او د نبي عليه السلام دا تعليمات دوی ته اُورسيده او په خپل ژوند کې يې عمَلي کړه نو هماغه عرب په دُنيا کې معزز او سَربُلنده شو ، د هماغه خلقو نه صحابه کرام جوړ شو ، هماغه خلقو ته د ﴿ رَضِيَ اللهُ عَنۡهُمۡ وَ رَضُوۡا عَنۡهُ ﴾ خطاب ورکړې شو ، د هماغه خلقو نه عُلمای عرب جوړ شو .(١) د هماغه خلقو نه داسې مضبوط ترين قوت جوړ شو چې په لږ وخت کې يې د دُنيا دوه غټې قومونو "فارس" او "رُوم" ته شِکست ورکړو ، فارس يې مکمل ختم کړو ، او د رُوم نه اکثره علاقه واخيسته .

کوم خلق چې په سياسي ژوند او مُلکي حالاتو د سره خبر نه وو د هغوی نه د سياست داسې اِمامان جوړ شو چې ټيا يې ټولې دُنيا ته د سياست ، نظام او بادشاهۍ چلولو چَل اُوخوده ، او داسې يو نظام يې د حکومت روان کړو چې د دُنيا کافران هغوی ته تعجب کوي.

د قرآن کريم په برکت مسلمانانو د کم مقدار او لږو وسائلو باوجود بيا هم د کافرانو ډيرو مُسلحو فوجونو ته شِکست ورکړی : کله د درې زره (٣٠٠٠) مسلمانانو مقابله د کافرانو د يولک (١٠٠٠٠٠) مُسلح فوج سره راغلی خو بيا يې هم کافرانو ته شِکست ورکړی .

کله د شپېتو (٦٠) مسلمانانو مقابله د شپېته زره (٦٠٠٠٠) مُسلحو کافرانو سره راغلی خو بيا يې هم ورته شکست ورکړی .

د اَتلس (١٨) کالو ځوان " محمد بن قاسم " د شپږ زره (٦٠٠٠) مسلمانانو سره د هندوستان په څلويښت کروړه (٤٠٠٠٠٠٠٠) آبادۍ باندې حمله وکړه خو بيا يې هم پوره مُتحده هِندوستان فتح کړو .

طارق بن زياد د اُووه زره (٧٠٠٠) مسلمانانو سره غونډه يُورپ ته شِکست ورکړو .

---

(١) خطبات حکيم الاسلام لمولانا قاري محمد طيب صاحب ج ١٠ ص ٥٠ .

حالانکه د کافرانو دا ملکونه د أفرادو ، دولت او جنګي آلاتو په اعتبار سره د مسلمانانو نه ډير زيات وو خو په مسلمانانو کې د قرآن او اسلام په وجه يو رُوحاني قوت موجود ؤ نو ځکه يې د کافرانو غټو غټو فوجونو ته شکست ورکول. (١)

يو هِندو د تاريخ کتاب ليکلی ، په دې کې هغه د نبي عليه السلام او قرآن کريم په باره کې ليکلي چې : کله يو انسان په داسې ځای کې پيدا شي چې هلته نه سکول شته ، نه تعليم شته ، قوم يې هم وَحشي دی ، بيا دا کس ددې خپل قوم نه په لږو ورځو کې داسې مُهذّب او بُنکلې قوم جوړ کړي چې هغوی د خپل دين د خوَرولو د پاره هِندوستان ته راځي ، بيا پورې چين ته رسي ، او د خپل پيغمبر هر حکم مني نو که چيرته دا ددې کس (يعنی د نبي ﷺ) او دده د کتاب (يعنی قرآن مجيد) د حقانيت دليل نه وي نو بيا د حقانيت دليل چاته وايي ؟ (٢)

سبحان الله ، يو هِندو هم د نبي عليه السلام په حقانيت باندې اِقرار کوي .

د قرآن کريم د نزول نه مخکې د عربو جَهالت

د قرآن کريم د نُزول نه مخکې که تاسو د عربو حالت واوريده نو حيران به شئ ، دومره جَهالت او ناپوهي وه په کې چې يو کس به درې (٣) کانړي راواخيسته ، په دوه ؤ به يې اِستِنجاء وکړه ، او دريم به يې ځان له خدای جوړ کړو ، ويل به يې چې : دا زما خُدای دی .

کانړو ته خدای ويل

يو صحابي وايي چې د اِسلام نه مخکې زمونږ دا حالت ؤ چې کله به په سفر باندې تللو نو د ځان سره به مو خپل خدای خامخا وړلو ، کانړي به مو راواخيست او ويل به مو چې : دا زمونږ خدای دی . دا به مو د ځان سره په بِستره کې هم ځملولو ، خو چې کله به راته ددې نه بهترين کانړي ملاؤ شو نو دا اَولنې به مو اُوغورځول ، او دې دويم ته به مو خدای ويل .

کله به مونږه د اُوړو نه ګوداګې جوړ کړو او هغې ته به مو خدای ويل ، د هغې عبادت به مو کولو ، خو چې کله به اُوږي شو او د خوراک به نور څه نه وو نو دغه د اُوړو نه جوړ شوې

---

(١) خطبات افغاني ص ٢١١ .

(٢) خطبات حضرت شيخ (مولانا حسن جان مدني شهيد رحمه الله) ص ١١٣ شوارلسمه خطبه معجزات .

خدای به مو په اور پوخ کړو او غوند به مو اوخوړو.

يو صحابي وايي چې: يو ځل زه د ښکار پسې تللی ووم، د ماسره يو ښکلی کاڼی ؤ ما دا د ځان د پاره خدای جوړ کړی ؤ، چې سهر به تلم نو هغه به مې په خیمه کې پرېخود، کله به چې د ښکار نه واپس راغلم نو هغه ته به مې سلام وکړو او سجده به مې ورته وکړه.

يوه ورځ چې زه د ښکار نه راغلم نو زما دا خدای ګوند ؤ، ما ویل دا څنګه چل دی؟ باران خو هم ندی شوی، نو بيا ولې لوند دی؟ خو بيا مې ذهن ته خبره راغله چې زما د خدای په هوا کې الوتي دی، په سمندر کې يې لامبلي دي، او اوس واپس راغلی دی.

په صبا باندې چې راغلم نو بيا هم لوند ؤ، دغه شان مسلسل به په هره ورځ لوند ؤ، زما به همدا ګمان ؤ چې: دې په هوا کې الوځي، په سمندر کې لامبي، او واپس راځي.

يوه ورځ چې ښکار ته وتم ما ويل زه نن دا خپل خدای ګورم چې دا څنګه په هوا کې الوځي. نو زه د يو بوټي سره پټ کيناستم.

دې وايي چې ما به کله ښکار وکړو نو د ښکار خيې، سرونه او هډوکي به ما د خيمې سره خواؤ شا اوغورځول، دې له به مرغان او ګيدړان راتله.

زه د خپل خدای د الوتو په انتظار کې ناست ووم چې په دې وخت کې ګيدړان راغله، هغه سرونه او خيې يې اوخوړل، بيا يو ګيدړ راغی خيې يې اوچتې کړی او زما په خدای يې متيازې وکړی.

ما ويل: اوهو دا خو سمندر ته د لامبلو د پاره نه ځي بلکه دا خو پرې ګيدړان متيازې کوي، لخته راسره وه رامنډه مې کړه، او ددې کاڼي په وهلو مې شروع وکړه چې دا ته څنګه خدای يې چې ګيدړان هم په تا باندې متيازې کوي.

بيا راغلم توبه مې اوويسته، او د نبي عليه السلام په لاس مې ايمان راوړو.

د عربي شعر دی: أَرَبٌّ يَبُوْلُ الثُّعْلُبَانُ بِرَأْسِهِ + لَقَدْ ذَلَّ مَنْ بَالَتْ عَلَيْهِ الثَّعَالِبُ.

آيا داسې هم رب وي چې ګيدړ دده په سر متيازې کوي؟ په تحقيق سره هغه ډير ذليل شو په چا باندې چې ګيدړانو متيازې کړي.(۱)

(۱) خطبات حضرت شيخ ص ۱۱۲ خوارلسمه خطبه، اصول القرآن لشيخ الاسلام مولانا حسن شهيد مدني رحمه الله الاعجاز الثامن اعجاز تاثيري.

ژوندی لوراني خخول

د اسلام نه مخکې د عربو د جهالت اندازه به تاسو ته ددې واقعې نه هم اوشي چې دوی به خپلې لورانې ژوندی خَخولی ، یا د غیرت د وجې نه چې صبا به دا واده کیږي نو دا زما د پاره شرم دی ، یا د بَد رنګ والي د وجې ، او یا د غُربت د وجې نه .

بیا خاصکر په بنو تمیم کې د ژوندی جینکو خخولو ډیر زور وُ ، ددې قبیلې سردار قیس بن عاصم چې کله اسلام قبول کړو نو هغه یوه ورځ د خپلې معصومې لور په خپل لاس باندې د ژوندی خخولو واقعه نبي علیه السلام ته داسې بیان کړه چې :

اې د الله رسوله ! د اِسلام راوړو نه مخکې مونږ دومره ناپوهه وو چې یو ځل زه شام یا یَمن ته په سفر باندې تلم ، زما د تللو په وخت زما ښځه حامِله وه (یعنی اُمید یې وُ) ، زه په سفر کې ووم چې ددې جینۍ پیدا شوه .

اې د الله رسوله ! که چیرته زه په کور کې وی نو د ډیر جهالت د وجې به ما هغه سَمدستي په خاورو کې خَخه کړې وی ، خو چونکه زه په کور کې نه ووم نو هغه زما ښځې یو څو ورځې اُوساتله ، بیا ورسره دا یَره پیدا شوه چې هسې نه پلار یې دا معصومه جینۍ په زمکه کې ژوندی خخه کړي ، نو ددې یَرې د وجې یې خپلې ترور کره اُولیږله چې هلته به غټه شي ، او په پلار کې به یې څه رَحم پیدا شي نو بیا به یې ژوندی نه خخوي .

(د جاهلیت په دې زمانه کې یو ښه سړې وُ هغه به دا جینکۍ اخیستی او د مرګ نه به یې بَچ کولی ، تقریبًا دوه سوه جینکۍ یې د ژوندي خخیدو نه بچ کړې وی ، د جینکو پَالنه به یې کوله چې کله به لویه شوه نو بیا به یې کورنۍ والِه ته ویل : اوس ستاسو خوښه ده که دا اَخلې او که واده کوی یې (١))

دې کس نبي علیه السلام ته وویل : کله چې څه وخت پس زه کور ته راغلم او معلومات مې وکړو نو راته معلومه شوه چې د ښځې مې مر بچې شوې وُ ، او خَخ کړې یې دی ، ما ویل چې بَس خبره ختمه شوه .

(١) د فرزدق نیکه حضرت صعصعه هم څلورنوي (٩٤) جینکۍ د ژوندي خخولو نه بچ کړې وی . ځکه چې کله به یو ظالم پلار خپله لور ژوندی خخوله نو ده به هغه له قیمت ورکړو ، ورنه وابه یې خیسته ، او بیا به یې ددې پَالنه کوله ، د نبي علیه السلام تر مبعوث کیدو پورې یې ؟ اور نوي جینکۍ د مرګ نه بچ کړې وی ، د اِسلام په وجه دا د ظلم رِواج مکمل ختم شو .

یو ورځ زه د څه کار د پاره د کور نه بهر اُووتم ، ښځې مې سوچ وکړو چې اوس خو دې
نشته نو لور ته یې آواز وکړو ، هغه کور ته راغله ، لږ ساعت پس چې زه کور ته راغلم نو په
کور کې مې یوه وړه ښائسته ماشومه اُولیده چې آخوا دیخوا یې منډې وهلې او مَستې یې
کوله ، زما هم وربانديې سترګې خوږې شوې ، ښځې زما د سترګو نه معلومه کړه چې د
جینۍ سره د پلار مینه پیدا شوه .

ما د ښځې نه پوښتنه وکړه : اې نیک بَختې ! دا د چا لور ده چې دومره ښائسته ده ؟

ښځې راته قِصه وکړه چې دا خو ستا هماغه لور ده چې ته په سفر کې وې او دا پیدا شوې
وه خو ما ستا د یَرې چاله ورکړې وه چې هسې نه ته یې ژوندۍ خَخه کړې ، اُوس د لږ وخت
د پاره راغلې ده .

ما ورته ووېل : هغوی کره یې دوباره مه لیږه ، بس همدلته به اُوسیږي ، ښځې مه لور ته
ووېل : بچې ! دا ستا پلار دی . هغې رامَنډه کړه ماته راغاړې وَته ، ما هم ځان ته رانږدې
کړه . دې چې د پلار مینه اُولیده نو ډیره خوشحاله شوه ، د آبا آبا غږ یې راته کولو .

اې د الله رسوله ! دغه شان ورځې تېرېدې دا معصومه جینۍ په کور کې خوشحاله
خوشحاله ګرځیده ، ما ته به یې د مینې نه ډک آوازونه کول ، خو کله کله به مې دې جینۍ ته
په کتلو سره دا سوچ کولو چې :

ددې په وجه به زه هم یوه ورځ د چا سخَر جوړ شم ، دا به هم د چا ښځه وي ، او زه به دا ذِلت
برداشت کوم ، نو د خلقو سره به څنګه مخامخ کیږم ؟

دغه جهالت او غیرت راباندې غالِب شو نو ددې د وجې به مې هر وخت دا سوچ کولو چې
اوس په څه طریقې سره دا ژوندۍ خَخه کړم .

آخِر یوه ورځ مې صبر ختم شو ، خپلې ښځې ته مې ووېل : دا ماشومه صفا کړه زه یې
دَعوت ته ځم دا به هم د ځان سره بوځم . ښځې مې دا اُولامبوله ، پاکې جامې یې
وَرواغوستې ، لور مې هم ډیره خوشحاله وه چې د خپل پلار سره ځم ، د تللو په وخت کې مې
د ځان سره یوه کودالَه هم پټه راواخیسته .

ما هغه یو ځنګل طرف ته روانه کړه ، دې معصومې جینۍ ته څه پته وه چې دا ظالِم پلار
ما چیرته بوځي ؟ نو دا ډیره خوشحاله وه ، کله به یې زما لاس اُونیوه ، کله به یې د مانه

مخکې مَنډې وهلې ، کله به یې په دې وړه معصومه ځله د ماسره خوږې خوږې خبرې کولې، خو په ما باندې دومره لیونتوب غالبه وٚ ما کوشش کولو زر تر زره دا په خاورو کې ښخه کړم.

مزل مو کولو ، تر دې چې زه په یو ځای کې اودریدم ، ما په زمکه کې یوه کنده کنیستل شروع کړه ، دې معصومې لور رانده په حیرانتیا سره پوښتنه وکړه :

اباجانه ! په دې ځنګل کې دا کنده ولې کنې ؟ ما ورته وویل : په کار مې ده . دې به بار بار په دې وړه ځله تپوسونه کول .

کله به چې د کندې کنیستلو په وجه زما په جامو او بدن باندې خاوره پرېوته نو دې معصومې جینۍ به په خپلو وړو وړو نازکو لاسونو باندې هغه صفا کوله ، او د ماشومانو په انداز کې به یې راته وویل : اباجانه ! ستا جامې خیرنې شوی .

اې د الله رسوله ! کله چې ما غټه کنده اوکنیسته نو دغه معصومه بې ګناه ماشومه مې ناڅاپه په دې کنده کې وَراوغورځوله ، او زر زر مې پرې خاورې او ګټې وَر ویشتل شروع کړه ، دې ماشومې ماته ډیر په حیرانتیا سره کتل ، او چغې یې وهلې ، او ویل یې :

ابا جانه اباجانه ! دا ته څه کوی ؟

خو زه ړوند کوڼ ووم ، غیرت او جهالت راخیستې ووم ، ما ظالم ته د هغې په چغو او سورو باندې هیڅ رَحم رانغی ، او ژوندۍ مې په کاڼو او خاورو کې ښخه کړه ، کله چې ما دا معصومه ماشومه ښَخه کړه او ددې آواز ختم شو نو بیا ما د اِطمینان ساه واخیسته ، او واپس ورنه کورته راغلم .

دې کس چې نبي علیه السلام ته د ددې مظلومې او بې وَسې ماشومې دا واقعه بیانوله نو د پیغمبر علیه السلام د سترګو مبارکو نه اوخکې روانې وی ، ژړل یې ، او وې ویل :

دا ډیره زیاته بې رَحمي ده ، څوک چې په نورو باندې رحم نه کوي نو الله ﷻ به په دوی څنګه رحم وکړي ؟

بیا یې وفرمایل : که چیرته تا اِیمان نه وې راوړی نو څنګه حشَر به دې وٚ ؟ (١)

---

(١) خطبات حضرت شیخ ص ١١٣ خوارلسمه خطبه معجزات ، افضل الحکایات ص ٣٦

د قرآن كريم په وجه تبديلي

بهر حال، خبره مې دا شروع كړې وه چې د قرآن كريم د نزول نه مخكې په عربو كې حَد درجه جهالت وُ خو ليكن د قرآن كريم د بركته الله ﷻ د دوی په ژوند كې داسې تبديلي پيدا كړه چې بيا همدا خلق د ټولې دُنيا د پاره راهنمايان اوګرځيده، بيا همدغه خلق صحابه كرام شو . معلومه شوه چې قرآن كريم يو اِنقلابي كتاب دی، د انسانانو په ژوند كې اِنقلاب پيدا كوي، او د دوی په زړونو كې اِنقلاب پيدا كوي.

يو عيسائي مُوَرِخ "جرجي زيدان "ليكلي دي چې د قرآن كريم د نزول نه مخكې د عربو معاشره داسې خرابه وه چې هاغه خلقو ته انسانان ويل مناسب نه دي، بلكه شيطانان ورته ويل په كار دي ، خو چې كله قرآن كريم نازل شو نو دې په كې يو انقلاب پيدا كړو او مسلمانان يې د هر قِسمه ګناهونو او جهالت نه داسې پاک كړه چې مونږ په دې مجبوره شو چې د هماغه خلقو په باره كې دا ووايو :

كَأَنَّهُمْ مَلَائِكَةٌ يَمْشُوْنَ عَلَى الْأَرْضِ.

ګويا دا فرښتې دي د آسمان نه رابښكته شوي او په زمكه باندې ګرځي.

ځكه بيا په ټوله مدينه منوّره كې يو شراب خور او يو داكو نه پيدا كيده . او دا غټ دليل ددې دی چې قرآن كريم اِنقلاب راوستونكې كتاب دی. (١)

هاغه خلق چې هغوی به شپه او ورځ داكې كولې خو قرآن مجيد د هغوی په رُوحونو او د هغوی په اَخلاقو كې داسې اِنقلاب پيدا كړو چې بيا به د سرو او سپينو زرو ډيرې پراته وو خو په هغې كې به يې خيانت نه كول.

د يو مسلمان امانت داري

د اِيران په جنګ كې حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه د فوج مشري كوله، د اِيران دارالسّلطنت " مدائِن " فتح شو، ټول مال و دولت د هر ځای نه مدائِن ته راجَمع شو، مدائِن د دَرياې دَجله سره نزدې دی، په دې دَرياب باندې يو پُل وُ ، ددې پُل سره نزدې د يو

(١) خطبات الغالي ص ٢١٩.

غريب مسلمان كورۇ ، ځانله يې يوه وړه جُونپړه جوړه كړې وه ، په دې كور كې ټول آته (٨) كسان وو ، خو دومره غُربت ورباندې ۇ چې د ځلورو ورځو نه ټول كور هيڅ نه وو خوړلي ، سخته ولږه يې برداشت كوله .

يوه ورځ دا غريب مسلمان د خپل كور نه بهر راأووت ، نو وې كته چې يو كس په أووه (٧) قچرو باندې څوارلس (١۴) صندوقونه بار كړي دي ، او روان دى ، دا صندوقونه د سروزرو نه جوړ شوي وو او په مينځ كې په كې ډير قيمتي جواهرات وو .

دې مسلمان ورباندې په تېزه آواز وكړو چې أودرېږه ، هغه چې دا غږ واورېده نو لاړ أوتختېده ، او قچرې يې ځاى په ځاى پرېخودى .

باوجود ددينه چې په ده باندې سخت غربت او وَلږه وه خو ليكن ده بيا هم دا أووه واړه قچرې سره د څوارلسو صندوقونو د حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه په خدمت كې پيش كړى .

كله چې ددې صندوقونو تالې ماتې كړې شوى نو مُوَرِّخين ليكي چې په دې څوارلس صندوقونو كې دومره قيمتي جواهرات وو كه مونږ ديته د نيمې دُنيا دولت أووايو نو هم مبالغه به نه وي .

حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه چې دا أوليده نو د ځان سره يې سوچ كولو : كه چيرته دې مسلمان دا څوارلس واړه صندوقونه په كور كې ايخي وى ، يا كم آز كم يو صندوق يې ورنه اخيستې وى نو دا خو د الله ﷻ نه علاوه بل هيچا هم نه ۇ ليدلى ، خو ليكن ده بيا هم په دې اَمانت كې خيانت او نه كړو او ټول يې دلته راوړه .

ده دا سوچ كولو چې هغه مسلمان ورته وويل : آيا ستاسو اَمانت تاسو ته صحيح در أورسيده ؟ ده ورته وويل : آو . هغه ورته وويل چې صحيح ده ، زه لاړم ، السلام عليكم .

حضرت سعد بن ابي وقاص ﷺ ورته وويل : لږ أودرېږه ، ددينه به خپله حصه هم واخلى . بل دا چې زه اميرُ المؤمنين حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ته ستا متعلق څه تعريفي كلمات هم ليكم چې :

كله د مونږ سره داسې اَمانت داره خلق موجود وي نو ګويا چې ټوله دُنيا د مونږ سره ده .

دې غريب مسلمان ورته جواب ورکړو : نه ماته د څه حصې راکولو ضرورت شته ، او نه د تعريف او سفارش کولو ، بلکه ما دا کار خالصه د الله ﷻ د رضا د پاره کړی . دا يې وويل، او لاړ .

کله چې دا مسلمان لاړ نو حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه دده پسې شاته يو کس اُوليږل چې ته دده حالات معلوم کړه (چې اِقتصادي لحاظ سره څنګه دی ؟) ، کله چې دا کس واپس راغې نو ورته وې ويل :

د هغه مسلمان په کور کې اته (٨) کسان دي ، دومره په غُربت کې ژوند تيروي چې د څلورو ورځو نه را په ديخوا د غونډ کور واله د خوراک هيڅ شی نه دي خوړلی ، او په سخته ولږه کې مُبتلاء دي .

حضرت سعد ﷺ يوه بوری وريژې ، څه اُوړه ، قجورې ، شهد او څه غوړي يو کس ته وَرکړه ، او ورته وې ويل چې کله هغه غريب مسلمان په کور کې نه وي نو ته دا د خوراک اَشياء د هغه کور ته وَر وليږه ، ځکه که هغه په کور کې موجود وي نو هسې نه چې دوباره يې واپس را اُوليږي . نو دې کس د هغه کور ته دا شيان ورووړه . (١)

سبحان الله ، د اِنسانيت په تاريخ کې به څوک داسې مثال پيش نه کړي چې په خپله د څو ورځو نه ولږه برداشت کوي خو بيا هم د مسلمانانو په مال کې هيڅ خيانت نه کوي .

دا د اَخلاقو او ژوند تبديلي په کې د قرآني او نبوي تعليماتو په وجه راغلې وه ، د قرآن کريم په برکت سره د دوی اِيمانونه مضبوط شوي وو ، او داسې قوت په کې پيدا شوې وُ چې د دُنيا هيڅ طاقت د دوی مخه او نه نيوه ، او د الله ﷻ نه علاوه د بل هيڅ شي نه په زړه کې يَره پيدا نه شوه .

د قرآن كريم په بركت يو رُوحاني طاقت پيدا كيدل

حضرت خالد بن وليد ﷺ چې کله عِراق فتح کړو ، او کافرانو د جنګ په ميدان کې شِکست اوخوړ ، نو د عِراق بې دِينه خلقو دا سازش شروع کړو چې د جنګ نه علاوه په بله طريقه د مسلمانانو جنګي مشران اُووژني .

---

(١) خطبات الحقاني لشيخ الاسلام محقق العصر حضرت علامه سيّد شمس الحق الحقاني صاحب نوّر الله مرقده ص ٢٢٠ .

کله چې حضرت خالد بن وليد رضي الله عنه د دوی د سازش نه خبر شو نو دا خلق يې را اُوغوښت، او پوښتنه يې ورنه وکړه چې تاسو څه سازش کولو ؟ دوی ورته ريښتيا خبره وکړه چې کله مونږ د جنګ په ميدان کې ستاسو مقابله او نه کړې شوه نو اوس مونږ ستاسو د جنګي مشرانو د وژلو د پاره دا فلان جوړ کړی چې : شَهد چونکه د عربو ډير خوښ دي، په دې کې مونږ ډير تېز زهر اچولي دي زمونږ دا اِراده وه چې تاسو مشرانو ته دعوت درکړو، او په تاسو باندې دا شهد اُوڅکو.

حضرت خالد بن وليد رضي الله عنه ورته وويل : هغه شهد چيرته دي چې تاسو په ما باندې څکول غوښته ؟ هغوی ورله هغه شهد راوړه ، او ورته وې ويل چې په دې کې دومره طاقتوَر زهر دي چې دا لږ شهد د لسو (١٠) کسانو د وژلو د پاره کافي دي.

د حضرت خالد بن وليد رضي الله عنه په الله جل جلاله باندې اِعتماد دومره مضبوط وُ چې دا زهر يې راواخيست، بسم الله الرحمن الرحيم يې ووېله، او ټول زهر يې اُوڅکل، حالانکه هيڅ اَثر يې ورباندې او نه کړو.

څکه د قرآن کريم په وجه په دوی کې داسې طاقت پيدا شوې وُ چې د الله جل جلاله نه علاوه د بل هيڅ شي نه نه يَريده. (١)

د قرآن کريم په وجه زړونه نرميږي

د قرآن کريم په وجه د کاڼي نه سخت زړونه نَرميږي ، او د زړه بَندې تالې (قُفلونه) ورباندې کلاويږي.

او څوک چې ددې په احکاماتو باندې عمل نه کوي ، ددې تلاوت نه کوي ، او په دې کې تدبّر نه کوي نو ګويا د دوی په زړونو باندې تالې لږيدلي دي ، الله تعالی فرمايي :

﴿ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴾. (٢)

(١) خطبات الفالي لشيخ الاسلام محقق العصر حضرت علامه سيد شمس الحق الفالي صاحب نوّر الله مرقده ص ٢٣٣ .

(٢) سورة محمد آيت ٢٤ .

ترجمه : آيا دوی په قرآن کريم کې تدبّر (غور او فکر) نه کوي ؟ يا د دوی په زړونو باندې تالې (قُفلونه) لږيدلي دي ؟

يا داسې خلقو ته الله ﷻ د قرآن کريم اَنوارات او برکات هم نه نصيبه کوي .

دا يقيني خبره ده چې که يوه دوائي هر څومره قيمتي وي خو چې انسان يې نه اِستعمالوي نو دې به ددې په فوائدو څه پوهه شي ؟

يا مثلاً د شهدو په باره کې دا يقيني خبره ده چې په دې کې شِفاء ده خو چې اوس يو سړې شهد نه استعمالوي ، او نه يې کور ته داخلوي نو ده ته په ددې شهدو نه څه فايده ملاوُ شي ؟

دغه رنګې چې کله يو سړې د قرآن کريم تلاوت نه کوي ، ددې په احکاماتو عمل نه کوي نو ده ته به ددې برکات څنګه حاصل شي ؟ (١)

او چا چې ددې تلاوت په غور سره آوريدلی نو الله ﷻ د هغه د زړه دُنيا بدله کړی . ډير کرتې صرف ددې په اَوريدو باندې غير مسلمو ته اِيمان نصيبه شوی .

ددې په باره کې درته يو څو واقعات بيانوم :

د قرآن کريم په اَوريدو سره د حضرت عمر ﷺ حالت بدليدل ، او بيا اِسلام قبول

مولانا محمد يوسف کاندهلوي رحمه الله په " حياة الصحابة " کې دا واقعه ليکلي :

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې يوه ورځ حضرت عمر رضي الله عنه خپله توره راواخيسته ، او (نعوذُ بالله) د نبي عليه السلام د قتل پسې اُووَت ، (ځکه ده په دې وخت کې اِيمان نه وُ راوړی ، او د مسلمانانو سخت مخالِف وُ) . په لاره کې ورسره د بني زُهره يو کس مخامخ شو ، هغه ورنه پوښتنه وکړه :

أين تعمد يا عمر ؟ اې عمر ! چيرته دې اِراده کړی ؟

ده ورته وويل :

(١) خطبات حکيم الاسلام ج١٠ ص٣٨ .

أُرِيدُ أَنْ أَقْتُلَ مُحَمَّدًا . (نعوذ بالله) زه اراده لرم چې محمد (ﷺ) قتل كړم.

هغه ورته وويل: ته به د بنو هاشم او بنو زُهره نه څنګه په أمن شې ؟ (هغوى به د دې په عِوض كې تا قتل كړي) .

حضرت عمر رضي الله عنه ورته وويل: ګمان كوم چې ته هم بې دِينه (يعني مسلمان) شوى يې او خپل دين دې پرېخى ؟ هغه ورته وويل:

أَفَلَا أَدُلُّكَ عَلَى مَا هُوَ أَعْجَبُ مِنْ ذٰلِكَ ؟

آيا زه تا ته د دې نه هم ډېر عجيبه اُونښايم ؟ هغه دا چې ستا خور او ستا اَوخي هم اِيمان راوړى او ته چې په كوم دين يې هغه يې پرېخې دى.

په دې اَوريدو سره حضرت عمر رضي الله عنه ډېر غصه شو ، او نيغ د خور كور ته لاړ . هلته د مهاجرينو يو كس "حضرت خبّاب رضي الله عنه" دده اَوخي او دده خور ته قرآن كريم "سورة طه" خوده . حضرت عمر رضي الله عنه دروازه ووهله ، كله چې حضرت خبّاب رضي الله عنه د حضرت عمر رضي الله عنه په راتلو پوهه شو نو په كور كې په يوه كوټه كې پټ شو ، او په كومو صحيفو كې چې قرآن كريم ليكلې شوې وُ هغه بهَر پاتې شوى. حضرت عمر رضي الله عنه چې ورننوت نو پوښتنه يې وكړه :

مَا هٰذِهِ الْهَيْنَمَةُ الَّتِيْ سَمِعْتُهَا عِنْدَكُمْ ؟

دا پټې خبرې د څه شى وى كومې چې ما واورېدى ؟

دوى ورته وويل : مونږ په خپل مېنځ كې خبرې كولى . ده ورته وويل :

فَلَعَلَّكُمَا قَدْ صَبَوْتُمَا .

دا سې معلومېږي چې تاسو بې دينه (يعنى مسلمانان) شوي يې ؟

هغه اَوخي ورته وويل :

أَرَأَيْتَ يَا عُمَرُ ! إِنْ كَانَ الْحَقُّ فِيْ غَيْرِ دِيْنِكَ ؟

اې عمر ! دا راته ووايه كه چېرته حق ستا د دين نه علاوه په بل دين كې وي نو بيا ؟

حضرت عمر چې دا خبره واوريده نو په خپل اوخې يې وردوپ کړه ، په زمکه يې راوغورځول ، او بيا يې اووهلو ، د حضرت عمر ﷺ خور راغله او د خپل خاوند د خلاصولو کوشش يې کولو ، نو ده هغه هم په مخ باندې دومره تېزه په څپېړه ووهله چې د مخ نه يې وينه راووته ، هغې په ورته په غصه کې ووېل :

يَا عُمَرُ ! إِنْ كَانَ الْحَقُّ فِيْ غَيْرِ دِيْنِكَ ؟ أَشْهَدُ أَنْ لَّآ إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

اې عمر ! که چیرته حق ستا د دين نه علاوه په بل دين کې وي نو آيا بيا به هم نشې قبلولى ؟ دايې ووېل او بيا يې کلمه شهادت ووېله .

((په يو روايت کې راځي چې کله حضرت عمر ﷺ کور ته داخل شو نو دده سره په لاس کې څه شی وُ په هغې باندې يې د خور سَر ووهل ، هغه په ژړا شوه او وې ويل :

يَا ابْنَ الْخَطَّابِ ! اِصْنَعْ مَا كُنْتَ صَانِعًا فَقَدْ اَسْلَمْتُ .

اې عمر بن الخطاب ! ته چې څه کولې شی هغه اوکړه ما ايمان راوړې دی ، دا يې ووېل او روانه شوه . (١)))

کله چې حضرت عمر ﷺ د دوی نه نا اُميده شو (چې دوی د اِسلام نه نه اَوړي ، او د غصې جوش يې هم څه نا څه ختم شو نو هغه صحيفې يې اُوليدی په کوم کې چې قرآن کريم ليکلې شوې وُ) نو وې ويل : أعطوني هٰذا الكتاب الذي عندكم فأقرأه .

دا د تاسو سره چې کوم کتاب دی دا ماله راکړئ چې زه يې اُولولم .

خور ورته ووېل :

إِنَّكَ رِجْسٌ ، وَلَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُوْنَ ، فَقُمْ فَاغْتَسِلْ أَوْ تَوَضَّأْ .

ته نا پاکه يې او دې له به صرف پاک خلق ګوتې وَر وړي ، پاڅه اول غُسل وکړه يا اَودس وکړه (نو بيا به يې درکړم) .

(١) حياة الصحابه لمولانا محمد يوسف كاندهلوي رحمه الله ج١ ص ٢٧٩ ، وسيرة ابن هشام ج ١٠ ص ٣٤٢ ، همدارنګې واقعه په طبقات الصحابه او تاريخ طبري کې هم د حضرت عمر رضي الله عنه په سيرت کې ذکر ده .

حضرت عمر رضي الله عنه اودس وكړو (ځان يې پاک کړو) بيا يې هغه کتاب راواخيست، په هغې کې سورة طه ليکلې وُ، د هغې لوستل يې شروع کړه، کله چې دې آيت ﴿ إِنَّنِيٓ أَنَا اللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا فَاعۡبُدۡنِي وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِذِكۡرِيٓ . (١) ﴾ ته راأورسيده (نو د قرآن کريم دې لوستلو ورباندې دومره اَثر وکړو چې سمدستي يې حالت بدل شو) نو وې ويل:

دُلُّونِيْ عَلىٰ مُحَمَّدٍ. ما د محمد صلى الله عليه وسلم خدمت ته بوځئ.

کله چې حضرت خبّاب رضي الله عنه د حضرت عمر رضي الله عنه دا خبره واوريده نو د کوټې نه راأووت، او وې ويل:

أَبْشِرْ يَا عُمَرُ. فَإِنِّيْ أَرْجُوْ أَنْ تَكُوْنَ دعْوَةَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَكَ لَيْلَةَ الْخَمِيْسِ: «اَللّٰهُمَّ أَعِزَّ الْإِسْلَامَ بِعُمرِ بْنِ الْخَطَّابِ أَوْ بِعَمْرِو بْنِ هِشَامٍ».

اې عمر! زېرې قبول کړه، پرون د زيارت په شپه چې رسولُ الله صلى الله عليه وسلم کومه دُعا غوښتې وه هغه دُعا ستا په حق کې قبوله شوه، ځکه نبي عليه السلام دا دُعا غوښتې وه: اې الله! اِسلام ته قوت ورکړه د حضرت عمر رضي الله عنه (د اِسلام راوړو) په وجه، يا د عَمروبن هشام (يعنى ابوجهل) په وجه. (يعنى که دواړه اِيمان نه راوړي نو يو ته خو د اِسلام راوړو توفيق ورکړه چې په دې سره اسلام ته قوت حاصل شي).

نبي کريم صلى الله عليه وسلم په دې وخت کې د صفا غر په بيخ کې په يو کور کې تشريف فرما وُ، حضرت عمر رضي الله عنه هلته ورغى (أورېده واقعه ده) د پيغمبر عليه السلام سره يې ملاقات اوشو، د څه خبرو کولو نه روستو پيغمبر عليه السلام په ده باندې لاس ايخې وُ او وې فرمايل:

اَللّٰهُمَّ هٰذَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ. اَللّٰهُمَّ أَعِزَّ الدِّيْنَ بِعُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ.

اې الله! دا عمر بن الخطاب دى، اې الله! اسلام ته دده په ذريعه باندې عزت ورکړه.

حضرت عمر رضي الله عنه وفرمايل:

---

(١) سورة طه آيت ١۴.

أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُوْلُ اللهِ. زه دا گواهي وركوم چې ته د الله ﷻ رسول يې.
نو اسلام يې راوړو، بيا يې نبي كريم صلى الله عليه وسلم ته وفرمايل:
أُخْرُجْ يَا رَسُوْلَ اللهِ. (١)
اې د الله رسوله! اوس تاسو بهر راووځئ، او په ښكاره طريقې سره عبادت كوئ.
د حضرت عمر ﷺ په اسلام راوړو سره اسلام او مسلمانانو ته ډير قوت حاصل شو.

---

(١) أخرج ابن سعد عن أنس رضي الله عنه قال: خرج عمر رضي الله عنه متقلدًا السيف، فلقيه رجل من بني زُهرة قال: أين تعمد يا عمر؟ فقال: أريد أن أقتل محمداً. فقال: وكيف تأمن من بني هاشم وبني زُهرة إذا قتلت محمداً؟ قال: فقال له عمر: ما أراك إلا قد صبأت وتركت دينك الذي كنتَ عليه. فقال: أفلا أدلك على ما هو أعجبُ من ذلك؟ قال: وما هو؟ قال: أختك وخَتَنُك قد صَبَوا وتركا دينك الذي أنت عليه. قال: فمشى عمر ذامراً حتى أتاهما وعندهما رجل من المهاجرين يقال له خبّاب قال: فلما سمع خباب حِسَّ عمر توارى في البيت، فدخل عليهما فقال: ما هذه الهَيْنَمة التي سمعتها عندكم؟ قال: وكانوا يقرؤون: «طه». فقالا: ما عدا حديثًا تحدَّثناه بيننا. قال: فلعلكما قد صبوتما قال: فقال له ختنه: أرأيت يا عمر إن كان الحق في غير دينك؟ فوثب عمر على خَتَنه فوطأه وطأً شديداً. فجاءت أخته فدفعته عن زوجها فنفحها بيده نفحة فدمّى وجهها. فقالت وهي غضبى: يا عمر! إن كان الحق في غير دينك أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدًا رسول الله صلى الله عليه وسلم. فلما يئس عمر قال: أعطوني هذا الكتاب الذي عندكم فأقرأه. قال: ـ وكان عمر يقرأ الكتب ـ فقالت أخته: إنك رِجْس، ولا يمسه إلا المطهَّرون، فقم فاغتسل أو توضأ. قال: قام عمر فتوضأ ثم أخذ الكتاب فقرأ «طه» حتى انتهى إلى قوله: {إِنَّنِيٓ أَنَا اللهُ لَآ إِلٰهَ إِلَّآ أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِيٓ} قال فقال عمر: دلُّوني على محمد. فلما سمع خبّاب قول عمر خرج من البيت فقال: أبشر يا عمر، فإني أرجو أن تكون دعوة رسول الله صلى الله عليه وسلم لك ليلة الخميس: «اَللّهمَّ أعز الإسلام بعمر بن الخطاب أو بعمرو بن هشام». قال: «ورسول الله صلى الله عليه وسلم في الدار التي في أصل الصفا. فانطلق عمر حتى أتى الدار. قال: وعلى باب الدار حمزة، وطلحة رضي الله عنهما وأناس من أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم فلما رأى حمزة وَجَلَ القوم من عمر. قال حمزة: نعم. فهذا عمر. فإن يرد الله بعمر خيراً يسلم ويتّبع النبي صلى الله عليه وسلم. وإن يرد غير ذلك يكن قتله علينا هيّناً. قال: ورسول الله صلى الله عليه وسلم داخلٌ يُوحَى إليه. قال: فخرج رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى أتى عمر فأخذ بمجامع ثوبه وحمائل السيف وقال: «أما أنت بمنتهٍ يا عمر حتى ينزل الله بك من الخزي والنكال ما أنزل بالوليد بن المغيرة؟ اَللّهمَّ هذا عمر بن الخطاب. اَللّهمَّ أعزَّ الدين بعمر بن الخطاب». قال فقال عمر: أشهد أنك رسول الله. فأسلم وقال: أخرج يا رسول الله. اخرجه ابن سعد ٣ / ١٩١ عن انس، كذا في العيني ٨ / ٦٨، وذكره ابن اسحاق بهذا السياق مطوّلاً كما في البداية ٣ / ٨١، حياة الصحابة لمولانا محمد يوسف الكاندهلوي ج١ ص٢٧٦ تحمل سعيد بن جبير و زوجته فاطمة اخت عمر رضي الله عنهما الشدائد.

فائده: بهر حال، دا دومره اوږده واقعه مې ددې د پاره ذکر کړه چې قرآن کریم داسې مؤثر کتاب دی چې اګر چې حضرت عمر ﷺ (نعوذ بالله) د رسول الله ﷺ د قتل پسې راأوتې وُ خو د قرآن کریم سورة طله څه آیتونو لوستلو سره په کې دومره زر تبدیلي راغله چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شو او اسلام یې قبول کړو.

د تلاوت په اَوریدو د حضرت جُبَیر بن مُطعِم ﷺ اسلام راوړل

امام قرطبي رحمه الله په خپل تفسیر کې د سورة الطور آیت ﴿ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴾ د لاندې د حضرت جُبَیر بن مُطعِم رضي الله عنه واقعه رانقل کړی، کومه چې امام بخاري، امام مسلم او نورو محدّثینو هم ذکر کړې ده:

حضرت جُبَیر بن مُطعِم رضي الله عنه فرمایي: زه (د مسلمانیدو نه مخکې) مدینې منوّرې ته راغلم چې د رسولُ الله صلی الله علیه وسلم سره د غزوه بدر د قیدیانو متعلق خبرې وکړم، کله چې مدینې منوّرې ته راأورسیدم نو ما نبي علیه السلام په داسې حالت کې اُولیده چې د ماښام په مانځه باندې ولاړ وُ، او سورة الطور یې تلاوت کولو ﴿ وَالطُّورِ. وَكِتَابٍ مَّسْطُورٍ.. ﴾ کله چې دې آیت ته راأورسیده: ﴿ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ. مَّا لَهُ مِن دَافِعٍ ﴾
ترجمه: بیشکه ستا د رب عذاب خامخا واقع کیدونکې دی، نشته دې ددې څوک دَفع کوونکې نو په ما باندې یې داسې اَثر اُوکړو قریبه وه چې د ډیرې یَرې د وجې نه زما زړه چاوُدیدلې وی. فَأَسْلَمْتُ خَوْفًا مِنْ نُزُوْلِ الْعَذَابِ. نو ما د عذاب د نازلیدو د یَرې د وجې نه اسلام قبول کړو. ما ګمان کول چې هسې نه ددې ځای نه د پاڅیدو نه مخکې را باندې عذاب راشي. (۱)

(۱) اخرجه البخاري ٧٦٧، ٣٠٥٠، ٤٨٥٤. ومسلم ٤٦٣، وابوداؤد ٨١١، والنسائي ٢ / ١٦٩، وابن ماجه ٨٣٢، واحمد ٤ / ٨٤ من حديث جبير بن مطعم ./ قَالَ جُبَيْرُ بْنُ مُطْعِمٍ: قَدِمْتُ الْمَدِيْنَةَ لِأَسْأَلَ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أُسَارَى بَدْرٍ. فَوَافَيْتُهُ يَقْرَأُ فِي صَلَاةِ الْمَغْرِبِ (وَالطُّورِ) إِلَى قَوْلِهِ: (إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ. مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ) فَكَأَنَّمَا صَدَعَ قَلْبِي. فَأَسْلَمْتُ خَوْفًا مِنْ نُزُوْلِ الْعَذَابِ، وَمَا كُنْتُ أَظُنُّ أَنْ أَقُوْمَ مِنْ مَقَامِي حَتَّى يَقَعَ بِيَ الْعَذَابُ. تفسير قرطبي ج١٧ ص ٦٥ سورة طه آيت ٧، ٨. رقم الحديث ٥٦٦٨.

د قرآن كريم په اوريدو سره د سعدبن معاذ رضي الله عنه او اسيد بن حضير رضي الله عنه اسلام راوړل (١)

١) فَلَمَّا انْصَرَفَ الْقَوْمُ بَعَثَ مَعَهُمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُصْعَبَ بْنَ عُمَيْرٍ وَأَمَرَهُ أَنْ يُقْرِئَهُمُ الْقُرْآنَ وَيُعَلِّمَهُمُ الْإِسْلَامَ وَيُفَقِّهَهُمْ فِي الدِّينِ، وَكَانَ مُصْعَبٌ يُسَمَّى بِالْمَدِينَةِ الْمُقْرِئَ. وَكَانَ مَنْزِلُهُ عَلَى أَسْعَدَ بْنِ زُرَارَةَ. ثُمَّ إِنَّ أَسْعَدَ بْنَ زُرَارَةَ خَرَجَ بِمُصْعَبٍ فَدَخَلَ بِهِ حَائِطًا مِنْ حَوَائِطِ بَنِي ظُفَرَ. فَجَلَسَا فِي الْحَائِطِ فاجتمع إِلَيْهِمَا رِجَالٌ مِمَّنْ أَسْلَمَ. فَقَالَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ لِأُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ: انْطَلِقْ إِلَى هٰذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ اللَّذَيْنِ قَدْ أَتَيَا دَارَنَا لِيُسَفِّهَا ضُعَفَاءَنَا فَازْجُرْهُمَا. فَإِنَّ أَسْعَدَ بْنَ زُرَارَةَ ابْنُ خَالَتِي، ولولا ذلك لَكَفَيْتُكَهُ. وَكَانَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ وَأُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ سَيِّدَيْ قَوْمِهِمَا مِنْ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ وَهُمَا مُشْرِكَانِ. فَأَخَذَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ حَرْبَتَهُ ثُمَّ أَقْبَلَ إِلَى مُصْعَبٍ وَأَسْعَدَ وَهُمَا جَالِسَانِ فِي الْحَائِطِ. فَلَمَّا رَآهُ أَسْعَدُ بْنُ زُرَارَةَ قال لمصعب: هٰذَا وَاللهِ سَيِّدُ قَوْمِهِ قَدْ جَاءَكَ. فَاصْدُقِ اللهَ فِيهِ. قَالَ مُصْعَبٌ: إِنْ يَجْلِسْ أُكَلِّمْهُ. قَالَ: فَوَقَفَ عَلَيْهِمَا مُتَشَتِّمًا. فقال: ما جاء بكما إِلَيْنَا تُسَفِّهَانِ ضُعَفَاءَنَا؟ اِعْتَزِلَا إِنْ كَانَتْ لَكُمَا فِي أَنْفُسِكُمَا حَاجَةٌ. فَقَالَ لَهُ مُصْعَبٌ: أَوَ تَجْلِسُ فَتَسْمَعُ؟ فَإِنْ رَضِيتَ أَمْرًا قَبِلْتَهُ، وَإِنْ كَرِهْتَهُ كُفَّ عَنْكَ مَا تَكْرَهُ. قَالَ: أَنْصَفْتَ. ثُمَّ رَكَزَ حَرْبَتَهُ وَجَلَسَ إِلَيْهِمَا. فَكَلَّمَهُ مُصْعَبٌ بِالْإِسْلَامِ وَقَرَأَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ. [فَقَالَا]: وَاللهِ لَعَرَفْنَا فِي وَجْهِهِ الْإِسْلَامَ قَبْلَ أَنْ يَتَكَلَّمَ فِي إشراقة وجهه وَتَسَهُّلِهِ. ثُمَّ قَالَ: مَا أَحْسَنَ هٰذا وأجمله. كَيْفَ تَصْنَعُونَ إِذَا أَرَدْتُمْ أَنْ تدخلوا فِي هٰذَا الدِّينِ؟ قَالَا لَهُ: تَغْتَسِلُ وَتُطَهِّرُ ثوبك ثُمَّ تَشْهَدُ شَهَادَةَ الْحَقِّ. ثُمَّ تُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ. فَقَامَ وَاغْتَسَلَ وَطَهَّرَ ثوبه، وتشهد شَهَادَةَ الْحَقِّ ثُمَّ قَامَ وَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ. ثُمَّ قَالَ لَهُمَا: إِنَّ وَرَائِي رَجُلًا إِنِ اتَّبَعَكُمَا لَمْ يَتَخَلَّفْ عَنْهُ أَحَدٌ مِنْ قَوْمِهِ. وَسَأُرسله إِلَيْكُمَا الْآنَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ. ثُمَّ أَخَذَ حَرْبَتَهُ فَانْصَرَفَ إِلَى سَعْدٍ وَقَوْمِهِ. وَهُمْ جُلُوسٌ فِي نَادِيهِمْ. فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهِ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ مُقْبِلًا قَالَ: أَحْلِفُ بِاللهِ لَقَدْ جَاءَكُمْ أُسَيْدٌ بِغَيْرِ الْوَجْهِ الَّذِي ذَهَبَ [بِهِ] مِنْ عِنْدِكُمْ. فَلَمَّا وَقَفَ عَلَى النَّادِي قال: قَالَ لَهُ سَعْدٌ: مَا فَعَلْتَ؟ قال: كلمتُ الرجلين فو الله مَا رَأَيْتُ بِهِمَا بَأْسًا وَقَدْ نَهَيْتُهُمَا. فَقَالَا: فَافْعَلْ مَا أَحْبَبْتَ. وَقَدْ حُدِّثْتُ أَنَّ بَنِي حَارِثَةَ خَرَجُوا إِلَى أَسْعَدَ بْنِ زُرَارَةَ لِيَقْتُلُوهُ. وَذَلِكَ أَنَّهُمْ عَرَفُوا أَنَّهُ ابن خالتك ليخفروك فَقَامَ سَعْدٌ مُغْضَبًا مُبَادِرًا لِلَّذِي ذكره لَهُ مِنْ بَنِي حَارِثَةَ. فَأَخَذَ الْحَرْبَةَ. ثُمَّ قَالَ: وَاللهِ مَا أَرَاكَ أَغْنَيْتَ شَيْئًا فَلَمَّا رَآهُمَا مُطْمَئِنَّيْنِ عَرَفَ أَنَّ أُسَيْدًا إِنَّمَا أَرَادَ أَنْ يَسْمَعَ مِنْهُمَا. فَوَقَفَ عَلَيْهِمَا مُتَشَتِّمًا. ثُمَّ قَالَ لِأَسْعَدَ بْنِ زُرَارَةَ: لَوْلَا مَا بَيْنِي وَبَيْنَكَ مِنَ الْقَرَابَةِ مَا رُمْتَ هٰذَا مِنِّي تَغْشَانَا فِي دَارِنَا بما نكره. قَالَ أَسْعَدُ لِمُصْعَبٍ: جَاءَكَ وَاللهِ سيد قومه. وإن اتبعك لَمْ يُخَالِفْكَ مِنْهُمْ أَحَدٌ. فَقَالَ [لَهُ] مُصْعَبٌ: أَوَ تَقْعُدُ فَتَسْمَعُ فَإِنْ رَضِيتَ أَمْرًا وَرَغِبْتَ فِيهِ قَبِلْتَهُ، وَإِنْ كَرِهْتَهُ عَزَلْنَا عَنْكَ مَا تَكْرَهُ. قَالَ سَعْدٌ: أَنْصَفْتَ. ثم ركز الحربة فجلس. فَعَرَضَ عَلَيْهِ [illegible] عَلَيْهِ الْقُرْآنَ. قَالَا: فَعَرَفْنَا وَاللهِ فِي وَجْهِهِ الْإِسْلَامَ قَبْلَ أَنْ يَتَكَلَّمَ لإشراقه وَتَسَهُّلِهِ. ثُمَّ قَالَ لَهُمَا: كَيْفَ تَصْنَعُونَ إِذَا [illegible] وَدَخَلْتُمْ فِي هٰذَا الدِّينِ؟ قَالَا لَهُ: تغتسل وتطهر ثوبك. ثُمَّ تَشْهَدُ شَهَادَةَ الْحَقِّ ثُمَّ تُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ. فَقَامَ وَاغْتَسَلَ وَطَهَّرَ ثوبه، وتشهد شَهَادَةَ الْحَقِّ وَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ. ثُمَّ أَخَذَ حَرْبَتَهُ فَأَقْبَلَ عَامِدًا إِلَى نَادِي قَوْمِهِ وَمَعَهُ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ. فَلَمَّا رَآهُ قَوْمُهُ مُقْبِلًا قَالُوا: نَحْلِفُ بِاللهِ لَقَدْ رَجَعَ سَعْدٌ إِلَيْكُمْ بِغَيْرِ الْوَجْهِ الَّذِي ذَهَبَ بِهِ مِنْ عِنْدِكُمْ. فَلَمَّا وَقَفَ عَلَيْهِمْ قَالَ: يَا بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ كَيْفَ تَعْلَمُونَ أَمْرِي فِيكُمْ؟ قَالُوا: سَيِّدُنَا وَأَفْضَلُنَا رَأْيًا وَأَيْمَنُنَا نَقِيبَةً. قَالَ: فَإِنَّ كَلَامَ رِجَالِكُمْ وَنِسَائِكُمْ عَلَيَّ حَرَامٌ حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ. قَالَ: فَمَا أَمْسَى فِي دَارِ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ رَجُلٌ وَلَا امْرَأَةٌ إِلَّا مُسْلِمٌ وَمُسْلِمَةٌ. تفسير بغوي ١ / ٣٨٣ سورة آل عمران آيت ١٠٣. تفسير خازن ١ / ٢٧٩، تفسير مظهري ٢ / ١١٠ سورة آل عمران آيت ١٠٣.

تفسيرِ بغوي ، تفسيرِ مظهري او تفسيرِ خازن د سورة آل عمران آيت ﴿ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا . (١) ﴾ د لاندې يوه اوږده واقعه رانقل کړې ، په مختصرو الفاظو کې يې ستاسو د وړاندې نقل کوم :

کله چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم په مکه معظمه کې وُ ، او تر اوسه يې مدينې منوّرې ته هجرت نه وُ کړی ، نو د مدينې منوّرې نه د حج په موسم کې دولس کسان مکې معظمې ته راغله ، د دوی ملاقات د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره په عقبه مقام کې اوشو ، په دې کې حضرت اَسعَد بن زُرارَة رضي الله عنه هم وُ کوم چې د مخکې نه ايمان راوړې وُ ، دوی د نبي کريم ﷺ سره بيعت وکړو ، دېته د اَلْعَقَبَةُ الْأُولٰى بيعت وايي .

کله چې دوی واپس تلل نو رسو الله صلى الله عليه وسلم د دوی سره حضرت مُصعَب بن عُمَير رضي الله عنه هم اُوليږل (چې دوی ته به د قرآن کريم اَحکامات ښائي) .

دې چې هلته لاړو نو د حضرت اَسعَد بن زُرارَة ﷺ سره دېره شو (د دين دعوت به يې چلولو) ، يوه ورځ دا حضرت مُصعَب بن عُمَير ﷺ او حضرت اَسعَد بن زُرارَة ﷺ دواړه د دين د دعوت د پاره ووتل ، يو ځای ته لاړه ، هلته ورته هاغه کسان راجمع شو کومو چې د مخکې نه ايمان راوړې وُ .

په دې قوم کې دوه غټ سَرداران وو ، د يو نوم سَعد بن مُعَاذ وُ ، او د بل نوم اُسَيد بن حُضَير وُ ، دواړه مشرکان وو .

کله چې دې سردارانو دا مسلمانان اُوليده چې حضرت مُصعَب بن عُمَير ﷺ او اَسعَد بن زُرَارہ ﷺ ته راجَمع شوي دي نو دې سعد بن مُعاذ اُسيد بن حُضير ته ووېل :

اِنْطَلِقْ إِلٰى هٰذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ اللَّذَيْنِ قَدْ أَتَيَا دَارَنَا لِيُسَفِّهَا ضُعَفَاءَنَا فَازْجُرْهُمَا . فَإِنَّ أَسْعَدَ بْنَ زُرَارَةَ ابْنُ خَالَتِيْ ، وَلَوْلَا ذٰلِكَ لَكَفَيْتُكَهُ .

ته دې دوه کسانو ته ورشه کوم چې زمونږ کورونو ته ددې د پاره راغلي دي چې زمونږ کمزوري خلق بې وقوفه کړي ، دوی اُورټه (ددې ځای نه يې لرې کړه) ، او ته ځکه ورشه

(١) آل عمران آيت ١٠٣ .

چې دا اسعد بن زراره زما د ترور ځوي دی ، که دې زما رِشته دار نه وی نو زه به بيا د ده د پاره كافي شوې ووم .

اُسيد بن حُضير خپله نېزه راواخيسته او دوی طرف ته وَر روان شو . كله چې حضرت اَسعد بن زُرَارة ﷺ دا اُوليده چې د دوی طرف ته را روان دی نو ده حضرت مُصعب بن عُمَير ﷺ ته وويل :

قسَم په الله ، دا خو د خپل قوم مشر دی ، كله چې تاته راشي نو د الله ﷻ وحدانيت ورته ريښتيني ثابت كړه ، د هيڅ نه مه ويرېږه ، حق خبره ورته وكړه . ده ورته وويل :

إِنْ يَجْلِسْ أُكَلِّمْهُ .

كه چيرته دې كيني نو زه به ورسره خبرې وكړم .

كله چې دا سَردار دوی ته را اُورسيده نو دوی ته يې كنځل او بَدې ردې خبرې شروع كړې ، او ورته وې ويل :

تاسو دلته څه راوستي يئ ؟ چې دلته زمونږ كمزوري خلق بې وقوفان كوئ ، كه د خپل ځان خير غواړئ نو ددې ځای نه ځئ .

حضرت مُصعَب بن عُمير ﷺ ورته وفرمايل : كه چيرته ته كيني او زمونږ خبره واورې نو دا به ډيره ښه وي ، پس كه ستا خوښه شوه نو قبوله يې كړه ، او كه خوښه دې نه شوه نو مه يې قبلوه .

هغه ورته وويل : تا ډيره د اِنصاف خبره اوكړه (زه به ستاسو خبره واورم چې تاسو څه وايئ) ، ده خپله نيزه په زمكه كې خَخه كړه ، او د دوی سره كيناست ،

فَكَلَّمَهُ مُصْعَبٌ بِالْإِسْلَامِ وَقَرَأَ عَلَيْهِ الْقُرْآنَ .

نو حضرت مُصعَب ﷺ دده سره د اسلام متعلق خبره وكړه ، او ده ته يې د قرآن كريم څه حصه واوروله .

(ځكه صحابه كرامو ته معلومه وه چې قرآن كريم داسې اِنقلابي كتاب دی چې دا د انسان د زړه دُنيا بدلوي ، د زړه بَندې تالې ګلاووي ، او د انسان په ژوند كې پوره اِنقلاب راولي ، نو ځكه يې دده د وړاندې د قرآن مجيد تلاوت اوكړو) .

دا صحابه کرام فرمايي چې د قرآن کريم په اَوريدو سره په ده کې داسې تبديلي راغله چې دده د وينا نه مخکې مونږ ته دده په مخ کې د اِسلام آثار ښکاره شو .

د قرآن کريم اَوريدو نه روستو دې اُسيد بن حُضير ووېل :

مَا أَحْسَنَ هٰذَا وَأَجْمَلَه .

دا څه ښائسته او بهترين کلام دی .

بيا يې ووېل : کله چې تاسو يو کس په خپل دين کې داخلوی نو د هغه سره څه طريقه کار کوی ؟ دوی ورته ووېل : ته غُسل وکړه ، خپلې جامې پاکې کړه ، بيا د حق ګواهي ورکړه (يعنی کلمه شهادت ووايه) ، بيا دوه رکعته مونځ وکړه (نو په دې سره به ته په اِسلام کې داخل شی) ، نو دې پاڅيده او دا ټول کارونه يې وکړه .

بيا يې دوی ته ووېل : د ماسره يو بل کس هم دی که چيرته هغه هم ستاسو تابعداري وکړي (ايمان راوړي) نو دده په قوم کې به هيڅوک هم بغير د اِيمان نه پاتې نه شي (بلکه ټول به د هغه په وجه مسلمانان شي) ، د هغه نوم سَعد بن مُعاذ دی ، زه ورځم هغه به رااُوليږم ، پس ده خپله نيزه واخيسته او د سعد بن مُعاذ او د هغه قوم طرف ته ور روان شو ، کوم چې په يو مجلس کې د خپل قوم سره ناست ؤ .

کله چې سَعد بن مُعاذ دا اُسيد بن حُضير اُوليده چې د هغوی طرف ته وَر روان دی (او هغه دده مخ ته اُوکته نو هغه خپل قوم ته ووېل :

أَحْلِفُ بِاللهِ لَقَدْ جَاءَكُمْ أُسَيْدٌ بِغَيْرِ الْوَجْهِ الَّذِيْ ذَهَبَ بِهٖ مِنْ عِنْدِكُمْ .

زه په الله ﷻ باندې قسَم کوم چې اُسيد د تاسو نه په کوم مَخ باندې تللې ؤ اوس تاسو ته د هغې نه په بدل مخ باندې راغی .

(چونکه د اِسلام په راوړو سره دده مخ منوّر شوې ؤ نو ځکه دوی ته بَدل معلوميده ، او سَعد هم په دې باندې پوهه شو)

کله چې اُسيد دوی ته راورسيده نو سَعد ورنه پوښتنه وکړه : تا د دوی سره څه وکړه ؟ ده ورته ووېل : ما د دوی سره خبرې اوکړی قسَم په الله ما خو په دوی کې څه بده خبره او نه ليده . بيا ده نورې خبرې هم اوکړی ، نو سعد غصه شو ، ورته وې ويل : تا خو هيڅ کار نه دې کړی .

بيا ده خپله نيزه راواخيسته ، او د دوی طرف ته وَر روان شو ، کله چې هغوی ته وَراورسيده نو په کنځلو او بدو ردو خبرو کولو يې شروع اوکړه ، بيا يې حضرت أسعد بن زُرارة ته وويل : که چيرته زما او ستا په مينځ کې خپلولي (رِشته داري) نه وی نو تا به د ما نه دا کار نه وی کړی ، آيا ته زمونږ په کورونو کې هغه دين خوَروی کوم چې مونږ نه خوَښوو ؟

... حضرت مُصعَب بن عُمَير ﷺ ورته وويل : که چيرته ته کينی او زمونږ خبره واوری نو ډيره به ښه وي ، پس که ستا خوَښه شوه نو قبوله يې کړه او که خوښه دې نه شوه نو چې ته خفه کيږی مونږ به دې ځای نه لاړ شو .

سعد وويل : اَنۡصَفۡتَ . تا د اِنصاف خبره وکړه .

بيا ده خپله نيزه په زمکه کې اُوړومبله او کيناست . حضرت مُصعَب ﷺ ده ته هم اِسلام پيش کړو او د قرآن مجيد څه حصه يې ورته واوروله .

د قرآن کريم اَوريدو په ده باندې دومره اَثر وکړو ، ُدا صحابه کرام قسَم کوي چې دده د خبرو کولو نه مخکې مونږ ته دده په مخ کې د اِسلام آثار ښکاره شو . بيا دې سَعد هم دا خبره وکړه چې کله تاسو په اِسلام کې داخليدل غواړی (يا بل داخلوی) نو څه کار کوئ ؟

دوی ورته وويل : ته غُسل اوکړه ، خپلې جامې صفا کړه ، بيا د حق گواهي ورکړه ، بيا دوه رکعته مونځ اوکړه (نو په اِسلام کې به داخل شی) ، ده هم دا ټول کارونه اوکړه .

بيا ده هم خپله نيزه راواخيسته ، او خپل قوم طرف ته وَر روان شو ، کله چې قوم دا اُوليده نو هغوی وويل : قسَم په الله سَعد چې دې ځای نه په کوم مخ باندې تللې وُ اوس تاسو ته د هغې نه په بدل مخ باندې راغی .

(دده په مخ کې هم د اِسلام راوړو په وجه يو جدا نُورانيت پيدا شوې وُ کوم چې قوم دده په مخ کې محسوس کړو) .

کله چې دې خپل قوم ته رااُورسيده نو دوی ته يې وويل : اې زما قومه ! تاسو زما په باره کې څه وايی ؟ هغوی ورته وويل : ته زمونږ سَردار يی ، او ته په مونږ کې د بهترينې رای واله شخصيت يی ، ده ورته وويل :

فَإِنَّ كَلَامَ رِجَالِكُمْ وَنِسَائِكُمْ عَلَيَّ حَرَامٌ حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ.

بيشکه ستاسو د سړو او ستاسو د ښځو خبرې د ماسره تر هغه وخته پورې حرامې دي تر دې پورې چې تاسو په الله ﷻ او د هغه په رسول صلى الله عليه وسلم باندې ايمان راوړی (نو بيا به زه درسره خبرې کوم).

دده خبره ټولو اُومنله، او د ماښامه پورې د ټولې قبيلې سړو او ښځو اِيمان راوړو.

فايده: پس معلومه شوه چې قرآن کريم داسې مؤثِر او اِنقلابي کتاب دی چې ددې په اَوريدو سره غير مُسلمو ته د ايمان غوندې عظيم دولت نصيبه کيږي.

ځکه خو به بعضې کافرانو ددې تاثير په وجه قرآن مجيد ته سِحر ويل، او يو بل به يې ويل:

﴿لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ﴾. (١)

ترجمه: تاسو دا قرآن مه اَورئ، او (چې کله لوستلې شي نو) په دې کې شور کوئ، ددې د پاره چې تاسو غالب شئ.

د قرآن کريم په اَوريدو سره د طفيل دوسي اِسلام راوړل

طفيل دوسي د خپلې قبيلې سَردار ؤ، کله چې مکې معظمې ته راغی نو مشرکينو ورته وويل: دلته يو کس دی، د هغه سره داسې جَادو دی چې هغه ورور د ورور نه جدا کړې دی. لهذا ته په خپلو غوږونو کې مالوچ کيده چې د هغه آواز وا نه ورې، ددې د پاره چې د هغه جادو په تا باندې اَثر اونه کړي.

يوه ورځ طفيل دوسي د مسجدِ حرام سره تېريده، نبي کريم صلى الله عليه وسلم په مانځه ولاړ ؤ، تلاوت يې کولو، ده تلاوت واوريده، د ځان سره يې سوچ وکړو چې د کلام عېبونه او مَحاسِن خو زه هم پيژنم، دا تلاوت اَورم چې په دې کې څه څه عېبونه دي؟ نو په توجّه سره يې تلاوت واوريده. پيغمبر عليه السلام مونځ ختم کړو او کور ته لاړو.

(١) سورة حم السجده (فصلت) آيت ٢٦.

د تلاوت په اَوريدو سره د طفيل دوسي په زړه او دِماغو کې داسې اِنقلاب پيدا شو چې صبر يې او نه کړې شو ، د نبي عليه السلام پسې شاته لاړو ، او اِسلام يې قبول کړو ، ده به فرمايل :

قسَم په الله ، د قرآن کريم نه بهترين کلام تر اُوسه پورې زما غوږونو ندی اَوريدلی ، او د اِسلام نه ډير عادِلانه مذهب ما تر اوسه پورې بل ندې ليدلی . (١)

د يو سورة په لوستلو سره د لبيد بن ربيعه ﷺ اسلام راوړل

حضرت لبيد بن ربيعه رضي الله عنه په فصاحت و بلاغت کې ډير مشهور ؤ ، ده يوه قصيده اُوليکله او په کعبه شريفه يې رازوړَنده کړه .

او دا به د شاعر د پاره لوي اِعزاز ؤ ، ځکه خلقو به ددې په ليدو سره د شاعر فصاحت و بلاغت ته آفرين ويل .

يو مسلمان د قرآن مجيد يو مختصر سورة وليکل او ددې قصيدې سره يې څنګ کې په خانه کعبه رازوړَند کړو .

کله چې بله ورځ لبيد بن ربيعه راغی ، دا سورة يې اُوليده ، او وې لوستو نو دومره اَثر يې ورباندې اوکړو چې اِعلان يې وکړو :

دا د بشر قول نه دی (بلکه دا د پَروردګارِ عالَم کلام دی) ، هملته يې اِيمان راوړو . دې د قرآن مجيد نه دومره متأثِره شو چې خپله شاعري يې هم پريخوده .

يوه ورځ حضرت عمر رضي الله عنه دده نه د شعر ويلو غوښتنه وکړه ، او ورته وې ويل :

أَنْشِدْنِيْ شَيْئًا مِنْ شِعْرِكَ .

خپل څه (تازه) شِعر خو راته ووايه :

ده ورته وويل :

مَا كُنْتُ لِأَقُوْلَ شِعْرًا بَعْدَ أَنْ عَلَّمَنِيَ اللهُ الْبَقَرَةَ وَآلَ عِمْرَانَ . (٢)

(١) نداى منبر و محراب ج٣ ص٤٠٧ .

(٢) أُسد الغابة ج٤ ص٢١٦ ترجمه لبيد بن ربيعة .

د کله نه چې الله ﷻ ماته سورة بقره او سورة آل عمران رانصيبه کړي د هغې نه را په ديخوا ما ته شعر ويل مزه نه راکوي .

د قرآن کريم تأثير

محترمو مسلمانانو ورونو ! کومو خلقو به چې کلک قسَمونه کول چې مونږ به اسلام نه قبلوو ، خو چې کله به يې قرآن کريم واوريده نو د ومره آثر به يې وربانديې وکړو چې ځای په ځای به يې اسلام قبول کړو .

. صحابه کرام چې کله د نجاشي بادشاه دَربار ته لاړه ، او هلته يو صحابي د نجاشي بادشاه د وړاندې د قرآن مجيد تلاوت وکړو نو په دې سره د نجاشي د زړه دُنيا بدله شوه .

هماغه د آثر واله قرآن مجيد د مونږ سره اوس هم موجود دی خو کاش چې مسلمانان دا په خپل ژوند کې عمَلي کړي ، او ددې په احکاماتو باندې عمل وکړي نو بيا به ددې آثر او برکت ظاهر شي . ځکه قرآن کريم داسې د تأثير نه ډک کلام دی چې ددې په آوريدو سره د انسان زړه منوّر کيږي ، او دده په ژوند کې پرې تبديلي راځي .

په اَمريکه کې د فِلم جوړوونکې کمپنۍ په مالِک باندې د قرآن کريم آثر

مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله يوه واقعه رانقل کړی چې : په اَمريکه کې د فِلم جوړولو يوه کمپني وه ، ددې مالِک غير مُسلمه ؤ ، يو ځېره ده اِراده وکړه چې د مانځه فِلم جوړ کړم ، نو هلته په اَمريکه کې چې کوم عرب اُوسيده ده هغوی ته دا خبره وکړه چې :

تاسو ماله يو ښه مُؤذِن ، يو خُوش آوازه اِمام ، او ورسره لس يا پنځلس مُقتديان راولئ چې زما په کمپنۍ کې دوی مونځ اوکړي ، نو زه به د دوی فِلم جوړ کړم .

کله چې دا ټول ماسخوتن کمپنۍ ته راغله نو اول خو مُؤذِن آذان وکړو . په دې آذان کولو سره د کمپنۍ په دې مالِک باندې ډير آثر اوشو . بيا چې جَمعه شروع شوه او اِمام د قرآن مجيد تلاوت شروع کړو نو دې تلاوت آوريدو سره په ده باندې داسې آثر اوشو چې ډير زيات يې اُوژړل .

کله چې مونځ ختم شو نو د کمپنۍ مالِک دې اِمام ته وويل : ماته کلمه ووايه زه مسلمانيږم . هغه ورته کلمه وويله ، او مُسلمان شو .

بيا ددې کمپنۍ مالک ووېل : تاسو به هره ورځ ماته دوه ګنټې د قرآن مجيد دَرس راکوئ ، او ددې اَحکام به راته ښايئ .

بيا ده د فِلم دا کمپني بنده کړه . خپلو ملګرو ورته ډير ووېل : په تا باندې څه اوشو چې تا دا دومره غټه کمپني بنده کړه ؟

ده ورته ووېل : ما د دُنيا غټ غټ کاروبارونه اوکړه ، او ډير مال و دولت مې اُوګټل خو ماته به د زړه سکون نه نصيبه کيده ، خو چې اوس مې اِسلام قبول کړو نو ماته د زړه داسې اطمينان او سکون حاصل شو چې دا ماته مخکې نهٔ نصيبه شوی ، اوس غواړم چې په همدې اِسلام کې ترقي اوکړم . (۱)

سبحان الله ، صرف د تلاوت په اَوريدو پرې دومره اَثر اوشو چې ځای په ځای يې اِيمان راوړو .

د تلاوت په اَوريدو سره د فرانس د ډمانو يو ګروپ مسلمانيدل

زما اُستاذِ محترم " شيخ الحديث حضرت مولانا حسن جان مدني شهيد رحمه الله " د خپل اُستاذ په حواله يوه واقعه بيان کړی .

شيخ صاحب فرمايي چې مونږ ته خپل استاذ دا واقعه بيان کړی چې : يو ځل په فرانس کې د ډمانو يو ګروپ مسلمان شو ، دا خبره د هغه وخت په اَخبارونو کې هم نشَر شوه . زه چې خبر شوم نو ډير حېران شوم چې فرانس خو په يورپي ملکونو کې ډير بې حَياء ملک دی. په دې کې ډمانو څنګه اسلام قبول کړو ؟ نو ما ددې خلقو پته د ځان سره اوليکله ، او ددې خبرې د تحقيق د پاره هلته ورغلم .

کله چې د هغوی سره ملاوْ شوم نو ما ورته پوښتنه وکړه :

په اَخبارونو کې ليکلي چې تاسو مسلمانان شوي يئ ، نو اوس زه دا معلومات کول غواړم چې : تاسو څنګه مسلمانان شوئ ؟ د اسلام کتابونه مو لوستلي او که چا درته تبليغ کړی ؟

دوی راته ووېل :

---

(۱) قرآن کريم سے حيرت انگيز واقعات لمولانا قاري طاهر رحيمي .

مونږ د قرآن مجيد تلاوت واوريده نو په دې کې مونږ داسې خوَند او لذت محسوس کړو چې د دُنيا په بل هيڅ شي کې نه وُ ، نو ځکه مونږ اسلام قبول کړو .

بيا دوی مزيد تشريح وکړه چې : کله مونږ د قرآن مجيد تلاوت په اول ځل واوريده نو مونږ له يې ډير خوَند راکړو ، بيا مونږ د عربي ملکونو نه د تلاوت کيسټې را اُوغوښتې . او زمونږ عادت دادی چې د هر شعر او بيت سره بيم باجه او موسيقي جوړوو خو چې کله مونږ د قرآن کريم سره موسيقي جوړول او غوښتل نو دا نه جوړيده ، هر څومره کوشش مو چې اوکړو د قرآن کريم سره مو موسيقي جوړه نه کړې شوه ، ځکه چې ددې يو آيت اُوږد دی او بل لنډ دی ، خو خوَند او مزه يې د اَشعارو او بيتونو نه هم زياته ده ، مونږ پوهه شو چې دا د انسانانو کلام نه دی ، بلکه دا د الله رب العزت کلام دی ، نو ځکه مونږ اسلام قبول کړو.(١)

د يو آيت په معنی باندې غوَر کولو سره د فرانس ډاکټر مسلمانيدل

ډاکټر غرينيه د فرانس مشهور ډاکټر دی ، دې د فرانس د پارلمنټ ممبر هم وُ ، خو غيرمُسلمه وُ ، ده يو ځل په سمَندري جهاز کې سفر کوَلو ، ناڅاپه يې د مصر سره خپل سفر قطع کړو ، او د مسلمانانو يو عالِم ته ورغی ، کلمه يې وويله او مسلمان شو .

د مسلمانيدو نه پس يې د پارلمنټ نه استعفاء هم ورکړه ، او د فرانس په يو وړوکي کلي کې يې اُوسيدل شروع کړه .

يو صحافي "محمود بی مصري" دده کورته ورغی ، د ملاقات نه پس يې ددې ډاکټر نه پوښتنه وکړه :

تاسو اسلام ولې قبول کړو ؟ آيا ددې نه مخکې تاسو چيرته د يو مسلمان عالِم نه قرآن مجيد ويلی وُ ؟

ده ورته جواب ورکړو : ددې نه مخکې تر اُوسه پورې زما د يو مسلمان عالِم سره ملاقات ندې شوی ، خو اسلام مې ځکه قبول کړو چې ما د قرآن کريم د يو آيت په معنی کې غوَر وکړو ، د هغې د وجې ماته دا معلومه شوه چې قرآن کريم ريښتيني د الله ﷻ کلام دی .

بيا دې ډاکټر خپله تفصيلي واقعه داسې بيان کړه چې :

---

(١) خطبات حضرت شيخ ص ٩٨ .

زما د ژوند اکثره حصه په سمندري سفرونو کې تېره شوی ، ځکه د څه ضروریاتو په وجه ما ډيرې سمندري سفرې کړي ، او په دې کې مې مختلف حالات ليدلي .

يو ځل ما سفر کولو ، ماته د فرانسيسي ژبې مترجَم قرآن مجيد ملاؤ شو ، ما چې قرآن مجيد کلاؤ کړو نو د سورة النُّور په دې څلويښتم آيت مې نظر پريوَت ، ددې ترجَمه چې ما مطالعه کړه او په دې کې مې غوَر او فکر اوکړو نو زه ددې نه ډير متأثِره شوم .

ځکه په دې کې الله ﷻ د هغه کافرانو د بَدو اعمال مثال ذکر کړی کوم چې د قيامت د ورځې نه مُنکر دی ، الله تعالی فرمايي :

﴿ أَوْ كَظُلُمَٰتٍ فِى بَحْرٍ لُّجِّىٍّ يَغْشَىٰهُ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِۦ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِۦ سَحَابٌ ظُلُمَٰتٌۢ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَآ أَخْرَجَ يَدَهُۥ لَمْ يَكَدْ يَرَىٰهَا وَمَن لَّمْ يَجْعَلِ ٱللَّهُ لَهُۥ نُورًا فَمَا لَهُۥ مِن نُّورٍ ﴾

ترجمه : (د کافرانو د بَدو اعمالو مثال) يا د ژوَر درياب د تيارو په شان دی چې دا تياره د سمندر چَپې پټوي (يعنی د تيارو د پاسه د سمندر لوي لوي چَپې وي ، يا) ددې چپو د پاسه نورې چَپې وي ، (يا) د هغې د پاسه وريځ وی (چې ددې وريځ په وجه د ستورو هغه رڼا هم لاندې نه راځي ، حاصل دا چې) يو بل د پاسه (هر طرف ته) تياره وي ، (په دې دومره تيارو کې) که چيرته يو کس خپل لاس را اُوباسي (او ديته کتل اوغواړي نو د ډيرو تيارو د وجې نه) هيڅ کله دې خپل لاس نشي کتی ، (حالانکه لاس انسان ته ډير نزدې وي او ځانته يې ډير رانزدې کولې هم شي ، نو چې د ډيرو تيارو د وجې نه خپل لاس نشي کتی نو نور اَندامونه به څه اُووينې ؟) ، او چاته چې الله ﷻ په خپله د هدايت رڼا نه وي ورکړي نو ده د پاره بل هيچرته رڼا نشته .

د آيت خلاصه: په دې آيت کې الله ﷻ د هغه کافرانو د بَدو اعمالو مثال بيان کړی چې د قيامت د ورځې نه مُنکر دي ، دوی هم په مختلفو تيارو کې ډوب دي : د کُفر او جهالت تياره ، د بَدو اِعتقاداتو تياره ، د بَدو اَقوالو تياره ، او د بَدو اَعمالو تياره . يعنی هر طرف ته داسې په تياره کې ډوب دي لکه شپې چې د سمندر په بېخ کې تياره وه ، يا د هغې د پاسه د لوي لوي چَپو تياره وي ، يا صرف دا يوه چَپه نه وي بلکه د چپو د پاسه نورې چپې وي ، يا په آسمان کې وريځ هم وي چې د ستورو هغه رڼا يې هم بنده کړې وي ، نو د سمندر

په بېخ کې حَد درجه تياره وي ، که په دې تياره کې يو کس خپل لاس سترګو ته رانژدې کړي نو د ډېرو تيارو په وجه دا هيڅکله نشي ليدی ، نو چې لاس نشي ليدی نو دا نور آندامونه به څه اوګوري ؟

دغه رنګې دا د قيامت نه مُنکر کافران هم د هر طرف نه په تيارو کې ډوب دي ، د دوی سره هيڅ رَڼا نشته ، ځکه رڼا خو د اِسلام په وجه وي او دوی اسلام نه قبلوي ، نو که دوی د قيامت په ورځ د الله ﷻ سره مخامخ شي نو د اعمالو هيڅ اَجر به او نه ګوري .

د فرانس دا ډاکټر وايي چې په دې آيت کې د سمندري نظارو کيفيت په ډير بهترين اَنداز کې بيان شوی ، نو زه ددې نه ډير متأثره شوم ، ځکه په دې کې د کافرانو د بدو اَعمالو مثال په ډير مختصر او جامِع انداز کې بيان شوی .

ما دا ګمان وکړو چې ګني محمد صلی الله عليه وسلم به هم زما غوندې شپه او ورځ دسمندر سفرونه کړي وي . هغوی د سمندري تيارو داسې نا اشنا بيان کړی چې ګويا هغه په خپله د وريځې په شپه کې لاندې د سمندر د چپو په مينځ کې دغه حالت ليدلې دی ، ځکه د سمندري اُمورو يو لوي ماهر کس هم په دغه شان مختصرو الفاظو کې داسې بهترينه نظاره او کيفيت نشي بيانولی .

خو چې کله ماته معلومه شوه چې محمد صلی الله عليه وسلم خالِصه اُمّي وُ ، هغه په خپل ژوند کې چيرته هم سمندري سفر نه دې کړی نو زه پوهه شوم چې دا قرآن کريم د محمد صلی الله عليه وسلم خبرې نه دي ، بلکه دا د هغه ذات (الله جل جلاله) خبرې دي چې هغه په تکه توره تياره کې د سمندر په بېخ کې دا هر څه ويني .

ډاکټر وايي چې کله ماته ددې يو آيت په وجه د قرآن کريم حقانيت معلوم شو چې دا د الله ﷻ کلام دی نو ځکه ما اِسلام قبول کړو . (۱)

---

(۱) قرآن کريم ايک عظيم معجزه ص ۲۱۵ مع التغير والاضافة.

په کميونستانو باندې د تلاوت اَثر

د مِصر مشهور و معروف شخصيت " قاري عبدالباسط " خپله واقعه بيانوي چې :

يو ځل زه د مِصر صدر " جمال عبدالناصر " د ځان سره په سَرکاري دَوره باندې روس ته بوتلم ، هلته د کميونستو حکومت وُ ، کميونسټ خو د الله ﷻ د ذات نه هم مُنکِر دي ، جمال عبدالناصر د هغوی سره د ملکي اُمورو متعلق په يو ميټِنګ کې شِرکت کول.

کله چې د ميټِنګ څه حصه مکمل شوه ، او داسې څه لږ وخت د مشورو د پاره وَقفه ورکړې شوه نو جمال عبدالناصر ددې ميټِنګ واله ته ووېل چې زما دا ملګرې (قاري عبدالباسط صاحب) به ستاسو د وړاندې څه اُووايي ، هغوی ورته ووېل : صحيح ده او دې وايي.

قاري عبدالباسط صاحب فرمايي : چې ما د قرآن کريم د سورة طٰه تلاوت شروع کړو :

﴿ طٰهٰ . مَآ اَنزَلنَا عَلَيكَ القُرآنَ لِتَشقٰى . اِلَّا تَذكِرَةً لِّمَن يَّخشٰى . تَنزِيلًا مِّمَّن خَلَقَ الاَرضَ وَالسَّمٰوٰتِ العُلٰى ... ﴾

(دا هغه آيتونه دي چې ددې په اَوريدو سره په حضرت عمر رضي الله عنه باندې هم اَثر شوې وُ ، او بيا يې اِيمان راوړو) .

قاري صاحب فرمايي چې کله ما دوه رکوع تلاوت وکړو او سترګې مې را اُوغړولې نو ما د قرآن کريم مُعجزه په خپلو سترګو اُوليده چې د ډيرو کميونستانو د سترګو نه بې اِختياره اُوخکې رواني وې.

جمال عبدالناصر د دوی نه پوښتنه وکړه چې : تاسو ولې ژاړئ ؟ هغوی ورته ووېل : ستا دې ملګري چې څه ووېل په دې خو مونږ پوهه نه شو خو دده په دې کلام کې داسې تأثير وُ چې ددې په وجه زمونږ زړونه نَرم شو او بې اِختياره مو د سترګو نه اُوښکې راروانې شوې ، مونږ نه پوهيږو چې دا په مونږ باندې څه چل اوشو ؟

سبحان الله ، کميونسټ خو هغه خلق دي چې د الله ﷻ د ذات نه مُنکر دي ، قرآن کريم نه مني او په قرآن کريم نه پوهيږي خو چې د قرآن کريم تلاوت ته يې غوږ اُونيوه نو الله ﷻ د هغوی په زړونو باندې ددې اَثر ښکاره کړو .

اوس چې يو مسلمان وي ، د رسولُ الله صلی الله علیه وسلم اُمّتي وي او هغه په صدقِ دِل سره ددې تلاوت کوي يا ديته غوږ نيسي نو الله ﷻ به يقيني طريقې سره دده په زړه باندې هم ددې ښه اثر پيدا کوي.

شيخ الحديث حضرت مولانا حسن جان مدني شهيد رحمه الله به فرمايل چې قاري عبدالباسط صاحب د مِصروُ ، په کويت کې دفن دی ، ده به چې کله په لبنان کې تلاوت کول نو په زرګونو عيسايان به مسلمانيدل.

او عيسايانو به ويل : قرآن کريم چې د حضرت عيسیٰ عليه السلام په شان کې کوم بيان کړی واقعي د حضرت عيسی عليه السلام شان همداسې وُ . (١)

د نبي عليه السلام عادتِ مبارکه

د نبي عليه السلام عادتِ مبارکه هم دا وُ چې څوک به ورته راغله نو د هغوی د وړاندې به يې قرآن مجيد لوستو ، چې ددې په اَوريدو به هغه ډير متأثره شو او ايمان به يې راوړو. ځکه يقينًا د دُنيا په ټولو کتابونو کې دومره قوي تأثير په بل کتاب کې نشته څومره چې په قرآن مجيد کې دی.

د عکاظ ميلې نه به چې کله خلق واپس خپلو کورونو طرف ته روان شو ، او په لاره کې به يې د نبي کريم صلی الله عليه وسلم نه قرآن مجيد واوريده نو داسې به متأثره شو چې کور ته د تللو په ځای به يې د نبي عليه السلام صُحبت غوره کړو ، او په اِيمان به مُشرّف شو.

ځکه خو د اُردو ژبې يو شاعر وايي :

أتر کر حِرا سے سوئے قوم آيا * اور ايک نسخه کيما ساتھ لايا

وہ بجلي کا کڑکا تھا يا صوتِ هادي * عرب کي زمين جس نے ساري هِلا دي.

(١) خطبات حضرت شيخ ص ١٠٠.

د تلاوت په کولو يا اوريدلو سره د اسلافو حالت

په قرآن کريم کې الله ﷻ داسې هيبت او جلال ايښې چې دا د دُنيا په بل هيڅ کلام کې نشته، الله رب العزت فرمايي :

﴿ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ﴾ .(١)

ترجمه : په دې قرآن سره د هغې خلقو څرمنې زيګ زيګ کيږي (٢) کوم چې د خپل رب نه ويريږي، بيا د هغوی څرمنې او زړونه د الله ذکر طرف ته نرم شي (٣) .

دغه وجه ده چې صحابه کرامو به کله د قرآن کريم تلاوت کولو او يا به يې اوريدلو نو کيفيت به يې بدل شو، په سترګو کې به يې اوښکې راغلې. الله تعالی ددې بيان داسې کوي:

﴿ وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَىٰ أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ ﴾ .(٤)

ترجمه : او کله چې دوی هغه کلام واوريده کوم چې رسول (صلی الله عليه وسلم) ته نازل کړې شوی دی نو ته به د دوی سترګې ګوری چې اوښکې به څڅوي، ځکه چې دوی حق پيژندلې دی.

همدغه رنګې د اسلافو په باره کې ډير داسې واقعات نقل دي چې کله به دوی د قرآن مجيد تلاوت واوريده ، او په دې کې به د الله ﷻ د عذاب تذکره وه نو حالت به يې بدل شو، او اکثر به بې هوشه شو.

د تلاوت په اوريدو د حضرت عمر رضي الله عنه حالت

حافظ ابن کثير رحمه الله په خپل تفسير " تفسير ابن کثير " کې د آيت ﴿ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴾ د لاندې د حضرت عُمر رضي الله عنه واقعه رانقل کړی چې :

(١) سورة الزمر آيت ٢٣ .

(٢) دا کِنايه ده د خوف نه، يعنی کله چې مؤمنان د عذاب آيتونه واوري نو د الله د ډَرې د وجې نه يې ځوني زيګ شي، زړه يې نرم شي، او ويَره په کې پيدا شي.

(٣) يعنی کله چې د رحمت آيتونه واوري نو په دې سره د دوی زړونه نرم شي، او د الله تعالی ياد ، او په قرآن مجيد باندې عمل کولو طرف ته متوجه شي.

(٤) سورة المائده آية ٨٣ .

يوه شپه حضرت عُمر رضي الله عنه د ښار د حالاتو معلومولو د پاره اُووت، نو د مسلمانانو په يو کور باندې تيريده، هلته يو مسلمان په مانځه باندې ولاړ ؤ، او تلاوت يې کولو، حضرت عُمر رضي الله عنه هم د تلاوت اَوريدلو د پاره اُودريده، هغه سورة الطور تلاوت کولو ﴿ وَالطُّورِ ، وَكِتَٰبٍ مَّسْطُورٍ... ﴾ کله چې دې آيت ته راورسيده:

﴿ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ، مَا لَهُ مِن دَافِعٍ ﴾.

ترجمه: بيشکه ستا د رب عذاب خامخا واقع کيدونکې دی، نشته دې ددې څوک دَفع کوونکې

نو حضرت عمر رضي الله عنه قسَم وکړو:

قَسَمٌ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ حَقٌّ. په رَب د کعبې قسَم چې دا حق دی.

بيا د سوَرلۍ نه راښکته شو، يو ديوال ته تَکيه شو (د تللو طاقت يې نه ؤ)، څه ډير وخت خفه ناست ؤ.

کله چې کور ته لاړ نو ددې آيت په اَوريدو ورباندې دومره اَثر شوې ؤ چې:

فَمَكَثَ شَهْرًا يَعُودُهُ النَّاسُ لَا يَدْرُونَ مَا مَرَضُهُ؟

تر د يوې مياشتې پورې مريض ؤ، خلق به بيمار پُرسۍ له راتله، خو هيچا ته دا پته نه لګيده چې دده مرض څه شی دی؟ (١)

حضرت ابورافع رحمه الله فرمايي چې يو ځيره ماد سهر په مانځه کې د حضرت عمر رضي الله عنه پسې اِقتداء اوکړه، زه د سرو په آخري صف کې ولاړ ووم، حضرت عمر رضي الله عنه د سورة يوسف

---

(١) خَرَجَ عُمَرُ يَعُسُّ الْمَدِينَةَ ذَاتَ لَيْلَةٍ، فَمَرَّ بِدَارِ رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَوَافَقَهُ قَائِمًا يُصَلِّي، فَوَقَفَ يَسْتَمِعُ قِرَاءَتَهُ فَقَرَأَ: {وَالطُّورِ..} حَتَّى بَلَغَ { إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ، مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ } قَالَ: قَسَمٌ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ حَقٌّ. فَنَزَلَ عَنْ حِمَارِهِ وَاسْتَنَدَ إِلَى حَائِطٍ، فَمَكَثَ مَلِيًّا، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى مَنْزِلِهِ، فَمَكَثَ شَهْرًا يَعُودُهُ النَّاسُ لَا يَدْرُونَ مَا مَرَضُهُ. رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. تفسير ابن كثير ج ٦ ص ٧ سورة الطور آيت ٧، ٨.

وفي رواية: عَنِ الْحَسَنِ: أَنَّ عُمَرَ قَرَأَ: { إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ، مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ } ، فَرَبَا لَهَا رَبْوَةً عِيدَ مِنْهَا عِشْرِينَ يَوْمًا. فضائل القرآن لأبي عبيد ص ٦٢، تفسير ابن كثير ج ٦ ص ٧ سورة الطور آيت ٧، ٨.

تلاوت شروع كړو ، دوى به په ډير اوچت آواز سره تلاوت كولو ، كله چې دې آيت ته
رااورسيد : ﴿ إِنَّمَآ أَشْكُوا۟ بَثِّى وَحُزْنِىٓ إِلَى ٱللَّهِ ﴾ . (١)

ترجمه : بيشكه زه بيانوم خپل خفگان او خپل غم صرف الله ﷻ ته .

نو دومره يې اوژړل چې د ديرې ژړا په وجه يې قِرأت بَند شو ، مخكې نور يې او نه لوستې شو (زه اگر چې د ټولو نه په آخِري صَف كې ولاړ ووم خو ليكن) ما د دوى د ژړا آواز په آخري صَف كې هم صفا اوريدو . (٢)

د تلاوت په اوريدو د اِمام شافعي رحمه الله بې هوشه كيدل

يوه ورځ امامِ شافعي رحمه الله د يو قاري نه دا آيت واوريده :

﴿ هَٰذَا يَوْمُ لَا يَنطِقُونَ . وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴾ . (٣)

ترجمه : دا هغه ورځ ده چې دوى به خبرې نه كوي ، او نه به دوى ته اِجازت وركولې شي چې دوى عُذر پيش كړي .

ددې آيت اوريدو وړاندې دومره اَثر وكړو چې ځاى په ځاى بې هوشه شو (بيا څه وخت پس په هوش كې راغى) . (۴)

د تلاوت په اوريدو د علي بن فضيل رحمه الله بې هوشه كيدل

علي بن فضيل رحمه الله د يو كس نه دا آيت واوريده :

﴿ يَوْمَ يَقُومُ ٱلنَّاسُ لِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴾ . (٥)

ترجمه : په كومه ورځ چې به خلق د رَبّ العالمين (الله ﷻ) د وړاندې اودريږي .

---

(١) سورة يوسف آية ٨٦ .

(٢) قيام الليل مروزي ص ٥٧ .

(٣) سورة المرسلات آية ٣٥ ، ٣٦ .

(۴) سمع الشافعي رحمه الله قارئاً يقرأ ﴿ هَٰذَا يَوْمُ لَا يَنطِقُونَ . وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴾ فغشي عليه . احياء علوم الدين ج٢ ص٣٩٧ .

(٥) سورة المطففين آية ٦ .

كله چې علي بن فضيل رحمه الله د الله ﷻ د وراندې د اودريدو تصوّر اوكړو نو دا يې برداشت نه كړې شو ، په زمكه رااوغورځيد او بې هوشه شو . (١)

د تلاوت په اوريدو د حضرت شبلي رحمه الله حالت

يو ځيره حضرت شبلي رحمه الله په خپل جُمات كې تراويح كولى ، كله چې اِمام دا آيت اولوست :

﴿ وَلَئِن شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِيٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ ﴾ . (٢)

ترجمه : او كه چيرته مونږ اوغواړو نو كومه وَحي چې مونږ تاته كړيده هغه به درنه خامخا واپس يُوسو .

حضرت شبلي رحمه الله بې اِختياره چغه اووهله ، رنګ يې زيړ شو ، جِسم يې په لړزيدو شو ، او د ستركو نه يې اوښكې رواني شوى ، خلقو ګمان وكړو چې ګني مَړ شو .

ده به بار بار ويل : الله ﷻ داسې مُستغني ذات دى چې د خپل محبوب سره هم داسې خطاب كوي . (٣)

د تلاوت په اوريدو يو كس بې هوشه كيدل ، او په دَرياب كې ډوبيدل

محمد بن صبيح نقل كړي چې يو كس په دريای فُرات كې غُسل كولو ، د دَرياب په غاړه يو كس روان ؤ ، تلاوت يې كولو ، كله يې چې دا آيت اولوست :

﴿ وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴾ . (٤)

---

(١) وسمع علي بن الفضيل قارئاً يقرأ ﴿ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ فسقط مغشياً عليه . احياء علوم الدين ج٢ ص ٣٩٨ .

(٢) سورة بني اسرائيل (الاسراء) آيت ٨٦ .

(٣) كان الشبلي في مسجده ليلة من رمضان وهو يصلي خلف إمام له فقرأ الإمام ﴿ وَلَئِن شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِيٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ ﴾ فزعق الشبلي زعقة ظن الناس أنه قد طارت روحه واحمر وجهه وارتعدت فرائصه وكان يقول بمثل هذا يخاطب الأحباب يردد ذلك مراراً . احياء علوم الدين ج٢ ص ٣٩٨ .

(٤) سورة يس آيت ٥٩ .

ترجمه : (مُجرمانو ته به وويلې شي :) اې مُجرمانو ! تاسو نن ورځ (ددې نورو نه) جدا شئ .

په دَرياب کې غُسل کوونکي کس چې دا آيت واوريد نو دومره اَثر يې ورباندې اوکړو چې بې هوشي ورباندې راغله ، خپل ځان يې کنټرول نه کړې شو ، او د سمندر په چپو کې ډوب شو . (۱)

بلکه ډير بزرګان داسې تېر شوي چې په خپله د تلاوت کولو يا د بل نه د تلاوت اَوريدو په وجه ورباندې دومره يَره راغلې چې بې هوشه شوي ، او په بې هوشۍ کې وفات شوي .

د تلاوت په اَوريدو د ابوجرير رحمه الله بې هوشه کيدل او وفات کيدل

ابوجرير رحمه الله تابعي دی ، صالح المري دده د وړاندې څه آيتونه تلاوت کړه ، په ابوجرير رحمه الله يې دومره اَثر وکړو چې بې هوشه شو ، او بيا وفات شو . (۲)

د تلاوت په کولو سره د حضرت زُرَارة بن اوفی رحمه الله بې هوشه کيدل او وفات کيدل

حضرت زُرَارة بن اوفٰی رحمه الله جليلُ القدر تابعي دی (د حضرت عمران بن حصين ، حضرت ابوهريرة او حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهم سره يې ملاقات شوی) ، دده يو شاګرد "بهز بن حکيم" وايي چې يو ځل حضرت زُرَارة بن اَوفٰی رحمه الله مونږ ته په بصره کې په مسجدِ قشيره کې د جُمعې اِمامت کولو ، کله چې دې آيت ته رااُورسيده :

﴿ فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ . فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ . عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ﴾ . (۳)

ترجمه : پس کله چې پُو کې اُووهلې شي په شپيلۍ کې ، نو دا ورځ به ډيره سخته وي ، په کافرانو باندې به آسانه نه وي .

---

(۱) عن محمد بن صبيح قال كان رجل يغتسل في الفرات فمرّ به رجل على الشاطىء يقرأ ﴿ وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴾ فلم يزل الرجل يضطرب حتى غرق ومات. احياء علوم الدين ج ٢ ص ٢٩٨.

(۲) وأبو جرير من التابعين قرأ عليه صالح المري فشهق ومات. احياء علوم الدين ج ٢ ص ٢٩٧.

(۳) سورة المدثر آية ٨-١٠.

د آيت په ويلو سره د آخرت يَره ورباندې دومره غالبه شوه چې فورًا راپرېوَت، بې هوشه شو، او په هماغه مِحراب كې وفات شو.

بيا مونږ راپورته كړو، او دده خپل كور ته مو دده لاش وي ورو. (١)

د تلاوت په اَوريدو سره د جِنّاتو وفات كيدل

د تلاوت په اَوريدو سره په جِنّاتو باندې هم اَثر كيږي، امام غزالي رحمه الله ذكر كړي:

يو بزرگ " حضرت خليد رحمه الله " فرمايي: يوه شپه ما دا آيت ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ. (١)﴾ بار بار لوستلو، نا ځاپه راباندې هاتفي آواز اوشو:

اې انسانه! ته به تر څو پورې بار بار دا آيت تلاوت كوى تا خو په دې آيت سره څلور داسې جِنّات قتل كړه چې هغوى د پيدائش نه تر اوسه پورې (د الله ﷻ د عظمت د وجې نه) پورته آسمان طرف ته سَرونه نه وو اُوچت كړي. (٢)

قرآن كريم داسې مؤثِر كتاب دى چې ددې په اَوريدو سره ډيرو ګناهګارانو د خپلو ګناهونو نه توبه ويستې ده:

د تلاوت په اَوريدو د فضيل بن عياض رحمه الله د ګناه نه توبه ويستل

فضيل بن عياض رحمه الله مشهور داكو او غَلۆ، د شپې د غلا په نيت باندې اُووت، يو ځاى ته اُورسيده، نو هلته يو چا د قرآن مجيد تلاوت كولو، ده د هغه نه دا آيت واوريده:

﴿ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ ﴾. (٣)

---

(١). سير اعلام النبلاء ج٤ ص ٥١٦ ./ وروى أنّ زرارة بن أوفى ـ وكان من التابعين ـ كان يؤمّ النّاس بالرّقة فقرأ ﴿فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ...﴾ فصعق، ومات في محرابه رحمه الله. احياء علوم الدين ج ٢ ص ٣٩٨.

(١) آل عمران آيت ١٨٥.

(٢) قيام الليل مروزي، وقال بعض الصوفية كنتُ أقرأ ليلة هذه الآية ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ﴾ فجعلتُ أردّدها فإذا هاتف يهتف بي: كم تردّد هذه الآية فقد قتلتَ أربعة من الجنّ ما رفعوا رءوسهم إلى السماء منذ خلقوا. احياء علوم الدين ج ٢ ص ٣٩٨.

(٣) سورة الحديد آية ١٦.

ترجمه : آيا وخت ندی راغلی د هغه خلقو د پاره چا چې ايمان راوړی چې د دوی زړونه نرَم شي د الله د ذِكر د پاره ، او كوم حق (او ريښتيني) كلام چې نازل شوی ددې د پاره .

ددې په اَوريدو سره په ده دومره اَثر اوشو چې يَره ورباندې راغله ، چغه يې اُووهله ، الله ﷻ طرف ته متوجّه شو ، او په هماغه ځای كې يې د غلا نه توبه اُوويسته ، د امامِ ابوحنيفه رحمه الله شاګردي يې اِختيار كړه ، او مشهور بزرګ ورنه جوړ شو . (١)

د تلاوت په اَوريدو د ذوالنون مصري رحمه الله د ګناه نه توبه ويستل

ذوالنون مِصري رحمه الله اول په يو شراب خانه كې ملازمت كولو ، او شراب يې هم څكل ، يوه ورځ يې په يو ځای كې د سورة الحديد دا آيت واوريد :

﴿ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ ﴾ . (٢)

ترجمه : آيا وخت ندی راغلی د مؤمنانو دپاره چې د دوی زړونه د الله تعالى د ذِكر او د ريښتيني نازل شوي كلام د وړاندې نرَم شي .

ددې آيت په اَوريدو سره په ده باندې داسې اَثر اوشو چې په هماغه ځای يې توبه اُوويسته ، چې زه به بيا نه شراب اُوڅكم او نه به د شرابي سره پاتې شم .

د هغه نه هم الله ﷻ لوی بزرګ او وَلي جوړ كړو . (٣)

د اَسلافو ډير داسې واقعات موجود دي چې دوی د غصې په حالت كې د قرآن مجيد آيت اَوريدلې نو دومره اَثر يې ورباندې كړی چې خپله غصه يې هم كنټرول كړې ، او ورسره يې جانبِ مقابل كس سره اِحسان هم كړی :

د تلاوت په اَوريدو سره د حضرت حسن رضي الله عنه حالت

حضرت حسن بن علي رضي الله عنهما يو ځل څه دَعوت كړې وُ ، ناست وُ ، وينځې ورله د خوروا (شوروا) نه ډكه كاسه راوړه ، په وينځه څه هيبت راغی نو د شوروا ډكه كاسه په

(١) للنای ممبر و محراب ج٣ ص ٢٠٧ .

(٢) سورة الحديد آية ١٦ .

(٣) اصول القرآن لشيخ الحديث حضرت مولانا حسن جان مدني شهيد رحمه الله .

دوی وَرتوی شوه ، دوی ورته په غصه کې وَر اوکته ، هغه اُوېريده او مُتصل يې د قرآن کريم دا آيت تلاوت وويل :

﴿ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ ﴾ . (١)

ترجمه : (الله ﷻ د مُتقيانو صفت دا بيانوي چې) مُتقيان غصه زغمي (يعنی غصه په قابُو کې ساتي) .

د آيت په اَوريدو مُتصل حضرت حسن رضي الله عنه وفرمايل : ما خپله غصه ختمه کړه .

هغه وينځې وويل :

﴿ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ ﴾ . (٢)

ترجمه : مُتقيان د خلقو قصور معاف کوي .

حضرت حسن رضي الله عنه ورته وفرمايل : ما ته معاف کړې .

وينځې وويل :

﴿ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾ . (٣)

ترجمه : او الله تعالی د نيکانو (اِحسان کوونکو) سره محبت کوي .

ده ورته وويل :

أَعْتَقْتُكِ . ته ما آزاده کړې .

فايده : حضرت حسن رضي الله عنهما اګر چې غصه وُ خو چې د وينځې د خُلې نه يې دا آيت واوريده په کوم کې چې د غصې د زغملو ، د معاف کولو ، او اِحسان کولو ذکر دی نو دې آيت ورباندې فورًا دومره اَثر اوکړو چې غصه يې هم برداشت کړه ، وينځه يې هم معاف کړه ، او بيا يې اِحسان هم ورسره وکړو چې آزاده يې کړه .

(١) سورة آل عمران آية ١٣۴ .

(٢) سورة آل عمران آية ١٣۴ .

(٣) سورة آل عمران آية ١٣۴ .

كافرانو به هم په پټه د قرآن كريم اَوريدلو ته غوږ نيولو

محترمو مسلمانانو ! قرآن كريم داسې د اَسرارو ، رُموزو ، فصاحت او بلاغت نه ډک كلام دى چې كله به رسول الله صلى الله عليه وسلم د شپې په مانځه كې ددې تلاوت كولو نو په خپله ابوجهل او نورو كافرانو به په پټه ددې اَوريدو ته تر سهَره پورې غوږ نيولو ، او ددې نه به يې لذت حاصلولو ، بيا به سهَر واپس خپلو كورونو ته تلل .

مفسرينو يوه واقعه رانقل كړى چې يوه شپه ابوسفيان (چې لا تر اُوسه مسلمان شوې نه وُ) ، ابوجهل ، او اَخنس درې واړه ځانله ځانله د تلاوت اَوريدلو د پاره د نبي عليه السلام كور ته لاړه ، پيغمبر عليه السلام په مانځه كې د قرآن مجيد تلاوت كولو ، په دې درې واړو كې هر يو كس په داسې ځاى كې پټ ولاړ وُ چې يو بل يې نه ليده ، تر سهره پورې يې د قرآن مجيد اَوريدو ته غوږ نيولې وُ .

كله چې سهر واپس كورونو ته روان شو نو په لاره كې په يو ځاى كې درې واړه سره يو ځاى شو . (د يو بل نه يې د راتلو پوښتنه وكړه ، كله چې ورته خبره ښكاره شوه چې هر يو كس د قرآن مجيد اَوريدو د پاره راغلې دى) نو يو بل يې مَلامته كړه ، د يو بل سره يې كلكه وعده وكړه چې بيا به د قرآن كريم اَوريدلو د پاره نه راځو . ځكه زمونږ د قوم خلق كه مونږ په دې راتلو اوګوري نو هغوي به هم بيا دلته راځي چې دا به زمونږ د پاره مُشكل پيدا كړي ، دا وعده يې سره اوكړه ، او خپلو كورونو ته لاړه .

كله چې دويمه شپه شوه نو په دې درې واړو كې هر يو دا ګمان وكړو چې ګني هغه نور دوه به نه وي راغلي صرف زه به د قرآن مجيد اَوريدو د پاره لاړ شم ، نو درې واړه بيا په پټه د تلاوت اَوريدو د پاره لاړه ، ټوله شپه يې تلاوت واوريده ، سهر چې كله واپس كيده نو په لاره كې بيا سره يو ځاى شو ، په خپل مينځ كې يې بيا يو بل ملامته كړه او آئنده يې د نه راتللو وعده اوكړه .

كله چې دريمه شپه شوه نو بيا هر كس دا ګمان اوكړو چې ګني هغه نور دوه به نه وي راغلي صرف زه به لاړ شم ، نو درې واړه بيا د تلاوت اَوريدو د پاره لاړه ، كله چې سهر راواپس كيده نو په لاره كې سره بيا يو ځاى شو ، نو خپل مينځ كې يې سره وويل :

لَا نَبْرَحُ حَتّٰى نَتَعَاهَدَ أَنْ لَا نَعُوْدَ .

مونږ تر هغه وخته پورې ددې ځای نه نه جداکيږو تر څو پورې چې دا کلکه پخه وعده او کړو چې بيا به نه راځو.

نو کلکه وعده يې سره اوکړه، او خپلو کورنو ته لاړه.

کله چې سهر شو نو اَخنس خپله اَمسا راواخيسته، د ابوسفيان کور ته راغی او ورته وې ويل: اې ابو حنظله! تا چې د نبي کريم صلی الله عليه وسلم نه کوم قرآن واوريده په هغې کې ستا څه رايه ده؟ ده ورته وويل:

يَا اَبَا ثَعْلَبَةَ! وَاللهِ لَقَدْ سَمِعْتُ اَشْيَاءَ اَعْرِفُهَا وَ أَعْرِفُ مَا يُرَادُ بِهَا. وَ سَمِعْتُ اَشْيَاءَ مَاعَرَفْتُ مَعْنَاهَا وَلَا مَا يُرَادُ بِهَا.

اې ابوثعلبة! ما د محمد ﷺ نه داسې خبرې واوريدی چې زه هغه پيژنم، او د هغې مراد هم پيژنم، او څه خبرې مې داسې واوريدی چې د هغې په معنی او مراد باندې پوهه نه شوم.

اخنس ورته وويل: قسَم په الله زما هم همدا حالت دی.

بيا اخنس ددينه پس د ابوجهل کورته راغی، او ورته وې ويل:

يَا أَبَا الْحَكَمِ! مَارَأْيُكَ فِيْمَا سَمِعْتَ مِنْ مُحَمَّدٍ؟

اې ابوالحکم! تا چې د محمد (صلی الله عليه وسلم) نه کوم قرآن واوريده په هغې کې ستا څه رايه ده؟

ابوجهل ورته وويل: مونږه او بنو عبدمناف (يعنی د نبي عليه السلام قوم) په شرافت حاصلولو کې هميشه د يو بل سره مُشت و گريوان يو (يعنی هر يو قوم د شرافت حاصلولو کوشش کوي)، دوی دَعوتونه او خوراکونه ورکړه نو مونږ هم د هغې په مقابله کې ورکړه، دوی سخاوت او وَرکړه اوکړه نو مونږ هم اوکړه، (يعنی هر کار چې دوی د شرف حاصلولو د پاره کړی نو مونږ هم هغه کړی)، تر دې پورې چې دوی وايي:

هُنَا نَبِيٌّ يَأْتِيْهِ الْوَحْيُ مِنَ السَّمَاءِ.

د مونږ سره پيغمبر دی هغه ته د آسمان نه وَحي راځي.

ابوجهل اخنس ته وويل: اې اخنس ! اوس به مونږ دا خبره د کوم ځای نه راوړو؟ (چې د دوی مقابله اوکړو)

وَاللهِ لَا نُؤْمِنُ بِهِ أَبَدًا وَلَا نُصَدِّقُهُ.

قسم په الله مونږ به په ده هيڅ کله ايمان را نه وړو، او نه به دده تصديق اوکړو.

نو اخنس پاڅيده او خپل کور ته لاړ. (۱)

فائده: معلومه شوه چې قرآن کريم د اَسرارو او رُموزو نه ډک مؤثر کلام دی ځکه خو د کافرانو د شپې خوب تختيدلې ؤ، او ددې د اَوريدو د پاره به په پټه د نبي کريم صلی الله عليه وسلم کور ته راتله، او نبي عليه السلام به چې په مانځه کې کوم تلاوت کولو هغه به

---

(۱) وروى ابن اسحق: أنّ أبا سفيان وأبا جهل والأخنس خَرَجُوا ليلةً ليستمعوا من رسول الله وهو يُصَلّي من اللّيل في بيته، فأَخَذَ كلُّ رجلٍ منهم مجلسًا يستمع فيه، وكلّ لا يعلم بمكان صاحبه. فَبَاتُوا يستمعون. حتى إذا طلع الفجرُ تَفَرّقوا. فجمعهم الطريق فتلاوموا، وقال بعضهم لبعض: لا تعودوا فلو رآكم بعض سفهائكم لأوقعتم في نفسه شيئا ثم انصرفوا.

حتى إذا كانت الليلة الثانية عاد كل رجل منهم الى مجلسه، فباتوا يستمعون له حتى إذا طلع الفجرُ تفرّقوا فجمعهم الطريق. فقال بعضهم لبعض مثل ما قالوا أوّل مرّة ثم انصرفوا.

حتى إذا كانت الليلة الثالثة أخذ كل رجل منهم مجلسه فباتوا يستمعون له حتّى طلع الفجر تفرّقوا فجمعهم الطريق فقال بعضهم لبعض: لا نبرح حتى نتعاهد أنْ لا نعود، فتعاهدوا على ذلك ثم تفرّقوا.

فلما أصبح الأخنس أخذ عصاه، ثم خرج حتى أتى أبا سفيان في بيته فقال له:

أخبرني يا أبا حنظلة عن رأيك فيما سمعت من محمد. فقال: يا أبا ثعلبة ! والله لقد سمعتُ أشياء أعرفها وأعرفُ ما يراد بها، وسمعتُ أشياء ما عرفتُ معناها ولا ما يراد بها.

فقال له الأخنس: وأنا والذي حلفت به كذلك.

ثم خرج من عنده حتى أتى أبا جهل فدخل عليه بيته وقال له: يا أبا الحكم ! ما رأيك فيما سمعتَ من محمد؟

فقال: ماذا سمعت تَنَازَعْنَا نحن وبنو عبد مناف الشرَف، أطعموا فأطعمنا وأعطوا فأعطينا، حتى إذا تحاذينا على الركب وكنا كفرسي رهان قالوا:

هنا نبي يأتيه الوحي من السماء. فمتى ندرك مثل هذه؟ والله لا نُؤْمِنُ به أبدًا ولا نصدقه.

فقام عنه الأخنس وتركه. اعراب القرآن وبيانه ج٥ ص ٥٢٦ في تشريح آيت ولاتجهر بصلاتک ولاتخافت ... بحث: الجهر والمخافتة وبيان السبب في ذلک، وتفسير ابن كثير، التضمين النحوي في القرآن ج٢ ص ٤٣.

يې ترسهره پورې اَوريده ، بيا به واپس تله . خو ليکن د ضد ، عناد او قومي تعصّب په وجه په کې بعضو بَدبختو ايمان نه راوړو لکه ابوجهل وغيره .

يو سوال او د هغې جواب

بعضې خلق دا اعتراض کوي چې د قرآن مجيد تلاوت خو مونږ هم کوو ، او مونږ هم دا آورو نو په مونږ باندې ولې داسې اَثر نه کوي ؟

جواب : کله چې داکټر د مريض علاج کوي نو د دوائي سره سره ورته پرهيز هم ښائي چې د دې شيانو نه به ځان ساتي .

اوس که دا مريض د دوائي سره سره پرهيز هم اوکړي نو د دوائي اَثر ښکاره کيږي ، او که پرهيز اَو نه کړي نو اَثرات يې نه ښکاره کيږي .

قرآن کريم هم د هر قِسمه جِسماني او رُوحاني مرضونو د پاره شِفاء ده خو د دې د پاره دا ضروري ده چې انسان د دې تلاوت په غوَر سره واوري ، د دې په اَحکاماتو باندې عمل اوکړي ، او ورسره ورسره د ګناهونو او حرام خوراک نه هم ځان اُوساتي نو بيا به د دې ښه اَثرات ښکاره شي .

نن صبا اکثر خلق د قرآن کريم په اَحکاماتو باندې عمل نه کوي ، او د دې سره سره د ګناهونو او حرام خوراک نه پرهيز هم نه کوي نو د انسان په ژوند باندې به د قرآن کريم اَثرات څه ښکاره شي ؟

اعتراض : د قرآن کريم احکامات په دې زمانه کې نشي فِټ کيدی

بعضې بې دِينه خلق دا اِعتراض کوي چې چونکه دا مَادرَن زمانه ده په دې د قرآن کريم احکامات صحيح نشي فِټ کيدی ، او په دې باندې عمل کول ممکن نه دی .

جواب : ددې جواب دادی چې قرآن کريم خو تر د قيامته پورې راتلونکو ټولو انسانانو د پاره جامع قانون دی ، نو الله ربُ العزت خو حکيم و عليم ذات دی هغه داسې حکم په قرآن کريم کې ندی نازل کړی چې هغه د يوې زمانې سره نه فِټ کيږي ، بلکه د اِسلام هر حکم د هرې زمانې ، هر قِسمه خلقو ، او هر قِسمه حالاتو د پاره موافق دی .

دا خو د انسان خپله غلطي ده چې د ګناهونو په وجه يې فِطرت بَدل شوی، او د قرآن کريم په بهترينو احکاماتو کې ورته تَنګي او سختي معلوميږي.

ددې داسې مثال دی لکه د تبې (بُخار) په وجه د انسان د خُلې خوَند تريخ شي نو بيا په ده باندې خواږه نعمتونه هم ترخه لږي، حالانکه نقصان خو ددې خوږو نعمتونو نه دی، بلکه په خپله د انسان د خُلې خوَند تريخ دی.

يا د څه بيمارۍ په وجه د انسان د وجود آندامونه اُوپړسيږي نو په ده باندې خپلې روغې جامې هم تَنګې شي، نو نقصان خو د جامو ندی بلکه د وجود په آندامونو کې نقصان راغی.

که چيرته يو مسلمان په صحيح طريقې سره د قرآن کريم په احکاماتو باندې عمل اوکړي او ددې سره تعلق پيدا کړي نو دا اوس هم د هدايت او تأثير کتاب دی، کوم اِنقلاب چې دې د صحابه کرامو په زمانه کې پيدا کړې وُ اوس هم هماغه اِنقلاب او تأثير پيدا کوي، خو چې مسلمان په صِدقِ دِل سره ددې تلاوت اوکړي، او ددې په احکاماتو باندې عمل اوکړي.

خلاصه :

محترمو ! ما درته د قرآن کريم د تأثير متعلق دا يو څو واقعات بيان کړه، د موضوع د اُوږدوالي نه د بچ کيدو په خاطر په همدې باندې اِکتفاء کوم.

الله تعالی دې زمونږ په زړونو کې د قرآن کريم سره مينه پيدا کړي، ددې په اَحکاماتو باندې دې راته د عمل کولو توفيق راکړي، او دا واقعات دې زمونږ د پاره عِبرت او نصيحت اوګرځوي.

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن.

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

نوټ : د قرآن کريم د مختلفو موضوعاتو متعلق ضروري فِقهي مسائل ددې کتاب په آخر کې د صفحه ۲۷۲ نه تر صفحه ۳۳۴ پورې تقريبًا اُووه اَويا (۷۷) مسائل ذکر دي، د هغې نه د ځان د پاره اِنتخاب وکړئ، او د وخت او موقع مناسب يې بيان کړئ.

ابوالشمس عفي عنه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُم مَّوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴾ سورة يونس آية ٥٧ .

د قرآن کریم د تعظم او عمل په وجه الله ﷻ قومونو ته ترقي ورکوي

تالیف

آبُوالشَّمْس مولانا نُورُالهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دارُالعلوم فیض القُرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د قرآن کریم د تعظیم او عمل په وجه الله ﷻ قومونو ته ترقي ورکوي

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَكَفٰى ، وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى .

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ . قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُم مَّوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴾ . (١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ اللّٰهَ يَرْفَعُ بِهٰذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا ، وَيَضَعُ بِهِ آخَرِيْنَ . (٢)

صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيْم .

قرآن کریم د هدایت کتاب دی

زما خوږو قدرمنو او عزت مندو مسلمانانو ورونو ! قرآن کریم د الله تعالی کلام دی ، دا د انسانانو د پاره د هدایت مرکز دی ، په دې کې د انسانانو د پاره د سِیاسیاتو ، مَعاشیاتو ، اِقتصادیاتو ، اَخلاقو او اَعمالو متعلق مکمل قانون موجود دی .

قرآن کریم د هدایت داسې جامِع کتاب دی چې دا د ګمراهۍ په تیارو کې غورځیدلې کس د هدایت رڼا طرف ته راولي ، د ذِلت په کنده کې غورځیدونکې کس ثُريّا ته رسوي ، او انسان ته نیغه لاره ښائي ، بلکه د انسان د پاره آبِ حیات دی .

---

(١) سورة يونس آية ٥٧ .

(٢) رواه مسلم كتاب صلاة المسافرين وقصرها بَابُ فَضْلِ مَنْ يَقُوْمُ بِالْقُرْآنِ، وَيُعَلِّمُهُ ... ٢٦٩ (٨١٧) ، ابن ماجه باب فضلِ مَن تعلّم القرآن وعلّمه حديث ٢١٨ ، السنن الكبرى للبيهقي باب إمامة الموالي ٥١٢٥ .

ځکه په دې کې د پیدائش نه واخله تر مرګه پورې ، او د مرګ نه روستو تر جنت داخلیدو پورې قدم په قدم د انسان د پاره هدایت او راهنمائي موجود ده .

الله رب العزت فرمايي :

﴿ الٓمٓ . ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴾ . (١)

ترجمه : الٓمٓ . دا (قرآن کریم هغه) کتاب (دی چې) په دې کې هیڅ شک نشته ، هدایت دی د پرهیزګارانو د پاره .

په سورة ابراهیم کې الله تبارک وتعالی فرمايي :

﴿ الٓرٰ كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ﴾ . (٢)

ترجمه : الٓرٰ . دا (قرآن کریم داسې) یو کتاب دی چې (اې پیغمبره !) دا مونږ تا ته نازل کری ، ددې د پاره چې ته (ددې په ذریعه) خلق (د کفر) د تیارونه را اُوباسې ، او (د ایمان) رڼا ته یې راولې د دوی د رب په حکم سره ، د داسې پروردګار لارې طرف ته چې غالب او ستائلې شوې دی .

په یو بل آیت کې الله ﷻ فرمايي :

﴿ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَتْكُمْ مَّوْعِظَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَشِفَآءٌ لِّمَا فِى الصُّدُوْرِ وَهُدًى وَّ رَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ﴾ . (٣)

ترجمه : اې خلقو ! تاسو ته د خپل رَب د طرفه نصیحت راغلې دی ، او په سینو کې چې کومې بیمارۍ دي د هغې د پاره شِفاء ده ، او د مؤمنانو د پاره هدایت او رَحمت دی .

قرآن کریم انسان ته حقه او نیغه لاره ښائي ، الله رب العزت فرمايي :

---

(١) سورة البقرة آية ١ ، ٢ .

(٢) سورة ابراهيم آية ١ .

(٣) سورة يونس آية ٥٧ .

﴿إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا﴾. (١)

ترجمه: بیشکه دا قرآن کریم هغه لاره ښائي کومه چې بالکل نیغه (او حقه) ده، او زیرې ورکوي هغه مؤمنانو ته کوم چې نیک کارونه کوي چې "بیشکه د دوی د پاره ډیر لوي اَجر مقرر دی".

د قرآن کریم سره چې د څه شي واسطه راغلی الله ﷻ هغه ته لوي مقام ورکړی

محترمو! قرآن کریم داسې برکتي کتاب دی چې ددې سره د چا هم، او د څه شي هم واسطه راغلی نو الله ﷻ هغه ته لوي مقام او عِزت ورکړی.

وجه داده چې کله د یو څیز نِسبت د بل مُعزز شي سره راشي نو په دې سره ددې څیز عزت او شرافت هم زیاتیږي. نو قرآن کریم خو ډیر مُعزز کتاب دی ځکه دا د الله ﷻ کلام دی، اوس چې ددې سره د چا هم او د څه شي هم واسطه راشي الله ﷻ به هغه ته هم ډیر عزت ورکوي. ددې یو څو نمونې ستاسو د وړاندې ذکر کوم:

١. قرآن کریم چې په کومه شپه نازِل شوی (یعنی د لیلة القدر په شپه کې) نو الله ﷻ دې شپې ته د کال په نورو شپو باندې ډیر فضیلت ورکړی: چې دا شپه یې د زرو (١٠٠٠) میاشتو نه بهتره ګرځولی. الله رب العزت فرمایي:

﴿إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ، وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ، لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾. (٢)

ترجمه: بیشکه مونږ دا قرآن کریم نازل کړی په شپه د قدَر کې (یعنی د لیلة القدر په شپه کې)، او تا ته څه پته ده چې شپه د قدَر څومره اُوچته ده؟ شپه د قدَر ډیره بهتره ده د زرو (١٠٠٠) میاشتو نه.

---

(١) سورة الاسراء (بنی اسرائیل) آیت ٩.

(٢) سورة القدر آیت ١ - ٣.

۲. قرآن کريم چې په کومه مياشت کې نازل شوی (يعنی د رمضانُ المبارک په مياشت کې) نو الله جل جلاله دې مياشت ته د کال په نورو مياشتو باندې ډير فضيلت ورکړی. ربِ کريم فرمايي :

﴿ شَهۡرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِيٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلۡقُرۡءَانُ ﴾ . (۱)

ترجمه: مياشت د رمضان هغه (مبارکه مياشت) ده چې په دې کې قرآن کريم نازل کړې شوې دی.

۳ . قرآن کريم چې په کوم پيغمبر نازل شوی (يعنی محمّدٌرسولُ الله صلی الله عليه وسلم باندې) نو الله ﷻ دوی ته په ټولو اَنبياءِ کرامو ، بلکه په ټولو کائِناتو باندې ډير فضيلت ورکړی، چې :

دوی يې اِمامُ الانبياء ، سيّدُ الأوّلين والآخرين ، رحمةٌ لِلعالمين ، او د قيامته پورې انسانانو د پاره هادي گرځولی ، جِسماني معِراج يې ورته نصيبه کړی، د ختمِ نبوّت تاج يې دوی ته په سَر کړی، او د قيامت په ورځ د شفاعتِ کُبریٰ حق يې صرف دوی ته ورکړی. (۲)

۴ . قرآن کريم چې په کومو سينو کې محفوظ وي ، يا دوی ددې زده کړه، تلاوت او بل ته خودَنه کوي نو اللهُ ربّ العزت داسې خلقو ته د عامو مسلمانانو په نسبت اُوچت مقام ورکړی: دوی ته بهترين مخلوق ويلې شوي. (۳)

دوی ته اَهلُ الله او د الله ﷻ خاص بندګان ويل شوي. (۴)

(۱) سورة البقرة آية ۱۸۵ .

(۲) نوټ : د نبي عليه السلام د شان او فضيلت متعلق تفصيلي بيان ددې "اِصلاحي مُدلّل تقريرونه" کتاب په څلورم جلد کې تير شوی، هلته دې اُوکتې شي. ابوالشمس علي عنه

(۳) نبي عليه السلام فرمايي : خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ. رواه البخاري كِتَابُ فَضَائِلِ الْقُرْآنِ بَابٌ : خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ رقم الحديث ٥٠٢٧ ، و ابوداؤد بَابٌ فِي ثَوَابِ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ رقم الحديث ١٤٥٢ ، والترمذي بَابُ مَا جَاءَ فِي تَعْلِيمِ الْقُرْآنِ رقم الحديث ٢٩٠٧ ، و احمد ٥٨/١، ٦٩.

(۴) نبي عليه السلام فرمايي : أَهْلُ الْقُرْآنِ هُمْ أَهْلُ اللهِ وَخَاصَّتُهُ . رواه النسائي بسند صحيح ، و رواه ابن ماجه في المقدمة رقم الحديث ٢١٥ ، واحمد ٣ / ١٢٧ ، ١٢٨ ؛ والدارمي ٢ / ٤٣٣ ، والحاكم ١ / ٥٥٦ ، وصححه العلامة الالباني في صحيح ابن ماجه ١٧٨ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٢٠٤٦ .

او دوی ته د اُمت آشراف ويل شوي. (١)

٥ . قرآن کريم چې په کومه سينه کې محفوظ وي نو الله ﷻ ددې حافظ قرآن په وجه دده والدينو ته هم اُوچت مقام ورکوی چې: د قيامت په ورځ به دوی ته داسې يو تاج وَر په سَر کړي چې د هغې رڼا به د نمَر د رڼا نه زياته وي. (٢)

داسې جوړې به وَر واغوندي چې د هغې قيمت به ټوله دُنيا نشي پوره کولی. (٣)

٦ . قرآن کريم چې په کومه ژبه کې نازل شوی (يعنی عربی ژبه کې) نو الله ﷻ دې ژبې ته د دُنيا په نورو ژبو باندې عزت ورکړی، الله تعالی فرمايي:

﴿ إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ قُرْءَٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴾. (٤)

ترجمه: بيشکه مونږ دا قرآن کريم په عربی (ژبه) کې نازل کړی ددې د پاره چې تاسو (پرې) پوهه شی.

بل دا چې د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ژبه هم عربي وه، او په جنت کې به د جَنّتيانو ژبه هم عربي وي.

---

(١) نبي عليه السلام فرمايي: أَشْرَافُ أُمَّتِي حَمَلَةُ الْقُرْآنِ وَأَصْحَابُ اللَّيْلِ. بيهقي شعب الايمان عن ابن عباس رقم الحديث ٢٤٤٧، ٢٩٧٧، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ١٢٦٦٢، كنزالعمال ج١ ص٢٥٧ الباب السابع في تلاوة القرآن وفضائله رقم الحديث ٢٢٥٦ ط. دارالكتب العلمية بيروت.

(٢) نبي عليه السلام فرمايي: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَعَمِلَ بِمَا فِيهِ أُلْبِسَ وَالِدَاهُ تَاجًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ. ضَوْءُهُ أَحْسَنُ مِنْ ضَوْءِ الشَّمْسِ فِي بُيُوتِ الدُّنْيَا لَوْ كَانَتْ فِيكُمْ. فَمَا ظَنُّكُمْ بِالَّذِي عَمِلَ بِهَذَا ؟ . رواه ابوداود بَابٌ فِي ثَوَابِ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ رقم الحديث ١٤٥٣، واحمد في مسنده، والحاكم ١ / ٥٦٧، والمنذري ٢ / ٤٥٥، كنزالعمال رقم الحديث ٢٣٣٥.

(٣) نبي عليه السلام فرمايي: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَتَعَلَّمَهُ وَعَمِلَ بِهِ أُلْبِسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَاجًا مِنْ نُورٍ ضَوْءُهُ مِثْلُ ضَوْءِ الشَّمْسِ. وَيُكْسَى وَالِدَيْهِ حُلَّتَانِ لَا يَقُومُ بِهِمَا الدُّنْيَا. فَيَقُولَانِ: بِمَا كُسِينَا ؟ فَيُقَالُ: بِأَخْذِ وَلَدِكُمَا الْقُرْآنَ. المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٢٠٨٦ ذِكْرُ فَضَائِلِ سُوَرٍ، وَآيٍ مُتَفَرِّقَةٍ. . وقال الحاكم: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ مُسْلِمٍ، وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. وصححه العلامة الالباني رحمه الله في صحيح الترغيب ١٤٣٤، كنزالعمال رقم الحديث ٢٣٨٧، المتجر الرابح في ثواب العمل الصالح ص ٢٤٩ ابواب قراءة القرآن.

(٤) سورة يوسف آية ٢.

نبي علیه السلام فرمایي :

أَحِبُّوا الْعَرَبَ لِثَلَاثٍ : لِأَنِّي عَرَبِيٌّ، وَالْقُرْآنُ عَرَبِيٌّ ، وَكَلَامُ أَهْلِ الْجَنَّةِ عَرَبِيٌّ . (۱)

تاسو محبت کوئ د عربو سره د درې وجهو نه : ځکه زه عربي یم ، قرآن عربي دی ، او د جنتیانو کلام به هم عربي وي .

۷ . قرآن کریم چې په کوم اُمّت باندې نازل شوی (یعنی په دې آخري اُمّت باندې) نو الله ﷻ دې اُمّت ته بهترین اُمت ویلی . ربِ کریم فرمایي :

﴿ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُوْنَ بِاللهِ ﴾ . (۲)

ترجمه : تاسو بهترین اُمّت یئ چې د خلقو (د هدایت) د پاره راویستل شوي (یعنی پیدا کړې شوي) یئ ، تاسو به (خلقو ته) د نیکئ حکم کوئ ، د بَدو کارونو نه به منع کوئ ، او په الله ﷻ به ایمان راوړئ .

۸ . قرآن کریم چې په کومه زمانه کې نازل شوی (یعنی د نبي علیه السلام په زمانه کې) نو الله ﷻ هغه زمانې ته په نورو زمانو باندې فضیلت ورکړی ، رسولُ الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

خَيْرُ الْقُرُوْنِ قَرْنِيْ، ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ . (۳)

بهترینه زمانه زما زمانه ده ، بیا هغه خلق چې څوک دوی ته نژدې وي .

---

(۱) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۱۱۴۴۱ ، المستدرك على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۶۹۹۹ ، وهذا الحديث رواه البيهقي في شعب الايمان ، كنزالعمال رقم الحديث ۳۳۹۲۲ .

(۲) سورة آل عمران آية ۱۱۰ .

(۳) وفي رواية : خَيْرُكُمْ قَرْنِيْ، ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ، ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ . شرح السنّة للبغوي باب خيرالقرون رقم الحديث ۳۸۵۷ هَذَا حَدِيثٌ مُتَّفَقٌ عَلَى صِحَّتِهِ . أَخْرَجَهُ مُحَمَّدٌ، عَنْ إِسْحَاقَ، عَنِ النَّضْرِ، وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ.

په مسلم شریف کې دا حدیث په دې الفاظو ذکر دی نبي علیه السلام فرمایي : خَيْرُ أُمَّتِي الْقَرْنُ الَّذِيْنَ يَلُوْنِيْ، ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ . صحيح مسلم رقم الحديث ۲۱۰ (۲۵۳۳) بَابُ فَضْلِ الصَّحَابَةِ ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ.

۹. قرآن کریم چې په کومه زمکه نازل شوی (یعنی مکه معظمه او مدینه منوّره کې) نو الله ﷻ دې زمکې ته اُوچت مقام ورکړی ، ځکه خو الله ﷻ په مکه مکرّمه باندې قسَم خوړلی :

﴿ لَآ أُقۡسِمُ بِهَٰذَا ٱلۡبَلَدِ ﴾ . (١)

ترجمه : زه قسَم خورَم په دې ښار (مکه معظمه) باندې .

۱۰. قرآن کریم چې کومې فرښتې راوړی (یعنی حضرت جبریل علیه السلام) نو الله ﷻ دې فرښتې ته اُوچت مقام ورکړی " چې دایې د فرښتو سَرداره ګرځولی " .

پروردِګارِ عالَم فرمایي :

﴿ نَزَلَ بِهِ ٱلرُّوحُ ٱلۡأَمِينُ ﴾ . (٢)

ترجمه : نازِل کړې (یعنی راوړې دی) دا قرآن جبرائیل (علیه السلام) .

پس معلومه شوه چې د قرآن کریم سره د چا هم او د څه شي هم واسطه راغلی نو الله ﷻ هغه ته لوي مقام او عزت ورکړی .

د یو دوه مثالونو په ذریعه تاسو ته دا خبره نوره هم واضحه کولې شم :

اول مثال : مثلاً انسان د خَختو د بټۍ نه څه خَختې راوړي ، څه په بیتُ الخلاء (یعنی لِیټرین) کې لاندې په فرش اُولږوي ، او څه په جُمات کې لاندې په فرش اُولږوي .

اوس چې د کومو خَختو واسطه د لِیټرین سره راغلی نو په هغې باندې خلق د څپلو سره ګرځي ، بَرینډې خپې ایښودل هم پرې نه خوښوي .

او چې د کومو خَختو واسطه د جُمات سره راغلی نو په هغې باندې خلق سجده لږوي ، د څپلو سره پرې ګرځیدل بَد ګڼي .

اګر چې دا دواړه خَختې د یو ځای نه راغلي خو چونکه ددې یو ځای خَختو د الله ﷻ د کور " یعنی جُمات " سره واسطه راغلې ده نو ځکه یې شان هم دومره اُوچت شو .

---

(١) سورة البلد آية ١ .

(٢) سورة الشعراء آيت ١٩٣ .

همدغه شان قرآن کريم هم د الله ﷻ کلام دی چې دده سره هم د چا واسطه راشي نو الله رب العزت به هغه ته هم لوي مقام او عزت ورکوي .

دويم مثال : يا مثلا انسان د بازار نه دوه ګزه کپړه راوړي ، د يو ګز نه په کور کې د ماشومانو د پاره رُوبنې جوړ کړي ، او د بل ګز نه د قرآن مجيد د پاره پُوخ جوړ کړي .

اوس په دې رُوبنې باندې زنانه د ماشومانو اودس ماتې هم صفا کوي ، خو د قرآن مجيد په دې پُوخ باندې خلق پوزې پاکول هم بې ادبي ګڼي ، حالانکه دواړه يو شان کپړې دي .

خو د قرآن مجيد دې پوخ ته چې دومره عزت ملاوْ شو دا صرف ددې په وجه چې ددې د قرآن مجيد سره واسطه راغلی .

همدغه شان چې د چا هم د قرآن کريم سره واسطه راشي يعنی ددې تلاوت کوي ، ددې احکامات زده کوي ، ددې د نشر و اِشاعت خدمت کوي ، او په دې باندې عمل کوي نو الله ﷻ به ده ته هم شرافت او عزت ورکړي .

د قرآن کريم د تعظيم په وجه د قومونو ترقي

د مسلم شريف حديث دی ، د حضرت عمر ﷺ نه روايت دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ اللهَ يَرْفَعُ بِهٰذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا ، وَيَضَعُ بِهِ آخَرِيْنَ . (۱)

يقينًا الله تعالی ددې کتاب (قرآن کريم) په وجه ډير قومونه اُوچتوي ، او ډير قومونه په دې باندې ښکته راغورځوي (او ذليله کوي) .

يعنی دا د الله ﷻ فيصله ده چې کوم قومونه په قرآن کريم عمل وکړي ، دا د ژوند په هره مرحله کې د خپل ځان د پاره راهنما اوګرځوي ، او ددې سره تعلق پيدا کړي نو الله رب

(۱) رواه مسلم كتاب صلاة المسافرين وقصرها بَابُ فَضْلِ مَنْ يَقُومُ بِالْقُرْآنِ، وَيُعَلِّمُهُ... ۲٦٩ (۸۱۷) ، ابن ماجه بابُ فضلِ من تعلّم القرآن وعلّمه حديث ۲۱۸ ، السنن الكبرى للبيهقي بابُ إمامة الموالي ٥١٢٥ .

العزت داسې قومونو ته په دُنيا کې سَربُلندي، ترقي، او عِزت ورکوي، او په آخرت کې يې په خپلو خاصو بندګانو کې شاملوي.

او کوم قومونه چې د قرآن کريم نه اِعراض وکړي، ددې په مُقتضيَاتو باندې عمل اونکړي، او دا د خپل ځان د پاره راهنما او نه ګرځوي نو الله رب العزت داسې قومونه ذليله کوي، او ښکته يې راغورځوي.

په دې حديث کې نبي کريم ﷺ د قومونو د عُروج او زَوال سبب خودلی دی.

او دا يقيني خبره ده چې کله هم مسلمانانو قرآن کريم د خپل ځان د پاره دَستورِ حيات ګرځولی، او په دې يې عمل کړی نو دوی په دُنيا کې غالبه او کامياب وو.

او چې د کله نه هم دوی قرآن کريم پريخی، او د غير مُسلمو تابعداري يې شروع کړی نو دوی ذليله شوي، او د يهودو او نصارىٰ وُ غلامان جوړ شوي:

دا مضمون د قرآن کريم ددې آيت نه هم معلوميږي، الله تعالى فرمايي:

﴿يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ﴾. (١)

ترجمه: الله تعالى په دې (قرآن کريم کې مثالونو بيانولو) سره ډير خلق ګمراه کوي، او ډيرو ته په دې سره هدايت کوي، او نه ګمراه کوي په دې سره مګر فاسقان خلق.

د اُردو ژبې يو شاعر وايي:

وه زمانه ميں مُعزز تهے مسلماں هو کر * هم خوار هو کر تارِک قرآں هو کر

د فارسي ژبې شاعر وايي:

گر همي خواهي مسلمان زيستن * نيست ممکن جز به قرآن زيستن

بزرګانو يوه عجيبه خبره ليکلی:

إِنْ أَرَدْتَ أَنْ تَعْرِفَ قَدْرَكَ عِنْدَ اللهِ فَانْظُرْ إِلَى قَدْرِ الْقُرْآنِ عِنْدَكَ.

که چيرته ته غواړې چې د الله ﷻ په نزد خپل مقام معلوم کړې نو ته او ګوره چې ستا په زړه کې د قرآن کريم څه مقام دی؟

---

(١) سورة البقرة آية ٢٦. م

يعنى كه چيرته د يو انسان په زړه كې د قرآن كريم قدر و عظمت زيات وي نو دا انسان به هم د الله رب العزت په نزد قدَرمن او مُعزز وي، او كه چيرته دده په زړه كې د قرآن كريم سره هيڅ مينه نه وي نو دده مقام به هم د الله ﷻ په نزد همداسې وي.

په صحابه كرامو كې ډير داسې شخصيات وو چې هغوى ته الله ﷻ د اِسلام او قرآن په وجه داسې مقام وركړې ؤ كوم چې دوى ته مخكې نه ؤ حاصل.

د حضرت عمر رضي الله عنه واقعه

يو ځل حضرت عمر رضي الله عنه په خپل دَورِ خلافت كې د خپل فوج سره په سفر روان ؤ، د مكې معظمې په يو غَرِ باندې تېريده، د غَرمې وخت ؤ، سخته گرمي وه، په يو ځاى كې اُودريده، او لاندې وادۍ طرف ته يې كتل.

چونكه دې اميرُ المؤمنين ؤ، دده په اُودريدو سره ټول فوج هم ولاړ ؤ، ده ډير وخت ښكته وادۍ طرف ته كتل، آخر يو كس ورنه پوښتنه وكړه:

اې اميرُ المؤمنين! خير خو دى؟ تاسو څه شى گورى؟ ستاسو د وجې نه غونډ لښكر ولاړ دى، او سخته گرمي ده.

حضرت عمر ؓ ورته وفرمايل: چې كله زه هلک ووم او ما اِسلام نه ؤ راوړى نو ما به دې وادۍ ته اُوښان د څريدلو د پاره راوسته، ليكن ماته به د اُوښانو څرولو طريقه هم نه راتله، كله به چې ما اُوښان كور ته واپس بوتله او زما پلار "خطاب" به دا همداسې اُوړي اُوليده نو زه به يې اُورټلم، او راته به يې وويل:

اې عمر! چې كله تاته د اُوښانو څرولو چَل نه درځي نو ته به آئنده كامياب ژوند څنگه تېر كړې؟

حضرت عمر ؓ دې فوج ته وويل: چې زه هاغه وخت راياد وم چې كله عمر ته د اُوښانو څرولو طريقه هم نه ورتله، ليكن اوس الله رب العزت د اِسلام او قرآن په وجه اميرُ المؤمنين جوړ كړم. (١)

---

(١) دواى دِل ص ٦٥، اهلِ دل كے تڑپا دينے والے واقعات ج ٢ ص ٥٨.

د قرآن كريم په وجه غلامانو ته هم لوي مقام حاصل شو

بلكه دقرآن كريم په وجه الله ﷻ غلامانو ته هم اُوچت مقام وركړى ، ددې په باره كې درته يو دوه واقعات بيانوم :

١. حضرت عمر ﷺ په مكه معظمه باندې حضرت نافع بن عبد الحارث عامل (حاكِم) مقرر كړې وُ ، يو پيره ددې نافع بن عبد الحارث ملاقات د حضرت عمر ﷺ سره په عسفان مقان كې اوشو ، حضرت عمر ﷺ ورنه پوښتنه وكړه :

تا په وادى (يعنى اهلِ مكه وُ) باندې څوک عامِل (خپل نائب او نگران) مقرر كړو ؟ هغه ورته ورېل : ابن ابزي .

حضرت عمر ﷺ ورنه پوښتنه وكړه : ابن ابزي څوک دى ؟ ده ورته ورېل : زمونږ په غلامانو كې يو غلام دى .

حضرت عمر ﷺ ورته وفرمايل :

آيا تا په دوى باندې يو غلام خپل خليفه او جان نشين مقرر كړى ؟ ده ورته وفرمايل :

إِنَّهُ قَارِئٌ لِكِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ . وَإِنَّهُ عَالِمٌ بِالْفَرَائِضِ .

بيشكه ابن ابزي د الله د كتاب (قرآن كريم) قاري دى ، او دې ددې په فرائضو باندې عالِم دى .

حضرت عمر ﷺ وفرمايل :

... نَبِيُّكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ قَالَ : إِنَّ اللهَ يَرْفَعُ بِهٰذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا ، وَيَضَعُ بِهِ آخَرِينَ . (١)

---

(١) رواه مسلم كتاب صلاة المسافرين وقصرها بَابُ فَضْلِ مَنْ يَقُومُ بِالْقُرْآنِ، وَيُعَلِّمُهُ... ٢٦٩ (٨١٧) ، ابن ماجه بابُ فضلِ مَن تعلّم القرآن وعلّمه حديث ٢١٨ ، السنن الكبرى للبيهقي بابُ إمامة الموالي ٥١٢٥ .

يقيناً رسول الله ﷺ فرمايلي دي : بيشکه الله تعالی ددې کتاب په وجه ډېر قومونه اوچتوي ، او ډېر قومونه په دې باندې ښکته راغورځوي (او ذليله کوي يې) . (۱)

نو غلامانو ته هم د قرآن کريم په وجه اوچتوالې نصيبه شو .

۲ . د حضرت ابوحذيفه رضي الله عنه يو غلام ؤ چې سالِم نوم يې ؤ ، د بَدن نه ډېر کمزورې ؤ ، کله چې په اول ځل باندې د مدينې منوّرې يو يهودي تاجر دا سالِم د شام نه راوست ، او دلته په مدينه منوّره کې يې ددې خرڅول اوغوښته ، نو دده د کمزورتيا په وجه هيچا دې نه اخيسته .

درې ورځې د خرڅولو په ځای کې په کرمې کې ولاړ ؤ ، خو هيچا دده اخيستو ته زړه نه ښه کول ، آخر د مدينې منوّرې يوې نيکې بي بي " شبية " دا واخيسته .

کله چې حضرت حذيفه ﷺ ددې بي بي سره واده وکړو ، او دواړه مکې معظمې ته راغله نو دا غلام هم ورسره ؤ ، حضرت حذيفه ﷺ دې آزادول اوغوښته خو غلام ورته ووېل : ما مه آزادوه ، زه د تا سره خوشحال يم .

بهر حال دې غلام ايمان راوړو او د نبي کريم صلی الله عليه وسلم نه يې قرآن کريم زده کول شروع کړه . قرآن کريم ده ته داسې عزت او مقام ورکړو چې : په يوه موقع باندې دې سالِم ﷺ د صحابه کرامو اِمامت کولو چې په مقتديانو کې د حضرت عمر ﷺ غوندې عظيم شخصيت هم ؤ .

د ابوداؤد شريف حديث دی ، حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنهما فرمايي :

---

(۱) الطريق الى الجنة ص ۲۵۷ ، تنبيه الغافلين باب ۵۶ باب ماجاء في فضل القرآن .

أَنَّ نَافِعَ بْنَ عَبْدِ الحَارِثِ تَلَقَّى عُمَرَ بْنَ الخَطَّابِ إِلى عسفَانَ. فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : مَنِ اسْتَخْلَفْتَ عَلَى أَهْلِ الوَادِي ؟ يَعْنِي أَهْلَ مَكَّةَ قَالَ : ابْنَ أَبْزَى. قَالَ : مَنِ ابْنُ أَبْزَى ؟ قَالَ: رَجُلٌ مِنْ مَوَالِيَّ. قَالَ: اِسْتَخْلَفْتَ عَلَيْهِمْ مَوْلًى؟ قَالَ : إِنَّهُ قَارِئٌ لِكِتَابِ اللهِ. قَالَ: أَمَا إِنَّ نَبِيَّكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللهَ يَرْفَعُ بِهٰذَا الكِتَابِ أَقْوَامًا . وَيَضَعُ بِهِ آخَرِينَ . جامع معمر بن راشد رقم الحديث ۲۰۹۴۲ بَابُ التَّلَقِّي.

لَمَّا قَدِمَ الْمُهَاجِرُونَ الْأَوَّلُونَ نَزَلُوا الْعُصْبَةَ . قَبْلَ مَقْدَمِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَكَانَ يَؤُمُّهُمْ سَالِمٌ مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ « وَكَانَ أَكْثَرَهُمْ قُرْآنًا » . زَادَ الْهَيْثَمُ : وَفِيهِمْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ. وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الْأَسَدِ . (١)

د نبي عليه السلام مديني منوّرې ته د هجرت کولو نه مخکې کله چې د مهاجرينو اوله ډله مديني منوّرې ته راغله، او په عُصبَه مقام کې يې پړاؤ واچول (عُصبه په قباء کې يو ځاى دى) نو د دوى د مانځه اِمامت حضرت سالِم رضي الله عنه کولو، کوم چې د حضرت ابوحذيفه رضي الله عنه غلام ؤ، ځکه دا سالِم ﷺ د دې نورو په نسبت د قرآن مجيد ډير قاري ؤ، او په دې مقتديانو کې حضرت عمربن الخطاب ﷺ او ابوسلمة بن عبدالاسود ﷺ هم وو.

فايده: سبحان الله، حضرت سالِم ﷺ دومره کمزورې غلام ؤ چې څوک دده اخيستو ته تيار نه وو خو د قرآن کريم په وجه الله ﷻ دومره لوې مقام ورکړو چې بيا يې په عُصبه مقام کې د صحابه کرامو اِمامت کولو.

يو ځل حضرت سالِم ﷺ په جُمات کې د قرآن مجيد تلاوت کولو نبي عليه السلام چې أوليده نو وې فرمايل:

هٰذَا سَالِمٌ مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ جَعَلَ فِيْ أُمَّتِيْ مِثْلَ هٰذَا . (٢)

دا خو سالِم دى، د ابوحذيفه غلام دى، بيا نبي عليه السلام وفرمايل: ټول تعريفونه الله ﷻ لره دي چا چې زما په اُمت کې داسې کس پيدا کړو.

(١) سنن ابي داؤد رقم الحديث ٥٨٨ بَابُ مَنْ أَحَقُّ بِالْإِمَامَةِ ، صحيح البخاري رقم الحديث ٦٩٢ بابُ امامة العبد والمولى، المستدرک على الصحيحين للحاکم رقم الحديث ٥٠٠١، وقال الالباني هذا حديث صحيح.

(٢) المستدرک على الصحيحين للحاکم رقم الحديث ٥٠٠١ ذِكْرُ مَنَاقِبِ سَالِمٍ مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ، وقال الحاکم: هٰذا حديث صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ وَلَمْ يُخْرِجَاهُ هٰكَذَا.

د قرآن کريم د تعظيم په وجه د سلطان محمود غزنوي مغفرت

مشهور بزرگ " خواجه معين الدين چشتي رحمه الله " ذکر کړي چې کله سلطان محمود غزنوي رحمه الله وفات شو نو دده د وفات نه پس يو عالِم دې په خوب کې اُوليده، پوښتنه يې ورنه وکړه چې : الله ﷻ درسره څه معامله اوکړه ؟ محمود غزنوي رحمه الله ورته وويل:

الله تعالى د قرآن کريم د يوې پاڼې د تعظيم په وجه زما مغفرت اوکړو.

واقعه داسې وه چې زه يو ځل په يو کلي کې ميلمه شوم، د اُوده کيدو د پاره چې ماته کومه کمره حواله شوه او ما د خوب اِراده اوکړه، نو هلته د کمرې په يو ځاخته کې د قرآن کريم يوه پاڼه پرَته وه، ما د ځان سره سوچ اوکړو چې په دې کمره کې خو د قرآن مجيد پاڼه ده او په دې کې اُوده کيدل بې اَدبي ده.

بيا مې ذِهن ته خبره راغله چې دا پاڼه به په بل ځاى کې کيدم، او زه به دلته اُوده شم، خو چې سوچ مې وکړو نو دا راته ډيره بې اَدبي معلومه شوه چې د خپل آرام د پاره دا پاڼه بل ځاى ته ويسم، نو ما هغه پاڼه په خپل ځاى پريخوده، او ددې د تعظيم په وجه ما ټوله شپه ويخه تيره کړه.

الله رب العزت د قرآن کريم ددې پاڼې د اَدب په وجه زما مغفرت وکړو. (۱)

نوټ : دا واقعه په بعضې کتابونو کې په دې اَنداز ذکرده چې :

يو بادشاه د سپل او ښکار د پاره اُوتې وُ، د ښکار په تَکل کې د خپلو ملګرو نه ډير لرې لاړ، شپه ورباندې راغله، د يو باندېچي سره ميلمه شو، د شپې چې په کومه کمره کې پروت وُ په هغې کې په يو طاقچه کې قرآن مجيد ايخې وُ، ده چې قرآن مجيد اُوليده نو دده په زړه کې د قرآن مجيد دومره قدر و عظمت وُ چې تر سهره پورې د کمرې په يو ګُنج کې ناست وُ، د قرآن د تعظيم په وجه اُوده نه شو، بهرحال سهَر بادشاه لاړ.

څه وخت پس وفات شو، د وفات نه پس د هغه زمانې مشهور بزرګ او وَلي " خواجه نظام الدين صاحب " دا په خوب کې اُوليده، پوښتنه يې ورنه وکړه چې :

---

(۱) دليل العارفين مجلس پنجم ص ۲۲.

الله تعالى درسره څه معامله اوكړه ؟

بادشاه ورته ووېل : زه يې اُوبخلم . ځكه الله رب العزت ته زما د قرآن كريم اَدب او په هاغه شپه باندې د قرآن كريم د تعظيم په وجه ويخ پاتې كيدل دومره خوَښ شوي وو چې د هغې په وجه يې زما مغفرت وكړو . (١)

د بسم الله د تعظيم په وجه د دواړو جهانو سعادت حاصليدل

امام رازي رحمه الله په تفسيرِ كبير كې د بِشرُ الحافي واقعه رانقل كړى چې :

دې روان وُ ، نو په لاره كې يې يو كاغذ اوموندو چې په هغې باندې بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ليكلې وه ، ده هغه كاغذ راپورته كړو ، صفا يې كړو ، په مُشكو يې مُعطر كړو او بيا يې تېر كړو .

د شپې يې خوب اوليده ، په خوب كې ورته يو ويونكې وايي :

يَا بِشْرُ ! طَيَّبْتَ اِسْمَنَا فَنَحْنُ نُطَيِّبُ اِسْمَكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.

اې بِشره ! تا زمونږ د نوم تعظيم اوكړو نو مونږ به په دُنيا او آخرت كې ستا نوم اُوچت كړو . (او تا ته به عزت دركړو) . (٢)

حضرت علي رضي الله عنه يو كس اوليده چې بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ يې ليكله ، نو ورته وې فرمايل :

دا ښه صفا او خوشخطه ليكه ، ځكه يو سړي دا خوشخطه ليكله نو الله تعالى هغه اُوبخلو . (٣)

---

(١) انوار الباري .

(٢) رأى بِشْرُ الحافي كاغذًا مَكْتُوبًا فِيهِ : بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ . فَرَفَعَهُ وَطَيَّبَهُ بِالْمِسْكِ وَبَلَعَهُ فَرَأَى فِي النَّوْمِ قَائِلًا يَقُوْلُ : يَا بِشْرُ ! طَيَّبْتَ اسْمَنَا فَنَحْنُ نُطَيِّبُ اسْمَكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ . تفسير كبير ٢٢ / ١٣ سورة طه البحث السادس فى النكت ، اولها .

(٣) تفسير مظهري ج١ ص ٩١ .

د قرآن کريم د تعظيم په وجه عثمان او د ده اولاد ته په ترکو کې سُلطنتِ عُثمانيه حاصليدل

په تُرکو کې د سلطنتِ عُثمانيه نوم به هرچا اُوريدلې وي ، د دې سلطنتِ عثمانيه بُنياد ايخودونکې يو غريب کس وُ ، خو د قرآن کريم د تعظيم او آدب په وجه ورته الله ﷻ د تُرکو حکومت ورکړو ، او تر ډيره زمانه پورې ده په اُولاد کې دا حکومت راروان وُ .

واقعه داسې وه چې : عُثمان يو غريب کس وُ ، د تُرکو په يو کلي کې اُوسيده ، خو باوجود د غُربت نه ډير مِهمان نواز وُ ، په کور کې به چې ورسره څه وو هغه به يې ميلمه ته راوړه ، د دې ډير ميلمنو د تلو راتلو په وجه آخِر د کلي واله ورنه تنګ شو ، او دې يې د خپل کلي نه اُوويست ، د ده يو پير او مُرشِد وُ دې د هغه ځای ته لاړ ، هغه ته يې دا واقعه ذکر کړه چې زه د خپل کلي واله خلقو رااُوويستم ، اوس خو د ماسره هيڅ نشته ، زه چيرته لاړ شم ؟

پيرصاحب ورته تسلي ورکړه چې هيڅ غم مه کوه ، زما په دې کمره کې اُوسيږه .

عثمان ډير ستړې وُ ، ماسخوتن چې کله څملاست ، څه وخت پس يې سترګې رااُوغړولې نو وې ليده چې د ده خپې کوم طرفته دي هغې طرف ته قرآن مجيد ايخې وُ .

دې اګر چې بې عِلمه وُ خو د مضبوط ايمان خاوند وُ ، په دې ليدو سره ډير خفه شو ، راپاڅيده ، د قرآن مجيد سره نزدې اُودريده ، ډير يې اُوژړل ، توبه يې اُوويسته ، استِغفار يې وويل ، بيا يې لاسونه د دُعا د پاره اُوچت کړه ، او دا دُعا يې اُوغوښته :

اې الله ! د مانه بې آدبي اُوشوه ، په دې کمره کې ستا کلام پروت وُ ، خو ما په غلطۍ کې دې طرف ته خپې غزَولې وی . اې الله ! ما معاف کړه ، او زما ګناهونه اُوبخه .

ټوله شپه يې په ژړا او زارۍ باندې دا دُعا اُوغوښته . د شپې په آخِره حصه کې ورله پير صاحب راغی او ورته وې ويل :

اې عثمان ! مبارک شه ، نن شپه قرآن کريم د الله ﷻ په دَربار کې ستا سفارش وکړو ، الله ﷻ د ده سفارش قبول کړو ، او ستا د پاره دا حکم اُوشو چې :

ته به هم بادشاه يې ، او ستا اُولاد به هم بادشاه وي .

عثمان ورته په ژړا کې وویل : حضرت صاحب ! زه خو د کلي واله خلقو د خپل کور نه هم رااوویستم نو زه به څنګه بادشاه شم.

پیر صاحب ورته وویل : غم مه کوه ، ته به هم بادشاه یې او ستا اولاد به هم بادشاه وي.

عثمان به بار بار په حیرانتیا سره خپله خبره کوله او پیر صاحب به ورته همدغه جواب ورکوه، آخِر دا چې د پیر صاحب نه یې اجازت راواخیست او رارروان شو.

کله چې بهَر رااووت نو دولس کسان ورسره ملاؤ شو چې په آسونو باندې سواره وو ، هغوی دده ته یو آس ورکړو ، او ورته وې ویل : مونږ ستا غلامان یو ، او ستا هر حکم منلو ته تیار یو.

عثمان د ځان سره دا کسان روان کړه ، سفر یې کولو ، په لاره کې ورته یو کلي راغی ، ددې کلي سردار هم د دوی سره ملګرې شو ، او څه روپۍ یې هم دوی ته ورکړې. ده به سفر کولو او خلق به ورسره ملګري کیدل ، آخِر دا چې ډیر فوج او روپۍ ورسره جَمع شوی.

په هاغه زمانه کې د رُوم بادشاه عیسائي ؤ ، هغه ته چې کله معلومه شوه چې د عثمان سره لوي فوج او ډیر مال و دولت دی نو هغه دې د خپل فوج آفسر جوړ کړو ، چونکه ددې بادشاه نارینه اولاد نه ؤ ، کله چې وفات شو نو دا عثمان دهغه په ځای باندې بادشاه مقرر شو.

نو د سلطنتِ عثمانیه بُنیاد په دې طریقه کیښودې شو ، بیا تر ډیره زمانه پورې دده په اولاد کې دا حکومت راروان ؤ.

د قرآن کریم د تعظیم په وجه د لوي حادثې نه بَچ کیدل

مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله یوه واقعه رانقل کړې چې یو ځل فضل حق مرحوم (کوم چې په یو وخت کې د مُسلم لیګ وزارتِ بنګال کلکته کې وزیر اعظم هم ؤ ، ده) د دِهلي نه کلکتې ته په ریل ګاډي کې د تللو اِراده وکړه ، دې د ریل ګاډي په اوله ډَبه کې کیناست ، څه ډیر بیګونه ورسره وو ، خپل نَوکر ته یې وویل :

په کوم بیګ کې چې قرآن مجید ؤ هغه دې ګاډي ته راخیجولې دی؟

نَوکر ورته وویل : تر اُوسه لاندې ایخی ، اوس وَرځم راخیجوم یې. ځکه څه بیګونه ما راوړي دي ، او څه لاندې پاتې دي ، قرآن کریم هم هلته دی.

د فضل حق په زړه کې چونکه د قرآن کريم ډير قدر و عزت ؤ ، ده چې د نوکر خبره واوريده نو فوراً راپاڅيد ، نوکر ته يې ووېل : تاته خو ما مخکې ويلي وو چې د ټولو نه اول به دې ګاډي ته قرآن کريم راوړې ، بيا به زه روستو ګاډي ته راخيجم ، چونکه دې ګاډي ته تا اول قرآن مجيد ندې راوړی نو لهذا مونږ به دې کې نه ځو ، په بل ګاډي کې به لاړ شو . دا يې وويل ، او د ګاډي نه کوز شو ، نور سامان يې هم د ځان سره کوز کړو .

په ريل ګاډي کې چې کوم هندوان ناست وو ، هغوی چې دا معامله اُوليده نو وې خندل . او وې ويل : دا فضل حق څه مذهبي ليوني دی چې کله يې نوکر ګاډي ته اول قرآن مجيد نه ؤ راوړی نو د ګاډي نه کوز شو ، دا خو څه دومره غټه خبره نده .

بهر حال دا ريل ګاډي روان شو ، کله چې کلکتې ته نزدې شو نو دې اوله ډَبه کې چا بَم ايخې ؤ هغې زادرز وخل ، او اکثره خلق په کې مړه شو ، يو څو په کې ژوندي پاتې شو خو هغه هم زخميان وو .

دا بَم د فضل حق مخالفينو دده د وژلو د پاره په دې ډَبه کې ايخې ؤ ، ځکه هغوی ته معلومه شوې وه چې دې به صبا د ريل ګاډي په دې اوله ډَبه کې ځي ، نو ځکه يې ورته پټ په کې بَم ايخې ؤ .

خو چونکه فضل حق د قرآن د تعظيم په وجه د دې ګاډي نه کوز شوې ؤ او په بل ګاډي کې لاړ نو ځکه هغه الله ﷻ محفوظ ساتلې ؤ .

کله چې فضل حق په بل ګاډي کې کلکتې ته اُورسيده او هغه ته دا واقعه معلومه شوه نو بيا هغه په يو ځای کې تقرير کولو ، د تقرير په دَوران کې يې دا خبره اوکړه چې هندوانو زه وژل غوښتم خو الله ﷻ زه د قرآن کريم د تعظيم په وجه د دوی د غلط سازش نه بچ کړم ، او تر څو پورې چې د ما سره قرآن کريم وي دوی ماته د الله ﷻ په حُکم سره هيڅ نقصان نشي رارسولی .

په دې ډَبه کې چې کوم هندوان ژوندي پاتې شوي وو او زخميان وو هغوی په اَخبار کې دا بيان ورکړې ؤ چې کله فضل حق زمونږ د ګاډي نه کوز شو نو مونږ وريسې اُوخندل چې

دا ليوني دی ، خو مونږ ته اوس پته اولږيده چې د هغه شکته کيدل دده د پاره ښه وو ، د خپل کتاب د تعظيم په وجه دې محفوظ شو . (۱)

په قرآن کريم باندې عمل کول

محترمو مسلمانانو ! د قرآن کريم په حقوقو کې يو حق دا هم دی چې ددې په اَحکاماتو باندې به مسلمان عمل کوي ، ځکه قرآن کريم خو د همدې عمل کولو د پاره نازل شوې دی . الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَهٰذَا كِتٰبٌ أَنْزَلْنٰهُ مُبٰرَكٌ فَاتَّبِعُوْهُ وَاتَّقُوْا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴾ . (۲)

ترجمه : او دا (قرآن کريم) يو برکتي کتاب دی ، مونږ دا نازل کړې دی پس تاسو ددې پيروي وکړئ (يعنی په دې باندې عمل کوئ) ، او پرهيزګاري (ويره) کوئ ، ددې د پاره چې په تاسو باندې رحم وکړې شي .

لهٰذا مسلمان ته په کار دي چې دده هر عمل د قرآن کريم د اَحکاماتو مطابق وي . صحابه کرام لکه څرنګې چې د قرآن کريم حافظان وو نو همدغه شان دوی په قرآن کريم باندې عمل کوونکي او ددې عاشِقان هم وو ، دوی قرآن کريم د خپل ځان د پاره مَشعلِ راه ګرځولې وُ ، دغه وجه وه چې چيرته به تلل نو الله رب العزت به کاميابه کول .

د حضرت عائشې رضي الله عنها نه د نبي کريم صلی الله عليه وسلم د اَخلاقو متعلق پوښتنه اوشوه ، نو دې ورته وفرمايل :

كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآن . (۳)

د نبي عليه السلام اَخلاق په قرآن مجيد باندې عمل کول وو .

يعنی که چيرته څوک قرآن کريم په مُجَسم شکل کې کتل غواړي نو هغه د رسول الله صلی الله عليه وسلم ذاتِ مُبارکه دی ، چې د هغوی هر عمل د قرآن کريم موافق وُ .

(۱) قرآن کريم ايک عظيم معجزه ص ۲۰۸ .

(۲) الانعام آيت ۱۵۵ .

(۳) الادب المفرد رقم الحديث ۳۰۸ ، شرح السنّة للبغوي بَابُ حُسنِ الخُلُق جز ۱۳ صفحه ۷۶ -حديث ۳۴۹۴ .

د حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه په باره کې راځي چې دوی سورة بقره په دوه نيم کاله کې مکمل کړې وه ، دوی ته د عربي ژبې په پوهيدو کې څه مُشکل نه ؤ ځکه د دوی مورنۍ ژبه عربي وه خو دوی به چې د قرآن کريم آيت لوستلو نو په هغې باندې به يې عمل هم کولو ، نو ځکه يې په دومره ډيره زمانه کې سورة بقره مکمل کړې وه .

- دغه رنګې د حضرت عمر رضي الله عنه په باره کې نقل دي چې دوی په دولس کاله کې سورة بقره زده کړې وه ، بيا يې چې کله پوره کړه نو اُوښ يې ذبح کړو . (١)

همدغه رنګې د حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنهما په باره کې نقل دي چې تر د اَتو (٨) کالو پورې يې سورة بقره زده کوله . (٢)

دې حضراتو ورباندې دومره وخت ځکه تېرول چې کوم آيت به يې يادول نو په هغې به يې عمل هم کولو . لهذا مسلمانان ته په قرآن کريم باندې عمل کول په کار دي .

نن صبا د مسلمانانو د ذلت وجه د قرآن کريم نه لرې والې دی

نن صبا چې مسلمانان په هر ځای کې ذليله او کمزوري دي نو ددې اَصل وجه داده چې د دوی د قرآن کريم سره هغه تعلق نه دې پاتې شوی کوم چې د صحابه کرامو او اَسلافو ورسره ؤ : مسلمانان ددې د زده کولو ، په دې باندې د پوهيدلو ، او ددې په اَحکاماتو باندې د عمل کولو کوشش نه کوي نو ځکه د قرآن کريم د اَنواراتو او برکاتو نه محرومه دي .

که مسلمانان بيا هم هماغه شان عزت او کاميابي حاصلول غواړي نو ددې واحِده لاره داده چې د قرآن کريم سره تعلق پيدا کړي ، دا د خپل ځان د پاره مُقتداء اُوګرځوي، او ددې په اَحکاماتو باندې عمل اوکړي نو الله جل جلاله به دوی ته بيا غلبه ورکړي ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ اللهَ يَرْفَعُ بِهٰذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا ، وَيَضَعُ بِهِ آخَرِيْنَ . (٣)

---

(١) رواه البيهقي في شعب الايمان ، والخطيب . دُرّمنثور .

(٢) رواه الامام مالک في الموطاء .

(٣) رواه مسلم كتاب صلاة المسافرين وقصرها باب فضل من يقوم بالقرآن ويعلمه ... ٢٦٩ (٨١٧) ، ابن ماجه بابُ فضل من تعلّم القرآن وعلّمه حديث ٢١٨ ، السنن الكبرى للبيهقي بابُ إمامة الموالي ٥١٢٥ .

يقينًا الله تعالى ددې کتاب (قرآن کريم) په وجه ډير قومونه اوچتوي ، او ډير قومونه په دې باندې ښکته راغورځوي (او ذليله کوي) .

ډيره د افسوس خبره داده چې د خلقو سره د أخبار کتلو وخت شته ، د فرضي أفسانو او دروغو واقعاتو کتلو وخت شته ، د فحَش فِلمونو کتلو وخت شته ، ټوله ورځ د دوستانو سره د ګپ شپ لړولو وخت شته ، د ميډيکل اِنجينئرِنګ او کمپيوټر د زده کولو وخت شته ، د أعلیٰ أعلیٰ دُنيوي تعليمونو کولو وخت شته

خو افسوس صَد افسوس چې د مسلمان سره د قرآن کريم د زده کولو ، ددې د تلاوت کولو ، او په دې باندې د عمل کولو وخت نشته . وَاِلَى اللهِ الْمُشْتَكٰى

آيا انسان چيرته دا سوچ کړې دی چې يو ورځ به د الله ﷻ دَربار ته حاضريږم ، هغه به رانه ددې په باره کې تپوس کوي ، نو مونږ به آخِر څه جواب ورکړو ؟

د قرآن کريم شکايت د هغه چا خلاف چې ددې حقوق يې نه وي أداء کړي

څوک چې په دُنيا کې د قرآن کريم حقوق اداء نه کړي يعنی په دې اِيمان رانه وړي ، ددې تلاوت نه کوي ، او ددې په اَحکاماتو باندې عمل نه کوي نو دا قرآن کريم به د قيامت په ورځ د داسې خلقو خِلاف شکايت کوي .

د مشکوة شريف حديث دی ، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

ثَلَاثَةٌ تَحْتَ الْعَرْشِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ : اَلْقُرْآنُ يُحَاجُّ الْعِبَادَ لَهُ ظَهْرٌ وَبَطْنٌ . وَالْأَمَانَةُ . وَالرَّحِمُ تُنَادِيْ : اَلَا مَنْ وَصَلَنِيْ وَصَلَهُ اللهُ . وَمَنْ قَطَعَنِيْ قَطَعَهُ اللهُ . (١)

د قيامت په ورځ به د عرش لاندې درې شيان وي (چې دوی ته به د الله ﷻ په نزد لوي مقام او قُرب حاصل وي) : يو قرآن کريم دی چې دې به د بندګانو سره جګړه کوي (يعنی چا چې ددې حقوق نه وي اداء کړي ، ددې تعظيم يې نه وي کړی ، او په دې يې عمل نه وي

(١) شرح السنة للبغوي وقال هذا حديث صحيح مشكوة كتاب فضائل القرآن الفصل الثاني حديث ٢٣ .

کړي نو قرآن کريم به د هغوی سره جګړه کوي او دوی ته به سزا ورکوي. (۱)) . د قرآن کريم . . . د ظاهر هم شته او باطن هم. (۲)

د عرش لاندې دويم شی امانت دی، او دريم شی رحِم دی (يعني صِله رَحمي) ، د به اواز کوي: خبردار چا چې زه يو ځای کړم (يعني زما د حق لحاظ يې اوساتل) نو الله تعالی به هغه (د خپل رحمت سره) يو ځای کړي، او چا چې زه اوشلولم (يعني زما د حقوتو لحاظ يې او نه ساتل) نو الله تعالی به هغه هم د خپل خاص رحمت نه لرې کړي.

امام قرطبي رحمه الله د نبي کريم صلی الله عليه وسلم يو حديث رانقل کړی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّقَ مُصْحَفَهُ لَمْ يَتَعَاهَدْهُ وَلَمْ يَنْظُرْ فِيْهِ جَآءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُتَعَلِّقًا بِهٖ يَقُوْلُ: يَارَبَّ الْعَالَمِيْنَ ! إِنَّ عَبْدَكَ هٰذَا اِتَّخَذَنِيْ مَهْجُوْرًا فَاقْضِ بَيْنِيْ وَبَيْنَهُ. (۳)

چا چې قرآن زده کړو، بيا يې په کور کې بند کړې رازوړند کړو، نه يې ددې تلاوت وکړو، او نه يې ددې په احکاماتو کې غور و فکر وکړو نو د قيامت په ورځ به دا قرآن دده په غاړه کې پريوتې راشي او د الله ﷻ په دَربار کې به شکايت وکړي، او اُو به وايي:

اې ربّ العالمينه ! بيشکه ستا دې بنده زه پريخې ووم، او س تاسو زما او دده تر مينځ فيصله وکړئ.

د نبي عليه السلام شکايت د هغه چا خلاف چې د قرآن کريم حقوق يې نه وي اداء کړي

څوک چې د قرآن کريم حقوق اداء نه کړي او مکمل يې پريږدي نو رسول الله صلی الله عليه وسلم به د الله رب العزت د وړاندې د داسې خلقو خِلاف شکايت وکړي.

---

(۱) او چا چې د قرآن کريم حقوق اداء کړي وي نو قرآن کريم به د هغوی د پاره شفاعت او سفارش کوي، لکه دا مضمون مخکې تېر شوې دی. ابو الشمس عفي عنه

(۲) د قرآن کريم د ظاهر مطلب دادی چې په قرآن کريم کې کوم احکامات بيان شوي د هغې معنی بالکل واضحه ده، اکثر خلق پرې پوهيږي، او ددې د پاره د څه خاص فکر او تأمل ضرورت نشته.
د قرآن کريم د باطن مطلب دادی چې د قرآن کريم د پاره څه داسې معاني هم شته چې په هغې باندې هر سړی نه پوهيږي. بلکه ددې د پاره د غور، فکر او تفسير ضرورت وي چې په دې باندې صرف خواص او علماء پوهيږي. مظاهر حق شرح مشکوة.

(۳) ذكره الثعلبي. تفسير قرطبي ۱۳/ ۲۸ سورة الفرقان آيت ۳۰، تفسير معارف القرآن آيت ۳۰.

د قرآن کريم په سورة فرقان کې الله ﷻ ددې تذکره داسې کړې :

﴿ وَقَالَ الرَّسُولُ يَارَبِّ ! إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴾ . (١)

ترجمه : او رسول (ﷺ) به (د قيامت په ورځ) اُووايي : اې زما ربه ! بيشکه زما قوم دا قرآن پرېښې وُ . (٢)

اګر چې د نبي عليه السلام ددې شکايت په باره کې د مفسّرينو مختلف اقوال دي : بعضې مفسّرين وايي چې نبي عليه السلام دا شکايت په دُنيا کې کړې وُ نو الله رب العزت ورته په ورپسې آيت کې تسلي ورکړه چې : ﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴾ . (٣)

او بعضې مفسّرين وايي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به د قيامت په ورځ د الله ﷻ په دَربار کې د هغه خلقو خلاف شِکايت وکړي چا چې په دُنيا کې په قرآن کريم باندې ايمان نه وي راوړی ، يا يې ددې حقوق نه وي اَداء کړي ، يا يې پرې عمل نه وي کړی ، او يا يې ددې سپکاوې کړې وي . (۴)

د قرآن کريم نه خالي زړه په شان د وران کور دی

د ترمذي شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ الَّذِي لَيْسَ فِي جَوْفِهِ شَيْءٌ مِّنَ الْقُرْآنِ كَالْبَيْتِ الْخَرِبِ . (٥)

بيشکه هغه کس چې د هغه په زړه کې د قرآن کريم څه حصه نه وي نو هغه (يا د هغه زړه) په شان د وران (يعنی کنډَر) کور دی .

---

(١) سورة الفرقان آيت ٣٠ .

(٢) وَقَالَ الرَّسُولُ : يَعْنِي : وَيَقُولُ الرَّسُولُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ . يَارَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا . يَعْنِي مَتْرُوكًا فَأَعْرَضُوا عَنْهُ . وَلَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ وَلَمْ يَعْمَلُوا بِمَا فِيهِ . تفسير البغوي ٣ / ٢٥٥ سورة الفرقان آية ٣٠ .

(٣) سورة الفرقان آيت ٣١ .

(۴) معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله ، تفسير بغوي الفرقان آيت ٣٠ .

(٥) سنن الترمذي رقم الحديث ٢٩١٣ باب ١٨ وقال الترمذي هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٢٠٣٧ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ١١٨٥ .

فایده: په فارسۍ کې یو لطیفه ده: " خانهٔ خالي را دِیو میگیرد ". یعنی په وَران کور باندې دیوان (او پیریان) قبضه کوي.

نو لکه څرنګې چې په وران کور باندې د پیریانو او دیوانو قبضه وي او د هغې رونَق ختم وي نو همدغه شان هغه زړه چې هغه د اِیمان او قرآن د نُور نه خالي وي نو په هغې باندې هم د پیریانو او دیوانو قبضه وي، او د هغې رونق او اَهمیت هم ختم شي.

اوس چې یو کس څومره ډیر په قرآن پوهیږي، او په سینه کې یې څومره ډیر قرآن محفوظ وي نو همدومره به ددې انسان باطن هم د اِیمان او نُور نه ډک وي، او چې څومره دې پرې کم پوهیږي نو همدومره به دده باطن هم د نُور په رڼا باندې کم آباد وي.

هم دغه شان په کوم کور کې چې تلاوت کولې شي په هغې کې برکت پیدا کیږي، فرښتې ورته داخلیږي، او شیطان د هغې نه تختي.

د مسلم شریف حدیث دی، رسولُ الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

لَا تَجْعَلُوْا بُيُوْتَكُمْ مَقَابِرَ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْفِرُ مِنَ الْبَيْتِ الَّذِيْ تُقْرَأُ فِيْهِ سُوْرَةُ الْبَقَرَةِ. (۱)

تاسو د خپلو کورونو نه قبرستان مه جوړوئ (چې نه په کې مونځ کوئ او نه په کې تلاوت کوئ)، بیشکه شیطان د هغې کور نه تَختي په کوم کې چې سورة بقره لوستلې شي.

حضرت ابو هریرة رضي الله عنه فرمایي:

اَلْبَيْتُ الَّذِيْ إِذَا قُرِئَ فِيْهِ الْقُرْآنُ حَضَرَتْهُ الْمَلَائِكَةُ. وَتَنَكَّبَتْ عَنْهُ الشَّيَاطِيْنُ. وَاتَّسَعَ عَلٰى أَهْلِهٖ. وَكَثُرَ خَيْرُهٗ. وَقَلَّ شَرُّهٗ.

وَإِنَّ الْبَيْتَ إِذَا لَمْ يُقْرَأْ فِيْهِ حَضَرَتْهُ الشَّيَاطِيْنُ. وَتَنَكَّبَتْ عَنْهُ الْمَلَائِكَةُ. وَضَاقَ عَلٰى أَهْلِهٖ وَقَلَّ خَيْرُهٗ. وَكَثُرَ شَرُّهٗ. (۲)

په کوم کور کې چې د قرآن کریم تلاوت کولې شي هغې ته فرښتې راځي، شیطانان ددې نه اُوځي، دا د خپلو اُوسیدونکو د پاره فراخه کیږي (آولاد یې ډیریږي)، خیر یې زیاتیږي، او شر یې کمیږي.

---

(۱) صحیح مسلم بَابُ اسْتِحْبَابِ صَلَاةِ النَّافِلَةِ فِي بَيْتِهِ وَجَوَازِهَا فِي الْمَسْجِدِ رقم الحدیث ۷۸۰.

(۲) کنز العمال رقم الحدیث ۲۴۳۷ الباب السابع: في تلاوة القرآن وفضائله الفصل الأول: في فضائل تلاوة القرآن.

او په کوم کور کې چې د قرآن کريم تلاوت نشي کولی ديته شيطانان داخليږي ، فرښتې ددې نه اُوځي ، دا په خپلو اُوسيدونکو تنګيږي (په دوی تَنګسيا او بې برکتي راځي) ، ددې خير کميږي ، او شَر يې زياتيږي .

لهذا هر مسلمان ته په کار دي چې دده په سينه کې د قرآن مجيد څه حصه خامخا موجوده ،ی ، بيا ددې تلاوت کوي ، ددې په احکاماتو باندې عمل کوي ، او ورسره ورسره ددې تعظيم هم کوي .

د قرآني آيتونو او أحاديثو سپکاوې سخت خطرناک دی

محترمو مسلمانانو ! چا چې په دُنيا کې د قرآني آيتونو يا احاديثو ، يا د نبي عليه السلام د يو سُنت اِستهزاء او سپکاوې کړی نو هغوی الله ﷻ په دُنيا او آخرت دواړو کې ذليله کړي .

١ دآيت د اِستهزاء په وجه د سترګو اُوبه او نظر ختميدل :

امام کواشي رحمه الله په خپل تفسير کې دا واقعه رانقل کړی چې يو کس د يو مُتکبّره مغروره انسان د وړاندې د قرآن کريم دا آيتِ مبارکه تلاوت کړو ، الله تعالى فرمايي :

﴿ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ ﴾ . (١)

ترجمه : (اې پيغمبره !) ته ورته ووايه : آيا تاسو کتلي دي که چيرته ستاسو اُوبه اُوچې شي (يعنى ښکته لاړې شي) نو څوک به په تاسو کې رواني (د چينې) اُوبه راولي ؟

دې مُتکبّره انسان د اِستهزاء او غرور په أنداز کې وويل : زمونږ کښتي ، بيلچې او تَبرګي به مونږ له دا اُوبه را اُوباسي . فَذَهَبَ مَاءُ عَيْنَيْهِ وَعَمِيَ . (٢)

(د آيت د اِستهزاء په وجه يې) د دواړو سترګو اُوبه يې ځای په ځای ختمې شوی ، او رُوند شو

---

(١) سورة الملک آية ٣٠ .

(٢) حكى الكواشي في تفسيره : أن بعض المتجبرين تلي عليه قوله تعالى : ﴿ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ ﴾ فقال : تأتي به الفؤوس والمعاول . فذهب ماء عينيه وعمي . نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص٢٢٨ كتاب تلاوة القرآن .

عبرت : الله ﷻ ده ته ددې آيت د استهزاء په وجه داسې سزا ورکړه چې د دواړو سترګو اوبه يې ختمې شوی ، ګويا الله رب العزت ده ته دا اوخوده چې که ته دومره قادر يې نو اول د خپلو سترګو اوبه راواپس کړه کومې چې تاته ډيرې نزدې دي . الله ﷻ دې مونږ د داسې سپکاوي نه اوساتي . آمين

۲. د احاديثو د استهزاء په وجه دواړه خپې اوچيدل او شليدل

امام ابوداؤد سجستاني رحمه الله يوه واقعه رانقل کړی چې د احاديثو زده کوونکو طالبانو کې يو طالب ډير خواهش پرسته، بې حياء ، او متکبره وُ ، ده د نبي کريم ﷺ دا حديث مبارک واوريده : إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضًا بِمَا يَطْلُبُ. (۱)

بيشکه فرښتې د طالب العلم د پاره خپلې وزرې غوړوي (يعنی دده د وړاندې عاجزي او تواضع کوي (۲)) ځکه فرښتې د هغه کار په کولو خوشحاله وي کوم چې دا طالب العلم طلب کوي (يعنی د علم په زده کولو دا فرښتې خوشحاله وي) .

---

(۱) ترمذي رقم الحديث ۳۵۳۵ باب فضل التوبة والاستغفار وما ذُکر من رحمة الله بعباده ، وحديث ۲۶۸۲ ، ابوداؤد حديث ۱۲۶۱ ، ابن ماجه حدث ۲۲۳ ، الآداب للبيهقي حديث ۸۶۲ ، شرح السنة للبغوي ۱ /۲۷۷ .

(۲) لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا : اي تخضع وتتواضع . قرطبي ج ۱ ص ۳۳۰ .

قال الخطابي في معنى "وضعها أجنحتها" ثلاثة اقوال : احدها : انه بسط الاجنحة . الثاني : انه بمعنى التواضع تعظيمًا لطالب العلم . الثالث : أنّ المرادَ به النزول عند مجالس العلم وترک الطيران . نزهة الناظرين في الاخبار المروية عن الانبياء والصالحين ص ۸ .

قَوْلُهُ : « وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا » قِيلَ مَعْنَاهُ : أَنَّهَا تَتَوَاضَعُ لِطَالِبِ الْعِلْمِ تَوْقِيرًا لِعِلْمِهِ ، كَقَوْلِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى . {وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ} . وَقَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : {وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ} أَيْ : تَوَاضَعْ لَهُمْ . وَقِيلَ مَعْنَى وَضْعِ الْجَنَاحِ : هُوَ الْكَفُّ عَنِ الطَّيَرَانِ ، وَالنُّزُولُ لِلذِّكْرِ ، كَمَا ذُكِرَ فِي الْحَدِيثِ « ... إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ ، وَحَفَّتْ بِهِمُ الْمَلَائِكَةُ » . وَكَمَا رُوِيَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ الْمَلَائِكَةَ يَطُوفُونَ فِي الطَّرِيقِ يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الذِّكْرِ ، فَإِذَا وَجَدُوا قَوْمًا يَذْكُرُونَ اللهَ تَنَادَوْا : هَلُمُّوا إِلَى حَاجَتِكُمْ . قَالَ : « فَيَحُفُّونَهُمْ بِأَجْنِحَتِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا » . وَقِيلَ : مَعْنَاهُ : بَسْطُ الْجَنَاحِ ، وَفَرْشُهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ بِتَحْمِلَهُ عَلَيْهَا ، فَيُبَلِّغَهُ حَيْثُ يَقْصِدُهُ مِنَ الْبِلَادِ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ وَقِيلَ : مَعْنَاهُ : الْمَعُونَةُ ، وَتَيْسِيرُ السَّعْيِ لَهُ فِي طَلَبِهِ . شرح السنة للبغوي ۱ /۲۷۷ باب فضل العلم .

نو دې مُتکَبّره کس په خپلو څپلو کې ميخونه ټک وهل (اود مېخونو تېره سرونه يې لاندې طرف ته راوست) ، او د اِستهزاء په طور يې وويل : أُرِيْدُ أَنْ أَطَأَ أَجْنِحَةَ الْمَلَائِكَةِ.

زه اِراده لرم چې د فرښتو وزرې په دې ميخونو سره پائمال او ماتې کړم.

نو الله تعالى ده ته دا سزا ورکړه چې دده په خپو باندې خوړونکې خطرناکه بيماري اولېږده . (١)

٣ . امام نووي رحمه الله ذکر کړي ، چې يحيٰى ساجي رحمه الله فرمايي : يو پېره مونږ څه ملګري د بَصرې په يوه کوڅه کې د يو لوي مُحدِّث عالِم ملاقات ته تلو ، مونږ په تېزۍ مزل کولو ، د مونږ سره يو بې پَرواه بې دينه کس هم ملګری وُ ، هغه د اِستهزاء په طور وويل :

إِرْفَعُوْا أَرْجُلَكُمْ عَنْ أَجْنِحَةِ الْمَلَائِكَةِ لَاتَكْسِرُوْهَا.

تاسو خپل قدمونه د فرښتو د وَزرو نه پورته کړئ ، هسې نه چې د هغوی وزرې ماتې نه کړئ.

ګويا دهٔ د پيغمبر عليه السلام ددې حديث پورې اِستهزاء وکړه :

نو الله ﷻ ده ته دا سزا ورکړه چې ځای په ځای يې خپې اُوچې شوې ، او راُوغورځېده . (٢)

٤ . د حديث د اِستهزاء په وجه د ذِلت سزا

علماؤ يوه واقعه رانقل کړې چې يو بِدعتي سړي د نبي کريم ﷺ دا حديث مبارک واوريد چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

---

(١) و روي عن ابي داؤد السجستاني أنه قال : كان في أصحاب الحديث رجل خليع فسمع حديث النبي صلى الله عليه وسلم : إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضًا بِمَا يَطْلُبُ فجعل في نعليه مسامير من حديد ، وقال : أُرِيْدُ أَنْ أَطَأَ أَجْنِحَةَ الْمَلَائِكَةِ. فأصابته الأكلة في رجليه . نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ٢٢٨ كتاب تلاوة القرآن . ٢٢٩ .

(٢) و روى النووي رحمه الله عن ابي يحيى الساجي قال : كنا نمشي في أزقة البصرة الى باب بعض المحدثين فأسرعنا المشي ، وكان معنا رجل ماجن متهم في دينه فقال : إِرْفَعُوْا أَرْجُلَكُمْ عَنْ أَجْنِحَةِ الْمَلَائِكَةِ لَاتَكْسِرُوْهَا كالمستهزئ ، فما زال من موضعه حتى جفت رجلاه وسقط . نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ٢٢٨ كتاب تلاوة القرآن . ٢٢٩

إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ، فَلَا يَغْمِسْ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ حَتَّى يَغْسِلَهَا ثَلَاثًا، فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ ؟ (١)

په تاسو کې چې کله يو کس د خوب نه راپاڅي نو هغه دې خپل لاس لوخي ته نه داخلوي، تر دې پورې چې دې دا لاس اُووينځي (نو بيا خېر دی د لوخي نه په لاس اُوبه راخيستې شي) ځکه ده ته دا پته نشته چې دده لاس چيرته شپه تيره کړی ؟

(ځکه اِمکان شته چې دده لاس د ګندګۍ ځای سره لږيدلې وي، نو که اوس د راپاڅيدو نه پس بغير د وينځلو نه لاس لوخي ته داخل کړي نو اُوبه ورسره ګنده کيږي).

دې بِدعتي کس چې دا حديث واوريده نو د اِستهزاء په طور يې د نبي عليه السلام د حديث په مقابله کې وويل:

ماته دا پته وي چې په بِستره کې زما لاس چيرته شپه تيروي..

(چونکه د نبي عليه السلام په حديث کې ذکر دي: فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ ؟ دا سړې نه پوهيږي چې دده لاس چيرته شپه تيروي ؟ نو دې بدعتي د اِستهزاء په طور وويل: ماته دا پته وي چې د شپې په بِستره کې زما لاس چيرته شپه تيروي، نو الله ﷻ ده ته داسې سزاورکړه چې:)

فَأَصْبَحَ وَقَدْ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي دُبُرِهِ إِلَى ذِرَاعِهِ . (٢)

کله چې سهَر دا سړې راپاڅيده نو خپل لاس يې په دُبره کې (يعنی شاته حِصه کې) تر څنګل پورې دَننه کړې وُ.

(١) صحيح مسلم بَابُ كَرَاهَةِ غَمْسِ الْمُتَوَضِّئِ وَغَيْرِهِ يَدَهُ الْمَشْكُوكَ فِي نَجَاسَتِهَا فِي الْإِنَاءِ قَبْلَ غَسْلِهَا ثَلَاثًا رقم الحديث ٢٧٨ .
وفي رواية: إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ، فَلَا يُدْخِلْ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ حَتَّى يَغْسِلَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَا يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ، أَوْ أَيْنَ كَانَتْ تَطُوفُ يَدُهُ . سنن ابي داؤد بَابُ فِي الرَّجُلِ يُدْخِلُ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ قَبْلَ أَنْ يَغْسِلَهَا رقم الحديث ١٠٥ .

(٢) وحكي أن بعض المبتدعين سَمِعَ قَوْلَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم: إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ، فَلَا يَغْمِسْ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ حَتَّى يَغْسِلَهَا ثَلَاثًا، فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ ؟ قال ذلك المبتدع كالمستهزئ: أَنَا أَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدِي فِي الْفِرَاشِ، فَأَصْبَحَ وَقَدْ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي دُبُرِهِ إِلَى ذِرَاعِهِ . نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ٢٢٨ كتاب تلاوة القرآن . ٢٢٩ .

فائده : الله رب العزت ده ته دا اُوخوده چې ده ته د سره پټه هم نه وه او خپل لاس يې په دُبره کې تر څنګلې پورې دَننه کړې وُ .

٥. د مسواک د اِستهزاء په وجه د ذلت سزا

اِمام نووي رحمه الله په کتاب البستان کې يوه واقعه رانقل کړی چې زمونږ په دې زمانه کې يوه واقعه پېښه شوی ، هغه داچې : يو کس وُ ، هغه به د علماؤ او نيکانو سره سخت بُغض لرل ، او د دوی متعلق يې ډيره بَده عقيده لرله .

خو ددې کس يو ځوی وُ چې ډير نيک انسان وُ ، د علماؤ سره يې ښه تعلق او اِعتقاد لرل .

يوه ورځ ددې بَدبخته سړي دا نيک ځوی د خپل شيخ او اُستاذ ملاقات له تللی وُ (هغه ورله په تُحفه کې مسواک ورکړو) ، کله چې دې واپس راغی ، او خپل دې پلار ورسره مسواک اُوليده ، نو د اِستهزاء او سپکاوي په طوريې دې ځوي ته وويل :

مَا أَعْطَاكَ شَيْخُكَ ؟

تاته خپل شيخ او اُستاذ څه درکړه ؟

ده ورتهٔ وويل : مسواک يې راکړو . دې پلار ورنه مسواک واخيست ، او ددې د سپکاوي په خاطر يې دا مسواک په خپله دُبره (يعنی شاته حصه) کې ووهل .

څه لږه موده پس ددې بَدبخته انسان د شاته حصې نه د ماهي په شکل يو څيز راپريوَت (يعنی دده نه پيدا شو) ، هغې څيز دې کس له ټَک ورکړو ، ده هغه اُوژل ، فی الحال يا دوه ورځې پس ورپسې دا کس هم وفات شو . الله ﷻ دې مونږ ټول د داسې ذِلت نه اُوساتي . (۱)

---

(۱) قال النووي رحمه الله في كتاب البستان بعد أن ذكر هذه الحكايات : ومن هذا المعنى ما وجد في زماننا هذا وتواترت به الأخبار و ثبت عند القضاة أن رجلًا في قرية من بلاد بصرى في أوائل سنة خمس وستين وستمائة كان سيء الاعتقاد في أهل الخير ، وله ابنٌ يحسن الاعتقاد فيهم ، فجاء ابنه من عند شيخ له صالح ومعه سواک ، فقال له : ما أعطاک شيخک ؟ مستهزئا فقال : هذا السواک ، فأخذ منه وأدخله في دُبره إحتقارًا له ، فبقي مدة ، ثم ولد ذلک الرجل الذي أدخل السواک في دبره جروا قريب الشبه بالسمكة فقتله ومات الرجل في الحال او بعد يومين ، عافانا الله من بلائه . نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ٢٢٨ كتاب تلاوة القرآن . ٢٢٩ .

همدغه شان واقعه علامه ابن کثیر رحمه الله په خپل کتاب البداية والنهاية کې هم نقل کړې چې په بصره کې یو کس وُ ، ابوسلام نوم یې وُ ، ډیر بې باکه او بې غیرته سړی وُ ، یو کرَت دده د وړاندې د مسواک فضائل او فوائد بیان شو ، نو ده د ډیرې غصې د وجې قسَم وکړو چې زه به دا مسواک په خپله ډُبره کې وَهم .

دې بَدبخت چې کله دا کار وکړو نو الله رب العزت ده ته د نبي علیه السلام د یو سُنت عمل یعنې د مسواک د بې حرمتۍ په وجه دا سَزا ورکړه چې تقریبًا نهه میاشتې پس دده په خېټه کې دَرد پیدا شو ، ناڅاپه دده د شا د لارې (یعنی دُبر) نه د مَږې په شان داسې ځنګلي څیز پیدا شو چې څلور یې خپې وې ، یو لویشت او څلور ګوتو په اَندازه یې لکۍ وه ، د ماهي په شان یې سَر وُ ، او مخې ته یې څلور غاښونه راوتي وو .

د پیدا کیدو سره دې ځناور یو څو چغې وکړې ، چې په دې سره ددې کس لور راغله ، او هغې دا ځناور مړ کړو . دې کس وویل چې دې ځناور ماله ټک راکړو او دَ نَنه په خېټه کې یې زما کولمې شلولې دي ، درې ورځې پس دا کس هم وروسته مړ شو . ددې واقعې مُشاهده ډیرو خلقو کړې وه : (١)

پس معلومه شوه چې د سُنتو په بې حُرمتۍ الله ﷻ انسان ته سخته سزا ورکوي .

٦ . په حدیث کې دشک کوونکي کس اَنجام

ابن منده اصفهاني رحمه الله چې د علمِ حدیث لوي امام دی او بې شمیره کتابونه یې لیکلي دي ، دې وایي چې زه یو ځل شام کې یو مُحدِث (د احادیثو استاذ) ته د علم حاصلولو دپاره لاړم ، کله چې هغه ته ورغلم نو ما اولیده چې هغه په خپل مخ باندې یوه پَرده اچولې وه ، او احادیث یې بیانول .

ابن منده رحمه الله وایي چې کله ما دا اولیده نو زه حیران شوم چې په دې مخ یې دا پَرده ولې اچولې ده ؟ کله چې هغه د احادیثو دَرس ختم کړو ، او هغه ته پته اولګیده چې ابن منده راغلي دې ، نو زه یې را اوغوښتم ، او راته وې ویل چې اې ابن منده ! تاته پته شته چې ما په دې خپل مخ باندې دا پَرده ولې اچولې ده ؟

(١) البداية والنهاية ج٣ ص ٢٠٧ ، فضائل مسواک ص ٥٠ ، مثالي فکر اَنګیز واقعات و لطائف ص ٧٢ .

ماورته وويل : ماته هيڅ پته نشته . هغه راته وويل : چې يوه ورځ زه د يو مشر استاذ (شيخ الحديث) په درس کې ناست ووم ، هغه د پيغمبر عليه السلام احاديث بيانول ، کله چې هغه دې حديث ته راورسيده چې نبي عليه السلام فرمايي :

أَمَا يَخْشَى أَحَدُكُمْ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنْ رُكُوعٍ أَوْ سُجُودٍ قَبْلَ الإِمَامِ أَنْ يَجْعَلَ اللهُ رَأْسَهُ رَأْسَ حِمَارٍ أَوْ يَجْعَلَ اللهُ صُورَتَهُ صُورَةَ حِمَارٍ .(١)

کوم کس چې په تاسو کې د اِمام نه مخکې سَر رااوچتوي نو آيا هغه د الله ﷻ نه نه ويريږي چې الله ﷻ دده سَر د خره اوګرځوي ، يا دده صورت په شان د صورت د خره اوګرځوي ؟

دې محدِث وويل : چې کله ما دا حديث واوريد ، نو زما په زړه کې شک پيدا شو : چې دا څنګه کيدې شي چې د يو انسان سَر د خره اوګرځي ؟

نو چې د شپې اوده شوم ، او سَهر راپاڅيدم نو زما سَر د خره ګرځيدلې و .

د هغې نه روستو ما هيچاته خپل سَر نه دې ښکاره کړې ، اګر چې طالبانو ته احاديث بيانوم خو هر وخت مې په خپل سَر باندې پَرده اچولې وي .

خو اې ابن منده ! ته راته لوي عالِم معلوميږې ، زه تاته قَسَم درکوم چې تر څو پورې زه ژوندې يم ته به هيچاته دا حال نه وائې ، او چې کله زه وفات شم نو بيا خلقو ته دا ووايه چې : خبردار ! د احاديثو اَوريدو په وخت په ډير اَدب کينئ ، او په احاديثو کې هيڅ قِسمه شک و شُبه مه کوئ (ګني الله ﷻ به ډيره سخته سزا درکړي) .

ابن منده وايي چې ما ورسره دا پَلکه وعده وکړه چې ستا تر ژوند پورې به هيچاته دا حال نه وايم ، نو هغه د خپل مخ نه پرده لرې کړه ، ما اوليده چې لاندې بدن يې د انسان وُ ، او سَر يې د خره وُ .(٢)

---

(١) اخرجه البخاري في الاذان باب ٥٣ ، ومسلم في الصلاة حديث ١١٥ ، ١١٦ ، ١١٩ ، وابوداود في الصلاة باب ٧٥ ، والترمذي في الجمعة باب ٥٦ ، والنسائي في الامامة باب ٣٨ ، وابن ماجه في الامامة باب ٤١ . الترغيب والترهيب ج١ ص ١٩٧ الترهيب من رفع المأموم راسه قبل الامام في الركوع والسجود .

(٢) عبرت الكنز والعات ص ١٢٠ .

فايده : قدرمنو ! تاسو واوريده چې د پيغمبر ﷺ په يو حديث کې يې شک اوکړو نو الله رب العزت ورته په دُنيا کې د عبرت د پاره سزا ورکړه .

د قرآن کريم مقام

محترمو مسلمانانو ! قرآن کريم داسې ريښتيني او کامِل کتاب دی چې دا د دين اَصل دی ، ځکه ددې په اِشاعت باندې د اِسلام دين موقوف دی ، نبي کريم صلی الله عليه وسلم ددې په باره کې فرمايي :

إِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيْثِ كِتَابُ اللهِ . (۱)

بيشکه ډيره ريښتيني خبره د الله ﷻ کتاب دی .

الله رب العزت په خپله د قرآن مجيد د مقام په باره کې فرمايي :

﴿ لَوْ أَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰى جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهٗ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللهِ ﴾ . (۲)

ترجمه : که چيرته مونږ دا قرآن کريم په يو غَر باندې نازل کړې وی نو تا به خامخا دا غر ليدلې وُ چې د الله ﷻ د يَرې د وجې به عاجزي کوونکې ، او ټوټې ټوټې شوې وُ .

يعنی که چيرته قرآن کريم د غرونو په شان په سختو او درَنو څيزونو باندې نازل کړې شوې وی ، او دوی ته د انسان په شان پوهه او شعور ورکړې شوې وی نو دا غرونه به هم د قرآن کريم د لوئي د وجې ذره ذره شوي وو . (۳)

الله تعالی په خپله قرآن کريم ته " هُدًى لِّلنَّاسِ " ويلی ، چې دا هدايت دی د خلقو د پاره . (۴)

(۱) سنن النسائي رقم الحديث ۱۵۷۸ كيف الخطبة ، صحيح ابن خزيمه ۱۷۸۵ باب صفة خطبة النبي صلى الله عليه وسلم ، كنز العمال رقم الحديث ۹۶۳ .

(۲) سورة الحشر آية ۲۱ .

(۳) تفسير مظهري ، معارف القرآن الحشر آيت ۲۱ .

(۴) شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيْٓ أُنْزِلَ فِيْهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنٰتٍ مِّنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ .... البقرة آيت ۱۸۵ .

دا هغه عظيم كتاب دى چې د حضرت جبريل عليه السلام په واسطې سره په سيّدُ الاوّلين والآخرين محمّدٌ رّسولُ الله صلى الله عليه وسلم باندې نازل شوى.

دا داسې مُقدّس كتاب دى چې د بې اَودسه كس د پاره ددې مَسه كول هم ممنوع دي، الله تعالى فرمايي:

﴿ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُوْنَ ﴾. (١)

ترجمه: لاس به نه وَرورې ديته مګر صرف پاک خلق.

ددې مُتعلمينو او مُعلمينو ته د اُمت بهترين خلق ويل شوي، نبي عليه السلام فرمايي:

خَيْرُكُمْ مَّنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ. (٢)

په تاسو کې ډير بهترين (او اَفضل) کس هغه دى چې هغه قرآن کريم زده کړو او بيا يې بل ته اُوخوده.

او الله ﷻ عزت او ذلت دواړه په دې کتاب باندې موقوف کړى. (٣)

که څوک ددې په احکاماتو باندې عمل کوي نو په دُنيا او آخرت دواړو کې به عزت مند او کامياب وي، او څوک چې پرې عمل نه کوي نو په دواړو جهانو کې به ذليله وي.

همدغه رنګې قرآن کريم به د انسان د پاره په زنکدن او قبر کې هم په کار راځي، او په قيامت کې به دده د پاره شفاعت کوي.

دُعا

الله تعالى دې زمونږ په زړونو کې هم د قرآن کريم تعظيم پيدا کړي، ربِ کريم دې مونږ ټولو ته د قرآن کريم د زده کولو، په دې د پوهيدلو، ددې د تلاوت کولو او ددې د نشرولو

---

(١) سورة الواقعة آية ٧٩.

(٢) رواه البخاري كِتَابُ فَضَائِلِ الْقُرْآنِ بَابٌ: خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ رقم الحديث ٥٠٢٧، و ابوداؤد بَابٌ فِي ثَوَابِ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ رقم الحديث ١٤٥٢، والترمذي بَابُ مَا جَاءَ فِي تَعْلِيمِ الْقُرْآنِ رقم الحديث ٢٩٠٧، واحمد ٥٨/١، ٦٩.

(٣) نبي عليه السلام فرمايي: إِنَّ اللهَ يَرْفَعُ بِهٰذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا، وَيَضَعُ بِهِ آخَرِيْنَ. رواه مسلم كتاب صلاة المسافرين وقصرها بَابُ فَضْلِ مَنْ يَقُومُ بِالْقُرْآنِ، وَيُعَلِّمُهُ... ٢٦٩ (٨١٧)، ابن ماجه باب فضل من تعلم القرآن وعلمه حديث ٢١٨ السنن الكبرى للبيهقي باب إمامة الموالي ٥١٢٥.

توفيق راکړي ، او ربِّ ذُوالجلال دې مونږ ته د ژوند په هره مرحله کې ددې په تعليماتو باندې د عمل کولو توفيق رانصيبه کړي .

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

نوټ : د قرآن کريم د مختلفو موضوعاتو متعلق ضروري فِقهي مسائل ددې کتاب په آخر کې د صفحه ۲۷۲ نه تر صفحه ۳۳۴ پورې تقريبًا أووه أويا (۷۷) مسائل ذکر دي، مقررين حضرات دې ددې نه د ځان د پاره اِنتخاب وکړي ، او د وخت او موقع مناسب دې بيان کړي .

ابوالشمس عفي عنه

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د قرآن کريم موضوع متعلق نور معتمَد واقعات:

(**نوټ** : د قرآن کريم موضوع متعلق درته يو څو نور معتمد واقعات نقل کوم ، که موقع وه نو مقرّرين حضرات ددې نه هم اِستفاده کولې شي . إبوالشمس عفي عنه) .

د يوې ښځې د قرآن کريم سره شوق :

(چې هره خبره يې د آيت په ويلو سره کوله)

حضرت عبدالله بن مبارک رحمه الله فرمايي چې زه يو ځل حج ته لاړم ، د حج نه واپس راتلم ، په لاره کې مې د عربو يوه بوډۍ ښځه اُوليده چې د ورَې قميص يې اغوستې وُ ، د يوې اُونې سره خفه ناسته وه ، د خپلې قافلې نه پاتې شوې وه ، ما د هغې نه پوښتنه وکړه ، هغې به د هرې خبرې جواب د قرآن مجيد آيت په ويلو سره راکولو .

((**نوټ** : د هغې دواړو په مينځ کې مکالمه ستاسو د وړاندې رانقل کوم ، د فائدې په خاطر ورسره د آيتونو ترجَمه هم د قوسونو په مينځ کې ليکم ، ددې د پاره چې د آيت نه په مطلب اخيستلو کې آساني پيدا شي . ابوالشمس عفي عنه)) .

حضرت عبدالله بن مبارک رحمه الله فرمايي : ما په هغې سلام واچول ، هغې راته په جواب کې ووېل :

﴿ سَلَامٌ قَوْلًا مِّن رَّبٍّ رَّحِيمٍ ﴾ . (١)

(ترجمه : د مهربان رب د طرفه به په دوی سلام ويلې شي) .

عبدالله ابن مبارک رحمه الله فرمايي : دې بوډۍ زَنانه ماته د سلام جواب د قرآن مجيد آيت په ويلو سره راکړو .

ما ورنه پوښتنه وکړه : چيرته راغلې وی ؟ هغې جواب راکړو :

---

(١) سورة يس آية ٥٨ .

﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾. (١)

(ترجمه : او تاسو پوره کړئ حج او عُمره د الله ﷻ د رَضا د پاره) .

زه پوهه شوم چې د حج کولو د پاره راغلې ده .

ما ورته وويل : دلته څه کوې ؟ هغې راته وويل :

﴿مَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ﴾. (٢)

(ترجمه : څوک چې الله گمراه کړي نو ده ته بل هيڅ څوک هدايت کوونکې نشته) .

زه پوهه شوم چې لار ورنه ورکه شوې ده . ما ورته وويل : اوس چيرته ځې ؟ هغې وويل

﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى﴾. (٣)

(ترجمه : پاکي ده هغه ذات لره چا چې بوتلو خپل بنده (محمد ﷺ) د مسجدِ حرام نه مسجدِ اقصىٰ ته) .

زه پوهه شوم چې حج يې اداء کړې دى ، اوس بيتُ المقدس طرف ته ځي . ما ورنه پوښتنه وکړه : دلته د څو ورځو نه ناسته يې ؟ هغې وويل :

﴿ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا﴾. (٤)

(ترجمه : درې شپې مُسلسل ./ يا : درې شپې صحيح سالِم)

ما ورته وويل : دلته خو د خوراک څه نشته نو ته څه شى خورى ؟ هغې وويل :

﴿.. هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ﴾. (٥)

(ترجمه : هغه (رب) ما ته خوراک او څکاک راکوي) .

مقصد يې دا وُ چې الله ﷻ ما ته په يو څه نا څه طريقه رِزق رارسوي .

---

(١) سورة البقرة آية ١٩٦ .

(٢) سورة الاعراف آية ١٨٦ .

(٣) سورة الاسراء (بني اسرائيل) آية ١

(٤) سورة المريم آية ١٠ .

(٥) سورة الشعراء آية ٧٩ .

ما ورنه پوښتنه وکړه : اَودس په څه شي کوی ؟ (ځکه دلته خو اُوبه نشته) ، هغې راته وویل :

﴿... فَلَمْ تَجِدُوا مَآءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا﴾ . (۱)

(ترجمه : ... پس که تاسو اُوبه نه مومئ نو د پاکې خاورې قصد وکړئ . يعنی په پاکه خاوره باندې تیمّم اُووهئ) .

زه پوهه شوم چې په خاوره تیمّم کوي .

ما ورته وویل : د ماسره د خوراک څه شیان دي دا اُوخوره ، هغې وویل :

﴿ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ ﴾ . (۲)

(ترجمه : بیا پوره کړئ روژه تر شپې پورې) .

زه پوهه شوم چې روژه يې ده . ما ورته وویل : دا خو د رمضان میاشت نده نو تا څنګه روژه نیولې ده ؟ هغې وویل :

﴿ وَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴾ . (۳)

(ترجمه : او څوک چې په خوشحالۍ سره نیکي وکړي نو بیشکه الله ﷻ ډیر قدَردان پوهه دی) .

زه پوهه شوم چې نفلي روژه يې نیولې ده . ما ورته وویل : په سفر کې خو دروژې ماتولو اجازت شته . نو هغې راته وویل :

﴿ وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾ . (۴)

(ترجمه : او چې روژه اُوساتئ نو دا ستاسو د پاره غوره ده که چیرته تاسو پوهیږئ) .

ما ورته وویل : ته زما په شان عامې خبرې ولې نه کوی ؟ (چې هره خبره د قرآن مجید په آیت ویلو سره کوی ؟) ، هغې وویل :

---

(۱) سورة النساء آية ۴۳

(۲) سورة البقرة آية ۱۸۷ .

(۳) سورة البقرة آية ۱۵۸ .

(۴) سورة البقرة آية ۱۸۴ .

﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾. (١)

(ترجمه: د انسان د خُلې نه چې څه خبره اوځي نو دده سره يوه ساتونكې فرښته "د ليكلو د پاره" تياره ناسته وي).

مقصد يې دا ؤ چې فرښتې د انسان هره خبره ليكي نو ځكه د احتياط د وجې عامې خبرې نه كوم، بلكه هره خبره په آيت ويلو سره كوم.

ما ورنه پوښتنه وكړه: ته د كومې قبيلې يې؟ هغې وويل:

﴿ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴾. (٢)

(ترجمه: او د كوم څيز چې تاته عِلم نشته د هغې پسې مه ځه، بيشكه غوږ، ستركه او زړه ددې ټولو څيزونو به د هر چا نه تپوس كولې شي).

مقصد يې دا ؤ چې د كومې خبرې د تاسره څه واسطه نشته د هغې په تپوس كولو سره خپل وخت مه ضائع كوه، او دداسې خبرو تپوسونه مه كوه.

ما ورته وويل: ما معاف كړه، د مانه غلطي اُوشوه چې بې فائدې پوښتنه مې وكړه، هغې وويل:

﴿ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ ﴾. (٣)

(ترجمه: په تاسو باندې نن ورځ هيڅ اِلزام نشته، الله تعالى دې تاسو معاف كړي).

ما ورته وويل: زما په اُوښه باندې كينې چې خپلې قافلې ته دې وَر اُورسوم؟ هغې راته وويل:

﴿ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ ﴾. (٤)

(ترجمه: او تاسو چې د نيكۍ كوم كار كوئ په هغې باندې الله پوهه دى).

مقصد يې دا ؤ چې كه تاسو د ما سره اِحسان كوئ نو الله ﷻ به دد ې اَجر درله دركړي.

---

(١) سورة ق آية ١٨.

(٢) سورة الاسراء (بني اسرائيل) آية ٣٦.

(٣) سورة يوسف آية ٩٢.

(٤) سورة البقرة آية ١٩٧.

ما خپله اُوښه کینوله ، او دې ته مې وویل : په دې اُوښه باندې کینه ، هغې د سوَریدلو نه مخکې وویل :

﴿ قُلْ لِلْمُؤْمِنِيْنَ يَغُضُّوْا مِنْ أَبْصَارِهِمْ ﴾ . (۱)

(ترجمه : ته مؤمنانو سړو ته ووایه چې دوی خپلې سترګې ښکته ساتي) .

هغې ماته دا ویل غوښتل چې ته خپل نظر ښکته کړه نو زه به په اُوښ سوره شم ، ما خپل نظر ښکته کړو ، او یو طرف ته اُودریدم . کله چې هغه په اُوښه باندې کیناسته نو اُوښې وَرانې اُوکړو ، مَنډه یې کړه ، او ددې جامې یې اُوشلولې . نو دې وویل :

﴿ وَمَآ أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيْبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيْكُمْ وَيَعْفُوْ عَنْ كَثِيْرٍ ﴾ . (۲)

(ترجمه : او تاسو ته چې کوم مصیبت دَر رسي نو دا د خپلو لاسونو د عمل په وجه دَررسي .

مقصد یې دا وُ چې دلته څه مشکل شته نو ځکه دې اُوښې مَنډه کړه .

عبدالله بن مبارک رحمة الله فرمایي : چې ما ددې اُوښې خپې اُوتړلې ، او د کجاوې تَسمه مې صحیح کړه ، بیا مې دیته وویل : اُوس په اُوښه سوَره شه ، هغې چې زما دا مهارت او قابلیت اُوکته چې اُوښې له مې خپې اُوتړلې نو وې ویل :

﴿ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ ﴾ . (۳)

(ترجمه : پس مونږ ددې فیصلې پوهه سلیمان (عليه السلام) ته ورکړه).

د سوریدو نه مخکې دې د سفر دُعا وویله :

﴿ سُبْحٰنَ الَّذِيْ سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِيْنَ . وَإِنَّآ إِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُوْنَ ﴾ . (۴)

(ترجمه : پاکې ده هغه ذات لره چا چې مونږ له دا " غټ غټ حیوانات او څیزونه " تابع کړي دي ، او مونږ خو نه یو دې لره " په خپل هِمت سره " تابع کوونکي) .

(۱) سورة النور آية ۳۰ .

(۲) سورة الشورى آية ۳۰ .

(۳) سورة الانبياء آية ۷۹ .

(۴) سورة الزخرف آية ۱۳ .

ما د اُوښې پرې اُونيوه ، تېز تېز تلم ، او په اُوښه باندې مې تېز تېز آوازونه هم کول ، نو هغې راته وويل :

﴿ وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِن صَوْتِكَ ﴾ . (١)

(ترجمه : او ميانه رَوي کوه په خپل تَګ کې ، او ښکته کړه خپل آواز) .

زه پُوهه شوم ... په قلاره تللم ، او څه اَشعار مې هم د ځان سره ويل ، دې راته وويل :

﴿ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ﴾ . (٢)

(ترجمه : پس لولئ هغه څه چې آسان وي له قرآن نه) .

مقصد يې دا وُ چې د اَشعارو په ځاى باندې د قرآن مجيد تلاوت کوه . نو ما د قرآن مجيد تلاوت کول شروع کړه ، دې چې دا واوريده نو خوشحاله شوه ، او وې ويل :

﴿ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴾ . (٣)

(ترجمه : او نصيحت نه قبلوي مګر خاوندان د عقل) .

د څه تلاوت کولو نه روستو ما د دې نه پوښتنه وکړه : آيا ستا خاوند ژوندې دى ؟ دې وويل

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِن تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ ﴾ . (٤)

(ترجمه : اې د اِيمان خاوندانو ! تاسو د داسې شيانو په باره کې تپوس مه کوئ که چيرته هغه تاسو ته ښکاره شي نو تاسو به غمژن کړي) .

زه پوهه شوم چې خاوَند يې وفات شوې دى ، بيا زه چَپ روان ووم ، ددې نه مې څه تپوسونه نه کول ، آخِر دا چې قافلې ته وَر اُورسيدم ، ما دې ته وويل چې دا قافله رااُورسيده په دې کې ستا څوک رِشته دار وغيره شته ؟ دې راته وويل :

﴿ الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴾ . (٥)

---

(١) سورة لقمان آية ١٩ .

(٢) سورة المزمل آية ٢٠ .

(٣) سورة البقرة آية ٢٦٩ .

(٤) سورة المائده آية ١٠١ .

(٥) سورة الكهف آية ٤٦ .

(ترجمه ، مال او زامن د دُنیا د ژوند ښائست دی) .

مقصد يې دا وُ چې په دې قافله کې زما زامن دي ، او مال و دَولت هم ورسره شته .

ما ورته ووېل : دوی ته په قافله کې کوم کار حواله دی ؟ (چې په آسانی سره يې اوپېژنم) ، هغې راته ووېل :

﴿ وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴾ . (١)

(ترجمه : او څه نورې نخې هم دي " چې د هغې په ذريعه دا خلق لار پيداموځي " او په ستورو سره هم دوی لار پيداموي) .

زه پوهه شوم چې ددې ځامن د قافلې رَهبران او راهنمايان دي . ما ورته ووېل د دوی څه نومونه دي ؟ دې راته ووېل :

﴿ وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ﴾ . (٢)

﴿ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ﴾ . (٣)

﴿ يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ ﴾ . (۴)

(ترجمه : او الله جوړ کړو ابراهيم عليه السلام لره " خپل " مُخلِص دوست .

او الله جل جلاله حضرت موسی عليه السلام سره خبرې کړې وی په خبرو کولو سره .

اې يحیٰ اونیسه دا کتاب په قوت سره) .

زه پوهه شوم چې ددې د زامنو نومونه ابراهيم ، موسی او يحيٰی دی . ما په تېزه باندې درې واړو ته آوازونه وکړه : يا ابراهيم ، يا موسٰی ، يا يحیٰی ! نو فورًا درې ځوانان رااُووتل چې مونږ کيناستو نو دې ښځې خپلو بچو ته ووېل :

﴿ فَابْعَثُوا أَحَدَكُم بِوَرِقِكُمْ هَٰذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنظُرْ أَيُّهَا أَزْكَىٰ طَعَامًا فَلْيَأْتِكُم بِرِزْقٍ مِّنْهُ ﴾ . (٥)

---

(١) سورة النحل آية ١٦ .

(٢) سورة النساء آية ١٢٥ .

(٣) سورة النساء آية ١٦۴ .

(۴) سورة مريم آية ١٢ .

(٥) سورة الكهف آية ١٩ .

(ترجمه : پس تاسو يو كس په دې خپلو روپو سره ښار طرف ته أوليږئ ، هغه دې أوگوري چې كوم خوراک ښه پاكيزه دى نو هغه دې تاسو ته د هغې نه رِزق راوړي) .

مقصد يې دا وُ چې يو كس لاړ شئ او ده له بهترين خوراک واخلئ ، او دلته يې راوړئ .

دا يې چې واوريدل نو يو كس لاړ ، څه خوراک يې واخيست ، رايې وړو ، او زما مخې ته يې كيښود ، بيا دې بودۍ ښځې ماته وويل :

﴿ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴾ . (١)

(ترجمه : تاسو ښه په خوَند " او مزو سره " خورئ او څكئ ، په سبب د هغه اعمالو سره چې تاسو په تيرو شوو ورځو كې كړي دي) .

بيا دې ښځې بل آيت هم وويل :

﴿ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴾ . (٢)

(ترجمه : د اِحسان بَدله صرف اِحسان دى) .

مقصد يې دا وُ چې زه ستا د حُسنِ سلوک شكريه اداء كوم .

عبدالله بن مبارک رحمه الله فرمايي چې ما ددې بودۍ دې زامنو ته وويل : ستاسو خوراک په ما باندې تر هغه وخته پورې حرام دى تر څو پورې چې تاسو ماته ددې بُودۍ حالت بيان نه كړئ .

دوى راته وويل : دا زمونږ مور ده ، او د څلويښت (٤٠) كالو نه را په ديخوا ددې همدا حالت دى چې هره خبره او هر جواب د قرآن كريم آيت په ويلو سره كوي ، په دې څلويښت كاله كې دې تر أوسه په خُوله باندې بله خبره نده راوېستى .

او دې په ځان باندې دا پابندي ځكه لږولې ده چې چيرته مې د خولې نه داسې خبره او نه أوځي چې د الله ﷻ د ناراضتيا سبب اوگرځي .

ما وويل : ﴿ ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴾ . (٣)

(١) سورة الحاقة آية ٢٤ .

(٢) سورة الرحمن آية ٦٠ .

(٣) سورة المائدة آية ٥٤ .

دا د الله ﷻ فضل دی چا ته یې چې اُوغواړي هغه ته یې ورکوي ، او الله تعالی خاوند د فراخۍ او پوهه دی . (١)

د حضرت خنساء رضي الله عنها په عربۍ ژبه کې مهارت

تاسو ته د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د زمانې د یوې زَنانه واقعه ذکر کوم چې د یو مشهور شاعِر په شعر اَورید و یې مُتّصل په هغې کې دیرې غلطیانې رااُوویستی .

نو چې کله یوه زَنانه په عربۍ ژبه کې دومره مهارت لرل ، نو اوس تاسو اَندازه اُولګوئ چې د هغه وخت مشهور فصیح و بلیغ شاعرانو به په عربۍ ژبه کې څومره مهارت لرل ؟

خو لیکن ددې دومره مهارَت باوجود کله چې قرآن کریم بار بار دوی ته درویشت (٢٣) کاله د مقابَلې چیلنج ورکولو نو که قرآن کریم (نعوذُ بالله) د الله ﷻ کلام نه وی نو بیا به خامخا دوی په دې کې غلطیانې راویستې وی ، او ددې مقابله به یې کړې وی ، بیا دوی څه له په دې مجبوره کیده چې توري ته یې لاس کړو ؟

دا خو ښکاره خبره ده چې دوی د قرآن کریم مقابله نشوه کولی ، ځکه چې دا د الله ﷻ کلام دی ، او لکه څرنګې چې د الله ﷻ د افعالو مقابله څوک نشي کولی نو د الله ﷻ د کلام مقابله به څنګه اوکړي ؟

دا د هغه وخت واقعه ده چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته تر اوسه پورې نبوّت نهٔ ورکړې شوی .

واقعه داسې وه چې یو ځل د عُکاظ په بازار کې د عربو مشهور ، فصیح و بلیغ شاعران او خطیبان راجَمع وو (په دې کې به شاعرانو په اَشعارو کې د خپل ځان او خپل قوم صفتونه کول) ، حضرت حسان ﷺ په خپله مَدحه کې دا دوه شعرونه اُولوست :

١. لَنَا الْجَفَنَاتُ الْغُرُّ يَلْمَعْنَ فِي الضُّحٰى * وَأَسْيَافُنَا يَقْطُرْنَ مِنْ نَجْدَةٍ دَمًا

٢. وَلَدْنَا بَنِي الْعَنْقَاءِ وَابْنَيْ مُحَرِّقٍ * فَأَكْرِمْ بِنَا خَالًا وَأَكْرِمْ بِنَا اِبْنَمَا

---

(١) دیني دسترخوان ج٢ ، یادګار واقعات ج٣ ص ٢٧٦ .

په دې اوله مصرع کې حضرت حسان ﷺ د خپل قوم سخاوت بيان کړی چې د مونږ سره داسې غټ غټ ديګونه دي چې د هغې تَندي رُوښانه دي ، او د څاښت په وخت کې دا پړقيږي

په دې دويمه مِصرع کې حضرت حسان رضي الله عنه د خپل قوم شجاعت بيان کړی .

کله چې حضرت حسان ﷺ دا دوه اَشعار وويل نو په دې مجلس کې د عربو يوه شاعره زَنانه " حضرت خنساء " هم وه (دې بيا روستو اِيمان راوړې وُ) ، دې چې کله د حضرت حسان ﷺ دا دوه شِعرونه واوريده نو مُتّصل پاځيده ، او وې ويل :

اې حسان ! ستا په دې دواړو شِعرونو کې اَته (٨) غلطيانې دي ، آيا تا له شَرم نه درځي چې په دې دومره غټه مَجمع کې د غلطيو نه ډک اَشعار وايې ؟

حضرت حسان ﷺ حيران شو ، او ورته وې ويل : آيا زما په دوه شِعرونو کې اَته غلطيانې دي ؟ ته يې راته اُوښايه چې کوم کوم ځای دي .

حضرت خنساء رضي الله عنها ورته فى البديه بغير د څه سوچ کولو نه د اول شِعر په اوله مِصرع کې څلور غلطيانې رااُوويستې ، او په دويمه مِصرع کې يې ورته درې غلطيانې رااُوويستې ، او په دويم شِعر کې يې ورته داسې غلطي رااُوويسته چې په دې سره يې د غونډ شعر مفهوم ورله باطل کړو .

حضرت خنساء ورته وويل : ستا د اول شِعر په اوله مِصرع کې څلور غلطيانې دا دي :

اوله غلطي داده چې تا د " جَفَنَات " لفظ استعمال کړی ، دا د جَمع قِلت صيغه ده ، چې د لسو (١٠) ديګونو نه په کمو دلالت کوي ، که چيرته تا ددې په ځای باندې د " جِفَان " لفظ اِستعمال کړې وی نو دا به صحيح وُ ځکه " جِفَان " د جَمع کثرت صيغه ده چې د لسو نه په زياتو ديګونو دلالت کوي ، نو په دې سره به ستا سخاوت پوره واضحه شوې وُ .

دويمه غلطي دا ده چې تا د " الغُرُّ " لفظ اِستعمال کړی ، ددې معنی ده " هغه سپين والې چې په تَندي باندې موجود وي " ، که چيرته تا ددې په ځای باندې د " بيض " لفظ اِستعمال کړې وی نو په دې کې وُسعت او فراخي زياته وه ، ځکه بيا به يې صرف د تَندي په سپين والي دلالت نه کولی بلکه د ټول مَخ په سپين والي به يې دلالت کولی .

دريمه غلطي داده چې تا د " يَلْمَعْنَ " لفظ استعمال کړی ، " لمع " هغه ځمک ته وايي چې د لږ وخت د پاره وي او يا غائب شي ، يا ظاهر شي او يا پټ شي .

که چيرته تا ددې په ځای باندې د " يَشْرِقْنَ " لفظ استعمال کړې وی نو په دې کې په مبالغه زياته وه ، ځکه إِشراق هغه ځمک ته وايي چې هميشه بَرقرار وي .

څلورمه غلطي داده چې تا ته د " ضُحٰى " لفظ اِستعمال کړی چې دا دڅاښت وخت ته وايي ، او د څاښت په وخت کې ميلمانه ډير کم وي . که چيرته تا ددې په ځای باندې د " عشية " لفظ استعمال کړې وی نو په دې سره به په سخاوت کې مبالغه راغلې وی ، ځکه د شپې ميلمانه ډير راځي ، خوراک هم وکړي او يا شپه هم اوکړي ، نو په دې سره به ستا سخاوت ښه واضح شوې وُ .

حضرت خنساء رضي الله عنها وويل : دا خو ستا په اوله مِصرع کې څلور غلطياني شوی اوس ستا په دويمه مِصرع کې درې (٣) غلطياني دي :

اوله غلطي دا چې تا د " أَسْيَافُنَا " لفظ استعمال کړی چې دا د جَمع قِلت صيغه ده د لسو (١٠) نه په کمو تورو باندې دلالت کوي ، که چيرته تا ددې په ځای د " سُيُوْفُنَا " لفظ استعمال کړې وی نو په دې کې به مُبالغه زياته وه ، ځکه " سُيُوْف " جَمع کثرَت ده د لسو نه په زياتو تُورو باندې دلالت کوي .

دويمه غلطي داده چې تا د " يَقْطُرْنَ " لفظ استعمال کړی ، ددې معنٰی داده چې " زمونږ د تُورو نه يو يو څاڅکې وينه توييږي " . که چيرته تا ددې په ځای باندې د " يَجْرِيْنَ " لفظ استعمال کړې وی نو دې به په شجاعت باندې ښه دلالت کولی ، ځکه په دې کې د خُونريزۍ ډير والې معلوميږي .

دريمه غلطي داده چې تا د " دَمٍ " لفظ اِستعمال کړی ، دا د مفرد صيغه ده ، وينې ته وايي ، که چيرته تا ددې په ځای باندې د جَمع صيغه " دِمَاءٍ " استعمال کړې وی نو دې

به ستا په شجاعت کې نوره هم اِضافه کړې وی ، ځکه دې به د ځونريزی په دير والي دلالت کړې وی .

حضرت خنساء رضي الله عنها ورته وويل : ستا د آخري شعر غوندې مفهوم او مُراد باطل دی ، ځکه تا په خپلو ځامنو باندې فخر کړی ، حالانکه تاته په کار وو چې تا د خپلو والدينو خوبيانې بيان کړې وی ، او په دوی باندې تا فخر کړې وی ، ځکه دوی د فخر مُستحقِين دي ، وجه داده چې دوی ته زيږولې يی ، او ستا تربيت يې کړی .

فائده : بهر حال کله چې يو صَحرا نشينې زَنانه دومره مهارت لرل چې د مشهور شاعر په دوه اشعارو کې يې مُتّصل اَته غلطيانې رااُوويستی ، نو تاسو سوچ وکړئ چې دې نورو فصيح و بليغ شاعرانو به څومره مهارت لرل .

حالانکه د دې دومره مهارت باوجود بيا هم دوی په قرآن مجيد کې يوه غلطي هم را اُو نه ويسته ، او نه يې د دې مقابله اوکړې شوه .

معلومه شوه چې قرآن کريم د الله تعالى کلام دی ، او د دې مقابله هيڅوک نشي کولی . (١)

(١) قرآن کريم ايک عظيم معجزه ص ٢١ .

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د قرآن کريم د مختلفو موضوعاتو متعلق يو څو ضروري فِقهي مسائل :

نوټ د قرآن کريم د مختلفو موضوعاتو متعلق درته يو څو ضروري فِقهي مسائل ذکر کوم ، مُقرِرين حضرات د وخت او مُوقع مناسب د دې مسائلو نه هم د ځان د پاره انتخاب کولې شي ، چې د تقرير په دَوران يا آخر کې يې بيان کړي .

نفسِ مسئله مې په پښتو ژبه کې ليکلې ، خو ورسره مې د اهلِ عِلمو د فائدې د پاره د معتمدو فتاؤ نه د عربي عبارات هم رانقل کړي .

البته د کتاب د اُوږد والي نه د بچ کيدو په خاطر مې د عربي ترجمه نده ليکلې .

دا مسائل چونکه د مخکيني پنځه واړه موضوعاتو سره تعلق لري ، نو ځکه مې تفصيلي بيان کړي .

ابو الشمس عفي عنه

د قرآن کریم زړې یا شلیدلې پاڼې ښخول یا په دریاب کې اچول په کار دي

کله چې د قرآن کریم پاڼې ضعیفې شي، او یا اوشلیږي او په دې کې تلاوت کول ممکن نه وي نو دا به د مسلمان مړي غوندې په احترام سره په یوه کپړه کې تاؤ کړې شي، بیا به په داسې ځای کې دفن کړې شي چې خلق د پاسه پرې نه ګرځي.

او یا به په یو بُورۍ کې واچولې شي، او یو درُوند کاڼړې به هم په دې بورۍ کې کیږدي، بیا به یې په دَریاب کې واچوي.

اَلْمُصْحَفُ إِذَا صَارَ بِحَالٍ لَا يُقْرَأُ فِيهِ يُدْفَنُ كَالْمُسْلِمِ. قال ابن عابدين تحت قوله: (يُدْفَنُ) أَيْ يُجْعَلُ فِي خِرْقَةٍ طَاهِرَةٍ وَيُدْفَنُ فِي مَحَلٍّ غَيْرِ مُمْتَهَنٍ لَا يُوطَأُ. (١)

وفي الهندية: اَلْمُصْحَفُ إِذَا صَارَ خَلَقًا لَا يُقْرَأُ مِنْهُ وَيُخَافُ أَنْ يَضِيعَ. يُجْعَلُ فِي خِرْقَةٍ طَاهِرَةٍ وَيُدْفَنُ، وَدَفْنُهُ أَوْلَى مِنْ وَضْعِهِ مَوْضِعًا يُخَافُ أَنْ يَقَعَ عَلَيْهِ النَّجَاسَةُ أَوْ نَحْوُ ذٰلِكَ. (٢)

د قرآن کریم ضَعیفې پاڼې سوزول ناجائز او بې اَدبي ده

د قرآن کریم زړې پاڼې به یا دَفن کولې شي، او یا به په دَریاب کې اَچولې شي سوَزول یې ناجائز دي.

حضرت عثمان رضي الله عنه چې د قرآن کریم زړې پاڼې سوَزولې وی نو مُحدّثین د دې مختلف جوابات کوي:

قاضي عیاض رحمه الله فرمایي چې حضرت عثمان ﷺ اول دا پاڼې په اُوبو وینځلې وی، او بیا یې خالي پاڼې سوَزولې وی، ګویا هغه قرآن مجید ندې سوَزولی بلکه هغه صفا پاڼې یې سوَزولې وی.

(١) رد المحتار ج١ ص ١٧٧ كتاب الطهارة قبيل باب المياه في ابحاث الغسل. فتاوى حقانيه ج٢ ص ١٦٥.

(٢) الفتاوى الهندية ج٥ ص ٣٢٣ كتاب الكراهية الباب الخامس في آداب المسجد والقبلة والمصحف.. فتاوى حقانيه ج٢ ص ١٦٦، آپ كے مسائل اور ان كا حل ج٥ ص ٣٤٣، فتاوى محموديه ج٧ ص ١٣٤، ١٣٦.

وَفِي الذَّخِيْرَةِ : اَلْمُصْحَفُ إِذَا صَارَ خَلَقًا وَتَعَذَّرَ الْقِرَاءَةُ مِنْهُ لَا يُحْرَقُ بِالنَّارِ إِلَيْهِ أَشَارَ مُحَمَّدٌ وَبِهِ نَأْخُذُ . (١)

وفى الهندية : اَلْمُصْحَفُ إِذَا صَارَ خَلَقًا وَتَعَذَّرَتِ الْقِرَاءَةُ مِنْهُ لَا يُحْرَقُ بِالنَّارِ . أَشَارَ الشَّيْبَانِيُّ (اى محمد) إِلَى هٰذَا فِي السِّيَرِ الْكَبِيْرِ . وَبِهِ نَأْخُذُ . (٢)

د عربي متَن نه بغير د ټول قرآن كريم ترجمه شائع كول ناجائز ده

په دې باندې د ټول اُمت اجماع ده چې د عربي متَن نه بغير د ټول قرآن مجيد يا د اكثره حصې ترجمه شائع كول ناجائز او حرام ده (بلكه د ترجمې سره سره د قرآن كريم عربي متَن يعنى آيتونه ليكل هم ضروري دي) .

البته د يو يا دوه آيتونو ترجمه بغير د عربي متَن نه شائع كول خېر دى .

قال الشيخ ابن الهمام رحمه الله : إِنِ اعْتَادَ الْقِرَاءَةَ بِالْفَارِسِيَّةِ أَوْ أَرَادَ أَنْ يَكْتُبَ مُصْحَفًا بِهَا يُمْنَعُ . وَإِنْ فَعَلَ فِي آيَةٍ أَوْ آيَتَيْنِ لَا . فَإِنْ كَتَبَ الْقُرْآنَ وَتَفْسِيْرَ كُلِّ حَرْفٍ وَتَرْجَمَتَهُ جَازَ . (٣)

---

(١) رد المحتار ج٦ ص ٤٢٢ كتاب الحظر والاباحة فصل فى البيع .

(٢) الفتاوى الهندية ج٥ ص ٣٢٣ كتاب الكراهية الباب الخامس في آداب المسجد والقبلة والمصحف . فتاوى حقانيه ج٢ ص ١٦٤ ، و ص ١١٥ .

د حضرت عثمان رضي الله عنه د قرآن كريم صفا پاڼرو سوزولو واقعه په بخاري شريف او نورو كتابونو كې ذكر ده ، او علماء د مفې مختلف جوابات كوي : وَأَمَرَ بِمَا سِوَاهُ مِنَ الْقُرْآنِ فِي كُلِّ صَحِيْفَةٍ أَوْ مُصْحَفٍ أَنْ يُحْرَقَ . صحيح البخاري رقم الحديث ٤٩٨٧ بَابُ جَمْعِ الْقُرْآنِ .

حافظ ابن حجر رحمه الله فرمايي : فِي رِوَايَةِ الْأَكْثَرِ أَنْ يُخْرَقَ بِالْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ . وَلِلْمَرْوَزِيِّ بِالْمُهْمَلَةِ . وَ رَوَاهُ الْأَصِيْلِيُّ بِالْوَجْهَيْنِ وَالْمُعْجَمَةُ أَثْبَتُ ..... وَفِي رِوَايَةِ سُوَيْدِ بْنِ غَفَلَةَ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ لَا تَقُوْلُوْا لِعُثْمَانَ فِي إِحْرَاقِ الْمَصَاحِفِ إِلَّا خَيْرًا ..... وَقَدْ جَزَمَ عِيَاضٌ بِأَنَّهُمْ غَسَلُوْهَا بِالْمَاءِ ثُمَّ أحرقوها مُبَالَغَةً فِي إذهابها . قَالَ بن بَطَّالٍ فِي هٰذَا الْحَدِيْثِ جَوَازُ تَحْرِيْقِ الْكُتُبِ الَّتِيْ فِيْهَا اسْمُ اللهِ بِالنَّارِ وَأَنَّ ذٰلِكَ إِكْرَامٌ لَهَا وَصَوْنٌ عَنْ وَطْئِهَا بِالْأَقْدَامِ .... وَقَالَ بن عَطِيَّةَ : اَلرِّوَايَةُ بِالْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ أَصَحُّ . وَهٰذَا الْحُكْمُ هُوَ الَّذِيْ وَقَعَ فِيْ ذٰلِكَ الْوَقْتِ . وَأَمَّا الْآنَ فَالْغَسْلُ أَوْلَى لِمَا دَعَتِ الْحَاجَةُ إِلَى إِزَالَتِهِ . فتح الباري ج٩ ص١٨ ، و ج ١٠ ص ٢٥ كتاب فضائل القرآن باب جمع القرآن ط . دارالفكر بيروت . فتاوى محموديه ج٧ ص ١٣٨ .

(٣) فتح القدير ج١ ص ٢٣٨ باب صفة الصلوة .

قال العلامة الحصكفي رحمه الله: وَتَجُوزُ كِتَابَةُ آيَةٍ أَوْ آيَتَيْنِ بِالْفَارِسِيَّةِ لَا أَكْثَرَ. (قال الشامي رحمه الله:) وَالظَّاهِرُ أَنَّ الْفَارِسِيَّةَ غَيْرُ قَيْدٍ. (١)

مفتي شفيع رحمه الله په دې باندې مستقل رِساله ليکلې ده، د هغې نوم دی " جواهر الفقه " په هغې کې نور تفصيل هم موجود دی.

لهذا د عربي متن نه بغير صرف په اُردو، فارسي، انګريزي يا بله ژبه کې د قرآن شريف ليکل او چاپ کول منع دي. په " الاتقان " کې په دې خبره د ائمه اربعهؤ اجماع هم نقل ده.

وَقَالَ أَشْهَبُ سُئِلَ مَالِكٌ: هَلْ يُكْتَبُ الْمُصْحَفُ عَلَى مَا أَحْدَثَهُ النَّاسُ مِنَ الْهِجَاءِ؟ فَقَالَ: لَا إِلَّا عَلَى الْكِتْبَةِ الْأُولَى. رَوَاهُ الدَّانِيُّ فِي الْمُقْنِعِ. ثُمَّ قَالَ وَلَا مُخَالِفَ لَهُ مِنْ عُلَمَاءِ الْأُمَّةِ.

وَقَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ: يَحْرُمُ مُخَالَفَةُ مُصْحَفِ الْإِمَامِ فِي وَاوٍ أَوْ يَاءٍ أَوْ أَلِفٍ أَوْ غَيْرِ ذٰلِكَ. وَقَالَ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ: مَنْ كتب مُصْحَفًا فَيَنْبَغِي أَنْ يُحَافِظَ عَلَى الْهِجَاءِ الَّذِيْ كتبوا به هذه الْمَصَاحِفَ، وَلَا يُخَالِفُهُمْ فِيهِ، وَلَا يُغَيِّرُ مِمَّا كَتَبُوهُ شَيْئًا فَإِنَّهُمْ كَانُوا أَكْثَرَ عِلْمًا وَأَصْدَقَ قَلْبًا وَلِسَانًا، وَأَعْظَمَ أَمَانَةً مِنَّا. فَلَا يَنْبَغِي أن يظن بِأَنْفُسِنَا اسْتِدْرَاكًا عَلَيْهِمْ. (٢)

وصرح بتحريم كتابته بالعجمية في الفتاوى الفقهية الكبرىٰ:

قَالَ بَعْضُ أَئِمَّةِ الْقُرَّاءِ وَنَسَبْتُهُ إِلَى مَالِكٍ، لِأَنَّهُ الْمَسْئُولُ وَإِلَّا فَهُوَ مَذْهَبُ الْأَئِمَّةِ الْأَرْبَعَةِ. قَالَ أَبُوْ عَمْرٍو: وَلَا مُخَالِفَ لَهُ فِيْ ذٰلِكَ مِنْ عُلَمَاءِ الْأُمَّةِ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: وَالَّذِيْ ذَهَبَ إِلَيْهِ مَالِكٌ هُوَ الْحَقُّ، إِذْ فِيْهِ بَقَاءُ الْحَالَةِ الْأُوْلٰى إِلٰى أَنْ يَتَعَلَّمَهَا الْآخَرُوْنَ، وَ فِيْ خِلَافِهَا تَجْهِيْلُ آخِرِ الْأُمَّةِ أَوَّلَهُمْ. وَإِذَا وَقَعَ الْإِجْمَاعُ كَمَا تَرىٰ عَلٰى مَنْعِ مَا أَحْدَثَ النَّاسُ الْيَوْمَ مِنْ مِثْلِ كِتَابَةِ الرِّبَا بِالْأَلِفِ مَعَ أَنَّهُ مُوَافِقٌ لِلَفْظِ الْهِجَاءِ، فَمَنْعُ مَا لَيْسَ مِنْ جِنْسِ الْهِجَاءِ أَوْلٰى ...... وَ زَعْمُ أَنَّ كِتَابَتَهُ بِالْعَجَمِيَّةِ فِيْهَا سُهُوْلَةٌ لِلتَّعْلِيْمِ كَذِبٌ مُخَالِفٌ لِلْوَاقِعِ، وَالْمُشَاهَدَةِ فَلَا يُلْتَفَتُ لِذٰلِكَ عَلٰى أَنَّهُ لَوْ

(١) الدر المختار مع ردّ المحتار ج١ ٤٥٣ مطلب في حكم القراء بالفارسية ... فتاوى حقانيه ج٢ ص ١٧٢.

(٢) الاتقان في علوم القرآن ج٢ ص ١٦٧ النوع السادس والسبعون في مرسوم الخط، فتاوى محموديه ج٧ ص ٢١٥.

سَلِمَ صِدْقُهُ لَمْ يَكُنْ مُبِيْحًا لِإِخْرَاجِ أَلْفَاظِ الْقُرْآنِ عَمَّا كُتِبَتْ عَلَيْهِ. وَأَجْمَعَ عَلَيْهَا السَّلَفُ وَالْخَلَفُ. (۱)

د داسې قرآن مجيد خريد و فروخت هم منع دی. (۲)

البته که اصل د عربي متَن (آيتونه) موجود وي نو بيا ددې سره د هرې ژبې ترجمه او تفسير ليکل او چاپ کول خبر دی. خو خالِصه ترجمه چاپ کولو کې ډير نقصانونه دي:

۱. ځکه قوي احتمال شته چې بيا به خلق دا خالِصه ترجمه قرآن مجيد ګڼړي.

۲. بيا به خلق همدا ترجمه لولي، او د عربي متَن نه به بالکل محرومه شي، ځکه چې کله د خالِصه ترجمې چاپ کولو اِجاوت ورکړې شي نو بيا به د وخت په تېرېدلو سره په عربي کې چاپ کيدل ختم شي، خلق به بيا دا نشي معلومولی چې کومه ترجمه صحيح ده او کومه غلطه ده؟

۳. بيا به غير مُسلمه هم د قرآن کريم ترجمه چاپ کړي، او د خپل مَطلب خبرې به په کې ننَباسي، نَعُوذُ بِالله بيا به د قرآن کريم حالت هم د تورات او اِنجيل غوندې شي چې هر طرف ته به ترجمه وي، خلق به په کې د خپلې خوښې تبديلياني کوي، او مسلمانانو ته به د اصلِ کتاب پته هم نه لږي.

او کله چې ددې سره اصل عربي متَن موجود وي نو علماء کرامو ته دا پته لږي چې دا ترجمه صحيح ده او دا غلطه ده.

۴. په خالِصه ترجمې چاپ کولو کې دا هم اِمکان شته چې بيا به خلق په مانځه کې د قرآن کريم په ځای دا خالِصه ترجمه لولي. ددې نه علاوه په دې کې نور هم بې شميره نقصانات شته.

ددې د وجې ائمه اَربعهؒ د عربي متَن نه بغير خالِصه ترجمه چاپ کول ناجائز ګرځولی، که چا داسې چاپ کړه نو داسې ترجمه به دفن کولې شي. (۳)

---

(۱) الفتاوی الفقهية الكبری ج۱ ص ۳۸، اكام النفائس في اداء الاذكار بلسان الفارس ص ۱۲۹، فتاوی محموديه ج۷ ص ۲۱۸

(۲) فتاوی محموديه ج۷ ص۲۱۵، ۲۱۴، امداد الاحكام ج۱ ۱۳۰ تا ۱۲۹، شامي ج۱ ص ۳۸۶ مطلب في بيان المتواتر والشاذ، فتح القدير ج۱ ص ۲۸۶ باب صفة الصلوة.

(۳) فتاوی محموديه ج۷ ص ۲۱۹ تا ۲۲۳.

د تلاوت په شروع کې د أعُوذ بِالله ويلو حکم

د قرآن کريم د سورة النّحل ددې آيت ﴿ فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ . (١) ﴾ په وجه مسلمانانو ته د قِراءت په وخت د تَعَوّذ حکم شوی ، لهذا مسلمان ته په کار دي چې د تلاوت شروع کولو نه مخکې أَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ووايي .

اګر چې د اکثرو مفسّرينو په نزد په دې آيت کې اَمر د وجوب د پاره نه دی ، بلکه صرف د نُدب د پاره دی .

لما قال القاضي ثناء الله رحمه الله : قد صحّ عن النبيّ صلى الله عليه وسلم انه کان يصلّي اي يتعوّذ قبل القراءة . وعليه انعقد الاجماع من السّلف والخلف . لکنّه سنّة عند الجمهور العلماء . (٢)

وقال محمّد بن احمد القرطبي رحمه الله : هذا الامر على النّدب في قول الجمهور في کلّ قرأة في غير الصلوة . (٣)

په بَربَنډ سَر د تلاوت کولو حکم

د تلاوت کولو نه مخکې افضل داده چې انسان د خپل وَس مطابق ښه لِباس واغوندي ، پګړۍ اُووهي ، او بيا تلاوت وکړي . لهذا په بَربَنډ سَر تلاوت کول بې اَدبي ده

رَجُلٌ أَرَادَ أَنْ يَقْرَأَ الْقُرْآنَ فَيَنْبَغِيْ أَنْ يَكُوْنَ عَلَى أَحْسَنِ أَحْوَالِهِ يَلْبَسُ صَالِحَ ثِيَابِهِ . وَيَتَعَمَّمُ وَيَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ ، لِأَنَّ تَعْظِيْمَ الْقُرْآنِ وَالْفِقْهِ وَاجِبٌ ، كَذَا فِيْ فَتَاوٰى قَاضِيْ خَانْ . (٤)

---

(١) سورة النحل آية ٩٨ .

(٢) تفسير مظهري ج٥ ص ٣٧٠ سورة النحل تحت تفسير الآية ٩٨ .

(٣) احکام القرآن ج١ ص ٨٦ القول في الاستعاذة ، ومثله في مختصر تفسير ابن کثير ج٢ ص ٣٣٦ سورة النحل آية ٩٨ .
فتاوى حقانيه ج٢ ص ١٣٢ .

(٤) الفتاوى الهندية ج٥ ص ٣١٥ الباب الرابع في الصّلاة والتسبيح ورفع الصوت عند قراءة القرآن . فتاوى محموديه ج٧ ص ١٥٧ .

د ډير مَجبوريَت او بيمارۍ په وجه په ملاسته هم تلاوت کول جائز دی

که انسان بيمار وي ، يا د ښپو دَردونه لري او په کيناستو سره تلاوت نشي کولی نو په ملاسته هم تلاوت کول جائز دي .

لَا بَأْسَ بِقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ إِذَا وَضَعَ جَنْبَهُ عَلَى الْأَرْضِ . وَلٰكِنْ يَنْبَغِي أَنْ يَضُمَّ رِجْلَيْهِ عِنْدَ الْقِرَاءَةِ. كَذَا فِي الْمُحِيْطِ . (۱)

د تلاوت په وخت خُله پاکه ساتل په کار دي

د تلاوت په آدابو کې دا هم ده چې انسان خپله خُله د نَسوارو وغيره نه پاکه کړي ، مسواک استعمال کړي ، او بيا تلاوت اوکړي .

وَيُسْتَحَبُّ أَنْ يَجْلِسَ مُسْتَقْبِلًا مُتَخَشِّعًا بِسَكِيْنَةٍ وَوَقَارٍ مُطْرِقًا رَأْسَهُ .

وَيُسَنُّ أَنْ يَسْتَاكَ تَعْظِيْمًا وَتَطْهِيْرًا . وَقَدْ رَوَى ابْنُ مَاجَه عَنْ عَلِيٍّ مَوْقُوفًا . وَالْبَزَّارُ بِسَنَدٍ جَيِّدٍ عَنْهُ مَرْفُوعًا : " إِنَّ أَفْوَاهَكُمْ طُرُقٌ لِلْقُرْآنِ فَطَيِّبُوْهَا بِالسِّوَاكِ ". (۲)

د تلاوت په دَوران کې دُنياوي خبرې ندي په کار

انسان ته په کار دي چې د تلاوت په دَوران کې دُنيوي خبرې اونکړي ، او که ضرورت وُ نو قرآن مجيد دې بَند کړي بيا دې کوي . (۳)

قرآن مجيد په تجويد سره لوستل په کار دي

قرآن مجيد په تجويد او تَرتيل سره لوستل په کار دي ، قصدًا بې تجويده ويل صحيح نه دي . وَالْأَخْذُ بِالتَّجْوِيْدِ حَتْمٌ لَازِمٌ * مَنْ لَمْ يُجَوِّدِ الْقُرْآنَ آثِمٌ . (۴)

(۱) الفتاوى الهندية ج۵ ص ۳۱۶ اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِي الصَّلَاةِ وَالتَّسْبِيحِ وَرَفْعِ الصوت عِنْدَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ . فتاوى محمودية ج۷ ص ۱۵۹ .

(۲) الاتقان في علوم القرآن ج۱ ص ۱۰۵ النوع الخامس والثلاثون في آداب تلاوة القرآن ط . سهيل اكيدمي لاهور . فتاوى محمودية ج۷ ص ۱۶۰ آداب تلاوت .

(۳) آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۴ ص ۲۲۰ .

(۴) المقدمة الجزرية ۱ / ۱۱ باب التجويد .

تجويد اِختيارول لازم دي ، او څوک چې قرآن مجيد په تجويد سره نه لولي هغه ګناه ګار دی.

ليکن عام خلق د تجويد نه ناواقفه وي ، ددې غلبه جَهل په وجه فُقهاؤ د عوامو د پاره د مانځه په جواز کې د توَسّع نه کار اخيستی (يعنی عوام که صريحه غلطي او نه کړي نو د تجويد نه بغير لوستلو سره هم د دوی مونځ کيږي) .

البته سره د عِلمه قصدًا بغير د تجويد نه تلاوت کول صحيح نه دي ، که داسې غلطي يې اوکړه چې معنی يې بالکل بدله شوه ، او په هيڅ صورت نه صحيح کيده نو بيا به مونځ راګرځولې شي . (۱)

په تدَبّر سره د تلاوت کولو ثواب زيات دی

چې څومره يو کس په تدبّر او اَدب سره تلاوت کوي نو همدومره ددې ثواب زيات وي (۲) که يو عالِم بغير د تدبّر او پوره توَجّو نه تلاوت کوي نو په دې باندې دومره ښه آثرات نه مُرتب کيږي ، او که يو عام انسان په تدبّر ، توجّو او اَدب سره تلاوت کوي نو په دې سره په زړه کې نَرمي پيدا کيږي ، او اِيمان يې مضبوطيږي . (۳)

---

(۱) فالأصل فيها عند الإمام ومحمد رحمهما الله تعالى تغير المعنى تغيرًا فاحشًا وعدمه للفسا وعدمه مطلقا سواء كان اللفظ موجودا في القرآن أو لم يكن . وعند أبي يوسف رحمه الله إن كان اللفظ نظيره موجودا في القرآن لا تفسد مطلقا تغير المعنى تغيرا فاحشا أو لا . وإن لم يكن موجودا في القرآن تفسد مطلقا ولا يعتبر الإعراب أصلا ومحل الاختلاف في الخطأ والنسيان . أما في العمد فتفسد به مطلقا بالاتفاق إذا كان مما يفسد الصلاة . أما إذا كان ثناء فلا يفسد ولو تعمد . حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح شرح نورالايضاح باب زلة القاري ص ۲۷۵ ، فتاوی محموديه ج۷ ص ۱۹۱ .

(۲) وَالمَنْزِلَةُ الَّتِيْ فِي الحَدِيْثِ هِيَ مَا يَنَالُهُ العَبْدُ مِنَ الكَرَامَةِ عَلَى حَسَبِ مَنْزِلَتِهِ فِي الحِفْظِ وَالتِّلَاوَةِ لَا غَيْرَ. وَذٰلِكَ لِمَا عَرَفْنَا مِنْ أَصْلِ الدِّيْنِ أَنَّ العَامِلَ بِكِتَابِ اللهِ المُتَدَبِّرَ لَهُ أَفْضَلُ مِنَ الحَافِظِ وَالتَّالِيْ لَهُ إِذَا لَمْ يَنَلْ شَأْنَهُ فِي العَمَلِ وَالتَّدَبُّرِ. مرقاة المفاتيح شرح مشكوة المصابيح كتاب فضائل القرآن الفصل الثاني ج۲ ص ۵۸۹ ط. اصح المطابع بمبئ.

واعلم ان القرآن لم ينزل لقراءة الفاظه فقط . بل انما انزل ليتدبر آياته ويتفكر معانيه ويعمل بما فيه من الاوامر والنواهي وغيرهما . شرح شرعة الاسلام ص ۵٦ ، الاتقان في علوم القرآن ج۱ ص ۱۰۸ النوع الخامس والثلاثون في آداب التلاوة .

(۳) قَالُوا: وَاسْتِحْبَابُ التَّرْتِيْلِ لِلتَّدَبُّرِ وَلِأَنَّهُ أَقْرَبُ إِلَى الإِجْلَالِ وَالتَّوْقِيْرِ وَأَشَدُّ تَأْثِيْرًا فِي القَلْبِ وَلِهٰذَا يُسْتَحَبُّ لِلأَعْجَمِيِّ الَّذِيْ لَا يَفْهَمُ مَعْنَاهُ انتَهَى. الاتقان في علوم القرآن ج۱ ص ۱۰۸ النوع الخامس والثلاثون في آداب التلاوة .

داسې کس ته الله ﷻ د هر حرف په عِوض کې لس نيکۍ ورکوي ، بلکه چې څومره په ډير تدبّر سره تلاوت کولې شي نو همدومره د هر حرف په عِوض کې نيکۍ هم زياتې ملاوېږي . (١)

په معنىٰ باندې د نه پوهېدو باوجود هم تلاوت کول عبادت دى

د قرآن مجيد تلاوت کول مستقِل عبادت او اعلىٰ عبادت دى ، په قرآن کريم او احاديثو کې ددې ډير ترغيب ورکړې شوى ، د نبوّت په مقاصدو کې دا مستقل مقصد ګرځول شوى .

ځکه قرآن کريم د نبي عليه السلام د بعثت درې مقاصد ذکر کړي :

١ . د قرآن مجيد تلاوت کول . ٢ . د کتاب او حِکمت تعليم ورکول . ٣ . تزکيه . (٢)

همدغه رنګې د هر حرف په عِوض کې د لسو نيکيو اَجر ورکولو وعده شوى . (٣)

لهذا د تلاوت کولو په وخت که انسان ددې په معنىٰ پوهيږي او که نه پوهيږي خو ده ته ددې اَجر ورکولې شي .

---

(١) (وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا) . أَيْ مُضَاعَفَةٌ بِالْعَشْرِ وَهُوَ أَقَلُّ التَّضَاعُفِ الْمَوْعُودِ بِقَوْلِهِ تَعَالَى {مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا} [الأنعام: ١٦٠] وَاللهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَآءُ . مرقاة المفاتيح شرح مشكوة المصابيح ج۴ ص ٣٥٥ ، كتاب فضائل القرآن الفصل الثاني . فتاوى محموديه ج٧ ص ٢٠٩ .

(٢) رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوْ عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ سورة البقرة آية ١٢٩ . قال الامام الرازي في تفسيره : (قَوْلُهُ: وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ) وَالْمُرَادُ أَنَّهُ يَأْمُرُهُمْ بِتِلَاوَةِ الْكِتَابِ وَيُعَلِّمُهُمْ مَعَانِيَ الْكِتَابِ وَحَقَائِقَهُ . وَذٰلِكَ لِأَنَّ التِّلَاوَةَ مَطْلُوبَةٌ لِوُجُوهٍ : مِنْهَا بَقَاءُ لَفْظِهَا عَلَى أَلْسِنَةِ أَهْلِ التَّوَاتُرِ فَيَبْقَى مَصُونًا عَنِ التَّحْرِيفِ وَالتَّصْحِيفِ . وَمِنْهَا أَنْ يَكُونَ لَفْظُهُ وَنَظْمُهُ مُعْجِزًا لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَمِنْهَا أَنْ يَكُونَ فِي تِلَاوَتِهِ نَوْعُ عِبَادَةٍ وَطَاعَةٍ . وَمِنْهَا أَنْ تَكُونَ قِرَاءَتُهُ فِي الصَّلَوَاتِ وَسَائِرِ الْعِبَادَاتِ نَوْعَ عِبَادَةٍ . فَهٰذَا حُكْمُ التِّلَاوَةِ إِلَّا أَنَّ الْحِكْمَةَ الْعُظْمٰى وَالْمَقْصُودَ الْأَشْرَفَ تَعْلِيمُ مَا فِيهِ مِنَ الدَّلَائِلِ وَالْأَحْكَامِ ، فَإِنَّ اللهَ تَعَالَى وَصَفَ الْقُرْآنَ بِكَوْنِهِ هُدًى وَنُورًا لِمَا فِيهِ مِنَ الْمَعَانِي وَالْحِكَمِ وَالْأَسْرَارِ . فَلَمَّا ذَكَرَ اللهُ تَعَالَى أَوَّلًا أَمْرَ التِّلَاوَةِ ذَكَرَ بَعْدَهُ تَعْلِيمَ حَقَائِقِهِ وَأَسْرَارِهِ فَقَالَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ . تفسير كبير ج۴ ص ٦٦ طبع بيروت .

(٣) عن ابن مسعود رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا . لَا أَقُولُ الٓمٓ حَرْفٌ . وَلٰكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ . وَلَامٌ حَرْفٌ . وَمِيمٌ حَرْفٌ . رواه الترمذي كتاب فضائل القرآن رقم الحديث ٢٩١٠ ، والمنذري ٢ / ٣٢٢ . مشكوة ص ١٨٦ .

ځکه د تلاوت کولو ځان له اَجر دی ، د دې په معنٰی باندې د پوهيدلو ځان له اَجر دی ، او د دې په احکاماتو باندې د عمل کول ځانله اَجر دی.

لهذا څوک چې په معنٰی باندې د پوهيدو نه بغير تلاوت کول بې فائدې ګڼي د دوی خبره صحيح نه ده ، بلکه دوی په دې خبره کولو سره يو قِسم د قرآن کريم ګستاخي او بې اَدبي کوي ، د دې نه توبه ويستل واجب دي. (١)

د تلاوت په دَوران کې چې د نبي عليه السلام نوم مُبارک راشي د درود شريف ويلو حکم

اګر چې د نبي کريم صلی الله عليه وسلم د نوم مبارک اَوريدو په وخت شرعًا درود شريف ويل واجب دي مګر د تلاوت کولو په وخت چې د نبي عليه السلام نوم مبارک راشي نو بهتره داده چې تلاوت جاري اَوساتلې شي ، البته د تلاوت کولو نه پس درود شريف ويل په کار دي ، خو که چيرته د تلاوت په دَوران کې درودشريف اَووايي نو دا هم جائز ده .

قال العلامة ابن عابدين : وَلَوْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَمَرَّ عَلَى اِسْمِ نَبِيٍّ فَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ عَلَى تَأْلِيفِهِ وَنَظْمِهِ أَفْضَلُ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ذٰلِكَ الْوَقْتِ، فَإِنْ فَرَغَ فَفَعَلَ فَهُوَ أَفْضَلُ وَإِلَّا فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ. (٢)

قال العلامة قاضيخان : رجلٌ يقرء القرآنَ فَسَمِعَ اسمَ النبيّ صلّى الله عليه وسلم ذكر الناطفي رحمه الله انه لا يجب عليه الصلاة والتسليم لأنّ قراءة القرآن على النّظم والتّأليف افضل من الصّلاة عليه صلى الله عليه وسلم . فأذا فرغ من القراءة إنْ صلّ على النبي صلى الله عليه وسلم كانَ حسنًا . وإنْ لم يصلّ فلا شيء عليه... (٣)

(١) آپ کے مسائل اور ان کا حل ج٢ ص٣٥٨ ، ٣٥٩.

(٢) ردالمحتار ج١ ص ٥١٩ مطلب فی المواضع التي تكره فيها الصلوة على النبي صلى الله عليه وسلم.

(٣) فتاوی قاضي خان ج٤ ص ٣٧٧ كتاب الحظر والاباحة ، ومثله فى الهندية ج٥ ص٣١٦ كتاب الكراهية الباب الرابع فى الصلوة والتسبيح ... ، فتاوی حقانيه ج٢ ص ١٦٢.

بې اَودسه د قرآن مجيد تلاوت کول جائز دي ، خو لاس به نه وَرووړي

بې اَودسه د قرآن مجيد تلاوت کول جائز دي .

وَيُبَاحُ لَهُ قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ لِمَا رُوِيَ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « كَانَ لَا يَحْجِزُهُ عَنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ شَيْءٌ إِلَّا الْجَنَابَةُ » . (۱)

مګر بې اَودسه بغير د کپړې نه لاس وَرووړل جائز نه دي .

لَا يَجُوزَ لِلْمُحْدِثِ .... مَسُّ الْمُصْحَفِ مِنْ غَيْرِ غِلَافٍ . (۲)

د قرآن مجيد وِقايه (او پوخ) په دوه قِسمه دی : يو قِسم هغه وِقايی (ګتې) دي چې هغه د قرآن کريم ګنډلو په وخت يو ځای د پاڼرو سره ګنډَل شوې وي ، نو ددې حکم هم د قرآن مجيد په شان دی ، ناپاکه کس به ديته هم لاس نه وَرووړي .

دويم قِسم هغه وِقايی او پُوخونه دي چې هغه د قرآن کريم نه لرې کيدې هم شي ، لکه نن صبا چې کڅورې وغيره دي .

نو کوم قرآن مجيد ته چې کڅوره اچول شوې وي ، يا جدا کيدونکې وِقايه ورته اچول شوې وي نو بيا داسې قرآن مجيد ته بې اَودسه لاس وَرووړل هم جائز دي .

په فتاوی هِنديه کې ذکر دي :

... إِلَّا بِغِلَافٍ مُتَجَافٍ عَنْهُ كَالْخَرِيْطَةِ وَالْجِلْدِ الْغَيْرِ الْمُشَرَّزِ لَا بِمَا هُوَ مُتَّصِلٌ بِهِ. هُوَ الصَّحِيْحُ. هٰكَذَا فِي الْهِدَايَةِ وَعَلَيْهِ الْفَتْوٰى . (۳)

د قرآن مجيد ترجمې ته بې اَودسه د لاس وَرووړلو حکم

د قرآن مجيد ترجمه که په هره ژبه کې وي (که پښتو کې وي ، اُردو کې وي ، فارسي کې وي او که انګريزي کې وي) خو مسلمان ته بې اَودسه ديته لاس وَرووړل مکروه دي .

اګر چې قرآن مجيد په عربی ژبه کې دی خو مقصد يې همدغه معنی ده .

---

(۱) بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ج۱ ص۳۳ كتاب الطهارة مطلب مس المصحف .

(۲) بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع ج۱ ص۳۳ كتاب الطهارة مطلب مس المصحف . شامي ج۱ ص۷۳ ، فتاوى هندية ج۱ ص۳۸ الباب السادس في الدماء المختصة بالنساء . آپ كے مسائل اور ان كا حل ج۲ ص۲۵۰ .

(۳) الفتاوى الهندية ج۱ ص۳۰ ، جديد فقهي مسائل ص۲۵ .

په فتاوى عالمګيري کې ذکر دي :

وَلَوْ كَانَ الْقُرْآنُ مَكْتُوْبًا بِالْفَارِسِيَّةِ يُكْرَهُ لَهُمْ مَسُّهُ عِنْدَ أَبِي حَنِيفَةَ وَكَذَا عِنْدَهُمَا عَلَى الصَّحِيْحِ . (١)

نابالِغه ماشومان بې اَودسه هم قرآن مجيد د زده کولو د پاره راخيستی شي

په نابالِغه ماشومانو باندې اَودس فرض نه دی ، ځکه دوی مُکلف نه دي ، لهذا دوی بې اَودسه هم قرآن مجيد راخيستې شي .

(قَوْلُهُ : وَلَا يُكْرَهُ مَسُّ صَبِيٍّ ...) فِيْهِ أَنَّ الصَّبِيَّ غَيْرُ مُكَلَّفٍ .... (٢)

اګر چې ماشومانو ته د قرآن کريم زده کولو د پاره بې اَودسه هم ددې د راخيستو اِجازت شته خو بيا هم دوی ته د اَودس او پاکۍ حکم په کار دی ، ددې د پاره چې دوی ورسره عادت شي .

لابأس بدفع المصحف واللوح الى الصبيان لانّهم لايخاطبون بالطهارة . وانْ اُمروا بها تخلقًا . (٣)

وَلَا بَأْسَ بِدَفْعِ الْمُصْحَفِ إِلَى الصِّبْيَانِ لِأَنَّ فِي الْمَنْعِ تَضْيِيْعَ حِفْظِ الْقُرْآنِ وَفِي الْأَمْرِ بِالتَّطْهِيْرِ حَرَجًا بِهِمْ . (٤)

معناه : لا بأس بانْ يدفع الطاهرون المصحف الى الصّبيان المُحدثين ... (٥)

---

(١) الفتاوى الهندية ج١ ص ٣٩ الفصل الرابع في احكام الحيض والنفاس والاستحاضة ، جديد فقهي مسائل ص ٢٧ .

(٢) شامي ج١ ص ١٧٤ سنن الغسل ، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج٢ ص ٢٥٢ قرآن کريم کي عظمت اور اس کي تلاوت

(٣) کبيري ص ٥٩ فروع بعد سنن الغسل .

(٤) فتح القدير ١ / ١٦٩ باب الحيض والاستحاضة .

(٥) عناية مع فتح القدير ١ / ١٦٩ باب الحيض والاستحاضة ، فتاوى حديثية ١٦٥ ، ٢٣٢ مطلب في انه يكره اخذ الفال من المصحف ، الهندية ج١ ص ٣٩ كتاب الطهارة الباب السادس الفصل الرابع ، طحطاوي على مراقى الفلاح ص ١١٥ باب الحيض والنفاس والاستحاضة ، نفع المفتي والسائل ص ١١١ ، رحيميه ديوبند ص ١٢٤ باب ما يتعلق بتلاوة القرآن ، شرح شرعة الاسلام ص ٦٢ ، فتاوى حموي ص ٢٨١ ، فتاوى محمودية ج٧ ص ١١٣ آداب قرآن .

د تلاوت کیسټ ته بې اَودسه د لاس وَر وړلو حکم

دا اتفاقي خبره ده چې د قرآن کريم ليکل شوي آيتونو ته بې آودسه لاس وَر وړل صحيح نه دي، ليکن په کيسټ کې خو آيتونه ليکل شوي نه وي نو ځکه ديته بې آودسه لاس وَروړل هم جائز دي، او دليل يې دا دی چې په کيسټ کې خو د قرآن کريم آواز وي، او د قرآن کريم آواز د بدن سره لږيدو د پاره پاکي ضروري نه ده، دغه وجه ده چې د جُنب د پاره د تلاوت آوريدل جائز دي. (۱)

د حيض په حالت کې د قرآن کريم دَرس کول

دا خو اتفاقي خبره ده چې د حائضې او جُنُب د پاره د تلاوت په نيت باندې د قرآن مجيد تلاوت کول جائز ندي، ليکن که يوه زَنانه اُستاذه وي، او د جينکو دَرس ورسره وي، او بله زَنانه د دَرس د پاره نه وي نو د مُفتٰى بِهِ قول مطابق حائضې ته د تعليم په نيت باندې يوه يوه کلمه ويل جائز دي.

اګر چې امام طحاوي رحمه الله د تحقيق مطابق حائضه ښځه د تعليم په نيت نيم آيت هم لوستلې شي.

قال ابن عابدين: قَوْلُهُ (وَقِرَاءَةُ قُرْآنٍ) أَيْ وَلَوْ دُوْنَ آيَةٍ مِنَ المركباتِ لَا الْمُفْرَدَاتِ. لِأَنَّهُ جُوِّزَ لِلْحَائِضِ الْمُعَلِّمَةِ تَعْلِيْمُهُ كَلِمَةً كَلِمَةً كَمَا قَدَّمْنَاهُ. (۲)

قال الشيخ السيد احمد الطحطاوي رحمه الله: (قَوْلُهُ وَقِرَاءَةُ قُرْآنٍ) اى يمنع الحيض ومثله الجنابة قراءة القرآن وشمل اطلاقه الاية و مادونها وهو قول الكرخي وصححه صاحب الهداية فى التجنيس و قاضيخان في شرح الجامع الصغير والوالواجي في فتواه و مشى عليه المصنف فى المستصفى و قواه فى الكافي و نسبه صاحب البدائع الى عامة المشائخ. (۳)

---

(۱) امداد الفتاوى ج۱ ص۱۲۵، جديد فقهي مسائل ص۲۲ طبع راشد کتب خانه چمن.

(۲) رد المحتار ج۱ ص۲۹۳ کتاب الصلاة.

(۳) طحطاوي حاشية الدر المختار ج۱ ص۱۵۰ باب الحيض، ومثله فى التاتارخانية ج۱ ص۳۳۳ باب الحيض نوع فى الاحكام اللتي تتعلق بالحيض، فتاوى حقانيه ج۲ ص۵۶۱.

همدغه رنګې که حائضه ښځه د قرآن کريم آيتونه د دُعا په نيت لولي نو دا هم بِلاکراهته جائز دي، خو د تلاوت په نيت به يې نه لولي.

لما قال ابن عابدين (وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ بِقَصْدِهِ) فَلَوْ قَرَأَتِ الْفَاتِحَةَ عَلَى وَجْهِ الدُّعَاءِ أَوْ شَيْئًا مِنَ الْآيَاتِ الَّتِي فِيهَا مَعْنَى الدُّعَاءِ وَلَمْ تُرِدِ الْقِرَاءَةَ لَا بَأْسَ بِهِ . (١)

قال الشيخ السيّد احمد الطحطاوي رحمه الله : (قوله بِقَصْدِهِ) امّا اذا قرأ على قصد الثناء او افتتاح أمر لايمنع في اصحّ الروايات . والتسمية لاتمنع اتفاقا إذا كانت على قصد الثناء او افتتاح امر .

وَفِي الْعُيُونِ لِأَبِي اللَّيْثِ: قَرَأَ الْفَاتِحَةَ عَلَى وَجْهِ الدُّعَاءِ أَوْ شَيْئًا مِنَ الْآيَاتِ الَّتِي فِيهَا مَعْنَى الدُّعَاءِ وَلَمْ يُرِدِ الْقِرَاءَةَ لَا بَأْسَ بِهِ. (٢)

همدغه شان حائضه ښځه ذکر و أذکار او تسبيحات هم لوستلې شي.

قال الحصكفي رحمه الله : (وَلَا يُكْرَهُ النَّظَرُ إلَيْهِ) أَيْ الْقُرْآنِ (لِجُنُبٍ وَحَائِضٍ وَنُفَسَاءَ) لِأَنَّ الْجَنَابَةَ لَا تَحِلُّ الْعَيْنَ (كَ) مَا لَا تُكْرَهُ (أَدْعِيَةٌ) أَيْ تَحْرِيمًا . وَإِلَّا فَالْوُضُوءُ لِمُطْلَقِ الذِّكْرِ مَنْدُوبٌ، وَتَرْكُهُ خِلَافُ الْأَوْلَى، وَهُوَ مَرْجِعُ كَرَاهَةِ التَّنْزِيهِ . (٣)

وَلَا يُكْرَهُ قِرَاءَةُ الْقُنُوتِ فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ. كَذَا فِي التَّبْيِينِ وَعَلَيْهِ الْفَتْوَى . كَذَا فِي التَّجْنِيسِ وَالظَّهِيرِيَّةِ. وَيَجُوزُ لِلْجُنُبِ وَالْحَائِضِ الدَّعَوَاتُ وَجَوَابُ الْأَذَانِ وَنَحْوُ ذَلِكَ فِي السِّرَاجِيَّةِ . (٤)

د جنابت په حالت کې د قرآن مجيد ليکل ناجائز دي

د جنابت په حالت کې د قرآن مجيد ليکل ناجائز دي که لاس يې د کاغذ سره لږي او که نه، که آيت پوره ليکي يا کم .

(١) رد المحتار ج١ ص٢٩٣ باب الحيض .

(٢) طحطاوي حاشية الدر المختار ج١ ص ١٥٠ باب الحيض . فتاوى حقانيه ج٢ ص ٥٦٢ .

(٣) الدر المختار وحاشية ابن عابدين (رد المحتار) ج١ ص ١٧٤ ، مطلب يطلق الدعاء على ما يشمل الثناء ، فتاوى حقانيه ج٢ ص ٥٥٦ .

(٤) الفتاوى الهندية ج١ ص ٣٧ الفصل الرابع في احكام الحيض والنفاس . فتاوى حقانيه ج٢ ص ٥٥٧ .

په دې ټولو حالاتو کې د جنابت په حالت کې د قرآن مجيد ليکل صحيح نه دي .

وَالْجُنُبُ لَا يَكْتُبُ الْقُرْآنَ وَإِنْ كَانَتِ الصَّحِيفَةُ عَلَى الْأَرْضِ وَلَا يَضَعُ يَدَهُ عَلَيْهَا وَإِنْ كَانَ مَا دُونَ الْآيَةِ . (۱)

جُنب به قرآن مجيد نه ليکي اګر چې کاغذ په زمکه پروت وي ، او دې خپل لاس په کاغذ نه ږدي ، او اګر چې دا د يو آيت نه کم وي خو بيا هم په دې ټولو صورتونو کې د جنب د پاره قرآن مجيد ليکل جائز نه دي .

او که صرف اَودس يې نه وُ نو بيا قرآن مجيد ليکلې شي ، خو شرط دادی چې لاس به يې په کاغذ باندې نه وي لږېدلی .

لَا تُكْرَهُ كِتَابَةُ قُرْآنٍ وَالصَّحِيفَةُ أَوِ اللَّوْحُ عَلَى الْأَرْضِ . (۲)

د بې اَودسه د پاره د قرآن مجيد ليکل مکروه ندي خو چې کاغذ او تَختی په زمکه وي (يعنی دده لاس ورسره نه لږي) .

خو بيا هم اَدب دادی چې په اَودس کې اوليکلې شي . همدغه حکم په کمپيوټر باندې د قرآن مجيد د ليکلو هم دی . (۳)

د جنابت په حالت کې په کمپيوټر باندې د قرآن مجيد ليکلو حکم

په شريعتِ مُقدّسه کې د قرآن کريم ډير اِحترام راغلې ، دغه وجه ده چې د جُنب د پاره تلاوت کول صحيح نه دي ، همدغه رنګې فقهاء کرامو د جُنب د پاره د قرآن مجيد ليکل منع کړي . چونکه په کمپيوټر يا ټائپ رائټر باندې هم قرآن مجيد ليکلې شي لهذا د جُنب د پاره په دې باندې ليکل هم ناجائز دي .

البته بې اَودسه په دې ذرائعو (يعنی کمپيوټر او ټائپ رائټر وغيره) باندې قرآن مجيد ليکل جائز دي خو شرط دادی چې لاس به د قرآن مجيد د آيتونو سره نه لږوي .

(۱) الفتاوى الهندية ج۱ ص ۳۹ الفصل الرابع في احكام الحيض . جديد فقهي مسائل ص ۲۴ .

(۲) الدر المختار ج۱ ص ۱۷۴ سنن الغسل .

(۳) جديد فقهي مسائل ص ۲۵ .

لما في الهندية : وَالْجُنُبُ لَا يَكْتُبُ الْقُرْآنَ وَإِنْ كَانَتِ الصَّحِيفَةُ عَلَى الْأَرْضِ وَلَا يَضَعُ يَدَهُ عَلَيْهَا وَإِنْ كَانَ مَا دُونَ الْآيَةِ . (١)

قال السيد احمد الطحطاوي رحمه الله : وأما كتابة القرآن فلا بأس بها إذا كانت الصحيفة على الأرض عند أبي يوسف لأنه ليس بحامل للصحيفة وكره ذلك محمد وبه أخذ مشايخ بخاري . (٢)

قرآن مجيد څكولول (يعنی ڇَپ كول) جائز دي

د قرآن مجيد ښكلول جائز دي ؛ ځكه دصحابه كرامو او سلفو صالحينو دا عادت ؤ چې دوی به قرآن مجيد څكولول ، او په دې كې د قرآن كريم تعظيم هم دی .

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله : رُوِيَ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ يَأْخُذُ الْمُصْحَفَ كُلَّ غَدَاةٍ ، وَيُقَبِّلُهُ وَيَقُوْلُ : عَهْدُ رَبِّيْ وَمَنْشُوْرُ رَبِّيْ عَزَّ وَجَلَّ .

وَكَانَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يُقَبِّلُ الْمُصْحَفَ وَيَمْسَحُهُ عَلَى وَجْهِهِ . (٣)

ليكن د ښكلولو په وخت قرآن مجيد راأوچتول په كار دي ، سَر ورپسې وَربښكته كول ندي په كار . (۴)

همدارنګې صرف په ښكلولو اِكتفاء نده په كار ، بلكه د ښكلولو سره سره ددې تلاوت كول ، ددې په معنى باندې ځان پوهه كول ، او په دې باندې عمل كول هم په كار دي . (٥)

---

(١) الفتاوى الهندية ج١ ص ٣٩ الفصل الرابع في احكام الحيض .

(٢) حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح شرح نور الإيضاح ج١ ص ١۴۴ باب الحيض . فتاوى حقانيه ج٢ ص ٥٦٦ .

(٣) الدر المختار ج٥ ص ٢٤٦ كتاب الحظر والاباحة ، ص ١٦۴ فتاوى حقانيه ج٢ ص ١٥٩ . طحطاوي على مراقي الفلاح ج۴ ، شرح شرعة الاسلام ج١ ص ٧٨ ، فتاوى محموديه ج٧ ص ١۴٩ . آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۴ ص ۴٢١ ، ۴٢٢ .

(۴) فتاوى محموديه ج٧ ص ١۴٧ آداب قرآن .

(٥) فتاوى محموديه ج٧ ص ١۴٨ آداب قرآن .

مکمل قرآن مجید حفظ کول فرضِ کفایه دی

د ټول قرآن مجید حفظ کول فرضِ عین ندی ، بلکه فرضِ کفایه دی .

وَحِفظُ جَمِيْعِ الْقُرْآنِ فَرْضُ كِفَايَةٍ . (۱)

هر کال په تراویحو کې ددې ختم کول یا آوریدل مستحب دي .

(وَالْخَتْمُ) مَرَّةً سُنَّةٌ ، وَمَرَّتَيْنِ فَضِيْلَةٌ ، وَثَلَاثًا أَفْضَلُ. (وَلَا يُتْرَكُ) الْخَتْمُ (لِكَسَلِ الْقَوْمِ) لٰكِنْ فِي الْاِخْتِيَارِ اَلْأَفْضَلُ فِيْ زَمَانِنَا قَدْرُ مَا لَا يَثْقُلُ عَلَيْهِمْ. وَأَقَرَّهُ الْمُصَنِّفُ وَغَيْرُهُ . (۲)

او په هرو څلوېښتو (۴۰) ورځو کې یو پېره ختم کول مستحب دی .

يَنْبَغِيْ لِحَافِظِ الْقُرْآنِ فِيْ كُلِّ أَرْبَعِيْنَ يَوْمًا أَنْ يَخْتِمَ مَرَّةً (۳)

د قرآن مجید دومره حصه یادول چې په هغې سره مونځ جائز کېږي دا په هر مسلمان باندې فرضِ عین ده د سورة فاتحې او یو سورة یادول واجب دي ، او د ټول قرآن کریم حفظ کول فرضِ کفایه دي .

فَاعلم أَنّ حِفظَ ما تجوزُ به الصّلوة فرض عينٍ على كلّ مكلّف، وَحِفظ فَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَةٍ وَاجِبٌ . وحفظ سائر القرآن فَرْضُ كِفَايَةٍ. (۴)

خلاصه دا چې په مانځه کې تلاوت کول فرضِ عین دي ، او د مانځه نه بهر تلاوت کول فضیلت او ثواب دی . (۵)

---

(۱) الدرالمختار ج۱ ص ۳٦۱ باب صفة الصلاة مطلب في الفرق بين فرض العين .. طبع نعمانيه ، حلبي كبير ص ۴۹۵ تتمات فيما يكره من القرآن ، فتاوى محموديه ج۷ ص ۱۸۱ باب چهارم حفظ قرآن .

(۲) الدر المختار على الشامي ج۱ ص ۴۷۴ ، ۴۷۵ باب الوتر والنوافل مبحث صلاة التراويح طبع نعمانيه ، عالمگيري ص ۱۱۷ فصل في التراويح طبع كوئته ، البحر الرائق ج۲ ص ٦۸ باب الوتر والنوافل طبع كوئته ، فتاوى محموديه ج۷ ص ۱۸۱ باب چهارم حفظ قرآن .

(۳) الدر المختار على الشامي ج۵ ص ۴۷۴ ، ۲۸۲ قبيل كتاب الفرائض ، كنزالدقائق ص ۴۹۷ ، فتاوى هنديه ج۵ ص ۳۱۷ الباب الرابع في الصلاة كتاب الكراهة ، فتاوى محموديه ج۷ ص ۱۸۱ باب چهارم حفظ قرآن .

(۴) حلبي كبير ص ۴۹۵ تتمات فيما يكره من القرآن في الصلاة و مالايكره في القراءة ، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۴ ص ۴۴۱ تخریج شده ایڈیشن .

(۵) آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۴ ص ۴۴۱ تخریج شده ایڈیشن .

خو که په غوندۍ کلي کې يو حافظ هم نه وُ نو دا لويه محرومي ده ، کوشش په کار دی چې حافظ په کې پيدا شي . (١)

د قرآن مجيد په هره کرخه باندې ګوته اِيښودل او بِسْمِ الله ويل

که يو کس د قرآن مجيد په هر کرخه باندې ګوته کرځوي او صرف بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ وايي نو ده ته صرف د بسم الله ويلو ثواب حاصليږي .

لأنّ التّسمية آية من القرآن أُنزلت للفصل وللتّبرک في الابتداء بين السّور عندنا . (٢)

د نور قرآن کريم د تلاوت کولو ثواب ورته نه ملاويږي . (٣)

چاچې قرآن کريم نه وي ويلی هغوی دې کوشش وکړي چې په ناظره باندې قرآن کريم ووايي ، خو چې ترڅو پورې يې قرآن کريم نه وي زده کړی نو که دې د قرآن کريم په حروفو باندې ګوته کرځوي نو انشاء الله د ثواب نه به نه محرومه کيږي ، خو ددې دا مطلب نه دی چې چا قرآن مجيد ويلې وي هغه دې هم دا کار کوي ، بلکه هغه به تلاوت کوي . (۴)

قرآن مجيد هر وخت په جيب کې ساتل بهتر نه دي

بعضې قرآن مجيدونه په وړوکي سائز کې چاپ شوي وي نو دا هر وخت په جيب کې ساتل مناسب نه دي ، ځکه بعضې وخت د انسان اُودس نه وي او دې جيب ته لاس تَبَاسي .

يا بعضې وخت انسان ناپاک ځای (لېټرين وغيره) ته لاړشي ، نو په دې سره د قرآن کريم بې اَدبي کيږي .

(١) فتاوی محموديه ج٧ ص ١٨۴ باب چهارم حفظ قرآن .

(٢) تفسير نسفي ج١ ص ٢٦ طبع دار ابن کثير بيروت .

(٣) آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۴ ص ۴۵۵ تخريج شده ايډيشن .

(۴) فتاوی عثماني لمولانا محمد تقي عثماني دامت برکاتهم العالية ج١ ص ٢١١ فتوی نمبر ٢٨/٧٣٨ ب فصل في تعليم القرآن وتعظيمه وتلاوته .

إِذَا كَانَ فِي جَيْبِهِ دَرَاهِمُ مَكْتُوبٌ فِيهَا اسْمُ اللهِ تَعَالَى، أَوْ شَيْءٌ مِنَ الْقُرْآنِ فَأَدْخَلَهَا مَعَ نَفْسِهِ الْمَخْرَجَ يُكْرَهُ. (١)

که په غلطۍ سره د انسان نه قرآن مجید اُوغورځي ، ددې حکم

که د انسان نه په غلطۍ سره قرآن مجید اُولوېږي نو دې به اِستغفار وايي ، او توبه به اُوباسي . الله تعالی فرمایي :

﴿ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾ (٢)

ترجمه : په تاسو کې چې څوک په نادانۍ (بې عِلمۍ) سره بَد وکړي بیا ددې نه پس توبه اُوباسي او خپل عمل ښه (سَم) کړي نو بیشکه الله تعالی بخونکې مهربان دی . (٣)

که د اِستغفار او توبې سره سره صدقه ورکوي نو هم خیر دی . خو په عوامو کې چې کومه مسئله مشهوره ده چې : " که دچا نه په غلطۍ سره قرآن مجید اُوغورځېږي نو دې به د قرآن کریم په مقدار غنم خیرات کوي " دا مسئله په یو کتاب کې هم نشته (بلکه دا د عوامو خُود ساخته مسئله ده) . (۴)

د قرآن کریم رَسمُ الخَط توقیفي دی

د قرآن کریم په رَسمُ الخط کې د مصحف عثماني اِتباع شوی چې دا د مشرانو صحابه کرامو په موجودګۍ کې په یو خاص طریقې سره مرتّب شوی ، ددې رَسمُ الخط توقیفي دی . لهذا د یو قیاسي قانون مطابق په دې کې تبدیلي جائز نه ده ، بلکه د قرآن مجید د کلماتو په لیکلو کې به د مصحف عُثماني اِتباع کولې شي ، نه د قوانینِ عربي .

لما قال احمد مُصطفى المراغي رحمه الله : أمّا كتابة المصحف فهي تابعة للطريق الّتي كتب بها المصحف في عهد عثمان ابن عفان رضي الله عنه الخليفة الثالث على يد جماعة من كبار

(١) الفتاوى الهندية ج٥ ص ٣٢٣ كتاب الكراهية الباب الخامس في آداب المسجد والقبلة والمصحف ، فتاوى محموديه ج٧ ص ١١٢ حفظ قرآن

(٢) سورة الانعام آية ٥۴ .

(٣) فتاوى محموديه ج٧ ص ١٢٣ حفظ قرآن . امداد الفتاوى ج۴ ص ٦٠ .

(۴) آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۴ ص ۴٩١ تخریج شده ایډیشن .

الصحابة وتسمى " الرسم العثماني " وقد اتبع فيها نهج خاص يخالف ما اتبع فيما بعد في كثير من المواضع ، ومن ثم قيل : خطان لا يقاس عليهما : خط العروض، وخط المصحف العثماني. (١)

وقال عبدالعظيم الزرقاني رحمه الله : في مسئلة رسم خط القرآن ثلاثة اقوال : الأول : أنه توقيفي لا تجوز مخالفته. وذلك مذهب الجمهور... (٢)

د قرآن کريم رَسمُ الخَط د عام رسمُ الخط نه جدا دی

د قرآن کريم رَسمُ الخط د عام رسمُ الخط نه جدا دی ، دغه وجه ده چې کله د جَمع په صيغه کې د واو نه پس الف نشي ليکلی لکه په جَاءُوْ کې .

او کله د مفرد په صيغه کې د واو نه پس الف ليکلې شي ، لکه په يَدْعُوْا ، اَدْعُوْا وغيره کې .

وَقَدْ خَالَفَهَا فِي بَعْضِ الحُرُوْفِ خَطُّ المُصْحَفِ الإمَامِ . وَقَالَ أَشْهَبُ: سُئِلَ مَالِكٌ: هَلْ يُكْتَبُ المُصْحَفُ عَلَى مَا أَحْدَثَهُ النَّاسُ مِنَ الهِجَاءِ ؟ فَقَالَ: لَا إِلَّا عَلَى الكِتْبَةِ الأُولَى ...

سُئِلَ مَالِكٌ عَنِ الحُرُوْفِ فِي القرآن الوَاوِ وَالأَلِفِ، أَتَرَى أَنْ يُغَيَّرَ من المُصْحَفِ إِذَا وُجِدَ فِيْهِ كَذٰلِكَ ؟ قَالَ: لَا . قَالَ أَبُوْ عَمْرٍو: يعني الواو والألف والمزيدتين فِي الرَّسْمِ المَعْدُومَتَيْنِ فِي اللَّفْظِ و الواو في "أُولُوا" . وَقَالَ الإِمَامُ أَحْمَدُ : يَحْرُمُ مُخَالَفَةُ مُصْحَفِ الإمام فِي وَاوٍ أَوْ يَاءٍ أَوْ أَلِفٍ أَوْ غَيْرِ ذٰلِكَ . (٣)

قرآن کريم د خپل رَسمُ الخط نه علاوه په بل رَسمُ الخط کې چاپ کول ناجائز دي

د قرآن کريم رسمُ الخط متعين دی ، لهذا دا په بل رسمُ الخط کې چاپ کول ناجائز دی.

---

(١) تفسير مراغي ج١ ص١٣ مقدمة طريق كتابة القرآن .

(٢) مناهل العرفان ج١ ص ٣٧٠ هل رسم الخط توقيفي؟ ، فتاوى حقانيه ج٢ ص ١٣١ كتاب تفسير القرآن

(٣) الاتقان في علوم القرآن ج٢ ص ١٦٦ ، ١٦٧ النوع في مرسوم الخط و آداب كتابته ، فتاوى فريديه ج١ ص٢٣٦.

او دا عُذر پېش کول چې " خلق په عربي نه پوهېږي" دا فضول عُذر دی ، ځکه که انسان محنت وکړي نو قرآن کريم زده کولې شي .

وَيَنْبَغِي لِمَنْ أَرَادَ كِتَابَةَ الْقُرْآنِ أَنْ يَكْتُبَهُ بِأَحْسَنِ خَطٍّ .... كَمَا هُوَ مُصْحَفُ الْإِمَامِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ . كَذَا فِي الْقُنْيَةِ . (١)

د خطونو په سَر کې د بِسْمِ الله... ليکلو حکم

د برکت د پاره د خط په سَر کې بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ليکل جائز دي ، خو که په يو ځای کې دا احتمال وُ چې ددې خط د اَدب لحاظ به او نه ساتلې شي بلکه په لارو او نالو کې به او غورځېږي نو بيا به يې نه ليکي (صرف په خُله باندې ويل يې کافي دي) .

يكره كتابة قرآن أو إسم الله تعالى على ما يفرش لما فيه من ترك التعظيم وكذا على درهم ومحراب وجدار لما يخاف من سقوط الكتابة . (٢)

مفتي شفيع رحمه الله ليکلي چې د خط ليکلو اصل سُنت خو دادي چې د هر خط په شروع کې بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ اوليکلې شي ، خو د قرآن کريم او احاديثو په رَڼا کې فقهاؤ دا قاعده ليکلې ده چې چيرته د بسم الله او د الله ﷻ د نوم حفاظت نه کيږي بلکه په بې پَرواهۍ سره غورځولې شي نو بيا په داسې خطونو او ځايونو کې بسم الله ليکل جائز نه دي. ګني د بسم الله په بې ادبۍ کې به بيا ورسره دا ليکونکې هم شريک وي .

نن صبا چې کوم خطونه يو بل ته ليکلې شي نو اکثره بيا په نالو او ډيرانونو کې غورځولې شي نو ځکه د خط ليکلو په وخت کې صرف په خُله باندې بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ويل په کار دي ، ليکل يې نه دي په کار . (٣)

(١) فتاوى هندية ج٥ ص٣٢٣ الباب الخامس في آداب المسجد ، جواهر الفقه ج١ ص٧٢ ، آپ كے مسائل اور ان كا حل ج٢ ص٢٩٣ تخريج شده ايڈيشن .

(٢) حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح شرح نور الإيضاح ص١١٨ باب الحيض . فتاوى محموديه ج٧ ص١٢٥ .

(٣) معارف القرآن ج٦ ص٥٦٧ .

د تلاوت په وخت سَر خوزَول

د تلاوت کولو په وخت سَر خوَزول شرعي حکم ندی بلکه طبعي شی دی ، څوک سَر خوزوي او څوک نه. (۱)

په دَفتري وخت کې تلاوت يا نوافلو کولو حکم

که انسان په سَرکاري يا غيرسرکاري دفتر کې کار کوي ، او په دَفتري وخت کې تلاوت يا نوافلو کولو سره په دفتري کارونو کې نقصان راتلو نو بيا دا تلاوت کول يا نفل کول ناجائز دي (ځکه په دې کې د نورو خلقو حقوق ضائع کيږي) . (۲)

او که ده دفتري کار خلاص کړې وي او فارغه ناست وي نو بيا دده د پاره تلاوت يا نفل کول جائز دي ، بلکه مُستحسن دي . (۳)

صرف په کتلو د تلاوت ثواب نه ملاويږي ، البته د کتلو او تصوّر کولو ثواب ملاويږي

که يو کس صرف قرآن مجيد ته ګوري او په ژبه باندې ددې تلاوت نه کوي نو ده ته د تلاوت ثواب نه ملاويږي ، ځکه تلاوت ديته وايي چې په ژبه باندې د قرآن کريم الفاظ اداء کړې شي .

البته ده ته به د قرآن مجيد د کتلو او په زړه کې ددې د تصوّر کولو ثواب ملاويږي .

لانّ القراءة فعل اللسان . (۴)

وَ قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ فِي الْمُصْحَفِ أَوْلَى مِنَ الْقِرَاءَةِ عَنْ ظَهْرِ الْقَلْبِ. لما روي عن عبادة بن الصامت رضي الله عنه عن النّبي صلى الله عليه وسلم : أفضل عبادة أمّتي قراءة القرآن نظرًا.

---

(۱) فتاوى محموديه ج۷ ص ۱۶۲ آداب تلاوت .

(۲) ددې پوره تفصيل د مفتي شفيع رحمه الله په تفسير معارف القرآن ج۸ ص ۶۹۴ کې ذکر دی طبع ادارة المعارف کراچي .

(۳) آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۴ ص ۴۹۰ .

(۴) مراقي الفلاح شرح نور الإيضاح ص ۱۲۲ .

ولانّ فيه جمعًا بين العبادتين وهو النظر فى المصحف وقراءة القرآن. (١)

د ٧٨٦ په ليکلو سره د بسم الله ثواب نه حاصليږي

که يو کس د بِسۡمِ اللهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ په ځای باندې د ٧٨٦ عدد اوليکي نو په دې سره د بسم الله ثواب نه حاصليږي، ځکه دا د بسم الله قائم مقام نه دی، بلکه دا خو د بسم الله عدد دی، په دې سره صرف ورته اِشاره کولې شي. لهذا پوره بِسۡمِ اللهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ ليکل په کار دي. (٢)

آيتونه د جانداره شيانو په شکل ليکل حرام دي

د قرآن کريم آيتونه د جانداره شيانو په شکل ليکل حرام دي، او دا د قرآن کريم د آيتونو بې اَدبي ده، په عُرف کې ديته تصوير ويلې شي، آيتونه ورته نشي ويلی.

لکه څرنګې چې د سروزرو نه جوړ شوي بُت ته انسان نشي ويلی بلکه بُت ورته ويلې شي، دغه رنګې د آيتونو نه جوړ شوي تصوير ته په عُرف کې تصوير وايي، آيت ورته نه وايي.

بل دا چې د غير مُبارک نُقطو او خطونو نه د حيوان تصوير جوړول د ټولو فقهاؤ په نزد حرام دي نو د مُبارک نُقطو او خطونو (يعنی د قرآن مجيد آيتونو) نه د جانداره شيانو تصوير جوړول خو په طريقِ اولٰی حرام دي.

وفى الهندية: عَنِ الحَسَنِ عَنۡ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالٰى أَنَّهُ يُكۡرَهُ أَنۡ يُصَغَّرَ المُصۡحَفُ وَأَنۡ يَكۡتُبَهُ بِقَلَمٍ دَقِيۡقٍ وَهُوَ قَوۡلُ أَبِي يُوسُفَ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالٰى. قَالَ الحَسَنُ وَبِهِ نَأۡخُذُ. (٣)

---

(١) فتاوی خانيه علی هامش الهندية ج١ ص ١٦٢ الباب الحادي والعشرون فی الجنائز، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج٤ ص ٣٣٧.

(٢) فتاوی محموديه ج٧ ص ١٦٢ آداب تلاوت.

(٣) آپ کے مسائل اور ان کا حل ج٤ ص ٣٩٣، فتاوی فريديه ج١ ص ٢٥٤.

د ترجمې په ویلو سره د تلاوت ثواب نه ملاویږي ، البته په معنی باندې د پوهیدو ثواب ملاویږي

قرآن مجید په عربی ژبه کې نازل شوی . (۱)

او ددې د هر هر لفظ په تلاوت کولو سره د لسو (۱۰) نیکیو وعده شوی . (۲)

لهذا د قرآن مجید د عربي الفاظو په ویلو سره د تلاوت ثواب ملاویږي ، د اُردو ، فارسي یا بلې ژبې په خالِصه ترجمې لوستلو سره د تلاوت ثواب نه ملاویږي .

البته د قرآن مجید په معنی باندې د پوهیدو ثواب ورته حاصلیږي . (۳)

د مانځه نه بهر چې تلاوت کولې شي د هغې د اَوریدو حکم

په مانځه کې چې کله تلاوت کولې شي نو په اتفاق باندې ددې اَوریدل واجب دي ، ددې آیت په وجه چې :

﴿ وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾ . (۴)

ترجمه : او کله چې قرآن کریم لوستلې شي نو دیته غوږ کیدئ (یعنی دا په توجّه سره واورئ) ، او چپ اُوسئ ، ددې د پاره چې په تاسو رحم اوکړې شي .

خو چې د مانځه نه علاوه په بل وخت کې تلاوت کولې شي نو ددې اَوریدل واجب دي او که نه ؟ ددې په باره کې دوه قِسمه اقوال موجود دي : یو د وجوب ، او دویم د عدمِ وجوب .

متأخرینو علماء کرامو د آسانۍ او سهولت د پاره دویم قول ته ترجیح ورکړی ، لهذا د مانځه نه بهر که د قرآن مجید تلاوت کولې شي نو اګر چې اَوریدل یې مُستحب دي خو واجب نه دي .

---

(۱) ﴿ إِنَّا أَنزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴾ . سورة یوسف آية ۲ .

(۲) عن ابن مسعود ﷺ قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ، وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، لَا أَقُولُ الٓمٓ حَرْفٌ، وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ، وَلَامٌ حَرْفٌ، وَمِيمٌ حَرْفٌ . رواه الترمذي كتاب فضائل القرآن رقم الحديث ۲۹۱۰ ، والمنذري ۲ / ۳۴۲ . مشكوة ص ۱۸۶ .

(۳) آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۴ ص ۲۵۸ ، ۲۵۷ .

(۴) الاعراف آیت ۲۰۴ .

وَحَكَى ابْنُ الْمُنْذِرِ الْإِجْمَاعَ عَلَى عَدَمِ وُجُوْبِ الْإِسْتِمَاعِ وَالْإِنْصَاتِ فِيْ غَيْرِ الصَّلَاةِ وَالْخُطْبَةِ. وَذٰلِكَ أَنَّ إِيْجَابَهُمَا عَلَى كُلِّ مَنْ يَسْمَعُ أَحَدًا يَقْرَأُ. فِيْهِ حَرَجٌ عَظِيْمٌ ، لِأَنَّهُ يَقْتَضِيْ أَنْ يَتْرُكَ لَهُ الْمُشْتَغِلُ بِالْعِلْمِ عِلْمَهُ ، وَالْمُشْتَغِلُ بِالْحُكْمِ حُكْمَهُ ، وَالْمُبْتَاعَانِ مُسَاوَمَتَهُمَا وَتَعَاقُدَهُمَا وَكُلُّ ذِيْ شُغْلٍ شُغْلَهُ . (١)

قال الجصاص في تفسير الاية : عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِيْ قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوْا لَهُ وَأَنْصِتُوْا ﴾ قَالَ : اَلْمُؤْمِنُ فِيْ سَعَةٍ مِنَ الْإِسْتِمَاعِ إِلَيْهِ إِلَّا فِيْ صَلَاةٍ مَفْرُوْضَةٍ . (٢)

او کوم علماء چې د وجوب قول کوي هغوی وایي :

يَجِبُ الْإِسْتِمَاعُ لِلْقِرَاءَةِ مُطْلَقًا . (٣)

أَيْ فِي الصَّلَاةِ وَخَارِجِهَا لِأَنَّ الْآيَةَ وَإِنْ كَانَتْ وَارِدَةً فِي الصَّلَاةِ عَلَى مَا مَرَّ فَالْعِبْرَةُ لِعُمُوْمِ اللَّفْظِ لَا لِخُصُوْصِ السَّبَبِ ، ثُمَّ هٰذَا حَيْثُ لَا عُذْرَ ، وَلِذَا قَالَ فِي الْقُنْيَةِ : صَبِيٌّ يَقْرَأُ فِي الْبَيْتِ وَأَهْلُهُ مَشْغُوْلُوْنَ بِالْعَمَلِ يُعْذَرُوْنَ فِيْ تَرْكِ الْإِسْتِمَاعِ إِنِ افْتَتَحُوا الْعَمَلَ قَبْلَ الْقِرَاءَةِ وَإِلَّا فَلَا. وَكَذَا قِرَاءَةُ الْفِقْهِ عِنْدَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ .

وَفِي الْفَتْحِ عَنِ الْخُلَاصَةِ : رَجُلٌ يَكْتُبُ الْفِقْهَ وَبِجَنْبِهِ رَجُلٌ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ فَلَا يُمْكِنُهُ اسْتِمَاعُ الْقُرْآنِ فَالْإِثْمُ عَلَى الْقَارِئِ ، وَعَلَى هٰذَا لَوْ قَرَأَ عَلَى السَّطْحِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ يَأْثَمُ ... أَيْ لِأَنَّهُ يَكُوْنُ سَبَبًا لِإِعْرَاضِهِمْ عَنِ اسْتِمَاعِهِ ، أَوْ لِأَنَّهُ يُؤْذِيْهِمْ بِإِيْقَاظِهِمْ تَأَمَّلْ .

وَفِيْ شَرْحِ الْمُنْيَةِ : وَالْأَصْلُ أَنَّ الْإِسْتِمَاعَ لِلْقُرْآنِ فَرْضُ كِفَايَةٍ لِأَنَّهُ لِإِقَامَةِ حَقِّهِ بِأَنْ يَكُوْنَ مُلْتَفَتًا إِلَيْهِ غَيْرَ مُضَيَّعٍ وَذٰلِكَ يَحْصُلُ بِإِنْصَاتِ الْبَعْضِ ، كَمَا فِيْ رَدِّ السَّلَامِ حِيْنَ كَانَ لِرِعَايَةِ حَقِّ الْمُسْلِمِ كَفَى فِيْهِ الْبَعْضُ عَنِ الْكُلِّ . إِلَّا أَنَّهُ يَجِبُ عَلَى الْقَارِئِ احْتِرَامُهُ بِأَنْ لَا يَقْرَأَهُ فِي الْأَسْوَاقِ

(١) تفسير المنار ج٩ ص٥٥٢ ، ٥٥٣ .

(٢) احكام القرآن للجصاص ج٣ ص٢١٥ باب القراءة خلف الامام ، فتاوى حقانيه ج٢ ص ١٧٠ .

(٣) درمختار ١ / ٥٣٦ مطلب يجب الاستماع للقراءة مطلقا .

وَمَوَاضِعِ الْإِشْتِغَالِ ، فَإِذَا قَرَأَهُ فِيهَا كَانَ هُوَ الْمُضَيِّعَ لِحُرْمَتِهِ ، فَيَكُوْنُ الْإِثْمُ عَلَيْهِ دُوْنَ أَهْلِ الْإِشْتِغَالِ دَفْعًا لِلْحَرَجِ . (١)

يكره للقوم أنْ يقرؤوا القرآن جملةً لتضمّنها ترك الاستماع والإنصات وقيل لا بأس به . (٢)

د تلاوت په وخت قصدًا شور کول د کافرانو عادت دی

الله تعالی د کافرانو په باره کې فرمايي :

﴿ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَسْمَعُوْا لِهٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيْهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُوْنَ ﴾ . (٣)

ترجمه : او وویل هغه کسانو چې کافران وو تاسو داقرآن مه اوریٔ ، او (چې کله لوستلې شي نو) په دې کې شور کویٔ ، ددې د پاره چې تاسو غالب شی .

ددې آیت نه معلومه شوه چې د تلاوت کولو په وخت کې د خَلَل اچولو په نیت سره شور کول د کُفر نخه ده ، او خاموشی سره اوریدل د ایمان نخه ده ، نو ځکه تلاوت اوریدل واجب دي .

نن صبا په هوټلو او بازارونو کې هم خلقو په ریډیو (یا ټیپ) باندې ځانته تلاوت لېولې وی خو هیڅوک ورته غوږ نه نیسي ، هر کس په خپل کار کې مصروفه وي . نو دا ډیره نقصاني خبره ده ، الله تعالی دې مسلمانانو ته هدایت وکړي چې یا خو په داسې موقعو کې تلاوت نه لېوي ، او که د تبرک د پاره یې لېوي چې بیا ورته په صحیح طریقې سره غوږ نیسي . (۴)

د کېسټ نه تلاوت اوریدو سره د تلاوت ثواب نه ملاویږي ، البته د اوریدو ثواب ملاویږي

کله چې یو کس د ټیپ ریکارډ یا کېسټ نه تلاوت اوري او دې په ژبه باندې ورسره تلاوت نه کوي نو ده ته په دې اوریدو سره د تلاوت کولو ثواب نه ملاویږي .

(١) رد المحتار ج١ ص٣٦٦ مطلب الاستماع للقرآن فرض كفاية قبيل باب الامامة . فتاوى محموديه ج٧ ص١٢٣ .

(٢) حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح شرح نور الإيضاح ص٢٥٨ قبيل باب ما يفسد الصلوة . فتاوى محموديه ج٧ ص ١٢٢ .

(٣) سورة حم السجده (فصلت) آيت ٢٦ .

(۴) معارف القرآن ج٧ ص٦٣٧ .

لانّ القراءة فعل اللسان . (١)

البته ده ته د تلاوت آوريدو ثواب ملاويږي . (٢)

د کېسټ په آواز باندې سجده تلاوت نه لازمېږي

که يو کس د مخکې نه رېکارډ شوې تلاوت د رېډيو ، ټي وي او ټېپ رېکارډ په ذريعه آوري ، او دې آيت د سجدې هم واوري نو بيا هم په ده باندې سجدهٔ تلاوت نه واجبېږي .

ځکه د سجده تلاوت آوريدو د پاره تلاوتِ صحيحه شرط دی ، او د ټېپ ، رېډيو وغيره نه چې کوم آواز راأوځي نو دا عقلا او شرعًا صحيح نه دی ، او په دې باندې د تلاوت احکام نه جاري کيږي .

قال علاؤ الدين الكاساني رحمه الله : فَيُنْظَرُ إِلَى أَهْلِيَّةِ التَّالِيْ وَأَهْلِيَّتِهِ بِالتَّمْيِيْزِ .... بِخِلَافِ السَّمَاعِ مِنَ الْبَبْغَاءِ وَالصَّدَى فَإِنَّ ذٰلِكَ لَيْسَ بِتِلَاوَةٍ وَكَذَا إِذَا سَمِعَ مِنَ الْمَجْنُوْنِ لِأَنَّ ذٰلِكَ لَيْسَ بِتِلَاوَةٍ صَحِيْحَةٍ لِعَدَمِ أَهْلِيَّتِهِ لِإِنْعِدَامِ التَّمْيِيْزِ . (٣)

اگر چې د بعضو علماء کرامو په نزد باندې براهِ راست آوريدو سره سجدهٔ تلاوت واجبېږي . (٤)

چې يو په کټ کې ناست وي او بل لاندې تلاوت کوي نو دا بې اَدبي ده

که چيرته يو کس په کټ يا کرسۍ کې ناست وي او بل کس ورسره نزدې لاندې په زمکه ناست وي ، او قرآن مجيد ورسره وي ، تلاوت يې کوي نو دا د قرآن بې اَدبي ده (لهذا د کټ يا کرسۍ نه راښکته کيدل په کار دي ، يا دې تلاوت کوونکې هم بره کټ ته اُوخيجي) . (٥)

---

(١) حلبي كبير ص ٢٧٥ .

(٢) آپ کے مسائل اور ان کا حل ج٢ ص ٢٨٠ .

(٣) بدائع الصنائع ج١ ص ١٨٦ كتاب الصلاة فصل بيان من تجب عليه السجدة ، ومثله في خلاصة الفتاوى ج١ ص ١٨٢ الفصل السابع عشر في وجوب سجدة التلاوة ، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج٢ ص ٢٨٢ قرآن کی عظمت اور اس کی تلاوت .

(٤) فتاوى حقانيه ج٣ ص ٢٣٨ .

(٥) فتاوى محموديه ج٧ ص ١٢٠ ، كفاية المفتي ج١ ص ١٢٦ كتاب العقائد .

همدارنګې که يو استاذ په کرسۍ کې ناست وي او د شاګردانو سره يې قرآن مجيد ونه يا سيپارې وي ، او دوی لاندې په ټاټ (يا پُوزکي) باندې ناست وي نو دا هم د سُنت طريقې خلاف ده ، او د قرآن مجيد بې اَدبي ده ، استاذ ته هم په کار دي چې د شاګردانو سره لاندې کيني. لِأَنَّ تَعْظِيمَ الْقُرْآنِ وَالْفِقْهِ وَاجِبٌ . (۱)

قبرستان (مقبرې) ته د تلاوت د پاره قرآن مجيد وړل ندي په کار

د تلاوت کولو د پاره قبرستان ته قرآن مجيد وړل نه دي په کار ، بلکه په يادو چې ورته څه حِصه ياده وي هماغه دې په قبرستان کې لولي ، او که په يادو ورته څه نهٔ وي ياد نو په جُمات يا کور کې دې تلاوت وکړي او ثواب دې د مقبرې واله پسې اُوبخي .

وَأَمَّا جَعْلُ الْمُصْحَفِ عِنْدَ الْقُبُوْرِ وَإِيقَادُ الْقَنَادِيْلِ هُنَاكَ فَهٰذَا مَكْرُوهٌ مَنْهِيٌّ عَنْهُ . (۲)

په قبر کې د مړي سره قرآن مجيد اِيخودل ناجائز دي

په قبر کې د مړي سره مکمل قرآن مجيد يا د قرآن مجيد څه حصه ايخودل ناجائز دي ، ځکه مړې اکثر په قبر کې خرابيږي نو په داسې ځای کې قرآن کريم ايخودل بې اَدبي ده .

همدغه شان نور مُقدّس کلمات ورسره ايخودل هم ناجائز دي ، په سَلفو صالحينو کې د هيچا دا عادت نهٔ وُ چې کُني په قبر کې يې د ځان سره مکمل قرآن مجيد يا څه حصه ايخي وي

وَقَدْ أَفْتَى ابْنُ الصَّلَاحِ بِأَنَّهُ لَا يَجُوزُ أَنْ يُكْتَبَ عَلَى الْكَفَنِ يٰسٓ وَالْكَهْفُ وَنَحْوُهُمَا خَوْفًا مِنْ صَدِيْدِ الْمَيِّتِ . (۳)

د جُمات قرآن مجيد کور ته وړل صحيح نه دي

که په جُمات کې قرآن مجيد ونه ډير زيات وي او دا ددې جُمات د ضرورت نه زياتي وي

(۱) الفتاوى الهندية ج٥ ص ٣١٦ كتاب الكراهية الباب الخامس في آداب المسجد فتاوى محموديه ج٧ ص ١٤٢ .

(۲) مجموع الفتاوى لشيخ الاسلام ابن تيمية ج٢٤ ص ٣٠٠ هل قراءتهم تصل الى الميت ، فتاوى محموديه ج٧ ص ١٥٤ آداب قرآن .

(۳) شامي ج٢ ص ٢٣٦ مطلب فيما يكتب على كفن الميت قبيل باب الشهيد ، آپ كے مسائل اور ان كا حل ج٤ ص ٢٨٢ قرآن كي عظمت اور اس كي تلاوت .

نو دا بل جُمات يا بلې مدرسې ته وَرل جائز دي چيرته چې د دې ضرورت وي.

خو كور ته وړل يې صحيح نه دي.

وَفِي الدُّرَرِ وَقَفَ مُصْحَفًا عَلَىٰ أَهْلِ مَسْجِدٍ لِلْقِرَاءَةِ إِنْ يُحْصُوْنَ جَازَ. وَإِنْ وَقَفَ عَلَى الْمَسْجِدِ جَازَ وَيَقْرَأُ فِيْهِ. وَلَا يَكُوْنُ مَحْصُوْرًا عَلَىٰ هٰذَا الْمَسْجِدِ وَبِهِ عُرِفَ حُكْمُ نَقْلِ كُتُبِ الْأَوْقَافِ مِنْ مَحَلِّهَا لِلْإِنْتِفَاعِ بِهَا. (١)

د دَم اَچولو حكم:

په چا باندې دَم اَچول جائز دي خو د دې د جواز د پاره دوه شرطونه دي:

اول دا چې د دَم په الفاظو كې به شِركي يا مجهولُ المعنٰى الفاظ نه وي.

دويم دا چې دا دَم به مُؤثِر بِالذّات او سببِ حقيقي نشي ګڼړلی. (٢)

او په كومو روايتونو كې چې رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د دَم نه مَنع كړې نو د دينه هغه دَم مراد دی چې په شِركي او ناجائز الفاظو باندې مُشتمل وي، يا خلق دا دَم مُؤثِر حقيقي ګڼړي. (٣)

د تعويذ حكم

تعويذ ليكل او اَچول هم د جمهورو علماؤ په نزد جائز دي خو چې شِركي، مُهمل او غير معلومُ المعنى الفاظ په كې نه وي. (۴)

البته د بعضو علماؤ په نزد تعويذ ليكل او اَچول جائز نه دي، دوی د حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه د رِوايت نه اِستدلال كوي، كوم چې امام ابوداوُد رحمه الله نقل كړي.

(١) الدر المختار مع الشامي ج۴ ص ٣٦٥ كتاب الوقف مطلب متى ذكر للوقف مصرفا. آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۴ ص ۴۹۲ قرآن کی عظمت اور اس کی تلاوت.

(٢) فتح الباري ١٠ / ٢۴٠، كشف الباري كتاب الطبّ ص ٥٨.

(٣) كشف الباري كتاب الطبّ ص ٥٩.

(۴) فتح الباري ١٠ / ٢۴٠، رد المحتار على الدر المختار كتاب الحظر والاباحة ٦ / ٣٦٣، كفايت المفتي ٩ / ٧٧ باب دوم عمليات و تعويذات، فتاوى حقانيه كتاب الكراهية والاباحة باب التداوي ٢ / ۴٠٠، كشف الباري كتاب الطب ص ٦٦.

نبي عليه السلام فرمايي :

إِنَّ الرُّقَى، وَالتَّمَائِمَ، وَالتِّوَلَةَ شِرْكٌ . (۱)

بيشکه دَم ، تعويذ (يعنى کودې) ، او مَنترونه (يعنى هغه تعويذ چې ښځې يې د خپل خاوند تابع کولو د پاره کوي ، دا ټول) شِرک دی .

خو جمهور علماء فرمايي : د حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه په حديث کې چې کوم دَم او تعويذ ته شِرک ويل شوی نو ددې نه هغه دَم او تعويذ مراد دی چې په شِرکي الفاظو باندې مشتمل وي ، يا څوک دا تعويذ مُؤثِر حقيقي ګنړي . (۲)

په صحابهٔ کرامو کې د حضرت عبدالله بن عمرو ﷺ او حضرت عبدالله بن عباس ﷺ د روايتونو نه د تعويذ ثبوت ملاويږي .

ابن ابي شيبه د حضرت عبدالله بن عمرو ﷺ نه روايت نقل کړی ، کوم چې امام ابوداؤد رحمه الله هم نقل کړی :

حضرت عبدالله بن عمرو فرمائي چې څوک به (په خوب کې) يَريده نو رسول الله صلى الله عليه وسلم به ورته دا کلمات خوده :

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ مِنْ غَضَبِهِ وَسُوْءِ عِقَابِهِ ، وَمِنْ شَرِّ الشَّيَاطِيْنِ وَأَنْ يَّحْضُرُوْنِ .

په روايت کې ذکر دي :

وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يُعَلِّمُهُنَّ مَنْ عَقَلَ مِنْ بَنِيْهِ ، وَمَنْ لَمْ يَعْقِلْ كَتَبَهُ فَأَعْلَقَهُ عَلَيْهِ . (۳)

حضرت عبدالله بن عُمر ﷺ به په خپلو بچو کې چې څوک عاقل او پوهه وو هغوی ته به يې دا کلمات خوده ، ليکن چې کوم بچې به عاقل نهٔ وُ (او د زده کولو قابِل به نه وُ) نو هغه له به يې دا کلمات اوليکل او په غاړه کې به يې ورته (د تعويز په شکل) واچول .

---

(۱) سنن ابي داؤد کتاب الطبّ باب في تعليق التمائم ۲/ ۹ رقم الحديث ۳۸۸۳ ، سنن ابن ماجه کتاب الطبّ باب تعليق التمائم ۲/۱۱۶۶ رقم الحديث ۳۵۳۰ .

(۲) فتح الباري ۱۰/ ۲۴۱ ، رد المحتار على الدر المختار کتاب الحظر والاباحة ۶/ ۳۶۳ ، فتاوى حقانيه ۲/ ۲۴۱ .

(۳) سنن ابي داؤد کتاب الطب باب کيف الرقى ۲\۱۲ رقم الحديث ۳۸۹۳ . کشف الباري کتاب الطب ص ۶۶ .

وفي رواية : وَكَانَ عَبْدُ اللهِ يُعَلِّمُهَا وَلَدَهُ مَنْ أَدْرَكَ مِنْهُمْ ، وَمَنْ لَمْ يُدْرِكْ كَتَبَهَا وَعَلَّقَهَا عَلَيْهِ . تفسير قرطبي ج ۱۰ ص ۲۷۸ سورة بني اسرائيل آيت ۸۲ .

د حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما نه نقل دي چې دوی به د اَولاد په دَرد کې مبتلاء ښځې د پاره دا کلمات مفيد ګڼړل :

بِسْمِ اللهِ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ الْحَلِيْمُ الْكَرِيْمُ ، سُبْحَانَ اللهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ ، اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ . كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوْا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا ، كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوْعَدُوْنَ لَمْ يَلْبَثُوْا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُوْنَ .

په همدې روايت کې دا هم ذکر دي چې که دا کلمات په معمولي توره سياهي اُوليکلې شي ، او بيا دې اُوبه پـه دغه زَنانه اُوڅکلې شي ، يا پـه دې دُعا باندې اُوبه دَم کړې شي او دا اُوبه دا زَنانه ماتحتَ السُرّة چَنړکاوُ کړي ، يا ددې نه تعويذ جوړ کړې شي او دغه د اُولاد په دَرد مبتلاء ښځه يې په پَتون اُوتړي نو په دې سره به دې زَنانه ته فائده ملاوُ شي ، او ماشوم به يې په آسانه پيدا شي .(١)

په تابعينو کې د مجاهد ، محمد بن سيرين ، عُبيدالله بن عبدالله بن عمر ، ضحاک ، او سعيد بن المسيب رحمهم الله نه د تعويذ جواز نقل دی. (٢)

علامه ابن تيميه رحمه الله هم په خپله فتاویٰ کې صراحةً د تعويذ جواز ذکر کړی .(٣)

دم او تعويذ د احاديثو نه ثابت دي

نبي کريم صلی الله عليه وسلم په خپله بيماران دَم کړي ، صحابه کرامو ته يې د دَم اچولو اِجازت ورکړی ، او صحابه کرامو په خپله هم بيماران دَم کړي .

---

(١) فتاوی ابن تيميه فصل ويجوز ان يكتب للمصاب وغيره من المرضى شيئًا من كتاب الله و ذكره بالمراد المباح ويغسل ويسقى ١٩/ ٦٣. كشف الباري كتاب الطبّ ص ٦٧.

(٢) مصنف ابن ابي شيبة ٨ / ٣٩ ، كشف الباري كتاب الطبّ ص ٦٧.

(٣) فتاوی ابن تيميه ١٩ / ٦٤ ، رد المحتار على الدر المختار كتاب الحظر والاباحة ٦/ ٣٦٣ ، امداد الفتاوی تعويذات واعمال ٤/ ٨٩. كشف الباري كتاب الطبّ ص ٦٧.

دا تولې خبرې په بخاري شريف او نورو د احاديثو په کتابونو کې صراحةً موجود دي . (١)

همدارنګې نبي کريم صلى الله عليه وسلم هغه عمليات هم جائز ګرځولي کوم چې په شرکي الفاظو مشتمل نه وي .

لحديث مسلم : قال النبيّ صلّى الله عليه وسلم : اَعْرِضُوْا عَلَيَّ رُقَاكُمْ لَا بَأْسَ بِالرُّقَى مَا لَمْ يَكُنْ فِيْهِ شِرْكٌ . (٢)

همدارنګې تعويذ ليکل او په غاړه کې اچول د صحابه کرامو نه ثابت دي .

لحديث عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه الذي رواه ابوداؤد :

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُعَلِّمُهُمْ مِنَ الْفَزَعِ كَلِمَاتٍ : « أَعُوْذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ ، مِنْ غَضَبِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ، وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِيْنِ وَأَنْ

---

(١) ١ . عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « كَانَ يَنْفِثُ عَلَى نَفْسِهِ فِي مَرَضِهِ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ بِالْمُعَوِّذَاتِ، فَلَمَّا ثَقُلَ كُنْتُ أَنَا أَنْفِثُ عَلَيْهِ بِهِنَّ، فَأَمْسَحُ بِيَدِ نَفْسِهِ لِبَرَكَتِهَا » . صحيح البخاري باب في المرأة ترقي الرجل رقم الحديث ٥٧٥١ .

٢ . عَنْ ابي سعيد الخدري رضي الله عنه : أَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَوْا عَلَى حَيٍّ مِنْ أَحْيَاءِ الْعَرَبِ فَلَمْ يَقْرُوهُمْ، فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ، إِذْ لُدِغَ سَيِّدُ أُولَئِكَ، فَقَالُوا: هَلْ مَعَكُمْ مِنْ دَوَاءٍ أَوْ رَاقٍ ؟ فَقَالُوا: إِنَّكُمْ لَمْ تَقْرُونَا، وَلَا نَفْعَلُ حَتَّى تَجْعَلُوا لَنَا جُعْلًا، فَجَعَلُوا لَهُمْ قَطِيعًا مِنَ الشَّاءِ، فَجَعَلَ يَقْرَأُ بِأُمِّ القُرْآنِ، وَيَجْمَعُ بُزَاقَهُ وَيَتْفِلُ، فَبَرَأَ فَأَتَوْا بِالشَّاءِ، فَقَالُوا : لَا نَأْخُذُهُ حَتَّى نَسْأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَسَأَلُوهُ، فَضَحِكَ، وَقَالَ : وَمَا أَدْرَاكَ أَنَّهَا رُقْيَةٌ، خُذُوهَا وَاضْرِبُوا لِي بِسَهْمٍ . صحيح البخاري باب الرقى بفاتحة الكتاب رقم الحديث ٥٧٣٦ .

٣ . عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: « أَمَرَنِي رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ أَمَرَ أَنْ يُسْتَرْقَى مِنَ العَيْنِ » . صحيح البخاري باب رقية العين رقم الحديث ٥٧٣٨ .

٤ . عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى فِي بَيْتِهَا جَارِيَةً فِي وَجْهِهَا سَفْعَةٌ، فَقَالَ: « اسْتَرْقُوا لَهَا، فَإِنَّ بِهَا النَّظْرَةَ » . صحيح البخاري باب رقية العين رقم الحديث ٥٧٣٩ .

٥ . عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُعَوِّذُ بَعْضَ أَهْلِهِ، يَمْسَحُ بِيَدِهِ اليُمْنَى وَيَقُولُ: « اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ أَذْهِبِ البَاسَ، اشْفِهِ وَأَنْتَ الشَّافِي، لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ، شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا » . صحيح البخاري باب رقية النبي صلى الله عليه وسلم رقم الحديث ٥٧٤٣ . فتاوى فريديه ج١ ص ٢٠٥ .

(٢) رواه مسلم، مشكوة المصابيح ج٢ ص ٣٨٨ كتاب الطب والرقى رقم الحديث ٤٥٣٠ الفصل الاول .

يَحْضُرُوْنِ » . وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يُعَلِّمُهُنَّ مَنْ عَقَلَ مِنْ بَنِيْهِ، وَمَنْ لَمْ يَعْقِلْ كَتَبَهُ فَأَعْلَقَهُ عَلَيْهِ . (۱)

لهذا ددې خبرو نه انکار کول يا غلط فهمي ده، يا بَد فهمي ده . (۲)

قال العلامة آلوسي رحمه الله : وعند ابن المسيب يجوز تعليق العوذة ... ورخص الباقر في العوذة تعلق على الصبيان مطلقا، وكان ابن سيرين لا يرى بأسا بالشيء من القرآن يعلقه الإنسان كبيرا أو صغيرا مطلقا .... (۳)

البته ناجائز تعويذ حرام دی، او کوم تعويذ کې چې د قرآن کريم کلمات ليکل شوي وي هغه جائز دی . لما رواه ابوداؤد (۴)

په تعويذ او تميمه کې فرق دی

په تعويذ او تميمه کې فرق دی، تعويذ ليکل او اَچول جائز دي، د ابوداؤد شريف او د نورو احاديثو نه ددې جواز معلوميږي .

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيْهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُعَلِّمُهُمْ مِنَ الْفَزَعِ كَلِمَاتٍ : « أَعُوْذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ، مِنْ غَضَبِهِ وَ شَرِّ عِبَادِهِ، وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِيْنِ وَأَنْ يَحْضُرُوْنِ » . وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يُعَلِّمُهُنَّ مَنْ عَقَلَ مِنْ بَنِيْهِ، وَمَنْ لَمْ يَعْقِلْ كَتَبَهُ فَأَعْلَقَهُ عَلَيْهِ . (۵)

(۱) سنن ابي داؤد كتاب الطب باب كيف الرقى ۲\۱۲ رقم الحديث ۳۸۹۳ .

(۲) فتاوى فريديه ج۱ ص ۴۰۵ كتاب الطب والرقية والتعويذ .

(۳) تفسير روح المعاني ۱۳۹/۸ سورة الاسراء .

وفي فردوس ديلمي ص ۶۰ :لابأس بتعليق التعويذ من القرآن . رواه ابونعيم عن عائشة رضي الله عنها . وهكذا في سنن الدارمي ص ۲۱۱ ، ومصنف عبدالرزاق ص ۳۴۵ . فتاوى فريديه ج۱ ص ۴۱۲ كتاب الطب والرقية والتعويذ .

(۴) لما رواه ابوداؤد كتاب الطب باب كيف الرقى ۲\۱۲ رقم الحديث ۳۸۹۳ .

(۵) سنن ابي داؤد كتاب الطب باب كيف الرقى ۲\۱۲ رقم الحديث ۳۸۹۳ . (د حديث ترجمه وړاندې تېره شوه).

او تميمه ناجائز ده.

لحديث عَبْدِ اللهِ بْنَ عَمْرٍو، قال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: « مَا أُبَالِي مَا أَتَيْتُ إِنْ أَنَا شَرِبْتُ تِرْيَاقًا، أَوْ تَعَلَّقْتُ تَمِيمَةً ... (۱)

څکه تميمه خزرات، اظفار السباع و عظامها ته وايي، مبارکو کلماتو ليکلو ته تميمه ويل ګمراهي ده.

قال العلامة ابن عابدين: اَلتَّمِيمَةُ الْمَكْرُوهَةُ مَا كَانَ بِغَيْرِ الْقُرْآنِ. وَقِيلَ: هِيَ الْخَرَزَةُ الَّتِيْ تُعَلِّقُهَا الْجَاهِلِيَّةُ ... وَبَعْضُهُمْ يَتَوَهَّمُ أَنَّ الْمُعَاذَاتِ هِيَ التَّمَائِمُ وَلَيْسَ كَذٰلِكَ إِنَّمَا التَّمِيمَةُ الْخَرَزَةُ، وَلَا بَأْسَ بِالْمُعَاذَاتِ إِذَا كُتِبَ فِيهَا الْقُرْآنُ، أَوْ أَسْمَاءُ اللهِ تَعَالَى ... قَالُوْا: إِنَّمَا تُكْرَهُ الْعُوْذَةُ إِذَا كَانَتْ بِغَيْرِ لِسَانِ الْعَرَبِ، وَلَا يُدْرَىٰ مَا هُوَ وَلَعَلَّهُ يَدْخُلُهُ سِحْرٌ أَوْ كُفْرٌ أَوْ غَيْرُ ذٰلِكَ، وَأَمَّا مَا كَانَ مِنَ الْقُرْآنِ أَوْ شَيْءٍ مِنَ الدَّعَوَاتِ فَلَا بَأْسَ بِهِ ... وَفِي الشَّلَبِيِّ عَنِ ابْنِ الْأَثِيْرِ: التَّمَائِمُ جَمْعُ تَمِيْمَةٍ وَهِيَ خَرَزَاتٌ كَانَتِ الْعَرَبُ تُعَلِّقُهَا عَلَى أَوْلَادِهِمْ يَتَّقُوْنَ بِهَا الْعَيْنَ فِي زَعْمِهِمْ، فَأَبْطَلَهَا الْإِسْلَامُ. (۲)

نبي عليه السلام فرمايي:

إِنَّ الرُّقَىٰ، وَالتَّمَائِمَ، وَالتِّوَلَةَ شِرْكٌ. (۳)

نو لکه څرنګې چې هر قسمه رقيه ناجائز نه ده، بلکه هغه رقيه ناجائز ده چې په شِرکي کلماتو مشتمل وي، نو همدغه شان هر تعويذ هم ناجائز نه دی بلکه هر هغه تعويذ ناجائز دی چې په شِرکي کلماتو مشتمل وي. (۴)

(۱) سنن ابي داؤد كتاب الطب باب في الترياق رقم الحديث ۳۸۶۹.

(۲) رد المحتار هامش الدرالمختار ج۵ ص ۲۵۷ قبيل فصل في النظر، فتاوى فريديه ج۱ ص ۴۱۲ كتاب الطب والرقية والتعويذ.

(۳) سنن ابي داؤد كتاب الطب باب في تعليق التمائم ۲/۹ رقم الحديث ۳۸۸۳، سنن ابن ماجه كتاب الطب باب تعليق التمائم ۲/۱۱۶۶ رقم الحديث ۳۵۳۰. (د حديث ترجمه او تشريح وړاندې تېره شوه).

(۴) فتاوى فريديه ج۱ ص ۴۱۲ كتاب الطب والرقية والتعويذ.

تعويذ په غاړه کې اچول يا په مټ باندې تړل جائز دي

جائز کلمات ليکل جائز دي، لمارواه ابوداؤد. (۱)

او په کوم حديث کې چې راغلي؛ إِنَّ الرُّقَى، وَالتَّمَائِمَ، وَالتِّوَلَةَ شِرْكٌ. (۲)

نو په دې کې د تمائم نه مراد: الخرزات التي تعلقها النساء في اعناق الاولاد على ظن انها تؤثر و تدفع العين.

(يعنې ممانعت د هغه مَشکنړو او مرئ نه راغلی چې په هغې کې د تبرک هيڅ بُوی نشته).

لکه څرنګې چې د رقى نه مراد اسماء الاصنام والشياطين مراد دي، نو همدغه رنګې د تمائم نه هم مراد ناجائز تعويذ مراد دی چې په شِرکي الفاظو مشتمل وي. (۳)

د عمَلياتو حکم

لکه څرنګې چې دَم او تعويذ په مذکوره شرائطو سره جائز دي نو همدغه شان د عامو عمَلياتو او مخصوصو وظائفو حکم هم دی: چې که چيرته په دې کې شِرکي او مُبهم الفاظ نه وي نو دا جائز دي.

ځکه دا عمَليات هم د هر چا خپل خپل تجربات وي چې دوی د يو مقصد د پاره څه کلمات يا وظائف په معلوم مقدار ووايي، په هغې کې کامياب شي نو دوی دا مستقل وظيفه او عمل اوګرځوي، بل دا چې دوی دا څه شرعي حکم هم نه ګڼي.

ددې مثال داسې دی لکه مختلف جَړې او بُوټي چې خلقو په تجربو سره معلوم کړي چې داد فلاني مرَض د پاره فائده مند دي.

---

(۱) سنن ابي داؤد كتاب الطب باب كيف الرقى ۲\۱۲ رقم الحديث ۳۸۹۳ . (پوره حديث د ترجمې سره وړاندې تير شو).

(۲) سنن ابي داؤد كتاب الطب باب في تعليق التمائم ۲/۹ رقم الحديث ۳۸۸۳، سنن ابن ماجه كتاب الطب باب تعليق التمائم ۲/۱۱٦٦ رقم الحديث ۳۵۳۰. (د حديث ترجمه او تشريح وړاندې تېره شوه).

(۳) فتاوى فريديه ج۱ ص٦۰٦ مسائل شتى.

نو همدغه شان دا جائز غیرمأثور عملیات هم دي چې بزرګانو په خپلو تجربو سره ددې فوائد او آثرات معلوم کړي ، لهذا دا جائز دي. (١)

تنبیه : مګر دا خبره یاد ساتل په کار دي چې په عمَلیاتو سره څه قطعي حکم نه ثابتیږي ، مثلا بعضې خلق د غَل معلومولو د پاره څه عملیات کوي نو په دې سره قطعي او یقیني طریقې سره یو کس غَل ثابتول یا په هغه باندې د غَل احکام جاري کول نا جائز دي . (٢)

وَقَالَ الْقُرْطُبِيُّ : اَلرُّقٰى ثَلَاثَةُ أَقْسَامٍ أَحَدُهَا مَا كَانَ يُرْقٰى بِهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ مِمَّا لَا يُعْقَلُ مَعْنَاهُ فَيَجِبُ اِجْتِنَابُهُ لِئَلَّا يَكُوْنَ فِيْهِ شِرْكٌ أَوْ يُؤَدِّيْ إِلَى الشِّرْكِ .

اَلثَّانِيْ مَا كَانَ بِكَلَامِ اللّٰهِ أَوْ بِأَسْمَائِهِ فَيَجُوْزُ . فَإِنْ كَانَ مَأْثُوْرًا فَيُسْتَحَبُّ .

اَلثَّالِثُ مَا كَانَ بِأَسْمَاءِ غَيْرِ اللّٰهِ مِنْ مَلَكٍ أَوْ صَالِحٍ أَوْ مُعَظَّمٍ مِنَ الْمَخْلُوْقَاتِ كَالْعَرْشِ . قَالَ فَهٰذَا فَلَيْسَ مِنَ الْوَاجِبِ اِجْتِنَابُهُ وَلَا مِنَ الْمَشْرُوْعِ الَّذِيْ يَتَضَمَّنُ الْاِلْتِجَاءَ إِلَى اللّٰهِ وَالتَّبَرُّكَ بِأَسْمَائِهِ فَيَكُوْنُ تَرْكُهُ أَوْلٰى . (٣)

د قرآن کریم په تعلیم او دَم اچولو په عِوض کې اُجرت اخیستل

امام بخاري رحمه الله په دې باندې مستقل باب قائم کړی چې که یو کس په دې شرط باندې دَم اچوي چې ماته به دومره معلوم مقدار چیلۍ وغیره راکوی نو دا هم جائز ده

" بابُ الشَّرْطِ فِي الرُّقْيَةِ بِقَطِيْعٍ مِّنَ الْغَنَمِ " بیا یې د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما په روایت باندې یوه واقعه رانقل کړی :

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه فرمايي:

---

(١) فتح الباري ١٠ / ٢٤٠ ، کشف الباري کتاب الطب ص ٦٨ .

(٢) فتح الباري ١٠ / ٢٣٠ ، رد المحتار على الدر المختار كتاب الحظر والاباحة ٦ / ٣٦٣ . امداد الفتاوی تعویذات و اعمال ٨٨/٤ .

(٣) فتح الباري ١٠ / ٢٢١ .

تعويذ په غاړه کې اچول يا په مټ باندې تړل جائز دي

جائز کلمات ليکل جائز دي ، لمارواه ابوداؤد. (١)

او په کوم حديث کې چې راغلي : إِنَّ الرُّقَى، وَالتَّمَائِمَ، وَالتِّوَلَةَ شِرْكٌ . (٢)

نو په دې کې د تمائم نه مراد : الخرزات التي تعلقها النساء في اعناق الاولاد على ظن انها تؤثر وتدفع العين.

(يعنى ممانعت د هغه مَشکنړو او مرئ نه راغلی چې په هغې کې د تبُرک هيڅ بُوی نشته).

لکه څرنګې چې د رقى نه مراد اسماء الاصنام والشياطين مراد دي ، نو همدغه رنګې د تمائم نه هم مراد ناجائز تعويذ مراد دی چې په شِرکي الفاظو مشتمل وي. (٣)

د عمَلياتو حکم

لکه څرنګې چې دَم او تعويذ په مذکوره شرائطو سره جائز دي نو همدغه شان د عامو عمَلياتو او مخصوصو وظائفو حکم هم دی : چې که چيرته په دې کې شِرکي او مُبهم الفاظ نه وي نو دا جائز دي.

ځکه دا عمَليات هم د هرچا خپل خپل تجربات وي چې دوی د يو مقصد د پاره څه کلمات يا وظائف په معلوم مقدار ووايي ، په هغې کې کامياب شي نو دوی دا مستقل وظيفه او عمل اوګرځوي ، بل دا چې دوی دا څه شرعي حکم هم نه ګڼي.

د دې مثال داسې دی لکه مختلف جَړې او بُوټي چې خلقو په تجربو سره معلوم کړي چې داد فلاني مرَض د پاره فائده مند دي.

---

(١) سنن ابي داؤد كتاب الطب باب كيف الرقى ٢ \ ١٢ رقم الحديث ٣٨٩٢ . (پوره حديث د ترجمې سره وړاندې تېر شو).

(٢) سنن ابي داؤد كتاب الطب باب في تعليق التمائم ٢/ ٩ رقم الحديث ٣٨٨٣ ، سنن ابن ماجه كتاب الطب باب تعليق التمائم ٢/ ١١٦٦ رقم الحديث ٣٥٣٠. (د حديث ترجمه او تشريح وړاندې تېره شوه).

(٣) فتاوى فريديه ج١ ص٦٠٦ مسائل شتى.

أَنَّ نَفَرًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرُّوا بِمَاءٍ، فِيهِمْ لَدِيغٌ أَوْ سَلِيمٌ، فَعَرَضَ لَهُمْ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْمَاءِ، فَقَالَ: هَلْ فِيكُمْ مِنْ رَاقٍ؟ إِنَّ فِي الْمَاءِ رَجُلًا لَدِيغًا أَوْ سَلِيمًا. فَانْطَلَقَ رَجُلٌ مِنْهُمْ، فَقَرَأَ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ عَلَى شَاءٍ، فَبَرَأَ، فَجَاءَ بِالشَّاءِ إِلَى أَصْحَابِهِ، فَكَرِهُوا ذَلِكَ وَقَالُوا: أَخَذْتَ عَلَى كِتَابِ اللهِ أَجْرًا، حَتَّى قَدِمُوا الْمَدِينَةَ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ! أَخَذَ عَلَى كِتَابِ اللهِ أَجْرًا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللهِ. (١)

(دا واقعه په تفصيل سره د همدې کتاب په صفحه ٢٠ باندې ذکر ده).

په بخاري شريف او نورو د احاديثو په کتابونو کې د ذکر شوي احاديثو نه شوافع او مالکيه دا استدلال کوي چې د کتابُ الله په تعليم، او همدارنګې په دَم دُرهه باندې أجرت (مزدوري) اخيستل جائز دي. (٢)

ليکن په احنافو کې متقدمين علماء کرام د قرآن کريم په تعليم باندې أجرت اخيستل جائز نه ګڼري، البته د دَم اچولو په عِوض کې أجرت اخيستل جائز ګڼري.

ځکه په چا باندې دَم اچول قُربتِ مَحضه (خالصه قربت) نه دی، بلکه دا د قبيلې د علاج نه دی، نو ځکه پرې أجرت اخيستل جائز دي. (٣)

ليکن په احنافو کې د متأخرينو علماؤ په نزد باندې د قرآن کريم په تعليم باندې هم أجرت اخيستل جائز دي.

---

(١) صحيح البخاري بَابُ الشَّرْطِ فِي الرُّقْيَةِ بِقَطِيعٍ مِنَ الْغَنَمِ رقم الحديث ٥٧٣٧.

په يو روايت کې داسې ذکر دي: أَصَبْتُمْ، اقْسِمُوا وَاضْرِبُوا لِي مَعَكُمْ بِسَهْمٍ. بخاري بَابُ النَّفْثِ فِي الرُّقْيَةِ رقم الحديث ٥٧٤٩. تاسو صحيح کار کړی، تقسيم يې کړئ، او ماله هم د خپل ځان سره حصه مقرر کړئ.

وفي رواية: قَدْ أَصَبْتُمْ، اقْسِمُوا، وَاضْرِبُوا لِي مَعَكُمْ سَهْمًا. صحيح البخاري بَابُ مَا يُعْطَى فِي الرُّقْيَةِ عَلَى أَحْيَاءِ الْعَرَبِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ رقم الحديث ٢٢٧٦.

(٢) عمدة القاري ٩٥/١٢، المغني لابن قدامة كتاب الاجارة باب ما يعطى في الرقية ١٢/ ٩٥، الفتاوى البزازية على هامش الفتاوى الهندية كتاب الاجارات نوع في تعليم القرآن والحرف ٣٩/٥، كشف الباري كتاب الطبّ ص ٦٢.

(٣) عمدة القاري كتاب الاجارة باب ما يُعطى في الرقية ٩٦/١٢، كشف الباري كتاب الطبّ ص ٦٣.

وجه داده چې په خَيرُ القرون کې به د مُعلّمينو د پاره سَرکاري تَنخواګانې مقرر وی، نو ځکه مُتقدّمينو په تعليم د قرآن باندې أجرت اخيستل ناجائز کړي وو ، ليکن نن صبا د سرکاري تنخواګانو دا سلسله د مُعلِّمينو د پاره مُنقطِع شوی ، نو ځکه د ضرورت په وجه مُتأخرينو د جواز فتوىٰ ورکړی . (١)

(قَوْلُهُ وَيُفْتٰى اَلْيَوْمَ بِصِحَّتِهَا لِتَعْلِيْمِ الْقُرْآنِ...) قَالَ فِي الْهِدَايَةِ : وَبَعْضُ مَشَايِخِنَا رَحِمَهُمُ اللهُ تَعَالٰى اِسْتَحْسَنُوا الْإِسْتِئْجَارَ عَلٰى تَعْلِيْمِ الْقُرْآنِ الْيَوْمَ لِظُهُوْرِ التَّوَانِيْ فِي الْأُمُوْرِ الدِّيْنِيَّةِ . فَفِي الْإِمْتِنَاعِ تَضْيِيْعُ حِفْظِ الْقُرْآنِ وَعَلَيْهِ الْفَتْوٰى .(٢)

مفتي فريد رحمه الله په فتاوی فريديه کې هم تعويذ ليکل او په دې باندې أجرت اخيستل جائز ګرځولي .

لانّ الكتابة صنعة من الصناعات . فافهم (٣)

قال ابن عابدين لِأَنَّ الْمُتَقَدِّمِيْنَ الْمَانِعِيْنَ الإِسْتِئْجَارَ مُطْلَقًا جَوَّزُوْا الرُّقْيَةَ بِالْأُجْرَةِ وَلَوْ بِالْقُرْآنِ كَمَا ذَكَرَهُ الطَّحَاوِيُّ . لِأَنَّهَا لَيْسَتْ عِبَادَةً مَحْضَةً بَلْ مِنَ التَّدَاوِيْ. (٤)

وفي الدر المختار : وَفِيْهَا: اِسْتَأْجَرَهُ لِيَكْتُبَ لَهُ تَعْوِيْذًا لِأَجْلِ السِّحْرِ جَازَ إِنْ بَيَّنَ قَدْرَ الْكَاغِذِ وَالْخَطِّ وَكَذَا الْمَكْتُوْبُ . (٥)

---

(١) عمدة القاري كتاب الاجارة باب ما يُعطى في الرقية ١٢/ ٩٦ ، كشف الباري كتاب الطبّ ص ٦٣ .

(٢) شامي ج۴ ص ٥٥ مَطْلَبٌ فِي الإِسْتِئْجَارِ عَلَى الطَّاعَاتِ. آپ کے مسائل اور اُن کا حل ج۴ ص ٢٨٧ قرآن کريم کي عظمت اور اس کي تلاوت. تخريج شده ابوبشی.

(٣) عن ابن عباس رضي الله عنهما : اَنَّ نَفَرًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرُّوْا بِمَاءٍ........ فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللهِ. صحيح البخاري بَابُ الشُّرُوطِ فِي الرُّقْيَةِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ رقم الحديث ٥٧٣٧ .

(۴) رد المحتار هامش الدر المختار ج٥ ص ٣٩ كتاب الاجارة مطلب الاستيجار على الطاعات .

(٥) الدر المختار ج٥ ص ٦٣ مطلب في اجرة صك القاضي والمفتي . فتاوى فريديه ج١ ص ٢٠٨ كتاب الطب والرقية والتعويذ .

د قرآن مجيد نه فال راويستل يا د غل نوم معلومول ناجائز دي

د قرآن کريم نه فال راويستل، يا يقيني طريقې سره ددې نه د غَل يا مُجرِم نوم معلومول ناجائز دي.

لا يَأخذ الفأل مِنَ المصحف.... ونص المالكية على تحريمه. (١)

او د کومو قرآن مجيدونو په اول يا آخر کې چې فالنامه لېدلې وي نو دا په کې تاجرانو لګولې وي ددې د پاره چې خلق دا قرآن مجيد ډير واخلي، لهذا د تاجرانو دا فِعل څه شرعي دليل نه دی.

مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله هم ديته ناجائز ويلی. (٢)

خلاصه دا چې د قرآن مجيد نه فال راويستل حرام او ګناه ده، او دا فال د الله تعالی حکم کنټرل ناداني ده، ځکه د قرآن مجيد صَفحې مختلف دي، که يو کس يې راکلاؤ کړي نو يو آيت به ورته راواوړي، خو که بل کس يې کلاؤ کړي نو د جدا مضمون واله آيت به ورته راواوړي.

بل نقصان په کې دا هم دی چې که يو کس د قرآن مجيد نه د څه کار په باره کې فال راأوباسي؛ او دې په خپل نزد ورنه بنه مطلب واخلي، بيا ددې کار نتيجه غلطه راأووځي نو خامخا به ددهٔ د قرآن مجيد متعلق بَد اِعتقادي پيدا کيږي چې نتيجه يې کفر ته رسي.

مفتي کفايت الله صاحب هم په خپله فتاوی " کفايت المفتي " کې ديته ناجائز ويلي. (٣)

---

(١) شرح فقه اکبر ص ١٨٣ زاد المعاد ج٢ ص ٣٦٦ ، فتاوی حديثية لابن حجر مکي ص ٢٣١ مطلب في انه يکره اخذ الفال من المصحف طبع دار الفکر بيروت. فتاوی محمودية ج٧ ص ٢٣٦ متفرقات قرآن ، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج٢ ص ٥٣٤ توهم پرستي.

(٢) بهشتي زيور ج١ ص ٤٠ کفر اور شرک کي باتوں کا بيان ، امداد الفتاوی ج٤ ص ٥٨ ، فتاوی محمودية ج٧ ص ٢٣٧ متفرقات قرآن.

(٣) کفايت المفتي ج٩ ص ٢٢١ ، ١٢٩ ، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج١ ص ٣٦٥ ، مسائل رفعت قاسمي ج٦ ص ٨٢ ، اغلاط العوام ص ٣١ .

په احاديثو کې د يو کار په باره کې د معلومات د پاره په سُنت طريقې سره اِستخاره راغلی ده، او په احاديثو کې ددې ترغيب هم راغلی . (١)

د فال متعلق يو اعتراض او د هغې جواب

که څوک دا اِعتراض وکړي چې د بعضو بزرګانو نه خو د قرآن مجيد نه تَفاؤل يعنی نيک فالي معلومول ثابت دي، نو بيا څنګه فال راويستل ناجائز دي ؟

جواب دادی چې ددې اِعتراض مَنشاء اِشتراک لفظي دی، دا خبره صحيح ده چې په شريعت کې تفاؤل ثابت دی، خو دتفاؤل مطلب دادی چې :

مثلاً يو کس ته د څه کار متعلق تشويش او فکر وي، او په دې وخت کې ده اِتفاقاً يا په څه نا څه قصد سره د خوشحالۍ يا کاميابۍ لفظ واوريده، يا يې په دې باندې نظر پريوت، نو چونکه د الله ﷻ د رَحمت اُميد ساتل خو په هر مسلمان فرض دي، اوس دې لفظ اَوريدلو يا کتلو سره دده د الله ﷻ نه د رحمت اُميد نور هم قوي شو. په شريعت کې ددې جواز شته.

خو په فال کې د عوامو عقيده دا وي چې دا کوم فال مونږ د قرآن نه معلوم کړو ګويا الله ﷻ ددې خبر ورکړی او اوس ددې خلاف ممکن نه دی، (که چيرته ددې خلاف کار اوشي نو بيا به يې خامخا په قرآن کريم باندې بَداِعتقادي پيدا کيږي چې دا ډيره نقصاني خبره ده) . (٢)

د ګناه کار په تلاوت سره شروع کول د قرآن کريم بې اَدبي ده

د ګناه کار د قرآن مجيد په تلاوت سره شروع کول د قرآن کريم ګستاخي، توهين او اِستهزاء ده.

وَمِنْ حُرْمَةِ الْقُرْآنِ أَنْ لَا يُقْرَأَ فِي الْأَسْوَاقِ ، وَفِي مَوْضِعِ اللَّغْوِ كَذَا فِي الْقُنْيَةِ . (٣)

---

(١) آپ کے مسائل اور ان کا حل ج١ ص ٣٦٣ ، مسائل رفعت قاسمي ج٦ ص ٨٢ .

(٢) اغلاط العوام ص ٣١ ، ٣٢ ، مظاهر حق جديد ج٥ ص ٢٩٢ ، مسائل رفعت قاسمي ج٦ ص ٨٠ .

(٣) عالمګيري ج٥ ص ٣١٦ الْبَابُ الرَّابِعُ فِي الصَّلَاةِ وَالتَّسْبِيحِ ... ، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج٣ ص ٣٨٩ .

مثلاً د ويډيو سنټر يا بل د ګناه کاروبار اِفتتاح په تلاوت سره کول غټه ګناه ده ، بلکه په دې کې د کُفر خطره ده .

وفي البزازية : يَكْفُرُ مَنْ بَسْمَلَ عِنْدَ مُبَاشَرَةِ كُلِّ حَرَامٍ قَطْعِيِّ الْحُرْمَةِ . (١)

همدارنګې په کوم دُکان کې چې هر وخت د ګناه کار کيږي (مثلاً ټوله ورځ په کې سَندرې غږيږي ، فحش فِلمونه په کې کتلې شي ، هلکان او جينکۍ په کې يو ځای ويډيو ګيمز کوي) نو په داسې دُکان کې د قرآن مجيد آيتونه د برکت د پاره لږول هم د قرآن کريم بې عزتي ده .

لَا يُلْقَى فِيْ مَوْضِعٍ يَخِلُّ بِالتَّعْظِيْمِ . (٢)

تَعْظِيْمُ الْقُرْآنِ وَالْفِقْهِ وَاجِبٌ، كَذَا فِيْ فَتَاوَى قَاضِيْ خَانْ . (٣)

لهذا مسلمان ته ددې نه ځان ساتل په کار دي . بله دا چې د پروګرام شروع کولو نه مخکې خو تلاوت ددې د پاره کولې شي چې دا پروګرام برکتي شي ، نو د ګناه په کار کې د برکت تصوّر څنګه کيدې شي ؟ (۴)

د قرآن مجيد سپکاوې کوونکې کس مُرتد او کافر دی

په شعائرُالله کې د ټولو نه غټه نخه قرآن مجيد دی ، لهذا په هر مسلمان باندې د قرآن کريم اِحترام او تعظيم فرض دی ، الله تعالى فرمايي :

﴿ وَمَن يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوْبِ ﴾ . (٥)

ترجمه : او څوک چې د شعائرُالله تعظيم کوي نو بيشکه دا د زړونو د پرهيزګارۍ خبره ده .

---

(١) شامي ج١ ص٩ خطبة الكتاب ، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج٢ ص ٦١ .

(٢) الفتاوى الهندية ج٥ ص ٣٢٢ الباب الخامس في آداب المسجد والقبلة والمصحف .

(٣) الفتاوى الهندية ج٥ ص ٣٠٠ الباب الرابع في الصلاة والتسبيح ورفع الصوت وعند قراءة القرآن . فتاوى محموديه ج٧ ص ١٥٧ . آپ کے مسائل اور ان کا حل ج٢ ص ٦١ .

(۴) آپ کے مسائل اور ان کا حل ج٢ ص ٢٨٩ .

(٥) سورة الحج آية ٣٢ . / وَمَن يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ عِندَ رَبِّهِ . الحج آيت ٣٠ .

او د قرآن مجيد په توهين کولو سره کُفر لازميږي.

لما قال العلامة ملا علي القاري رحمه الله : ومن استخف بالقرآن او بالمسجد او بنحوه مما يعظم في الشرع كفر. (١)

وَفِي الْفَتْحِ مَنْ هَزَلَ بِلَفْظِ كُفْرٍ اِرْتَدَّ وَإِنْ لَمْ يَعْتَقِدْهُ لِلْإِسْتِخْفَافِ ... (٢)

لهذا د قرآن مجيد توهين کوونکي کس د پاره د ايمان او نکاح تجديد په کار دی، ځکه د قرآن مجيد د سپکاوي په وجه انسان مُرتد کيږي.

قال العلامة الحصكفي رحمه الله : أَنَّ مَا يَكُوْنُ كُفْرًا اِتِّفَاقًا يُبْطِلُ الْعَمَلَ وَالنِّكَاحَ. وَمَا فِيْهِ خِلَافٌ يُؤْمَرُ بِالْإِسْتِغْفَارِ وَالتَّوْبَةِ وَتَجْدِيْدِ النِّكَاحِ (٣)

قال العلامة عالم بن العلاء الانصاري رحمه الله : رجل يقرأ القرآن فقال رجل: " اين چه بانگ طوفان است " فهذا كفر. (٤)

که داسې کس مړ شي نو په ده به د جنازې مونځ نشي کولی.

وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا. (٥)

او دې به د مسلمانانو په مقبره کې نشي ښخولی.

وإذا مات (المرتد) .... لم يدفن في مقابر المسلمين. (٦)

د داسې کس سره به تعلقات نشي ساتلی.

---

(١) شرح الفقه الاكبر ص ١٦٨ فصل في القراءة والصلوة، فتاوی حقانيه ج١ ص ١٣٧ كتاب العقائد والايمانيات.

(٢) درمختار مع الشامي ج۴ ص ٢٢٢ باب المرتد، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج٢ ص ٥٩.

(٣) الدرالمختار على صدر رد المحتار ج۴ ص ٢۴٥ باب المرتد مطلب جملة ما لا يقتل اذا ارتد، فتاوی حقانيه ج١ ص ١٣٨ كتاب العقائد والايمانيات.

(۴) الفتاوى التاتارخانية ج٥ ص ۴٩١ كتاب احكام المرتدين ... فيما يتعلق بالقرآن. فتاوی حقانيه ج١ ص ١٣٨ كتاب العقائد والايمانيات.

(٥) التوبة آية ٨۴.

(٦) الاشباه والنظائر ج١ ص ٢٩١ الفن الثاني.

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ ﴾ (۱)

د قرآن مجيد پاڼې شلول ، او د بې عزتۍ په نيت يې په ځمکه راويشتل كفر دى

فقهاء كرامو دا خبره په صراحت سره ذكر كړې چې د قرآن كريم سپكاوې كول كفر دى اگر چې دا توهين كوونكې كس د الله ﷻ د وحدانيت او د نبي عليه السلام د رِسالت قائل وي خو بيا هم كافر دى .

ځكه چې د يو سړي په زړه كې د قرآن كريم عظمت نه وي او د سپكاوي په نيت ددې پاڼې شلوي ، يا يې په ځمكه راأوغورځوي نو داسې كس د اِسلام نه خارج دى .

أَوْ وَضَعَ مُصْحَفًا فِي قَاذُورَةٍ فَإِنَّهُ يَكْفُرُ . (۲)

لما قال العلامة ملا علي القاري رحمه الله : ومن استخف بالقرآن او بالمسجد او بنحوه مما يعظم في الشرع كفر . ومن وضع رجله على المصحف حالفًا اِستخفافا كفر . (۳)

دداسې كس د پاره توبه ويستل په كار دي ، دوباره به كلمه وايي ، او تجديد دنكاح به كوي

إِذَا أَنْكَرَ آيَةً مِنَ الْقُرْآنِ وَاسْتَخَفَّ بِالْقُرْآنِ أَوْ بِالْمَسْجِدِ أَوْ بِنَحْوِهِ مِمَّا يُعَظَّمُ فِي الشَّرْعِ أَوْ عَابَ شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ أَوْ خَطِئَ أَوْ سَخِرَ بِآيَةٍ مِنْهُ كَفَرَ (۴)

أَنَّ مَا يَكُونُ كُفْرًا اتِّفَاقًا يُبْطِلُ الْعَمَلَ وَالنِّكَاحَ . وفي الشامية ويجدد بينهما النكاح . (۵)

---

(۱) سورة الممتحنة آية ۱ ، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۲ ص ۵۹ .

(۲) رد المحتار ج۲ ص ۲۲۲ باب المرتد . فتاوى حقانيه ج۱ ص۱۹۳ كتاب العقائد والايمانيات .

(۳) شرح الفقه الاكبر ص ۲۲۹ فصل في القراءة والصلوة ، و مثله في الهندية ج۲ ص ۲۶۶ الباب التاسع في احكام المرتدين ، فتاوى حقانيه ج۱ ص۱۹۳ .

(۴) مجمع الانهر ج۲ ص۵۰۷ ان الفاظ الكفر انواع ، فتاوى محموديه ج۷ ص۱۱۳ .

(۵) الدر المختار على هامش رد المحتار ج۲ ص ۳۹۰ ، ۳۹۱ باب المرتد ، كتاب الشفاء ج۲ ص ۲۵۰ فصل في حكم من استخف بالقرآن ، فتاوى محموديه ج۷ ص۱۱۳ .

د قرآن مجيد په باره کې د تغيير او تبديل عقيده ساتل کفر دی

د اُمتِ مُسلِمه په بُنيادي عقائدو کې دا عقيده هم ده چې: په دې وخت کې د مونږ سره دا کوم قرآن کريم موجود دی دا هماغه قرآن مجيد دی کوم چې د الله ﷻ د طرفه د حضرت جبريل عليه السلام په واسطې سره په نبي اکرم صلی الله عليه وسلم باندې په درويشت کاله کې نازل شوی، په دې کې تر اوسه نه څه تبديلي راغلی او نه به تر قيامته پورې راشي، تر دې پورې چې د دې لهجه او رسمُ الخط هم هماغه شان محفوظ دی، د نبي عليه السلام د زمانې نه نيولی تر دې زمانې پورې د کروړونو حافظانو په سينو کې محفوظ دی، د قرآن کريم هر هر حرف حدِ تواتر ته رسيدلی.

د ټولو فقهاء کرامو او مُتکلِمينو په دې باندې اِتفاق دی چې کوم کس په قرآن کې د تَغيير او تبديل قائِل وي نو هغه بې د شک و شُبهې نه کافر دی، ځکه الله ﷻ په خپله د دې د حفاظت ذِمه واري اخيستی.

قال الله تعالى: ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾. (١)

وقال ايضا: ﴿ قُرآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴾. (٢)

وقال العلامة عماد الدين ابن كثير رحمة الله تحت قوله تعالى: ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾ اى ثُمَّ قَرَّرَ تَعَالَى أَنَّهُ هُوَ الَّذِيْ أَنْزَلَ الذِّكْرَ، وَهُوَ الْقُرْآنُ. وَهُوَ الْحَافِظُ لَهُ مِنَ التَّغْيِيْرِ وَالتَّبْدِيْلِ. (٣)

قال العلامة ابوعبدالله احمد القرطبي رحمه الله: ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾ مِنْ أَنْ يُزَادَ فِيْهِ أَوْ يُنْقَصَ مِنْهُ. قَالَ قَتَادَةُ وَثَابِتُ الْبُنَانِيُّ: حَفِظَهُ اللهُ مِنْ أَنْ تَزِيْدَ

---

(١) الحجر آيت ٩.

(٢) الزمر آيت ٢٨.

(٣) تفسير ابن كثير ج٢ ص٥٤٧ سورة الحجر آيت ٩.

فِيْهِ الشَّيَاطِيْنُ بَاطِلًا أَوْ تَنْقُصَ مِنْهُ حَقًّا . فَتَوَلّٰى سُبْحَانَهُ حِفْظَهُ فَلَمْ يَزَلْ مَحْفُوْظًا . (١)

د قرآن کريم نه انکار کول کفر دي

د مکمل قرآن کريم تصديق کول او په دې ايمان راوړل لازمي دي ، که چيرته د يو چا د ټول قرآن کريم يا د يو آيت متعلق دا عقيده وه چې (نَعوذُ بِالله) " دا د الله ﷻ د طرفه نه دی نازل شوی " نو دا سړی کافر دی.

ومن جحد القرآن ای کله او سورة منه او آية قلتُ وکذا کلمة او قراءة متواترة او زعم انها ليست من کلام الله تعالى کفر . (٢)

إِذَا أَنْكَرَ آيَةً مِنَ الْقُرْآنِ وَاسْتَخَفَّ بِالْقُرْآنِ أَوْ بِالْمَسْجِدِ أَوْ بِنَحْوِهِ مِمَّا يُعَظَّمُ فِي الشَّرْعِ أَوْ عَابَ شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ أَوْ خَطِئَ أَوْ سَخِرَ بِآيَةٍ مِنْهُ كَفَرَ . (٣)

البته که د انسان تصديق قلبي موجود وي خو عملي کوتاهي کوي يعنى ګناهونه کوي نو په دې سره اګر چې ايمان کمزورې کيږي خو انسان ورباندې نه کافر کيږي.

و ينقص (اى الايمان) بارتکاب اعماله السيئة (و فيه) ثم الطاعة والعبادة ثمرة الايمان و نتيجة الايقان و تنور القلب بنور العرفان بخلاف المعصية فانها تسود القلب وتضعف محبة الرب و ربما يجره مداومة العصيان الى ظلمات الکفر . (٤)

---

(١) الجامع لاحکام القرآن ج١٠ ص٥ سورة الحجر آيت ٩ ، ومثله في شرح الفقه الاکبر ص١٦٧ فصل فيما يتعلق بالقرآن ، فتاوى حقانيه ج١ ص٢٣٢ ، وهکذا في فتاوى عثماني لمولانا تقي عثماني ج١ ص٨١.

(٢) شرح فقه اکبر ص٢٠٥ طبع کتب رحيميه ديوبند .

(٣) مجمع الانهر ج٢ ص٥٠٧ ثم ان الفاظ الکفر انواع طبع دارالکتب العلمية بيروت ، عالمکيري ج٢ ص٢٦٦ الباب التاسع في احکام المرتدين ، کتاب الشفاء ج٢ ص٢٥٠ فصل في حکم من استخف بالقرآن ، فتاوى محموديه ج٢ ص١٠٩ کفر و اعمال کفر .

(٤) شرح فقه اکبر ص٢٠٥ طبع کتب رحيميه ديوبند ، فتاوى محموديه ج٢ ص٢٩ اسلام اور ايمان .

د حافظانو د توهين کوونکي کس حکم

که یو کس د قرآن کریم د حافظانو په باره کې د سپکاوي الفاظ استعمال کړي مثلاً دا وايي چې : ''حافظان ټول ګونیان او حرامیان دي ځکه زه په خپل ځوي حفظ نه کوم چې دا هم کوني نه شي '' نو که ددې کس مقصد اِستغراق حقیقي وي (یعنی ټولو حافظانو ته ددې نسبت کوي) نو بیا دا کُفري الفاظ دي (په دې سره دا کس کافر کيږي) .

او که مقصد یې اِستغراق بِحَسبِ العِلم وي (یعنی ده یو کس نیم لیدلې وي او دې هغه یادوي) نو دا بیا د ټولو حافظانو توهین نه دی ، بلکه دا یو جاهلانه کلام دی .

وَلِاعْتِبَارِ التَّعْظِيْمِ الْمُنَافِيْ لِلْإِسْتِخْفَافِ كَفَرَ الْحَنَفِيَّةُ بِأَلْفَاظٍ كَثِيْرَةٍ . وَأَفْعَالٍ تَصْدُرُ مِنَ الْمُنْتَهِكِيْنَ لِدَلَالَتِهَا عَلَى الْإِسْتِخْفَافِ بِالدِّيْنِ ...... أَوِ اسْتِقْبَاحُهَا كَمَنِ اسْتَقْبَحَ مِنْ آخَرَ جَعْلَ بَعْضِ الْعِمَامَةِ تَحْتَ حَلْقِهِ أَوْ إِحْفَاءَ شَارِبِهِ . قُلْتُ : وَيَظْهَرُ مِنْ هٰذَا أَنَّ مَا كَانَ دَلِيْلَ الْإِسْتِخْفَافِ يَكْفُرُ بِهِ ، وَإِنْ لَمْ يَقْصِدِ الْإِسْتِخْفَافَ لِأَنَّهُ لَوْ تُوُقِّفَ عَلَى قَصْدِهِ لَمَا احْتَاجَ إِلَى زِيَادَةِ عَدَمِ الْإِخْلَالِ بِمَا مَرَّ لِأَنَّ قَصْدَ الْإِسْتِخْفَافِ مُنَافٍ لِلتَّصْدِيْقِ . (١)

حافظِ قرآن ته په غیرِ حافظ باند فوقیت حاصل دی

د قرآن کریم حافظ ته په غیر حافظ باندې ډیر فوقیت حاصل دی .

وَفَضْلُ كَلَامِ اللهِ عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفَضْلِ اللهِ عَلَى خَلْقِهِ . أَيْ وَكَذٰلِكَ فَضْلُ الْإِشْتِغَالِ وَالْمُشْتَغِلِ بِهِ عَلَى غَيْرِهِ . (٢)

همدا رنګې امام ته په مُقتدیانو باندې هم فوقیت حاصل دی .

وَمُفَادُهُ أَنَّهَا ای الامامة أَفْضَلُ مِنَ الْإِقْتِدَاءِ . (٣)

(١) رد المحتار ج٣ ص ٢١١ مطلب في منكر الاجماع . فتاوى فريديه ج١ ص١٠٦ .

(٢) مرقاة شرح مشكوة ج٢ ص ٥٩٠ كتاب فضائل القرآن الفصل الثاني .

(٣) شامي ج٢ ص ٢٨٧ اول باب الامامة ، فتاوى محموديه ج٧ ص ١٨٢ .

په اَخبارونو کې د قرآن کريم آيتونه يا ترجمه شائع کول

د دين داِشاعت د پاره آيتونه او ددې ترجمه ليکل او شائع کول جائز دي .

فان كتب القرآن و تفسير كل حرف و ترجمته جاز . (١)

ليکن بيا به دا اَخبارونه په رَدي کاغذونو کې نه اِستعمالوي ، ځکه دا د آيتونو او ترجمې بې اَدبي ده .

وَيُكْرَهُ أَنْ يَجْعَلَ شَيْئًا فِيْ كَاغَدَةٍ فِيْهَا اسْمُ اللهِ تَعَالَى كَانَتِ الْكِتَابَةُ عَلَى ظَاهِرِهَا أَوْ بَاطِنِهَا . (٢)

ولا يجوز لف شيء في كاغذ كتب عليه فقه أو اسم الله تعالى أو النبي صلى الله عليه وسلم . (٣)

همدا رنګې که آيتونه ورسره نه وي خالِصه ترجمه وي نو بيا هم ددې د اَدب لحاظ په کار دی ، په رَدي کاغذونو کې به بيا دا نه اِستعمالوي . (۴)

په کومو اَخبارونو کې چې د قرآن مجيد آيتونه ليکل شوي وي د کتلو نه پس چې کله يې نور څوک نه ګوري او ډير جَمع شي نو دا به په يوه پاکه کپړه کې تاؤ کړې شي ، او په زمکه کې به خَخ کړې شي ، په رَدي کاغذونو کې يې خرڅول بې حُرمتي ده .

وفي الهندية : اَلْمُصْحَفُ إِذَا صَارَ خَلَقًا لَا يُقْرَأُ مِنْهُ وَيُخَافُ أَنْ يَضِيْعَ يُجْعَلُ فِيْ خِرْقَةٍ طَاهِرَةٍ وَيُدْفَنُ . (٥)

قرآن مجيد په زَنګونانو باندې اِيخودل بې اَدبي ده

د تلاوت په وخت قرآن مجيد په رَحل يا تَکيه ايخودل په کار دي ، او که په زَنګونانو يې

(١) شامي ج١ ص٣٢٧ كتاب الصلوة مطلب في بيان المتواتر والشاذ .

(٢) الفتاوى الهندية ج٥ ص٣٢٢ كتاب الكراهية الباب الخامس .

(٣) مراقي الفلاح مع الطحطاوي ص ١١٥ باب الحيض . فتاوى محموديه ج٧ ص ١٢٢ آداب قرآن .

(۴) فتاوى محموديه ج٧ ص ١٢٣ آداب قرآن .

(٥) الفتاوى الهندية ج٥ ص٣٢٣ كتاب الكراهية الباب الخامس في آداب المسجد والقبلة والمصحف .. فتاوى محموديه ج٧ ص ١٣۴ .

ردي نو بيا آدب دادى چې د زنګونانو د پاسه تکيه يا کپړه کيدي.

وَيُسْتَحَبُّ تَطْيِيبُ الْمُصْحَفِ، وَجَعْلُهُ عَلَى كُرْسِيٍّ. (١)

قرآن مجيد په لاندې چت کې ايخودل جائز دي

که يو کور دوه يا درې چته وي نو دهغې په لاندې چت کې قرآن مجيد ايخودل جائز دي (اګر چې په پاس چت باندې خلق ګرځي راګرځي).

اَلَا تَرَىٰ أَنَّهُ لَوْ وُضِعَ (القرآن) فِي الْبَيْتِ لَا بَأْسَ بِالنَّوْمِ عَلَى سَطْحِهِ. كَذَا هٰهُنَا. (٢)

په کومه کمره کې چې قرآن کريم وي د هغې په چت ګرځيدل جائز دي

د فقهاء کرامو د واضحه عباراتو نه معلوميږي چې په کومه کمره کې قرآن مجيد وي د هغې په چت باندې پاس ګرځيدل يا تشې بول کول څه پرواه نه کوي.

قال العلامة ابن عابدين: فَهٰذَا كَمَا لَوْ بَالَ عَلَى سَطْحِ بَيْتٍ فِيْهِ مُصْحَفٌ وَذٰلِكَ لَا يُكْرَهُ. (٣)

وَإِذَا كُتِبَ اسْمُ اللهِ تَعَالَى عَلَى كَاغَذٍ وَوُضِعَ تَحْتَ طِنْفَسَةٍ يَجْلِسُوْنَ عَلَيْهَا، فَقَدْ قِيْلَ: يُكْرَهُ، وَقِيْلَ: لَا يُكْرَهُ، وَقَالَ: أَلَا تَرَى أَنَّهُ لَوْ وُضِعَ فِي الْبَيْتِ لَا بَأْسَ بِالنَّوْمِ عَلَى سَطْحِهِ كَذَا هٰهُنَا. كَذَا فِي الْمُحِيْطِ. (٤)

د قرآن مجيد تلاوت نه کوونکې د لوې نعمت نه محرومه دى

د قرآن مجيد تلاوت نه کوونکې اګر چې ګناه ګار نه دى خو د لوې نعمت نه محرومه دى (يعنى د تلاوت کولو په وجه چې انسان ته د هر حرف په عوض کې لس نيکۍ ملاويږي يا نور اَجرونه ورته ورکولې شي د هغې تولو نه تلاوت نه کوونکې محرومه دى). (٥)

---

(١) الاتقان في علوم القرآن ج٢ ص ١٧٢ فصل في آداب كتابته، فتاوى محموديه ج٧ ص ١٢٦.

(٢) الفتاوى الهنديه ج٥ ص ٣٢٢، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۴ ص ۴۲۶ قرآن کريم کي عظمت..

(٣) رد المحتار ج١ ص ٦١٥ مطلب في الصلاة على الثلج والاحجار... فتاوى حقانيه ج٢ ص ١٦٦.

(۴) الفتاوى الهنديه ج٥ ص ٣٢٢ كتاب الكراهية الباب الخامس في آداب المسجد والقبلة والمصحف.. فتاوى محموديه ج٧ ص ١١٢.

(٥) آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۴ ص ۳۵۲.

ديرشمه سيپاره ماشومانو ته مَعکوسه (يعنى د آخِر طرف نه) يادول صحيح دي ، خو مَعکوسه چاپ کول يې نقصاني دي

ديرشمه (۳۰) سيپاره ماشومانو ته مَعکوسه يادول جائز دي (يعنى اول ورته سورة الناس ياد کړي ، بيا سورة الفلق .. او همداسې په شا راروان وي ، ځکه آخري سورتونه واړه دي يادول يې آسان دي) .

ولايقرء منكِسا وَإِنَّمَا جُوِّزَ لِلصِّغَارِ تَسْهِيلًا لِضَرُورَةِ التَّعْلِيْمِ . (۱)

ليکن معکوسه چاپ کول يې صحيح نه دي (چې په چاپ کې اول سورة الناس راشي ، او په آخر کې سورة النبأ) .

ځکه په دې کې دير مفاسِد دي : چې بيا به دې کس ته په مانځه کې د سورتونو ترتيب نه وي معلوم . (۲)

بل نقصان يې دادی چې په اُلټه طرف چاپ کولو کې د ترتيب عُثماني مخالفت راځي او دا صحيح نه دی .

وَأَمَّا تَرْتِيبُ السُّوَرِ فَهَلْ هُوَ تَوْقِيفِيٌّ أَيْضًا أَوْ هُوَ بِاجْتِهَادٍ مِنَ الصَّحَابَةِ ؟ خِلَافٌ . فَجُمْهُورُ الْعُلَمَاءِ عَلَى الثَّانِيْ .... وَيُوقِفُ جِبْرِيْلُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى مَوْضِعِ الْآيَةِ وَالسُّوْرَةِ فَاتِّسَاقُ السُّوَرِ كَاتِّسَاقِ الْآيَاتِ وَالْحُرُوْفِ كله عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَنْ قَدَّمَ سُورَةً أَوْ أَخَّرَهَا فَقَدْ أَفْسَدَ نَظْمَ الْقُرْآنِ . (۳)

اګر چې د بعضې علماؤ د اقوالو نه معلومېږي چې د ماشومانو د آسانۍ د پاره که ديرشمه سيپاره د آخِر طرف نه چاپ شي ، او بيا ماشومان په دې باندې پوهه کړې شي چې دا

---

(۱) رد المحتار هامش الدر المختار ج۱ ص۴۰۴ قبيل باب الامامة ، فتاوى فريديه ج۱ ص۲۴۸ ، آپ کے مسائل اور ان کا حل ج۴ ص۴۳۸ .

(۲) وهو ان يعسر عليه القراءة مرتبا في الصلاة . فتاوى فريديه ج۱ ص۲۴۹ .

(۳) الاتقان في علوم القرآن ج۱ ص۶۲ فصل في ترتيب السور ، فتاوى فريديه ج۱ ص۲۵۰ .

صرف ستاسو د آسانۍ د پاره داسې چاپ شوی ، او ددې سيپارې اصل ترتيب هغه دی کوم چې په قرآن مجيد کې دی نو بيا ددې جواز شته . (۱)

خو باوجود ددې نه د ترتيب عُثماني موافق يادول او چاپ کول افضل او بهتر دي .

اَلْأَوْلٰى أَنْ يَقْرَأَ عَلٰى تَرْتِيْبِ الْمُصْحَفِ ، قَالَ فِي شَرْحِ الْمُهَذَّبِ : لِأَنَّ تَرْتِيْبَهُ لِحِكْمَةٍ فَلَا يَتْرُكُهَا إِلَّا فِيْمَا وَرَدَ فِيْهِ الشَّرْعُ كَصَلَاةِ صُبْحِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ بألم تنزيل . وهَلْ أَتٰى وَنَظَائِرِهِ ، فَلَوْ فَرَّقَ السُّوَرَ أَوْ عَكَسَهَا جَازَ وَتَرَكَ الْأَفْضَلَ . (۲)

په لاؤډسپيکر کې د تلاوت کولو يا دَرس کولو حکم

د قرآن دَرس کول ، تلاوت کول ، نعت خواني کول که په لاؤډ سپيکر سره وي يا بغير د لوډ سپيکر نه دا ټول جائز دي او د ثواب کار دی .

خو که په لوډ سپيکر کې تلاوت کولو يا دَرس کولو سره خلقو ته ضرر رسيده يا د قرآن کريم بې عزتي کيده نو بيا دا مکروه او د ګناه سبب دی .

قال العلامة طاهر بن عبدالرشيد البخاري : وَعَلٰى هٰذَا لَوْ قَرَأَ عَلَى السَّطْحِ فِي اللَّيْلِ جَهْرًا وَالنَّاس نِيَامٌ يَأْثَمُ ، اى فالاثم على القاري . (۳)

د قرآن کريم تلاوت کول افضل دی او که درود شريف ويل ؟

مولانا عبدالحي لکهنوي رحمه الله ليکلي چې په اوقاتِ مکروهه ؤ کې (يعنی په هغه وختونو کې چې په هغې کې مونځ شرعًا مکروه دی په دې کې) درود شريف ، ذکر و اَذکار او تسبيحات ويل افضل دي . او د اَوقاتِ مکروهه ؤ نه علاوه په نورو وختونو کې د قرآن مجيد تلاوت کول افضل دي .

---

(۱) فتاوی محموديه ج۷ ص۲۲۸ .

(۲) الاتقان في علوم القرآن ج۱ ص۳۰٦ النوع الخامس والثلاثون في آداب التلاوة ، فتاوی محموديه ج۷ ص۲۲۸ .

(۳) خلاصة الفتاوی ج۱ ص۱۰۳ فصل في القراءة . قال العلامة ابن الهمام رحمه الله : وَعَلٰى هٰذَا لَوْ قَرَأَ عَلَى السَّطْحِ فِي اللَّيْلِ جَهْرًا وَالنَّاس نِيَامٌ يَأْثَمُ . فتح القدير ج۱ ص۲۹۸ كتاب الصلوة فصل في صفة الصلوة ، ومثله في البحر الرائق ج۱ ص۳۲۳ كتاب الصلوة فصل في صفة الصلوة . فتاوی حقانيه ج۲ ص۱۱۵ كتاب العلم .

لما قال الشيخ عبدالحي الكهنوي رحمه الله : القرآن أفضل الأذكار لانّه كلامُ الله تعالى كما في الحصن الحصين . لكن في الاوقات الّتي يكره الصّلوة فيها كما بعد صلوة الصّبح الى طلوع الشمس في التسبيح والدّعاء والصّلاة على النّبيّ صلى الله عليه وسلم فيها أفضل من قراءة القرآن . وكان السّلف يسبّحون في ذلك الوقت ولايقرأن .(١)

قال العلامة ابراهيم الحلبي رحمه الله : وسئل البقالي عن قراءة القرآن في الاوقات التي نهي عن الصلوة فيها أهي أفضل أم الصلوة على النبي صلى الله عليه وسلم والذكر والتسبيح؟ فقال : الصّلاة على النبي صلى الله عليه وسلم والذكر والتسبيح أفضل ... (٢)

د ظالِم د هلاکت د پاره ختمِ قرآن کول

لکه څرنګې چې يو بې ګناه کس د ظاهري اَسبابو په ذريعه هلاکول حرام دي نو همدغه شان د عملياتو او خېرو په ذريعه هلاکول يې هم حرام دي ، ليکن که دا کس داسې وُ چې مُباح الدّم وُ مثلا بې ګناه کس يې وژلې وُ ، يا شادي شُده زِنا کار وُ ، يا مُرتد وُ نو که داسې کس د عملياتو او خېرو په ذريعه هلاک شي نو دا جائز ده . (٣)

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَا يَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنِّيْ رَسُوْلُ اللهِ إِلَّا بِإِحْدَى ثَلَاثٍ : اَلنَّفْسُ بِالنَّفْسِ . وَالثَّيِّبُ الزَّانِيْ . وَالْمَارِقُ لِدِيْنِهِ التَّارِكُ لِلْجَمَاعَةِ . (٤)

---

(١) نفع المفتي والسائل ص ١١٢ ما يتعلق بقراءة القرآن .

(٢) حلبي كبيري ص ٤٩٦ تتمات فيما يكره من القرآن في الصلوة وما لايكره ... ، و مثله في الهندية ج٥ ص ٣١٦ كتاب الكراهية الباب الرابع في الصلوة والتسبيح ... ، فتاوى حقانيه ج٢ ص١٦٣ .

(٣) فتاوى فريديه ج١ ص ٤١٣ كتاب الطب والرقية والتعويذ .

(٤) متفق عليه ، مشكوة المصابيح ج٢ ص ٢٩٩ كتاب القصاص الفصل الاول رقم الحديث ٣٤٤٦ .

د قرآن مجيد هېرولو په وعيد کې انسان هلته راځي چې بيا يې په ناظره هم نشي ويلی

که يو کس مکمل قرآن مجيد يا څه حصه ياده کړي او بيا يې د غفلت يا سستۍ په وجه هېره کړي نو دداسې کس د پاره په احاديثو کې سخت وعيدونه راغلي. (١)

څکه د سستۍ په وجه قرآن کريم هېرول دا د قرآن مجيد ناقدري او د يو عظيم نعمت ناشکري ده، او په ناشکرۍ باندې وعيد راغلی، الله تعالی فرمايي:

﴿ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴾. (٢)

ترجمه: که چيرته تاسو (زما) شکريه ادا کړئ نو زه به تاسو له ضرور نور (نعمتونه) هم درکړم، او که چيرته تاسو (زما) ناشکري وکړئ نو بيشکه زما عذاب ډير سخت دی.

---

(١) په احاديثو کې د قرآن کريم په هيرولو باندې سختې سزاګانې او سخت وعيدونه ذکر شوي، امام ابوداوٗد رحمه الله په دې باندې مستقل باب قائم کړی: " بَابُ التَّشْدِيدِ فِيمَنْ حَفِظَ الْقُرْآنَ ثُمَّ نَسِيَهُ " او ددې د لاندې يې دا حديث رانقل کړی، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

مَا مِنِ امْرِئٍ يَقْرَءُ الْقُرْآنَ، ثُمَّ يَنْسَاهُ، إِلَّا لَقِيَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَجْذَمَ. سنن ابي داؤد بَابُ التَّشْدِيدِ فِيمَنْ حَفِظَ الْقُرْآنَ ثُمَّ نَسِيَهُ. رقم الحديث ١٤٧٤، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٥٣٩١، كنز العمال رقم الحديث ٢٨٤٨، و ٢٨٢٩، مشكاة المصابيح كتاب فضائل القرآن حديث ١٤.

کوم کس چې قرآن کريم اولولي بيا دا هير کړي نو دې به د قيامت په ورځ د الله ﷻ سره په داسې حالت کې ملاقات کوي چې دده لاس به کټ وي.

د ابوداوٗد او ترمذي شريف حديث دی، نبي اکرم صلی الله عليه وسلم فرمايي:

عُرِضَتْ عَلَيَّ أُجُورُ أُمَّتِي حَتَّى الْقَذَاةُ يُخْرِجُهَا الرَّجُلُ مِنَ الْمَسْجِدِ، وَعُرِضَتْ عَلَيَّ ذُنُوبُ أُمَّتِي فَلَمْ أَرَ ذَنْبًا أَعْظَمَ مِنْ سُورَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ أَوْ آيَةٍ أُوتِيَهَا رَجُلٌ ثُمَّ نَسِيَهَا. سنن ابي داؤد بَابٌ فِي كَنْسِ الْمَسْجِدِ رقم الحديث ٤٦١، ترمذي باب ١٩ رقم الحديث ٢٩١٦، السنن الكبرى للبيهقي بَابٌ فِي كَنْسِ الْمَسْجِدِ رقم الحديث ٤٣١٢، كنز العمال رقم الحديث ٢٨٣٣، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ٤٧٩ باب الحصى في المسجد و كنسه.

ما ته د خپل اُمت نيک اعمال پيش کړې شو تر دې پورې چې يو کس د جُمات نه ګند اُوباسي دا عمل هم ما ته پيش کړې شو. او ما ته د خپل اُمت ګناهونه پيش کړې شو نو ما ددينه بله غټه ګناه او نه ليده چې يو کس ته د قرآن کريم يو سورة يا يو آيت ورکړې شي (يعنی ياد يې کړي) او بيا دا کس دا هير کړي.

(٢) سورة إبراهيم آيت ٧.

خو دا وعيدونه هلته دي چې انسان قرآن مجيد داسې هېر کړي چې بيا په قرآن مجيد کې کتلو سره هم ددې تلاوت نشي کولی .

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : مَا مِنَ امْرِئٍ يَقْرَءُ الْقُرْآنَ، ثُمَّ يَنْسَاهُ ... اى بالنظر عندنا ... (١)

وفى الفتاوى الهندية : إِذَا حَفِظَ الْإِنْسَانُ الْقُرْآنَ ثُمَّ نَسِيَهُ فَإِنَّهُ يَأْثَمُ، وَتَفْسِيْرُ النِّسْيَانِ أَنْ لَا يُمْكِنُهُ الْقِرَاءَةُ مِنَ الْمُصْحَفِ . (٢)

تشريح : **د قرآن کريم د هېرولو مطلب او معنى** : د احنافو په نزد د قرآن کريم د هيرلو مطلب دادی چې انسان د تلاوت نه کولو په وجه داسې حالت ته اُورسي چې بيا په قرآن کريم کې په کتلو سره هم ددې تلاوت نشي کولی .

د شوافعو په نزد ددې مطلب دادی چې انسان اول قرآن ياد کړي او بيا يې هير کړي .

يا ددې مطلب دادی چې انسان د قرآن کريم تلاوت کول مکمل پرېږدي اوس برابره خبره ده چې ده هير کړې وي او که نه ، خو دا کس په مذکوره وعيد کې داخل دی .

شاه محمد اسحاق رحمه الله به فرمايل : ددې مطلب دادی چې چا قرآن کريم حفظ (ياد) کړې وي نو دده هيرول دادي چې د تلاوت نه کولو په وجه دا داسې حالت ته اُورسي چې بيا په يادو باندې تلاوت نشي کولی . او چې چا صرف په ناظره ويلې وي د هغه هيرول دادي چې دې بيا په قرآن مجيد کې کتلو سره هم ددې تلاوت نشي کولی . (٣)

لهذا انسان ته په کار دي چې د قرآن کريم سره د کوتاهۍ معامله او نه کړي ، بلکه هميشه ددې تلاوت کوي ، ځکه د زده کولو او يادولو نه روستو د قرآن کريم هيرول ګناهِ کبيره ده .

(١) بذل المجهود شرح ابوداؤد ج٧ ص ٣١٥ كتاب الصلاة باب التشديد فيمن حفظ القرآن لم نسيه ، مرقاة ج٢ ص ٦١٠ كتاب فضائل القرآن الفصل الاول ، فتاوى هنديه ج٥ ص ٣١٧ كتاب الكراهية الباب الرابع فى الصلوة والتسبيح ، حلبي كبير ص ٤٩٨ تتمات يكره من القرآن ، فتاوى محموديه ج٧ ص ١٨٥ .

(٢) فتاوى هنديه ج٥ ص ٣١٧ الباب الرابع في الصلاة والتسبيح .... آپ كے مسائل اور ان كا حل ج٢ ص ٤٩٠ .

(٣) مظاهر حق شرح مشكوة ج٢ .

چې څوک هره شپه سورة مُلک وايي هغه به د عذابِ قبر نه محفوظ وي

چې څوک په هره شپه سورة الملک (تَبَارَكَ الَّذِيْ بِيَدِهِ الْمُلْكُ ... تر آخره پورې) وايي نو دا کس به په قبر کې د مُنکر نکير د سوال او عذابِ قبر نه محفوظ وي.

ځکه دا سورة به دده شفاعت کوي، او دې به د عذابِ قبر نه محفوظ کوي، دا مضمون په احاديثو کې ذکر دی.

قال رسول الله صلی الله عليه وسلم : إِنَّ سُورَةً مِنَ الْقُرْآنِ ثَلَاثُونَ آيَةً شَفَعَتْ لِرَجُلٍ حَتَّى غُفِرَ لَهُ، وَهِيَ : سُورَةُ تَبَارَكَ الَّذِيْ بِيَدِهِ الْمُلْكُ . (١)

وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: ضَرَبَ بَعْض أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خِبَاءَهُ عَلَى قَبْرٍ وَهُوَ لَايَحْسَبُ أَنَّهُ قَبْرٌ فَإِذَا فِيْهِ إِنْسَانٌ يَقْرَأُ سُورَةَ (تَبَارَكَ الَّذِيْ بِيَدِهِ الْمُلْكُ) حَتَّى خَتَمَهَا فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « هِيَ الْمَانِعَةُ هِيَ الْمُنْجِيَةُ تُنْجِيْهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ » . (٢)

قوله : (هِيَ الْمَانِعَةُ) أَيْ تَمْنَعُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، أَوْ مِنَ الْمَعَاصِي الَّتِيْ تُوجِبُ عَذَابَ الْقَبْرِ، أَوِ الْمَانِعَةُ لِقَارِئِهَا عَنْ أَنْ يَنَالَهُ مَكْرُوْهٌ فِي الْمَوْقِفِ مَنْعًا كَامِلًا . (٣)

چې کوم کس قرآن و حديث قابِل د عمل نه ګڼي د هغه حکم

که يو کس د قرآن و حديث په باره کې دا وايي چې (نَعُوذُ بِالله) " دا پخوانۍ زړې خبرې دي، دا ددې دوَر سره مناسب نه دي، ددې اصول او احکام قابِل د عمل نه دي، او په دې سره د ژوند اِصلاح نه کيږي " نو دا سړی مسلمان نه دی.

---

(١) رواه الترمذي كتاب فضائل القرآن رقم الحديث ٢٨٩١، وابن ماجه كتاب الادب حديث ٣٧٨٦، واحمد حديث ٩٧١٥، مشكوة المصابيح ص ١٨٧ كتاب فضائل القرآن، وحسنه العلامه الألباني رحمه الله في صحيح الجامع ٢٠٩١.

(٢) رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ : هٰذَا حَدِيث غَرِيب، مشكوة المصابيح كتاب فضائل القرآن الفصل الثاني رقم الحديث ٢١٥٣.

(٣). مرقاة حاشيه مشكوة ١٢٨١/٣ كتاب فضائل القرآن، روح المعاني ج٢٩ ص ٢، ٣، سنن الدارمي ج٢ ص ٣٥٥ باب في فضل سورة تنزيل السجدة وتبارك، فتاوى محموديه ج٧ ص ١٧٦.

لَوْ قِيلَ لِمَ لَا تَقْرَأُ الْقُرْآنَ ؟ فَقَالَ : " بيزارشدم ازقرآن " يَكْفُرُ .(١)

په کور کې د برکت د پاره ختمِ قرآن کول

که يو کس نوې کور جوړ کړي او دې په دې کې په خپله يا نور دوستان يې د برکت د پاره تلاوت کوي نو دا جائز دی ، د تلاوت نه پس دا دُعا په کار ده چې الله تعالى په دې کور کې خير و برکت واچوي ، ددې کور اُوسيدونکو ته د عبادت کولو او د نبي عليه السلام د سُنتو اِتباع کولو توفيق ورکړي ، د ګناهونو نه يې محفوظ اُوساتي ، همدارنګې د شيطانانو جِنّاتو او ګاونډيانو د شَر نه يې محفوظ اوساتي .

د مشکوة شريف حديث دی ، نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايي :

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لَا تَجْعَلُوْا بُيُوْتَكُمْ مَقَابِرَ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْفِرُ مِنَ الْبَيْتِ الَّذِيْ يقْرَأُ فِيْهِ سُورَةَ الْبَقَرَةِ » . (٢)

د قرآن کريم د واقعاتو فِلم جوړول ناجائز دي

د قرآن کريم د واقعاتو مُصوّر فِلم جوړول او کتل ناجائز دي (مثلا نن صبا چې د حضرت يوسف عليه السلام يا کوم نور فِلمونه جوړ شوي) ، بلکه د قرآن کريم د بې حُرمتۍ په وجه په دې کې د سختې سزا خطره ده ، ددې د ناجائز والي ډير وجوهات دي ، يو څو په کې دادي :

١. د قرآن کريم په مضامينو کې چې کوم عَظمت او جَلال دی د هغې تقاضا داده چې دا مضامين د قرآن کريم په الفاظو کې په ډير اَدب او اِحترام سره اُولوستې شي ، يا واوريدې شي ، او په فِلم کې چې کوم پيشه وَر اَداکاران يا هيروګان دي د دوی په ذريعه د قرآن کريم د بيان شوي واقعاتو مصنوعي نقالي کول دا د قرآن کريم د آيتونو سره لوبې کول دي ، چې دا د قرآن کريم په نَص سره حرام دي .

الله تعالى فرمايي :

---

(١) عالمکيري ج٢ ص٢٦٧ مايتعلق بالقرآن ، کتاب السير باب احکام المرتدين . فتاوى محموديه ج٢ ص ١١٠ .

(٢) رواه مسلم ، مشکوة المصابيح ١ / ٦٥٣ باب فضائل القرآن الفصل الاول رقم الحديث ٢١١٩ ، فتاوى محموديه ج٧ ص ١٦٧ آداب تلاوت .

﴿ وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ﴾.(١)

ترجمه: او پرېږده هغه خلق چې د خپل دين نه يې لوبه او تماشه جوړه کړې ده، او د دُنيا ژوند دوی ته دُهوکه ورکړې ده.

٢. هيڅ يو فِلم د جانداره تصويرونو نه خالي نه وي، او دجانداره شيانو تصويرونه جوړول شرعًا ناجائز دي، لهذا قرآني مضامينو لره په داسې ذرائعو سره پيش کول چې په احاديثو کې د هغې ممانعت راغلی دا ناجائز دی، بلکه دا يو قِسم د قرآن کريم توهين دی.

٣. د واقعاتو فِلم تر هغه وخته پورې نه مکمل کيږي ترڅو پورې چې په دې کې د ښځو کِردار نه وي، او په مذکوره فِلمونو کې د ښځو کِردار هم موجود دی. او د ښځو بې حِجابه د سرو مخې ته راتلل، يا دهغوی تصويرونه بِلاضرورته نامحرمو ته خودل د قرآن وحديث په رڼا کې ناجائز دي، او ناجائزه کار د قرآن کريم د مضامينو بيانولو دپاره (يعنی فِلم جوړولو د پاره) ذريعه جوړول هم حرام دي.

٤. کله چې يوې رِيښتينې واقعې ته هم د فِلم شکل ورکړې شي نو په دې کې به خامخا د فِلم ساز فَرضي تخيّلات هم شامل وي، همدارنګې د قرآن کريم په واقعاتو کې چې د کومو خلقو تذکره راغلې وي نو په دې فِلم کې به د هغه خلقو شکل و شباهت، د هغوی د ناستې پاستې اَنداز، د هغوی عبادات وغيره د قياسي مَفروضاتو په بُنياد پيش کولې شي، او خلق بيا دا ټولې خبرې قرآن کريم طرف ته منسوب کوي، چې دا يو قِسم د قرآن مجيد معنوي تحريف هم دی.

همدارنګې په دې فِلمي واقعاتو کې د اِسرائيلي رِواياتو خبرې هم شاملې شوې وي، نو نَاواقفه خلق بيا دا د اِسرائيلي رِواياتو خبرې هم د قرآن کريم واقعه ګڼي، بيا دوی د قرآن او غير قرآن په مينځ کې تميز نشي کولی، چې دا ځانله يو عظيم جُرم دی.

٥. په قرآن کريم چې کوم واقعات ذکر دي نو په ډيرو ځايونو کې داسې الفاظ اِستعمال شوي چې د هغې د يو نه زياته تشريح ممکن ده (يعنی په هغې کې ډير اِحتمالات وي)، په هغې ځای کې قَطعي طريقې سره يو مُراد اخيستل او نور باطلول ناجائز وي، دغه وجه ده چې مفسّرينو هم د هغې ډير اِحتمالات ذکر کړي وي.

---

(١) سورة الانعام آيت ٧٠.

او په فِلم کې د فِلم جوړوونکي په ذِهن کې چې ددې الفاظو څنګه تشريح راشي نو په هماغه اَنداز باندې به دې دا واقعه پيش کوي ، بيا به د خلقو په ذهنونو کې دا خبره خامخا راځي چې ددې الفاظو صرف همدا مطلب دی کوم چې په دې فِلم کې ذکر شوی . او دا هم يو غټ نقصان دی چې په قطعي طريقې سره يو مراد واخيستې شو او نور مکمل باطل کړې شو .

٦ . د فِلم جوړولو اَصلي مقصد تعليم ، تبليغ او عِبرت حاصلول نه وي بلکه صرف د طبعيت خوشحالول او لوبې تماشې وي ، ددې غټه نخه داده چې که چيرته يو عالِم د قرآن کريم همدا واقعات په اَصلي صورت کې د قرآن مجيد نه بيانول شروع کړي نو بيا دا خلق په داسې مجلس کې شرکت نه کوي .

معلومه شوه چې د فِلم جوړولو اَصلي مقصد نصيحت يا عبرت حاصلول نه دي ، بلکه صرف لوبې ، تماشې او لِذت حاصلول دي ، او د قرآني واقعاتو مقصد لوبې تماشې ګرځول صحيح نه دي . بلکه ددې مقصد نصيحت او عبرت حاصلول دي .

د قرآن کريم د واقعاتو مُصوّر فِلم جوړولو نور هم ډير نقصانات دي ، دا څو ما درته يو څو بيان کړه ، لهذا مسلمانانو ته په کار دي چې دداسې قِسمه فِلمونو جوړولو ، کتلو او نَشرولو نه ځان اوساتي ، همدارنګې د حکومتِ وقت هم دا فرض دي چې داسې فِلمونه جوړول مکمل بند کړي ، ددې د پاره چې د قرآن کريم سپکاوې کول بند شي . (١)

فرښتې هر وخت په خپله خوَښه د قرآن کريم تلاوت نشي کولی

فرښتې هر وخت په خپله خوَښه د قرآن کريم د تلاوت کولو قدرت نه لري ، ځکه هر وخت په خپله خوَښه باندې تلاوت کول د انسانانو د پاره کرَامت او عزت دی ، فرښتې په دې قدرت نه لري ، بلکه دوی د انسانانو تلاوت ته غوَږ نيسي ، دغه وجه ده چې چيرته تلاوت کيږي نو هلته فرښتې د اَوريدلو د پاره راجَمع کيږي .

قَالَ ابْنُ الصَّلَاحِ فِي فَتَاوِيهِ : قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ كَرَامَةٌ أَكْرَمَ اللهُ بِهَا الْبَشَرَ فَقَدْ وَرَدَ أَنَّ الْمَلَائِكَةَ لَمْ يُعْطُوْا ذٰلِكَ وَأَنَّهَا حَرِيْصَةٌ لِذٰلِكَ عَلَى اسْتِمَاعِهِ مِنَ الْإِنْسِ . (٢)

---

(١) فتاوی عثماني لمولانا تقي عثماني دامت برکاتهم العالية ج١ ص١٩٥ .

(٢) الاتقان في علوم القرآن ج١ ص١٠٥ قبيل النوع الخامس والثلاثون في آداب تلاوته ، الفتاوی الحديثية ص٢٣٣ ، مطلب يجوز تکرير سورة الاخلاص ، فتاوی محمودية ج٧ ص٢٣٨ .

حضرت جبريل عليه السلام به چې وَحي راوړله او نبي عليه السلام ته به يې د قرآن مجيد تلاوت كولو نو دا قدرت به ده ته صرف د وَحي راوړلو په وخت حاصل ؤ ، د وَحي راوړو بغير په بل وخت كې يوې فرښتې ته هم دا قدرت ندې حاصل چې په خپله خوَښه باندې كله يې چې زړه اُوغواړي تلاوت اوكړي.

بلكه دا عزت الله رب العزت صرف انسانانو ته وركړى چې دوى هر وخت په خپله خوَښه تلاوت كولې شي. (۱)

شيطانان د قرآن مجيد په تلاوت كولو قدرت نه لري

مولانا عبدالحي لكهنوي رحمه الله نقل كړي دي چې شيطانان د قرآن مجيد په تلاوت كولو قدرت نه لري.

كه څوك دا اِعتراض وكړي چې په بخاري شريف كې اُوړده واقعه ذكر ده چې شيطان حضرت ابوهريرة ﷺ ووېل :

چې كله ته خپلې بِسترې ته د اُوده كيدلو د پاره ځې نو آية الكرسي تر آخِر د آيت پورې لوله ، ځكه ددې په وجه به الله جل جلاله ستا د حفاظت د پاره يوه فرښته مقرر كړي ، او تر سهره پورې به تا ته هيڅ شيطان (د ضرر رسولو د پاره) نه درنزدې كيږي. (۲)

نو ددې حديث نه خو معلوميږي چې شيطانان تلاوت كولې شي.

علماؤ ددې مختلف جوابونه كړي : بعضې وايي چې شيطان آيت الكرسي مكمل نه وه ويلى بلكه صرف د آية الكرسي نوم يې واخيست ، او دا په ويلو كې نه شمار كيږي.

مُحققينو علماؤ دا جواب كړى چې په دې وخت كې شيطان د انسان په شكل باندې ؤ نو ځكه يې آية الكرسي ويلې شوه.

---

(۱) فتاوى محموديه ج۷ ص ۲۳۸ متفرقات قرآن .

(۲) د بخاري شريف الفاظ دا سې دي چې شيطان حضرت ابوهريرة ﷺ ته و ويل ،

إذا أويت إلى فِراشِك فاقرأ آية الكرسي من أوّلها حتى تختم الآية: { الله لا إله إلا هو الحي القيوم } . وقال لي: لن يزال عليك من الله حافظ، ولا يقربك شيطان حتى تصبح . صحيح البخاري رقم الحديث ۲۳۱۱ باب إذا وكل رجلا. فترك الوكيل شيئا فأجازه الموكل فهو جائز...

والذي تبدّى لأبي هريرة في حديث الباب كان على هيئة الآدميين. (۱)

د ختمِ قرآن په وخت دَعوت او اِجتماع جائز ده

که يو کس يا دده بچي قرآن مجيد ختم کړي يا يې حفظ کړي او دې په خپله خوَښه باندې ددې په خوشحالۍ کې خپل خپلوان، دوستان او عام مسلمانان راجَمع کړي، هغوی له دَعوت وکړي نو دا جائز دی.

ځکه چې دا ددې نعمت قدَرداني کول دي، بل دا چې په دې سره به نورو خلقو ته هم د حفظ شوق پيدا شي، او دا اِجتماع به د مسلمانانو د پاره د ترغيب او تبليغ يوه ذريعه اوګرځي.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه چې کله سورة بقره ياده کړه نو اُوښ يې ذبح کړو، په خپلوانو او غريبانانو باندې يې اُوخوړو.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: تَعَلَّمَ عُمَرُ الْبَقَرَةَ فِي اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً. فَلَمَّا خَتَمَهَا نَحَرَ جَزُورًا. (۲)

په تفسير عزيزي کې ذکر دي:

بيهقي در شعب الايمان از ابن عمر رضي الله عنه روايت کرده که حضرت امير المؤمنين عمر بن الخطاب ﷺ سورة بقره را با حقائق و دقائق آن در مدت دوازده سال خوانده فارغ شدند. و روزِ ختم شترې را کشته. طعام وافر پخته. به ياران حضرت پيغمبر ﷺ خورانيدند. (۳)

همدا رنګې په اسلافو کې هم ددې مثال موجود دی.

---

(۱) شرح القسطلاني إرشاد الساري لشرح صحيح البخاري ج۵ ص ۳۲۶ حديث ۲۳۱۱ كتاب الوكالة باب اذا وكل رجلا فترک الوكيل ... فتاوی، حديقه ص ۲۳۳ مطلب يجوز تكرير سورة الاخلاص ... ، فتاوى محمودية ج۷ ص ۲۳۷ متعلقات قرآن.

(۲) تفسير درمنثور ج۱ ص ۵۲ سورة البقرة قبل آيت ۱، تفسير قرطبي ج۱ ص ۴۰ باب كيفية التعلم والفقه لكتاب الله تعالى، اوجز المسالک ج۴ ص ۱۳۲ كتاب الصلوة مکث ابن عمر على سورة البقرة ثمان سنين.

(۳) تفسير عزيزي بقرة ۸۶ قبيل خواص سورة بقره براى دفع جهچک. فتاوی محموديه ج۷ ص ۱۷۷ آداب تلاوت.

د حافظ ابن حجر رحمه الله په باره کې شاه عبدالعزيز رحمه الله ليکلي دي چې کله ده د بخاري شرحه " فتح الباري " ختمه کړه نو ده ددې په خوشحالی کې يو دَعوت جوړ کړو ، او په هغې باندې يې پنځه سوه دِيناره خرچ کړه . (١)

ليکن دا کارونه خالِصه د الله ﷻ د رَضا د پاره په کار دي ، ځکه که د رِيا او فخَر د پاره يو کار اوشي نو هغه د الله ﷻ په نزد نه قبليږي . (٢)

که په دعوت کولو او جَلسې جوړولو سره يو رَسم يا څه پريشاني جوړيده او ده خامخا صدقه ورکول غوښته نو بيا په پټه باندې د غريبانانو سره اِمداد په کار دی .

همدارنګې چيرته چې دې ماشوم حفظ کړی د هغه مدرسې طالبانو او أستاذانو سره په پټه اِمداد په کار دی . (٣)

خلاصه دا چې که د انسان وَس کيده او د ختمِ قرآن په وخت يې دَعوت کول غوښته نو دا ختم بِدعت نه دی ، بلکه جائز دی .

وَيُسْتَحَبُّ لَهُ أَنْ يَجْمَعَ أَهْلَهُ وَوَلَدَهُ عِنْدَ الْخَتْمِ وَيَدْعُوَ لَهُمْ . كَذَا فِي الْيَنَابِيعِ . (٤)

د حضرت انس بن مالک ﷺ متعلق نقل دي :

كَانَ إِذَا خَتَمَ الْقُرْآنَ جَمَعَ أَهْلَهُ وَوَلَدَهُ ، فَدَعَا لَهُمْ . (٥)

کله به چې ده قرآن کريم ختم کړو نو د خپل کور واله او بچي به يې راجَمع کړه ، او دوی ته به يې دُعا وکړه .

---

(١) شاه عبدالعزيز رحمه الله ليکلي : بعد از اتمام آن (يعنى فتح الباري شرح صحيح البخاري) شادي کرد و قريب به پانصد دينار در وليمه آن صرف نمود . بستان المحدثين ص ١١٥ .

(٢) عَنْ جُنْدُبٍ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَنْ سَمَّعَ سَمَّعَ اللهُ بِهِ وَمَنْ يُرَائِي يُرَائِي اللهُ بِهِ » . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ . مشكاة المصابيح ص ٤٥٢ باب الرياء والسمعة رقم الحديث ٥٣١٦ طبع ياسر نديم ديوبند .

(٣) فتاوى محموديه ج٧ ص ١٧٧ آداب تلاوت .

(٤) عالمكيري ج٥ ص ٣١٧ اَلْبَابُ الرَّابِعُ فِي الصَّلَاةِ وَالتَّسْبِيحِ . آپ کے مسائل اور ان کا حل ج٤ ص ٢٧٧ .

(٥) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٦٧٤ ، التفسير من سنن سعيد بن منصور محققا رقم الحديث ٢٧ (١ / ١٢٠) .

وفي رواية : عن أنس بن مالك قال : كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَتَمَ جَمَعَ أَهْلَهُ وَدَعَا . ابن النجار ، كنز العمال ادب الختم رقم الحديث ٤٢١٩ .

رسول الله صلی الله علیه وسلم په یوه موقع وفرمایل:

... وَمَنْ شَهِدَ خَتْمَ الْقُرْآنِ فَكَأَنَّمَا شَهِدَ الْغَنَائِمَ حِيْنَ تُقْسَمُ . (۱)

او څوک چې د ختمِ قرآن مجلس ته حاضر شو ګویا دا د مالِ غنیمت د تقسیم په وخت حاضر شو.

علامه قرطبي رحمه الله لیکلي:

قُلْتُ: وَيُسْتَحَبُّ لَهُ إِذَا خَتَمَ الْقُرْآنَ أَنْ يَجْمَعَ أَهْلَهُ. (۲)

په سنن دارمي او نورو د احادیثو په کتابونو کې هم د ختمِ قرآن په وخت د اِجتماع او دُعا کولو جواز نقل دی. (۳)

د حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما متعلق نقل دي چې ده يو کس صرف ددې د پاره مقرر کړې وُ چې چا به د قرآن کریم تلاوت کولو نو دې کس به دهغه څارَنه (معلومات) کولو، کله به چې دې تلاوت کوونکي د قرآن کریم د ختمولو اِراده وکړه نو دې مقرر شوي کس به حضرت ابن عباس ﷺ ته ددې اِطلاع ورکړه (چې فلانکې د قرآن کریم د ختمولو اِراده لري)، نو حضرت ابن عباس ﷺ به راغی، او ددې ختمِ قرآن په مجلس کې به یې شِرکت وکړو. (۴)

حکم بن عتیبه رحمه الله فرمايي: ماته امام مجاهد رحمه الله او عبدة ابن ابي لبابه يو کس راولیږل، دوی دې کس ته ویلي وو چې ده ته ووایه:

اِنَّا نُرِيْدُ أَنْ نَخْتِمَ الْقُرْآنَ، وَكَانَ يُقَالُ: إِنَّ الدُّعَاءَ يُسْتَجَابُ عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ.

مونږ د قرآن کریم د ختمولو اِراده لرو (نو ته راشه)، ځکه دا مشهوره خبره ده چې د ختمِ قرآن په وخت دُعاګانې قبلیږي.

(۱) الشيخ والديلمي من طريقين عن ابن مسعود، كنز العمال رقم الحديث ۲۴۳۱.

(۲) تفسير القرطبي ج۱ ص ۲۹، ۳۰ باب ما يلزم قارئ القرآن وحامله من تعظيم القرآن وحرمته.

(۳) فتاوى فريديه ج۱ ص ۲۵۳ كتاب ما يتعلق بالقرآن والتفسير.

(۴) وروي عن ابن عباس رضي الله عنهما أنه كان يجعل رجلاً يراقب رجلا يقرأ القرآن فإذا اراد أن يختم أعلم ابن عباس ليشهد ذلك. نزهة الناظرين كتاب تلاوة القرآن ص ۲۴۲.

پس هر کله چې دوی د ختمِ قرآن نه فارغ شو نو دوی ډیرې دُعاګانې اُوغوښتې. (۱)

اګر چې په فتاوی هِندیه پنځم جلد کې یې د محیط نه نقل کړي چې دا اِجتماع او دُعا مکروه ده. وجه یې دا بیان کړی چې په دې باندې تعامُل نه دې راغلی، او دا په خیرُ القرون کې ډیره معمول نه وه.

خو بیا یې د نورو فقهاؤ نه نقل کړي چې د ختمِ قرآن په وخت د اِجتماع او دُعا په باره کې به د عدمِ جواز فتوی نشي ورکولی، ځکه د صحابه کرامو د آثارو نه معلومیږي چې د ختمِ قرآن په وخت اِجتماع او دُعا مستحب ده.

بل دا چې د یو حکم د جواز او اِستحباب د پاره د صحابه کرامو قول کافي دی، که په دې باندې تعامُل راغلې وي او که نه.

(لهذا د ختمِ قرآن په وخت د اِجتماع او دُعا په باره کې د صحابه کرامو اَقوال او آثار موجود دي نو ځکه جائز ده). (۲)

د قرآن کریم ختمولو نه پس سورة فاتحه او د سورة بقرې پنځه آیتونه ویل مستحب دي

د قرآن کریم ختمولو نه پس دا مُستحب دي چې انسان سورة فاتحه او د سورة بقرې اوّلني پنځه آیتونه اُولولي (یعنی د الٓمٓ نه تر هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ پورې).

---

(۱) عَنِ الْحَكَمِ، قَالَ: أَرْسَلَ إِلَيَّ مُجَاهِدٌ، وَعَبْدَةُ بْنُ أَبِي لُبَابَةَ، قَالَا: إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكَ أَنَّا نُرِيدُ أَنْ نَخْتِمَ الْقُرْآنَ، وَكَانَ يُقَالُ: "إِنَّ الدُّعَاءَ يُسْتَجَابُ عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ، فَلَمَّا فَرَغُوا مِنْ خَتْمِ الْقُرْآنِ دَعَوْا بِدَعَوَاتٍ" رواه البيهقي في شعب الايمان (٣٥/٥) ١٩٠٩.

په بعضې کتابونو کې دا خبره داسې ذکر ده: عَنِ الْحَكَمِ، قَالَ: بَعَثَ إِلَيَّ مُجَاهِدٌ، قَالَ: إِنَّمَا دَعَوْنَاكَ أَنَّا أَرَدْنَا أَنْ نَخْتِمَ الْقُرْآنَ وَإِنَّهُ بَلَغَنَا أَنَّ الدُّعَاءَ يُسْتَجَابُ عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ، قَالَ: «فَدَعَوْا بِدَعَوَاتٍ» اخرجه الدارمي في سنن ٢١٨٢/٤ (٣٥٢٥) بَابٌ: فِي خَتْمِ الْقُرْآنِ.

(۲) فتاوی فریدیه ج۱ ص ۲۵۳ کتاب ما یتعلق بالقرآن والتفسیر.

أَخْرَجَ الدَّارِمِيُّ بِسَنَدٍ حَسَنٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ : أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا قَرَأَ { قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ } افْتَتَحَ مِنَ الْحَمْدِ ثُمَّ قَرَأَ مِنَ الْبَقَرَةِ إِلَى: { أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ } . ثُمَّ دَعَا بِدُعَاءِ الْخَتْمَةِ ثُمَّ قَامَ . (۱)

وفي مجمع البحرين : قراء مكة اذا ختموا القرآن ابتدءوا و قرءوا الفاتحة وخمس آيات من اوّل البقرة الى المفلحون . (۲)

په کومه ګتمه چې د قرآن مجيد آيت يا قرآني کلمات ليکل شوي وي دا بيتُ الخلاء ته وړل مکروهه دي

په کومه ګتمه چې د قرآن مجيد آيت يا څه قرآني کلمات ليکل شوي وي او دا د انسان په ګوته وي نو دا بيتُ الخلاء ته د ځان سره وړل مکروهه دي ، بيتُ الخلاء ته د تللو نه مخکې دا ويستل په کار دي .

وَيُكْرَهُ أَنْ يَدْخُلَ فِي الْخَلَاءِ وَمَعَهُ خَاتَمٌ عَلَيْهِ اسْمُ اللهِ تَعَالَى أَوْ شَيْءٌ مِنَ الْقُرْآنِ . كَذَا فِي السِّرَاجِ الْوَهَّاجِ . (۳)

(۱) الاتقان في علوم القرآن ۱ / ۳۸۵ النوع الخامس والثلاثون: في آداب تلاوته وتاليه .
(۲) فتاوى هنديه ج۱ ص۲۵۳ كتاب ما يتعلق بالقرآن والتفسير .
(۳) الفتاوى الهندية ج۱ ص ۵۰ الباب السابع في النجاسة واحكامها . آپ كے مسائل اور ان كا حل ج۳ ص۳۴۲ .

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

د جُمعې اوله خطبه

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلِيِّ الذَّاتِ عَظِيْمِ الصِّفَاتِ سَمِيِّ السِّمَاتِ كَبِيْرِ الشَّانِ ، جَلِيْلِ الْقَدْرِ رَفِيْعِ الذِّكْرِ مُطَاعِ الْأَمْرِ جَلِيِّ الْبُرْهَانِ ، فَخِيْمِ الْإِسْمِ عَزِيْزِ الْعِلْمِ وَسِيْعِ الْحِلْمِ كَثِيْرِ الْغُفْرَانِ ، جَمِيْلِ الثَّنَآءِ جَزِيْلِ الْعَطَآءِ مُجِيْبِ الدُّعَآءِ عَمِيْمِ الْإِحْسَانِ ، سَرِيْعِ الْحِسَابِ شَدِيْدِ الْعِقَابِ اَلِيْمِ الْعَذَابِ عَزِيْزِ السُّلْطَانِ .

وَنَشْهَدُ أَنْ لَّآ اِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيْكَ لَهُ فِي الْخَلْقِ وَالْأَمْرِ ، وَنَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ ، اَلْمَبْعُوْثُ إِلَى الْأَسْوَدِ وَالْأَحْمَرِ ، اَلْمَنْعُوْتُ بِشَرْحِ الصَّدْرِ وَرَفْعِ الذِّكْرِ ، وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهِ الَّذِيْنَ هُمْ خُلَاصَةُ الْعَرَبِ الْعَرْبَآءِ ، وَخَيْرُ الْخَلَائِقِ بَعْدَ الْأَنْبِيَاءِ .

أَمَّا بَعْدُ فَيَآ اَيُّهَا النَّاسُ وَحِّدُوا اللّٰهَ فَإِنَّ التَّوْحِيْدَ رَأْسُ الطَّاعَاتِ ، وَاتَّقُوا اللّٰهَ فَإِنَّ التَّقْوٰى مِلَاكُ الْحَسَنَاتِ ، وَعَلَيْكُمْ بِالسُّنَّةِ فَإِنَّ السُّنَّةَ تَهْدِيْ إِلَى الْإِطَاعَةِ ، وَمَنْ اَطَاعَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ فَقَدْ رَشَدَ وَاهْتَدٰى ، وَإِيَّاكُمْ وَالْبِدْعَةَ فَإِنَّ الْبِدْعَةَ تَهْدِيْ إِلَى الْمَعْصِيَةِ ، وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ فَقَدْ ضَلَّ وَغَوٰى ، وَعَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَإِنَّ الصِّدْقَ يُنْجِيْ وَالْكَذِبَ يُهْلِكُ ، وَعَلَيْكُمْ بِالْإِحْسَانِ فَإِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ، وَلَاتَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ فَإِنَّهُ أَرْحَمُ الرَّاحِمِيْنَ ، وَلَاتُحِبُّوا الدُّنْيَا فَتَكُوْنُوْا مِنَ الْخَاسِرِيْنَ ، اَلَا وَإِنَّ نَفْسًا لَنْ تَمُوْتَ حَتّٰى تَسْتَكْمِلَ رِزْقَهَا ، فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَجْمِلُوْا فِي الطَّلَبِ وَتَوَكَّلُوْا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِيْنَ ، وَادْعُوْهُ فَإِنَّ رَبَّكُمْ مُجِيْبُ الدَّاعِيْنَ ، وَاسْتَغْفِرُوْهُ يُمْدِدْكُمْ

بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ. أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيمِ. وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُوْنِيْ أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِيْنَ يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِيْ سَيَدْخُلُوْنَ جَهَنَّمَ دَاخِرِيْنَ.

بَارَكَ اللهُ لَنَا وَلَكُمْ فِي الْقُرْآنِ الْعَظِيْمِ. وَنَفَعَنَا وَإِيَّاكُمْ بِالْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيْمِ. أَسْتَغْفِرُ اللهَ لِيْ وَلَكُمْ وَلِسَائِرِ الْمُسْلِمِيْنَ. فَاسْتَغْفِرُوْهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ.

د جمعې دويمه خطبه

(**نوټ**: خطيب به د اولې خطبې ويلو نه روستو دومره اندازه کيني چې اندامونه يې مطمئن شي، يا به اودريږي او دا لاندې دويمه خطبه به شروع کړي)

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ. وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ. وَنَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ وَنَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ.

أَرْسَلَهُ بِالْحَقِّ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ. مَنْ يُّطِعِ اللهَ وَرَسُوْلَهُ فَقَدْ رَشَدَ، وَمَنْ يَّعْصِهِمَا فَإِنَّهُ لَا يَضُرُّ إِلَّا نَفْسَهُ وَلَا يَضُرُّ اللهَ شَيْئًا. أَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ إِنَّ اللهَ وَمَلَآئِكَتَهُ يُصَلُّوْنَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا. اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُوْلِكَ. وَصَلِّ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمَاتِ. وَبَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّاتِهِ.

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْحَمُ أُمَّتِيْ بِأُمَّتِيْ أَبُوْبَكْرٍ، وَأَشَدُّهُمْ فِيْ أَمْرِ اللهِ عُمَرُ، وَأَصْدَقُهُمْ حَيَآءً عُثْمَانُ، وَأَقْضَاهُمْ عَلِيٌّ. وَفَاطِمَةُ سَيِّدَةُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ. وَالْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ. وَحَمْزَةُ أَسَدُ اللهِ وَأَسَدُ رَسُوْلِهِ. اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْعَبَّاسِ وَوَلَدِهِ مَغْفِرَةً ظَاهِرَةً وَّبَاطِنَةً لَا تُغَادِرُ ذَنْبًا. اَللهَ اَللهَ فِيْ أَصْحَابِيْ.

لَاتَتَّخِذُوْهُمْ غَرَضًا مِنْ بَعْدِيْ ، فَمَنْ أَحَبَّهُمْ فَبِحُبِّيْ أَحَبَّهُمْ ، وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ فَبِبُغْضِيْ أَبْغَضَهُمْ ، وَخَيْرُ أُمَّتِيْ قَرْنِيْ ، ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ ، وَالسُّلْطَانُ ظِلُّ اللهِ فِي الْأَرْضِ ، مَنْ أَهَانَ سُلْطَانَ اللهِ فِي الْأَرْضِ أَهَانَهُ اللهُ ، إِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيْتَآءِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ، فَاذْكُرُوْنِيْ أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوْا لِيْ وَلَاتَكْفُرُوْنِ .

د وړوکي اختر اولنۍ خطبه

اَللهُ أَكْبَرُ اَللهُ أَكْبَرُ لَآإِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ اَللهُ أَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ ، اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الْمُنْعِمِ الْمُحْسِنِ الدَّيَّانِ ، ذِي الْفَضْلِ وَالْجُوْدِ وَالْإِحْسَانِ ، ذِي الْكَرَمِ وَالْمَغْفِرَةِ وَالْإِمْتِنَانِ ، اَللهُ أَكْبَرُ اَللهُ أَكْبَرُ لَآإِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ اَللهُ أَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ ، وَنَشْهَدُ أَنْ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيْكَ لَهُ وَنَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ الَّذِيْ أُرْسِلَ حِيْنَ شَاعَ الْكُفْرُ فِي الْبُلْدَانِ ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ مَا لَمَعَ الْقَمَرَانِ وَتَعَاقَبَ الْمَلَوَانِ ، اَللهُ أَكْبَرُ اَللهُ أَكْبَرُ لَآإِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ اَللهُ أَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ .

أَمَّا بَعْدُ فَاعْلَمُوْا أَنَّ يَوْمَكُمْ هٰذَا يَوْمُ عِيْدٍ لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ فِيْهِ عَوَآئِدُ الْإِحْسَانِ ، وَرَجَآءُ نَيْلِ الدَّرَجَاتِ وَالْعَفْوِ وَالْغُفْرَانِ ، اَللهُ أَكْبَرُ اَللهُ أَكْبَرُ لَآإِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ اَللهُ أَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ ، وَقَدْ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ عِيْدًا وَهٰذَا عِيْدُنَا ، اَللهُ أَكْبَرُ اَللهُ أَكْبَرُ لَآإِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ اَللهُ أَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ ، وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ عِيْدِهِمْ يَعْنِيْ يَوْمَ فِطْرِهِمْ بَاهٰى بِهِمْ مَلَآئِكَتَهُ فَقَالَ يَا مَلَآئِكَتِيْ مَاجَزَاءُ أَجِيْرٍ وَفّٰى عَمَلَهُ ، قَالُوْا رَبَّنَا جَزَاءُهُ أَنْ يُوَفّٰى أَجْرَهُ ،

قَالَ مَلَائِكَتِيْ عَبِيْدِيْ وَ إِمَائِيْ قَضَوْا فَرِيْضَتِيْ عَلَيْهِمْ ثُمَّ خَرَجُوْا يَعُجُّوْنَ إِلَى الدُّعَآءِ ، وَعِزَّتِيْ وَجَلَالِيْ وَكَرَمِيْ وَعُلُوِّيْ وَ ارْتِفَاعِ مَكَانِيْ لَأُجِيْبَنَّهُمْ فَيَقُوْلُ ارْجِعُوْا قَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ وَبَدَّلْتُ سَيِّاٰتِكُمْ حَسَنَاتٍ ، قَالَ فَيَرْجِعُوْنَ مَغْفُوْرًا لَّهُمْ . اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ ، . وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ اَتْبَعَهُ سِتًّا مِّنْ شَوَّالٍ كَانَ كَصِيَامِ الدَّهْرِ ، . وَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَبِّرُ بَيْنَ أَضْعَافِ الْخُطْبَةِ وَيُكْثِرُ التَّكْبِيْرَ فِيْ خُطْبَةِ الْعِيْدَيْنِ ، . اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ ، . اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ، قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى وَ ذَكَرَ اسْمَ رَبِّهٖ فَصَلّٰى .

د وړوكي اختر دويمه خطبه

(**نوټ** : خطيب به د اولې خطبې وروسته دومره اندازه كيني چې اندامونه يې مطمئن شي ، بيا به پاڅي او دا لاندې دويمه خطبه به شروع كړي)

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ ، . وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا مَنْ يَّهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ ، . وَنَشْهَدُ اَنْ لَّآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَنَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ ، . أَرْسَلَهٗ بِالْحَقِّ بَشِيْرًا وَّ نَذِيْرًا ، بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ ، . مَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَ رَسُوْلَهٗ فَقَدْ رَشَدَ . وَمَنْ يَّعْصِهِمَا فَإِنَّهٗ لَا يَضُرُّ إِلَّا نَفْسَهٗ وَلَا يَضُرُّ اللّٰهَ شَيْئًا ، . اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ إِنَّ اللّٰهَ وَمَلَآئِكَتَهٗ يُصَلُّوْنَ عَلَى النَّبِيِّ يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا ، . اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ رَسُوْلِكَ . وَصَلِّ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمَاتِ ، . وَ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ اَزْوَاجِهٖ وَ ذُرِّيَّتِهٖ .

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْحَمُ أُمَّتِيْ بِأُمَّتِيْ اَبُوْبَكْرٍ ، وَأَشَدُّهُمْ فِيْ أَمْرِ اللهِ عُمَرُ ، وَأَصْدَقُهُمْ حَيَاءً عُثْمَانُ ، وَأَقْضَاهُمْ عَلِيٌّ ، وَفَاطِمَةُ سَيِّدَةُ نِسَاءِ اَهْلِ الْجَنَّةِ ، وَالْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ ، وَحَمْزَةُ اَسَدُ اللهِ وَاَسَدُ رَسُوْلِهِ ، اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْعَبَّاسِ وَ وَلَدِهِ مَغْفِرَةً ظَاهِرَةً وَّ بَاطِنَةً لَاتُغَادِرُ ذَنْبًا ، اَللهَ اَللهَ فِيْ أَصْحَابِيْ ، لَاتَتَّخِذُوْهُمْ غَرَضًا مِنْ بَعْدِيْ ، فَمَنْ أَحَبَّهُمْ فَبِحُبِّيْ أَحَبَّهُمْ ، وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ فَبِبُغْضِيْ أَبْغَضَهُمْ ، وَخَيْرُ أُمَّتِيْ قَرْنِيْ ، ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ ، وَالسُّلْطَانُ ظِلُّ اللهِ فِي الْاَرْضِ ، مَنْ أَهَانَ سُلْطَانَ اللهِ فِي الْاَرْضِ أَهَانَهُ اللهُ ، إِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيْتَاءِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ، فَاذْكُرُوْنِيْ أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوْا لِيْ وَلَاتَكْفُرُوْنِ .

د غټ اختر اوله خطبه

اَللهُ اَكْبَرُ اَللهُ اَكْبَرُ لَآاِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ اَكْبَرُ اَللهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ ، اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ جَعَلَ لِكُلِّ أُمَّةٍ مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيْمَةِ الْاَنْعَامِ ، وَعَلَّمَ التَّوْحِيْدَ وَاَمَرَ بِالْإِسْلَامِ ، اَللهُ اَكْبَرُ اَللهُ اَكْبَرُ لَآاِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ اَكْبَرُ اَللهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ ، وَنَشْهَدُ اَنْ لَّآاِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيْكَ لَهُ وَنَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ ، اَلَّذِيْ هَدَانَآ اِلٰى دَارِ السَّلَامِ ، اَللهُ اَكْبَرُ اَللهُ اَكْبَرُ لَآاِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ اَكْبَرُ اَللهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهِ وَاَصْحَابِهِ الَّذِيْنَ قَامُوْا بِإِقَامَةِ الْأَحْكَامِ ، وَبَذَلُوْا اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللهِ فَيَالَهُمْ مِنْ كِرَامٍ ، وَسَلَّمَ تَسْلِيْمًا كَثِيْرًا ، اَللهُ اَكْبَرُ اَللهُ اَكْبَرُ لَآاِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَاللهُ اَكْبَرُ اَللهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ .

اَمَّا بَعْدُ فَاعْلَمُوْا اَنَّ يَوْمَكُمْ هٰذَا يَوْمُ عِيْدٍ لِلّٰهِ شَرَعَ لَكُمْ مَا فِيْهِ مَعَ اَعْمَالٍ اُخَرَ ، هُوَ ذَبْحُ الْاُضْحِيَةِ بِالْاِخْلَاصِ وَصِدْقِ النِّيَّةِ ، وَبَيَّنَ نَبِيُّهُ وَصَفِيُّهُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وُجُوْبَهَا وَفَضَائِلَهَا ، وَدَوَّنَ عُلَمَاءُ اُمَّتِهِ مِنْ سُنَنِهِ فِيْ كُتُبِ الْفِقْهِ مَسَائِلَهَا . اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ ، فَقَدْ قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مَا عَمِلَ ابْنُ آدَمَ مِنْ عَمَلٍ يَوْمَ النَّحْرِ اَحَبَّ اِلَى اللّٰهِ مِنْ اِهْرَاقِ الدَّمِ وَاِنَّهُ لَيَأْتِيْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقُرُوْنِهَا وَاَشْعَارِهَا وَاَظْلَافِهَا وَاِنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللّٰهِ بِمَكَانٍ قَبْلَ اَنْ يَقَعَ بِالْاَرْضِ فَطِيْبُوْا بِهَا نَفْسًا . اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ ، وَقَالَ اَصْحَابُ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ مَا هٰذِهِ الْاَضَاحِيُّ قَالَ سُنَّةُ اَبِيْكُمْ اِبْرَاهِيْمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، قَالُوْا فَمَا لَنَا فِيْهَا يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ قَالَ بِكُلِّ شَعْرَةٍ حَسَنَةٌ ، قَالُوْا فَالصُّوْفُ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ قَالَ بِكُلِّ شَعْرَةٍ مِنَ الصُّوْفِ حَسَنَةٌ . اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ ، وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ مَنْ وَجَدَ سَعَةً لِاَنْ يُضَحِّيَ فَلَمْ يُضَحِّ فَلَا يَحْضُرْ مُصَلَّانَا ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ ، وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ اَلْاَضَاحِيُّ يَوْمَانِ بَعْدَ يَوْمِ الْاَضْحٰى ، وَعَنْ عَلِيٍّ مِثْلُهُ ، اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ، لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُوْمُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِيْنَ .

د غټ اختر دويمه خطبه

(نوټ : خطيب به د اولې خطبې ويلو نه روستو دومره اندازه کيني چې اندامونه يې مطمئن شي ، بيا به پاڅي او دا لاندې دويمه خطبه به شروع کړي)

اَلحَمدُ لِلّٰهِ نَحمَدُهٗ وَنَستَعِينُهٗ وَنَستَغفِرُهٗ وَنُؤمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيهِ . وَنَعُوذُ بِاللّٰهِ مِن شُرُورِ اَنفُسِنَا وَمِن سَيِّئَاتِ اَعمَالِنَا مَن يَّهدِهِ اللّٰهُ فَلَامُضِلَّ لَهٗ وَمَن يُّضلِلهُ فَلَاهَادِيَ لَهٗ . وَنَشهَدُ اَن لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحدَهٗ لَاشَرِيكَ لَهٗ وَنَشهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبدُهٗ وَرَسُولُهٗ . أَرسَلَهٗ بِالحَقِّ بَشِيرًا وَّ نَذِيرًا بَينَ يَدَيِ السَّاعَةِ . مَن يُّطِعِ اللّٰهَ وَ رَسُولَهٗ فَقَد رَشَدَ، وَمَن يَّعصِهِمَا فَإِنَّهٗ لَايَضُرُّ إِلَّا نَفسَهٗ وَلَا يَضُرُّ اللّٰهَ شَيئًا . اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيطٰنِ الرَّجِيمِ إِنَّ اللّٰهَ وَمَلَآئِكَتَهٗ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيهِ وَسَلِّمُوا تَسلِيمًا . اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ عَبدِكَ وَ رَسُولِكَ . وَصَلِّ عَلَى المُؤمِنِينَ وَالمُؤمِنَاتِ وَالمُسلِمِينَ وَالمُسلِمَاتِ . وَبَارِك عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ أَزوَاجِهٖ وَذُرِّيَّتِهٖ .

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ أَرحَمُ أُمَّتِي بِأُمَّتِي اَبُوبَكرٍ . وَأَشَدُّهُم فِي أَمرِ اللّٰهِ عُمَرُ . وَ أَصدَقُهُم حَيَآءً عُثمَانُ . وَ أَقضَاهُم عَلِيٌّ . وَفَاطِمَةُ سَيِّدَةُ نِسَآءِ اَهلِ الجَنَّةِ . وَالحَسَنُ وَالحُسَينُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهلِ الجَنَّةِ . وَحَمزَةُ اَسَدُ اللّٰهِ وَاَسَدُ رَسُولِهٖ . اَللّٰهُمَّ اغفِر لِلعَبَّاسِ وَ وَلَدِهٖ مَغفِرَةً ظَاهِرَةً وَّ بَاطِنَةً لَّاتُغَادِرُ ذَنبًا . اَللّٰهَ اَللّٰهَ فِي أَصحَابِي ، لَاتَتَّخِذُوهُم غَرَضًا مِن بَعدِي . فَمَن أَحَبَّهُم فَبِحُبِّي أَحَبَّهُم . وَمَن أَبغَضَهُم فَبِبُغضِي أَبغَضَهُم . وَخَيرُ أُمَّتِي قَرنِي . ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُم ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُم . وَالسُّلطَانُ ظِلُّ اللّٰهِ فِي الاَرضِ . مَن اَهَانَ سُلطَانَ اللّٰهِ فِي الاَرضِ أَهَانَهُ اللّٰهُ . إِنَّ اللّٰهَ يَأمُرُ بِالعَدلِ وَالإِحسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي القُربٰى وَيَنهٰى عَنِ الفَحشَاءِ وَالمُنكَرِ وَالبَغيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُم تَذَكَّرُونَ . فَاذكُرُونِي أَذكُركُم وَاشكُرُوا لِي وَلَاتَكفُرُونِ .

نوټ:

د جُمعې او اخترونو په دويمه خُطبه کې (يعنی د اولې خُطبې ويلو نه پس چې خطيب کيني او بيا پاځي) دا پاس مذکوره خُطبه ويل هم صحيح دي، او همدغه شان يوه بله خُطبه هم درته ليکم چې که د خطيب خوښه شي نو د دويمې خُطبې په ځای باندې دا لاندېنۍ خطبه هم ويلې شي. ابوالشمس عفي عنه

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ ، وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا مَنْ يَّهْدِهِ اللّٰهُ فَلَامُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَاهَادِيَ لَهٗ ، وَنَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَاشَرِيْكَ لَهٗ وَنَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَ رَسُوْلُهٗ ، صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ .

اَمَّابَعْدُ فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيْثِ كِتَابُ اللّٰهِ ، وَأَوْثَقَ الْعُرٰى كَلِمَةُ التَّقْوٰى ، وَخَيْرَ الْمِلَلِ مِلَّةُ اِبْرَاهِيْمَ ، وَخَيْرَ السُّنَنِ سُنَّةُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَأَشْرَفَ الْحَدِيْثِ ذِكْرُ اللّٰهِ ، وَأَحْسَنَ الْقَصَصِ هٰذَا الْقُرْآنُ ، وَخَيْرَ الْأُمُوْرِ عَوَازِمُهَا ، وَشَرَّ الْأُمُوْرِ مُحْدَثَاتُهَا ، وَأَحْسَنَ الْهَدْيِ هَدْيُ الْاَنْبِيَآءِ ، وَأَشْرَفَ الْمَوْتِ قَتْلُ الشُّهَدَآءِ

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْحَمُ أُمَّتِيْ بِأُمَّتِيْ اَبُوْبَكْرٍ ، وَأَشَدُّهُمْ فِيْ أَمْرِ اللّٰهِ عُمَرُ ، وَأَحْيَاهُمْ عُثْمَانُ ، وَأَقْضَاهُمْ عَلِيٌّ ، وَسَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ اَلْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ، وَسَيِّدَةُ نِسَآءِ اَهْلِ الْجَنَّةِ فَاطِمَةُ ، وَسَيِّدُ الشُّهَدَآءِ حَمْزَةُ ، اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْعَبَّاسِ وَ وَلَدِهٖ مَغْفِرَةً ظَاهِرَةً وَّبَاطِنَةً لَاتُغَادِرُ ذَنْبًا ، اَللّٰهَ اَللّٰهَ فِيْ أَصْحَابِيْ ، لَاتَتَّخِذُوْهُمْ مِنْ بَعْدِيْ غَرَضًا ، مَنْ أَحَبَّهُمْ فَبِحُبِّيْ أَحَبَّهُمْ ، وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ فَبِبُغْضِيْ أَبْغَضَهُمْ ، وَخَيْرُ الْقُرُوْنِ قَرْنِيْ ، ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ ، وَالسُّلْطَانُ الْعَادِلُ ظِلُّ اللّٰهِ ، مَنْ اَكْرَمَهٗ

اَکْرَمَهُ اللهُ ، وَ مَنْ اَهَانَهُ اَهَانَهُ اللهُ ، اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِيْنَ سَبَقُوْنَا بِالْاِيْمَانِ ، وَلَاتَجْعَلْ فِيْ قُلُوْبِنَا غِلًّا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ، رَبَّنَا اِنَّکَ رَؤُوْفٌ رَّحِيْمٌ ، اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمَاتِ ، اَلْاَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَالْاَمْوَاتِ ، اَللّٰهُمَّ انْصُرْ مَنْ نَصَرَ دِيْنَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاجْعَلْنَا مِنْهُمْ ، وَاخْذُلْ مَنْ خَذَلَ دِيْنَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَاتَجْعَلْنَا مِنْهُمْ ، عِبَادَ اللهِ رَحِمَکُمُ اللهُ ، اِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيْتَاءِ ذِى الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُکُمْ لَعَلَّکُمْ تَذَکَّرُوْنَ ، اُذْکُرُوا اللهَ يَذْکُرْکُمْ وَادْعُوْهُ يَسْتَجِبْ لَکُمْ ، وَلَذِکْرُ اللهِ تَعَالٰى اَعْلٰى وَاَوْلٰى وَاَعَزُّ وَاَجَلُّ وَاَهَمُّ وَاَعْظَمُ وَاَکْبَرُ .

د نکاح خطبه

د نکاح تړلو نه مخکې دا خطبه ویل په کار دي:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَکَّلُ عَلَيْهِ ، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَامُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَاهَادِيَ لَهٗ ، وَنَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ لَاشَرِيْکَ لَهٗ وَنَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ .

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ حَقَّ تُقَاتِهٖ وَلَا تَمُوْتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ .

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّکُمُ الَّذِيْ خَلَقَکُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ وَّخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا کَثِيْرًا وَّنِسَآءً وَاتَّقُوا اللهَ الَّذِيْ تَسَآءَلُوْنَ بِهٖ وَالْاَرْحَامَ اِنَّ اللهَ کَانَ عَلَيْکُمْ رَقِيْبًا . يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَقُوْلُوْا قَوْلًا سَدِيْدًا يُّصْلِحْ لَکُمْ اَعْمَالَکُمْ وَيَغْفِرْ لَکُمْ ذُنُوْبَکُمْ وَمَنْ يُّطِعِ اللهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيْمًا .

د تقرير شروع کولو نه مخکې خطبې

د تقرير شروع کولو نه مخکې چې کومه خطبه ويلې شي هغه ما د هر تقرير په شروع کې ليکلې ده ، خو دلته درته يو څو نورې خطبې ليکم ، خطيبان د تقرير شروع کولو نه مخکې دا خطبې هم ويلې شي . د هرې موضوع موافق آيت او حديث دې ورسره ملګرې کوي .

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِ اللهِ .

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ . قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ : ....

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ....

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْم .

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى الْمُخْتَارِ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَاَصْحَابِهِ الْاَخْيَارِ .

اَمَّا بَعْدُ فَقَدْ قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ : ....

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ....

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْم .

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ اَبْدَعَ الْاَفْلَاكَ وَالْاَرَضِيْنَ ، وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنْ كَانَ نَبِيًّا وَآدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّيْنِ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ .

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ . قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ : ....

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ....
صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْم .

اَلْحَمْدُ لِاَهْلِهِ ، وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى اَهْلِهَا ، اَمَّابَعْدُ......

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ اَنْعَمَ عَلَى الْخَلْقِ بِبَعْثَةِ الْاَنْبِيَآءِ وَالْمُرْسَلِيْنَ ، وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِهِ خَاتَمِ النَّبِيِّيْنَ ، وَعَلٰى آلِهِ وَاَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ ، امابعد.

الحمد لله الّذي خلق كلّ شيء فقدّره تقديرا ، وأتقن ما شرعه وصنعه حكمة وتدبيرا ، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وكان الله على كل شيء قديرا ، وأشهد أنّ محمدا عبده ورسوله أرسله إلى الخلق بشيرا ونذيرا ، وداعيا إلى الله بإذنه وسراجا منيرا ، صلى الله عليه وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان وسلم تسليما كثيرا. أما بعد.....

الحمد لله الذي خلق خلقه أطواراً ، وصرّفهم كيف ما شاء عزة واقتداراً ، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن سيدنا ونبيّنا محمّدًا عبده ورسوله.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ ، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَامُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَاهَادِيَ لَهٗ ، وَنَشْهَدُ اَنْ لَّاۤ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ لَاشَرِيْكَ لَهٗ وَنَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ ، اَرْسَلَهٗ بِالْحَقِّ بَشِيْرًا وَّ نَذِيْرًا ، بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ ، مَنْ يُّطِعِ اللهَ وَ رَسُوْلَهٗ فَقَدْ رَشَدَ وَمَنْ يَّعْصِهِمَا فَاِنَّهٗ لَايَضُرُّ اِلَّا نَفْسَهٗ وَلَا يَضُرُّ اللهَ شَيْئًا ،

اَمَّابَعْدُ فَإِنَّ خير الحَدِيْثِ كِتَابُ اللهِ ، وَخَيْرَ الهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَشَرَّ الأُمُوْرِ مُحْدَثَاتُهَا ، وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ ، وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ ، وَكُلَّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .

قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي القُرْآنِ المَجِيْدِ وَالفرقان الحَمِيْدِ : ....

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ....

صَدَقَ اللهُ العَظِيْم .

په مختلفو ژبو (یعنی پښتو ، اردو ، عربي ، فارسي او انګریزي)
کې د تقریر اِستعداد پیدا کولو د پاره اَولنۍ ، بې مِثله ، نایاب ، جامِع ،
عِلمي او تحقیقي کتاب :

هر تقریر په مُختلفو ژبو کې

کُلُّ خُطْبَةٍ بِلُغَاتٍ مُخْتَلِفَةٍ

ہر تقریر مختلف زبانوں میں

هر تقریر در زبان های مختلف

Every speech in different Languages

تالیف

اَبُو الشَّمس مولانا نُورُ الهُدیٰ عُفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُ العلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

نوټ : دا کتاب د علماؤ او طلباؤ د پاره ډیر ضروري دی ، ځکه په دې کتاب کې هر تقریر په مختلفو ژبو کې لیکل شوی . مثلا یو تقریر اول په پښتو ژبه کې لیکل شوی ، بیا همدا تقریر په اُردو ، فارسي ، عربي او انګریزي کې هم لیکل شوی ، چې په دې سره په اهلِ علمو کې دا اِستعداد پیدا کیږي چې مختلفې ژبې هم په آسانه یادولې شي ، او بیا په مختلفو ژبو کې تقریر هم کولې شي . په دې انداز باندې دا اولنی او بې مِثله کتاب دی . ابو الشمس عفي عنه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د اَهلِ علمو او خطيبانو د پاره د خُوشحالۍ خبر

زه اَهلِ علمو او خطيبانو ته يو ځل بيا ـ خوشحالي خبر وركوم چې اِن شاء الله د تقريرونو ليكلو دا سلسله به د الله ﷻ په توفيق سره همداسې جاري ساتم .

ځكه يو خو ډيرې اَهمې موضوع ګانې د ليكلو نه پاتې دي . دويم دا چې كومو ملګرو او خطيبانو راته په يو څو مخصوصو موضوع ګانو باندې د ليكلو په باره كې تاكيدي خبره كړې وه د هغوی آرزو ګانې به هم پوره شي .

اګر چې بعضې موضوع ګانې خو په دې جِلد كې اوليكلې شوې ، خو چې كومې پاتې دي هغه به اِن شاء الله په راتلونكو جِلدونو كې همداسې په تفصيل سره اُوليكم .

كه د يو څو راغلي اِمتحاناتو او مُشكلاتو نه اُووتم نو د الله ﷻ په توفيق سره به په ډير نژدې وخت كې **شپږم جِلد** هم تيار كړم .

الله رب العزت دې دا كتابونه د خپلې رَضا ذريعه اوګرځوي ، پروَرډِګارِ عالم دې دا د معاشرې د اِصلاح سبب اُوګرځوي ، او رَبِّ لايَزال دې دا كتابونه زما ، زما د والدينو ، اُستاذانو او ټول اُمتِ مسلمه د پاره د مغفرت او نجات ذريعه اوګرځوي

آمِين يَارَبَّ الْعَالَمِين .

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ

په خپلو مقبولو دُعاګانو كې مو مه هېروئ .

ستاسو ورور

ابو الشمس نُور الهدیٰ عفی عنه

نوټ : كه د كتاب متعلق يا بله څه مفيده مشوره وي نو په دې نمبر رابطه كولې شئ .

موبائل نمبر : ٥٤٤٧١٧٤ ٠٣٠٦

خوشخبری

(دتقریرونو دویمه سلسله)

دتقریرونو دا اوله سلسله په همدې پنځلسم جلد باندې پوره شوه. ددینه پس به اِن شاءَ اللّٰه دتقریرونو یوه بله سلسله شروع کوم، دهغې نوم به وي:

”دتقریرونو مُدَلَّلـــهُ ذَخیره“

په هغې کې به هم په مختلفو موضوع ګانو باندې هم دغه شان تفصیلي، مُدلَّل او جامِع تقریرونه وي، هغه سلسله به داول جلد نه شروع کیږي.

ابو الشمس مولانا نورالهدا عفی عنه

موبائل نمبر: ۰۳۰۶-۵۴۴۷۱۷۴

مکتبه اعزازیه

جاده میوند پخته فروشی کابل: 0764857797